

coste seis reales.

B. 3170
Paraphrastica
ELUCIDATIO IN
LIBRVM D. IOB, ADIE-
ctis annotationibus in loca dif-
ficiliora, Authore F. Francisco
Titelmanno Hassellensi
Ord. Fratrum Mi-
norum.

PSAL. XXXIII.
Multa tribulationes iustorum, & de omni-
bus his liberabit eos Dominus.

ANTVERPIÆ,
In ædibus Ioan. Steelfis.
M. D. XLVII.

Cum gratia & Priuilegio.

De la Compania de Jesus de Granada

costis feis ventos.

B. 3470
Paraphrastica

**ELVCIDATIO IN
LIBRVM D. IOB, ADIE-
ctis annotationibus in loca dif-
ficiliora, Authore F. Francisco
Titelmanno Hassellensi
Ord. Fratrum Mi-
norum.**

PSAL. XXXIII.
*Multa tribulationes iustorum, & de omni-
bus his liberabit eos Dominus.*

**ANTVERPIÆ,
In ædibus Ioan. Steelfis.
M. D. XLVII.**

Cum gratia & Priuilegio.

De la Compañia de Jesus de Granada

VENERANDO PATRI

AC DOMINO, CVM RARA LIBERALIVM ARTIVM ac vtriusq; iuris eruditione, tum multo virtutum splendore ornato: Domino Arnolde Streyers Diestemio, insignis Monasterii Tongherloensis Abbati, Petrus Titelmannus salutis precatur plurimum, & multam felicitatem.

Vmanarum miseram rerum conditionem, eò hac tempestate deuenisse conspicimus Pater venerande, vt nullum opus tam suapte sit natura excellens, nihil tam compositum, aut cultum, nihil denique tam sanctum aut pium, quod non aut commendatione aliunde, & veluti ab externo petita vt placeat, aut grauioris cuiuspiam authoritatis patrocinio, vt ab interitu vindicetur, indigeat. Usque adeo enim nunc iudicia omnia ab humano pendent (ne dicam corrumuntur) fauore, sicque adulatione sunt omnia plena, vt ea vti vano quodam flatu extra se rapti, viri plerique iudicio etiam graui, iam non ingenii viribus freti rem ipsam discutiant, nec quid de se polliceatur, aut quid valeat considerent, quo labore, quaeue arte constet, sed aut solo authoris audito nomine, reiciunt, damnantque: aut ex vulgi opinione, licet incerta et instabili, & magis plerumque ex affectu quam vero iudicio sparsa, suam quoque intrepidi censuram pronunciant. Iniquè sanè ii & praeter aequum aut iustum aliorum labores traducunt, dum alieno affectui ignaui subscribere & inseruire, quam propria è pharetra post diligens examem iustam proferre sententiam malunt. Quae res non raro in causa est, cur multa praecleara ingenia, dum incertam hanc & instabile vulgi fugiunt opinionem, dum tam iniquum, (etiam eorum qui sibi eruditionem non vulgare tribuunt) iudicium formidant,

EPISTOLA.

stant, aut omnino se non exercent, vitamque ociosam & inertem ducant: aut si quid forte ingenii fecunditate, vt ocium fallerent, pepererint, quo sui ad posterum memoriam transmittere possint, orbi profuturi, sibi id sub silentio potius seruent, seseque tantum eo oblectent quibus vnice placet. Nec iniuria, quum tutius arbitrentur, sese domi delitescere inglorios, suosque labores & ingenii exercitamenta postquam iis oblectati fuerint, tanquam abortum quendam suppressere: quam ea cum inuidia, aut cachinni periculo orbi communicare. Haec mecum pensitans, ac crebro mentis iactu voluens anxius, vt verum fatear, non semel hesitavi, hasce Titelmanni pie memoriae in beatum Iob lucubrations edere ne in publicum, an suppresserem. Tutius ne esset ac expediens magis, tinea blattisque rodendum hunc Titelmanni laborem sub silentio tradere, an spe fructus futuri, in lucem edere virorum doctorum censuras subiturum. Dehortabatur nos hinc terrebarque ab aeditione, quod beatum Iob amplissimum virtutum exemplar, ita grauissimorum virorum, et summa in Dei ecclesia authoritate fulgentium, videbamus commentariis illustratum, vt Titelmanno quicquam addendi, vix vllus videri possit locus relictus. Nam (vt caetera praeteream) post vna hac tam eximia eruditionis, ac plane diuina beatissimi illius Gregorii pontificis maximi commentaria, aliquid reliquum esse quod addi possit, quis credat? Quis demum viri tanto ingenio, tantaque sanctimonia, ac summo erga scripturarum sacrarum intellectum affectu, studium, diligentiam, ac sagacitatem, fugere quicquam potuisse putarit, quod a mediocri ingenio collectum, diuini Iob lucidiorè reddat: fieri profecto id potuisse haud facile, statim iudicabit quis: quis perpenderit secum quantum fama, atque doctissimorum, ac iuxta pietissimorum virorum aestimatio eadem scripta toto orbe celebrauerint. Reliquit et hoc ipsum satis testatum ipsa regis Hispaniae Cyndesindi eximia et nunquam satis laudata diligentia, qui ea propter multorum episcoporum coacto concilio, non prius quaerimus

EPISTOLA.

rimoniae suae de amissis iisdem commentariis finem
 imposuit: quam Tagionem Caesaraugustanum ex
 his vnum, de concordia omnium assensu, ut hac fun-
 geretur legatione apud summum pontificem, Romam
 ingenti sumptu & itineris molestia expediuerit.
 Quod tam pium desiderium, qui tam ardens & sol-
 licitus, & regis, & praefulis erga scripta doctissima
 affectus: ne suo frustraretur effectu, diuino oraculo
 commonstrante meruit obtinere, quod tanto labore
 prosequeretur. Huc accessit quod verebar opus hoc ma-
 iori interitus periculo, aut saltem minori cum gra-
 tia proditurum post fatum: quippe quum author de-
 sit, qui et ratione sua scripta defendere, et errata si qua
 sint corrigere possit. Animum itaque iis rationibus
 dubium & sollicitum, pulsant interim amici, & Ti-
 telmanni plus satis studiosi, partim precibus, par-
 tim rationibus pertinaci studio in alteram partem per-
 trahere conantes. Aiunt enim diuinam scripturam
 agrum esse multo fecundissimum, vineam electam,
 fontem inexhaustum, varios proinde admittere cul-
 tores, messores quoque, & illos subsequentes spicarum
 collectores, neminem item unquam ita diligenter col-
 legisse, quin longe plura colligenda reliquerit, ad haec
 Apostolo teste, varia esse gratiarum dona, & suum
 cuique talentum, suum quoque Titelmannum feliciter
 satis, & non sine pietatis fructu exercuisse, ac ipsum
 diuinarum scripturarum agrum, post maiorum labo-
 res alias ingressum, & coluisse non infeliciter: & ob
 id non minus esse de scriptis in beatum Iob speran-
 dum, quam in Psalterium, Ecclesiasten, Euangelia,
 Epistolas, & id genus alia: In iis enim ante Tite-
 lmannum magna ingenia sudauerunt, quos ipse mo-
 re Moabitidis illius Ruth sequutus, spicas benigni
 patrisfamilias manus fugientes, aut liberaliter rele-
 ctas collegit, ac in templo domini cum vidua illa euan-
 gelica velut aera duo minuta obtulit. Importunis igitur
 his efflagitationibus, & continuis iis molestiis
 dum nullum finem faciunt, illorum consilio usus sum
 tane

EPISTOLA.

tandem & iudicio, quorum summam eruditioni quo-
 que autoritas est coniuncta, qui opus hoc non solum
 approbant, sed & ut publicetur corhortantur & praes-
 cipiunt. Itaque quum iam diutius recusare non liceat, stetitque
 sententia pias mentes hoc Titelmanni desiderio diu-
 tius nolle torquere, aut fraudare, ne spirituali iis in-
 de fructum promanaturum inuidere videamur, tan-
 dem typis excudendum curauimus, in ea forma qua &
 paruo redimi, et familiariter circumferri commode pos-
 sit. Sperabamus enim futurum ut eo beati Iob patienti-
 am, pium in Deum affectum, caeterasque virtutes, studio-
 sius imiterentur, quo familiarius & inter manus, et ob-
 oculos quotidie versetur. In hoc itaque opere, si quid
 mereatur gratiae pius labor, si quid honoris, aut lau-
 dis, si quis fructus futurus ex eius lectione, ut id quod ve-
 nerandae paternitati tuae mortali non nemini, aut debeam
 magis, aut lubentius, propensiorique animo dedicem ac
 consecrem, insignis animi tui benignitas, & rara ad-
 modum, et effusa cum in omnes, tum vel maxime in unum
 meum nepotem liberalitas effecit. Vtpote quem annis
 superioribus constitutum in summa miseria & afflictio-
 ne ad tuam pietatem tanquam tutissimum ad asylum confugien-
 tem, (tibi licet alienum) sic paterno es amplexus affe-
 ctu, sic eius magno studio es nisus lenire dolores, ut
 pater natura non potuerit magis. Ad haec, sumptus omnes
 non tantum ad necessitatem, sed quicumque vel solaminis
 aliquid egro animo adferre posse videbantur, animo
 ita munifico et hilari suppeditasti: ut omnes pudore vic-
 tici, prius accipiendo fatigaremur, quam tua indefessa li-
 beralitas largiendo. Praeterea enim quantum displicuit,
 quaeque V. P. T. a quo ferret non aequo, sibi a nobis praes-
 pudore tandem exercendae huius liberalitatis occasi-
 onem subtractam. Huic igitur tantae, ac verae pater-
 nae pietati, nepoti meo exhibitae, quum si omnem rerum au-
 ctionem faciam, soluendo esse nequeam: saltim voluis-
 se aliqua ex parte respondere pro nostra tenuitate hoc
 alieno munusculo testamur. Praeterea vel hoc nomi-
 ne lubentius T. P. V. consecro, quod huius beati Iob sic

virtutum es imitator strenuus, sic rigidus earū cultor ac assiduus mediator, vt eius imaginem ad viuū exprimere videri possis. Rara profecto auis hoc nequissimo seculo, eoq; virtus difficilior et magis ardua. Clamat Elias suo tempore ad Dominum se solum Domini prophetam relictum, inter tot centenarios prophetarum Baal. Licet profecto & nunc deplorare Prælatorum raritatem, qui vitæ exemplo, & doctrinæ salutaris pabulo, gregem Christi pretioso sanguine redemptum, pascant, quod non mediocriter ad laudis tuæ cumulum facit. Nempe cum alius Baal, diuitiis, cupiditate deditus nimia deseruiat, alius verò ambitione & supercilio turgeat, nec desit qui ventrem pro deo habeat, alii aliis atq; aliis vitiis veluti immergi sordescant, (vt merito scriptura dicat: beatus diues qui inuentus est sine macula, mirā priorū diuitū huius mundi designans raritatē). Tu tamē vnus sic in iis omnibus affectibus moderaris, tu sic medium obseruas, vt nemini minus quā tibi diues videri queas, hoc enim vitæ exemplo (licet lingua taceat) testaris, dispensatorem bonorum te agere tui domini, non dominum aut possessorem: quippe semper sollicitus vt familiæ cui diuino nutu es præfectus, in tempore tritici ministres mensuram. Quibus virtutibus, atq; egregiis animi tui dotibus, prouocatus prouidus ille, ac planè ingenio diuino Pater Antonius Sgrooten ab Oosterwoick, te primo Aureliā studii gratia mittit. Deinde te reducem in coadiutorē sociumq; sollicitudinis assumpsit, ac vnanimi omnium applausu sibi successorem deputauit. Quod munus anno demum. 1530. venerando Patre Antonio defuncto, non minori gratia omnium suscepisti, q̄ in vita vt illi curā adimeres, piè prudenterq; administrasti. Sanctissimi huius Prophetæ pia & diuina planè sollicitudo huius statim libri initio cōmendatur, circa filiorū salutem, dū sacrificiis diuinā tollit offensam. Quod pii patris exemplū quā probe V. T. P. imitetur, neminē latere potest, quā qui te ignorat.

Sic

Sic enim ab initio diuino nutu ac omnium fratrum gratia & applausu ad huius prælaturæ apicem assumptus, ipse studuisti vitam imprimis ducere inculpata, vt aliorum curam gerere merito possis: sic optimis quibusq; te in hac functione, serie, longo temporum curriculo deducta, præcedentibus, tuos studuisti mores conformare, vt eorū etiam superare virtutem videri possis. Illi suo quisq; ordine, vitæ sanctimonia, summa prudētia, vigili studio, ac pia sollicitudine, re exiguam, (vtpote paucorū laicorū fraterculorū religionem) ad summū perduxere incrementū. Tu verò nō minori negotio, iisdē artibus partā foelicitatē conseruas, & auges. Idq; hoc sæculo, quō tantū frigescit multorū charitas prohdolor, vt nesciam an vnq; magis, ac quo nihil magis difficile, nihilq; magis arduū, aut molestū, pio animo, q̄ religioni præesse. Hac tamen oīa, pro singulari tua, qua ornaris prudentia, sic moderaris, & tempori seruiens sic disponis, ac curas sollicitus, vt singula nō possis exactius. Claruerunt præclarę ingenii tui dotes ac pius in Deū affectus statim a suscepto regimine, nō mediocriter, dum eā nauas operā, vt religionē bene cōstitutā, perpetua fratrum concordia, ac charitatis mutue indissolubili nexu assidue prouehas. Id nimirū aduertēs prudenter, fieri nō posse, vt membra huiusmodi vinculo sibi mutuo colligata, a capite dissentiat. Hac ingenii dexteritate et diuino munere, exiguo tēporis spacio, sic membra sibi coniuncta, vnanimi consensu tibi capiti copulasti, sic eorum animos arctissimo vinculo tibi sociasti, vt pium patrem filiali affectu nō possint nō reuereri. Porrò potitus tandē voto, quo amari q̄ metui a tuis maluisti, perpendens nihil in rebus humanis esse stabile, nihil perpetuum, nec duraturū, nisi eadē cōseruetur qua partum est industria, vt diuinū tuum hoc collegium in optimo quo erat statu perseveraret, sedulo in futurū cauisti, ne quenq; ad hoc sacrum tuum collegium admissurus, æquē quicq; respiceres, ac obseruares, atq; morū integritatē, & condignā eruditionem.

14

Quod

Quod sanctum animi decretum, hæcenus ea mentis constantia inuiolatum seruasti, ut ab eo, nec amicorū precibus, nec hostium minis, nec ambitione, nec denique (quod tamen nō raro constantes vincit animos) munere quantumuis largo, auelli valueris: qua ex re non mediocri nomini tuo, alioqui clarissimo, tribuitur gloria, à veris religionis & aliarum virtutum cultoribus. Quod eximium & perpetua laude dignum exemplum, utinam sibi in spiritualibus præfecti, tanquam veri mysteriorum dispensatores diligenter imitandum proponant, ac alta mente repostum sæpius secum ruminent: & nō potius dissipatores, sinistro oculo, confanguineos per ambitionem euehant, non vllī rei sæpenumero natos, quam ut fruges crucifixi inutiliter consumant, & in sui grauissimā, ac perpetuam damnationem perdant. Non etiam quæstus gratia ad religionem ex natura mundam, suscipiant, per simoniæ fenestram aut aliunde ouile Domini ingressuros. Et utinam in vniuersum tecum caueant, quibus cura pascēdi gregis est commissa, ne quem inidoneum admittāt: sic enim breui futurum sperarem, ut Christus suam sponsam ecclesiam multis nūc rugis & maculis deformem respiciat, ab ea pestes (toto iam orbe desæuientes, sibiq; nunc principatum vendicātes) ablaturus. Sed paululū digressus, ad te reuertor vnicum virtutum columen, qui nec iis omnibus, pro paterna tua sollicitudine charissimis tuis filiis prouisum esse satis tibi persuades. Sed ne qua parte pii patris muneri deesse videaris, neue paruuli panem peant & non sit qui frangat pius pater, ex Louaniensī acamedia non sine magno sumptu & delectu euocasti Magistrum Cornelium Hulstium, virū sanē cum diuinarum, humanarumq; rerum peritia insignē, tum vitæ sanctimonia ac morum integritate non inferiorem: qui charissimos tuos filios iam piis tuis monitis in Deum erectos, continua sacrarum literarum interpretatione exerceret, ac quotidiana legis domini meditatione occuparet. Ostendis profecto hac in re non

imma

immemorem te paterni officii, cuius est filio panem frangere, non eum solum qui corpus fouet, sed eum quoq; et quidem præcipue, de quo Saluator noster in Evangelio inquit, non in solo pane viuit, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Qui panis tum deum suauiter frangitur, & mentem pascit, cum sacre scripturæ intellectus aperitur. Psalmographo dicente: declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis. Sed & hæc agens, ostendis nō vulgarem tibi esse gregis Christi curam, utpote cum magnis sumptibus longè ante & doctrina & morū integritate instrui curas, quos ecclesiis tuæ paternæ sollicitudini commissis, dignos pastores præficias, nō ignarus quam sis pro iis summo pastori exactam rationem redditurus. Quare & hanc prouinciam tam sanctam, prouide sanē dedisti non plebeio cuiuis, sed viro tali et tanto, ut siue eruditionem spectes, siue vitæ candorem: nihil sit quod non veluti speculum ob oculos versetur, ac referat quo & fratres & laici proficere possint. Quamobrem ut quanti facias eius virtutem & doctrinam, ipse vtraq; ornatus non mediocriter, ostēderes, ipsaq; laudata cresceret virtus, hunc etiam magno tuo sumptu ad Licentiæ insignia promoueri curasti: nec hic quidem munificentia tuæ status, donec tum largis stipēdiis, tum beneficiis variis auctum, sic eum Reuerendæ T. P. deuinxeris, ut amplissimis conditionibus prouocatus, à tanto studiorum patrono auelli nequiverit. Ad hæc ut tu bonorū studiorum parens nullam patereris deesse oportunitatem bibliothecam tam librorum varietate, quam ædificii magnificentia adhibuisti insignem, ut cum Ptolemæi illa Philadelphi, toto orbe celebratissima, merito possit conferri. Præterea ne fortè temporis lapsu, aut studiū flauesceret, aut bibliotheca deficeret, vtriq; tua liberalitate sunt amplissimi prouentus annui decreti. Nō hic nūc refero eum, quem iis impendis fauorem, quos prædecessorum pia vestigia sequutus, in ecclesiæ ædificationem tam moribus, q̄ disci-

a s

plinis

EPISTOLA.

plinis optimis instituere paterna tua cura non cessas. Porro de pio ac plusquam paterno in Christi pauperes affectu, ac eleemosynis longe amplissimis, quorum sum attinet multa dicere, quum etiam te inuito eas praedicet orbis: nam ut eas omittam, quas in abscondito patre coelesti conscio, ex euangelico consilio, pauperum manus auferunt, praeter vicinos omnes circumquaque habitantes, aut ex agris adiacentibus concurrentes, qui hebdomatim sepius tua magnificentia liberaliter reficiuntur. Exterorum quoque vndique longe lateque confluentium pauperum tanta vis, & copia tuam sentit largam manum, ut verius legiones aut exercitus, quam pauperum turbae dici queant. Quos tamen omnes ea benevolentia & liberalitate pietas tua suscipit, ut post miriades aliquot refectas, indefessa adhuc manus accipientem expectet. Nec praetereundum hic est, quod hoc caritatis annonae tempore, quum & pauperum numerus, & frumenti pretium in immensum excresceret, neque eleemosynarum numero, neque quantitati quicquam decesserit, quod non mediocrem animi arguit constantiam. Mirarer equidem ingentem thesaurum tot pauperum refectio sufficere, nisi is qui in deserto paucis panibus, & pisciculis, tantam refecit multitudinem, promississet, temporale quicquam propter se relinquens, centuplum. Audit P. T. V. & quidem non animo auerso beati illius Prophetae Iob sententiam, veluti sibi pia querimonia loquenti: Si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea, quam tam pie obseruas. Iam si ad tuum erga diuinum cultum, ac sacrosancta mysteria affectum contemplandum animum conuertamus, ac virtutum tuarum merita per singula prosequi velimus, quum hic sit abyssus cuius neque initium, neque finem inuenire sit, vanam operam collocauerimus. Hic enim tanta est magnificentia, tanta munificentia, tanta denique excellentia, ut neminem non sui contemplatione in admirationem rapiat. Huius rei locuples testis est templum illud, quod

Domia

EPISTOLA.

Domino tanta mole, ac pari industria et studio erectum, ut in eo humanum ingenium nihil merito queat desiderare. Nam sic opus illud Domino consecratum, studiose & sculpturis & picturis summa arte & ingenii dotibus compositis exornasti, ut plus quam humanum quid praestitisse videri queant, artifices ac veluti alter Bliseleel diuino spiritu afflatus: sed quid interim de iis dicam, quae sacrosanctum altaris sacrificium concernunt, ac reliquum cultum, quae tanta animi liberalitate, tanta magnificentia, tua in Deum suppeditat pietas, ut oneri esse possint sacrosancta mysteria peragentibus. Haec omnia, tanto pietatis studio facis V. Pater, tamque animo liberali, ac magnifico, immensis sumptibus hunc domus Domini procuras ornatum: ut cum regio illo Propheta, ac plane diuino, videaris vouisse, te non introiturum tabernaculum domus tuae, nec ascensurum in lectum strati tui, donec inuenieris locum Domino, & tabernaculum Deo Iacob. Nihil hic vereris obrectatorum calumnias qui Iudae proditoris vocem resumunt dicentes, ut quid perditio haec? &c. Siquidem & pauperes iuxta Domini vocem semper habemus nobiscum, quos sic tua paterna curat pietas, ut illa tamen non omittat. Legisse profecto et alta mente reposuisse te ostendis, V. P. Paulinum illud dictum: Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum dei, dum id totis ingenii viribus, ac summa studeas vigilantia, ut inter Dei dispensatores fidelis inueniaris. Nepe non securus unquam, non ociosus aduentus dominici expectator, sed semper sollicitus qui de talentis tibi commissis, aut ipse lucrum condignum in Domini ararium referas, aut aliis ratione reddituris ad questum committas. Quam autem P. V. te non talentorum dominum, sed dispensatorem agnoscas, docet quotidianus ille tuus conuictus, loquitur habitus, clamat familia tota, quae omnia sic honesta moderaris mediocritate, quibus in omnibus etiam adhibes modum, virtutem pulcherrimam: ut mediocri honestate salua, neque demum quicquam, neque desiderari

EPISTOLA.

rari queat. Qua in re perpulchre cum eruditissimo filo eodēq; beatissimo Gregorio sentire videris, quod res est, nempe tanto te humiliorem esse debere, ex munere ac ad seruiendum Deo tuo promptiorem, quanto te multiplici beneficio deuinctiorem diuinę magnificentię nosti, magisq; obnoxium in reddenda ratione. Versari istud non raro, ne dicā perpetuo ob mentis oculos, ac animum sollicitare, vno hoc conclamatum satis equidē putauero: quippe quod cum ob singularem, (qua præ aliis tui ordinis polles) prudentiam, & alias ingenii dotes, ad principis aulam sæpe vocaris, & raro & sic compares vt vultus, habitus, comitatus, & nihil non loquatur, monasticam tibi vitam, quā aulicam esse longe gratiorem: Et religionis humilitatem te aulicę illi pōpæ longe præferre. Qui & hoc argumento esse potest, quod nusquam te hospitium excipit humilius (ne dicam vilius) aut minus cōmodū quā vbi mūdi gloria, aut aulica pompa, magnificentiam suadere videtur maxime. Mensa autē quotidiana, sic frugalitati magnificentiā miscet, vt & religionis, & dignitatis pariter ratio habeatur. Sed quid? quod & ipsam mensę magnificentiā, quam primatum, nobilium, atq; principum virorum causatur aduētus, sic exhibes, vt nemini quā tibi minus? sic enim in mediis epulis splendidioribus magna animi constantia abstemius ipse versaris, vt ne ad latum quidem vnguem à virtute decedere videaris. Transseo interim, quo, quāq; æquo animo, ac inuicta patientia superioribus his annis, nunc à militibus rapinam, damna, minas, sis passus: nunc verò à latronibus incendia, aliq; incommoda non pauca, ne quid quod ad virtutis consummationē pertinet deesset. Tibi igitur venerande pater virtutibus his omnibus & aliis non paucis splendide ornato, hunc Prophetam Iob Titelmanni labore elucidatum, iure utiq; optimo nuncupo, tibi alienum hunc laborem dedico & consecro, vt quem virtutum imagine ad viuū exprimis eum quoq; sic defendas, vt piis lectoribus commendes.

EPISTOLA.

des. Nam sicut filius qui in adoptionem trāsit, sanguinis gentisq; exiit iura, & alterius induit nomen: ita & ego hos Titelmanni labores semel emissos, tuo post hac relinquo arbitrio, sitq; vt penes te vite necisq; potestas volo. Hasce igitur in adoptionem datas Titelmanni lucubrationes paterno amplectere affectu, vnicum qui es & virtutum & bonorum studiorum columen: nostrumq; boni consule hoc institutum. In hoc enim virtutes licet tuas, non tibi tamen (cui id displicere non mediocriter, scimus, eo quod nō ignoremus pro virtutum meritis abunde tibi glorię esse bonę conscientię testimonium) sed orbi commemorauimus prolixius. Vt sicut beatus ille propheta Iob homo gentilis, suo sæculo veluti iustitię lumē in medio nationis prauę splenduit, ita & tu vnus tot virtutum præclarum exemplar non solum aliis tui ordinis imitādus proponaris: sed tanquam lucerna supra candelabrum posita, omnes qui in domo Domini sunt, virtutum tuarum radiis densa vitiorum caligine diffusa, illumines: atq; ad Christi Iesu charitatē prouoces, qui venerandam tuā Paternitatem nobis diu seruet felicem, et virtute florentem.

Datum Rothnaci, pridie Calendas
Decembris anno Christo
nato,

M. D. XLVI.

SOLUTIONES QVORVM

RVDAM DVBIORVM CIRCA LIBRVM IOB,

an vera fuerit historia, & cuius generis aut quo tempore Iob ipse extiterit, quis etiam author fuerit libri, aut quo tempore scriptus, & qua potissimum intentione inter sacra volumina annotatus, quæ

commode ante enarrationem libri præ-

mittenda videbantur. Per Fra-

trem Franciscum Titel-

mannum Hassel-

ensem.

Vbitatum est à quibusdam, de libro Iob num vera sit historia quæ in eo describitur, an parabola tantum ad instructionem moralem conficta. Fueruntq; nonnulli potissimum Iudæi eius sententiæ vt dicerent totum hunc librum non vilius rei gestæ historicalem esse narrationem,

sed parabolicam tantum similitudinem, in qua perfectum patientiæ exemplum monstraretur hominibus quemadmodum & in Euangelicis scriptis multas legimus parabolas quæ res aliquas perinde quasi verè gestas narrare videntur quæ in rei veritate nunquam ita gestæ fuerunt. Quæ quidem sententiæ quia & rationi & authoritati tam scripturæ quàm Ecclesiæ contradicunt merito reicienda videtur. Rationi quidem aduersatur, quoniam in huius statim libri initio vir ille qui in exemplum patientiæ inducitur, nomine proprio designatur simul & ex cognatione describitur, cum in terra Hus dicitur natus et Iob vocatus. Ceteris quoque realiter subsistentibus comparatur cum dicitur: Erat vir ille magnus inter omnes orientales. Insuper et diuitiarum eius certus ac determinatus ponitur numerus, cum septem millia ouium, & quingenta iuga bouum & alia

SOLUTIONES DVBIORVM.

alia habuisse dicitur. Non est autem consuetudo loquentium per parabolas, eiusmodi particularia sic singulariter & particulariter assignare quæ ad fidem rei gestæ faciendam ab historiographis diligenter solent adduci. Neque in parabolis Saluatoris quas plurimas protulit inuenimus nisi confuse & vage proponi eos de quibus aliquid parabolice narrat. Vt cum ait: Homo quidam erat diues qui habebat villicum. Homo quidam fecit coenam magnam. Homo quidam plantauit vineam. Iudex quidam erat in ciuitate. Homo quidam paterfamilias, & ita in aliis plurimis locis. Quæ cum per modum parabolarum proponuntur, nihil particulare quod ad personam attineat eius de quo fit narratio exprimitur neque nomen neque genus, neque aliud huiusmodi. Cum verò res gestas scriptores narrant vel nomina determinata, vel conditiones determinatas, determinatorum locum obtinentes solent adicere. Vt Lucas in sui Euangelii exordio de patre Ioannis loquens ait: Fuit in diebus Herodis regis Iudææ Sacerdos quidam nomine Zacharias de vice Abia, &c. Irè de beata Virgine: Missus est angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ cui nomen Nazareth ad virginem desponsatam viro &c. & nomen virginis Maria. Idem in aliis plus mille locis manifeste liquet. Vnde si Ecclesiastici patres quod apud Lucam Dominus narrat de diuitate epulone & mendico, ex eo tantum quod nomen determinatum mendico assignatur, non tanquam parabolam solum, sed tanquam rem vere gestam interpretantur, proculdubio multo maiori ratione concluditur non parabolam esse descriptionem istam libri Iob, sed rei gestæ historicalem narrationem ex eo quod non tantum nomen, sed & patria & possessio & reliqua eius singulariter & (vt ita dicam) indiuidualiter designantur. Nec ipse tantum Iob, sed & amici singuli singulis nominibus determinatis genus quoque suum particulariter designantibus nominantur, nempe Eliphaz Themanites, Sophar

SOLUTIONES

Sophar Naamathites, Baldath Suites, Eliu Buzites
 qui & filius Barachel appellatur. Autoritate quod
 que demonstratur predictæ opinionis falsitas, quod
 nam de Iob, ut de viro sancto et perfecto qui in rerum
 natura vere substitit & quæ de eo scripta sunt vere
 pertulit, sacræ literæ loquuntur. Vnde in libro Tobie
 ita scribitur: Hanc autem tentationem ideo permisit
 Dominus euenire illi ut posteris daretur exemplum
 patientiæ eius sicut et sancti Iob. Ac post pauca: Nam
 sicut beato Iob insultabant reges, ita isti parentes &
 cognati eius &c. Ex qua comparatione manifestum
 est sanctum Iob verum hominem fuisse in rerum na-
 tura, sicut & Tobias sanctus fuit. Quæ enim esset en-
 tis cum non ente comparatio? Apud Ezechielē quo-
 que Dominus ait. Si fuerint in medio eius tres viri
 Noë, Daniel, et Iob, ipsi liberabunt animas suas. Ma-
 nifestum est Iob connumerari ipsis Noë atq; Daniel,
 de quibus cum nullum sit dubium quin in rerum na-
 tura fuerint & quæ de eis narrantur vere gesta fue-
 rint, neq; de Iob dubitari merito potest. Quæ enim es-
 set illa non entis cum entibus connumeratio? Beatus
 insuper Iacobus Apostolus ipsum Iob tanquam reale
 exemplum proponit dicens: Ecce beatificamus eos
 qui sustinuerunt. Sufferentiam Iob audistis & finem
 Domini vidistis, quoniam misericors est Dominus
 & miserator. Accedit ad auctoritatem scripturæ au-
 thoritas Ecclesiæ, quæ viro sancto Iob consimilem
 cum aliis viris sanctis & Deo dignis, festum diē con-
 stituit, templa quoq; erigit, & aras ubi ad Dei gloriā
 eius inuocetur pro miseris patrociniū extruit, ac ve-
 ta fieri perinde ac cæteris diuis cum deo regnantibus
 decreuit, quæ nequaquam ita fieri permetteret, si non
 in rerum natura vere aliquando substitisset. Vidē-
 tur autem qui huius fuerunt sententiæ ex eo sibi acce-
 pisse occasionē erroris, quod liber iste magna ex par-
 te quasi Poëtico stilo sit conscriptus, quemadmodū
 & beatus Hieronymus in prologo testatur, dicens
 totum hunc librum etiam apud Hebræos ferri obli-
 quum

DEBILIORVM.

quum & lubricum & quod Græci Rhetores vocant
 eschematismenon (id est, figuratū siue figuris plenū)
 dum qui aliud loquitur aliud agit: ut si velis anguila
 lam vel murenulam strictis tenere manibus, quanto
 fortius presseris tanto citius elabitur. Addit quoque
 ab eo loco ubi dicitur Pereat dies &c. vsq; ad eum lo-
 cum ubi scriptū est Idcirco me reprehendo hexame-
 tros esse versus dactylo spondeoq; currentes, interdū
 quoq; rythmum ferri dulcem & tinnulum numeris
 pedum solutis. Hic inquam scribendi modus vide-
 tur nonnullis ansam præbuisse iam reprobata senten-
 tiam amplectēdi, ut in stilo Poëtico quasi figmen-
 tum Poëticum crederent. Verum non erat hoc argu-
 mentum sufficiens, ad eam opinionem concipiendā
 quandoquidem & alias scriptura sacra hunc modum
 obseruare inuenitur per carmina Poëtarū more scri-
 bendi, id quod Hieronymus aperte testatur de Psal-
 mis, & lamentationibus Hieremiæ & vniuersis
 ferè scripturæ canticis, adducens ad hoc testimo-
 nia Iosephi, Philonis, & Eusebii Cæsariensis. Alia
 quoq; nonnulla argumenta istorum calumniatorum
 in sequentibus suo loco soluta inueniet lector in an-
 notationibus quorundam capitum: vnde patebit nō
 nisi calumnias meras illorum esse quæ prætendunt
 argumenta. Quæstio dehinc altera nascitur, si ve-
 re in rerum natura fuerit sanctus Iob, quodnam sit ip-
 sius genus a quo descendit, & circa quæ tempora fue-
 rit. Sunt autem hac de re diuersæ antiquorum senten-
 tiæ. Origenes & Chrysostomus affirmant ipsum ab
 Esau generationis habere principium, & quintum
 ab Abraham esse, ita ut Abraham genuerit Isaac:
 Isaac Esau: Esau deinde Raguelem, Raguelem Zaram:
 Zaram denique Iob genuerit. Quam deductionem ex
 capite trigesimo sexto libri Genesis sibi acceperant,
 ubi describitur Esau ex Basemath filia Ismahelis fi-
 lium genuisse nomine Rahuel, atque is Zaram scri-
 bitur genuisse. Ac deinde in enumeratione regum
 qui regnauerunt in terra Edom antequam filii Israel
 b habe

SOLUTIONES

haberent regem, scribitur, primum regnasse Balach filium Beor illiq; defuncto successisse Iobab filium Zaræ. Hunc autem Iobab esse putant illum qui in hoc libro Iob dicitur. Non enim est inconsuetum idem nomen nunc prolixius nunc breuius proferri, ut Abram & Abraham, Sara & Sarai, Aram & Râm. Secundum hanc igitur computationem & existimationem Origenis appellat Esau tritauum ipsius Iob & Chrysostomus pronepotem ipsum appellat proiecti repudiatiq; Esau. Sed & inter Latinos beatus Augustinus in libris de ciuitate Dei huic sententiæ aperte subscribit dicens ipsum de gente esse Idumæa. Idumæi autem ab Edom dicuntur qui alio nomine dicitur Esau. Neque beatus Gregorius ab hac sententia videtur abhorre, qui sic de Iobab cuius meminit scriptura Genesis loquitur, quasi non dubitet illum esse Iob de quo in hoc libro loquimur, ex illo nimirum Genesis testimonio colligens, Iob sub temporibus iudicum Israelitarum & non ante legem fuisse, & illos arguens qui Moysen longe ante præcessisse eum putarent, ex eo quod in Genesis historia breuiter perstringendo longe ante eius facta sit mentio quam Moysi. Apertissime quoque hanc sententiam testatur argumentum quod libro Iob adiungi solet, quod ita habet: In terra quidem habitasse Iob Usitidi in finibus Idumææ & Arabiæ fertur, & erat ei ante nomen Iobab, & accepit uxorem Arabissam & genuit filium quem vocauit Ennon. Erat autem ipse filius quidem Zarah de Esau filiis filius, de matre verò Bosra, ita ut sit quintus ab Abraham. Quod argumentum tantæ apud antiquos Græcos pariter atque Latinos fuit authoritatis, ut pars quædam huius libri Iob haberetur, quemadmodum vsque hodie in libris Græcis manifeste videmus sine discrimine vlllo fini libri Iob adiectum. Id quod manifeste declaratur ex Origene atque Chrysostomo, qui ipsius testimonium quasi scripturæ sacræ citant. Origenes quidem, ex eo tanquam ex scriptura Iob pro

DVBIORVM.

probat librum ipsum ex Syro sermone versum esse in Hebræum et Græcum. Quod ostendit (inquit) ipsa scriptura Iob dicens: Hic interpretatus est ex Syrorum libro. Chrysostomus similiter partem istam allegat: Scripturâ, inquiens, quintum ab Abraham dicit esse Iob. Nulla autem scriptura inuenitur quæ id expresse dicat, nisi argumentum istud scripturam reputet. Quod si quis tergiuersetur, ad caput supra allegatum Genesis verbum illud referre laborans vnde de quasi per consequentiâ quandam illud potest elicere, supposito quod Iobab ille sit Iob, audiat Augustinum in libris de ciuitate Dei aduersus cuius verba nullus est tergiuersandi locus. Is enim de illo ad commendationem loquens sic ait: Sanctus & mirabilis vir Iob nec indigena nec profelytus id est advena populi Israel fuit, sed ex gente Idumæa genus ducens ibi ortus, ibidem mortuus est, qui diuino sic laudatur eloquio ut quod ad iustitiam pietatemq; attinet nullus ei homo suorum temporum coæquetur. Quæ tempora eius quanquam non inueniamus in chroniceis, colligimus tamen ex libro eius quem pro sui merito Israelitæ in authoritatem canonicam receperunt tertia generatione posteriorem fuisse quam Israel. Hæc sunt Augustini verba, in quibus aperte affirmat ex ipso libro Iob colligi quod tertia generatione posterior fuerit Iob quam Israel. Non poterit autem ex vlla particula huius libri id vel tenuissime ostendi, nisi dicatur argumentum hoc esse pars libri. Ex ipso enim id sufficienter colligitur, quoniam si (ut illic dicitur) quintus ab Abraham fuit Iob, & quinta generatione posterior quam Abraham, consequens est ut tertia tantum generatione posterior fuerit quam Israel, qui secunda generatione posterior est quam Abraham. Ambrosius quoque libro secundo de interpellatione ex hoc argumento tanquam ex passu scripturæ asserit sanctum Iob cum Christo resurrexisse a mortuis. Nam id in Græcis codicibus ad argumentum prædictum videmus adiectum. Ex his ergo manifestum est priores

SOLVTIONES

patres Græcos simul & Latinos, argumentum illud tanquam libri partem & ipsam scripturæ huius substantialem portionem habuisse. Hieronymus quoque confiteretur argumentum illud post finem libri addi solitum in vulgatis exemplaribus id quod & ego in vetusto quodam exemplari in bibliotheca Ecclesiæ Alostensis apud Flandriam conspexi. Sed quia in Hebræis ipsum non repperit contemnendum putauit, ut paulò post ex verbis eius declarabitur, quomodo alias ille solet quæ in Hebræis exemplaribus non inuenit reicere aut paruipendere, veluti in libro Danielis Susannæ & Belis historias & canticum trium puerorum quæ tamen in pretio habita erant ab antiquis & vsque hodie venerabiliter leguntur & decantantur in Ecclesiis. Hæc est igitur super genere sancti viri Iob præcipuorum doctorum, Græcorum atq; Latinorum Augustini & Gregorii, Origenis atq; Chrysostomi admodum probabilis & scripturæ libri Genesis bene concordans sententia. Aduersus quam nihil ex scripturæ autoritate videtur posse adduci, quod vllam ingerat dubitationem. Nisi vnicum hoc forsitan quempiam moueat, quod aliis literis in principio scribatur Iobab in Genesi, & aliis in libro Iob, neque idem est numerus syllabarum neq; terminatio finalis eadem. In Genesi enim nomen Iobab incipit à Iod litera. Iob autem incipit ab Aleph. Item Iobab, duplex Beth habet & syllabas duas. Iob vnum tantum beth & syllabam vnam. Verum huic obiectiunculæ facillime respondetur, subinde vnum idemq; nomē diuersis modis in eadem lingua scribi, quemadmodum nomen Guilielmus, aliqui per g incipiunt, alii per duplex u: & alii quidem per tres syllabas scribunt Guilielmus aut Wilhelmius, alii per quatuor Guilielmus. Idem tamen prorsus est nomen quomodocunq; scribatur, neq; satis constat quo modo rectius scribatur. Alii enim sic malunt scribere alii aliter. Idem & de aliis plerisque constat. Præterea exemplum habemus

DVBIORVM.

mus in nomine Abraham qui aliquando Abram, alia quando Abraham tribus syllabis & cum litera he scribitur & legitur. Ita Sarai vel Sara. Quod si dicas in hac nominum varietate mysterium, quoniam ex Domini iussione sic omnia illa mutata sunt, etiam alias frequenter vbi non est ratio mysterii conringit ista nominum in fine vel in principio variatio, per omissionem vel additionem alicuius literæ aut syllabæ. Ut Aram qui in Matthæo pater Amnadaab scribitur interdum Aram interdum Ram nominatur. Imò & ipse Abraham iuxta sententiam Hebræorum interdum Ram nominatur, ut capite trigesimo secundo libri Iob, vbi dicitur Eliu Buzites filius Barachel de cognatione Ram. Interpretantur enim Hebræi (ut in commentariis ait Hieronymus) de cognatione Abraham. Huic autem sententiæ aduersantur Hebræi, quos suo more Hieronymus sequitur. Hi enim non ab Esau dicunt descendisse Iob, sed à Nachor fratre Abraham. Legimus enim capite vigesimo secundo Genesis, Melcham sororem Sarai filiam Aram, genuisse filios ipsi Nachor fratri Abraham Huz primogenitum & Buz fratrem eius.

Quem locum tractans beatus Hieronymus in libro de questionibus Hebraicis super Genesim ita ait: Primogenitus Nachor fratris Abraham, de Melcha uxore eius filia Aram, natus est Huz, de cuius stirpe Iob descendit, sicut scriptum est in exordio voluminis eius. Fuit vir in terra Huz nomine Iob. Male igitur quidam existimant Iob de genere esse Esau. Siquidem illud quod in fine libri ipsius habetur, eo quod de Syro sermone translatus est & quartus sit ab Esau & reliqua quæ ibi continentur in Hebræis voluminibus non habentur. Secundus natus est de Melcha Buz, quem septuaginta Bauz transferre voluerunt. Et ex huius genere est Balaam ille diuinus (ut Hebræi tradunt) qui in libro Iob dicitur Eliu, primum vir sanctus & Prophetes Dei, postea per inobedientiam & desiderium munerum dum Israel

maledicere cupit, diuini vocabulo nuncupatur. Diciturque in eodem libro: Et iratus Eliu filius Barachiel Buzites, de huius videlicet Buzi radice descendens. Haec tenus verba Hieronymi. Eandem sententiam in commentariis super Iob replicat, in principio libri et in enarratione capitis trigesimisecondi, vbi de Eliu Buzite prolixius loquitur ex doctissimorum in scripturis (vt ipse ait) sententia, asserens ipsum eundem illum esse qui in libro Numerorum dictus est Balaam, & quomodo de cognatione Ram dicatur, id est, de cognatione Abraham explicans, quæ suo loco prolixius à nobis tractabuntur.

Verum hæc Hebræorum sententia, si conferatur cum aliis quæ simul ab eis asseruntur, videndum est, ne seipsam destruat. Asserit enim Hieronymus in libro de Hebraicis quæstionibus supra citato, quemadmodum & in commentariis super Iob quæ ipsius nomine habentur legimus, Eliphaz Themanitem illum qui primo loco inter amicos post verba Iob loquitur, ipsum esse primogenitum Esau, ex vxore Ada filia Elom Ethei, & à regione Theman in qua regnauerit dictum Themanitem. Quod si verum est, fateamur igitur necesse est, Balaam ipsum qui Heliu dicitur, supra modum communem hominum illius temporis longam nimis vitam vixisse. Oportet enim contemporaneus fuerit ipsi Eliphaz primogenito Esau, atque ab hoc tempore vixisse eum vsque circiter finem vitæ Moyfi, quando vt in Numeris describitur perit gladio in vltione Madianitarum, propter consilium malum quod dederat contra filios Israel ad deceptionem eorum. A tempore autem Eliphaz primogeniti Esau vsque ad finem vitæ Moyfi, amplius quam tricenti anni fluxisse probantur ex textu sacræ historiæ. Quod ita declaratur: Isaac sexagenario nati sunt Esau & Jacob. Esau autem annorum quadraginta accepit vxores. Ab hoc

hoc igitur anno, computemus primum annum vitæ Eliphaz cum fuerit primogenitus Esau. Ab anno quadragesimo Esau siue Jacob, vsque ad annū natiuitatis Ioseph sunt anni. 51. Anni autem vitæ Ioseph sunt 110. Post mortē Ioseph vsque ad natiuitatem Moyfi sub seruitute Ægyptiaca fluxerūt anni sexagintaquatuor. Dehinc vsque ad annum ducatus Moyfi & eductionis filiorum Israel octoginta. Post quos annis quadraginta in deserto manet cum populo. Simul iuncti hi omnes sunt anni. 335. Debuisset ergo Eliu admodum grandis esse ætatis antequam moreretur supra communem modum hominum illius temporis. Nec releuat si dixeris, Eliu fuisse iuniorem tempore. Esto enim demas ipsi Eliu ab ætate Eliphaz triginta aut quadraginta annos quibus computetur iunior tempore adhuc illi remanebunt anni circiter. 300. quæ sanè ætas non vnus est hominis illius temporis sed duorum maxime senum sibi inuicem succedentium. Neque vel hoc illos iuuare potest, quod fortè senex admodum fuerit Eliphaz cum istam haberet cum Iob disputationem. Nam ex verbis disputantium colligitur non ipsos tunc senes extitisse, sed virilis potius ætatis & in optimo vitæ statu. Sic enim Eliphaz ad Iob loquitur capite decimoquinto: Quid nosti quod ignoremus? Quid intelligis quod nesciamus? Et senes & antiqui sunt in nobis multo vetustiores quam patres tui. Non se senem gloriatur aut amicos suos sed inter ipsos esse gloriatur non minus senes quam in terra Iob, vnde ipsi discere potuerint sapientiam. Ad quod etiam facit, ætas longa quam Iob vixisse scribitur post flagella. Vixit enim (vt in fine libri huius dicitur) post flagella hæc annis. 140. Si autem senex tunc fuisset cum flagellaretur videretur hæc ætas secundum communem hominum ætatem nimia. Neque Eliu ipsos amicos Iob tanquam senes agnoscit sed tantum vt se antiquiores venerabatur dicens, Iunior sum tempore, vos autem antiquiores. Si autem Iob non fuit senex cum hæc disputatio haberetur neque

Eliphaz. Amicitia enim solet ferè inter coæquales esse, qua de causa forsitan Eliu iunior non dicitur esse quartus amicorum Iob tametsi cum aliis tribus videatur aduenisse. Præterea ex libro Numerorum facile cognoscimus Balaam illum magum non fuisse tantæ ætatis quantæ ipsum esse consequeretur iuxta hanc Hebræorum sententiam, nempe annorum plus minus tricentorum. Cum enim mitteret ad eum Balach rex Moabitarum, vt veniret ad maledicendum populo Israel, quod erat circa extremum tempus vitæ ipsius, erat adhuc tam valido corpore, vt posset ad petitionem Regis magnum iter in asina conficiendo, veniendo vt ipse ait de montibus orientis à loco vbi habitabat super fluuium Amon vsque ad domum regis. Potuit quoque fuisse latera asinæ cui insidebat grauibz ictibus cedere, cum à facie angeli cederet. Insuper & ad excelsa cum rege Balach ad prospiciendum inde exercitum Israel scandere potuit, & sacrificium illic facere. Balach quoq; stante iuxta sacrificiū ire & redire inò & festi-

Num. 22.

no gressu velociter incedere quæ omnia non videntur homini iam ter centenariò conuenire. Non videntur igitur hæc Hebræorum dicta sibi constare nec verisimilitudinem sufficientem continere. Accedit, quod ante Eliphaz primogenitum Esau nusquam legimus nomen Theman, vnde videri possit dictus ipse Eliphaz Themanites. Vnum tamen ex

Num. 23.

filiis eius primum legimus Theman fuisse appellatum, quemadmodum in Genesi scribitur: Fueruntq; Eliphaz filii Theman Omar Sepho & Gathan & Cenez. Erat autem Thamna concubina Eliphaz filii Esau quæ peperit ei Amalech. Quem locum tractans Hieronymus in libro de quæstionibus Hebraicis, sic ait: Quod autem dicitur Theman & Kenes & Amalec & reliqua, sciamus postea regionibus Idumæorum ex his nomina imposita. Ex quo videtur contra ipsummet Hieronymum inferri quod Eliphaz Themanites dictus non fuerit primogenitus

Gen. 36.

primogenitus Esau, sed potius aliquis posterior ab illo Theman descendens & ab eo Themanites cognominatus præcipuum nomen habens Eliphaz. Hæc nos idcirco latius prosequuti sumus & subtilius discutimus, ne statim sine iudicio reiciantur, ex sola Hebræorum quorundam assertione quæ ab vniuersi antiquorum patrum Græcorum atque Latinorum consensu à plurimis sæculis in æstimatione habita fuerunt, tanquam probabilia & vera. Tametsi enim plerumque Hebræis de rebus suis narrantibus maior fides habeatur non tamen id solum verum esse putandum est quod Hebræorum ponit assertio, neque damnandum est quicquid ipsi reiciunt. Fieri enim potuit vt antiquorum patrum religiosa diligentia & aliunde nonnulla acceperit, non minus probabilia quam ea quæ ab Hebræis ipsis sunt habita. Maxime autem hac in re id fieri potuit, cum non sit hic liber primitus in Hebræo sermone conscriptus, sed sermone Syriaco quemadmodum antiqui patres testantur nominatim Origenes vt paulopost dicemus, & ipse in prologo satis attestatur Hieronymus. Et quis nouit, si forte odio maligno infecti Iudæi genus Iacob, inuidentes nomini Esau & dolentes tam præclara sobole eum per omnia sæcula memorabilem fieri, (vt fuit erga Idumæos peculiaris semper Israelitarum inuidia) ita id suis genealogiis confixerint, vt dicerent Iob non ab ipso Esau duxisse genus, sed à Nachor fratre Abrahamæ, ne in authoritatem canonicam videretur admissus & in exemplum eis propositus homo Idumæus ex ipsa gente exosus, sed cognatus Abrahamæ dilecti & semper venerabilis. Quemadmodum multa his similia & longe maiora confinxisse probantur Iudæi in odium Christi & Christianorum populorum vt Christi gloriam offuscarent, quemadmodum Hieronymus ipse in libro de ortu virginis testatur falsos fratres transfigurantes se in angelos lucis ad obscurandam genealogiam Saluatoris per se claram con-

fixisse

SOLUTIONES

fixisse extranea & incognita Pantheris & Barpantheris vocabula. Non quod nos impræsentiarum tale aliquid factum asseramus. Absit enim à nobis ut in re tam incerta, maxime aduersus Hieronymi iudicium quicquam definiendo statuamus. Hoc tantum volumus, non sic per omnia statim Hebræorum quamlibet doctorum nudæ assertioni esse adhærendum, maxime ubi est aliorum antiquorum in contrarium vetus & diu probata sententia. Neque enim existimandum est, antiquos patres sententias illas in fidem & autoritatem temere suscepisse, quas tanta religiositate posteris commendarunt. Et hæc quidem de genere sancti Iob dicta sint satis. Ex iis autem quæ modo dicta sunt, ferè haberi potest solutio alterius dubii de tempore ipsius Iob. Secundum priorem enim sententiam Augustini, Gregorii, Origenis & Chrysostomi, videtur fuisse iisdem ferè temporibus quibus filii Israel seruiuerunt in Ægypto, aut paulo ante ea tempora. Quod facile deduci potest ex sacris litteris comparando generationes Iacob quæ describuntur in Genesi cum generationibus ipsius Esau supra ex eadem enumeratis. Iacob nanque genuit Iudam, Iudas genuit Pharez, Pharez genuit Efron. Hic Efron videtur tertia generatione posterior Iacob, & quinta generatione posterior ipso Abraham. Sic Iob siue Iobab tertius inuenitur ab Esau, & per eum quintus item ab Abraham. Esau nanque genuit Rahuelem, Rahuel genuit Zaram, Zara genuit Iobab. Ex hac autem comparatione tametsi non omnino punctaliter possit cognosci tempus ipsius Iob, potest tamen ferme deprehendi ex parte aliqua, circa quæ tempora fuerit. Colligitur autem fuisse circa tempora Efron, vel aliquanto priorem, forte tempore Pharez. Et quidem de tempore Efron id prima facie apparebit secundum correspondentiam generationum ex opposito quam proinde clare ante oculos constituimus hoc ordine:

Iacob

DVEIORVM.

Iacob	Esau
Iudas	Rahuel
Phares	Zara
Efron	Iobab

Ex hac itaq; cõparatione generationum duarum adinuersem prima facie videbitur Iob & Efron secundum tempora esse cõiungendos. Veruntamen exactius cõsiderantes quæ in Genesi historia traduntur rectius forsitan illi cum Pharez qui vnica generatione prior est secundum numerum cõiungemus. Pro cuius pleniori intellectu aduerte iuxta historiã libri Genesis Esau multo ante fratrem suum Iacob vxores accepisse et filios procreasse, tãetsi æqualis ambo essent ætatis nimirum gemelli vno partu æditi. Esau namq; quadragenarius vxores duas accepit ex quarum altera genuit Eliphaz, ex altera Rahuel. Iacob verò annorum fuit circiter. 84. quum vxores acciperet Liam et Rachel. De Esau expressè illud loquitur historia Genesis. De Iacob autem ex supputatione annorum Ioseph ita probamus. Annum. 91. erat Iacob quum nasceretur Ioseph. Ante verò hunc annum primum Ioseph non habuerat pater eius vxores nisi circiter tempus annorum 8. Nam in Mesopotamia Syriæ apud Laban auunculum seruebat Iacob quum gigneret Ioseph. Septem autem annis seruiuit priusquam vxores acciperet vniuersum quoque tempus seruitutis eius non nisi. 20. annorum fuit, & puer ipse Ioseph ut minimum annorum fuit. 4. aut. 5. quum rediret à Mesopotamia ad terram Chanaan cum omni substantia, quæ ex eo satis apertè monstratur quod in historia Genesis dicitur quum occurreret Esau fratri Iacob redenti ad terram suam post omnes filios suo ordine procedentes ad adorandum Esau omnium extremos accessisse matrem Rachel cum filio Ioseph et nouissimos adorasse. Ex his itaq; manifestè infertur, anno primo ætatis Ioseph, quæ erat. 91. Iacob, ipsum annis circiter octo in vxores habuisse Liam & Rachelem. Fuit itaque annorum circiter. 83. aut. 84. quum vxores acciperet, post quas acceptas tertio aut quarto anno natus est Iudas, qui fuit

Gen. 26

Gen. 36

fuit ex Lia primum foecunda quarto loco genitus mirum post Ruben. Simeonem & Leui tres fratres suos ex eadem matre Lia. Collatis omnibus comperimus manifestè ab anno Jacob quadragesimo quo Esau accepit uxores et genuisse creditur liberos usque ad annum.86. ipsius Jacob quo videtur genuisse Iudam, tempus esse intermedium annorum ferè quinquaginta siue quadragintaquinque. Quo ita declarato facile est intelligere, quare tempus Iobab inquirentes dixerimus ipsum aut Efron coniungendum secundum temporis proportionem, aut veri similius ipsi Pharez patri Efron qui tamen vna generatione videtur posterior. Videlicet ob tempus tantum intermedium inter generationem Rahuelis ex Esau & Iudæ ex Jacob. Siquidem anni quinquaginta aut quadraginta quinque tempus est vnius generationis, ut merito hac consideratione videatur Iob alioqui vna generatione posterior comparandus ipsi Pharez ut videtur vna generatione priori. Illud verò quòd profundamento huius deductionis fuit assumptum Iacob annorum.91. genuisse Ioseph, ita ex sacra historia declaratur. Triginta annorum erat Ioseph, ait scriptura, quum staret in conspectu Pharaonis eductus de carcere accepto dominio totius Ægypti & priusquam ad eum pater suus descenderet in Ægyptum, dominatus est septem annis fertilitatis, & duobus famis. Quinque enim anni restabant famis, quum in Ægyptum descenderet Iacob cum omni familia sua quæ admodum Ioseph ipse fratribus loquitur dicens: Biennium est quòd fames cœpit esse in terra & adhuc quinque anni restant quibus nec arari poterit nec meti. Erat igitur Ioseph annorum.39. cum veniret ad eum in Ægyptum Iacob. Ipse verò Pater Iacob iam tunc annorum erat.130. quemadmodum à Pharaone interrogatus, Quot sunt dies annorum vitæ tuæ? Ipse loquitur dicens: Dies peregrinationis vitæ meæ centum triginta annorum sunt parui & mali. Ab his autem.130. annis deme annos.39. quibus tunc vixerat Ioseph

Gen.41.

Gen.45.

Gen.47

Ioseph, inuenies anno. 91. Iacob genitum esse Ioseph. Postea igitur quàm probatū est, cum Phares filio Iudæ connumerandum esse Iobab siue Iob, ex illius temporibus huius quoque tempus æstimandum venit. Certum est autem Pharez genitum fuisse ante descensum patris in Ægyptum imò videtur ante Efron genuisse quàm in Ægyptum descenderet. Is enim cap. 46. Genesis connumeratur inter filios filiorum Iacob qui cum eo descenderunt in Ægyptum. Colligitur itaque ex his omnibus, quantum videri potest sanctum Iob fuisse ante descensum filiorum Israel in Ægyptum, & Moyse antiquiorem extitisse, ita tamè ut propter nimiam vitæ moram vel simul cum Moyse vixerit vel paulò ante Moysen mortem obierit. Præter enim tempus quod transegit Iob in vita ante probationem cuius meminit hæc historia, scribitur post flagella vixisse annis.140. Moyses autem natus est post descensum filiorum Israel in Ægyptum anno 135. Ab anno enim.39. Ioseph quo Iacob in Ægyptum descendit usque ad vltimum annum vitæ eius, qui fuit.110. anni numerantur.71. Ab anno autem vltimo Ioseph, qui computatur primus seruitutis Ægyptiacæ, usque ad natum Moysen anni computantur 64. qui prædictis coniuncti faciunt simul annos.135. Esto igitur Iob fuerit probatus vel paulò ante descensum filiorum Israel in Ægyptum, vel in initio dum illic agerent, inuenietur extremum tempus vitæ Iob conuenire cum principio vitæ Moysi. Illud satis constare videtur ea quæ hic scripta sunt in libro Iob per annos satis multos ante Moysi natiuitatē gesta fuisse. His autem quæ nos modo ex curiosa perscrutatione sacrae historiae sollicitè deduximus, bene consona est Origenis sententiâ quam ipse se fatetur in antiquis scriptis inuenisse Moysen videlicet in Ægypto constitutum ad consolationem afflictæ populi Israelitici, historiam istam pridem in Arabia vbi Iob habitabat sermone Syro conscriptam in sermonem Hebræum transtulisse pleniusque quàm ante fuerat eandem

Gen.46.

ēandem spiritu diuino descripsisse. Consentit & beati Gregorii sententia ex parte aliqua quatenus videtur licet illos arguit qui ex eo quod in sacra historia Genesis Jobab legitur Balach in regno successisse, multo antequam fiat mentio de Moyse, hunc beatū Job longe ante tempora Moyfi extitisse crediderint, morem ignorantes sacri eloquii, quia in superioribus suis partibus solet breuiter longè post sequutura perstringere, quum studet ad alia subtilius discutienda properare. Merito enim illos arguit qui tali argumento malè opinantur longè ante tempora Moyfi Job extitisse, quum iam probatum sit vel simul cum Moyse secundum aliquam vitæ partem ipsum vixisse vel non multo ante ipsum mortem obiisse. Cæterum in eo quod subiungit idem Gregorius non satis exacte videtur veræ supputationi consonare. Sic enim subiungit. Vnde & illic (nempe in sacra Genesi) Jobab priusquam reges in Israel existerent fuisse memoratur. Ex quo deinde sic infert. Nequaquam ergo extitisse ante legem cognoscitur qui Israëlitarum iudicum tempore fuisse signatur. Quæ sanè illatio non recta ex prædictis facile apparebit. Quod in sacra historia dicit Jobab in Edom regnasse antequam reges essent in Israel, utique verum est & indubitatum. Quod autem in hoc verbo signari indicat Gregorius, dum ait: Israëlitarum iudicum tempore fuisse Jobab signatur, non æqualem id veritatis apparentiam habet. Qui enim dicit Jobab regnasse ante reges in Israel, non statim dicit Jobab sub iudicibus Israëlitis regnasse, quemadmodum is qui dicit Iudam aut Pharez natum esse antequam regnarent reges in Israel, non asserit natum eum esse sub tempore Israëlitarum iudicum. Est enim tempus aliud prius et iudicum & regum temporibus. Quod fundamentum dum corruerit, illationi quoque sua virtus subtrahitur quæ colligit, Jobab nequaquam ante legem extitisse. Cum enim (vt ante monstratum est) vix extremum vitæ Jobab pertingere videatur ad prius

primum initium vitæ Moyfi utique ante legem per annos multos Job sanctus præfuisse colligitur, quum ab anno natiuitatis Moyfi vsq; ad legem datam anni intercesserint. 80. Nimirum. 80. annorum erat Moyse quum filios Israel ex Ægypto eduxit, & legem Dei in monte Sina accepit. A lege autem data vsq; ad Iosue anni fluxere. 40. Vnde ab initio vitæ Moyfi vsq; ad tempus ducatus Moyfi anni supputantur. 120. Omnino itaque videtur Jobab et ante legem extitisse et nullo modo sub Israëlitis iudicibus vixisse. Nisi forte tempus Israëlitarum iudicum appellemus tempus vniuersum ante reges etiam sub patriarchis, qui suum populum iudicabant quum non essent reges, quemadmodum de Iuda filio Iacob legimus, ipsum data sententia præcepisse vt Thamar nurus sua combureretur in poenam adulterii, aut fornicationis. Verum hanc non fuisse Gregorii sententiam satis indicat quod præmittitur. Nequaquam ergo ante legem extitisse cognoscitur, post quod deinde sequitur, qui Israëlitarum iudicum tempore fuisse signatur. Quarto loco de huius libri authore paucis dicemus. Quæ questio tametsi forsitan non admodum necessaria videatur quum præcipuus libri author esse cognoscatur spiritus sanctus, quo inspirante scripta est omnis canonica scriptura, neque admodum curæ esse debet (iuxta Gregorii sententiam) vbi scriptor cognoscitur calamus quo scriptum est inquirere, quod tamen in aliis libris diligenter quaeri solet, hic quoque non prorsus inutiliter quaerendum videtur. Tametsi enim præcipuus honor scripturæ sacrae ad spiritum sanctum authorem primum sit referendus, sunt nihilominus suo loco etiam illi digno prosequendi honore per quos ipse spiritus suas scripturas nobis dignatus est tradere. Et licet præcipuam authoritatem ab ipso spiritu habeat sacra pagina, non nihil tamen & calami scribentis addit probata sanctitas. Quemadmodum videlicet Evangelistarum & Apostolorum scripta pluris facimus

mus, scriptis aliorum veteris testamenti, quod per illos calamos, nempe Apostolos et Euangelistas plenius & perfectius spiritus sanctum omnia egisse credamus quam per antiquos sub umbra adhuc degeneres. Fuerunt autem quemadmodum beatus Gregorius annotauit diuersae quorundam sententiae, quibusdam existimantibus Moysen scriptorem fuisse huius hystoriae: quos ipse quidem aperte non reprobabat, nisi quatenus credunt Moysen gesta ipsius Iob quasi longè ante positi descripsisse, quum (vt supra ostendimus) non ita diu ante tempora Moysi Iob vixerit. Narrat autem & alios fuisse qui vnum quemlibet ex Prophetis dixerunt libri huius fuisse scriptorem, qui diuina inspiratione ad tanta describenda mysteria fuerit subleuatus, quibus alioqui par esse non poterat. Ipse verò ex sua sententia verius arbitrandum existimat, quòd idem beatus Iob qui certamina spiritualis pugnae sustinuit, etiam consummatae suae victoriae gesta narrauit. Obiectionemq; soluit quae in contrarium moueri posset ex eo quòd in libro hoc de ipso Iob sub tertia persona sermo fiat dicendo Iob ista pertulit. Dixit Iob: quum is sit mos sacri eloqui, vt ipsi qui scribunt sic de se in illa quasi de aliis loquantur, id quod exemplis pluribus prolixè declarat. Origenes quoq; super hac re ambiguè item loquitur dicens ea quae hoc libro continentur primum quidem sermone Syro scripta esse vel ab ipso Iob vel ab amicis eius, iuxta quod ipse Iob disputando ait: Quis mihi tribuat vt scribantur sermones mei & ponantur in libro imperpetuum. Sic enim iuxta .70. interpretes ille legit. Translata autem ea dicit & interpretata à magno illo viro Moysse ex sermone Syro in Hebraicam linguam atque filiis Israel tradita. Quod probat ex scriptura illa quae apud Graecos ponitur in fine libri Iob, cuius praecipua pars etiam hodie in Latinis codicibus ante librum Iob ponitur, quam vt supra diximus Hieronymus eò quòd in Hebraeis non inuenit rescuit, ex quo tēpore

pore quasi argumentum praemitti coepit, ne prorsus reiceretur. Hanc partem ipse vt scripturam libri Iob adducens, ait, quae praedicta sunt de translatione libri probari ex ipsa scriptura Iob dicente: Hic interpretatus est ex Syrorum libro. A quo, inquit, ille, interpretatus? Deinde sibi ipse respondet: Manifestum est quòd à Moysse in Hebraeo. Item verò à .70. ex Hebraeo in Graecum translatus est. Subiungit deinde in confirmationē: In Aegypto scilicet olim Moyses illum ex Syro in Hebraeum transtulit. Itē in Aegypto etiam .70. sub Ptoletheo ex Hebraeo in Graecum illum transtulerunt, & inde ex Aegypto per vniuersas gentes beati Iob scriptura diuulgata est. Primum quidem in Arabia Syriacè scripta, vbi & Iob habitabat, post hoc verò & in Hebraeis & in Graecis, & in omnibus gentibus interpretata. Erat nimirum prius Syriacè ex parte scripta non ita diligenter neq; vigilanter quemadmodum postea à Moysse. Solae enim responsiones atque replicationes in primordio scriptae sunt. Quod autem vulgari nemo huiusmodi ita exactè potuit describere, probat ex magnitudine secretorum quae in hoc libro traduntur. Quis inquit, illorum poterat nosse quomodo venerint angeli vt starent ante Deum, vel quomodo diabolus venerit vel quid dixerit, vel quid responderit, nisi solus Moyses Spiritus sancti reuelatione. Et post pauca: Sicut nullus alius poterat nosse vel dicere vel scribere, quae solus pater ad solum filium loquutus est dicens: Faciamus hominem & caetera vniuersa nisi solus Moyses quae reuelauit ei spiritus sanctus paraclētus qui praesens erat, sic similiter nullus illius tēporis poterat nosse quae in secreto Deus ad diabolum loquutus est pro increpatione eius quae in eo erat cogitationis, nisi solus Moyses cui cuncta sunt reuelata quae ante erant abscondita pro iis qui tunc legis auspiciū erant accepturi. Ex quibus Origenis verbis intelligimus ipsum in hac fuisse sententia, prius librum hunc scriptum esse sermone Syro,

vel ab ipso Iob vel ab aliquo amicorum eius non tam memplene omnia quae modo in libro isto continentur, sed ipsam tantum disputationem quae inter Iob & amicos est habita. Principium autem libri postea a Moysse adiectum dicit propter similitudinem secretorum verborum Dei quae in eo ponuntur, cum illis quae in principio Genesis leguntur, & indubie per Moysen scripta creduntur. Quod autem dicit Origenes, neminem alium praeter Moysen potuisse illa secreta cognoscere, non accipiat ut dictum ad parvipensionem magni Prophetae Iob, cui posterus idem ipse confitetur reuelata esse maiora mysteria. De caeteris namque vulgaribus ait, quibus non tantae prophetiae donum competit. De Iob vero vel ob modestiam & humilitatem forsitan notum relinquit quod initium non scripserit, eod quod non videtur proprio ore aut calamo tam eximias sui certaminis laudes & coronas declamasse. Huic autem opinioni de Moysse quod librum ipsum vel totum scripserit vel auxerit & ornauerit, videtur suffragari Hebraeorum iudicium, qui ipsum inter canonicas scripturas proximè post quinque libros Moysi constituant, nullius alterius authoris titulum ei assignantes. Vnde colligi non omnino improbabiler potest, ex antiquorum Hebraeorum sententia ipsi Moysi librum hunc attribui. Eodem quoque ordine beatus Hieronymus in epistola ad Paulinum de omnibus diuinae scripturae libris librum istum post pentateuchum locat ordine proximum. Neque verisimile videtur librum istum ab homine Idumaeo aut ut minimum gentili conscriptum recipiendum fore in numerum Canonicarum scripturarum apud Hebraeos, si non graui aliqua auctoritate ad id fuissent permoti, utpote ex auctoritate Moysi qui circiter illa ferè vixit tempora quibus gesta fuere quae in eo scripta sunt. Allegat quoque ad probationem dictae sententiae Origenes antiquorum scriptor. Super haec autem omnia (inquiens) o amici inuenimus in antiquorum

rum dictis, quod quum magnus ille Moyses in Aegypto a Deo fuisset missus & vehementem afflictionem filiorum Israel videret, & consolari eos ab anxietate lamentabilis eorum afflictionis qua illos Aegyptii affligebant minime valeret, vehementes illos atque terribiles Iob dolores pro consolatione illis enarrauerit, nec non & in scriptura eos ponens adhuc quum essent recentiores illi populo dederit, ut per cognationes & tribus suas haec legentes & vehementes atque terribiles illos beati viri dolores audientes inuicem se consolarentur, & cum patientia atque gratiarum actionibus mala quae eos circundederant sufferrent, & ut bonam remunerationem domini quae Iob post tolerantiam largitus est audientes etiam ipsi liberationem sperarent, & beneficio beatæ mercedis laborum suorum expectarent. Haec sunt antiquorum patrum super huius libri authore quae quidem a nobis inueniri potuerunt sententiae, quas nobis satis sit cum suis argumentis suaque probabilitate in medium adduxisse. Superest postremo loco quaenam praecipua sit huius libri intentio considerare, & quid potissimum huius libri tractatus fidelem lectorem erudiat inquirere. Posteriores nonnulli, totam libri huius intentionem in hoc dicunt versari, ut per rationes probabiles ostendantur res humanae diuinae prouidentia regi non obstante eo quod frequenter inter homines accidit ut boni in praesenti vita patiantur mala & mali econtrario accipiant bona. Ista autem quae circa Iob gesta sunt, nempe afflictiones grauissimas quas sine culpa sustinuit, quasi thema quoddam proponi dicunt ad principaliter intentam quaestionem. Atque hi totam huius libri seriem quasi in quaestione huiusmodi concludunt. Vtrum sicut res naturales a Deo gubernantur sic etiam res humanae regantur diuina prouidentia. Ad cuius quaestionis partem negatiuam ex huius historiae narratione videtur sumi argumentum huiusmodi. Contingit inter homines, eos qui virtute sunt

probatissimi, quibus proinde bona debere videntur, pro bonis mala multa & magna perferre, id quod in proposito exemplo hominis istius qui dicitur Iob euidenter claret, qui quum esset simplex & rectus & timens Deum & ab omni malo solícite recedens, nihilominus passus est afflictiones grauissimas. Igitur videntur Deo non esse curæ res humanæ, nec eius prouidentia gubernari. Et circa hanc quæstionem dicunt versari totam disputationem Iob & amicorum eius. Alii magis particularem formant quæstionem quasi ex occasione & præsuppositione huius historiarum in hunc modum: Vtrum quum Dei erga res humanas prouidentia consistat, quod homo innocens & à peccato mundus sine culpa in præsentis vita grauius affligatur malis? Hanc quæstionem dicunt oriri ex occasione historiarum eamque à Iob & amicis disputari, sic vt Iob partem tueatur affirmatiuam seipsum producendo in exemplum amici autem eius negatiuam. Ita quidem posteriores quidam scholastico more librum istum tractandum & exponendum putant & præcipuam istam esse libri huius intentionem, talis quæstionis absoluere determinationem. Cæterum priores & antiquiores ab initio Ecclesiæ patres, harum quæstionum non ita inuenimus fecisse mentionem, neque huiusmodi quæstionum determinationem præcipuum finem libri videntur illi assignasse.

Videntur enim illi præcipue hoc in libro consyderasse insigne quoddam & per omnia memorabile spectaculum & exemplum patientiæ in quo velut ante oculos videant homines nobilem patientiæ fructum quæ iuxta Apostolum pacatissimum fructum reddit per eam exercitatis, solaque perfectum opus habet, utque finem & fructum patientiæ attendentes homines discant æquanimitè aduersa tolerare, etiam quum sine sua culpa forte mala ferre videbuntur. Iuxta quæ sanè consyderationem beatus Iacobus Apostolus in canonica sua epistola præclarum istud sancti viri Iob exemplum proponit: Exemplum inquit accipite fratres

fratres exitus mali laboris & patientiæ Prophetas qui loquuti sunt in nomine Domini. Ecce beatificamus eos qui sustinuerunt. Sufferentiam Iob audistis & finem Domini vidistis quoniam misericors Dominus est & miserator. Tobiarum quoque liber, satis indicat hunc esse finem primæ præsentis historiarum, in quo rerum circa Tobiam gestarum cum iis quæ acciderunt sancto Iob fit comparatio, & vtriusque negotii finis vnus describitur. Sic enim ibi legimus: Hanc autem temptationem ideo permisit Tobiarum Dominus euenire, vt posteris daretur exemplum patientiæ eius sicut & sancti Iob. Nam quum ab infantia sua semper Deum timuerit & mandata eius custodierit, non est contristatus contra Deum quod plaga cæcitatatis eueniret ei, sed immobilis in Dei timore permansit, agens gratias Deo omnibus diebus vitæ suæ. Nam sicut beato Iob insultabant reges ita isti parentes & cognati eius irridebant vitam eius. Ad idem propositum antiqui patres omnes in suis scriptis et frequenter & magnifice ea quæ in hoc libro sunt descripta adducunt quemadmodum legentibus ea facile liquet, quorum proinde prolixas & crebras sententias huc adferre non videtur operæpretium. Illud tantum citabo quod ad huius propositi confirmationem Origenes testatur, multiplex testimoniū. Ex illius enim sententia discimus, hunc librum præcipue ob hoc à Moyse scriptum esse in lingua Hebraica vt in exemplum patientiæ hominē gentilem filiis Israel in Ægypto grauius afflictis proponeret, eiusque exemplo in aduersis susciperent consolationem. Discimus item, antiqua consuetudine obseruari solitum, vt coram dolentibus & lugentibus liber iste legeretur. Insuper ex publica Ecclesiæ consuetudine legi solitum hunc librum in diebus poenitentiae, vtpote in diebus ieiunii & afflictionis. Discimus quoque sanctum virum Iob typum fuisse Christi in suis doloribus, Christi passionem, in sua autem foelicitate Christi post passionem admirabilem gloriam repræsentantem. De quibus omnibus aperte

Tob. 2.

SOLVTIONES

& suauiter ipsum Origenem audiamus loquentem: Inuenimus inquit o amici in antiquorum dictis quod cum magnus ille Moyfes a Deo missus fuisset in Agypto, & vehementem afflictionem filiorum Israel uideret, & consolari eos ab anxietate lamentabilis eorum afflictionis qua illos Aegyptii affligebant minime valeret, uehementes illos atque terribiles Iob dolores pro consolatione illis enarrauerit, nec non & in scriptura eos ponens, cum adhuc essent recentiores, illi populo dederit ut per cognationes & tribus suas hoc legentes & uehementes ac terribiles illos beati illius uiri dolores audientes, inuicem se consolarentur, & cum patientia atque gratiarum actionibus mala quae eos circumdederant, sufferrent, & ut bonam remunerationem Domini quam Iob post tolerantiam largitus est audientes etiam ipsi liberationem sperarent, & beneficia beatæ mercedis laborum suorum expectarent. Huius rei euidentis & irrefutabile indicium hoc est, quod etiam adhuc usque in hodiernum diem beati Iob tolerantia ante eos qui sunt in dolore & luctu atque planctu legitur pro consolatione & exhortatione dolorum illorum & pro ablatione angustiae cordis eorum. Similiter autem & in conuentu Ecclesiae in diebus sanctis legitur passio Iob in diebus ieiunii, in diebus abstinentiae, in diebus quibus tanquam compatiuntur illi qui ieiunant & abstinent a mirabili illo uiro Iob, in diebus quibus in ieiunio & abstinentia sanctam Domini nostri Iesu Christi passionem sectamur, ut terribilem eius passionem transeuntes, ad beatam eius resurrectionem venire mereamur, compassi nunc ut conregnemus, condolentes modo in tempore passionis, ut & congaudeamus post hoc in tempore resurrectionis. Cuius passionis atque resurrectionis Domini formam, & exemplum Iob passio in multis gerat sicut hi qui diligentius requisierunt reperiunt. Merito etiam nunc in diebus passionis, in diebus sanctificationis, in diebus ieiunii beati Iob passio legitur.

DEBILIORVM.

legitur, meditatur atque scrutatur. Haec tenus Origenis uerba. Ex quibus omnibus uidetur huius libri praecipua intentio non esse, iuxta horum antiquorum sententiam ut dissoluatur quaestio aliqua de diuina prouidentia, cuius quaestionis ipsi ne semel quidem meminerint, sed ut exemplum memorabile perfectae patientiae accipiant in eo homines, atque etiam ut typum & figuram passionis & resurrectionis Christi Domini nostri in eo discerent contemplari: ut qui non pro Iudeorum tantum uno populo, sed & pro gentilitate ipse non per Israelitas tantum uerum etiam per alienigenam praefiguraretur. Posteriores uero & recentiores scriptores quos postillatores uocant, principalem intentionem huius libri uersari dicunt circa dissoluendam quaestionem de diuina prouidentia & quasi scholasticam quandam quaestionem hoc libro decidi existimant, de qua re apud illos uideat qui uoluerit. Nobis magis arridet praedicta antiquorum sententia.

FINIS.

IOB I.

IOB bona omnia dissipat Satan, & eius liberos percū-
tit, expetita facultate à Domino. Laudat
DEVM in sua afflictione.

Elucidatio para- PHRASTICA IN LI-

BRVM IOB, CVM ANNOTATIONIBVS
prolixioribus in aliquot capita. Per fra-
trem Franciscum Titelmannum
Hassellensem.

PRIMI CAPITIS ELUCIDATIO.

IN regione Huz vel Ausitide (sic
nominata, vel ab Huz primogeni-
to Nachor fratris Abraham, vel ab
Huz filio Aran filii Sem) in terra
vtiq; gentili & extra Israelitarum
sortem posita, vir quidam & re &
virtute admodum insignis extitit,
cui nomen erat Iob siue Iobab. 2 Eratq; vir il-
le nō duplex animo, sed simplex: nimirum pura syn-
ceritate hoc & loquēs ore & opere monstrās, quod
corde sentiebat. 3 Rectus insuper erat & iustus,
nemini per iniustitiam fraudem faciens, sed vnicui-
que per iustitiæ rectitudinem quod suum esset tri-
buens. 4 Deum quoque pio & religioso timore
venerabatur, eumq; piē adorabat & colebat, affe-
ctu sincero & obsequio sancto: 5 propter san-
ctum dei timorem, solícite vbique vitium fugiens,
& ab omni malo quo dei oculos potuisset offende-
re quā solícitissime se elongans. 6 Quomodo
autē internis & spiritalibus diuitiis homo iste ple-
nus erat, sic & temporalibus non minus ornatus.
Videlicet (vt ab eo incipiamus, quod in rebus ex-
ternis habetur præcipuum, quodq; maxime secun-
dum naturam homines desiderāt, id est, à bono pro-
lis) liberos habebat. Vtriusq; sexus numero sufficien-
tes,

CAP. I.
Gen. 10.
Gen. 22.
*Vir erat in
terra Huz,
nomine Iob.
2 Et erat vir
ille simplex,
3 & rectus,
4 ac timens
Deum
5 & recedēs
à malo.
6 Natiq; sunt
ei septē filij,
& tres filie.*

A tes,

res, filios septem, & tres filias: mares quidem ampliori, foeminas vero angustiori numero. Tametsi enim a parentibus vterque sexus, & ametur & desideretur, plus tamen masculinus, & magis est grata marium quam foeminarum multiplicatio. Vnde & ista sexus discretio numerique inaequalitas, ad copiosiore faciebat viri foelicitatem. 7 Neque vero in tanta prolis foecunditate, rei familiaris inopia premebatur, aut necessariorum rerum laborabat penuria (quae profecto temporalis in foelicitatis est pars non minima) sed affluebat illi copia rerum omnium, quae ad educandos liberos, & vitam cum suis late transigendam, essent necessaria. 8 Possidebat nimirum vnus ille circiter septem millia ouium, quae ei per singulos annos gignebant agnos plurimos: a quibus lanam & vellera in tegumentum, carnes vero lac butyrum & caseum in alimentum, sibi ac toti suae familiae accipiebat. 9 Possidebat idem ille tria millia camelorum, quibus vtuntur negotiatores ad transuehendas vel ex longinquis vel ad longinqua merces, quod mirae sint celeritatis, & ad onera grauiata quoque iuga siue paria bouum, qui ad colendum terram aliaque huiusmodi foelicis agriculturae officia deseruiunt: quibus erant adiunctae asinae numero ferre quingentae, quae ad onera domestica conuehenda, ad quotidianum usum seruebant. 11 Pro quibus omnibus pascendis & recte gubernandis, item & pro suo suorumque liberorum obsequio, famulos & ancillas plurimos habebat, quibus omnibus ipse vt prudens paterfamilias, praesedebat & vigilanter superintendebat, sollicito prouidens vt sua singula opera cum iustitia, modo & tempore debitae, exquererentur, in timore domini. 12 Neque vero rebus tantum & opibus abundans erat vir iste, sed & boni nominis gloria praecclarus. Nimirum inter vniuersos habitatores plagae orientalis, vbi non pauci habitabant in clyti principes, homo iste eminebat nobilitate

7 Et fuit possessio eius,

8 septem millia ouium,

9 & tria millia camelorum,

10 quinquaginta quoque iuga bouum, & quingentae asinae, 11 & famulos multos.

12 Eratque uir ille magnus, inter omnes orientales.

bilitate & claritate nominis: habebaturque in pretio & aestimatione per vniuersam illam longe lateque regionem. Accessit ad cumulum foelicitatis hominis istius, socialis liberorum eius charitas, & mira concordia. 13 Non enim, vt plerumque solent inuicem se odire & persequi fratres, hi ab inuicem fugiebant, aut inuicem se auersabantur, neque etiam extraneis & impijs se adiungebant regionis illius adolescentibus: sed apud sese permanentes, in timore domini et patris sui, fraternae charitatis conuiuia communiter celebrabant: 14 idque vicissim per singulorum domos, ita vt primo hebdomadae die in domo eius qui natu maximus erat simul omnes conuiuia celebrarent, secundo die pariter omnes in domo posterioris fratris, atque ita deinceps, usque ad nouissimum. Ita se apud se inuicem probi isti filii honeste oblectabant, ex patris (vt verisimile videtur) voluntate & permissione, qui in his minime morosus, tametsi religiosus, prudenter conuiuiebat: tum vt inter ipsos hac ratione foueretur fraterna charitas, tum vt ab extraneorum et impiorum societate abstinerent. 15 Neque vero sorores suas, ob sexus fragilitatem, fratres aspernabantur: sed missis ad deducendum pro foeminea verecundia commodis nuntijs, aduocabant adducique faciebant illas ad locum communis conuiuii, vt simul cum eis manducantes atque bibentes honesta reficerentur laetitia. In quo manifeste satis liquet, non inhonesta aut impudica fuisse fratrum conuiuia. Si enim inhonestum aut impudicum aliquid ipsis fuisset in animo, abesse magis illas voluissent, et alienas adesse meretriculas. 16 Quamquam autem in hac liberorum concordia pius pater gaudebat plurimum, simul tamen & ex parte aliqua religiose illis metuebat. Proinde, quoties sic per circulum essent celebrata in singulorum fratrum domibus conuiuia, sollicitudine paterna de filiis curam gerens pater sanctus, mittebat ad eos virum aliquem probum & grauem, qui ex patris nomine instruendo

13 Et ibat filii eius, & faciebant conuiuia, per domos,

14 unusquisque in die suo.

15 Et mittentes, uocabant tres sorores suas, ut comederent & biberent cum eis

16 Cumque in orbem transissent dies conuiuii, mittebat ad eos Iob, et sanctificabat illos.

17 *Cōsurges
que diluculo,
offerebat ho
locausta per
singulos.*

18 *Dicebat
enim: Ne for
tè peccaue
rint filii mei,
& benedixe
rint Deo, in
cordibus suis*

19 *Sic facie
bat Iob cum
illis diebus.*

20 *Quadam
autem die cū
uenissent filii
dei, ut assiste
rēt corā do
mino,
21 affuit in
ter eos etiā
satan.*

do & admonendo eos sanctificaret, atque in timore domini & virtutum perseverantia confirmaret: vnde licet docēs eos ita charitatem erga inuicem fouere, vt interim pietatem erga deum non negligerent.

17 Neque hoc contentus, ipsemet sacerdotis fungens officio, primo mane ante solis exortum (quando orationi tempus est aptissimum) consurgens, domino offerebat pro filiis holocausta, pro singulis singula: vt si forte per aliquam ignorantiam, aut surreptionem, aut fragilitatem, humano more in villo filii deliquissent, sacrificiorum virtute illud expiaretur, & mundarētur ipsi à peccato suo.

18 Quamquam enim nihil mali de eis certò cognosceret, verrebatur tamen pia sollicitudine anxius, et sic apud se reputabat, facile potuisse euenire, vt in conuiujs illis non per omnia modū debitum filii obseruassent, aut excessu aliquo deliquissent, deumq; si nō opere, fortè tamē vel in cogitatione, per surreptionem aut inaduertentiam, maledixissent atque offendissent.

Non solum enim illis timebat pius pater pro culpis maxime grauibus, quæ consummantur in opere, sed & pro minimis, quæ peraguntur vel in sola cogitatione.

19 Neque verò tantū semel aut iterū hæc faciebat vir sanctus, sed assidue in hac sollicitudine bona perseverabat: vt quoties illi suorum conuiuio rum absoluisent circulum, ipse pro ignorantis & erratis eorū deo offerret sacrificia. Hunc autē virum in tanta agc̄tem prosperitate, diaboli inuidia postulante, dei prouida bonitas grauissima permisit tentatione probari, quæ ad hunc accidit modum.

20 Cum enim die quadam sancti angeli, filiali affectu deo semper inhærentes, peractis suis ministerijs ad quæ propter obsequium electorum missi fuerant, coram deo se exhiberent deoq; assisterent, quasi ad alia quoque & ampliora ministeria quacumq; deo iniungere sibi placuisset parati, 21 cōtingit similiter etiam malignum diabolium (qui à proposito & studio aduersandi semp̄ et deo & seruis eius, satan,

satan, id est, aduersarius est appellatus deo se exhibere presentem. Nō quod libenti animo aut vltro ea voluntate deum agnoscat suum dominum, quemadmodum faciunt angeli sancti, sed coactionis necessitate, eò quod sine dei permissione nihil agere possit eorum quæ desiderat, neque tentationem aut nocumentū vllum inferre potest hominibus (quod summe affectat) nisi quantū à deo sibi conceditur. Propter quod, sicut tortor sanguinis humani audus ad præfectum aut iudicem debet accedere, vt potestatem ab eo obtineat captiuos torquendi, sic coram deo assilit diabolus, vt ab eo accipiat potestatem vexandi homines, eosq; nocumentis vel corporalibus vel spiritualibus afficiendi. 22 Satan itaq; maligno hoc affectu sibi astantem, dominus, vnde nam adueniat, interrogat: nō quasi ignorans, qui discere cupiat quod nō nouit, sed quasi dominus à maligno seruo rationem exigens gesti negotii, & quasi malitiam in corde serui nequam agnoscens, quam propria ipsius velit cōfessione manifestari. 23 Interrogatus verò satan à domino, loqui cogitur et gestorum redderē rationem, dixitq; ei: 24 Postquam è supernis cœlorum habitaculis fui eiectus, nec vltra contingit reditus, terram quæ adhuc mihi cōceditur, longè lateq; peruagatus circuiui, aliquid deuorare cupiens, eamq; diligenter perlustraui, sicuti forte prædam reperirem mihi accommodā, quare permittente meis possem vnguibus dilacerare.

25 Rursumq; ad illum ait dominus: Si terram omnem circuisisti & perlustrasti, quid tibi videtur de Iob illo nobili viro in terra Huz, in quo ego vt in seruo fideli & peculiari ministro magnifice glorior.

26 An nō aduertisti, quàm sit eximijs virtutibus præditus, ita vt vix alius quispiam in regione illa, aut omnino in vniuersa terra, par illi possit inueniri: nimirum homo totus simplex & rectus, in quo nihil simulatæ fictionis aut fraudis malignæ, deum vnum & trinum vnice ex toto cordis affectu colēs,

A 3 & ab

22 *Cui dixit
Dominus: Vnde
de uenis?*

23 *Qui respō
dens ait:*

24 *Circuiui
terrā, & per
ambulauit eā.*

25 *Dixitq; do
minus ad eū:*

*Nunquid cō
siderasti ser
uum meū Iob,*

*26 quod non
sit ei similis
in terra, hoc*

mo simplex
 & rectus, ac
 timens deum,
 & recedens
 à malo?
 27 Cui respō
 dēs satā, ait:
 28 Nunquid
 frustra Iob ti
 met Deum?
 29 Nōne tu
 uallasti eū ac
 domum eius,
 30 uniuersa
 samq; substā
 tiam eius per
 circuitum?
 31 Operibus
 manuum eius
 benedixisti,
 32 & posses
 sio ei⁹ creuit
 in terra.
 33 Sed exten
 de paululum
 manū tuā, &
 tange cuncta
 q̄ possidet:

& ab omni malo quo diuinæ maiestatis oculos pos
 set offendere sollicitissime se elongans. Ecquid tibi
 placent, tantæ istę in gentili homine virtutes? nun
 quid dum ista in eo aduertis, non distringeris inuidi
 dia? 27 Hic satan, audita commemoratione vir
 tutum Iob, egrē ferens tam magnificam illius com
 mendationem, perfectioni virtutum illius detrahe
 re conatus est, simulq; commendatum ad probatio
 nem deposcere ausus est, dicens: 28 Quid mi
 rum, si deo seruiat homo iste, qui tam copiosum etiā
 in hoc tempore accipit suæ seruitutis præmium, cui
 tam bene est & tam prospere omnia cedunt deo ser
 uienti, vt nihil illi vnquam accidat aduersi?
 29 Nam tu quidem illum ex omni parte, quasi mu
 nitionibus quibusdam circundas et protegis, vt nul
 lum ipsius vel corpori vel anime possit aduenire no
 cumentum. 30 Omnem quoq; domum eius &
 quæcunque ad ipsum pertinent, tu sic tutissima tua
 & validissima protectione ex omni parte custodis
 atque defendis, vt non solum ipsi nihil possit aduer
 si cōtingere, sed nec alicui eorum quæ ad ipsum per
 tinent. 31 Insuper omnia ad quę ipse miserit ma
 nus, tu prospere illi cedere facis: quæcunque ille vel
 per se vel per suos ministros agere tentauerit, effe
 ctum bonum & finem debitum assequuntur, ex mun
 ere benedictionis tuæ largissimæ: 32 sicq; fa
 ctum est, vt eius diuitiæ copiosissime super terram
 sint multiplicatæ. Non itaq; frustra neq; gratis ille ti
 bi seruit, sed affectu mercenario, ob tēporalia emo
 lumenta quę ex te consequitur maxima & plurima:
 quæ si tu ei subtraxeris, nihil dubito quin ille tuam
 mox seruitutem abiecerit. 33 In cuius rei fidem
 & probationem, postulo, vt aduersus eum paulu
 lum extendas manum tuam, aduersis eum feriendo;
 et sic eū percutere, vt nō in paucis tantū patiatur dam
 num (nam etiamsi dimidium perdat eorum quę mo
 do possidet)

do possidet, parum videbitur perdidisse, neque oc
 casionem adhuc habebit impatientiæ, sufficientia
 sibi reseruans) sed omnino in omnibus quæ possi
 det: 34 & tunc experientia certissima disces,
 quod abiecto timore, tibi in faciem maledicet, &
 aperto ore maledictionis blasphemiam aduersum
 te impudenter proferre non formidabit, qui nunc
 dum floret in prosperis, vsque adeo tibi videtur de
 uotus. 35 Deus itaque diaboli inuidiam con
 fundere, & serui sui meritū per patiētiae probationē
 augere volens, illius postulationi annuit, dicens:
 36 Ecce potestatem liberam tibi trado in omnia
 quæcunque ad ipsum Iob pertinent, à liberis scemo
 ris vsque ad pecora gregis, & in omnem omnino
 eius supellectilem atq; possessionem, vt ea pro tuo
 voto disperdas atque consumas. 37 Non tamē
 vllam tibi in ipsum concedo potestatem, nec in ani
 mam, nec in corpus eius, vt vel in minimo ei vim
 vllam inferas, aut per violentiam noceas. 38 Qua
 à deo accepta potestate, iniquus satan quantocius
 egressus est à cōspectu domini: quemadmodum san
 guinis audis carnifex, accepto à præside mandato,
 lætus egreditur ad executionem sibi gratę & opta
 tæ sententiæ, ad punitionem eius aduersus quem ac
 cepit potestatem. 39 Statim itaque, vel certē nō
 multo post, captata oportunitate, cum die quadam
 filii sancti viri Iob & filia solito more conuiuium
 commune celebrarent, in lætitia comedentes atque
 bibentes vinum in domo fratris primi & omnium
 maximi natu, in ipso videlicet septimanæ initio, in
 choato tantum nouo conuiuiorum circulo, nihilq;
 aduersi vir sanctus suspicaretur, essetq; prorsus ab
 omni metu securus, quōd iam sanctificati essent
 & nouum tantum ingressi circulum, 40 ecce
 subito & ex improviso nuntius quidā (vel demon
 ipse in hominis assumpta effigie, vel homo verus

34 nisi in fa
 ciem benedi
 xerit tibi.

35 Dixit ergo
 dñs ad satā:

36 Ecce uniu
 uersa quæ ha
 bet, in manu
 tua sunt:

37 tantum in
 cum ne extē
 das manū tu
 am. 38 Egres
 susq; est satā
 à facie Dñi.

39 Cum autē
 quadā die fr
 lli & filie
 eius come
 derent & bi
 berēt uinū, in
 domo fratris
 sui primogea
 niti, 40 nū
 tius uenit ad
 Iob q̄ diceret

41 *Boues arā bāt, & asinae pascebantur iuxta eos: & irruerunt Sabaei, tuleruntque omnia et pueros percusserunt gladio: 42 & euasi ego solus, ut nuntia rem tibi.*
43 *Cūq; adhuc ille loqueretur uenit alter & dixit: 44 Ignis Dei cecidit è caelo, et tactas oues puerosq; consumpsit: 45 & effugi ego solus, ut nuntiarè tibi.*
 vnus quispiam ex ministris, ad nuntium perferendum, a dæmone, ceteris omnibus pereuntibus, seruatus) venit ad Iob, huiusmodi ad eum perferens de iis quæ acciderant nuntium, **41** quod bobus arantibus & asinabus iuxta pascētibus, magna vi ex improviso aduenissent ex Arabia prædatores Sabaei: factoque impetu, iumenta omnia abstulissent atque abegissent: seruis, qui ad illa custodienda & opera necessaria facienda in agris erant, occisis in ore gladii: **42** adiciens, ex omnibus illis vnum se effugisse periculum, qui solus rem gestam fideliter posset enarrare. **43** Quam rem interim dum apud sese Iob perpenderet, & maxime crudelem ministrorum necem (de qua proculdubio magis quam de iumentorum abductione & damno dolebat) nō multo post priorem nuntium, cum ille vixdum verba finisset, nuntius alter euestigio superuenit, (vel alius quidam ex ministris ipsius Iob, vel demon alius à priori, vel etiam dæmon idem in assumpto serui alterius habitu) qui ad eum huiusmodi pertulit nuntium. **44** Nobis in agris & pascuis greges pascentibus, orta subito tempestate, cecidit ignis à deo desuper missus è caelo, qui suæ voracitatis vi & impetu vniuersos ouium greges absumpsit: **45** neque oues tantum, sed & pastores earum simul ignis vi consumpti sunt. Neque ex omnibus effugit vel vnus, qui non incendio illo sit conflagratus, præter me vnicum, qui nunc veni hac tibi vt gesta sunt nuntiare. Scilicet hæc viro sancto priore grauior per dæmonem proposita est tentatio, quod ex ipso narrandi modo videretur, nō iam ab hominibus plagam istam sustinere, quemadmodum prior illa non nisi ex hominum maligna rapacitate videbatur processisse, sed ab ipso deo, qui cælum inhabitat, & de caelo fulmina igniumq; terribitamenta desuper eiaculari solet in ultionem impiorum, quemadmodum olim de caelo ignem & sulphur super Sodomam in scelerum ultionem depluerat. Nimirum vt hac ratione ipsi Iob fieret persuasum, non

non solum infernè homines, verumetiam supernè deum, aduersum se consurgere, & apertam demonstrare inimicitiam: vt crederet se tam deo quam hominibus exosum: quæ quidè persuasio si in eius animum potuisset astu maligni introduci, nihil dubium quin facile per impatientiam eum superasset.
46 Cum verò illum nihil adhuc motum cerneret impius satan, adiecit prioribus duabus tentationibus aliam, numero & ordine tertiã. Vixdum enim secundus ille tam grauis damni nuntius, verba abfoluerat: & ecce tertius subito superuenit, q ad prædicta noui doloris materiam adiceret. Cum enim ipsi Iob damnatum grauissimum iam passo in bobus & ouibus ac magna parte famulorum, videretur ad partem consolationis superesse camelorum ingens numerus, ex quibus priora damna vtcunque potuisset sarcire (aliquot ex eis diuenditis precio illo oues & boues sibi alios comparando) etiam spem hanc ferè nouissimam, tertius ille nuntius abstulit, dicens: **47** Feroces Chaldei per tres turmas instructa acie, ex omni parte aggressi sunt camelos, & pueros qui seruabant eos: quibus cum nequaquam sufficerent serui tui resistere, illos quidem abegerunt, **48** hos autem omnes, non dico captiuos abduxerunt, quod minus vtrique videretur miserandum, sed morte crudeliter peremerunt in acie gladii: **49** me vno excepto, qui illorum manus euasi, & nunc istud tibi tam triste nuntium adferre veni. Nimirum calliditate magna hoc egit satan, vt nō simul omnia hæc mala vno ad Iob perferrentur nuntio, sed paulatim & gradatim à diuersis inuicem sibi succedentibus, vt viri sancti animū tãto grauius perturbaret, quanto crebrioribus ictibus pulsaret. Nã quæ paulatim inferuntur plura vulnera aut verbera grauiorem adferunt dolorem, quàm si vno simul infligerentur ictu vel impetu. **50** Post hos verò nuntios tres, quartus non multo posterior superuenit, prædictis omnibus magis tristitia, & planè horrenda nuntia perferens

46 *Sed adhuc illo loquente, uenit alius,*

47 *et dixit: Chaldei fecerunt tres turmas, & inuasunt camelos, & tulerunt eos: 48* *nec nō et pueros percusserunt gladio: 49* *& ego fugi solus, ut nuntia rem tibi.*

50 *Adhuc loquebatur ille, & ecce*

alius intra-
 uit & dixit.
 51 Filiis tuis
 et filiabus
 ues
 cetibus & bi-
 bentibus uinum
 in domo fra-
 tris sui pri-
 mogeniti.
 52 Repente
 uentus uehe-
 mens irruit à
 regione deser-
 ti, & concus-
 sit quatuor
 angulos do-
 mus: quæ cor-
 ruens oppres-
 sit liberos tu-
 os, & mortui
 sunt: & effu-
 gi 53. ego
 solus, ut nun-
 tiarem tibi.
 54 Tunc sur-
 rexit Iob,
 55 et scidit ue-
 stimenta sua,
 rens de morte liberorum, qui soli iam superesse u-
 debantur, ad viri sancti in tantis rerum omnium
 damnis consolationem. 51 Is itaque nuncius in-
 gressus ad Iob, ait: Filiis tuis & filiabus omnibus si-
 mul congregatis in domo primogeniti filii tui, il-
 licq; conuiuium ex more celebrantibus, comedens
 do ac bibendo uinum in lætitia & hilaritate, 52
 subito uentus flatu terribilis & plane insolitus, nō
 ex hac nostra prouincia, sed aliunde ex regione des-
 erti exurgens, in domum conuiuii uehementissimo
 impetu irruit, & quatuor domus ipsius angulos per-
 vim nimiam grauissimi impetus simul concussit:
 sicq; factum est, ut dirupta compagine trabium at-
 que parietum & omni edificio dissoluto, in terram
 corruens domus, filios tuos & filias omnes simul in
 vno fere temporis momento oppresserit: suntq; il-
 lic mortui vniuersi liberi tui, vna cum ministris qui
 aderant, 53 me vno seruato à periculo, qui nunc
 tibi rei gestæ certissimum adfero nuncium. Sic cal-
 lidus Satā omnium malorum grauissimum, vltimo
 loco seruauit & postremo nunciari disposuit, præ-
 missis suo ordine paulatim quæ videbantur leuio-
 ra: attendens, quod si primo loco caput malorū sta-
 tim proposuisset, vel nihil, vel parum admodum
 doloris cætera attulissent: quoniam quidem dolor
 maior absorbet, & quasi imperceptibile facit mino-
 rem, quemadmodum lumen maius offuscat minus,
 et maior lætitia minorem. 54 Cum verò hæc
 omnia aduersa tot ac tanta, sub eodem fere tempore
 audisset vir sanctus, nec esset iam residuum quicquā
 quod expectare posset omnibus perditis, nō statim
 præ impatiencia factus exanimis in terram corruit
 quod euenire subinde vulgaribus hominibus solet
 in longe imparibus casibus: sed ad indicandum in-
 teriorem animi statum, de loco in quo confederat,
 forti & sibi bene constanti animo surrexit. 55 Et
 quoniam naturæ simul atque virtutis est, in graui-
 bus & tristibus casibus, maxime autem in morte
 pro-

propinquorum, secundum rationis dictamen mode-
 rate dolere, atque etiam luctum assumere, quo per
 exteriora signa foris prodatur intus latens animi do-
 lor, uelimenta sua (ut uetus mos erat lugentium)
 conscidit, 56 caputq; siue capitis comam toton-
 dit, in signum doloris: atq; ita demum corruit in ter-
 ram, non quidem ex impatientia ut maledicens, sed
 ex religiosa pietate, tanquam adorans & gratias
 agens Deo: atque in hac humilitate, uerba loquu-
 tus est pietatis ac gratitudinis plena, omniq; atten-
 tione dignissima. 57 Cum (inquit) ex utero ma-
 tris meæ in hunc mundum prodirem, nudus om-
 nino processi, neque vel minimum quicquā eorum
 omnium quæ postmodum possedi mecum attuli.
 58 In eundem prorsus modum illuc, id est, in locū
 statutum & decretum à Deo, nempe in uerum ter-
 ræ communis matris omnium, sum rediturus cum
 moriar: nihilq; mecum hinc auferre potuissem mo-
 riens, etiā si ad mortem usq; permansissent mihi om-
 nia quæ possidebam. Proinde nō debeo ex amissio-
 ne rerum istarum, quas nec ego mecum huc attuli,
 nec mecum hinc auferre valebo, quas sicut non diu
 possedi, ita post paululum mox cogar relinquere,
 usq; adeo conturbari. 59 Dominus Deus illa om-
 nia mihi ex sua mera bonitate liberaliter donauit,
 cum nulla mihi esset obligatione deuinctus, & hæc
 tenus illa mihi in usum, eadem liberalitate ac be-
 nignitate sua, concessit. 60 Nunc verò idem ipse,
 cum uoluit, omnia illa, sua non mea, à me abstulit,
 eorūq; mihi et possessionē & usum subtraxit: quod
 etiā multo ante, si uoluisset, facere potuisset. 61 Fe-
 cit ille de rebus suis quod uoluit, secundum ple-
 nam & liberrimam potestatem quam in illas habuit.
 Vnde nullam habeo aduersus Deum indignandi
 aut maledicendi occasionem rationabilem, qui mi-
 hi nihil meum abstulit. Quinimo causam habeo
 iustissimam Deo benedicendi & gratias agēdi, qui
 me nudum excepit, & hæctenus fouit, bonisq; plu-
 rimis

56 et tōso ca-
 pite, corruēs
 in terrā, ado-
 rauit et dixit:

57 Nudus e-
 gressus sum
 de utero ma-
 tris meæ,

58 et nudus
 reuertar il-
 luc.

59 Dominus
 dedit:

60 Dominus
 abstulit.

61. Sicut do-
 mino placuit,
 ita factū est.

62 Sit nomen
domini bene-
dictum.

63 In omnib⁹
his, non pec-
cavit Iob la-
biis suis:

64 neq; stul-
tum quid cō-
tra Deum lo-
quutus est.
Iaco. 3.

rimis donec voluit ditavit, & nunc optimam suam voluntatem in me adimplevit. 62 Cuius proinde sanctissimo nomini ex toto cordis affectu benedico & gratias ago, pro omnibus in me a puero collatis beneficiis, et pro ea quam modo circa me adimplevit sancta voluntate sua. 63 Tanta ecce constantia fidelis dei famulus omnia hæc tentamenta toleravit, ut in his omnibus grauissimis casibus, non tantum opere malo non peccauerit, 64 sed neque in verbo villo vel minimo (in quo tamen facillime offenditur, adeo ut vix perfectus notam illam possit euadere) deliquerit, neque stultum vllum impatientiæ aut maledicentiæ verbum contra deum fuerit proloquutus.

ANNOTATIONES IN CA-
put primum.

Vir erat] In Hebræo est vocabulum ish, quod etiam in principio ponitur libri Psalmorum: quod quidem Hebræis non simpliciter significat humanæ speciei naturam, neque quemlibet indifferenter hominem, sed virum eximium & præstantem, virumobilem ac principem, cuiusmodi homines Latini heroes appellant. Commune autem speciei vocabulum apud Hebræos est, adam, quo etiam ignobiles & plebei homines designantur. Est iisdem & aliud vocabulum, enos: quod etiam proprie hominem vilem significat. Ad designandum ergo huius hominis, & in externis fortunæ bonis, & multo magis in internis animi diuitiis, præcellentiam, non communibus aut vilibus nominibus adam dixit vel enos, sed ish magnifico vocabulo eum describere voluit spiritus sanctus huius, sicut & cæterarum omnium sanctarum scripturarum, author historiæ.

In terra Huz] In libro Genesis duos legimus appellatos hoc nomine. De altero legimus cap. 10. Filii Sem, Helam & Assur & Arphaxat Lud & Aran. Filii Aran, Huz et Hul & Gether & Mes. Quem locum tractas diuus Hieronymus in libro de quaestio-
nibus

nibus Hebraicis, ita scribit: Huz Traconitidis & Damascii conditor, inter Palestinam & Coelen Syriam tenuit principatum: a quo septuaginta interpretes in libro Iob, ubi in Hebræo scribitur terra Huz, regionem Ausitidem quasi Husitidem transfulerunt. De altero legimus cap. 22. Nuntiatum est Abraham, quod Melcha quoque genuisset filios Nachor fratris suo, Huz primogenitum & Huz fratrem eius. Atque hunc ex sententiâ Hebræorum idem author existimat esse eum, a quo terra ista quam inhabitavit Iob fuit denominata: a quo etiam virum sanctum secundum generationis seriem descendisse putat, de quo alibi prolixius diximus. Cæterum, quantum ad locum habitationis Iob, in hoc omnes conueniunt, quod in terra gentili & extra sortem Israelitarum posita habitauerit, sine querela & irreprehensibilis degens in medio nationis prauæ & peruersæ, inter quos lucebat sicut luminare in firmamento cæli, quemadmodum de quibusdam ait Apostolus: quod ipsius laudem non mediocriter extollit. Non enim magnum est, bonum esse inter bonos, & cum bonis bene vivere: sed inter malos innocentiam tueri, virtutemque non deserere, hoc opus hic labor est. Hinc Petrus apostolus sanctum Loth commendat, dicens: Aspectu enim et auditu iustus erat, habitans apud eos qui de die in diem animam iustam iniquis operibus cruciabant. Hac etiam de causa sanctum Iob quidam intelligunt apud Ezechielem, Danieli & Noë connumeratum, dicente per ipsum Domino: Si fuerint in medio populi istius Noë Daniel & Iob, viri isti in iustitia sua saluabunt animas suas. De Noë enim, quod inter iniquos habitauerit, ea quæ sub ipso facta est elades diluuii facit manifestum. Danielem vero in terra Babylonis inter idololatrias habitasse, item sacra docet historia. Quod autem homo iste gentilis in scriptura sancta pro exemplo virtutis proponitur, deo prouidete, ad multiplicem vtilitatem ita dispositum est. Primum quidem, ad comprimendam Iudeorum

Philip. 2.

2. Pet. 2.

rum

rum elationē: videlicet ne se solos putent ab initio Deo charos fuisse, quasi nusquā gētium quisq̄. repper tus fuerit veri Dei cultor, aut quasi solum carnale se men Abraham Isaac & Jacob apud Deum inuenerit gratiā. Qua de re diuus Augustinus libro. 18. de ciuitate Dei cap. 47. pulchre loquitur, dicens: Nec ipsos Iudæos existimo audere contendere, neminē pertinuisse ad Deum præter Israëlitas, ex quo propagatio Israel cepit esse, reprobato fratre maiore. Populus enim reuera qui populus Dei propriē diceretur, nullus alius fuit. Homines autem quosdā non terrena sed cœlesti societate ad veros Israëlitas supernæ patriæ ciues pertinentes, etiam in aliis gentibus fuisse, negare non possunt: quoniam si negant, facillime conuincuntur de sancto & mirabili viro Iob, qui nec indigena nec profelytus, id est, advena populi Israel fuit: sed ex gente Idumæa genus du cens, ibi ortus, ibidem mortuus est: qui diuino sic laudatur eloquio, vt quod ad iustitiam pietatēq̄ attinet, nullus ei homo suorum temporum cœque tur. Diuinitus autem prouisum fuisse non dubito, vt ex hoc vno sciremus, etiam per alias gentes esse potuisse qui secundum Deum vixerunt, eiq̄ placue runt, pertinētes ad spiritalem Hierosolymam. Hæc ille. Non solum autem Iudæorū in hoc exemplo cō primitur elatio & gloriatio vana tollitur, verū etiā confusio iisdem ingeritur, si minus ipsi in fidei & virtutis perseuerantia probati inueniantur: quæ ad modū pulchre diuus Gregorius annotauit his ver bis: Homo sine lege, homo gentilis in medium ad ducitur, vt eorum qui sub lege sunt prauitas ostendatur. Nec minus, imō multo magis, etiam nobis sub lege noua modo Christi titulo gloriantibus, ad confusionem meritō imputabitur, si post effusum Christi domini nostri sanguinem, post mortuum in cruce Dei filium (quæ nos iam perfecta vidimus, il le tantum futura credebat) ad modicā aduersitatē profundē ingemiscimus, vixq̄ centesimam partem eorum

eorum quæ Iob iste pertulit ferre parati sumus. Deniq̄, istud gentilis hominis exemplum, sicut Iudæis carnalibus gloriatioē tollit, atq̄ etiam cōfusione m ingerit: ita nobis, id est, iis qui ex gentibus ad Dei cultum vocati sunt, animum erigit & fiduciam ad dit. Qui enim olim sub lege naturæ ante scriptā legem, gentiles homines non est aspernatus, nūc multo minus sub lege gratiæ aspernari nos poterit, toto corde in se credentes. Non enim est personarum ac ceptor Deus nūc, magis quā tunc: neq̄ minus nūc est, quā tunc erat, communis omnium Iudæorum & gentium dominus: neq̄ minus est nunc, quā tūc erat, diues in omnes qui inuocant eum. Deniq̄, nō est abbreviata nunc manus domini ad saluandum in hora ista nouissima, quam ex Esaiā tempus ac ceptabile & diem salutis Apostolus nominat: Ecce nunc, inquit, tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Nomine Iob] Vocabulum istud, quod apud Hebræos quatuor literis Aleph iod vau & Beth scribitur, quidam Hebræorum dicunt significare eiulantem vel eiulatorem: deriuatum existimā tes à verbo habab, quod significat eiulauit. Quis dam subtiliorem adinuenire quærunt etymologi am, à nomine Aob, quod significat magum aut sa pientem. Literam autem Iod (quæ est vna ex lite ris nominis tetragrammati) interiectam dicunt, vt significetur sapientia non quælibet, id est, non hu mana, non prophana aut diabolica (cuiusmodi vul go magicam nominamus) sed diuina. Vnde Aio b, diuinē sapientem significare volunt. Simile quidam narrat diuus Hieronymus in libro de quæstio nibus Hebraicis, de nomine Abraham, ex sententia quorundam Hebræorum, dicentium, nomini ipse us Abraham, ad designandā peculiarem segregatio nem à reliquis gentibus & cū Deo singularē cōiun ctionē, adiectā esse literā he, quæ vna est de quatuor literis magni nominis tetragrammati: vt qui prius dictus esset Abram, postmodū diceretur Abrahā.

Et

Rom. 3

Rom. 10

Esa. 50

2. Cor. 6.

Et erat vir ille simplex & rectus] Duo hic vides
 coniuncta, quæ in suis discipulis simul exigebat do-
 minus: Estote, inquit, prudentes sicut serpentes, &
 simplices sicut columbæ. Si quidem rectitudo ista si-
 ue æquitas, à qua hic Job commendatur, vel ipsa est
 serpentina prudentia quam exigit dominus, vel cum
 ea coniungitur & ab ea proficitur. Inuenimus au-
 tem et Jacob patriarcham in scriptura sancta hac cõ-
 mendatione prædicari. In Genesi nanque, vir sim-
 plex fuisse scribitur: alibi verò rectissimus appella-
 tur, quum apud Esaiam Deus pater ipsum in perso-
 na filii alloquitur, dicens: Noli timere serue meus Ia-
 cob, & rectissime, quem elegi. Eadem igitur laude
 noster hic Job gentilis, cum electis dei patriarchis,
 meruit insigniri. Cæterum, æditio græca. 70. inter-
 pretum, quanquã secundum rem cum lectione He-
 bræa & Latina consentiat, secundum verborum ta-
 men superficiem non nihil videtur differre. Pro eo
 enim quod nos legimus primo loco, simplex, habet
 ἁπλοῦς: quod significat irreprehensibilem vel si-
 ne querela. Pro eo autem quod secundo loco nos le-
 gimus, rectus, illi duas posuerunt dictiones δίκαιος,
 ἀληθής, id est, iustus, verax. Vtrunque enim includit
 rectitudo, iustitiam videlicet in opere, et veritatem
 in verbo. Pro eo autem quod in nostra lectiõne sub-
 iungitur, timens Deum, vno nomine illi dixerunt
 θεοσεβής, quod significat cultorem dei, aut eum qui
 veneratur ac timet deum. Deniq; pro eo quod nos
 legimus: Et recedens à malo, illi legunt, ἀπέχόμενος
 ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματι. Hoc est, abstinens ab
 omni re mala vel nialo negotio. Et fuit possessio
 eius.] Non indulgebat ocio vir sanctus per inertia,
 vt solent plerique diuites: non rapinis & latrociniis
 exercendis dabat operam, vt vicini faciebant Chal-
 dæi atque Sabæi: non curiosa negotiatione sine fine
 lucra sectabatur per auaritia, vt Ismahelitæ & Egy-
 ptii & alii plerique: sed rudi agriculturæ, arti simpli-
 cissimæ & mortalium vite præ omnibus necessariæ,
 intentus

intentus, educendis è terra frugibus & alendis gre-
 gibus operam dabat, vt (iuxta præceptum domini
 cum) in sudore vultus sui vesceretur pane suo: & in
 super haberet (iuxta Apostolicum consilium) vnde
 tribueret necessitatem patienti. Quod etiam studiũ
 fuit sanctorum Patriarcharum, quemadmodũ corã
 Pharaone fratres Ioseph dixerunt: Pastores ouium
 sumus serui tui, et nos et patres nostri. Cuiusmodi
 homines superbi Ægyptii (vt in Genesi dicitur)
 quãmaxime detestabantur, cum fuerint Deo sem-
 per charissimi: quemadmodũ vsque hodie que
 stulta et contemptibilia sunt mundi elegit Deus, &
 quæ paruifacit mundus ea magnificat ipse. Imò &
 Poëtis hoc agriculturæ studium (cui est annexa cu-
 ra alendorum gregum) merito laudibus est peculia-
 ribus celebratum, quemadmodum in Georgicis il-
 le Poëtarum princeps cecinit:

O fortunatos nimis, sua si bona norint, Agricolas.

Quod si quis miretur, quorsum ipse Job tantum
 aluerit numerum camelorum: cum nequaquã sit veris-
 simile, tot centenariis camelorum ipsum vel eguis-
 se vel vti potuisse, maxime cum non legatur neq;
 sit probabile ipsum negotiationibus, quibus potif-
 simum cameli deseruiunt, multum fuisse intentum,
 nisi forte quantum pro sua familia opus habebat. In-
 telligat ille, sanctum Job non sibi istos omnes alui-
 se camelos, in suum vsum proprium: sed quomodo
 nunc agricolæ equos enutriunt et caballos ad præ-
 lium apros, non sibi, cum ipsi nolint vnquam præ-
 liari, sed in vsum virorum nobilium, qui illos sibi
 precio comparant, quod deinde pretium aliis rebus
 necessariis pro familiæ sustentatione ab illis infumi-
 tur: ita sanctus Job camelos istos alebat in vsum ne-
 gociatorum, vel regionis illius, vel aliarum etiam
 regionum, qui huiusmodi plurimum vtebantur ad
 suas merces ad loca distantia transfuehendas. Quem
 admodum Genesis. 27. legimus de Ismahelitis siue
 Madianitis illis negociatoribus, quibus venditus
 fuit

Gen. 3.
Eph. 4.

Gen. 97.

Gen. 46.

Gen. 27.

B fuit

Gen. 24. fuit Ioseph: qui venientes de Galaad, in camelis suis portabant aromata et resinam & stactem, in Ægyptum. Sic et de seruo Abrahamæ cap. 24. legimus, quod abiens in Mesopotamiam, ad quarendum vxorẽ filio Isaac, decem camelos acceperit de grege domini sui, in quibus secum portabat ex omnibus bonis eius. Jam legitur de regina Saba, quod venerit ad Salomonem cum magnis opibus & camelis portatibus aromata & auri plurimũ. Ad longinqua enim pergentibus, cameli propter duo admodum commodi præ cæteris iumentis inveniuntur, nempe ob robur in portando onera grandia quibus alia iumenta non ita inuenirentur paria, & ob cursus mirã celeritatem, à qua etiam dromedarũ appellatur, quẽ admodum ait diuus Hieronymus in vita Malchi monachi. Siquidem Græcis *δρομῶν* cursum significat. Valde autem celeritas ista conducit negociatoribus, tum ob celerem expeditionem negociorum, tum ad effugiendum prædantium manus. Eratq; vir ille magnus] Græca editio habet dictionem *εὐγενής*: quæ significat inclytum siue nobilem genere. Pro eo autem quod in Hebræo dicitur: Inter omnes filios orientis, rectè nostra translatio Latina habet. Inter omnes orientales. Hebraico enim tropo filii alicuius loci dicuntur, qui in ipso sunt nati, aut ipsum inhabitant: quemadmodum alibi dicuntur filii Iuda, filia Sion, vel Hierusalem. Et ibant filii eius, & faciebant conuiuia] Quod dicitur, ibant & faciebant, tropus videtur esse Hebraicus, quo significatur alacritas, qua ex charitate sincera & verè fraterno affectu illi sic adinuicem conueniebant. Secundum quem modum loquẽdi apud Esaiam dicitur: Venite ascendamus ad montem domini &c. Et apud Psalmistã: Venite & videre opera domini, & alia huiusmodi multa. Vide autem quã pulchre hic vir sanctus patris agat officium. Filiis quidem pro ætate indulget honestam lætitiã, & ad conuiuia licita conuiuet, ne morosus videatur

tur aut exasperans filios: ipse tamen cum illis non coniungitur, ne familiaritate nimia patris vilescat authoritas, vt solet (iuxta prouerbium) nimia familiaritas contemptum parere. Sic & David ad conuiuium à filio suo Absalon vna cum aliis filiis suis, illius fratribus inuitatus, his quidem libenter concedit, vt simul conueniant: ipse verò vt vna cum filiis ad commune conuiuium veniat, nequaquam exorari potuit. Sic sane prouidendum est parentibus, cum indulgenter ad quædam licita & honesta conuiuet & condescendunt filiis, nihilominus ipsi pro ratione suæ ætatis maturam grauitatem custodiant in semetipsis. Ita fiet, vt nec morositate adducantur filii in parentum odium, nec leuitate in contemptum. In eo autem quod sequitur: Et mittentes vocabant tres sorores &c. simul & fratrum humilis benignitas monstratur, qui infirmis vasculis ampliolem deferebant honorem: & sororum pudica verecundia insinuatur, quæ nisi vocatæ ad fratrum conuiuia non præsumpsissent accedere. Hæc autem singularis liberorum concordia, tanto ampliolem viro sancto dabat materiam gaudii, quanto rarior, in magnorum potissimum filiis, solet inueniri: vt non immerito cecinerit Poëta: Fratrum quoq; gratia rara est. Nam ab initio inter Cayn & Abel, primos de primo parente fratres, non conueniebat: quorum ille, hunc interfecit. In posterioribus deinde generationibus, Ismahel persequitur Isaac, Jacob & Esau colluctantur in vtero: & licet prior esset egressus Esau, à Jacob tamen supplantatur semel & iterum: propter quod vicissim illum iste persequitur, ita vt etiã aram minaretur eum interficere. Ioseph odio fratrum in puteum mittitur, ac deinde in seruitutem venditur. Inter filios David, quantam legimus discordiam: Amon opprimit Thamar sororem Absalon fratris sui. Absalon interficit fratrem Amon in conuiuio. Adonias natu maior sine iussu patris

Gen. 4

Gen. 22

Gen. 25.

Gen. 27.

Gen. 37.

erigit se super alios, ad regnandum. Salomon natu-
 minimus eundem iubet interfici. Suppetunt & ex
 gentium historiis exempla plurima. Mittebat ad
 eos Iob, & sanctificabat eos] Videtur ista missio &
 sanctificatio sic intelligenda, quod transacta heb-
 domada dierum, mittere solitus fuerit pater ad fi-
 lios nuncium aliquem, per quē admonerentur de ti-
 more Dei, ne forte conuiuiorum letitia nimis diu-
 turna Dei immemores illos redderet: item per quē
 eis sanctificationem denunciaret in diem octauū, vt
 videlicet sanctificati tunc adessent sacrificio, per pa-
 trem offerendo pro ipsis. Quam sententiam satis
 aperte videtur indicare, quod hoc loco habet editio
 Græca. *ἡκατάγειον αὐτοὺς ἀνοσταμένους τὸ πρωτὶ &c.*
 Mittebat Iob & mundabat eos, astantes mane &
 offerens pro eis sacrificia. Intelligitur itaque Iob
 hanc sanctificationem in filiis exegisse, tāquā prae-
 paramentum quoddam, iuxta eum modum quo Iu-
 dæi celebrantes Pascha praeueniendo se sanctificare
 solebant, quemadmodum in Enangelio legimus de
 quibusdam Iudæis, qui ante paschalem solennitatē
 ascenderant Hierosolymam, vt sanctificarēt semet-
 ipsos. Sic & Iacob patriarcha suos monuit de san-
 ctificatione, cum ascensurus ad habitandum in Be-
 thel, conuocata omni domo sua, dicebat: Abiicite
 deos alienos qui in medio vestri sunt, & mundami-
 ni, & mutate vestimenta vestra. Sic & dominus
 manifestaturus se populo Israel, ad dationem legis,
 Moysi præcepit, dicens: Vade ad populum, & san-
 ctifica illos hodie et cras: lauentq; vestimenta sua,
 & parati sint in diem tertium. De qua sanctifica-
 tione & præparatione quomodo perfecta sit, par-
 ticularius ibidem subditur. Descenditq; Moyses
 de monte ad populum & sanctificauit eum. Cumq;
 lauissent vestimenta sua, ait ad eos: Estote parati in
 diem tertium, & ne appropinquetis vxoribus ve-
 stris. Hic igitur quomodo Moyses mittitur à Deo
 ad sanctificandum filios Israel in diem apparationis
 domini

domini, ne immundi et indigni apparerent coram
 eo: sic & Iob, missio nuncio ad eam rem idoneo,
 suos filios sanctificabat, id est, vt se sanctificarent
 et paratos redderent ad diem oblationis mone-
 bat, ne immundi & indigni assisterent: hoc nimi-
 rum intelligens & perpendens, quod qui indig-
 ne assistunt diuinis oblationibus, potius iram
 Dei prouocant quam placant: & frustra laborat
 offerentis deuotio, vbi eorum pro quibus fit obla-
 tio immunditia & indignitas, quo minus exaudi-
 antur, obstat. Si autem quæras, quo modo aut quo-
 ritu sanctificari illos volebat? Intellige ex iam di-
 ctis, sanctificationem per abstinentiam ab epulis
 carnalibus, & cessationem à conuiujs, quibus im-
 peditur mens humana à sublimioribus diuinis of-
 ficijs: item per abstinentiam ab vxoribus, si iam vx-
 ores habebant, id quod verisimile videri potest,
 ex eo quod dicuntur singuli suas iam habuisse do-
 mos, in quibus vicissim celebrabant conuiuia. Itē
 per corporis ablutionem et vestimentorum imita-
 tionem, & ante omnia, per piam cordis ad Deum
 conuersionem. Vel simpliciter sic intellige: Trans-
 acta iam hebdomada dierum, priusquā nonam
 inciperent hebdomadam, mittebat ad filios pater
 nuncium, vt ad se venirent omnes, vt sacrificio per
 ipsum pro se offerendo essent præsentēs, atq; ita vbi
 illi patris dicto audientes aduenissent, primo mane
 diei sequentis, id est, die octauo, offerendo sacrificia
 sanctificabat & expiabat illos à totius hebdoma-
 dæ immunditijs. In quo nobis Christianis, recte
 per mysterium, diei dominicæ (quæ dies est octaua)
 sanctificatio insinuat. Consurgensq; diluculo,
 offerebat holocausta per singulos] Iuxta propieta-
 tem Hebræi idiomatis legi potest, faciens surgere,
 vel suscitans diluculo (est enim in Hebræo verbum
 valde graue) vt intelligatur non solum ipse surrexis-
 se diluculo, sed filios iam præsentēs causa offerendi
 sacrificij, paterna diligentia primo diluculo excitasse,

vt orationi vacarent et sacrificio offerendo deuote assisterent. Cui non male conuenit, quod ex additione antiqua supra citauimus. Sanctificabat eos assistentes mane, & offerens pro eis sacrificia &c. Bene autem tempus matutinū vir sanctus elegit, quod orationi ceterisque piæ deuotionis officiis maxime est accommodum, postquam somno reparatis internis & externis viribus, alacriores, & sopitis iam ac prorsus reiectis præteritæ diei imaginibus, tranquilliores Deo assistimus. Quod non ignorabat sanctus propheta David, qui dicebat Domino: Mane astabo tibi, et videbo. Ac rursus: Ad te de luce vigilo. In matutinis meditabor in te. Et iterum: In matutino interficiebam omnes peccatores terræ. Quem locum tractantes in commentariis libri Psalmorum, de re ista, id est, matutini temporis ad diuina commoditate plenius diximus. Vide autem hic multiplicem probissimi patris virtutem. Attende, quam fuerit sollicitus: qui non solum presentium filiorum curam gerebat, verumetiam absentes per nunciū admonebat. Quam fuerit vigilans, qui summo mane ad offerendum sacrificium consurgebat. Quam deuotus Deo, & in iis quæ ad Deum pertinebant liberalis, qui non vnum tantum pro omnibus offerebat sacrificium, sed pro singulis singula, iuxta numerum filiorum, & iuxta numerum dierum hebdomadæ. Neque quælibet sacrificia offerebat, sed holocausta: quæ prorsus cremabantur, ita vt nihil ad offerentem veniret commoedi, quemadmodum ex aliis quibusdam hostiis legis pars ad sacerdotem, pars ad offerentes, solet deuenire, minima ferè porriuncula Deo cedebat, utpote adeps vel pectusculum. Attende insuper, quam fuerit cautus in iudicando de alienis cordibus. Nō pronunciat, dicens, quia peccauerunt filii mei, sed metuēdo, Ne forte, inquit, peccauerint filii mei &c. Quam etiam pro minimis fuit sollicitus, qui non solum magna scelera quæ illi opere patrare potuissent

Psal. 5

Psal. 62

Psal. 100

sent formidabat: sed vt minima quæque, vsque ad ipsas cordium cogitationes, tam in aliis, quam in seipso exhorrebat. Denique, perseuerantiam & assiduitatem virtutis consydera, in eo quod dicitur: Sic faciebat Iob cunctis diebus. Quia enim frequenter offendimus, frequenter & veniam poscere & sacrificia placabilia Deo offerre debemus: & quam diu in hoc corpore mortali subsistimus, sicut sine peccato vitam non agimus, ita sacrificia negligere nunquam debemus. Posteaquam enim non continet nobis hic more angelico ab omni peccato mundos viuere, illud certe nobis curandum est, vt continua sanctificatione, quantum nostræ fragilitatis conditio patitur, beatis illis spiritibus assimilēmur, vt quos ex æquo & de pari assequi non valemus, saltem a longe, quantum nostra patitur imbecillitas, assectemur. Neque prætereundum est, quod hoc loco in additione Græca adiectum legimus, de vitulo pro peccato, in hunc modum. Offerens pro eis sacrificia secundum numerum eorum, vt vitulum vnum pro peccato vel de peccato, pro animabus eorum. Quod verbum ita enarrat Origenes, vt apertam esse putet figuram domini nostri Iesu Christi: qui in plenitudine temporis pro peccatis omnium erat offerendus, iuxta illud præcursoris: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Ob hoc videlicet signanter dicitur: Et vitulum vnum de peccato pro animabus eorum, nō quod ipse vitulus oblatus potest animas emundare, sed quia ille cuius typum gerebat, suo sanguine animarū maculas emundaturus erat. Secundum quam etiam significationē, lex postmodum scripta huiusmodi sacrificium pro peccato fieri constituit. Ne forte peccauerint filii mei, & benedixerint Deo, in cordibus suis] Vocabulo benedicere scriptor huius historię abusus est per antiphrasim, pro maledicere. Siquidem blasphemie crimen antiquis illis & piis hominibus tam fuit

Ioan. 1

Leui. 24

inuissum & abominandū, vt proprio vocabulo ipsū
 sum nominare refugerent. Neq; verò id hoc vno tā
 tum in loco vsuuenit, sed in aliquot etiam subsequen-
 tib; vt in eo quod sequitur verbo diaboli:
 Nisi in faciem benedixerit tibi. Et iterum in eo
 quod capite secundo vxor loquitur: Benedic Deo,
 & morere. Et hoc quidem pacto facilis est præ-
 dictorum locorum intelligentia, et nullam sic enar-
 rantibus opus erit scripturæ vim inferre. Verunta-
 men recentiores quidam nimium scrupulosi siue po-
 tius supersticiosi, ab hac sermonis (vt videtur) im-
 proprietate abhorretes, nouas & admodum violen-
 tas constringunt interpretationes, ne cogantur bene-
 dicere interpretari per maledicere. Quidam sic enar-
 rant quod hic dicitur: Ne forte filii mei peccauerint,
 & post peccatum etiam Deo benedixerint, quod
 peccare potuerint: vt significetur complacentia in
 peccato, iuxta illud Psal. 51. Quid gloriaris in ma-
 litia, qui potens es in iniquitate? Et illud Sapien-
 tis: Letantur cum malefecerint, & exultant in re-
 bus pessimis. Alii pro Deo, angelos legerunt; vt
 significetur idololatriæ peccatum, in hunc sensum:
 Ne forte peccauerint, & angelos siue bonos siue
 malos adorauerint in cordibus suis. Sic item quod
 a Satan dicitur: Nisi in faciem benedixerit tibi,
 quidam sic exponunt: Cum extenderis manum tu-
 am ad percutiendum Iob, tunc experieris quod
 hætenus solum secundum faciem et secundum ex-
 ternam apparentiam sic tibi seruerit, non ex cor-
 de aut veræ deuotionis affectu. Verum hi vano
 timore anguntur, & plane frustra laborant, semet-
 ipsos torquentes scripturæq; sine ratione et utili-
 tate vim inferentes: maxime cum omnes ferè an-
 tiqui, Latini, Græci & Hebræi, atque etiam recen-
 tiorum saniores, expressissime testentur, benedice-
 re in his locis accipi pro maledicere. Quorum
 nos quidem sententiam atq; etiam verba, vt certior
 sit nostris dictis fides, hic recitare duximus operæ
 pretium

Psal. 51.

pretium. Primum quidem translatio Chaldaica, quæ
 Hebraicam lectionem in plerisque locis quasi pa-
 raphrastice solet exponere, hoc in loco sic habet: Ne
 fortè filii mei ad iracundiam prouocauerint deum:
 quod manifeste fauet sententiæ propositæ. Deinde,
 & ipse textus additionis græcæ, hoc in loco primo,
 pro maledixerint deo, habet καὶ ἐναντίον πρὸς τὸν
 θεόν: hoc est, mala cogitauerint ad deum, siue aduer-
 sus deum. Vnde manifestissimum est, interpretes il-
 los septuaginta quod in Hebræo dicitur per verbū
 benedictionis, de maledictione intellexisse. Philip-
 pus presbyter Hieronymi discipulus, omnium qui
 in totum hunc librum commentarios scripserūt, eo-
 rum (inquam) qui hætenus in lucem sunt æditi, pri-
 mus & vetustissimus, in verbum illud diaboli: Nisi
 in faciem benedixerit tibi, ita scribit. Per antiphras-
 im dictum est: Benedixerit tibi. Non fuit ausus scri-
 ptor historiæ ore suo blasphemix verbum exprime-
 re, sciens diuinitati etiam cōtrariis verbis dicendis
 summam deberi reuerentiam. Et in Regnorū libris
 de Naboth similiter dictum est: Benedixit dominū
 & regem. Et iuxta assertionem falsorum testium ho-
 mo innocēs est punitus, quod utiq; fieri pro benedi-
 ctione nō potuit. Origenes eandem sententiam con-
 firmat, in faciem benedicere exponens, vt idem sit,
 quod in præsentī maledicere, blasphemare atq; de-
 trahere, adiungens etiā hæc verba: Moyses magnus
 homo cum scriberet Iob, non ita scripsit sicut diabo-
 lus loquutus est, sed decentius atque benignius, vt
 pote deuotus dei famulus. Diabolus enim crudelis
 ter ac nequiter loquutus est: & vt plus ad iracundi-
 am (vt putabat) prouocaret deum, non dixit: si non
 in faciem te benedixerit, sed, si nō in faciem tibi ma-
 ledixerit. Moyses verò illicitā atque crudelem dia-
 boli vocem immutans, dixit: In faciem tibi benedi-
 cet. Consonat, quod diuus Chrysostomus super eo-
 dem verbo scribit, in hunc modum: Si nō in faciem
 benedicat tibi, id est, maledicat. Etenim scriptura

3. Reg. 21.

B s bene

benedictis maledicta velauit. Et quare hæc ita scripta sunt? Vt tu fidelis discas, cum alieni mali turpia narraueris, eadem verborum honestate velare: neque honestis turpibus operam præbens, sed turpium loquutionem fugiens. Propterea inquit Apostolus: **Col. 3** Omne verbum turpe non exeat de ore vestro. Quibus omnibus diuus Gregorius attestatur, verbum benedicere verbo maledicere manifeste exponens: idque in locis omnibus supracitatis, in quibus historia ista vocabulo vtitur benedictionis. Omitto Hebræorum sententias, ne supra modum prolixus efficiar. Sufficere enim puto quæ iam adducta sunt testimonia. Quod si quis forte tantorum virorum sententiã non erubescat paruipendere, satisfaciatis nobis de verbo illo supra adducto per Philipum, aduersus Naboth prolatum, in accusationem capitalis criminis. Benedixit Naboth Deum & regem. Edisserat, si possit, quo pacto hæc accusatio morte dignum faciat virum, si non benedixit posuit scriptura pro maledixit. Quem vsus verbi per antiphrasim, si illic coguntur admittere: quare his in locis idem non audebunt, maxime tot egregiis ducibus præiis? Denique, si attendant, inuenient etiam in vulgaribus sermonibus nonnulla huius similia, vbi religiosa pietas vel pia honestas rem per se horrendam blando honestat vocabulo. Vt cum epidimix morbum quo alius nullus magis timetur à vulgo, appellant dei donum: aut eum qui ab apoplexia apprehenditur, manu dei tactum dicunt.

Quadam autem die, quum venissent filii dei Non hæc ita corporaliter gesta esse intelligendum est, tamen quasi corporaliter gesta describatur, sed humano more, & quasi prouerbiali siue parabolico sermone (vt ait Origenes) ista scribuntur) eo modo quo ab hominibus capi possunt. Sic enim scriptura sacra nostræ se infirmitati attemperat, vt cum balbutientibus quasi balbutire videatur. Vnde per hoc quod venire dicuntur angeli vt assistant coram

domi

domino, significatur, angelos sanctos sua opera omnia coram deo offerre, & quasi suorum ministeriorum ei reddere rationem, atque ad alia se offerre paratos: quemadmodum seruus quilibet cum peracto negotio ad quod fuerat emissus, ad dominum reuertitur, rationem reddit peracti ministerii, ac deinde paratum se offert, vt vel apud præsentiam maneat domini & nusquam egrediatur, vel ad alia mittatur negotia, prout illi placitum fuerit. Quod cum angelis bonis etiam satan dicitur venire coram domino, significat ipsos quoque malos angelos diuino subesse imperio, & rationem ei debere reddere suorum operum, nec aliud posse quam ille permittrat, nec aliter aut vltra quam ille præscribat. Cæterum, quod dominus angelos non interrogat vnde veniant, signat angelorum actiones Deo esse cognitatas siue probatas, iuxta illud Psalmistæ: Nouit dominus viam iustorum. Dæmonem autem, vnde veniat, interrogat: quia malorum spirituum conatus malos & actiones malignas, quasi non approbando, ignorat: secundum quod in Euangelio operariis iniquitatis & fatuis virginibus dicitur: Nescio vos. Item, quia vtrò sancti angeli deo sua omnia offerunt ex bona voluntate, nihilque eum celare cupiunt: mali verò non nisi coacte deo sua aperiunt, cuperentque (si fieri posset) celare deum sua consilia: idcirco boni non interrogantur, à malis verò, quasi per interrogationem & questionem, suarum actionum confessio extorquetur. Responsio diaboli: Circuiui terram &c. superbiã ipsius designat, simul & nocendi cupiditatē. Quod autē Dñs virtutes Iob commendando proponit, signat, ipsum in seruis suis fidelibus complacere & plurimum gloriari. Contra verò, diaboli responsio qua Iob virtutes attenuat, ipsius erga sanctos quosque inuidiã testatur, qua ipsorum virtutibus detrahit, easque quantum valet attenuat & imminuere satagit. Vnde etiã nomen diaboli, id est, calumniatoris siue accusatoris habet, iuxta quod in Apocaly

Psal. 1.

Mat. 7.

Mat. 25.

munificētiam. Tu (inquit) vallasti eum, vel (vt alii ex Hebræo legunt) sepes fuisti ei, aut circumsepiuisti eum: nec eum solum, sed eius gratia etiam vniuersam domum & omnem ipsius substantiam per circuitum. Vide, quomodo super oīa vincit veritas, magna est & fortior præ omnibus, quā ipse quoque mendacii pater velit nolit cogitur confiteri. Vide, quod est nobilis & inelyta dei gloria, quam malignus aduersarius dum oppugnando obscurare nititur, maxime illustrat. In Psalmis spiritus sanctus nobis loquitur modestius (forsitan nostræ consulens infirmitati, ne efferamur) pro magno nobis promittens angelorum custodiam: Immittet, inquit, angelus domini, vel castrametabitur, in circuitu timentium eum, & eripiet eos. Non ait, Immittet dominus in circuitu se timentium, sed angelus domini. Rursum in alio Psalmo: Angelis suis, inquit, mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis. In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Moyse quoque & populo eius a domino promittitur angelus, qui illos deducat in terram repromissionis. Ad hæc, sanctus Apostolus de angelis nos instruit, quod in ministerium a deo mittuntur, propter nos, qui hereditatem sumus accepturi salutis. At vero noster hic modo satan, alibi simulator nequam, hic ingenius confessor, apertius dei bonitatem & benignitatem testatur: Tu, inquit, illum circumvallasti, non angeli: tu illi benedixisti, non angeli. Quod verbum licet maligno animo versutus ille protulerit, quasi per domini benignitatem nimiam, serui fidelis detrahere querens virtutibus: illud tamen nos ex eo aduertimus, quod quum ad nostræ salutis procuracionem sanctos angelos deus ad nos mittit, non id facit quasi nostram præsentiam fastidians, aut a nobis sese subducens: sed manet nihilominus ipse nobis semper proximus, etiamsi illorum sic ministerio propter suam gloriam ad nostram salutem procurandam vti velit. Quemadmodum pulchre Psal-

mista

mista insinuat, cum sub nomine montium de sanctis angelis ait: Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Auxilium meum a domino, qui fecit celum & terram. Et rursum: Montes in circuitu eius (qui confidit in domino) & dominus in circuitu populi sui, ex hoc nunc & vsque in seculum. Vide, si libet, horum locorum ad propositum enarrationes in Commentariis nostris super Psalmos: Extende manum tuam, & tange cuncta quæ possidet] Tangere in scripturis, nonnunquam ponitur pro perdere, affligere, nocumentum, aut vim inferre. Sic infra cap. 19. Job ait: Misere mei misere mei, saltem vos amici mei, quia manus domini tetigit me. Sic in Psalmo: Nolite tangere Christos meos. Sic apud Zachariam dicitur: Qui tetigerit vos, sicut qui tangit pupillam oculi mei. Nisi in faciem benedixerit tibi] De hac forma loquendi, prolixè a nobis dictum est in Commentariis super Psalmos, in pluribus locis: Nominatim in annotatione super versum illum Psal. 130. Si non humiliter sentiebam. Plenius etiam super illo Psal. 94. Si introibunt in requiem meam. Nobis eadem hic, breuitatis gratia, non libet repetere. Vide autem hoc loco impudentissimi demonis audaciam & temeritatem. Audaciam sane, in eo quod aduersus virum tantæ sanctitatis, quæ tam eximie audiebat commendari a deo, tantam auderet postulare potestatem, vt omnino oīa quæ ipsius erant perderet, & ex tantis diuitiis neque vel minimam aliquid relinqueret. Magnum profecto videretur, potissimum prima supplicatione proposita, dimidium bonorum illius deprecari. Nunc vero simul oīa postulat, vt neque filios superstites relinquat. Porro temeritas est impiissimi satanæ in eo consideranda, quod tam fidenter affirmet & assertiue pronuntiet de futuris contingentibus, & talibus quæ non in naturalibus causis hærent, sed in voluntatis humanæ libero arbitrio sunt posita, de quibus nullam prorsus ipse potest habere cognitionem, cum ea solus Deus noscat. Nisi, inquit, in faciem benedixerit tibi. Q. d.

Certis

Psal. 120.

Psal. 124.

Psal. 104.
Zach. 2.

Mat. 8. Certissimum est & indubitatum, si sic illius omnia retigeris, quod aperte in te insurgat. Vide autem ex aduerso summam dei lenitatem & mansuetudinē, qui tam audacem & temerarium non duris alloquitur verbis, non a se abigit, non mittit in abyssum, ut dignus erat pro sua improbitate: quin etiam in eo quod postulat exaudit, cuncta ei pro voto concedens quae desiderauerat. Cuius non admodum difficile est, quod in Euangelio dominus Iesus legionem demonum rogantium ne in abyssum mitterentur, sed ut in porcos ingrediendi facultatem acciperent, facile exaudiuit, quod postulauerant statim annuendo concedens. Qua in re merito validissima confirmatur nostra in deo bona confidentia. Si enim illos apostaticos & reprobos spiritus in eo quod ex inuidia per odium postulant, & ad nocendum quantum in ipsis est fidelibus seruis eius, non repellit, nec auersatur, sed exaudit propter suam gloriam & electorum suorum utilitatem atque salutem: quomodo non multo magis nos exaudiet filios suos & domesticos, propter quos saluandos venit in mundum: in iis quae pro salute nostra, aut etiam proximorum nostrorum, qui ad eandem vitam nobiscum sunt praedestinati, ex amore diuino et charitate fraterna postulamus? Cum autem quadam die] Ex eo quod additur, in domo fratris sui primogeniti, probabiliter admodum colligitur, ista contigisse in principio hebdomadae, cum primum inciperent nouum circulum. Verisimile enim est, quod iuxta ordinem aetatis primo die in domo primogeniti, secundo die in domo secundo geniti, atque ita deinceps per ordinem celebrabant conuiuia. Consentit huic sententiae apertissime, quod habet translatio Chaldaica. Et factum est in initio dierum hebdomadae. Quare autem signanter in hac die ista omnia mala euenisse scribantur, ratio potest assignari: primum quidem ex parte boni dei, deinde ex parte mali diaboli. Deus enim cum sancti viri probos filios, ad patris probationem & profectum, tradidisset

Sap. 8. didisset in manus pessimi hostis corporali morte perimendos, prouida sua dispensatione (qua cuncta sua iustorum utiliter ad ipsorum salutem constituit) tunc illos voluit mori, quando minus erant peccatis obnoxii, utpote sacrificiis paternis recenter emundati, atque in conuiuia nondum longius progressi: e quibus inquinamenta plura forsitan contraxissent, si ad finem usque hebdomadae ea peregissent, ac tunc quidem ante expiationem paternam subito fuissent oppressi. Diabolus vero ideo videri potest huc elegisse diem, ut tanto fieret dolor sancti Job audita filiorum morte grauior, quanto tunc erat de filiis securior, & nihil suspicans mali. Nimirum tunc grauius hominem vulnerat dolor, quando minime prauiusum aut expectatum fuit quod superuenit malum. Vel fieri potuit, ut sicut potestate accepta, non habita temporis ratione, ad perficiendum quantocius ea quorum potestatem acceperat sese accinxerit, statimque sine ulla dilatione omnia ista mala patrauerit, ne forte si diutius differret acceptae potestatis executionem, retractari contingeret eam, noua prohibitione domini: qui licet in se sit immutabilis, nonnunquam tamen in huiusmodi iudiciis quae prius dictauerat, de uictus humilitate & poenitentia hominum vel precibus sanctorum, quasi retractat et reuocat: quem admodum de Ninuitis legimus, & Ezechiae infirmitate, & item in aliis pluribus. Nuntius venit ad Job] De nuntiis istis alii sentiunt, daemones fuisse in assumpta hominum forma, in similitudine seruorum Job appaerentes. Quam sententiam aperte habet Chrysostomus, cuius in Homilia. 3. de patientia Job ista sunt verba: Ipse mali operator diabolus, semetipsum malorum nuntium praebet. Ipse iumenta percussit, atque idem percussorem annuntiat. Dixit namque diabolus Job: Boues arabant &c. Iterum Homilia. 2. Ut quid putas, inquit, dilecte, quia homo non erat qui haec Job narrabat, sed ipse diabolus in hominis

minis speciem transformatus? Cum omni diligentia aduerte qd dicitur: Filiis tuis & filiabus vescens tibus &c. Vnde nouisti, dic mihi, quonia uentus uenit e deserto & concussit quatuor angulos domus? Si homo es & intra domum fueras, quomodo quae extra facta erant uideras? Si autem spiritus eras, homo non eras, sed in hominis effigiem transformatus. Haec ille. Cui quidem sententiae primum ipsa crudelissimi daemone uidetur suffragari malitia, insatiabilisq; eius ad nocendum cupiditas: ex qua uerisimile uideri potest, non ipsum tot ministris sine necessitate pepercisse, cum accepisset omnino in oia que uiri sancti fuerant potestatem. Deinde, non nihil adiuuat modus ipse loquendi odiosus, & ad calumniam ac deceptionem artificiose instructus, quo utuntur in suis perferendis nuntiis isti qui uideri uolunt famuli. Ignis de caelo, inquit secundus ex eis, cecidit, qui tactas oues puerosq; consumpsit. Postremus ait: Subito uentus uehemens irruit a regione deserti, qui concussit quatuor angulos domus. Videlicet ut per haec intelligeret Iob, non casu aliquo aut ex causis inferioribus (ut fieri solet) ista damna euenisse, sed ab ipso deo immediate haec omnia mala prouenire, sicq; facilius ad blasphemandum deum induceretur. Huc etiam illud uidetur pertinere, quod ita constanter quaedam affirmant isti nuntii, de quibus non uidentur certam humana uia potuisse habere uel etiam probabilem notitiam. Veluti quum dicunt singuli post finem sui nuntii: Effugi ego solus, ut nuntiarem tibi. Cum enim in agris essent multi famuli, alius in parte hac, alius in illa, ut nec inuicem se oes possent oculis corporalibus uidere, qui scire potuit hic nuntius, si homo erat, qd ex aliis nemo euaserit: aut qua audacia tam intepetruue & tam assertiue pronuntiabit de eo quod ignorat? Quomodo enim ipse per fugam sibi consuluit, fieri potest ut & alii nonnulli similiter euaserint; cum non minus alii quam ipse uitae suae aman-

tes

tes fuerint. Simile est quod postremus ait: Subito uentus uehemens &c. Ex quo loco, supra Chryso- stomus accepit suae opinionis argumentum. Alii tamen contra sentiunt, non daemones, sed homines ueros fuisse istos nuntios. Cuius sententiae est Origenes, dicens, nuntios istos a daemone esse seruatos in augmentum doloris domino suo: asserens nihilominus, a daemone illos ad Iob missos, atque ex ore diaboli loquutos, iuxta formam uerborum quam ille dicebat & suggerebat, sua protulisse nuntia. In hoc autem utraq; conuenit sententia, quod ea quae protulerunt nuntii, daemone uerba siue per suggestionem, siue etiam per eloquutionem, fuerint. [Boues arabant, & asinae pascebantur iuxta illos]. Obserua hic compendiosam narrationis huius siue descriptionis breuitatem. Ne enim eadem bis diceretur, nuntii introducuntur quae gesta sunt narrantes, antequam ea historico more fuerint descripta. Quod Poetis maxime frequens est et familiare: quemadmodum in Aeneide Vergilianae pulcherrimum habes exemplum, ubi Troianum Aeneam Poeta coram Didone introducitur loquentem, totumq; ex ordine Troiani excidii processum & modum referentem, cum de his omnibus ne uerbum quidem ante factum esset, nisi forte uerbis generalibus. Irruerunt Sabaei, tuleruntq; omnia] Graeca aeditio pro Sabaeis habet ἀρχαλωτινοῦται, id est, praedatores, uel abigae, siue in captiuitatem abducentes. Simile quid occurrit cap. 3. Ioelis, ubi pro eo quod nos legimus: Venundabunt eos Sabaeis genti longinque, Graeca habent ἐς ἀρχαλωσίαν, id est, in captiuitatem. Videntur septuaginta interpretes respexisse ad uerbum Hebraicum sabah, per sin berth & he literam finalem: quod significat, cepit, captiuit. Verum hoc loco in Hebraeis uerbis non per he literam finalem nomen scribitur, sed per aleph, Saba: pro quo Hieronymus vertit, Sabeos.

C 2

Ponit

Ponitur enim nomen loci pro gente: irruit saba, loco huius, irruerunt Sabæi. Veluti cum dicimus, Brabantiam Galliam aut Hispaniam fecisse, quod fecerunt Brabanti Galli aut Hispani. Sabæi autem isti, populi sunt Arabiæ, & inter Arabes omnes regionis fertilitate clarissimi, inhabitantes illam Arabiæ partem quam Græci *ἡδαιμονα*, nostri felicem ac beatam nominauerunt, & maxime thure nobiles, quod nusquam gentium nisi apud ipsos solos inuenitur, quemadmodum testatur Vergilius hoc versiculo. Solisq; est thurea virga Sabæis. Et iterum: Molles sua thura Sabæi. Qua etiam ratione, peculiari epitheto Sabæum thus a regione appellatur: quemadmodum apud eundem legitur: Centumq; Sabæo thure calent aræ. Plinius libro sexto naturalis historię capite. 28. regionis huius & situm & felicitatem aperte exprimit, quum ait, Sabæos Arabum propter thura clarissimos, ad utraq; maria (rubrum & Persicū) porrectis gentibus, oppida habere in rubro littore. Et paulò post, Sabæos dicit ditissimos sylvarum fertilitate odorifera, auri metallis, agrorū riguis, mellis ceræq; prouentur: & in vniuersum gentes ait esse ditissimas, vtpote apud quos magna ex parte Romanorum Parthorumq; opes subsistant, vendentibus quæ e mari aut syluis capiant, nihil inuicem redimētibus. Similia ferè scribit Strabo geographus, libro. 16. suæ descriptionis: vbi postquã de aliis quibusdam Arabiæ populis dixisset, ad Sabæos perueniens, ita de eis loquitur: His, inquit, proxima est felicissima Sabæorum terra, quæ maxima natio est. Apud hos, thus & myrrha & cynamomum nascitur. Consonant & quæ scribit Stephanus Bizantius author Græcus, in libro de populis & urbibus, cuius hæc ex Græco translata sunt verba: Saba ciuitas est magna, & regio prope mare rubrum: vnde dicitur & Sabæi populi, & Sabæa regio. Prædictorum quoque sententiã sequutus videtur Sipontinus episcopus, in libro commentariorum Martialis, quem

κίρας

κίρας ἀμελθίας, id est, copię cornu inscripsit. Sabæi, inquit, populi qui felicem Arabiam incolunt. Arabum enim metropolis Saba est, in monte sita. Cæterum, quod de etymologia nominis subiungit, dictã esse Sabam ἀπὸ τοῦ σεβᾶμ, id est, a græco verbo sebin, quod significat sacrificare aut venerari, eò quòd mitrat thus, cuius est vsus in sacrificiis, id forte non admodum arridebit eruditis: cum Saba nõ sit vox Græca, sed Hebræa. Vnde ipsius etymologia commodius ab Hebræo, quàm ex Græco videretur petenda. Quemadmodum enim ridiculum foret, Græcarum dictionum etymologias ex Latinis petere: sic nõ videbitur conueniens, Hebraicorū nominum ex Græcis etymologias assignare: tametsi in huiusmodi nõnunquam dissimulando conuieant eruditi, vbi magna est & aperta rerum conueniẽtia. Certè, quod ad rem attinet, eadem hac ratione Arabiam veteres sacram cognomento peculiari appellauerunt, quæ admodum & Hieronymus testatur in libro de locis Hebraicis, eò quòd sola thus præbeat, cuius apud omnes ferè gētes vsus est in sacris siue in sacrificiis. Neque verò mirum videri debet, Sabæos istos felices & diuitis Arabiæ incolas, prædatores & abigeos a nobis intelligi. Imò verò, conditionibus et proprietatibus attentis quæ illis a fidedignis tribuuntur authoribus, admodum congrua ista videbitur intelligentia. Mollibus enim & delicatis hominibus, qui in luxu simul & ocio vitam transigere volunt, familiare esse solet, rapinis incumbere. Cum enim in delitiis vitam agere velint, nec vllò tamen honesto sededere studio, quo sibi ad vitam necessaria comparant, hinc ad rapinas (quod omnium videtur promptissimum) conuertuntur: quemadmodum etiam hodie monstrat experiẽtia. Molles autem homines, inertes, segnes, & ociosos fuisse Sabæos, primum quidem nobile declarat molliciei epitheton, quo a Poëris celebrantur: quemadmodum apud Vergilium dicitur: Molles sua thura Sabæi. Cui attestatur aper-

C 3

tissime,

tissime, quod Strabo geographus ait, homines regionis illius, propter maximam copiam fructuum, otiosos segnesque vivere. Eodemque in libro, Arabas dicit nec terra esse bellaces, sed caupones potius ac mercatores, nec etiam mari. Solent autem ferè predones huiusmodi esse imbelles, magis insidiandi & prædandi astu instructi, quam arte oppugnandi hostem aut congregandi cum eo in propatulo. Apertissime quoque Sabæorum latrocinia commemorat Plinius, libro. 6. naturalis historiae, cap. 28. ubi post enarratas eorum amplissimas diuitias, subiungit: Mirumque dictu. Ex innumeris populis pars coæqua in commerciis aut latrociniiis degit. Meminit quoque Plinius aliorum quorundam Arabum, qui scenitæ, id est (vix ita Græcam vocem exprimamus) tabernaculares appellantur, qui tantum in tabernaculis cōmorantur, non habentes domos stabiles: sed incertis vagantes sedibus, quicquid vspiam obuiam habent iumentorum diripiunt, & negociatores aut peregrinos prædantur, rapinam quasi hereditarium quæstum sibi reputantes. Cuiusmodi Arabes etiã hodie circa Palestina loca simili prædandi studio grassari, ex illis fidedigna relatione cognoscimus, qui à nobis ad inuisenda Hierosolymorum & Iudæa loca Christi Jesu conuersione sacra, peregrinantes concedunt quibus loca Palestinae ingressis nullum æque periculum metuitur, atque Arabum istorum scenitarum rapacitas, neque nisi multitudine deducentium committitur tuta est peregrinatio. De quibus non incommode præsentem locum posset exponere, qui per Saba vocabulum Hebræum generaliter Arabes vellet intelligere. Sic enim & alibi interpretes, pro Saba leguntur generaliter transfuisse Arabes vel Arabiã, quemadmodum in Psal. 71. pro eo quod est in Hebræo, Dabitur ei de auro Saba, interpretes omnes vertunt. De auro Arabiae. Veruntamen quod priori loco dictum est peculiariter de Sabæis, bene consonum videtur autorum dictis, & nihil habere incommodi.

Euasi

Euasi ego solus.] In Hebræo quadam emphasi dicitur, in hunc modum: Euasi ego solus, solus ego, ut nutriarem tibi. Adhuc illo loquente, venit alius.] In Hebræo ponitur utroque loco demonstratiuum, hoc modo: Adhuc illo loquente, & iste venit: pro quo noister interpretes eleganter vertit: Adhuc illo loquente, venit alius. Idem & in iis quæ sequuntur aduertendum. Chaldæi fecerunt tres turmas.] Græca editio pro Chaldeis habet ἰππᾶς, id est, equites. In Hebræo autem est nomen kasdim, quod notum est significare, Chaldæos: quemadmodum Hieronymus in libro de quæstionibus Hebraicis testatur, quod in Genesi dicitur, Vr kasdim, Latinis significare, Vr Chaldæorum: pro quo alii legunt regionem Chaldæorum, alii ignem Chaldæorum. Aduerte autem hoc loco, quanta sit potestas improbi dæmonis, & quanta valeat à deo permissus: qui intra breuissimi temporis spacium, & Sabæorum ex parte vna, & Chaldæorum ex parte altera animos accendit: eosque à locis diuersis, illos à dextris, hos à sinistris, ad viri sancti (qui in eorum medio habitabat) diripiendam substantiam, adduxit: insuper & fulmina ignemque desuper certissima iaculatione euibrans, greges ouium vna cum pastoribus vehemētissimo ignis ardore ad puluerem vsque consumpsit: ac postremo, vento validissimo adducto, primogeniti palacium siue domum, non dubium quin egregiam & aduersus quolibet ventos consuetos durabilem, huius prostrauit: ipsosque conuiuantes sic oppressit, ut nemo effugeret, nisi misellus vnus seruuulus, qui tantam domino suo calamitatem nunciaret. Verissime profectò de illo sub nomine Behemoth dixit Dominus: Non est potestas super terram, quæ comparetur illi. Meritoque ex hac consideratione vehementer nos excitari debemus ad agendas digne gratias deo, cuius bona voluntate pessima illius ad nocendum cupiditas reprimitur, & potestas tam sæua ita superimitur, ut nihil sit damnationis iis qui sunt in

Iob. 41.

C 4

Chri.

Rom. 8. Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulat. Sed & sanctis angelis nobis ad custodiã diuina pietate deputatis, meritò magnam impendere debemus reuerentiam & obseruationem: quorum peruigili circa nos sollicitudine, ab impiorũ illorum defensamur insultibus: cum non sint ipsi minus auidi nostræ salutis, quàm illi nostræ perditionis, nec minus potentes ad eam promouendã, quàm illi ad eam prohibendam vel impediendam. Qua de re prolixè à nobis ex diuinarum scripturarum authoritate tractatum est, in libro quem de omnibus Christianæ fidei mysteriis edidimus, contemplatione septima.

Tunc surrexit Iob &c.] Bene quidem Iob omnibus præmissis calamitatibus auditis scribitur surrexisse, vt ipso corporis habitu statum animi indicaret: nimirum se non per impatientiam fractum esse se aut corruisse, sed per constantiam inuictum & insuperabilem permanisse: id quod apertissime etiam voces ille testantur plenæ deuotionis: Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factum est, sit nomen domini benedictum. In eo uerò quod dicitur Iob scidisse uerimenta, & capitis comam torondisse (Sic enim per synecdochen dicitur, torondisse caput, pro capitis coma) nequaquam impatientiæ signa intellige, sed moderatam tristitiam & rationabilem luctum, quem rationis dictamen naturæ conforme nonnunquam admittere, imò assumere suadet ac iubet: quemadmodum & cæteras affectiones quas *πάθη*, id est, passiones Philosophi nominant. De quibus inter Stoicos & Peripateticos grauis admodum & longa fuit contentio. Stoici enim (quorum fuit princeps Zenon) in ea fuerunt hæresi, vt putarent virum sapientem ac probum debere prorsus liberum esse & uacuum ab huiusmodi affectibus quas passiones vocant, ita vt neq; tristiari aliquando posset, neq; dolere, neque irasci, neque omnino aliqua passione tangi.

Contra, Peripatetici (quorum fuit princeps egregius

gius Aristoteles) *ἀπαθής* istam Stoicam damnantes, dixerunt, virum sapientem ac probum posse se quidem tangi passionibus, sed non uinci aut superari ab eis: uirtutisq; officium esse dixerunt, non quidem omnino abiicere passiones, sed frenare eas atq; domare sub rationis imperio, ne supra quàm oportet excrecant, aut mediocritatis normam transcendant. Quod quidem Peripateticorum dogma, vt magis consentaneum rationi, scripturarum authoritati, & sanctorum exemplis, orthodoxorũ patrum sententiã confirmat. Nam in ueteri testamento sancti patres leguntur super defunctis parētibus, vxoribus, & liberis fleuisse, & luctus tēpus ac mores obseruasse. Et in nouo testamento ipse Christus dominus, præter quod imminente passionis hora cepit pauere & tēdere, contristari & moestus esse, etiam super mortuis fleuisse scribitur, vt super Lazaro & filio uiduæ. Quibus exemplis bene consonat monitio sapientis: Fili, inquit, super mortuum produclachrymas, & quasi dira passus incipe plorare. Quibus ille uerbis, uirtutis misericordiæ docet officium, non animi muliebris uitiũ. Vnde & Paulus Apostolus Thessalonicēsisibus hac de re loquēs, non simpliciter luctum prohibuit super mortuis, sed luctum tantum immoderatum, qualem habebant gentiles resurrectionis spem non habentes. De dormientibus (inquit) nolo uos ignorare fratres, vt non contristemini, sicut & cæteri qui spem non habent. Non ait simpliciter, vt non contristemini, sed ne sic contristemini ut illi qui spem non habent resurrectionis. Christiani enim sicut naturæ indulgentes mortuos lugent, ita in spe resurrectionis cōsolati dolori suo modum ponunt. Non ergo nunc uir sanctus quasi impius & impatiens accusari debet, vel quia dolorem intus admisit, vel quia doloris signa foris ostendit: sed quia à dolore se superare non permisit, quia passioni non succubuit, quia intra rectæ rationis limites passionem continuit, à

Eccl. 38.

1. Thes. 4.

C 5 cons

constantia & fortitudine animi commendandus venit. Nec quia super charissimorum liberorum morte, & tali morte doluit, doloremque monstravit, molis aut effoeminatus censeretur debet (imò verò inhumana manus, & bestialis efferatque animi haberetur, si non humana pietate super tam lamentabili filiorum oppressione commoueretur) maxime, cum nullum tristitia excessum gestibus ostenderit. Vnde non vestimenta scribitur dirupisse, non crines aut barbam euulsisse, non terram inuoluisse, aut super eam se voluisse, aut manibus pedibusque percussisse, ut solent facere impatientes & furibundi: sed modeste ac rationabiliter, vestimenta quidem scidit, comam tondit, & in terram se adorandi gratia humiliter atque deuote prostravit. Quae quidem apud veteres symbola fuerunt rationabiliter lugentium, quemadmodum & ex aliis non paucis scripturae locis, & ex capite proxime sequenti liquere potest, ubi eadem ferè tres amici ad iudicium tristitia & compassionis pro amico, leguntur fecisse, quae modo Iob facit pro charissimorum filiorum morte. Scindunt enim & illi vestes, aspergunt puluere caput in caelum, sedent in terra diebus multis, atque etiam eleuata voce flent eiulantes, quod postremum de Iob non legitur, etià si verisimile sit pius & modestus eum super defunctis liberis effudisse lachrymas. Sic & olim sanctus Iacob pro morte filii sui Ioseph quem crederet a bestia deuoratum, similia luctus symbola assumpsisse legitur: quem sacra historia refert, audita morte illius, scidisse vestimenta, et assumpsisse cilicium (quod etiam Iob fecisse, licet expressum non sit in historia, verisimile videtur, ex eo quod postmodum ipse subiungit: Saccum consui super cutem meam] atque ita in fletu & luctu perseverasse multo tempore. Cuius quidem Patriarchae magni exemplum, si cum euentu & facto nostri Iob conferamus, videbitur praeter illo hic suo dolori parum admodum indulgisse, & virilis roboris plusculum exhibuisse. Illi

nimirum

nimirum ex duodecim filiis vnicus existimabatur, non erat, defunctus, relictis ad consolationem aliis vnde decem in vita superstitibus: ex possessionibus autem & gregibus, aliud nihil perierat. Pro vno autem hoc filio, scissis vestibus & assumpto cilicio, flet & euiat, lugetque multo tempore: & adeo luget, ut congregatis ad ipsum consolandum pariter omnibus filiis, non voluerit accipere consolationem perseveraueritque in luctu multo tempore. Huic verò in vno temporis momento, post honorum omnium direptionem & consumptionem, simul vniuersi liberi periere, ita ut ne vnus quidem ad patris consolationem relictus esset superstes: nihil tamen amplius legitur iste quam ille ostendisse lugubre, nisi forte quod comam tondidit, in signum perditionis omnium & perfectae nudationis: quod ille non opus habuit ostendere, qui praeter vnicum filium nihil perdiderat. Et ille quidem vndecim praesentibus filiis, atque ad patris consolationem certatim laborantibus, noluit super vnus filii morte accipere consolationem. Hic verò orbatus omnibus liberis, & quasi arbori radicitus euulsae similis, omni spe posteritatis secundum humanum iudicium priuatus, copiosa nihilominus in sua solitudine inuenit super tot filiorum tam miserabili morte doloris remedia. Descendat, inquit ille inter viuentes vndecim filios non volens consolari, ad filium meum lugens, in infernum. Dominus dedit, iste inquit inter defunctorum decem liberorum stans cadauera, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factum est, sit nomen domini benedictum. O vocem nobilem & per omnia secula memorabilem, quae tanto interuallo tanti Patriarchae in tam impari euentu superasti gloriam. Ceterum, quae Origenes & Chrysostomus praedictum locum enarrantes scribunt, ideo virum sanctum conscidisse vestimenta & comam tondisse, ut nudus cum nudo luctaretur diabolo: quasi his modis potius ad noua certamina sese paratum declarare voluerit, quam dolorem animi demonstrare, pulchre

pulchre quidem illi in allegoria philosophantur. Illud tamen quod a nobis iam dictum est, ad literalem sensum propinquius videtur pertinere. Nudus egressus sum de utero matris meae &c.] ad contemptum rerum externarum, & patientiam in illarum amissione exercitium, mirum in modum valet consideratio nostri tum introitus in mundum, tum egressus e mundo. Vterque enim in nuditate aequae celebratur: cum neque in hunc mundum venientes quicquam adferamus, neque abscedentes quicquam inde auferamus. Hinc sapiens Ecclesiastes volens auarorum qui in illis nimium fidunt derestabilem ostendere miseriam, introitum & egressum utrumque in nuditate proponit, dicens: Sicut egressus est de utero matris, sic reuertetur: & nihil auferet secum de labore suo. Miserabilis prorsus infirmitas. Quomodo venit, sic reuertetur. Ex eadem quoque consideratione, Paulus Apostolus fideles docet huius mundi bona non magnificere, & necessariis contentos superuacanea non sectari, cum ait: Nihil intulimus in hunc mundum: haud dubium, quia nec auferre quid possumus. Habentes alimenta et quibus tegamur, his contenti sumus. Nimirum ex consideratione ista originalis simul & finalis nostrae nuditatis, discimus euidenter, & quasi demonstratiua probatione cogimur agnoscere, quod bona ista externa qualiacumque sint quae per fortunam a nobis auferri possunt, proprie non sint dicenda nostra bona: neque ullam nos habere causam indignationis aut querelae rationabilem, si a nobis illa auferantur, cum nemo iuste possit conqueri de ablatione eorum quae sua non sunt, si ab eo tollantur cuius sunt. Quemadmodum theologissimus ille philosophus Seuerinus Boetius, in libris de philosophico consolatu pulcherrime declarat, et suavissime persuadet: fortunam ipsam (cuius externa haec esse bona dicuntur) introducens ita cum eo qui in rerum suarum amissione querulatur, expostulantem. Quid tu (inquit) o homo, ream me quotidianis agis querelis?

Quam tibi fecimus iniuriam? Quae tibi tua detraimus bona? Quouis iudice de opum dignitatibusque mecum possessione contende: & si cuiusquam mortalium proprium quid horum esse monstraues, ego ea tua fuisse quae repetis sponte concedam. Cum te matris utero natura produxit, nudum rebus omnibus inopemque suscepi, te meis opibus foui, et (quod te nunc impatientem nostri facit) fauore prona indulgentius educaui, & omnium quae mei sunt iuris affluentia & splendore circumdedi. Nunc mihi retrahere manum libet. Habe gratias, velut usus alienis: non habes ius querelae, tanquam prorsus tua perdidderis. Quid ergo ingemiscis. Nulla tibi illata a nobis violentia est. Opes honores caeteraque talium, mei sunt iuris. Dominam familiae cognoscunt: mecum veniunt, me abeunte discedunt. Audacter affirmem: si tua forent quae amissa conqueres, nullo modo perdidisses. Alia quoque plura pro sua in externis bonis libertate, aduersus impatientium hominum irrationabiles querimonias, loqui illa secundum profopopeiae figuram fingitur: quae secundum naturalis rationis iudicium merito debeant superuacaneas hominum querelas compescere, atque ad sustinendum quae a fortunae volubilitate proueniunt aduersa, animum roborare. Quibus apertissime consentiunt, quae Lucius Anneus Seneca, in via naturae morum formator optimus, in eandem sententiam scribit: Non est, inquit, tuum, quod fortuna fecit esse tuum. Alienum est omne quicquid optando euenit: & nihil ipsius proprium putari licet, quod eripi potest. Ac rursus: Nihil proprium dicas, quod mutari potest fortuna. Reposcit quod dedit donum: quod dari potuit, auferri potuit: & quod fortuna non dedit, non eripit. Patet itaque, quae admodum ad exercendam nostram humiliationem & patientiam in externarum rerum amissione, multum conducat originalis nostrae & finalis nuditatis consideratio. Verum hoc pharmacum nobis est cum ethnicis

ethnicis commune: quorum plerique morali tantum philosophia instructi, ex eadem consideratione potuerunt externas diuitias etiam vltro contemnere, & insuper charissimorum liberorum mortes æquanimiter ferre: & (vt ipsis vtar sacrae apud Boerium philosophiae verbis) nondum ista sunt morbi efficacia remedia, sed adhuc contumacis aduersus curationem doloris quaedam tantum fomenta, quae animum tantisper sustentent donec efficaciora pharmaca, quae in fundum vsque penetrent, & ex radice morbo medeantur, tempestiue adhibeantur. Vnde noster modo Iob, non hic sibi quiescendum putat, sed ad aliorum transit a philosophia theologiam, in Deum reuerens considerationem, vnde possit aduersus impatientiae morbum solidiora inuenire remedia. Quod enim deinde secundo loco adiungit: Dominus dedit, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factum est, sit nomen domini benedictum, longe eminentiorem habet sententiam, & multo efficaciorum consolationem, cuius non sunt participes, qui sunt expertes fidei & pietatis erga Deum. Haec enim est validissima & sola vera in aduersis consolatio piis mentibus, si ad Deum oculos leuantes recogitent ipsum esse cuius voluntate omnia tam prospera quam aduersa dispensantur, quae fide credunt omnia pro sui nominis gloria & nostra salute fidelissime disponere. Quod vbi attendunt, nihil potest eis non esse gratissimum, quod sibi norunt a tam benefico & sui amatissimo domino prouenire. Ita sane & Heli ille sacerdos, cum audisset dura sibi ac domui suae nunciari, talia utique, vt quisquis ea audiret tinniret ambae aures eius, in consideratione tamen eius vnde ista proficiscebatur correptio, ad patientiam se preparabat, dicens: Dominus est, quod bonum videtur in oculis suis, faciat. Ad eundem modum sanctus David cum grauissimam sustineret a filio Absolon aliisque illi adherentibus persecutionem, in Dei potissimum voluntate accepit consolationem. Praesto sum (inquiens) faciat quod

1. Reg. 3

2. Reg. 15

quod bonum est coram se. Paulus quoque Apostolus, quicquid tandem de se eueniat parvipendit, siue ad vitam, siue ad mortem, modo in ipso dei voluntas adimpleatur, & sanctum eius nomen glorificetur.

Philip. 3

Nudus reuertar illuc.] Aduerbiū illuc, accipi potest demonstratiue, vt fiat demonstratio ad intellectum. Veluti cum apud Paulum dicitur: Quam reddet mihi dominus in illum diem, id est, in diē quem ipse nouit & constituit. Sic in proposito, illuc reuertar, subaudi, quo me Deus reuerti constituit, vel quo redeundum est omnibus, nempe in terram. Potest nihilominus & aliter accipi, relatiue: non quidem secundum relationem numeralem, sed secundum relationem generalē: vel relatione ad vocem, non ad rem. Est enim sensus: Nudus reuertar in vterum matris meae. Verum non eadem est mater in quam nudus homo reuerteretur, cum illa est qua nudus egressus est. Duas enim habemus singuli matres: alteram peculiarem, in cuius utero coaluimus: alteram omnibus communem, nempe ipsam terram, e qua genus humanum omne formatur, Diuina operatione & paterni seminis virtute. De utero itaque matris suae singularis, quisque egreditur nudus. In vterum verò communis omnium matris, nudi itē omnes reuertemur. Duplicem verò hanc matrem, etiam sapiens in oratione vna coniunxit, cum ait: Occupatio magna creata est hominibus, & iugum graue super filios Adam, a die exitus de utero matris eorum, vsque in diē sepulturae, in matrem omnium: id est, terram. Quidam verò etiam priori loco terram intelligunt, eò quod de ipsa formatus sit Adam primus pater omnium, absque foemina. Sed quae prius dicta sunt, magis videntur conuenire. Dominus dedit, dominus abstulit.] Sancti homines vt illaenam seruent patientiam, cum damna quaelibet patiuntur, non ipsos considerant homines aut demones a quibus illa sufferunt: ne forte aduersum illos indignatione plus iusto moueantur, sed in deum immediate regerunt considerationem, eiusque voluntatem

Ecc. 11. 40.

tatem & dispositionem ponunt ob oculos: cui sicut
 obistere non possunt, ita obmurmurare non volūt,
 scientes quicquid ab illo proficiscitur, non modo in
 se iustum esse, verum ipsis etiam vtile & ad salutem
 vehementer expediens. Vnde sanctus Iob cum fa-
 cile cognoscere potuerit, ac verisimiliter etiam cog-
 nouerit, tot simul ac tanta non absq; diaboli procu-
 ratione, vel certè administratione, tam subito mala
 esse perfecta, non aduersus diabolum questus est.
 Non accusauit demones mali rotius authores, non
 Sabæos & Chaldaeos prædatores, non ignem cre-
 mantem oues & pueros, non ventum opprimentè
 liberos. Non illorum cuiq; maledixit, aut vllū que-
 rimoniæ vel indignationis verbum aduersum illo-
 rum quicq; protulit. In solum autem Deum oculos
 leuans, sine cuius permissione nullam creaturam ali-
 quid vel minimum posse sciebat, ita se in illius su-
 uissimæ voluntatis arbitrio consolabatur. Sic &
 sanctus vir Dauid, cum in grauissima illa quam à
 filio sustinebat persecutione, ab homine Belial no-
 mine Semei maledictis plurimis afficeretur, non in-
 iuriantem considerauit hominem, ex cuius tamen
 ore audiebat maledicta procedere: sed voluntatem
 domini solam attendens, in ea se consolabatur, adeo
 vt neq; in minimo aduersum maledicentem homi-
 nem indignaretur. Quinetiam oblatā ei à ministris
 de impio homine vltionem prohibuit, dicens: *Dis-*
mitte eum, vt maledicat. Dominus enim præcepit
 ei, vt malediceret Dauid. Et quis est qui audeat di-
 cere, quare sic fecerit? Et rursum: *Dimittite eum*
vt maledicat, iuxta præceptum Domini: si forte res-
piciat dominus afflictionem meam, & reddat mihi
dominus bonum pro maledictione hac hodierna.
 Quod quidem Dauidis verbum, licet admodū con-
 sonet cum iis quæ modo Iob loquitur, eandemq;
 fere patientiam sonet, aliqua tamen ex parte, si di-
 ligenter expendatur, inuenietur inferius, & minus
 perfectionis habens. Ille enim tametsi in Dei volū-
 rate

2. Reg. 16.

Ibidem.

te primam atq; præcipuam ponat consolationem,
 tamen secundo ad sese & proprium commodum
 maius, quod ex persecutione illa patienter lata spe-
 rat sibi posse obuenire reflectitur. Sic enim sonat
 quod dicitur: Si forte respiciat dominus afflictionē
 meam, & reddat mihi dominus bonum, pro male-
 dictione hac hodierna. Iob verò nihil attendens pro-
 prium, solam domini respicit & commemorat vo-
 luntatem: inq; ea sola, totum suæ consolationis pon-
 dus constituit, talem suæ gratiarum actioni ponens
 terminum: Sit nomen domini benedictū. In om-
 nibus his non peccauit Iob labiis suis.] In Hebræo
 non habetur in labiis suis, sed ex. 70. interpretibus
 adiectum est: quemadmodum & illud paulo ante, Si-
 cut domino placuit, ita factum est, totū in Hebræo
 non legitur, sed ex septuaginta in nostram lectionē
 illatum est, propter sententiæ dignitatem. Hebræa
 ad verbum sic habent. In omnibus his non pecca-
 uit Iob, nec dedit absurdum Deo, vel obloquu-
 tus est contra Deū. Cuius verbi prima pars de om-
 ni generaliter peccato, vel potissimum de peccato
 cordis, secunda autem peculiariter de peccato oris,
 intelligitur. Vt sit sensus: Non peccauit corde vel
 cogitatione, neq; etiam absurdo verbo impatientiæ
 siue blasphemiæ. Græca autem editio sic habet: In
 omnibus his quæ obuenerunt ei, non peccauit Iob
 neq; in labiis suis, neq; dedit insipientiam Deo. Cuius
 similiter prima pars potest generaliter de omni
 peccato intelligi, ad hunc modum: In omnibus his
 Iob non peccauit vllō peccato, adeo vt nec in ver-
 bo offenderit, quod tamen facillime euenit: quo mo-
 do nos etiam lectionem nostram Latinam in Eluci-
 datione enarrauimus, vt particula illa, in labiis suis,
 emphatice adiecta intelligatur. Quamq; ea particu-
 lane in vetustis quidem Latinorum libris magis
 emendatis hoc in loco inuenitur, quemadmodū di-
 uisus Bonauentura in Commentariis quos in librū
 istum Postillarum (vt vocat) more scripsit, aperte
 D   testa

testatur, dicens, illud in labiis suis, non esse de textu, cum nec Hebraica veritas, nec antiqui libri Latini id habeant, nec Gregorius exponat. Vnde ipse sic enarrat: Non peccauit corde. Thomas vero ex commentario particulam illam legisse videtur. Nos quoque eam suo loco mouere nolimus, eò quòd passim exemplaria omnia quæ in manibus sunt ita legant, & iuxta nostræ enarrationis modum nihil perit sententiæ. Vide autem hic breuem & magnificam narrationis huius clausulam. In exordio quippe narrationis, multiplicem viri eius cuius erat de scribenda historia foelicitatem commemorat: eapotentissimum ratione, vt euidentius postmodum narranda clareret multiplex eiusdem miseria, iuxta vulgatum illud: Quanto gradus altior, tanto casus grauior. Et illud ægrotantis Boëtii. In omni aduersitate miserrimum genus infelicitatis est, fuisse foelicitatem. Post descriptam verò hominis istius foelicitatem, mox diaboli subiicit inuidientis calumniam. Subiungitur deinde, permittente & spectante Deo pugna terribilis: colluctantibus in agone, impio demone & homine iusto. Ille agebat, iste patiebatur: ille inuadebat, iste sustinebat: vibrabat ille venentis iaculis ignea tela, iste patientiæ lorica indutus fidei scuto excipiebat omnia: multiplicabat inuidus ille plagas & verbera, multiplicata humilis iste ferebat in patientia. Superest iudicis sententia, vt cui tandem huius pugnae cesserit victoria, audiamus. Interim enim dum illa pronuncietur, suspensi hærent spectantium oculi. Exhausta ergo & sagittis omnibus, euacuata iam oppugnantis diaboli pharetra, cum adhuc illæsus præstaret in sua rectitudine homo sanctus: lassatis illius feriendo brachiis & pugnis cedendo deficientibus, cum iste dorsum infractum adhuc præberet & insuperabile: arietibus illius omnibus iam admotis & in sese dissipatis, cum iste velut columna immobilis & inexpugnabilis ciuitas in suæ perstaret firmitatis robore, malleis illius

Illius omnibus iam contractis, cum iste adhuc adamantus infractus & indissolubilis permaneret: camino illius iam frigescente igneque prorsus extincto, cum aurum illud probatissimum multò amplius resfulgeret, cum adamantus iste nec liqueferi nec dissolui flamma tanta potuisset, surgens Agonithetes Deus, pugnae totius spectator & iudex, qui velut à longinquo certaminis huius modum & ordinem, initium & finem, oculo illo quem latere nihil potest inspexerat, strenuum militem glorioso coronat encomio, victorem illum palam omnibus apertissima voce pronuncians. Scribam quoque suum (id est, spiritum sanctum) titulum illi triumphalem, tam gloriose victoriae nunquam intermoriturum monumentum, voluit exarare: quo ad consummationem usque seculi, & ipse à posteris digna laude celebrabitur, & ad consimilia gesta ingenii spectatorum animi accendantur. In omnibus his (loquitur Deus, scribit spiritus sanctus) non peccauit Job labiis suis, neque stultum quid contra Deum loquutus est. O magnificentum testimonium. O nobile encomium. O splendidissimum victoriae titulum. O monumentum quouis ære perennius: quod neque inundantium aquarum impetus subuertere, neque ardentium flammarum voracitas unquam absumere poterit. Nemo regum aut principum suis aut fornicibus, aut statuis, aut aliis quibuslibet quantumuis elaboratis monumentis, assequi eam poterit immortalitatem & clarissimi nominis gloriam, quam huic præfens iste titulus, quem deus fixit & non homo, in omnia secula duraturam præstabit. O terque quaterque beatam animam, cui non impurauit dominus peccatum: imò cui tam consummate gloriae apertissimum idem ipse perhibet testimonium. Vtinam & nobis miseris homunculis tuarum precum intercessione, o Job beatissime, animam huiusmodi omnibus aduersariis potestatibus superiorem donare dignetur, qui te sic roborauit & coronauit, Deus optimus atque piissimus, in secula benedictus, Amen.

CAP. II.
1 Factum est autē, cū quāsdā die uenissent filii Dei, & starent coram domino,
2 uenisset quoq; satā inter eos, & staret in cōspectu eius, ut diceret dominus ad satan:
3 Unde uenis?

4 Qui respōdens, ait: Circūiui terram, & perambulauī eam.
5 Et dixit dominus ad satan:

6 Nunquid cōsiderasti seruum meū Iob, & quod non sit ei similis in terra,
7 Vir sicut

Postquā vir sanctus omnia hęc mala a tanta mentis constantia superasset, nec in ullo profecisset aduersus eum diaboli maligna sēuitia, factum est die quadam, ut sancti angeli, peractis ministeriis ad quę fuerant emissi, coram Deo se exhiberent Deoq; astarent, tanq̄ ministri & filii toto affectu parati eum laudare, & per omnia eius exequi uoluntatem. **2** Inter quos & malignus aduersarius præsentem se exhibuit, coram Deo (quem latere, ut cupit, non potest) & coram eo astitit, ad eum modum quo carnifex assistit præfecto a quo potestatem accipit puniendi. **3** Quem dominus, uidentem adueniat, interrogat: non tanq̄ ignorans, sed quasi dominus a seruo nequam exigens rationē sibi commissi officii & potestatis traditæ: tum etiam ut superbo suam impropere præsumptionem, qua ausus fuerat aduersus sanctum virum loqui calumnia am & pugnam suscipere, in qua uictus succubuit.

4 Respondente uero satan cum superbia & tumore, terram se circūiuisse & perambulasse in latitudine sua, ad perquirendam sibi commodam prædam quam posset vorare, aut commodam habitationem in qua posset requiescere, mox intulit dominus: **5** Si terram omnem perlustrasti, age, quid tibi de illo uidetur viro nobili in terra Huz, in quo ego ut fidei seruo magnifice glorior, aduersus quē iam ante tibi dederam potestatem, ipsius omnia demoliendi. **6** Nunquid non aduertisti, vel nunc tandem, quā sit eximiis virtutibus præditus? **7** ita ut sibi parem in uniuersa terra non habeat alterum: **8** nimirum vir simplex animo, rectus & iustus in opere, uerus Dei cultor, & ab omni malo sollicitè declinans: insuper post probationem tantam, post damna grauissima in omnibus externis bonis perlata, pristinam etiamnum retinens innocentiam, ita ut propter illa omnia tot ac tanta damna, ne uerbulum quidem impatientiæ ore protulerit

rit, aut blasphemie vel cogitacionum uillam in corde admiserit? **9** Tua autem inuidia me aduersus illum commouit: quoniam te postulante, potestatem tibi in illum concessi nihil commeritū, ut grauissimis eum affligeres malis. Sed neq; hęc omnia tibi quicq̄ profuerunt, ad intentionis tuę propositum: frustratus est labor tuus, & conatus tuus omnis factus est irritus, illius patientia tuam inuidiam & astuta consilia omnia superante: ita ut tu uictus & confusus doleas, ille uictor gloriosus exultet. **10** Tali exprobratione stimulata satanę inuidia, necdum uictoriam agnoscit uictori: uirtutiq; usq; adeo iam probatę necdum cessat detrahere, imo ad pugnam denuo uictorem audet prouocare. **11** Pelle, inquit, pro pelle, imo omnia quę habet, homo facile dedit pro anima sua. Non magnum (inquit) uideri debet, quod innocentiam ad huc ille retineat, cum tantum in externa ipsius bona sēuitum sit, neq; uel pellis eius contacta fuerit. Libenter homo pellem dabit alienam, uel corium obiciet alienū, utpote iumentorum ministrorum aut etiam liberorum modo suę pelli consulat & corium proprium intactum custodiat. Non ita magnum est, si quis perdat cætera omnia, si modo ipse in se nihil patiatur mali. **12** Si uero ipsum serio approbari uelis, & serio de illo ut uictor triumphare, rursus extende aduersus eum manum tuam ad puniendum illū, & afflige corpus eius quod hactenus mihi non licuit contingere: neq; in superficie aut cute tantum afflige, sed carnem interiorem, usq; ad ossa & medullas ossium: **13** & tunc certissima discēs experientia, quod apertam blasphemiam in faciem tuam proferre non formidabit, qui hactenus in prosperis et minore aduersitate, uisus est Dei cultor fidelis. **14** Volens autem dominus & serui uictoriam perfectam declarare, & inimici inuidiam rabiem inexcusabili confusione traducere, eiusq; erga electos malitiam (etiam tunc cum maxime se

D 3 uire

plex et redi
 ac timēs Deum,
 & recedens a malo,
 & adhuc retinens innocentiam.

9 Tu autem commouisti me aduersus eum, ut affligerem eum, frustra.

10 Cui respondens satā ait: **11** Pelle pro pelle, & cuncta quę habet, homo dabit pro anima sua.

12 Alioquin mitte manum tuam, & tangere os eius, et tunc uidebis, quod in faciem benedicat tibi. **14** Dixit ergo dominus ad satan:

15 *Ecce in manu tua est.* uire videtur) nimium impotentem ostendere, propositæ postulationi facile annuit, dicens: 15. Ecce corpus illius, sicut postulas, do in manus tuas: & potestati tuæ illius carnes & ossa (quæ in secundam hanc pugnam seruata videtur) expono ac trade, vt & in carne & in ossibus, atq; etiam in ossium medullis, sicut voles, & quantum voles, eum affligas: 16 ita tamē, vt eum non interficias, neq; animam à corpore seiungas, neq; item rationis ab eo auferas vsu, qua illum necesse est tecum pugnare. Alio qui citra mortem et saluo rationis vsu, age cum eo vt volueris, & doloribus quamlibet magnis eum exerce, ne iterum habeas quod queraris, si iam secundo succubueris. 17 Qua accepta potestate, impius satan innox à facie domini egressus, ad exequendum quantocius potestatem acceptam, immisit in corpus sancti viri Iob corruptionem pessimi & foetidissimi vlcis: quæ quidem corruptio totum corpus occupabat, ab imo pedis, vsq; ad verticem capitis: neque in superficie tantum cutis hærebatur, sed carnes ipsas penetrans, etiam ossa & ossium medullas ipsas peruadebat: ita vt nullum esset in corpore eius membrum, quod non inæstimabilibus torqueretur doloribus. 18 Ipse vero tabefactis carnibus & sanie horribiliter è singulis membris defluente, omnibus horrendus, ac vix seipsum ferens præ foetore, egressus foras, subdiuo sedit in fimario, quo congeruntur hominum atque iumentorum stercorea, illicq; sedens, defluentem, imò ebullientem, saniem testa, quæ illic fortè ad manum occurrebat, à vulneribus abradebat, atque in fimarium proiciebat. Sic vir sanctus in patientia firmatus, ne in tantis quidem doloribus vllum ostendit impatientiæ signum: sed magis seipsum humilians, in quiete & humilitate resedit; affligentemq; se velut ex parte aliqua adiuuans,

adiuans, non mollibus pannis saniem abstergebat, non lenientibus cataplasmatibus vlcera circumfouebat, sed dura testa superducta saniem abradebat. 19 Quam in eo tantam miseriæ passionem, nec minorem in passione patientiam, videns vxor eius (quæ fortasse in hoc officium fuerat seruata à dæmone, vetus organum suum ad virorum deceptionem, probè agnoscente) ita viro loquuta est, haud dubium quin impio suggerente diabolo. 20 Etiam nunc in tantis miseriis, tu eligis permanere in simplicitate & rectitudine tua? 21 Quin potius, vbi iam certissima didicisti experientia, pro bonis tibi euenire mala, neque maiora mala tibi posse contingere, maledic Deo, & loquere aduersus eum verba blasphemix: vt vel sic moriens illius vltione miseriam istam euadas: quoniam quidem melius tibi magisq; optandum videtur mori, quam in tantis miseriis viuere. 22 Vir autem beatissimus, tanquam columna immobilis in sua stabilitate persistens, & velut adamas frangi aut emolliari non valens, prauæ suggestioni stultæ mulieris nequaquam acquieuit: hac in re fortiosem exhibens in foetoris sterquilinio, quam Adam in voluptatis paradiso. Quinimo correptionem acrem stultæ mulieri debitam, officio maritali impendit (quam vtinam & ille non neglexisset malo nimis molliter consentiens) ita eam responsione rationabili abiiciens. 23 Tu quidem hac in re stultitiæ maximæ verbum proloqueris, atq; de stultarum mulierum numero, qui admodum est magnus, vnam te esse, his verbis comprobasti. 24 Nequaquam enim ita, vt tu suades, Deo expedit maledicere. Nam siquidē, donante Deo bona hactenus & magna & multa cum gratitudine tu & ego susce-

19 *Dixit autem illi uxor sua:*

20 *Adhuc tu permanes in simplicitate tua?*

21 *Benedic Deo, & mone.*

22 *Qui ait ad illam:*

23 *Quasi una de stultis mulieribus loquuta es.*

24 *Si bona suscepim⁹ de manu domini*

*Mala autem
quare non su-
stineamus?*

*25 In omni-
bus his non
peccauit Iob
labiis suis.*

*26 Igitur au-
dientes tres
amici Iob om-
nem malum quod
accidisset ei,
uenerunt sin-
guli de loco
suo.*

*27 Eliphaz
Themanites
& Baldath
Suites, & So-
phar Naama-
thites.*

*28 Condixe-
rant enim, ut
pariter ueni-
entes visita-*

suscepimus, mala ista poenalia quæ ab eodem profi-
ciscuntur, quare non similiter in patientia sustinea-
mus, atq; etiam cum benedictione & gratiarum actio-
ne suscipiamus gaudentes? Quicquid ab illa manu
proficiscitur, siue lætum, siue triste, dulce vel amarum
propter mittentis reuerentiam, cum patientia & be-
nedictione æquum est ut suscipiatur: tum quia ius-
ta sunt quæ ille operatur omnia, tum quia non nisi
ad nostram utilitatem ex amore nostri disponit
vniuersa. 25 Deniq; in his omnibus, stabilis in pa-
tientia, & in gratiarum actione perseverans vir san-
ctus, adduci non potuit, ut vel in verbo (in quo
facillimus alioqui est lapsus) delinqueret. Fue-
runtq; etiam in hoc congressu irriti omnes satanæ
nequam malitiosi conatus: triumphauitq; Iob san-
ctus, iam secundo victor, de inuido diabolo,

26 Habuerat autem sanctus Iob ante plagam
istam amicos tres peculiare, viros religiosos &
honorabiles, ac inter suos magni precii, qui statim
ut audissent miseriam tantam amici sui (solent enim
huiusmodi rumores noui, potissimum de nobili-
um virorum aduersis casibus, celeriter longè la-
teq; peruagari) uenerunt singuli ex locis in quibus
habitabant, vel etiam principabantur: simulq;
adiuuati, ut esset trium simul iunctorum efficacior
consolatio, ad ipsum Iob peruenerunt. 27 Pri-
mus inter eos dignitate siue autoritate, Eliphaz ap-
pellabatur Themanites: secundus Baldath Suites:
tertius, Sophar Naamathites: sic nimirum cogno-
minati, vel à locis in quibus habitabant aut princi-
pabantur, vel à progenitoribus, vel simul ab utrisq;.

28 Hi enim tres, cum essent vnius viri amici,
ex condito diem in commune statuerunt, siue per
verba siue per nuncios, quo pariter conuenirent ex
suo quisq; loco, ad amicum positum in aduersis in-
uisendum & consolandum: verorum amicorum
recte in hoc prestantes officium, quod eum quem
in prosperis habuissent amicum, in aduersis nolent

lent derelinquere. 29 Cumq; iam appropin-
quare incipientes loco in quo Iob residebat, ex loco
aliquantulum distante (secundum distantiam qua
se inuicem agnoscere solent homines) oculos suos ele-
uassent ad eum conspiciendum, non eum agnouerunt,
pre immutatione nimia, tam in corpore, q̄ in exter-
no statu & habitu. 30 Quem cum in tanta subito
miseria conspexissent, tacti dolore cordis intrinse-
cus, præ amaritudine animi & nimia erga amicum
compassione, ululatum simul & fletum emiserunt.
31 Et ut verè ostenderent se amico condolere, ve-
stibus suis conscissis (qui apud veteres mos erat gra-
uiter dolentium) etiam puluerem super caput suum
sparserunt, coram deo, in cælum: quasi ante oculos
dei se humiliantes, & ab ipso misericordiam pro
amico suppliciter postulantes. 32 Atque etiam
ut fidem suam erga amicum comprobarent, non ad
horam tantum illum inuisebant, sed per dies plures
apud ipsum permanebant: sedentes nimirum iuxta
eum in terra, abiecte & humiliter (iuxta morem lu-
gentium) non vnum aut alterum solum diem, sed per
petuos septem dies cum noctibus, ita ut vix ad mo-
dicum temporis spacium ab eo abscederent. 33 Ne-
mo tamè ex tribus illis sermonem vllum prolixio-
rem, ad consolationem vel exhortationem, coram
eo loquebatur: 34 quoniam dolorem ipsius con-
spiciebāt esse supra q̄ credi posset vehementissimum,
& vix homini tolerabilem: propter quod, non ausi
sunt ad illum os aperire, donec prior silentium rum-
peret: quemadmodum monstrat experientia, apud
illos qui grauissimo afdiguntur dolore non facile
quemuis presentium prolixiorum proferre sermo-
nem, nisi ipse qui patitur loquendi prior dederit oc-
casionem. Dolor nanque vehemens, prolixiora ver-
ba, quantumuis videantur consolatoria, non æquo
satis animo sustinet.

D 5 ANNO

*rent eum, &
cōsolarētur.*

*29 Cumq; ele-
uassent pro-
cul oculos su-
os, nō cognou-
erunt eum.*

*30 Et exclamantes,
plorauerunt.*

*31 Scissisq; ue-
stibus, sparserunt
puluerē
super caput
suū, in cælū.*

*32 Et sederūt
cū eo in terra,
septē diebus
& septē
noctibus:*

*33 et nemo lo-
quebatur ei
verbum.*

*34 Videbant
enim dolerē
esse uehemen-
tem.*

TV autem commouisti me aduersus eum, vt affligerem eum, frustra.] Quod ait dominus, se a Satan commotum fuisse aduersus Iob, more humano loquitur: eò quòd ipsi ex inuidia postulãri, in Iob potestatem indulserit. Quod autẽ adicitur, frustra, ad diaboli conatum debet referri, non ad dei permissionem atq; propositum, neq; item ad ipsius Iob passionem. Deus enim non frustra diabolo illam dedit potestatem, nec frustra Iob tentari permisit & voluit, neq; suo proposito & sine est ipse frustratus, in eo quod tentationibus aduersarii Iob non succubuit. Imò hoc ipso consequutus est deus quod intẽdebat, & finem ob quem permiserat aduersario potestatem. Nimirum in beati Iob gloriosa victoria primũ quidẽ dei gloria inclaruit, qui in feruorum suorum fide quãmaxime gloriatur. Deinde serui ipsius tentati corona sumpsit augmentum, quoniam (vt ait Apostolus) virtus in infirmitate perficitur. Postremo impii tentatoris grauer confusa est inuidia & clare patuit impotentia, qui nec tanta accepta potestate & monstrata crudelitate, quicq; aduersus virũ sanctum profecerat. Hęc autem tria Dominus intendebat, Virum sanctum in manum Satanæ tradẽs. Sic & beatus Iob non frustra afflictus intelligitur, qui & Dei gloriam promouit, & coronam propriam auxit, & insuper hostis impudentiam confudit. At verò diabolus frustratus est intẽtione propositi sui: qui quod intendebat, consequi non potuit, sed eius omnis conatus factus est irritus, & sine effectu intẽto permansit vacuus. Proinde, aduerbiũ frustra, non est coniungendũ cum eo quod immediate præcedit verbo, affligerem: sed cũ eo quod primo loco est positum, cõmouisti in hunc sensum. Tu frustra cõmouisti me aduersus eum, vt eũ affligerem. Secundum quã constructionẽ legit Chrysostomus, in hunc modum, Tu autẽ quare incassum: dixisti, Perde omnia quæ possidet; quare inuanũ eius inuidisti substãtię.

In eandẽ omnino sententiam enarrat Origenes, prolixè & pulchre declarans, quomodo non ipsi Iob frustra aut sine causa fuerit illa rerum omnium perditio, diabolo autem sine causa & frustra fuit. Beatus autẽ Gregorius videtur aduerbium istud iungere cũ verbo posteriori, affligerẽ: dicens, beatum Iob secundũ aliquid frustra percussum & afflictum a Deo, secundum aliquid non frustra beatus Iob (inquit) & non frustra percutitur, quia augetur meritum: & tamen frustra percutitur, quia nullum punitur admissum. Videtur autem accipere aduerbium, frustra, improprie. Secundũ propriam nanq; significationem, frustra fieri id dicitur, quod non consequitur finem ad quem ordinabatur, iuxta Aristotelis definitionẽ in secundo lib. de auditu Physico. Quò sane modo dici non potest, quòd frustra deus virũ sanctum afflixerit. Improprie verò interdum dicimus frustra fieri, id quod fit sine rationabili causa mouente: quemadmodum si dicamus iudicem frustra punire innocẽtem, eò quòd causa non subsit, quæ eum debeat mouere ad illum puniendũ. Aut si dicamus, frustra loqui illum qui nullã iustam causam habet se mouentẽ ad loquendum. Ita secundum aliquid frustra percussus intelligatur Iob (iuxta sententiam beati Gregorii) eo quòd peccatũ in eo non fuerit, propter quod percuti debuisset: cũ non soleant homines, nisi pro peccatis, tam enormibus & singularibus plagis feriri.

Pellem pro pelle.] Prouerbiali sermone & ludicro, atque (vt Philippus ait) ioculari ludificatione Satan utitur, velut ludendo a se depellere volens exprobrationem domini, & ad noua certamina iustum deposcere. Gregorius prouerbiũ inde sumptũ arbitratur, quòd sæpe dũ venire ictum contra faciem cernimus, manum palpebris opponimus vt ab ictu oculos defendamus: & corpus vulneri obicimus, ne in parte teneriori vulneremur. Vnde quod dicitur: Pellem pro pelle &c. sic interpretatur.

Idcirco

ANNOTATIONES

Idcirco Iob tot extra se flagella æquanimitèr patitur, quia pauet ne ipse feriat. In eandem prorsus sententiã enarrat Origenes, dicens: sicut corium manus libenter datur pro corio capitis, sic & Iob exteriora omnia detrimenta paruipendere, ac sine blasphemia sufferre, nõ propter religionem, sed propter metum, tantum, vt corporis effugiat pœnam. Eandem quoq; sententiam Chrysostomus paucis indicat: Nihil magnum, inquit, si pecunia excidit: libenter omnia spreuerit, quo sese seruet. Vnde patet, qd̄ diabolus sicut prius virtuti Iob detrahebat ex consideratione mercedis temporalis, dicens, ipsum nõ nisi spe temporalium bonorum deo seruire, quæ si auferrentur deum ilico blasphemaret: ita nunc omnibus illis ablatis, fingit improbus, metu temporalis pœnæ grauioris ipsum patientiã simulare, ne videlicet feriat etiam in corpore, qui in cæteris omnibus iam fuerat percussus. Qua in re insatiabilem suum ad calumniam animum patenter demonstrat, qui vna calumnia per virtutem superata, statim de inuido & mendaciis foecundissimo pectore suo adtingit aliam. Veruntamen animam eius serua] Dupliciter id à sanctis patribus exponitur. Primum quidem, de vita spiritali: secundo, de vita corporali. Secundum priorem sensum præcipitur diabolo, seruare animam Iob, quia prohibetur animã eius tentando superare: quemadmodum ait beatus Gregorius: Aduersarius seruare animam dicitur, cum hanc tentando superare prohibetur. Verũ hic sensus potius moralis videtur, quã literalis. Nam secundum historiam quomodo conueniens possit iudicari, vt dominus sanctum virum Iob diabolo ad pugnam & certamen singulare tradens, eidem prohibeat, ne illum tentatione superet, animamq; eius in peccatum ne seducat: cum ad hoc diabolus à deo postulauerit vexare illum in corpore, vt eundem superare posset in anima? Pro anima namq; sancti Iob, ipsi diabolo res agebatur. Intendebat enim satan (quod est in dubio

CAPITIS SECUNDI.

32

dubitatum) per plagam infligendam corpori, animam in blasphemiam inducere: atq; sub hac spe ad certamen virum iustum poposcit, & postulatum in certamen singulare suscepit. Quorsum autem satan voluisset cum Iob descendere in prælium, si ex domini prohibitione certò præscisset, se non posse illi superare? Si enim hoc sibi à domino prædictum audisset: Prohibeo ne illum superes, adempta spe victoriæ, quorsum pugnam appeteret & susciperet? Deniq; quæ hæc est emissio militis ad pugnam, vbi aduersario prohibetur, ne illum vincat aut superet? Quorsum pugnabit, cui iam ante prædicitur, quod non possit obtinere victoriam? Magis itaque ad litteram et historiam conuenire videtur illa quam nos in Elucidatione proposuimus intelligẽtia de seruanda temporali vita. Quam & Origenes posteriori loco ponit, & peculiariter historiam appellat, post priorem expositionem ita subiungẽs. Aut adhuc secundum ipsam historiam: Animam, inquit, eius ne tetigeris: hoc est, ne eam ante tempus de corpore eicias. Ac si diceret: Ita demetire ipsum dolorem atq; corporis pœnam, vt ipsam animam ante tempus de corpore exire non compellas. Noli ergo mortificare corpus, ne ante perfectionẽ constantiæ vel consumptionem tolerantia discadat anima. Posset etiam non incommode secundum historiam istud intelligi, vt prohibeatur satan auferre à Iob ratiõis vsum, sine quo proculdubio non potuisset diabolum patiendo superare. Quasi autem animam perdit secundum quod rationalis est, qui rationis vsum amittit, etiã si re ipsa in corpore permaneat anima, aliarumq; virium solitas exerceat operationes. Hunc sensum manifeste exprimit abbas Serenus collatione septima, cap. 12. cuius hæc ibidem sunt verba: Nonnunq; in illis membris in quibus vigor animæ continetur, immundus spiritus insidens, eisq; importabile pondus imponens, obscuritate terribilissima intellectuales eius obruit sensus, instigans ea quæ nõ vult vel que igno-

Ignorat proloqui quod nonnunquam etiam vini febrisq; vitio aliisque egritudinibus extrinsecus superuenientibus videmus accidere. Quod ne beato Iob diabolus moliretur inferre, præcepto domini prohibetur, dicentis: Tantum animam eius custodi, id est, tantummodo eum amentem ne facias, & obruas intellectum ac sapientiam resistentis, principali scilicet cordis eius tuo pondere præfocato. Hanc etiam intelligentiam priori loco indicare videtur Origenes, cum ait: Hanc animam ne tetigeris, neq; huic appropinquaueris, neque communicaueris, neq; commiscearis, neque seduxeris, neq; obtuderis, neque infatuaueris, neq; fatigaueris, neque deceperis. Quamquam in his verbis illam etiam aliquatenus videtur indicare sententiam, quam ex Gregorio primo loco constituimus. Nos tamen in Elucidatione posteriores duas intelligentias, prima ommissa, expressimus. Percussit Iob ulcere pessimo.] Vulnus siue vlcus istud quidam (vt refert Philippus) elephantia morbum fuisse existimant. Idem enarrans caput 16. super verbo illo: Conuulnerauit lumbos meos, effudit in terram viscera mea, ita scribit: In lumbis vulneratis & effusis in terram visceribus, hoc intelligendum puto, quod non solum foris toto corpore computruerat, verum etiam totus intrinsecus putredinis sanie liquecebat, ita vt & ipse Iob quodam loco diceret: Halitum meum exhorruit vxor mea: et ita omnia interiora conuersa ei in saniem fuerant, vt per secretiora alui paulatim in terram effusa sint. Vbi inter cætera mala pœnarum suarum morbo dyfenterici languoris se percussum esse significat. Idem rursus tractans illud. 19. capite: Pelli meæ consumptis carnibus adhæsit os meum, dicit ipsum laborasse marasmo, quod græcum vocabulum Latinis significat tabefactionem & resolutionem excicationemq; totius corporis. Non dissimile est quod ait Chrysostomus, plagam viri sancti non aliud fuisse quam

Iob. 19.

se quam foedam quandam totius corporis corruptionem. Quam autem graue hoc fuerit huius, & quam fœua plaga, Origenes prolixius declarat, his verbis: Percussit satan Iob plagam fœuissimam, lamentabilis, vrenti, affligenti, flagranti, incedenti, dolenti omnem ne supplicium in se habente, & putredinem, & vermes, & ossium diuisionem, & neruorum fatigationem, & membrorum debilitationem, ac totius carnalis compaginis passionem atque dolorem. Nam sicut nullum membrorum corporis prætermisit malignus, neque vllum dereliquit illæsum: sic identidem nullum dereliquit supplicium, neque pœnam, neque dolorem, quod huic plagæ non commiscuisset. Propterea autem vna plaga memoratur: quia totum corpus iusti illius & omnia membra eius vno contexit vulnere, atque ad vnum conuertit dolorem. Hactenus Origenes. Ex quibus verbis patet, non vanum esse quod in Elucidatione diximus, vlcus illud beati Iob, corruptionem fuisse & carnes et ossa & neruos atque etiam medullas ossium peruadentem. Non enim est verisimile, diabolus vlli corporis partem percussisse, postquam corpus ipsum totum in sua accepisset potestate. Et (vt paucis dicam) merito tantus debet à nobis æstimari dolor plagæ huius, quantus ab homine citra mortem sustineri potest: in qua credendum est multas pessimorum morborum species, simul fuisse conuolutas, & omnium naturalium dolorum tormenta simul conglobata. Quum enim hæc esset pugna nouissima, ex qua diabolo tota pendebat spes victoriæ, nihil dubium, quin extremum suæ virtutis malignus in antagonistam suum ostenderit.

Sedens in sterquilinio.] Hoc loco in additione antiqua nonnihil additur, quod in Hebræis non habetur. Sic enim illa habet: Et sedebat super sterces, extra ciuitatem. In quo signanter notat Græci doctores, Origenes & Chrysostomus, qui

qui editionem istam sunt sequuti, similitudinem do-
 mini nostri Iesu Christi: qui (vt ait Apostolus) ex-
 tra portam passus est: in aceruo vtique stercoreum, id
 est, in monte Caluarix, loco foetido & horrido mor-
 tuorum cadaueribus. Dixit autem ad illum vxor
 sua] Miretur forsitan quispiam, quare non simul cū
 filiis vxor quoq; perierit. Cum enim a Domino ac-
 cepisset satan potestatem in omnia quæ Iob habebat,
 siue quæ ipsius erant, ita vt etiam liberos de fœmo-
 re eius genitos ex hac concessione interficere potue-
 rit: quare non simul ex eadem concessione vxorem
 interfecit? Huic questioni duabus rationibus potest
 satisfieri. Primum quidē, dicendo, non accepisse dia-
 bolum in mulierem vllam potestatem, sed exemptā
 eam fuisse simul cum viro, dicente domino: Tantum
 in illum ne extendas manum tuam. Cum enim (iu-
 xta Domini & Apostoli testimonium) vir & mu-
 lier non sint duo, sed vnum, sintq; duo in carne vna:
 dum vir excipitur, simul & mulier exempta intelli-
 gitur. Voluit enim dominus illam seruari, vt ex ea-
 dem postea liberos ipsi Iob suscitaret in locum pri-
 orum. Hanc sententiam vtcunq; confirmat & satis
 verisimilē reddit nimia diaboli malitia. Cum enim
 amor coniugalis longē superet omnem amorem ali-
 um, & rerum externarum, & filiorum atq; filiarum:
 ac proinde, de morte coniugis omnium sit grauissi-
 mus dolor qui potest ex vllius rei temporalis amis-
 sione haberi, nō videtur, quod impius dæmon a mu-
 liere abstinuisset, si in eam habuisset potestatem: quin
 potius, post mortem filiorum, etiam vxoris mortem
 illum coram oculis cernere fecisset, vt dolorem om-
 nium maximū et damnum grauissimum ei inferret,
 loco nouissimo. Quod si quis dixerit, fortē minus
 prudentem et minus religiosam eam fuisse (id quod
 ex suasionē pestifera probabiliter colligi videri pos-
 sit, nisi eam passionis enormitas & sexus mollicies
 vtcunq; excusent) atque ob hoc beatum Iob non ita
 magnum ex eius morte potuisse accipere dolorem,
 Vane

Vane loquitur sic obiiciēs: Nam qualiscunq; sit mu-
 lier, siue proba siue improba, ipsam vt coniugem de-
 bet qui timorem dei habet summo amore præ om-
 nibus quæ sunt in hoc mundo diligere, ac proinde
 damnum æstimare grauissimum eius mortē, dolo-
 remq; secundum rationis dictamen assumere maio-
 rem & luctum, quam in perditione cæterorum om-
 nium. Aliter dicitur, a diabolo seruata esse mulie-
 rem, vt ea tandem vteretur ad seductionem viri, si
 per seipsum & sua omnia machinamenta præualere
 ei non posset, sperans, quomodo olim per Euam se-
 duxerat Adam quem per seipsum superare non con-
 fidebat, sic & modo per fœminam Iob superare.
 Quemadmodum iuxta opinionem dicentium, nun-
 tios ad Iob venientes veros homines fuisse, seruatū
 illi dicuntur a diabolo, ad enarrandum ipsi suos do-
 lores & aggrauandam tristitiam. Quam sententiam
 videtur indicare diuus Gregorius, quum ait: Ecce
 tentando satan omnia abstulit, & tendendo mulie-
 rem reliquit. Ecce sancto viro callide cuncta dia-
 ripuit, sed valde callidius adiutricem suam mulierē
 reseruauit, quæ dicat: Adhuc permanes in simplici-
 tate tua &c. Origenes verò vtrancq; sententiam tan-
 git, in his verbis: Siue enim deus præcepit hanc reser-
 uari, sicut & præcepit, ob hoc vt suam secundā vxorē
 iustus ille Iob accipere opus non haberet: siue
 ipse diabolus hanc conseruauit, tractans, vt hanc
 ministram iniquitatis suæ haberet, vt hanc ha-
 beret pro nouissimo Iob laqueo, vt postquam per
 omnem rem desperaret, tunc per vxorē iustum per-
 deret, sicut ipse arbitrabatur infelix æstimabat, atq;
 sperabat. Hæc ille. Posset verò secundum illos qui
 hanc vxorem Iob dicunt fuisse Dinam filiam Iacob
 (cuius sententiæ author est Philo, in libro de anti-
 quitatibus Hebraicis) etiam hæc reddi ratio, quare
 ipsa seruata sit: quoniam ob reuerentiam & sanctita-
 tem Patriarcharum, de quibus fuit progenita, tæge-
 re illam spurcissimus dæmon permissus non fuit.

Benedic deo, & morere] Varie istud vxoris verbum accipitur & enarratur. Nos per antiphrasin benedicere positum arbitramur pro maledicere, quem admodum supra in verbis saran semel & iterum. Sensem autem hunc assignauimus, vt impatiens mulier à dæmone exagitata virum exhortetur ad maledicendum deo, vt vel sic à deo percussus moriatur, ac per mortem omnibus his malis liber euadat. Quem sensum manifeste etiam assignat Origenes, cuius hunc in locum ista sunt verba: Dic aliquod verbum quod irriter, quod exacerbet, quod exasperet. Dic aliquod verbum in dominum. Criminare, irride, de malitia, reprehende de impietate. Dic aliquod verbum quod neget illum & prouidentiam eius atque prouisionem. Sic ergo dic aliquod verbum, & morere. Si enim huiusmodi aliquid dixeris, continuo morieris, continuo de omnibus præsentibus laboribus securus atque alienus redderis. Hactenus ille. Alii verò sic enarrant: Quandoquidem tibi benedicienti Deo aduersitas & indies maior superuenit, maledic potius deo, vt sic prosperitate potiaris. Nec est quod metuas: morere, id est, pro mortuo te computa, non melior es quam mortuus, quia nihil tibi videtur residuum si in hac tua simplicitate perseueres, nisi vt moriaris post tantas miseras. Possit & sic intelligi: Postquam tibi benedicienti tanta mala deus immisit, vt iam certa mors te maneat, vt in aliquo te contra deum vindices, antequam hinc per mortem discedas, maledicito Deum, qui sic te benedicientem afflixit, vt crudelem & qui tyrannice tecum egerit ne prorsus moriaris inultus. Valde enim hic affectus insidet hominibus, vt in rebus etiam desperatis pro virili vlcisci se studeant, iuxta illud: Ergo moriemur inulti? Quidam verò, benedicere hoc loco in propria significatione accipiunt, sed per ironiam totam orationem legunt, in hunc

Verg.
Æneid. 4.

in hunc sensum: I nunc, o simplex Iob, & lauda deum tuum solito more, etiam nunc quum moreris, quum nihil tibi præter mortem videtur restare. Quasi dicat: Iam tandem vides, nihil tibi istam tuam simplicitatem & gratiarum actionem profuisse, cum post omnia mortem ipsam nequeas effugere. Vnde imperatitius morere, secundum hunc intellectum quasi conditionaliter accipiendus videtur, ac si dicatur, licet moriaris, vel etiam si moriaris, vel etiam cum tibi sit moriendum, quum sis morti proximus & quasi morti obiectus. Hebraeus quidam Moses Gerundensis absque ironia sic exponit: Lauda nunc deum & gratias ei age de perpeffis malis, & benedicendo ora vt moriaris. Quasi dicat: Sat iam perpeffus es malorum, age deo gratias pro iis quæ tulisti, & post hac mori magis velis quam mortem differri. Verum id non satis videtur conuenire cum eo quod exprobrando eadem præmittit: Adhuc tu perma- nes in simplicitate tua? Ipsa quoque Iob responsio increpatoria, satis indicat amariorem fuisse verborum illorum sententiam. Inter hæc autem omnia id quod primo loco dictum est videtur simplicius, & magis ex mente mulieris fuisse.

Dixit autem ad illum vxor sua] In æditione antiqua sic legitur: χρόνον ἢ πολλόν προβιβηότθ, ἢ περ' αὐτῶ &c. Hoc est, Multo autem tempore transacto, dixit ei vxor sua. Circa quod verbum admodum rationabiliter Origenes disputat de tempore huius miseriæ Iob, quantum videlicet tempus in ea transfegerit. Nonnulli enim (vt ipse ait) existimauerunt breuissimum omnino fuisse tempus, utpote paucorum dierum. Alii econtrario, nimis longum: dicentes, Iob tres annos & dimidium egisse in sua miseria, in typo Saluatoris, qui tres annos & dimidium in labore multo prædicauit.

E 2 Quam

is & doloribus, qui me nunc comprehendunt. Sed dic verbum aliquod in Dominum & morere.

Eliphaz Themanites, Baldath Suites, Sophar Naamathites] Secundum Origenis sententiam, non vulgares homines aut contempribiles isti erant, sed egregii fuerunt principes, regionum atque prouinciarum suarum domini, & duces gentis suæ.

Apud Idumæos enim (cuiusmodi erant hi viri) secundum consuetudinem omnium gentium, per singulas ciuitates & regiones reges fuerunt & duces prouinciarum: & singuli in regione sua regnabant. Cui sententiæ aperte astipulatur antiqua æditio, quæ sic habet: Eliphaz Themanitarum rex, Baldath Suitarum tyrannus, & Sophar Nomadarum rex. Sederuntq; cum eo in terra, septem diebus & septem noctibus.] Origenes arbitratur, tres istos amicos continuo assedisse amico suo, absque vlla vel ad momentum discessione, absq; cibo item & potu & absque somno, diuina nimirum virtute confortatos, & amici doloribus inebriatos. Alii putant, non sic assidue illos sancto viro assedisse, quin cibum potumq; statutis temporibus, item & somnum, ad naturæ sustentationem, acceperint.

Quod autem dicuntur septem diebus & septem noctibus cum eo sedisse, secundum potiore temporis illius partem intelligunt, quomodo & illud apud Lucam de Anna prophetissa videtur intelligendum, quod non discedebat de templo, ieiuniis & obsecrationibus vacans nocte ac die. Frequens enim est scripturis, huiusmodi in loquendo excessus. Diuus Gregorius in ambiguo rem istam, vt incertam, relinquit, nec ad rem facere ita multum videtur.

Quod etiam sequitur: Et nemo loquebatur ei verbum, non sic videtur intelligendum, quasi ne verbum quidem minimum quisquam illorum protulerit illo septem dierum spacio; sed quoniam prolixior

Luc. 2.

lixiorer sermonem nemo audebat, antequam Iob ipse occasionem dedisset, incipere.

ELUCIDATIO CAPITIS
TERTII.

Postea verò quàm hæc omnia talia ac tanta certamina pertulisset sanctus Iob, posteaquam tempore aliquanto in tam inæstimabilibus illis doloribus egisset, atq; cum amicis suis perpetuos septem dies in silentio sedisset: vt occasionem daret loquendi amicis, quos præ dolore & pudore videbat à sermone cessare, ipse prior non passione agitatus impatientiæ, sed ex rationis dictamine motus, labia sua ad loquendum aperuit. 2 Atq; vt dolorem suum inæstimabilem quantum posset exprimeret, eiq; ex parte aliqua satisfaceret vel indulgeret, quærimoniam proposuit, ad excessum vsque (quantum prima facie videri possit) grauissimam: incipiens à maledictione diei natiuitatis suæ iam olim præteritæ, quæ sibi fuit initium malorum omnium quæ perferebat. In hanc videlicet diem mala multa secundum imprecationis modum congerens, quæ tristibus & infaustis diebus solent inesse, diei illius infœlicitatem & tristitiam in qua ad tanta mala ferenda mundo processit, ita voluit declarare.

3 Secundum rationem itaque enuncians, quæ secundum affectum sensitium patiebatur, in hunc loquutus est modum. 4 O diem infaustum atq; lapillo merito consignandum, qui me tantis perferendis miseris edidit in lucem.

5 Et o noctem terq; quaterq; infœlicem, in qua conceptus sum in vtero matris, vt verè de me dici potuerit: Hac nocte puer iste conceptus est.

6 Debit profectò dies ille habere quicquid est horridū, & quicquid tristē aut odiosum hominibus

E 4 reddit

CAP. III.
Post hæc autem
tem, aperuit
Iob os suum,

2 & maledixit
dici suo,

3 & loquutus
est:

4 Pereat dies,
in qua natus
sum,

5 & nox in
qua dictus est,
conceptus est
homo.

6 Dies illa
uertatur in
tenebras.

reddit diem. Horrendis videlicet tenebris debuit
 obscurari, non adornari sereno lumine.

7 *Nō requi-
 rat eū deus
 desuper, &
 nō illustretur
 lumine.* 7 Non debuit illius desuper curam habere Deus,
 neque illum requirere ad illustrandum lumine, si-
 cut dies ceteros: sed magis in tenebris debuit ille
 permanere, ad modum noctis horridus. 8 *Obs-
 curare illum debuerunt tenebræ densissimæ, vt es-
 set quasi mortis quædam vmbra horribilis, & qua-
 si tenebrofi inferni quædam imago.* 9 *Occu-
 pari debuit & superuinci a nubibus densissimis,
 & obscura foetidæ nebula, ne lucidus fieret aut se-
 rentis: & (vt summam dicam) totus ille dies om-
 ni debebat inuolui amaritudine, debebantque in-
 hunc conuenire quacunque tristem, in amantum,
 odiosum, & ingratum apud homines efficiunt
 diem.* 10 *Sic item nox illa conceptionis meæ,
 tenebroso & horrido turbine debuit confundi, ne
 esset in ea quieta tranquillitas aut grata serenitas,
 quæ bonas & gratas hominibus noctes efficiunt.*

8 *Obscurēt
 eum tenebræ
 & umbra
 mortis.* 8 *Obscurēt eum tenebræ
 & umbra mortis.*

9 *Occupet eū
 caligo, & in-
 uoluatur a-
 maritudine.* 9 *Occupet eū caligo, & in-
 uoluatur a-
 maritudine.*

10 *Noctē il-
 lā tenebro-
 turbo possi-
 deat.* 10 *Noctē illā tenebro-
 turbo possi-
 deat.*

11 *Nō cōpu-
 tetur in die-
 bus anni, nec
 numeretur in
 mensibus.* 11 *Nō cōpu-
 tetur in die-
 bus anni, nec
 numeretur in
 mensibus.*

12 *Sit nox illa
 solitaria, nec
 laude digna.* 12 *Sit nox illa solitaria, nec
 laude digna.*

13 *Maledi-
 cāt ei qui ma-
 ledicūt diei,
 qui para-
 ti sunt susci-*

11 *Non est digna dies illa vt computetur in-
 ter dies anni: sed quasi non fuerit, sine memoria
 potius debet præteriri, neque in mensibus simul
 cum aliis diebus connumeretur.* 12 *Neque
 etiam nox illa conceptionis meæ digna est, quæ si-
 mul cum adiuncta sibi die connumeretur ceteris
 anni diebus. Debet autem magis nox illa, tanquam
 nimium infausta & infelix, solitaria æstimari, &
 ceteris nequaquam comparari vel connumerari,
 nec vlla laude vel vllis carminibus laetis celebra-
 ri, quemadmodum solent noctes quædam, ob re-
 rum in eis gestarum memoriam, in canticis & gau-
 diis expendi.* 13 *Maledicant huic nocti etiam
 illi qui diei solent maledicere, diemque & lucem ha-
 bere odio, noctem potius amantes cum tenebris,
 homines nimirum impii, osores veritatis & virtu-
 tis, vitiorum autem amatores:* 14 *qui parati
 sunt suscitare leuiathan, serpentem tortuosum, dra-
 conem antiquum, diabolum, eius suggestionibus
 & dea*

& desiderijs perficiendis sedulo incumbentes.
 Etiam hi (inquam) impii, quamuis soleant odio ha-
 bere lucem diei & amare tenebras noctuum, huic
 tamen nocti non benedicant, sed maledicant po-
 tius, quæ ad tantas me genuit miseras. 15 *De-
 buit vtique meritò tam tenebris plena esse nox illa,
 vt etiam stellæ firmamenti lumen suum in illa ter-
 ris non possent effundere, atris & caliginosis nu-
 bibus earum claritatem offuscantibus.* 16 *De-
 nique ad occasum ipsa declinante, cum iam diei vis-
 deretur aduentura claritas, dignum fuisset non ad-
 uenire lucem, quæ nouissimum eius illuminaret,
 neque ab aurora surgente in primo exortu solis,
 digna fuit illuminari.* 17 *Idcirco autem sic ma-
 la precor diei natiuitatis & nocti conceptionis
 meæ: quoniam vtraque mihi initium fuit & ianua,
 ad hæc omnia quæ nunc patior intolerabilia & in-
 effabilia mala: quoniam videlicet non conclusit
 dies illa, sed aperiri permisit, matris me gestantis
 vterum, vt in mundum prodirem ad omnes has
 miseras: & quoniam nox illa non tenuit conclu-
 sum matris meæ ventrem, ne in eo conciperer.*

18 *Si enim conceptus tunc non fuisset neque
 natus, mala ista omnia iam non sustinerem, neque
 oculis meis in memetipso viderem, nec sensibus
 ceteris perciperem.* 19 *Heu me miserum tan-
 tis passionibus natum.* 20 *Nonne præstitisset
 mori in vtero matris, antequam in lucem fuisset
 æditus: aut certe statim a partu, priusquam ad ra-
 tionis vsum peruenissem, & passionum istarum fe-
 cillem periculum?* 21 *Vt quid me de vtero
 egredientem sedulæ obstetrices exceperunt geni-
 bus atque fouerunt, & non potius in terram colla-
 psus fui mortuus, vt istas modo non sentirem mise-
 rias? Vel quare postmodum me lactauit mater vber-
 ribus, & non magis fame perii, si tanta me in hac
 misera vita manebant pericula atque supplicia?*
 Longe namque minor fuisset dolor, si tunc peris-

tare leuiathan.

15 *Obtene-
 brētur stelle
 caligine eius*

16 *Expectet
 lucē, & non
 uideat, nec
 ortum surgē-
 tis auroræ.*

17 *Quia non
 cōclusit ostia
 uentris qui
 portauit me.*

18 *Nec abstu-
 lit mala ab o-
 culis meis.*

19 *Quare nō
 in uulua mor-
 tuus sum?*

20 *Quare ex-
 gressus ex u-
 tero non sta-
 tim perii?*

21 *Quare ex-
 ceptus geni-
 bus, cur lacta-
 tus uerberis?*

22 Nūc enim dormiensile
 rē, & somno meo requies-
 cerem,
 23 cum regi-
 bus & cōsu-
 libus terræ,
 qui edificant
 sibi solitudi-
 nes.
 24 Aut cum
 principibus
 qui possident
 aurū, & re-
 plent domos
 suas argēto.
 25 Aut sicut
 abortiuū ab-
 scōditū, nō
 subsisterem,
 26 uel qui cō-
 cepti non ui-
 derunt lucē.
 27 Ibi impii
 cessauerunt
 à tumultu,
 28 & ibi re-

fem, quando nondum vigeat ratio, nec erat sensus
 integer doloris, quā nunc sit ista intolerabilis pas-
 sio, in qua infelix vitam miserā dego. 22 Nam
 si quidem tunc periissem, non mihi nunc ita male
 esset in tantis afflictionibus corporis quas patior:
 sed quasi dormiens, olim vita defunctus, nunc re-
 quiescerem, ab istis quæ sunt in hac vita passio-
 nibus prorsus liber & immunis, nec vlla me turbaret
 afflictio ex illis quibus in hoc mundo nunc affli-
 gor: 23 essemq; hac in re par regibus & magis-
 tratibus siue imperatoribus mundi huius, qui sibi
 dum in mundo viuerent ædificabant magnifica pa-
 lacia miræ amplitudinis, vt quasi solitudines quæ-
 dam & deserta esse videantur: 24 item cū prin-
 cipibus seculi huius diuitiis auri & argenti alia-
 rumq; rerum præstantibus, qui affectu peculiari au-
 rum diligunt ac possident: argentum verò in tanta
 coaceruant abundantia, vt quasi domos videantur
 illo implere. Cum his (inquam) ego nunc æqualem
 haberem portionem, si olim in vtero, aut statim
 post partum perissem. Nam post mortem, quantum
 ad ea quæ in hoc mundo sunt, æqua est fors omnium.
 25 Item quomodo abortiuum in vtero matris
 absconditum, quod nunquam vitam accepit ratio-
 nalem, expers est omnium miseriarum quæ hic
 sunt in mundo: 26 similiter & illi fœtus, qui
 in vtero quidem vitam acceperunt rationalem,
 sed rursus eam perdunt antequam prodeant in lu-
 cem: sic & ego nunc non subsisterem in tantis af-
 flictionibus, nec præsentis vitæ vlla mala sentirem.
 27 Illic, id est, in morte, magna est rerum præ-
 teritarum commutatio. Impii namq; hominum op-
 pressores, qui cum viuerent omnia miscebant tu-
 multibus, & inquietudine sua mundum videban-
 tur conturbare, illic in morte siue post mortem,
 ab omni huiusmodi tumultu cessant. 28 Et
 qui donec hic viuerent in vita corporis, seipsos defati-

defatigabant in robore suo, viri bellicosi aut ope-
 rarii fortes, illic in morte ab omni suo opere ces-
 sabunt, nec se vltra laboribus vitæ pristinae de-
 fatigabunt. 29 Et illi qui olim in vita ab op-
 pressoribus vincti tenebantur, grauibusq; afflige-
 bantur malis vitæ præsentis, illic pariter cum præ-
 dictis sine vlla molestia requiescunt, liberi ab om-
 nibus illis malis quibus hic per vim opprimeban-
 tur 30 neque audiunt illic minaces voces exac-
 torum suorum, aut dominorum siue oppressorum,
 à quibus vincti detinebantur, à quibus solent pauere,
 timentes rapi ad mortem, vel ad supplicia: illic
 ab omni huiusmodi timore et periculo erunt liber-
 ri. 31 Non est ibi inter magnum & paruum, di-
 uitem & pauperem, nobilem & ignobilem, fortem
 & debilem, vlla differentia. 32 Est quoq; illic
 seruus liber & absolutus à iure domini, non vltra
 illi obligatus & obnoxius, vt erat dum in mundo
 viueret, nec in vilo vltra subiectus aut inferior. Si-
 quidem cum morte perit seruitutis obligatio, vna
 cum autoritate & iure domini. 33 Et quorsum
 iis qui in miseris vitam degunt, datum est vide-
 re lucem istam corporei solis, postquam ea non
 possunt ad gaudium & lætitiā perficere? Aut quor-
 sum data est illis vita, qui affliguntur amaritudi-
 ne animi, ita vt non eis liceat ad voluptatem & iu-
 cunditatem vitæ perficere? Optabilius siquidem vi-
 detur (quantum ad hanc corporis vitam attinet)
 omnino non videre solis lucem, quā videre & in
 ea non posse gaudere: item non viuere, quā in
 doloribus viuere. 34 Illis (inquam) quorsum
 data est lux & vita, qui præ miseria & amaritudi-
 ne animi mortem desiderant & auide expectant,
 nec tamen eum possunt assequi: qui cum magno
 & anhelō desiderio mortem quærunt & concupis-
 cunt, ad eum modum quo effodientes terram ad
 inueniendum thesaurum, quærunt & anhelant
 auidis

qui uerūt se-
 si robore,
 29 & quon-
 dā uincti pa-
 riter sine mo-
 lestia: 30 nō
 audierunt uo-
 cē exactoris.

31 Paruus et
 magnus ibi
 sunt, 32 et
 seruus liber à
 domino suo.

33 Quare mi-
 sero data est
 lux, & uita
 his qui in a-
 maritudine a-
 nimi sunt?

34 Qui expe-
 ctant mortē,
 & non ueniūt,
 quasi effodiē-
 tes thesaurū.

35 Gaudētq;
uehementer,
cum iuue-
rint sepul-
chrum.

36 Viro cui
ius abscondi-
ta est uia,
37 & circū
dedit eum do-
minus tene-
bris.

38 Antequā
comedam sus-
piro, & qua
si inundātes
aque sic ru-
gitus meus:

39 quia ti-
mor quem ti-
mebam eue-
nit mihi, &
quod uerebar
accidit.

40 Nōne
dissimulaui?

41 Nōne si-
lui?

audissime, donec inueniant: 35 adeoq; ingens
habent vitæ huius tædium & mortis uehemens de-
syderium, ut mirum in modum gaudeant & exul-
tent, cum mortem appropinquare viderint, & quā
si sepulchrum sibi parari conspexerint, cum alterū
iam pedem coeperint mittere in sepulchrum: scien-
tes, per temporalem mortem omnium malorum hu-
ius vitæ finem imminere. 36 Quare (inquam).
vita & lux data est hominibus, quorum est abscon-
dita in tenebris via vitæ huius: 37 qui præ miseria
ignorant quid agant, quos Deus quasi tenebris cir-
cundedit, tristitia & aduersa plurima super eos in-
ducendo, ita ut uiuant in sollicitudine & anxietate
maxima, ut præ miseria nusq; libeat vel liceat pro-
dire in lucem, sed magis in tenebris eligant perma-
nere absconditi? 38 De quorum numero pro-
culdubio nunc sum ego, qui sine suspiriis multis ci-
bum sumere non valeo, neq; proposito cibo a sus-
piriis me cohibere: & præ nimii doloris acerbitate
sic clamo & quasi rugio, ad eum modum quo aquæ
multæ inundantes & crescentes, quasi rugitum
quendam emittunt. 39 Nimirum quia id quod
semper secundum naturam corporalem, siue secun-
dum sensituum affectum timui, iam mihi euenit:
& a quo semper secundum sensum abhorruī, id nūc
mihi accidit, afflictio videlicet grauissima & mise-
ria summa, quam semper exhorruī, quemadmodū
& naturaliter omnis homo quæ corporis afflictiva
sunt metuit, & quæ delectabilia prosequitur.
40 Et in omnibus his, nullius mihi sum conscius
mali, quo aduersitatem istam tam grauem videri
possim commertus. Ego enim inter homines (quā-
tum quidem mihi attestatur conscientia) non in cru-
delitate aut iracundia vixi, sed in lenitate & mansue-
tutine: adeo non opprimens alios vel inuadens,
ut læsus etiam ipse vindictam non poposcerim, sed
potius dissimulauerim: malens iniuriam ipse pati,
quā aliis inferre. 41 Sic & linguam pro virili
sedulo

sedulo cohibere studui, ne vel blasphemiam in Deū,
vel conuictum in proximum aut detractionem pro-
loquerer. 42 In quiete insuper & pace vitā du-
cere semper laboraui, a tumultibus alienarum rerū
atq; secularium negotiorum occupationibus, quan-
tum mihi licuit, me ipsum abducens: quibus qui se
nimium ingerunt, frequenter non immerito in ca-
sus graues incidunt. 43 Quantumuis autem sic
in mansuetudine, in silentio & quiete, conatus fue-
rim semper vitam ducere: his tamen omnibus non
obstantibus, nunc aduersum me indignationē Dei
sentio, plagam & correptionem grauissimam susti-
neo: unde me dolor cogit, tam tristem querimoni-
am lamentabili vobis o amici eiulatu proponere,
ut vos deinde rupto libere silentio, grauissime affli-
cto verbum proponatis solatii.

42 Nōne
quieui?

43 Et uenit
super me in-
dignatio.

ANNOTATIONES IN

Caput tertium.

Post hæc aperuit Iob os suum, & maledixit diei
suo &c.] Consurgit hoc ex loco perplexa satis
difficultas super verbis istis maledictionis quæ pro-
tulit sanctus Iob diei suo maledicens. Malitiosi He-
bræorum Rabbini ex impatientia verba ista proce-
dere ac blasphemiam sapere impudenter asseuerāt.
Item & alia multa ipsius beati Iob verba in sequen-
ti disputatione quæ a catholicis uiris piè exponun-
tur, impij isti in sensum peruersum interpretantur,
quasi Iob nimia passione perturbatus, quæ non de-
cet falsitatis dogmata præ impatientia protulerit,
ut solent nonnunq; homines ex passionis impetu ef-
fundere contraria iis quæ ante passionem sentiebāt.
Nec mouentur illi scripturæ verbis nec domini tes-
timonio nec deniq; sententia illa finali quam post ab-
solutam disputationem pro sancto viro dominus
protulit. Cum enim aduersum illos adducitur testi-
monium domini ad satan: Nunquid considerasti
seruum meū Iob quod nō sit ei similis in terra &c.
Item

Item illud scripturæ post vtrancq; victoriam. In omnibus his non peccavit Iob labiis suis neq; stultum quid contra Deum loquutus est, respondent dicta hæc esse de Iob anteq; ingrederetur disputationem nondum prolatis impatientiæ verbis. Diebus namq; aliquot patientem illum dicunt perseverasse in passionibus, postmodum verò, rupto silentio in blasphemiam quandam & stultitiam prorupisse. Vnde & hoc signanter notandum putant illi improbi, quod in laudibus beati Iob non legatur, sapiens fuisse aut prudens, sed tantum de simplicitate & rectitudine & timore Dei ac fuga mali commendatur, istaq; impatientiæ & stultitiæ verba insipientes illi in argumentum assumunt, quod Iob sapiens non fuerit. Quorum vel ex hoc insipientia satis clare deprehenditur & merito refellitur, quod simplicitatē & rectitudinem a sapientia disiungi posse existiment quæ ab inuicem separari haudquaq; valent. Deinde quod in fine dominus pro Iob sententiam proferens ait: Non estis loquuti rectum coram me sicut seruus meus Iob, ad poenitentiam beati Iob referunt, dicentes ipsum apparente sibi domino ex animo egisse poenitentiam de stultitia & blasphemia quæ fuerat proloquutus cū esset in passione positus & quasi a Deo ad tempus auersus, vt solent ad cor redire homines Deo ad se visibiliter vel inuisibiliter per gratiam adueniente, qui dum videretur eis abesse Deus per tentationem aliquam paululum fuerant auersi. Horum autem Iudæorum improbam sententiam & impiam interpretationem catholicorū virorum nemo sequitur, omnibus vno ore beatum virum Iob per totam libri huius seriem ab impatientia & omni blasphemia liberrimum asserentibus. Cum enim in hoc libro sanctus Iob posteris omnibus proponatur in singulare exemplum & peculiare spectaculum patientiæ, quemadmodum ex Iacobi epistola supra ostendimus, nequaquam conueniens videtur admittere, quod per ipsam suam probationem

tionem ad impatientiam adactus verba blasphemia & impia protulisset. Alioquin in eo non patientiæ sed impatientiæ exemplū monstratur, potiusq; Hebræorum iudicio poenitentis formam q̄ patientis nobis ipse exhibebit. Deinde & Hieremiæ nos illis proponamus exemplum, & quid de illius verbis secundum speciem non minus impatientiam aut blasphemiam sonantibus sentiant interrogemus, qui non solum diem maledixit suæ natiuitatis, sed illum quoque qui patri huiusmodi nuncium attulisset horrenda maledictione percussit, ita vt eum Sodomæ & Gomorræ subuersis igne & sulphure optet fieri similem. Maledicta dies inquit in qua natus sum, dies in qua peperit me mater mea non sit benedicta. Maledictus vir qui annuntiavit patri meo dicens, Natus est tibi puer masculus & quasi gaudio iustificauit eum. Sit homo ille vt sunt ciuitates quas subuertit dominus & non poenituit eum. Audiat clamorem mane & ululatum in tempore meridiano, quia non me interfecit a vulua vt fieret mihi mater mea sepulchrum & vulua eius conceptus æternus. Quare de vulua egressus sum vt viderem laborem & dolorem & consumerentur in confusione dies mei? Alibi quoque exclamans ait: Væ mihi mater mea vt quid genuisti me? Hunc verò in vtero sanctificatum non arbitror impatientiæ et blasphemie a Iudæis nota infamandum. Nec proinde sanctus vir Iob qui tam magnificentum habuit a domino testimonium ex verbis istis blasphemus aut impatiens æstimari debuit. Sed quid nos aduersus improbos illos agimus? Origenem potius illorum insipientiam & impudentiam traducentē audiamus: Hæc inquit verba Iob, audientes quidam ex vertibus ac insipientibus atq; imperitis accusare atq; reprehendere iustum Iob ausi sunt, quasi qui Deum suum blasphemauerit & diem suum maledixerit. Quibus duriter restitit ipse Deus, in finem huius scripturæ, cum veracem astruens Iob dicit ad Eliphaz

Hier. 20

Hier. 15

Eliphaz: Peccasti tu qui de peccato accusasti Iob, Iob verò non peccauit. Peccasti tu & duo amici tui. Ob quam rem? Ob hoc inquit quia non estis loquuti quicquam veritatis in conspectu meo sicut famulus meus Iob. Quem ergo ipse Deus irreprehensibilem confessus est famulum suum eum appellando, & hoc in finem totius tolerantiae, quis sanus criminari audeat? Quis sapiens reprehendere aggre diatur? Quis enim accusabit aduersus electos Dei? Iustum maxime quem tantum elegit & sibi dignum testificatus est, ita vt etiam sacerdotē illum delinquentium amicorum constitueret, & per illum peccata eorum illis promitteret remittere. Iustum ergo qui à Deo purgatus est quis audeat reprehendere vel accusare, quasi illicite diem suum maledicentem? Super quæ omnia ò viri si ob hoc reprehenditur Iob vel accusatur, quod diem suū maledixerit, reprehendatur pariter cum illo vel accusetur sanctissimus Hieremias propheta. Nam sicut Iob maledixit diem natiuitatis suæ, ita et Hieremias deuotauit diem natiuitatis suæ & omnia consequenter similiter vt Iob loquutus est de die natiuitatis atq; de cæteris omnibus. Si ergo reprehendit quis vel accusat, vtrosq; reprehendere vel accusare debet & Iob & Hieremiam: & si de blasphemia accusat vtrosq; debet accusare & Iob & Hieremiam. Vterq; enim & Iob & Hieremias similia dixerunt similia loquuti sunt. Eundem diem natiuitatis suæ maledixerunt atq; deuotauerunt. Sed & Iob beatus est in conspectu domini & Hieremias est gloriosus cum sanctis. Væ autem his qui sanctos blasphemauerint, qui amicos Dei accusauerint, maxime quos etiam Deus post mortem memoria honorificauit, sicut Iob de quo dicit. Si autem steterit Iob & Noë & Daniel in conspectu meo aut sicut Hieremiam quem in vita plus omnibus magnificans dicit: Antequam formarem te in utero noui te, & antequam exires de vulua sanctificauit te, & prophetam in gen.

gentibus posui te. Ac deinde concludens sermonē ad verborum Iob explanationem conuertēs sic ait: Postq̄ autem irreprehensibiles fuisse sanctos ostendimus, non nos sed etiam ipse Deus beati Iob sermonum cōmemoremus, qui bene à sancto illo sancti dicti sunt, male autem ab impijs in blasphemiam versi sunt. Hactenus Origenis verba quæ nos idcirco prolixius hic adduximus vt non solum rationis apparentia sed grauioris insuper autoritatis accessu impudentium hominum confundatur insipientia siue potius infania, qui cum Deo pugnare & quasi ex opposito sibi iudicii solium constituere non formidant. Quibus proinde in sua cæcitate relictis, quibus ob immodicum generis sui carnalis amorem et alienigenarum vetus odium nihil forte libet bene vel sentire vel dicere de Iob nō Israelita, ad catholicorū & orthodoxorum sententias transeamus, & quibus rationibus ab impatientia Iob defendi possit videamus. Et primum quidem veterū qui in hūc librum Commentarios edidere, sententiā proponamus. Beatus Gregorius in ea est sententia, vt verba ista nequaquā secundū literā posse intelligi existimet, ac proinde mysticū intellectū primario hic esse requirendum iuxta regulam de ratione exponēdi scripturas sacras à sanctis patribus traditam, illic primario mysticum sensum aliquem esse perquirendum intus absconditū, vbi superficies ipsa verborū nullam ostendit commodam intelligentiam literalem. Sic & in supraposita maledictione Hieremiæ Prophetæ idē doctor mystice omnia interpretatur per prophetam fluctuantem intelligens generis humani mutabilitatem, per patrem eius mundum istum in quo nascimur per nunciū natiuitatis diabolum aliaq; huiusmodi. Item & illam maledictionem Dauid pro morte Saul & Ionathæ, Mōres Gelboë nec ros nec pluuia veniant super vos, nec sint agri primitiarum, quia illic abiectus est clypeus fortium, clypeus Saul quasi non esset vnctus oleo omnia

F mystice

myſtice interpretatur de Iudæorum ſterilitate. Sic & in propoſito moraliter omnia dicit intelligenda, vt per diem cui maledicitur mortalitatis hoc tempus in quod per peccatum incidimus intelligatur, in quo quàm diu agimus, æternitatis lumen non videmus. Propter quod optat vir ſanctus diem iſtum perire, tanquàm ſi dicat: Dies mutabilitatis pereat & lumen æternitatis erumpat. Eiuſdem ſententiæ eſt & Philippus illo multo antiquior, vtpote Hieronymi auditor, qui licet paucis literalem ſenſum attingat, quaſi ex aliorum ſententia ipſe tamen moralitatem ex ſua ſententia præſligit. Nos, inquit, potius hoc dicamus quod & omnes doctores Eccleſiæ tradunt, quia Iob qui tyſpum habuit ſaluatoris in ſe humani generis mortalitatem defleuerit, quæ propter peccatum ex Dei iuſta ſententia homini ſit inſlicta & inde loqui incipiat dicens: Pereat dies in qua natus ſum. Reſdeat per Chriſtum immortalitas quam per Adam reatu præuaricationis amiſi, & abeat mors à me, quam alio delinquente contraxi. Sic & Hieremiam dicit maledicere diei natiuitatis amboſque prophetiæ ſpiritu impletos in futura tempora reſpexiſſe. Non enim (inquit ipſe) in totum ſtomachantes hoc dicunt, ſed prophetiæ ſpiritu adimpleti futura tempora Chriſti pronunciant. Græci verò authores Origenes & Chryſoſtomus, in verbis propoſitis nullam quærunt moralitatem, ſed ad literam ea accipiunt ac nihilominus ab omni blaſphemia Iob liberum ſeruare contendunt. Idque plurimis rationibus. Primum quidem hoc notant Origenes & Chryſoſtomus quod Iob ſcribitur non maledixiſſe diem Dei neque creaturæ aut creationis Dei, ſed diem ſuum, velut indicare volentes quod non diem natiuitatis quatenus Dei eſt creatura malediceret, tanquàm iniuriam cupiens inferre creatori, ſed tantum ſuos dolores atque miſerias deplorare intendens quorum omnium natiuitatis

uitatis dies ſibi initium præſtiterat. Siquidem natiuitatis dies quæ introitum præbet hominibus in mundum hunc miſerabilem initium eſt homini malorum omnium quæ ſuſtinere ipſum hic contingit. Qua etiam conſideratione Eccleſiaſtes dixit mortis diem eſſe meliorē die natiuitatis, quod hæc initium præbeat multorum malorum, illa bonis finem faciat malorum omnium, aditumque præſtet totius boni. Non ſolum autem Deo non fecit iniuriam vir ſanctus diem ſuum maledicens, ſed nulli omnino creaturæ, quemadmodum expreſſe teſtatur Origenes hiſ verbis: Vniuerſa hæc mala ſuſtinebat Iob gratias agens Deo: loquebatur vero ore ea quæ nec Deo nec angelis eius ſanctis neque cælo neque terræ, neque hominibus, neque pelago neque aëri, neque vllis quæ ſunt in natura ad aliquam contumeliam profecerunt. Et iterum: Cum iſta ergo quæ non ſunt maledixerit Iob & ea quæ non ſunt perire voluerit irreprehenſibilis omnino in omnibus permanebat. Vehementem enim dolorem quem ſuſtinebat deflebat abſque vllius moleſtia. Quod autem dicit Iob maledicendo diei & nocti natiuitatis & conceptionis ſuæ nullæ rei maledixiſſe, duobus modis ipſe declarat. Primum, intelligens diem non habere vllam ſubſtantiam ſiue naturam. Sic enim ait, diem vel horam non habere naturam neque ſubſtantiam, & nomen quidem habere, naturam autem non habere, videlicet quoniam tantum ſecundum tranſitum conſideratur ipſius ſolis ſiue lucis ſolaris ſuper terram, & quia ſic ſolum in tranſitu & decurſu conſiſtat ſtabile nihil eſſe habens vt ipſi in ſe nocere quiſquam poſſit. Secundo diem conſiderans vt iam præteritum qui tum non erat cum ei vir ſanctus malediceret, ſed multo ante tranſierat. Quæ ambo in eodem verbo Origenes inſinuat, cum concludendo ante latius dicta ſic ait Iob benedicendo & gratias agendo Deo diem qui nec viſionē nec naturam nec ſubſtantiam

habet maledicebat, vel potius eum qui non erat, sicut superius ostensum est. Verū aduersus hanc Origenis sententiam Gregorius literalem sensum horū verborum prorsus destruere & subruere contendēs ita argumētatur: Cur, inquit, vir tantus ei malediceret rei quam nequaquam subsistere non ignoraret? Sed fortasse aliquis dicat, quod ex eo pondus virtutis eius aspicitur quia tribulatione commotus illi rei maledictum irrogat quæ cōstat quod nequaquam subsistat. Sed hoc citius perspecta ratio destruit, quia si subsistebat res cui malediceret perniciosum maledictum intulit: si autem non subsistebat, ociosum. Quisquis verō eius spiritu plenus est qui dixit: Omne verbum ociosum quod loquuti fuerint homines rationem reddent de eo in die iudicii, ita ociosa admittere sicut etiam perniciose formidat. Hactenus Gregorius prædictā Origenis sententiam authoris ramen nomine tacite aperte oppugnans. Cui sanē obiectioni ex ipsius Origenis verbis quæ ad supracitata euestigio adiungit non magno negotio potest satisfieri. Cum enim verbum ociosum, (iuxta ipsiusmet Gregorii in fine septimi libri Moraliū definitionem,) censetur illud esse quod aut ratione iustæ necessitatis aut intentione piæ utilitatis caret, manifestum erit verba Iob secundum eum sensum quo diem suum qui non erat maledixisse intelligitur non esse verba ociosa, si declaratum fuerit ea vel rationem habere iustæ necessitatis vel intentionem piæ utilitatis. Pulchre verō Origenes in his verbis intentionem declarat piæ utilitatis, cum ita post supracitata subiungit: Sed fortassis dicet aliquis. Cur omnino hoc dicit vel cur hoc loquutus est? Audi, o homo. Ob hoc loquutus hæc dicit quia validiores dolores eum apprehenderant, magisquam nunc tu arbitrari possis, quia lamentabiliores sustinebat miseras magis quā tu cogitare vales. Nam quæ ille sustinebat si nunc videres nec ad videndū
omni

omnino sufficeres. Ac post pauca: Loquebatur (inquit) nimirum quasi miseriam ventilans, quasi aerem verberans quasi dolorem deferens, quasi attritus & molestiam passus atque anxius pro vehementioribus passionibus & fortioribus doloribus, loquutus est tanquam quilibet in dolore positus querens remedium, tanquam quis in dolore dentium aut oculorum aut aurium frequenter parietes vngulis exarat præ nimietate doloris quem sustinet, corrasis ossibus & palpebris atque auribus. Sic & beatus Iob cum perforarentur ossa eius & liqueferent carnes eius loquutus est maledicens diem qui non erat. Hactenus Origenes. In quibus omnibus satis lucide nobis proponitur piæ utilitatis intentio quæ in verbis beati Iob considerari potest. Intendebat videlicet vir sanctus absque vilius nocumento vel iniuria, suo dolori incestimabili & intolerabili aliqua ex parte vel satisfacere vel indulgere. Quemadmodum enim nonnullam adfert consolationem iis qui in grauissimis agunt passionibus, parietem cedere, pannos mordere, manus complodere, vlulatum emittere, item quomodo plenis animi moestitudine non nihil leuaminis præstant lachrymæ suspiria & gemitus, sic in proposito de beato Iob in acerbissimis doloribus constituto ille videtur dicere, quod huiusmodi maledictione in rem quæ nusquam subsistebat prolata & huiusmodi querimonia in qua suam miseriam deplorabat suum utcumque dolorem leniebat. Quomodo autem illa quæ iam dicta sunt grauitur laborantibus præsentent non nihil leuaminis manifestius per contrarium discimus: quoniam an si forte vel per vim vel per pudorem vel alio quouis modo illi in grauissimis doloribus positi prohibeantur ab eiusmodi, id est a querimoniis, ab vlulatu, a fletu, ab apprehensione circumstantiarum rerum, ad quæ tales ex passionum vehementia excitari solent, aggrauabitur illis dolor & passio

sio. Quemadmodum igitur nec impiæ nec ociosæ
 sunt lachrymæ neque gemitus otiosi hominis in
 grauissimis passionibus constituti, quos emittit
 causa animi leuandi aut mitigandi doloris, sic ista
 Iob querimonia grauis quæ a maledictione inci-
 pit rei non subsistentis nec impia est nec ociosa.
 Siquidem iis qui plenum amaritudine gestant ani-
 mum, libera querimonia etiam soli nonnihil præ-
 stat leuaminis, multo verò magis apud amicos.
 Ioannes quoque Chrysostomus in verbis Iob vri-
 litatis piæ intentionem considerat, cuius primum
 verba super hac re proponemus, deinde sententi-
 am clarius explicabimus. Sic itaque ille ait: Cum
 illos amicos calamitas superasset, nemoq; ausus
 fuisset silentii vocem frangere, primus ipse verba
 incipit ianuam aperit patiens non patientibus. Sci-
 mus omnes quoniam his qui passionibus, qui tri-
 bulationibus aut alio mœstitiæ morbo laborant,
 prius vocem rumpere quisque pudore tenetur, ne
 importunus aliquis virtutis aut exempli magis-
 ter videatur. Si autem viderit incipientem sine
 periculo & pudore sequetur. Hoc fratres & con-
 suetudo docet & re ipsa exercitatio suggerit. Ut
 ergo vidit Iob passionem amicorum solatium ex-
 cludere, portam aperit patiens & quamprimum
 incipit velut tragœdiis quidem de calamitate dice-
 re, prorsus vbique blasphemiam sensum fugiens.
 Prima vox Iob: Periet dies in qua natus sum &c.
 Non impie agens hæc dicit sed patiens. Et vide
 quid facit. Quemadmodum si quis apostematis
 morbo circumuentus ferro recidatur a medico non
 habens quomodo recidenti aduersetur, circumstan-
 tia tangit siue apprehendit, atque astantes mordet,
 illis quidem inferre nil habens, ad medicum autem
 extendere manum non volens. Sic & Iob blas-
 phemiam magnitudinem timens, facit inanimatis
 iniuriam, atq; fiduciam passione adauget, non con-
 tra

tra deum audens sed se denique accusans. Hæc ille.
 In quibus verbis dum primo loco ait, Iob idcirco
 hæc loquutum esse vt portam loquendi aperiret ami-
 cis tacentibus, intentio vtique piæ utilitatis vna
 consideratur. Ad hoc enim verba ista Iob prior di-
 citur loquutus vt amicis suis ex quibus consolati-
 onem aliquam se accepturum sperabat, ausum oc-
 casionemq; loquendi præberet, tam graui vero que-
 rimonia est vsus vt ex hoc æstimata doloris magni-
 tudine efficacior amici satagerent adhibere con-
 solationem. Quanto enim grauior est querimo-
 nia amici patientis, tanto efficacior requiritur con-
 solatio amici compatientis apud quem fit queri-
 monia. Deinde quum ait Chrysostomus, adhibita
 similitudine patientis & medici incidentis, san-
 ctum Iob a blasphemia Dei abhorrentem inani-
 matis facere iniuriam, altera ostenditur piæ utili-
 tatis intentio. Quemadmodum enim prudenter
 & bene facit patiens cum parietem aut lecticam aut
 aliquid huiusmodi cui nocere non potest pugnisc-
 dit aut etiam seipsum vel seruū & ancillam in quos
 habet libertatem & potestatem si propter reueren-
 tiam erga chirurgicum id faciat, eo fine vt ab eo in
 aliis occupatus manus absteineat nec illū irreueren-
 tius cōtingat, nō autē vt vlli rei vel animatę vel ina-
 nimatę noceat, neq; vlllo pacto hoc debet ascribi im-
 paciētiae aut stultitię sed magis prudentiæ & patien-
 tiæ, sic & de beato Iob dicendum putat, idcirco
 eum de suo natiuitatis die multa mala dicere, ne for-
 te verbum excidat in creatorem quod vllam ei bla-
 sphemiam inferat. In diem enim suæ natiuitatis præ-
 cationes secundum speciem malas congerit, & seip-
 sum multis querimoniis onerat ac quasi pugnisc-
 dit, dum ait: Quare nō in vulua mortuus sum &c.
 Quare exceptus genibus lactatus vberibus? sic
 nulli rei nocumentum inferens vel inferre cupi-
 ens suo autem dolori querendo vtcunq; satisfaciens.

ne forte si nimium restringatur, et penitus exire prohibeatur magno impetu tandem erumpens in eum in quem non debet euomat maledicta: quemadmodum si quis in grauissimis doloribus positus prohibeatur etiam lecticam cedere aut parietem, verendum est ne in caput incidentis chirurgici ubi vehementia doloris nimium increuerit, ille manus violentas subito iniiciat, aut si cohibeantur manus linguæ conuicia euomat. Et hæc quidem quæ hæcenus dicta sunt, ut cunque videntur literaliter sensui sufficere sanctique viri verba etiam secundum literæ superficialiter intellecta ab omni tum impietate tum otiositate sufficienter excusare. Verum est & alia ratio ab iisdem assignata authoribus quæ magis videtur ponderanda maioriq; apparentia impietate & otiositatem à verbis propositis tollit. Ea est hæc, ut per grauissimam istam querimoniam quæ à maledictione diei natiuitatis initium sumit, innotesceret non solum tunc presentibus amicis sed cunctis posteris in futuris seculis olim nascituris ineffabilis et inestimabilis dolor quem ex vulneribus vir sanctus sustinebat, quem non ita sentire neque æstimare quisquam posset qui non grauissimam istam beati viri querimoniam legisset vel audisset. Et quoniam maxime nostra referrebat cognoscere, & quantum fieri posset sentire in nobis grauissimos illos beati viri cruciatus (Tanto enim validius quisque exemplo Iob in suis passionibus consolatur quâto melius in seipso dolorum illius persentit acerbiter) voluit spiritus sanctus cuius erat intentio in hoc libro absolutissimum nobis patientiæ exemplum proponere, tam graui querimonia grauissimas afflictiones quasi ante oculos proponi. Nam mediocres quidem dolores querimonia mediocri absq; villo excessu satis possunt monstrari. Vbi autem non est passionum modus ad indicandum prementis ponderis magnitudinem vehementia magna, imò & excessu quodam opus videtur. Donec enim excessus nullus cernitur, passionum

acere

acerbiter non quanta fuerit æstimatur. Hanc sententiam pulchre tam Origenes quàm Chrysostomus prosequuntur, pluribus verbis quorum aliqua magis ad rem faciendâ hoc in loco citabimus. Malumus enim his in rebus præcipue ad improborum Hebræorum confusionem aliorum patrum quàm nostras sententias proponere. Sic itaq; ait Origenes: Super omnia quæ superius memorata sunt est etiam hoc præcipuum, quare maledixit Iob diem natiuitatis, quia nisi ita amare desleret Iob poenas ipsas atque dolores, non utiq; existimaret homo neque crederet quod ita aspera & amara fuissent ei ipsa supplicia atq; tormenta. Nunc verò volens omnibus ostendere beatus Iob immanitatem amarissimarum poenarum atque dolorum, quæ ei diabolus ingessit, deflet, conqueritur, & ita amariter & miserabiliter atq; lamentabiliter ut diem natiuitatis suæ malediceret. Et item: Hæc nimirum dicit beatus Iob, ut ostenderet omnibus quales sustinebat dolores vel qualia supportabat supplicia. Sic beatus ac sanctissimus Hieremias in fuggillatione animæ deuolutus, similia ut Iob loquutus est iuxta omnia quæ superius veraciter memorata sunt. Super quæ vniuersa hoc etiâ debemus aduertere, quia non defuerunt sanctis dolores ac tribulationes, molestiæ quoq; & passionibus non tantum pro se quantum pro nobis: ut nouerimus nos atq; informemur, quia per tribulationes et labores, per passionibus & miseras, per dolores quoque ac gemitus omnes sancti deo placuerunt & omnes iusti introierunt in regnum dei, & heredes facti sunt apud deum eterni refrigerii. His Origenis verbis per omnia consentiunt quæ beatus Ioannes Chrysostomus eadem de re loquitur in hunc modum: Hæc omnia quasi moesta quedam tragediisq; simillima sancti exprimunt, ut tu postea discas, non in delitiis eos egisse vitam, sed mala innumera tolerantes in agone certasse.

Adducens deinde plurimum sanctorum exempla nempe Hieremie Moyse & Abacuc subiungit: Fleuit

F i ergo

ergo Hieremias dicēs: Heu mihi mater mea vt quid me peperisti virum. Et patiebatur quidem velut homo, sustinebat autē quasi dei amicus. Moyses pari modo magnus legislator & ipse prae multitudine calamitatum deo dicebat: Domine tu dixisti quoniam inuenisti gratiam apud me, & noui te super omnes. Si ergo inueni gratiam in cōspectu tuo, tolle animam meam a me, non possum ferre onus populi huius, penē me lapidabant. Nunquid ego eos genui? nunquid ego eos peperī? quoniam dicis porta eos quomodo portat nutrix puerum? Non possum ferre populi defectus. Tamen ingemiscens & flens vt homo, non vt infidelis blasphemauit, sed ostendebat naturae passiones quasi per ipsas argueretur. Sic ex perfectis quisque ingemiscit. Similiter Abacuc dicit: Vt quid ostendisti mihi labores & inspicere miserias hominum &c. Ac deinde lectorem conueniēs ne forte ex his imprudenter sibi sumat impatientiae vel occasionem vel excusationem ita subiungit: Sed haec loquens haud ad tuae intentionis conuenientiam trahas, neq; dixeris: Nunquid ego melior sum Hieremia, contra mundum clamitante: neq; sanitatis verba tibi vulnera fiant. Haec autem scripta sunt vt discas qualem agonem illi pertransierūt, vitamq; quibusdam periculis plenam duxerunt. In quibus verbis hoc prudenter indicat Chrysostomus, excessum istum querimoniarum in sanctis viris Moysē Iob Hieremia Abacuc, posteris non tam ad imitationē q̄ ad admirationem esse propositum, non vt similia inquam passim nos proloquamur, sed magis immensitatem passionum quas illi pertulerunt considerantes ad modica quoque illa quae forte nobis veniunt perferenda reddamur alacriores. Huiusmodi namque sunt pleraque sanctorum gesta in scripturis etiā sanctis nominatim & diligenter conscripta, quae nequaquam ad imitationem proponuntur, sed magis propter admirationē aut alterius alicuius rei instructionē. Insuper viri sanctitate praecellētes praefamilia

ritate

ritate & fiducia quam erga deum habent admodum singularem nonnulla interdum liberius vel dicunt vel faciunt, citra offensam dei, quae non passim sunt in imitationem trahenda, nec a quibuslibet indifferenter sine culpa dicerentur vel fierent. Non quod personarum acceptor sit deus vt quod vni ad peccatum imputat alteri propter personae respectum non imputet, sed quia cordium ipse est cognitor, vt cordis simplicitatem quae in vno dictum aut factum excusat, in altero idem opus faciente aut sermone eundem proferente non agnoscit, vt per eam sermo ille vel opus possit excusari. Queniam admodum & inter homines, familiarius interdum & liberius audet amicus quamuis multo inferior amicum subinde alloqui, quam alius non tam peculiari amicitiae foedere illi coniunctus. Libertatem enim hanc & fiduciam amicitia suggerit. Maxime verò tunc amici fertur libertas, cum in graui dolore ab amico laborare cernitur. Ita planē & Deus erga homines peculiari sibi amicitia coniunctos tolerantia quadā & patientia vititur, si quādo illos cōtigerit praeter acerbitate dolorum, quos pro eius nomine aut secundum eius voluntatem sustinent, aliquid liberius atq; vt ita dicam licentius vel dicere vel agere, quod non ita passim velit a quibuslibet trahi in exemplum. Deniq; non solum exemplo sanctorum prophetarum Moysi Hieremiae & Abacuc beatus Iob a blasphemiae & impatientiae nota excusatur, verum illius etiā qui Prophetas omnes spiritu prophetico olim afflauit ac posterius in carne mortali apparens omnimoda perfectionis exemplū absolutissimum nobis in seipso monstrauit. Id quod pulchre admodum & suauiter Origenes declarat his verbis: Quid autem miramur quod Iob ita ingentes sustinens dolores conquestus fuerit, vel alii sancti, cum terreni fuerint homines, ex corpore & anima verē plasmati, cū & ipse qui omnium sanctorum rector, & conditor caeli ac terrae, & mediator dei & hominum Iesus

Christus

Christus filius dei viui cum humano se indueret corpore, cum corruptibilem sibi circumdaret formam, cum iret ad passionem atq; ad crucem, questus est dicens, Pater si fieri potest transeat à me calix iste (hoc est, hæc passio) & coepit trepidare & moestus esse. Non quia trepidauerit deitas, sed quia carnis infirmitatem ostendit. Sicut ergo illic dominus vt ostenderet quia non erat phantasma sed corpus verè corruptibile habens se dolorem atq; passionem crucis timere ostendit, sic etiam Iob & Hieremias atq; alii sancti, vt ostenderent quia cum essent carnales cum dolore sustinuerunt atque supportauerunt supplicia atq; poenas quæ eis acciderunt. Hactenus ex antiquissimorum patrum sententiis Hebræorum stultitiam vanã prout potuimus clarius ostendere conati sumus. Si quis verò plura desideret aut magis particulariter quæ Iudæis infidelibus pro sua falsitate obficiantur quæq; cõtra à catholicis pro veritatis defensione respõdeantur cognoscere, ea requirat apud Paulum Burgensem in libro qui scrutinium scripturarum appellatur, qui ista prolixè à proposito profertur, & loca ferè omnia quæ aliquam vel impatientiam vel doctrinam sonare videntur explicat diligenter. Nobis impræsentiarum ista sufficiant. **Aperuit os suum.]** Quod ante descriptionem verborum ipsius Iob, præmittitur aperuit os suum: primum quidem hoc innuitur, quod in Elucidatione paucis indicatum est, sanctum virum non hæc loqui ex passionis impetu, sed ex dictamine & deliberatione rationis. Cum enim quis passione aliqua agitur in verba prorumpit, non ipse sibi proprie os aperire ad loquendum dicitur, sed passio magis os illi aperit, quæ eum ad verba sine rationis dictamine compellit: veluti cum equus lasciuens, equa conspecta, naturaliter ad emittendam vocem hinnitus impellitur. Hoc tamen est notandum, quod quauis ex ratione Iob verba ista loquatur, sic tamen ea loquitur, vt per ea dispositionem corporalis & sensitivæ affectus

Etus potissimum enunciare velit, ita vt quasi ratio pro sensu loqui videatur. Quemadmodum videlicet in illo verbo domini nostri Iesu Christi ad patrem: Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste. Abba pater, omnia tibi possibilia sunt, transfer calicem hunc à me, certum est verba ista ab eo secundum rationem esse prolata: sunt tamen ab ipsa quasi pro sensualitate pronunciata, vt videlicet per id quod loquebatur ratio, indicaretur in qua esset dispositione infirma carnis sensualitas, quanto premeretur illa timore, & quanta laboraret angustia. Sic item in verbo illo dicendum: Tristis est anima mea vsq; ad mortem: quod vtique à ratione proferebatur, sed pro sensualitate, ad horrorem qui eam tum apprehendebat ex consyderatione passionum imminentium, verbis testificandum. Similiter & pauorem & rædium, admisit quidem & assumpsit secundum rationis dictamen, sed pro sensualitatis tantum infirmæ declaranda afflictione. Ita sanè & Iob nunc lamentabilia ista loquitur, secundum rationem quidem, sed pro infirmo sensu carnis afflictæ, vt eius ineffabilem vtriusque exprimat dolorem, quod nisi graui & excessiua quadam querimonia fieri commode non potuit. Præterea, in illo quod præmittitur de oris apertione, intelligi potest verborum proponendorum grauitas. Admodum enim grauia sunt, & quasi tragica quadam verba, quæ vir iste in tantis doloribus positus enunciat. Vel si ad totam subsequentem disputationem cui hæc verba Iob initium præstiterunt intèdamus oculos, ideo præmittitur oris apertio, vt indicetur, sermonem qui Iob loquente inchoatur prolixio rem futurum, atq; in longam disputationem tandem euisurum. In quem ferè modum diuus Augustinus illud accipiendum putat, quod apud Matthæum ante descriptionem sermonis domini in mote præmittitur: **Aperiens os suum, docebat eos.** Ista, inquit, circũloquitio qua dicitur, **Aperuit os suum,** fortasse circa ipsa maiora cõmendat aliquanto longiorem futurum esse

esse sermonem. Maledixit diei suo, & ait: Pereat dies] Maledicit rei, qui ei mala imprecatur: illa, inquam, quæ secundum suam naturam mala æstimantur rei cui maledicitur. Unde non eodẽ modo rebus omnibus maledicimus. Qui enim homini maledicit, imprecatur ei egestatẽ, infirmitatẽ, exiliũ, mortẽ, aliãq; huiusmodi, quæ homini æstimantur mala & secundum suam naturam inconuenientia. Qui terræ maledicit sterilitatẽ & ariditatẽ ei imprecatur, quemadmodum Dauid maledicẽs montibus Gelboẽ. Mõtes Gelboẽ, inquit, nec ros nec pluuia veniãt super vos, nec sint agri primitiarũ: quia illic ceciderũt fortes Israel. Sic Dñs terræ maledicens, ad hominẽ inquit: Maledicta terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi. Arboribus qui maledicit, sterilitatem itẽ eis imprecatur, vt fructus bonos nõ proferãt: quemadmodum exemplũ habemus in Eãgelio dñi saluatoris, qui sicũ maledixit folia tantũ habentem, cum ab ea fructũ requireret. Amplius (inquit) ex te fructus nõ nascatur in æternum. Sic diei & nocti Iob maledicẽs, ea inducit quæ diẽ & noctẽ inconuenientes, & iuxta hominũ æstimationẽ malas, faciunt. Dies enim bonos appellant homines, in quibus nõ sunt tempestates neq; tenebræ, sed claritas atq; tranquillitas aëris. Dies autẽ obscuros vel tẽpestatibus turbulẽtos, malos appellãt. Sic & de noctibus suo modo, bonas eas vocant, quæ claritatẽ & serenitatẽ habent, in quibus sidera clare fulgẽt: malas verõ, quæ tempestatibus turbãtur, aut atris nubibus obtenebrantur, ne stellæ terris lumen suũ possint infundere. Hæc ergo mala, imprecari videtur Iob diei natiuitatis & nocti conceptionis suæ. Est præterea aduertendũ, licet in maledictionibus semper ferẽ optatiui modi sit vsus: interdũ tamen nõ tam desiderũ aut imprecationem significari, q̃ prænunciationẽ eorũ malorum quæ proponuntur. Quemadmodũ de multis locis, tum apud Psalmistã, tum apud alios Prophetas, in quibus forma ponitur maledictionis, a sanctis doctoribus dici solet

solet: verba illa quæ secundum formam maledictionis videntur proferri, potius esse quasdam prænunciationes malorũ quæ secundum diuinam iustitiam impiis obuenient, q̃ imprecationes, aut (vt ita dicã) operationes vilius nocuenti, quod ipsi inimicis ex affectu optent, nisi quatenus secundum conformitatẽ diuinæ iustitiæ quæ Deus vult & ipsi volunt. Unde cum in eiusmodi maledictionibus dicitur: Fiat hoc, eueniat illud, quasi per futurũ indicatiuũ sensus redditur. Fieri hoc, illud euenire, secundum diuinæ iustitiæ æquitatem debet, vt hoc aliquando illis eueniat, diuina exoptulat æquitas. Quemadmodũ autem in istis maledictionibus dicunt sancti viri, prophetas hoc potissimũ significare voluisse, quæ poena impiorum peccatis esset debita, & in futuro reddẽda: sic in his verbis Iob quæ maledictionẽ præ se ferre videntur, cum ait: Dies vertatur in tenebras, inuoluatur amaritudine, & huiusmodi, nõ ex affectu mala vult imprecari vir factus diei & nocti iã præteritis, quasi redire illos cupiat ac mala huiusmodi sustinere, quod admodũ videretur ridiculũ: sed quæ diebus illis mala debebantur siue cõpetebant, significare intendit. Unde quæ hic & in sequentibus dicuntur secundum modũ optandi, non sic accipienda sunt quasi Iob hæc proferens serio optauerit, diẽ illum cum nocte redire, sicq; amaritudine inuolui & tenebris occupari & turbine confundi. Dicta autẽ sunt de re præterita per modũ futuri: & quæ rebus præteritis secundum faciẽ videntur mala imprecari ventura, nõ aliud secundum sensum significant, q̃ cuiusmodi illa præterita tunc cum essent fuisse debuerant, vt suis cõditionibus præteritis præsignassent miserię præsentis horrorẽ. Exẽpli gratia, quod dicitur: dies illa inuoluatur amaritudine, nõ vt dies illa redeat postulat, ac amaritudinẽ ferat, sed hoc significat, talẽ diẽ illã esse debuisse, vt esset inuoluta amaritudine: videlicet vt ipsa cõditione sui horroris & amaritudinis, ipsius patiẽtis responderet præseti miserię, ad quã ipsũ mũdo edidit, & quasi

& quasi iam tunc ad ista olim ferenda parabat. Cuius rei explicandę gratia, in verbis istis elucidandis, ubiq; ferē hoc loquendi modo vsi sumus. Debit dies illa inuolui amaritudine. Debebat nox illa occupari caligine, atq; ita in cæteris. Non est autem opus in hac querimonia, singulas sigillatim particulas perscrutari, ac diuersum in singulis intellectum perquirere, & nouas in singulis particulis rationes adinuenire, in quo nimium anxie quidam laborant. Meminisse enim oportet illius quod in prologo ait Hieronymus, de filo huius disputationis. Nimirum totum hunc librum ab eo loco, *Pereat dies &c. vsq; circiter finem libri*, dicit esse versibus Hexametris dactylo spondeoq; currentibus conscriptum, quasi in modum Poëmatis, & Græcorum Rhetorum vocabulo signanter librum istum *ἰαχυματισμῶν* appellat, id est, figuralem siue figuratiuum, eò quod figuris & coloribus vtatur rhetoricis. Solent autem rhetores subinde eandem sententiam pluribus verbis replicare, maxime cum aliquam rem exaggerare vel aggrauare voluerint, quemadmodum in proposito suam Iob miseriam verbis multis exaggerat. *Pereat dies in qua natus sum.*] Consuetum est, vocabulo illo, pereant, maledicere vel execrari quippiam, vel infaustum & infelix prædicari. *Veluti cum dicitur: Pereant qui crastina curant: nō hoc verbo illo feriō opratur vel postulatur, vt illi omnes perdantur: in nihilum & morte absumentur qui crastina curant: sed hoc tantum illo modo dicendi significatur, infelices illos esse & miseros, qui nimia sollicitudine contra domini verbum de futuris sunt anxii, perinde ac si dicamus: O miseros & infelices homines, qui de crastino nimia sunt cura solliciti.* Ob hoc in Elucidatione loco huius, *Pereat dies &c.* nos ita diximus: *O diem infaustum atq; infelicem atrocq; lapillo consignandum.* Quòd autem diei & nocti maledicens, signanter diem natiuitatis & noctē cōceptionis dicit, ideo facit, quia in nocte regulariter

regulariter magis fit conceptio, cum noctis tempus quasi à natura sit deputatum ad vacandū amplexibus, propter tenebras honestatem tegentes. Natiuitas verò frequenter in die fieri cernitur, & magis habetur illustris quæ sit per diem natiuitas. Vel quia natiuitas diurna (secundū Astrologos) laudabilior est, feliciori sydere, id est, solē existente super terrā, q̄ natiuitas nocturna, in qua sydus infelicius & minus dignū, id est, luna apparet & dominatur super terrā. *Maledicant ei qui maledicunt diei, qui parati sunt suscitare Leviathan*] Admodum varie locus iste enarratur ab iis qui mysticos sensus sectantur, dimissa litera. Imò & ab iis qui literæ inharēt, diuersæ assignantur intelligentiæ. Quod à nobis in Elucidatione positū est, videtur simplicius & facilius: vt per maledicentes diei intelligantur hoīes studentes impietatibus, qui lucem odiunt, iuxta verbū domini: *Omnis qui male agit, odit lucem: tenebras autē diligūt et obseruāt, iuxta id qd infra dicitur: Oculus adulteri obseruat caliginē. Qui etiā crebro diei maledicunt maturius aduenienti, cum ab eius claritate prohibentur sua praua cōsilia perficere, quemadmodum infra cap. 24. de huiusmodi dicitur: Si subito apparuerit aurora, arbitrantur vmbra mortis, & in tenebris quasi in luce ambulant. Hi impii recte dicuntur parati ad suscitandum Leviathan siue diabolum (qui etiam alibi appellatur Leviathan (dicente Esaia: In die illa visitabit dominus in gladio suo duro & forti et grandi, super Leviathan serpentem tortuosum) quoniam se totos deuouent obsequiis impii dæmonis, eiusq; desideria perficere & quæ ille amat promouere pro virili satagunt, eumq; quasi deum erigere exaltare & colere videntur, contempto deo vero qui virtutum studio colitur: vel posset ista suscitatio ad impatientiam referri, in hunc sensum: Sit dies ista natiuitatis meæ in exemplum maledictionis, omnibus qui volunt maledicere diei suo, id est, vitam suam execrari & maledicere per*

Ioan. 3.
Iob. 24.

Iob. 24.

Esa. 27.

G

impa

impatientiam, qui vsque adeo sunt impatientes, vt
 parati sint cum audacia & temeritate etiam diabo-
 lum suscitare, id est, in potestate se illi resignare, aut
 diabolum contra se prouocare, vt vitam sibi quanto-
 cius auferat, quo liberi sint a presenti miseria: quo-
 rum vtrunq; facere solent extreme impatiētes. Alii
 per Leuiathan intelligunt, nō diabolum, sed aliquem
 ex magnis illis piscibus, de quibus dicitur Genesis
 primo: Fecit deus cete grandia: vbi in Hebræo habe-
 tur Leuiathan. De quo etiam illud intelligitur a nō-
 nullis, quod in Psalmo. 103. dicitur: Draco iste quem
 formasti ad illudendū ei &c. Nam & hic in Hebræo
 Leuiathan ponitur pro dracone, quemadmodum di-
 ximus in Commentariis libri Psalmorum. Intelli-
 gunt autem quod hic dicitur de nautis qui per tem-
 pus noctis occupantur ad capiendum huiusmodi pi-
 scem grandem: qui adueniente aurora, si nondum ce-
 perint illum, maledicunt diei, quod tam cito exur-
 gat, eō quod diem minus commodum habeant ad
 id negotii, quā noctem. Quauis alii econtrario
 dicant, huiusmodi piscibus capiendis minus conue-
 nire tenebras noctis, quā claritatem diei. Secun-
 dum quos intelligi potest, nautas in huiusmodi ope-
 re occupatos maledicere diei, eō quod tam cito finia-
 tur, nocte celerius superueniente, antequam prædā
 ceperint. Alii de nautis intelligunt maledicentibus
 diem quo mare intrauerint, postquam obuientem
 sibi viderint cetum marinum, & periculum immi-
 nere sibi conspiciunt, ab eius subito occurso. Sic
 enim solent antiqua consuetudine prompti esse nau-
 tæ, sicut & aurigæ, ad maledictiones & dira, statim
 vbi quippiam aduersi se obtulerit. Ex Hebræo ve-
 rò alii, pro Leuiathan, malunt vertere, luctum su-
 um. Est enim æquiuoca dictio Hebræa, ad signifi-
 candum leuiathan piscem, vel luctum eorum. Hi
 simpliciter satis intelligunt, de hominibus calamita-
 rosis, qui maledicunt diem suum, excitantes sibi lu-
 ctum & lamenta. Pro nostra interpretatione facit
 æditio

æditio antiqua. 70. interpretum, quæ expresse habet
 de magno ceto. Nec videat ortum surgentis au-
 roræ] In Hebræo est: Non videat palpebras auro-
 ræ. Metaphorice enim palpebras diei vocat primū
 exortum, ad similitudinem hominis, qui mox vt a-
 sonano euigilat, priusquam adhuc surrexerit e strato
 quietis, palpebras leuat & oculos aperit. Sic dies
 qui per noctem dormire videtur & quasi palpe-
 bras habere clausas, mane in primo diluculo quasi
 palpebras aperire videtur, dum se primum osten-
 dere incipit hominibus, & quasi ad ortum parare.
 Recte proinde noster interpret Latinus sententiam
 explicuit, dicens: Nec videat ortum surgentis auro-
 ræ. Qui ædificant sibi solitudines] Alii intelli-
 gunt de reædificatione locorum quæ ab aliis fuerunt
 destructa vel derelicta. Ea enim posteri nonnunquā
 restaurant, propter celebrationem sui nominis. Ma-
 gnum enim quiddā videtur, ea quæ sub maioribus
 perierunt a posterioribus restitui. Signum enim vi-
 detur maioris potentia vel industria. Cui sententiæ
 bene fauet quod alii vertunt ex Hebræo, deserta vel
 desolata, pro solitudinibus. Alii intelligunt de lo-
 cis amoenis extra vrbes ad venationem aptis, cui-
 usmodi solent ædificare sibi ad solatium principes.
 Gaudentq; vehementer, quum inuenerint se-
 pulchrum.] Particulam istam licebit ad diuersa
 referre. Iuxta sensum a nobis supra datum, con-
 necti debet cum illo quod in capite huius sententiæ
 positum est, qui expectant mortem: vt significetur,
 homines calamitosos qui mortem diu expectarunt,
 vbi mortem viderint aduenire, pro adimplerione
 sui desiderii vehementer gaudere. Iuxta hunc sen-
 sum dicitur inuenisse sepulchrum, qui mortem diu
 desideratam aduenire intelligunt, & quasi de proxi-
 mo sibi inuenire considerant, vt (iuxta prouerbium)
 alterum iam pedem in sepulchro habere se putent.
 Atq; hæc communior est & magis obuia intelligen-
 tia. Potest secundo hæc particula coniungi cū eo qd

dei & ab instructione filiorum atq; subditorum, nunquam in quiete & delitiis otiosus vitam duxi, sed in operibus bonis vixi sedulus: & tamen post hac omnia venit contra me ista grauissima conturbatio, plaga inaudita & intolerabilis.

QUARTI CAPITIS

Elucidatio.

CAP. IIII.
Respondens
autē Eliphaz
Themanites
dixit:

2 Si ceperimus loqui tibi, forsitā moleste accipies

3 Sed conceptum sermonem

4 tenere quod poterit

Hæc ubi vir sanctus, tam amara querimonia & eiulatu planè tragico protulisset, quæ secundum speciem hominis impatientis, murmurantis & querulantis contra deum verba esse videbantur, tres illi amici viri cordati & metuētes deum, offēsi sunt et scandalum passi in excessu verborum huiusmodi: existimātes ea (vt prima facie sonare omnino videntur) murmuratoria esse, & quasi blasphemata contra deum. Vnde qui inter illos primus dignitate & auctoritate videbatur, Eliphaz Themanites, quasi pro deo zelans, ad amici correptionem, ita proposuit Iob querimoniis respondere cœpit: 2 Si qui deum tuis istis sermonibus iam tanto eiulatu & excessu profusis, prolixius (vt res postulat) responde re ceperimus, futurum est fortasse, vt tu grauate nos audias: quemadmodum solent illi qui in magnis consueti sunt afflictionibus, egrè audire aliorum sermones, præcipue si prolixiores fuerint, maxime vero illos quibus ipsorum sententiæ contradicitur.

3 Veruntamen non videtur hæc mihi iniusta esse causa, ob quam respondere tibi omnino nihil debeamus. Nimis enim difficile est, cum quis animo conceperit, meditatūmq; ac paratum iam habuerit sermonem vtilem & opportunum pro ratione temporis, qui ad edificationem audientium videatur profuturus, vt ob gratiā vel metū cuiusq; illū retineat,

4 imò irrationabile satis est et iniquū, opportunū huiusmodi sermonē suo tēpore non proferre, maxime quum res ipsa videatur exposcere, quemadmodum mihi nūc sanè cōsciētia testatur, vtilem et necessariā tibi esse nostram responsionē, ne in huiusmodi cōtra Deum

Deum inutilibus ac forsitan impiis querimoniis diutius perseueres. Vnde mihi videtur, hac sanè in re non sic esse tibi amico deferendum, vt veritati desimus, & Dei honorem negligamus, cum veritas omni præstat amicitiae. 5 Illud itaq; in primis ad memoriā reducas quæso, ô amice Iob, qualis tu olim fueris, & qualem te cum in prosperitatis statu ageres illis exhibebas, qui tum in huiusmodi videbantur esse statu, in quo nunc tu consistis: quando nimirum alios non paucos, sed plurimos, id est, non filios tantum ac domesticos, verum etiam extraneos & ad te parum spectantes, erudiebas ad pietatem, religionem & patientiam. 6 Quando eos qui videbantur defatigati iam esse laboribus, tēdiq; affecti in actione bonorum operum, vt manu ad aratrum missa retro iam aspicere atque de retrahenda manu deliberare secum inciperent, tuis efficacibus admonitionibus confortabas in bono proposito. 7 Quando piis tuis sermonibus, eos qui iam sub pondere tentationum periclitabantur, ad modum eorum qui sub onere grandi vacillare & quasi ad casum parari incipiunt, cōfirmabas: vt absque periculo subsisterent, viamq; rectam sine casu pergerent. 8 Illos quoq; qui timore futurorum vel imminentium periculorum siue tentationum, adeo concutiebantur, vt genuum iuncturæ tremarent, vixq; pedibus valerent consistere, tu adeo tuis monitis consolidabas, vt abiecto timore constantes persisterent. Sic tu quidem aliis soles esse magister, monitor, confirmator & medicus. 9 Nimis igitur fuerit indecorum, si nunc ubi super te plaga aduersitatis huius venerit, tentationi protinus succumbas, animoq; deficias: 10 si nunc ubi te manus Dei aduersa infligens contigerit, ita conturberis, vt prorsus desperes animumq; despondeas, ita vt amissa patientia (quam alios semper docuisti) ad querimonias & murmurationem contra Deum conuertaris. Valde enim turpe est docto

5 Ecce docuisti multos,

6 & manus lassas roborasti.

7 Vacillantes confirmauerunt sermones tui,

8 & genua tremencia confortasti.

9 Nūc autem uenit super te plaga, & defecisti.

10 tetigit te, & conturbatus es.

- ri, si ea quæ alios docuit, ipse cum maxime opus fuerit negligat: & vitio datur medico, si cum alios curauerit, semetipsum curare vel non possit vel non velit. 11 Quod si ad hunc modum pergas murmurare conqueri & maledicere, ubi quæso manebit tua illa religiositas quam in te solent omnes venerari? Quomodo ista impatiens & prope blasphemata murmuratio, constare poterit cum illo religioso timore tuo, quo deum soles timere, & colere insigniter præ cæteris? 12 aut cum illa tua fortitudine, quam præ te ferebas cum es in prosperis, per quam videbaris ad omnia quantumuis ardua superanda promptus, & quam præstare nunc maxime debebas cum opus esset? 13 Aut cum patientia vera quam olim pollicebaris aliosq; decebas, & nunc maxime in temetipso exhibere debebas? 14 cum illa item simplicitate & rectitudine ac singulari perfectione actionum tuarum, quam videbaris tenere donec in prosperitate vitam ageres, & nunc abiicere nequaquam debes? Perfecto hæc omnia quæ prius in te singulari quadam excellentia fuisse credita sunt, grauius admodum periclitantur, si ad hunc modum pergas, tam licenter aduersus deum obmurmurare. Sola enim impatiens ista potens est deuorare quicquid vnquam in te boni viderur fuisse: quicquid ante congregasti meritorum perdes, & sicra fuisse in te videbuntur omnia, in quibus ante fuisti admirabilis, si nunc tam femineo animo tam grauius in impatientiam corruas. 15 Ne verò huic tuæ murmuratiõni & querelæ, pro causa iusta tuam innocentiam possis prætexere, obsecro te per Deum & amicitiam nostram, vt ad memoriam reuocës, quæ in prioribus generationibus gesta vel legisti vel audisti, diuina iudicia, eaq; diligenter expendas. 16 Inuenies profectò non esse hanc consuetudinem diuini iudicii, vt homines innocentes & probos plagis huiusmodi insolitis percutiat ac perdat, 17 aut
- 11 Vbi est timor tuus,**
- 12 & fortitudo tua,**
- 13 & patientia tua,**
- 14 & perfectio uiarum tuarum?**
- 15 Recordare, obsecro te,**
- 16 quis enim unquam innocens perit,**
- 17 aut quando**

verè rectos & simplices sic penitus delet & destruat, quemadmodum nunc tibi accidisse vides: quibus & si nonnunquam aduersa quadam dispensatione euenire permittat, non sic tamen funditus eos disperdit, quasi absq; omni misericordia, quemadmodum tibi accidit, qui & substantiam omnem & liberos perdidisti, insuper & in corpore toto plaga grauissima & inauditis tormentis afflictus, pauiusominus quam vitam perdidisti. 18 Quin potius illud inuenies per experientiam & diligentem considerationem, sicut & ego illud per experientiam & considerationem comprobauit verum esse, quod homines impii & operarii iniquitatis, qui per operationem mali culpæ sibi merentur & quasi seminant mala pœnalìa, quæ etiam iusto Dei iudicio accipiunt & metunt (sicut econtrario iusti qui operantur iustitiam, seminant sibi & metunt gaudia) 19 quod hi inquam, Deo flante, id est, iubente & suam iram subito ostendente, nouis & insolitis plagis non raro soleant perire, & vehementia implacabilis indignationis siue furoris eius prorsus consumi & ad nihilum redigi, vt iam hic incipiat in eis, quod in æternum cogentur ferire, durum iudicium horrendæ damnationis. 20 Huiusmodi inquam, homines qui instar leonũ sunt formidabiles cæteris quibus conuiuiunt, quasi rugitu suo & tyrannide perterrefacientes & conturbantes proximos. Nec refert, siue masculi hi fuerint siue feminae, quoniam non est apud Deum personarum acceptio. 21 Filii quoq; huiusmodi tyrannorum & crudelium hominum, quasi leunculi quidam paternam maternamq; crudelitatem imitantes, diuino item iudicio simul cum parentibus suis ultione eadem solent inuolui, & cum illis quorum imitantur scelera perire, vt potestas eorum & auditas nocendi penitus conteratur. 22 Sic illi qui in modum tigridis sunt absq; misericordia, diuino iudicio percutuntur, ultione subita, ex defectu rerum necessaria

do recti delicti sunt?

18 Quin potius uidi eos qui operantur iniquitatem, & seminant dolores, & metunt eos,

19 flante deo perisse, & spiritu ire eius esse consumptos.

20 Rugitus leonis, & uox leonæ.

21 & dentes catulorũ leonum contriti sunt.

22 Tigris perit, eo quod non habere prædam:

23 *Catuli leonis dissipati sunt.* rum: **23** & quotquot sunt malorum imitatores ac sectatores, quasi leonum catuli, a Deo solent diffusi pari penitusque disperdi. Quorum omnium exemplum memorabile ostensum fuit in generali diluuiio, quando magni & parui omnes submersi simul perierunt, item in euerfione pentapolis, & alias frequenter, in consimilibus casibus. Quae cum ita sint & comperita habeantur, merito tu quoque tibi debes metuere, posteaquam tam graui & insolita, imò inaudita plaga, a Deo percussum te vides, ne propter tuam impietatem ista iusto Dei iudicio patiaris. Neque proinde causa tibi est iusta, tam libere siue licenter aduersus Deum obmurmurandi, qui non sine culpa huiusmodi tam enormes & insolitas plagas solet hominibus immittere. **24** Quod si adhuc contentiose velis defendere, sine causa & culpa te puniri, nec tibi sufficiat ista experientia, audi quae ex diuina reuelatione ad hanc rem facientia accepi, quae non potes non magnifacere. **25** Mihi namque reuelatus est a Deo sermo occultus, quem non passim omnes intelligunt: & per diligentem sollicitamque attentionem, in silentio & quiete, quasi furtiue auribus cordis mei suscepti inspirationes diuinae huius reuelationis, quasi venulas quasdam tenues diuini susurrii, id est, subtiles inspirationes siue alloquutiones, quibus velut susurrando leniter insibilat, inspirat, ac suggerit hominibus quae voluerit. **26** Haec autem reuelatio mihi facta est, non sine apparitione visibili, ut ne quis vanam tantum phantasia vel inanem reputet imaginationem, qualem patiuntur homines amentes atque deliri. Nocturno scilicet tempore, ex sese propter tenebras horrido, quod reuelationibus diuinis propter silentium & quietem magis est accommodum, **27** quando somnus homines solet occupare, sic ut sensuum in eis virtutisque motiuae ligentur operationes, ac proinde magis idonea tunc est anima ad reue-

reuelationes diuinas capiendas, propter quietem corporis non perturbantis intellectum, quod plerumque fit in vigilia. **28** Nocturno itaque quodam tempore, postquam quieti membra dedissem, subito timor quidam me inuasit, qui etiam tremere membra fecit, ita ut ossa omnia mea terrore illo insolito fuerint concussa & conturbata.

29 Cumque flatus venti ante me & me vidente vel audiente transfret, ad excitandum meum animam diuinamque praeparandum reuelationi, horripilatio me inuasit praeter timore, steteruntque comae, & vox faucibus haesit: ut euenire solet hominibus in eiusmodi insolitis visionibus, propter carnis fragilitatem, quae ad praesentiam angelorum quasi impar conturbatur & obrigescit. **30** Sic autem in memetipso conturbatus, vidi astantem mihi quempiam, cuius ego quidem vultum non agnoscebam quis esset, utpote longe imparem mihi: imago tamen & effigies quaedam in oculis meis apparebat, quam aut qualem ante id temporis nunquam videram, ne forte suspicari potuissem ex domesticis aut familiaribus quempiam fuisse. **31** Qui sic mihi astant, ut officium suum cuius gratia apparuit, expleret in me erudiendo, voce nequaquam turbulenta aut terribili, sed placida & suauis, quasi in similitudine aurae leniter flantis siue potius sibilantis (quod indicium est inspirationis diuinae, quae sic cum lenitate fieri solet: non diabolicæ illusionis, quae magis fit cum importuno impetu) me alloquutus est, dicens: **32** Nunquid fieri poterit aut verisimile videri, ut homo creatura pauper & misera Dei comparatione iustificetur, ita ut iustitia hominis cum Dei iustitia quasi aequalis componi & comparari possit (quemadmodum solent comparari illa de quibus dubium videri possit, utrum sit habendum praestantius) ita ut possit vel debeat homo sua iustitia certare cum iustitia Dei, aut suam iustitiam diuinam opponere: quemad-

28 *pauor tenuit me, et tremor, et omnia ossa mea perterrita sunt.*

29 *Et cum spiritu me praesente transiret, inhorruerunt pili carnis meae.*

30 *Stetit quidam, cuius non agnoscebam vultum, imago coram oculis meis:*

31 *et uocem quasi aure lenis audiui.*

32 *Nunquid homo dei comparatione iustificabitur?*

33 aut factio-
re suo purior
erit uir?

34 Ecce qui
seruiunt ei, non
sunt stabiles:

35 & in an-
gelis suis rep-
perit prauita-
tem.

36 Quatom-
gis hi qui ha-

quemadmodum tu facere videris, qui coram Deo te iustificare contendis, vt etiam Dei iustitiam accusas, & contra eam obmurmures. 33 Aut nunquid fieri potest vel vlla ratione verisimile videri, vt homo quamlibet magnae virtutis vel praestantiae, purior inueniatur Deo, ita vt ipse iustus inueniatur, Deus autem iniustus, aut ipse magis iustus, Deus minus iustus? ad quod tu conari videris, qui iustum te & innocentem asseris, Dei autem iustitiam, quod te sine culpa punierit, murmurando & querulando accusas. Deinde & haec adiungebat verba, qui mihi apparuit. 34 Ecce spiritus illi incorporei, quos creauit Deus ab initio in ministerium suum, vt seruiant coram eo omni tempore, non habent ex se stabilitatem vllam in bono, nec possunt in se gloriari contra Deum, aut diuinae iustitiae (quae ex semetipsa est perpetuo stabilis & immutabilis) suam iustitiam comparare, quae ex se nullam habet stabilitatem, sed tantum ex bona voluntate & gratia Dei illos confirmantis & sustentantis in bono, ex sua autem natura facile in peccatum possent declinare. 35 Et quod in angelis etiam bonis Dei ministerio perpetuo addictis non sit ex ipsorum natura stabilitas in bono, manifesto experimento probatur in apostaticis illis spiritibus, qui ab initio in eadem naturae dignitate & bonitate conditi, post non longam a creatione sua moram, peccati prauitate sese inquinauerunt: quam non ipse Deus in eis fuerat operatus, a quo boni & recti ab initio conditi fuerant, sed ex propria ipsorum voluntate & liberi arbitrii mala electione exorta, Deus in eis quasi praeter spem & opinionem reperit, deprehenditque & reprehendit. Vnde manifeste colligitur, ipsos quoque angelos bonos ex se non esse stabiles in bono (cum sint eiusdem naturae cum illis apostaticis) sed tantum Dei gratia in bono sustentari. 36 Si itaque creaturae istae nobilissimae, coelestes illi spiritus, nulla carnis corruptione grauati vel

vel inquinati, aliquid in se taxabile inueniuntur habere, & iustificare se non possunt coram Deo, nec suam iustitiam diuinae comparare vel opponere: quanto magis sentiendum id videbitur de miserandis & vilibus hominibus, qui non puri sunt spiritus, sed ex spiritu siue anima vt parte praecipua componuntur, inhabitante corpus istud crassum et corruptibile, ex limo terrae compositum, alteram suae compositionis partem: 37 qui de terra formati sunt, & puluerem terrae fundamentum, substantiam atque materiam habent, propter quod ex sua natura mortales sunt, ratione corporis corruptibilis, sicut ex puluere processerunt, sic & redituri in puluerem, 38 sicque velint nolint quotidiana consumptione ad mortem tendunt, idque a corruptione carnem istam inhabitante, quasi ab intrinseco principio, ad eum modum quo pannus a tinea ipsum inhabitante corroditur atque consumitur. Secundum animam quoque consumuntur & perduntur homines per peccata, quae ex corruptione prauis fomitis in corpore isto corrupto habitantis exoriuntur, qui sic hominem corrodit atque consumit secundum animam, sicut tinea pannum. 39 Continuo (inquam) defectu & sine intermissione, a mane usque ad vesperam, a primo vitae suae natiuitatis exordio usque ad vltimum terminum, donec mors ipsa adueniat, paulatim depereunt & marcescunt homines, vt non immerito tota ipsa vita mors quaedam possit censeris, ob quotidianum defectum, qui non est aliud quam quaedam mortis prolixitas, ab exordio vitae ad finem usque perdurans. 40 Sed quia hanc suae mortalitatis conditionem vix illi aduertunt nec volunt intelligere, vt se coram Deo humiliant, ac breue hoc & perexiguum tempus in eius sincero cultu expendant, sed bona pars hominum oblitum conditionis suae, immortalitatem quandam sibi persuadent, neque cogitationem vel memoriam mortis volentes admittere, atque hinc in superbiam eleuantur & neglectum

bitant domos
luteas.

37 qui terreo-
rum habent
fundamentum.

38 consumi-
tur uelut a tinea?

39 de mane
usque ad vespere-
ram succidentur.

40 Et quia
nullus intelli-
git,

41 in aeternum peribunt.

42 Qui autem reliqui fuerint,

43 auferentur ex eis.

44 Morientur, et non in sapientia.

ELUCIDATIO

neglectum Dei: *41* hinc videlicet sibiipsis perditionem aeternam conquirunt, suo demerito, vt de morte hac temporali transeant ad mortem & damnationem sempiternam. *42* Si qui tamen inueniantur extra illorum numerum, qui conditionem suam intelligentes, & breuitatem vitae necessitatemq; temporalis mortis considerantes, sincero affectu Deum colere nunc student (quorum est perexiguus numerus, cum e contrario sit stultorum illorum infinitus) hi sane non cum illis perditione aeterna peribunt, *43* sed quasi reliquiae quaedam peculiare seligentur & separabuntur ab illis impiis in partem alteram, ad perfruendum gaudiis sempiternis in dextera, dum illi tormentis affligentur item sempiternis, in sinistra. *44* Morietur (inquam) illi non intelligentes & stulti, verum non in sapientia (quam si praelegissent stultitiae a damnatione seruantur, cum sapientia eos qui se apprehendunt a doloribus liberet) sed in insipientia sua, quam peruerfa voluntate & caeco iudicio sapientiae praelegerunt. Vnde & nunc tibi o Iob amice videndum est, ne tu mortalis homo sic libere contra Deum obmurmures, atq; cum eo licenter audacterq; expostules, quasi nihil in te possit inuenire quod arguat, aut punitione dignum castiget: cauendumq; est tibi, ne in huiusmodi stultorum numero inueniaris, vt tuae conditionis immemor, contra Deum cornua erigas, sicq; etiam perditione sempiterna post temporalem hanc punitionem dignus inueniaris.

QVINTI CAPITIS
Elucidatio.

CAP. V.
Voca ergo, si est qui tibi respondeat,

Quod si forte mihi ista narranti quae per diuina nam accipi reuelationem, fidem habere non velis, tu ipse (si videbitur) Deum inuoca, si forte tibi dignabitur reuelatione peculiari, vel hoc ipsum vel

CAPITIS QVINTI.

vel contrarium manifestare. *2* Et ad aliquem sanctorum, vel angelorum Deo semper assistentium, vel spirituum sanctorum olim vita defunctorum, temetipsum conuerte, deuote eorum implorando auxilium, si forte ipsorum aliquis te super hac re melius aut certius dignetur edocere. Si enim hominibus viuentibus nolis credere, illa etiam quae ex diuina reuelatione acceperunt narrantibus, necesse tibi est ad Deum aut angelos aut homines olim vita defunctos recurrere. *3* Profecto non est viri sapientis officium, occurrentibus aduersis casibus, per iram & impatientiam semetipsum perdere, quod faciunt stulti qui non nouerunt animo suo imperare, & exurgentibus iracundiae motibus per rationis imperium dominari. *4* Neq; item magnanimi & fortis viri est officium, alienae foelicitatis consideratione in semetipso quasi inuidendo contabescere, sed est hoc eorum qui sunt pusilli animi, timidique & nullius spiritus: qui si quando in aduersa incidant, alios autem prospere agere videant, grauissimae in alienae foelicitatis consideratione cruciantur. Ita & tibi, o Iob amice, videndum est, ne stultis & pusillanimis hominibus hac in re modo assimileris, sed virum sapientem fortemq; & magnanimum (qualis semper es habitus) praestare te nunc maxime, cum res postulat, est opus. Porro, ne stultis & impiis hominibus iustus etiam in afflictione aliqua positus inuideat, & contra eos zelo maligno exardescat ad aemulationem, satis ipsa instabilitas foelicitatis illorum vix momentanea persuadet, & quae post paululum subsequi non raro solet maxima aduersitas. *5* Illud enim mentis oculis certo considerauit, atq; etiam corporeis sensibus frequenter compertum habeo, de impiis hominibus, qui ad modum pulcherrimae arboris longe ac late ramos suos expandentis, propter radices in terra bene firmatas et sufficenter dilatatas pulchre vivere & serio triumphare videbantur, quod ipsorum omnis

2 et ad aliquem sanctorum conuertere

3 Virum stultum interficit iracundia,

4 et paruulum occidit inuidia.

5 Ego uidi stultum firmam radice:

6 et maledi-
xi pulchritu-
dini eius sta-
tim.

7 Longe fi-
ent filii eius
à salute, &
conterentur
in porta: &
non erit qui
eruat.

8 Cuius mes-
sem famelicus
comedet,

9 et ipsum ra-
piet armatus

10 et bibet si-
tientes diui-
tias eius.

11 Nihil in

omnis pulchritudo triumphus & gloria breui in fœ-
licem valde sortita fuerint exitu: 6 quos cum
viderem adhuc florentes & triumphantes, cum vis-
derentur adhuc bene firmati in sua prosperitate, ni-
hil suspicantes aduersi, maledicebam eorum pul-
chritudini statim, id est, perituram dixi quantocius
us & malo sine claudendam omnem ipsorum pros-
peritatem. 7 Non solum enim ipsi impii in se-
metipsis post paululum misere morientur, aut etiam
in vita dura patientur, verum insuper filii eorum
cum ipsis male peribunt, & longe aberunt à vera
salute, tam spirituali quam corporali: sed in æqui-
tate publici iudicii (quod fertur in portis) rapien-
tur ad mortem: & non erit quisquam qui illorum
miseretur, vt à morte eos eruat. Sæpe enim etiam
temporali morte filii impiorum pereunt, publico
iudicio damnati, dum paternam imitantur maliti-
am, vel propter nimium odium parentum, etiam in
filios non admodum nocentes sæuitur & animadu-
eretur. Generaliter verò, ab æterna salute longe erunt
filii omnes impiorum, qui paternam imitantur) vt
ferè euenire solet) malitiam: & conterentur huius-
modi in porta, siue coram tribunali diuini iudicii:
nec erit qui liberet eos de manu horrendi iudicis.
8 Illis verò, tam parentibus quam liberis per-
ditis, labores illorum, vtpote messem & omnia
quæ illi cum multo labore & longa industria con-
gregauerunt, alieni vel aduersarii magna auiditate
deuorabunt, & prodige absument sine modo at-
que mensura. 9 Totumque ipsum quod in domo
eius fuerit inuentum, omne aurum & argentum,
& omnē supellectilem, per violentiam rapient mi-
lites armati, certatim contententes quis quantum
rapiat: 10 & homines pauperes atque inopes,
nacta occasione, magna auiditate rapiendi diui-
tias eius omnes absument & abligurient, quem-
admodum sitientes pro nihilo aquæ magnos hau-
stus bibendo absorbent. 11 Deinde & illud cõ-
siderare

syderare debes, ò amice, ea quæ hic super terram fi-
unt, non temere aut fortuito euenire sine causa vlla
determinata, per casum & fortunam: sed prouidissi-
simus sapientissimusque rerum humanarum adminis-
trator & gubernator Deus, determinate omnia &
certo ordine atque ratione, quam nouit ipse, dis-
ponit atque dispensat. 12. Dolor quoque siue ma-
lum quodlibet pœnæ, quod homo patitur in hoc
mundo, non vltro venit & sine causa super homi-
nes, quemadmodum ea quæ de humo nascuntur
sine semine, vltro & sua sponte procedunt, sed ali-
quam verisimile est subesse causam, & mala eius-
modi pœnalia ex malis culpæ oriri. Vnde mala
ista quæ nunc pateris, credas non fortuito tibi ac-
cidisse, sed à Deo dispensante ea procedere: neque
putes ea tibi prorsus innocenti accidisse, sed potius
tuis peccatis illa imputa, ac pro correptione &
emendatione tua esse tibi immissa persuasum ha-
be, vt à ceptis desistas querimoniis. 13. Po-
stremo, illud animaduertere debes, quod sicut a-
uis naturale & peculiare officium, ad quod nasci-
tur & quo ab aliis distinguitur generibus ac spe-
ciebus animalium, est volare de loco in locum, quo
officio sibi suisque pullis de cibo prospicit, & pecu-
liari modo Deum glorificat: sic hominis rationa-
le officium, cui secundum rationem incumbere &
à quo ad finem à Deo sibi præstitutum, id est, ad
finale beatitudinem tanquam ordinato & neces-
sario medio peruenire debet, est laborare, id est, ope-
ra virtutis (quæ ex se difficilia sunt & laboriosa ho-
mini pro statu corruptionis huius) diligenter opera-
ri, & quæ perferenda in hoc mundo ex necessitati-
bus corporis vel animi obueniunt mala, æqua-
nimiter ac patienter tolerare. Vnde sicut avis es-
set vita indigna, quæ pro sustentanda vita cor-
poris nollet volandi laborem suscipere: sic ætera-
na vita meritò iudicaretur indignus, qui pro il-
la consequenda nollet occurrentes subire ac susti-
nere

*terra sine casu
sua fit:*

*12 et de his
mo non egre-
dictur dolor.*

*13 Homo nas-
citur ad labo-
rem, & auis
ad volatum.*

H nere

14 *Quamobrem ego deprecabor dominum, & ad Deum ponam eloquiū meū.* nere labores. 14 Eam ob causam ceterasq; omnes iam dictas, nollem ego vllō vnquā tempore, quicquid mihi tandem obueniret, contra Deum impatienter querulari aut murmurando blasphemare, sed magis semper in humilitate & mansuetudine volo illum deprecari, vocemq; orationis meae ad illum in oratione & gratiarum actione eleuare.

15 *Qui facit magna & inscrutabilia,* 15 Neque id quidem immerito, quandoquidem id meretur eius adoranda maiestas & nimis admiranda potestas, quam luce clarius ostendit in operibus suis, quae facit valde magna & mole & multitudinem & perfectionem, ita vt eorum perfectionem & dignitatem nemo hominum vel angelorum funditus queat perscrutari: 16 *et mirabilia absq; numero.* 16 facitq; opera admiranda in caelo & in terra, quorum tam est ingens numerus, vt à creato intellectu determinate cognosci non possit. 17 *Qui dat pluuiā super faciem terrae & irrigat aquis uniuersa* 17 Qui sua ineffabili bonitate, pluuiam è nubibus decidere facit super terrae superficiem: & aquis, partim pluuiialibus, partim fluuiialibus, vniuersa terrae nascentia camposq; omnes & syluas & prata irrigat, quantum expedire nouit ad conferendam eis sufficientem pinguedinem atque fecunditatem, pro necessitatibus hominum cunctorumq; viuentium: sine quibus aquis breui deficerent, siti exhausta, cuncta terrae nascentia & vegetabilia super faciem terrae. 18 *Qui ponit humiles in sublime,* 18 Ob hoc verò vel maxime illum debemus cum humilitate & patientia deprecari, quoniam ipse est qui homines sub potenti manu eius sese humiliantes, benigno aspectu suo respicit & exaltat, ad celsitudinem spiritalium donorum eos subleuans, non raris etiam in tēporalibus eosdē exaltans, cum sibi pro illorum salute & gloria sua visum fuerit expediens.

19 *& mœretes erigit sospitate.* 19 Illos quoq; qui doloribus cruciantur aut mœrore & tristitia animi sunt depressi, si humiliter ipsum fuerint deprecati, restituit sanitati, eos ab animi sui angustia, atq; etiam ab externis doloribus liberans. *Quem*

20 *Quemadmodum verò humilibus assistit & gratiam præbet, ita e contrario superbis & malignis gratiam negat atque consolationem suam: imò palam illis resistit, prorsus dissipans omnes eorum cogitationes atq; consilia, ne possint opere completere quod decreuerant, & quod tentare iam coeperat ad effectum consummatum perducere.* 21 *Eos quoq; qui in sapientia mundi huius vel carnis (que inimica est Deo, nimirum animalis & diabolica) gloriantur atque confidunt, ipse apprehendit, capit, ac velut illaqueat, in calliditate astutiae suae: ita vt vnde sibi putant illi magnā comparare laudem & emolumentum plurimum, inde eos Deus in confusionem & damnationem adducat.* 22 *Denique, sua potentia & sapientia dissipat omnia prauorum consilia, vt nullius sint roboris nihilq; proficiant: quoniam non est sapientia, non est consilium, contra dominum. Qua quidem in re, gloriatur Deus aduersum superbos istos in potentia atque sapientia sua confidentes, suae virtutis robur & potestatis terrorem ostendere: quemadmodum e contrario erga supplices, suae bonitatis dulcedinem & benignitatis clementiam gaudet demonstrare.* 23 *Euenit enim hoc illis occulto & iusto Dei iudicio, exigente id superbia eorum, vt etiam in rebus clarissimis cœcutiendo aberrant, quasi in tenebris.* 24 *& obscuritate maxima ambulantes: quodq; maius est, in iis quae per se videntur manifestissima atque clarissima, illic nonnunquam maxima perplexitate hæsitant, & quasi si palpando incedunt, nescientes quid agendum vel omittendum, perinde ac si res foret obscurissima: quod est, ac si quis in medio diei, quando est claritas maxima, palpando manibus iuxta parietes incedat, nesciens quo vadat, tanquam in mediae noctis obscurissimis tenebris. Quae quidem plaga, acrisia spiritalis rectè potest appellari, eaq; non raro percutiuntur à Deo sapientes huius*

20 *Qui dissipat cogitationes malignarum, ne possint implere manus eorum quod ceperant.*

21 *Qui apprehendit sapientes in astutia eorum,*

22 *et consilium prauorum dissipat:*

23 *Per diem incurrent tenebras:*

24 *et quasi in nocte, sic palpabunt in meridie.*

ELUCIDATIO.

25 Porro saluum faciet e-
genum à gla-
dio oris eorū

26 et de ma-
nu violenti
pauperem.

27 Et erit e-
geno spes: in-
iquitas autē
contrahet os
suum.

seculi, vbi affectum suum à Deo auerterint, totumq; in terrena desideria conuerterint: qui non raro in satis apertis casibus, in quibus etiam medio cris ingenii homo incorruptum habens iudicium facile perspicit quid sit agendum, toto cælo aberrant, efficiunturq; duces cæci cæcorum, vt cadant ambo in foueam. 25 Pauperes autem & humiles spiritu, qui nec in potentia nec in sapientia sua confidunt, sed de seipsis penitus desperantes totam fiduciam suam habent in domino, cui commendat in benefactis animas suas, hos saluos faciet dominus à gladio oris illorum, id est, à malis illorū consiliis pestiferisq; suasionibus & erroribus, quibus interficiunt multorum animas, indicando eis veriora, meliora & viciniora saluti. 26 Sicut autem pauperes istos dominus liberabit ab astutia sapientum huius seculi, ita eosdem eruet de potestate illorum qui sunt potentes in hoc seculo, ac per potentiam violenter opprimunt alios, sic vt nihil ab illis pariantur incommodi, quod ad animarum salutem spectat. 27 Ita quidem pauperes spiritu & humiles, meritò sperare in Deo possunt & debent, quoniam paratus est & gaudet eis benefacere. Cæterum illi qui student iniquitati, seque totos abiecto timore Dei tradiderunt impietatibus, non est quod sperent in domino Deo, vt ab eo exaudiantur vel ab eo quicquam accipiant: non est illis locus aperiendi os apud Deum, vt ab eo quicquam postulent, posteaquam illum prorsus cōtemnunt & palam abiiciunt. Venietq; tempus confusionis eorum, quādo non solū non gloriabuntur iactantes peccata sua, verumetiam quasi obturatum habentes os, coram iudicio Dei palam erubescunt, non habentes quid respondeant iudici examinanti, & diiudicanti eorum dicta & facta singula. Proinde & tu nunc videris, vt superba ista & præsumptuosa querimonia omissa, in humilitate & mansuetudine ad Deum deprecando potius quā disputando

CAPITIS QVINTI.

59

putando loquaris. 28 Ego sanè illum qui à domino in præsentī vita aduersis exercetur & paterna disciplina corripitur, non solum non miserum & deplorandum iudico, verumetiam beatum & foelicem reputo, quatenus per hanc paternam correptionem peccata purgantur præterita, atq; etiam præcauentur futura, cumulus quoq; per eam accrescit meritorum patienter sustinentibus: quoniam non sunt condignæ huius temporis passiones, ad futuræ gloriæ remunerationem: deniq; per eam agnoscit homo suam salutem Deo esse curæ, seque Dei filium esse legitimum, non adulterinum: quoniam qui extra disciplinam sunt, adulterini sunt, & non legitimi Dei filii. 29 Cū ergo tā utilis res sit hominibus pro statu isto, correptio & disciplina domini, noli o amice Iob, querulādo & obmurmurando tantum bonum (quod est peculiare quoddam amicitiae & filiationis Dei symbolum) reprobare atque reicere per impatientiam, quemadmodum proxima tua ista oratione fecisse videris: quin potius in humilitate & sine murmure, imò cum omni gratiarum actione, illam suscipe de manu domini. 30 Hoc sciens & certò persuasum habes, quod sicut potestatem habet ipse percutiendi siue vulnerandi, sic itē & medendi vulneribus, illis etiā quæ humano iudicio videntur immedicabilia: si cut potestatem habet ipse percutiendi siue affligendi, ita & sanandi leuandiq; afflictum ab afflictione. Ipse enim ad suæ potentiae atq; bonitatis gloriam demonstrandam & nostram salutem promovendam, nunc afflictionibus & aduersitatibus vel in substantia vel in corpore, hominem ferit & percutit: rursus verò, cum sibi visum fuerit pro sua gloria & nostro profectu expedire, liberat eundem ab aduersitatibus & miseriis quantumuis maximis, etiam si humana via vel industria videantur inextricabiles & insanabiles. 31 Ipse, cum voluerit & sibi visum fuerit, liberabit te etiam à sex tribulationibus

28 Beatus homo, qui corripitur à domino.

Rom. 8

Heb. 12.

29 Increpatione ergo domini nereprobes.

30 quia ipse vulnerat & medetur, percutit & manus eius sanabunt.

31 In sex tribulationibus

H 3 latio

liberabit te, lationibus, id est, ab omnibus malis & miseris
 quæ tibi obuenire possunt in vita ista præsentī, quā
 tumlibet multæ numero & mole graues fuerint:
 ita vt nulla tibi vnq̄ possit nocere huius temporis
 aduersitas, si in humilitate Deo subiectus perma-
 neas, & ab omni murmuratione temetipsum custo-
 dias. 32 Non solum autem te liberabit omnipo-
 tens Deus de tribulationibus istis temporariis, ve-
 rumetiam ab illa tribulatione maxima & sempiter-
 na, quæ post huius vitæ tempus manet impios in
 futuro sæculo, postquam decursus temporum cessa-
 uerit, ita vt nihil prorsus ab illa tum sentias malū,
 quando omnes impii & murmuratores tribulatio-
 ne sempiterna affligentur: quæ merito septima, id
 est nouissima potest appellari, eò quòd in illa sit
 status, nec succedat alia, quemadmodum dies se-
 ptimus vltimus est & finis sex præcedentium.
 33 In fame eruet te de morte, & in bello de manu gladii. Videlicet (vt particularius plures enume-
 mus tribulationes, à quibus per dominum iusti li-
 berantur) si fames oriatur super terram, seruabit
 te ne fame pereas: si bellum exurgat, seruabit te
 ne pereas gladio. Efficiet enim ipse, te custodiens
 do, vt nec fames nec gladius tibi noceant, sed ad
 bonum tibi omnia conuertet. 34 A flagello
 quoque pestiferæ linguæ, vel detractoris vel per-
 uersi doctoris, quo percutiuntur & vulnerantur
 multorum animæ, tu per Deum te custodientem ser-
 uaberis, vt nihil tibi noceant vel detractiones vel
 malæ persuasiones hominū. 35 Quòd si calami-
 tas quælibet vel publica tribulatio, alicunde exur-
 gat subito, nō redderis conturbatus, quemadmodū
 conturbantur illi qui non habent in domino fiduci-
 am, præ terrore nesciētes quo se vertere aut quid ve-
 lint agere: 36 Imò & si vastitas desolatioq; ma-
 gna & generalis venerit super terram aut provinci-
 am totam, vel ab hostibus, vel ex cœli inclementia
 (vt tempore sterilitatis, quando cœlo negante plu-
 uiam

uiam, terra sterilis efficitur, & rerum omnium ad
 victum necessariorum oritur penuria) tu interim
 dum contristaberis & flebunt qui non habent in
 domino fiduciam, non solum non contristaberis, sed
 pro nihilo pendes omnia, ac veluti redebis illis fle-
 ribus. 37. Neque si periculum aliquod exur-
 gat à feris terræ bestiis, vtpote à leonibus, lupis,
 vrsis, aut huiusmodi, quæ nonnunquam grassari so-
 lent ampliusq; sæuire in homines tempore famis,
 vel etiam alias ex vltione diuina, tu ab hoc pericu-
 lo non formidabis, habens in domino fiduciam.

38 Imò verò etiam cum lapidibus terræ vide-
 beris intisse fœdus, ita vt tibi nec ipsi qui in publi-
 ca via iacent lapides quicquam noceant, vt non of-
 fendas vsquam ad lapidem pedes tuos. 39 De-
 nique, ipse quoque crudeles bestię terræ non tibi
 quicquam nocebunt, eruntq; tibi velut pacificę: imò
 nec ipsi dæmones pessimæ bestię tibi nocebunt,
 eruntq; tibi quasi pacificę, quum nihil tu ab illis
 perpetieris mali. In omnibus his tribulationibus &
 malis, quibus solent affligi amatores huius mundi
 ignorantes deum, viri iusti & pii qui in humilitate
 sua domino confidunt & seruiunt, diuinæ pietatis
 protectione sic liberantur, vt ab omnibus illis ni-
 hil accipiant nocementi, quantum ad ipsorum spe-
 rat salutem, vt nihil sit damnationis iis qui serui-
 unt domino, sed omnia potius eis cooperantur in
 bonum. Nonnunquam verò specialibus miraculis
 atque priuilegiis, etiam temporaliter & visibiliter,
 suis electis deus in huiusmodi succurrit, quando &
 quomodo sibi, pro sua gloria & illorū salute, vide-
 tur conueniens. 40 Tunc demū intelliges & expe-
 rientia certa cognosces, q̄ in paciētia & humilitate
 pacē verā cōparaueris tabernaculo tuo, id est, cordi
 tuo, qd per humilitatē & paciētiā in pace possidet:
 item & omni domui atq; familię tuæ, quā ob gratiā
 sui tuebitur dominus. 41 Ac tunc quidē, speciem

H 4 tuam

37 & bestias
terra nō for-
midabis.

38 Sed et cū
lapidibus re-
gionum pa-
cificarum tuarum:
39 & bestie
terre pacifi-
cæ erūt tibi.
Psal. 90.

Rom. 8.

40 Et scies,
quod pacem
habeat taber-
naculum tuum:

41 *Quisitas specie tua non peccabis.* tuam siue pulchritudinem domumque ac familiam tuam speciose instructam diligenter visitans atque gubernans, ut probum decet & pium patrem familiam, sic ab omni peccato & temetipsum & tuos omnes pro virili custodies, postquam commoda vere pietatis tanta aliquantisper fenseris. **42** Tunc quae que experieris, quod restituetur tibi & multiplicabitur posteritas tua, quam videris prorsus perdidisse, sine spe (quantum ad iudicium humanum attinet) recuperandi: **43** & progenies tua, id est filii filiorum nepotes tui, valde multiplicabuntur numero copioso et sufficienti, ut plures non desideres, quemadmodum multiplicantur gramina super terram pulchre virentia. Sic (inquam) multiplicabitur volente Domino semen tuum corporale, in filiis & nepotibus tuis, quos finita plaga ista & sanitate tibi reddita, accipies: multiplicabitur quoque multo magis semen spirituale & progenies spiritualis, quantum ad illos qui tuis bonis monitis & exemplis ad pietatem formabuntur, & quasi per te generabuntur deo: quae multiplicatio feminis spiritualis, prior est praestantior. **44** Denique, tu qui modo proximus videris morti, secundum humanum iudicium, nihilque a morte distare, volente deo, vitam longam adhuc victurus es, non ante inferendus sepulchro, quam iustam aetatem humanae vitae expleueris: sepelierisque in plenitudine annorum, in senectute bona: **45** & non solum in abundantia dierum, sed etiam in abundantia siue plenitudine bonorum operum, ad eum modum quo aceruus tritici iustam & plenam habentis maturitatem, conuenienti tempore congregatur in horreum, illicque seruetur ab iniuria hyemis, ne corrumpatur & pereat. Sic enim & viri iusti in senectute bona, postquam expleuerint tempora multa, virtutibusque & actionibus optimis bene maturuerint, moriuntur, & inferuntur in vitam aeternam: cum e contrario viri impii non dimident dies suos, morianturque in tempore non suo, quem

*Psal. 54.
Eccl. 7.*

quemadmodum si fruges, quum adhuc virent, ante maturitatem, tempore non suo demetantur, & proiciantur in firmarium, aut in escam & conculcationem bestiis. **46** Ecce ista quae modo dixi pro tua instructione, o amice Iob, nihil dubites verissima esse, atque ita habere ut per me longa & frequentis inuestigatione sunt comperta, atque etiam diuina reuelatione comprobata: qua quidem in re, amici officio pro ratione temporis, mihi videor satisfecisse. **47** Tuum nunc fuerit, ista quae a me dicta & a te patienter satis audita sunt, diligenter in mente reuoluere, & apud temetipsum in silentio expendere, ut ex eis patientiam discas, & a murmuratione atque querimoniis tuis in quibus coepisti a modo abstineas. Ad hoc enim ista a me dicta sunt, ut tu ex eis fructum capias, atque ad patientiam animeris.

SEPTIMI CAPITIS
Elucidatio.

A Vdiens sanctus Iob, verba sua illa prima tam serio ab amicis diiudicari & tam seuera examinatione expendi, ut propter ea velut querulus, murmurator, ac blasphemus argueretur, quae ipse non ex blasphemandi animo, sed tantum dolore nimio quasi compulsus, ad declarandam doloris ipsius magnitudinem protulerat, rationabili responsione falsam hanc suspicionem illis adimere voluit: quid illa sua tam secundum speciem querula oratione potissimum intenderit, & quanti eum premant dolores, particularius explicando, ac deinde misericordiam tam ab amicis quam ab ipso Deo, querulis iterum vocibus exoptulando. Respondit itaque in hunc modum: **2** Non equidem affirmo, o Eliphaz amice, prorsus ab omni peccato magno ac paruo me esse immunem, quod tu ex meis verbis intellexisse videris; sed hoc in bonae conscientiam

H. 5 scien

46 *Ecce hoc ut inuestigauimus, ita est:*

47 *quod auditum, mente pertracta.*

CAP. VI.
Respondens autem Iob, dixit:

2 *Wind apenderentur peccata mea*

quibus iram
merui, & ca-
lamitas qua
patior in sta-
tēra, quasi a-
rena maris
hec grauior
appareret.

scientiæ testimonio ausim affirmare, non inueniri in me tam grandia peccata, quibus tam grauissimam, prorsus insolitam & inauditam plagam, fuissē commertus, qualem nunc patior, iuxta regulam & consuetudinem quam solet obseruare Deus pro hoc tempore in puniendis peccatis hominum, maiora plagis grauioribus, minora leuioribus puniendo. Vnde (vt humanum aliquid dicam) si fieri posset, vt peccata mea quę per fragilitatem aut ignorantiam aut quomodolibet aliter fortē commisi, quibus videri possem hanc plagam commertuisse, in statēra siue bilance appenderentur, & iuxta trutinam librarentur, cum plaga ista grauissima quam patior, ausim hoc affirmare, quod pœna longē grauior inuenieretur quam culpa, quodq; multo grauius me puniat, quam mea peccata commertuerint in hoc tempore puniri, quemadmodum arena maris grauitate nimia, sicut & multitudine, longē superat aliorum quę conferri possint grauitatem.

3 Vnde et uer-
ba mea dolo-
re sunt ple-
na:

3 Atque hinc videlicet uerba mea illa processerunt dolore plena, doloremq; grauissimum attestantia, non plena blasphemiae (vt nos existimatis) aut blasphemiam ullam attestantia: ex nimio uidelicet excessu incredibilis plagę & inestimabilis doloris, qui me compellit ad loquendum uerba huiusmodi excessum aliquem sonantia, non ex animo blasphemandi vel murmurandi contra Deum.

4 quia sagittę
de domini in
me sunt,

4 Neque mirum uobis uideri debet, quod sic loquar, si attendatis plagę meę inauditam grauitatem. Non enim ab homine flagellor aut patior, cuius uerbera & plagas facile satis possem sustinere: sed deus ipse est qui manum suam extendit aduersum me, et quasi sagittas iaculatur in me dolores, ad intima usq; corporis mei penetrantes: 5 quarum sagittarum furor & uehementia nimia, non solum me fatigat, sed prorsus exhaurit omnem spiritum siue vigorem meum, ita vt in corpore nihil relictum sit sanum aut integrum, nec in animo uirtus mihi

suffi-

sufficiat ex meipso ad sustinendum. 6 Neque solum presentibus affligor malis, uerum etiam absentibus & iis quę adhuc possunt accedere conturbor & perterritus, quasi exhorrescens his quę modo patior plura insuper aut maiora posse accedere. Vnde non mirum uideri uobis debet, neque ad blasphemiam statim imputari, si in tantis miseriis ego constitutus aliquanto immoderatus uidear eiulasse. 7 Sanē muta animalia, quamlibet etiā rudia ac stolidia, donec bene est eis, nihil mirum si non clamitent uel querantur eiulando: quemadmodum uidelicet syluestris asinus cum uiride gramē, gratissimum sibi pabulum, ante se conspicit, non rudet: 8 & hos cum ante pręsepe plenum cibo optimo steterit, non emittet mugitum: sed si famelican, deficiente pabulo, quantumuis rudia sint & stolidia animalia laboribusq; ferendis aptissima, naturaliter tamen emittent uoces lamentabiles: ille rudiendo, iste mugiendo, quibus miseriam suam testantur. Atque ita quidem & ego si in uestro statu essem, aut eo quo nuper erā, nullius rei defectū habens, facile ab huiusmodi uerbis querulis abstinerem, sicut & uos modo nihil habentes aduersi a talibus abhorretis. Verum cum in tanta nunc sim angustia positus, quare mihi non licebit, quod illos docet natura, querulis uocibus meę miserię statum declarare: quare in hominē tam misero reprehendetur, quod non reprehenditur in boue aut asino famelico? 9 Videmus item quotidiana experientia, si cui uis proponatur insulsus & male sapidus, ex eo tantum quod non sit sale conditus, etiam si alioqui bonus fuerit & esui commodus, non posse cibum illum manducari ab eo cui est propositus, nisi cum magna displicentia & horrore, qui naturaliter ex huiusmodi consurgit in sensitiuo appetitu. 10 Neque item potest homo gustare siue manducare id quod nouit si gustetur, adferri mortem, vt cuiusmodi est uisus aut potus ueneno infectus

6 et terrores
domini mille
tāt cōtra me.

7 Nūquid rugiet onager,
cum habuerit
herbam:

8 aut mugiet
bos cum ante
pręsepe ple-
num steterit?

9 Aut poterit comedi in-
sulsam quod
non est sale
conditum?

10 Aut potest
aliquis gusta-
re, quod gustu
statū offert
mortem?

infectus: sed abhorret homo naturaliter secundum appetitum sensitivum, & execratur, fugit atque abominatur quæ sunt eiusmodi, vocibusque querulis & exclamando & abominando quantum valet deprecatur, abiicit, refutat & refellit huiusmodi, nec se potest ad ea sumenda accommodare sine apertis indicis displicentiæ & doloris. Sicque & ego nunc propositis mihi tam gravissimis doloribus, ipsa quoque morte amarioribus, nihil mirum si secundum appetitum sensitivum (qui naturaliter omnia corporis refugit incommoda, sicut e contrario commoda sectatur) vehementer abhorream, horroresque & terroris vehementiam etiam voce & gestibus explicem.

11. *Quæ prius nolchat tangere anima mea, nunc præ angustia cibi mei sunt.*

12. *Quis det ut veniat petitio mea, & quod expecto tribuat mihi Deus, et qui cepit ipse me conterat? & soluat manum suam, & succidat me:*

11. Tanta est enim mea miseria, ut eam à quibus ante animus meus plurimum abhorrebat abstinere, atque diligentissime, nunc præ nimia angustia habeat quasi cibum & potum: hoc est, ut querulas voces et lamentabiles eiulatus nunc habeam quasi cibum & potum, & quasi pro consolatione familiares mihi faciam, extorquente id à me velut naturali quadam necessitate, vi immensa doloris. 12. Tantus nimirum est dolor quem patior, ut pro maximo munere optarem petitionem meam, quam etiam supra in principio sermonis mei indicavi, impleri, & quod vehementer desidero atque expecto mihi tribui à Deo: nimirum ut sicut me cepit ipse per vim suæ potentiae gravissime affligere, ita pergat manum suam extendere fortius, donec me prorsus conterat & interficiat: ut postquam humana via non videtur spes vlla superesse recuperandæ sanitatis, saltem mors ipsa tantis malis finem imponat. 13. Neque tamen adeo sum impatiens aut demens, ut ipse mihi vitam contra fas & æquum auferre velim. Sed ipsum, qui dominus est vitæ & mortis, qui in animas nostras plenum habet cum potestate dominium, precor, ut si videatur manum potentiae quam adhuc ex parte aliqua super me continet, in eo quod non penitus me interficit, ut ipsam (inquam) prorsus solvat, totamque

tamque extendat aduersum me, ita ut vitam hanc corporalem mihi auferat, sicut cætera omnia iam abstulit: sicque de medio viventium me succidat siue demtat. 14. Non solum enim non abhorreo mortem, verum etiam pro consolatione unica id reputabo, si ita me affligat gravissimis doloribus, ut nec à morte parcat, utque etiam vitam hanc mihi post dolores nimios auferat. 15. Atque etiam si hac in re deus suam impleat voluntatem et meam exaudiat petitionem, non contradicam neque obmurmurabo decretis omnipotentis dei, qui sanctus est in omnibus operibus atque decretis suis, & quæcumque facit in vero iudicio facit, nec proinde quisquam aduersus facta siue iudicia eius debet obmurmurare, sicut nec ego impræsentiarum facio, licet vos id existimetis: neque facerem, etiam si me interficeret, sed magis letarer & gratias agerem pro adimplentione desiderii mei. Quomodo igitur verisimile videri possit, animo blasphemandi priora illa verba à me prolata fuisse, cum grauiore etiam poenâ atque adeo mortem ipsam, sine murmure & contradictione suscipere sim paratus. 16. Neque verò immerito mortem tantopere exopto & inuoco, nec sine causa tam lamentabiles voces edo. Non enim mihi homini infirmo & molli carne circumdato, tantum est roboris, ut tam gravissimam plagam & intolerabilem afflictionem valeam sustinere. 17. Neque finem aliquem vel terminum adhuc video dolorum istorum, quibus excrucior, ut vel hac consideratione meipsum consoletur, & ad ferendum ad tempus aliquantum confirmem: sed crescit indies dolores, neque tamen video finem vitæ appropinquare, aut aduenire mortem, per quam à malis omnibus liberarer. Si enim in proximo finem viderem miseriarum istarum, possem utcumque meipsum consolari in breuitate temporis. Nunc verò, cum finem nullum videam, & tamen quotidianum sentiam dolorum incrementum, quid mirum, si fleam & eiulê, si etiam mortem ipsam inuocem & exoptem?

Neque

14. *hæc mihi sit consolatio, ut affligens me dolorem non parcat: 15. nec contradicam sermonibus sancti.*

16. *Quæ est enim fortitudo mea, ut sustineam?*

17. *aut quis finis me? ut patienter agam?*

18 Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, neccaro mea enea est.

19 Ecce non est auxilium mihi in me,

20 Et necessarii quoque mei recesserunt a me.

21 Qui tollit ab amico suo misericordiam timorem domini derelinquit.

ELUCIDATIO

18 Nequentim lapideus aut saxeus homo ego sum, ut robur habeam saxeam aut lapideam duriciem, ut sim ad omnia insensibilis & absque dolore: neque caro ista quam circumfero, animae meae domicilium, ad modum aris firma est & insensibilis, ut nullis plagis cedat aut moueatur, nulloque tangatur dolore: sum autem ego homo terreus & carnis, vasculum fictile & fragile, carnem habens mollem nimis & teneram, quae statim ad ictus quoslibet expauescat & deficiat, grauissimeque indoleat & intime affligatur. Propter quod, considerantes naturae meae imbecillitatem & plagae grauitatem, non mirum arbitremini, quae si aliquanto immoderatus, cogente doloris excessu, videar loquutus.

19 In hac autem plaga tam grauissima, nullum prorsus mihi accedit solatium, neque ex memetipso neque ab aliis. Nam, quod ad me ipsum attinet, fatis apertum est, nihil prorsus auxilii vel solatii corporalis mihi relictum esse in memetipso: cum sim priuatus simul bonis omnibus, quaeque in hac vita auxilium vel solatium vllum homini adferre possunt. 20 Quod vero nihil mihi aliunde sit expectandum auxilii, illud manifeste insinuat, quod etiam propinqui & cognati & amici, qui peculiari necessitudine siue familiaritate mihi quondam erant coniuncti, nunc me penitus derelinquunt, & longe a me recedunt, nullam mihi ostendentes amicitiam aut beneuolentiam exhibentes. 21 Quae quidem inhumanitas & infidelitas, deo nequaquam placet. Imò hoc certum est, eum qui proximo & amico suo negat misericordiam, (recusans illi cum possit & res ipsa exoptulet misericordiae & charitatis fraternae opera impendere) contra sanctum Dei timorem agere, & dilectioni diuinae facto contraire: cum hoc postulet sanctus timor & dilectio vera Dei, ut proximis nostris, & maxime amicis, fidem & misericordiam oportuno tempore exhibeamus.

Qui

CAPITIS SEPTI.

Qui enim proximum & amicum non diligit quem videt, Deum quem non videt quomodo potest diligere? Maxime cum hoc mandatum à Deo habeant homines, ut fratres diligant. 22 Ita sane contra sanctum Dei timorem fratres mei, propinqui secundum carnem & cognati, nulla affecti super me compassione, quasi me non viso celeriter pertransierunt, nec verbo nec facto vllam mihi adferentes consolationem, ad similitudinem rapidi torrentis, qui magno impetu & impetuosa celeritate descendens è montibus, per conualles transit: cum ex timore Dei mihi assistere potius, & circa me commorari diutius, debuissent, ad praestanda mihi oportuna obsequia debitaque solatia. 23 Hi autem qui huiusmodi sunt erga amicos, infideles (inquam) & immisericordes, non effugient iudicium Dei. Nimirum dum minora & nullius pretii damna siue incommoda metuumt, diuino iudicio incident in damna atque incommoda longe grauiora: veluti si quis leuem pruinam fugiens, grauissimam & frigidissimam cogatur niuem copiose in se irruentem ferre. Ita sane & illi qui modo proximis misericordiae opera negant, ne damnum patiantur in rebus temporalibus, utpote vel in pecunia, vel in rebus aliis externis, vel in honoribus, vel in corporis valitudine, diuino iudicio damna grauissima sentient in aeterna damnatione, vbi erit defectus totalis vniuersi boni, & cumulus omnium malorum: quae si conferantur cum malis vel incommodis vitae praesentis, longe ea superexcedunt, quemadmodum nix frigoris acerbitate & ponderis grauitate & materiae multitudine longe superat tenuem leuemque pruinam. 24 Et quanquam forsitan ad tempus aliquantum videbuntur immisericordes huiusmodi feliciter agere, & vltionem nullam percipere: attamen quando visum erit Deo, qui omnia ordinate suo tempore agit,

1. Ioan. 4

22 Fratres mei praeterierunt me, sicut torrentis qui raptim transit in conuallibus.

23 Qui timet pruinam, irruet et super eum nix.

24 Tempore quo fuerint dissipati, peribunt.

25 *ut inca-
luerint, solue-
tur de loco
suo.*

26 *Inuoluta
sunt semita
gressu eorum
ambulabunt
in uacuum, et
peribunt.*

27 *Cōsidera
te semitas
Themā, itine-
ra Saba:*

28 *Et expe-
ctate paulis-
per.*

29 *Confusi
sunt,*

30 *quia spe-
raui,*

In illos uicisci, eorumque foelicitatem dissipare, per mortem anima separata a corpore, tunc in poenam suae infidelitatis & immiseri cordiae, dānatione aeterna peribunt: 25 & cum feruor diuinæ indignationis in eos exardescere coeperit, eorumque uiri & premi se senserint, tunc subito soluentur, liquefcent, & peribunt de loco suo, perdentque omnem foelicitatem & gloriam suam, absque ulla resistētia, quemadmodum liquefcent cera vel butyrum a facie ignis. 26 Ideo uidelicet sic eterna damnatione impii tales puniuntur, quoniam actiones & studia eorum in quibus occupabantur dum uiuerent, non erant recta & plana in iustitia & æquitate, sed curua, distorta, intoluta & intricata, per infidelitatem & iniustitiam: atque ideo sine fructu sunt omnia quae agunt, neque per ea finem beatum assequuntur salutis aeternae, sed perditione sempiterna peribunt, accepturi post omnia mortem peccati stipendium. 27 Ne uero me frustra conqueri de amicorum infidelitate arbitremini, ipsi oculos uertite (si libet) ad itinera quibus uenit a regionibus Themanitarum & Sabaeorum, ubi amicos multos & familiariter notos habebam, cum essem in pristina foelicitate: 28 & expectate paulisper, ut attentius diutiusque obseruetis, si ueniant ex tot amicis & notis aliqui nunc ad ferendum mihi in hac necessitate auxilium uel solatium exhibendum: & uidebitis, uel neminem uel admodum paucos ex his locis, causae meae releuandae miseriae, huc aduenire. 29 Ipsi audiētes famam meae tantae miseriae, in semetipsis conturbati & confusi sunt super me, ita ut nesciant quid de me cogitare debeant, ita ut praefusa confusione atque erubescētia omittant me visitare: existimantes id sibi fore uerecundum, si me tam miserum ipsi inuiserent, 30 eod quod in tantam me uenisse statum audierint, in quo eorum uidear egere auxilio atque subsidio: & ideo timentes, ne ab eis si me inuiserent aliqua postularem, maluerunt domi manere, quam ad me venire: quemadmodum solent

solent auari homines non libenter pauperes suos amicos aut cognatos inuisere, ne cogantur de suis facultatibus aliquid in eorum subuentionem conferre.

31 Nonnulli etiam ex eis plus ceteris (ut uidetur) fideles & misericordes, usque ad me uenerunt: 32 sed ubi me uiderunt tam graui aduersitate deiectum et insolita plaga percussum, ita pudore & uerecundia sunt oppleti, ut nihil mihi auxilii uel consolationis exhibuerint, abhorrentes a nimia mea miseria.

33 Videlicet (ut aperte dicam quod sentio) uosipsi tres amici mei, tu Eliphaz, tu Baldath, & tu Sophar, antiquae inter nos amicitiae lege compulsi, nunc quidem ad me uenistis, eo animo (ut credo) ut me consolarem: 34 iidem tamen ipsi mox ubi plagam istam meam tam horribilem coram uiderunt, extimuitis & abhorre cepistis, stupore & horrore sic oppleti, ut consolationis nihil mihi haecenus attuleritis. Imo e contrario, duris etiam uerbis me inuaditis & increpatis, quasi timentes ne si amice me alloquamini, ego a uobis sim postulaturus aliqua in subuentionem meae miseriae: qua cautela uti solent auari erga pauperes, ut eis os claudant, ne petere ab eis aliquid audeant. Quum enim erga pauperes se affabiles praebent diuites, audent illi ab his liberius quibus egent postulare: quum uero duros & difficiles, non audent loqui. Sed non est quod timeatis, aut ob talem timorem mecum durius agatis. 35 Nunquid enim haecenus unquam ego a uobis quicquam petii uel auxilii uel subsidii temporalis, uidelicet aut de uestris facultatibus aliquid mihi donari, 36 aut de manu hostium meorum per uos liberari, uel de eis uindicari, aut de potentia tyrannorum & robustorum opprimentium homines per uestrum auxilium uel consilium eripi? Nihil unquam tale a uobis postulauit, neque olim cum in foelicitate agerem minimeque opus haberem, neque etiam nunc, quamquam in tanta constitutus afflictione & angustia. Unde non est, quod hac de re solliciti sitis, neque hoc

31 *uenerunt
quoque usque ad
me, 32 et pudore
cooperati sunt.*

33 *Nunc uenistis,*

34 *Et modo
uidentes plagam
meam timetis.*

35 *Nunquid
dixi, afferte
mihi et de
substantia uestra
donate mihi*

36 *uel liberate me de
manu hostis.*

et de manu robustorum eruite me? 37 Docete me, & ego ta cebo: & si qd forte ignorauit, instruite me. 38 Quare detraxistis sermonibus ueritatis, cum è uobis nullus sit qui possit arguere me? 40 Ad increpandum tantū eloquia concinnatis, & in uentū uerba profertis. 42 Super pupillum irrui- tis, & subuertere nitimini amicū uestrū respectu opus est: ut durius mecum agatis? 37 Neque tamen hæc dixerim, neque sic accipi à uobis uelim, quasi nolim ego meliora dicentibus aurem accommodare. Si uobis videar egere doctrina uestra, & si me potueritis in re aliqua quam ignoro, aut de qua ignoranter & non recte loquutus sim, melius docere, non recuso doceri à uobis, libenter uos in silentio humiliter audire uolo, meliora docentes, & solidae ueritatis aliquid contra me ad meam ædificationem & instructionem adferentes libenter suscipiā. 38 Verum non ira uos mecum agitis, qui uerbis meis supra prolatis, in quibus falsitatis aut impietatis reuera nihil continetur, si sane ut oportet intelligantur, & ea intentione qua pronuntiata sunt candidè excipiantur, detrahere siue contradicere laboratis, perinde quasi falsa aut mala reprehensione digna protulisset: 39 cum tales sint illi sermones mei, ut nemo ex uobis iusta ratione pro illis me possit arguere, ut blasphemum, mendacem, aut impatientē, si sane & ea intentione qua prolata sunt (ut supra iam dictum & declaratum est) accipiantur. 40 Videntur uerba uestra non ad hoc tendere, ut aliquid me doceant quod ego ignorauerim, sed tantum ad obiurgandum me & increpandum uidentur esse composita: quæ ut uehementiora plusque habentia ponderis uideantur, artificio rhetorico concinnare ea studetis: 41 atque ita uerba tumentia orationesque superbas contra me profertis, & quasi in uentum magno cum fastu iactatis, sed sine fructu, cum ego huiusmodi phaleratis assueuerim nihil moueri sermonibus, nisi quantum ueritatis pondus euerit. 42 Hac autem grandiloquentia uestra, quasi pondere quodam, irrui- tis super me pupillum & orphano alicui similem, qui defensorem neminem meis partibus fauentem habeo: & subuertere prorsus atque opprimere laboratis ueterem amicū uestrū, existimantes uestris ornatis & grauibus sermonibus mihi os occludere, ut non ultra hiscere audeam

neque

neque meam causam defendere: quæ quidem inclementia eo est maior, quod in hominem tam miserum, & insuper amicū, ea utamini, cui potius duplici hoc iure (nempe miseriæ & amicitia) parcere, mitiusque agere cum eo debebatis. 43 Veruntamen postea quam in ira mecum inclementer & inciuiliter agere cepistis, ne forte uos existimetis me ista dicendo subterfugia querere, aut ueritati amicitiam uel misericordiam uelle antepone, mihi placet ut disputationem istam quam iam contra me incepistis prosequamini, si ita uobis libitum fuerit. 44 His tamen legibus, quas iure in omni disputatione ab opponentibus respondens potest exigere: ut prius quidem auditum meis dictis patienter & diligenter exhibeatis: 45 deinde postquam audieritis, ut apud uosmetipsos attendente mente & sepositis animi passionibus atque perturbationibus (quæ iudicium mentis excæcant) ea expendatis, diiudicetisque, num falsum aut reprehensione dignum aliquid protulerim.

46 Ac si quidem ob hoc uobis uidebitur aduersus mea dicta aliquid respondendum siue contra obiiciendum, postulo ut cum modestia id fiat, rationabilibus argumentis & efficacibus rationibus, non contumeliosis uixis aut scurrilibus conuitiis, ad quæ solent familiariter se conuertere, quod non tam solidæ ueritatis amore quam cupiditate inanis gloriæ disputat, ubi ratione et ueritate se uiderint destitutos. 47 Denique, inter loquendum id quod uerū ac iustū est iudicate, ut non nisi illa loquamini, quæ uobis in sincero iudicio cordis & conscientia uidebuntur iustitiæ & ueritati esse consentanea. 48 Hoc pacto & his legibus si mecum egeritis, confido quod non inuenietis me quicquam per linguam protulisse iniquum uel impiū uel blasphemum: neque in uerbis quæ pro mea defensione sum prolaturus, quicquam à uobis audiendum spero, quod ullam stultitiam hæresim aut blasphemiam sonet: sed uerba mea rationabilia iusta ac pia fuisse comprobabit, postquam ea diligenter expendieritis.

I 2

SEP

43 Veruntamen postea quam in ira mecum inclementer & inciuiliter agere cepistis, ne forte uos existimetis me ista dicendo subterfugia querere, aut ueritati amicitiam uel misericordiam uelle antepone, mihi placet ut disputationem istam quam iam contra me incepistis prosequamini, si ita uobis libitum fuerit.

44 Præbete aurem,

45 et uidete an mentiar.

46 Respondete, obsecro, absque contumeliosa intentione:

47 & loquentes id quod iustum est iudicate.

48 Et non inuenietis in lingua mea iniquitatem, nec in faucibus meis stultitiam personabit.

SEPTIMI CAPITIS

ELUCIDATIO.

*CAP. VII.
Militia est ui-
ta hominis su-
per terrā.*

*2 & sicut di-
es mercena-
rii, dies eius.*

*3 Sicut seruus
desiderat um-
bram, & si-
cut mercena-
rius prestolatur finem
operis sui.*

Illud in primis certum est, totam hominis vitam quam hic agit super terram in mortali isto corpore (etiam si quis non ferat dura eiusmodi & insolita qualia nunc ego patior) simillimum quid esse militiae: utpote quæ plena sit periculis multis, ab hostibus variis exurgentibus, & laboribus magnis, tum in agendo difficilia, tum in sustinendo graua, quæ per omnem hanc vitam passim occurrunt. **2** Est etiam tempus hominis quo hic super terram uiuit simile tempori hominis mercenarii & conducticii, qui in opere eius à quo conductus est mercede, à mane ad uesperam usque fatigatur, ferens pondus diei & estus, habens interim inter tantos labores & sudores suos aut nullam aut perexiguam consolationem, nisi quod expectat finem hebdomadæ, ut accipiat laboris sui stipendium & operæ suæ pretium, requiescatque dehinc aliquantulum. **3** Sicut seruus qui in opere domini sui occupatur, cum labore fuerit defatigatus, desiderat umbram gratam, ut sub ea refocilletur aliquantulum: et sicut mercede conductus ad opus aliquod perficiendum, cum laboribus fatigatur, magno desiderio anhelat ad finem operis ut eo absoluto mercedem recipiat ac requiescat, sic homo dum in uita ista agit super terram, in laboribus & doloribus multis, ad quos subeundos & ferendos quasi mercede est conductus à magno patrefamilias deo, pro eis mercedem beatæ retributionis pollicente, non immerito desiderat refrigerium & requiem à laboribus uitæ præsentis. Vnde quemadmodum laborantes in corporali militia solent finem expectare militiæ, & fatigati laboribus operarii ad finem operis anhelare: sic et homo non immerito potest ad huius uitæ laboriosæ & molestæ finem, desiderio anhelare, atque ad mortem ipsam, quæ finem tantis imponit laboribus, aspirare. **4** Quod uero ad me

ad me attinet, non solum generali hac consideratione mortem desiderare & inuocare possum, uerum etiam peculiari ratione, propter singulares labores & dolores quos sustineo: utpote qui non horas tantum aliquot uel dies, sed menses integros transegerim uacuos ab omni consolatione & refrigerio, **5** noctesque erumnosas & ualde molestas iam plurimas mihi supputauerim, quibus afflictus sum & fatigatus uehementissime: ut non immerito tædium me ceperit uitæ huius præsentis tam miserandæ, qui præter communia mala passim obuientia mortalibus, tantam insuper miseriam mihi peculiarem ferre cogor. Propter quod, mirum uobis aut irrationabile uideri non debet, si uitæ tædium habens, mortem ipsam exoptem & inuocem, quæ tantis malis finem imponat. **6** Tantâ nimirum est hæc mea miseria, ut neque per diem neque per noctem uilla mihi concedatur requies: ita ut si ad dormiendum circa noctis tempus me componam, conscenso lectulo, nequeam inuenire somnum: unde fastidians lectum & tenebras (ut euenire solet iis qui dormire non ualent) desiderabam aduenire diem, iacensque apud me horas supputabam, quasi expectans horam ad surgendum tempestiuam. **7** Vbi uero iam aduenerit dies, & surrexisse me contigerit, nullam iterum requiem inueniens à doloribus, fastidio diem, & noctis tempus iterum desiderare incipio, supputans horas singulas diei usque ad uesperam: **8** sicque doloribus multis affligor & excrucior per totam diem usque ad uesperam, nec est mihi prorsus uilla requies aut refocillatio. **9** Nimirum caro mea tota corrupta est & putrefacta, à vertice capitis ad plantam usque pedis, plena hulcere horribili & corruptione siue putredine foetidissima: et ex sanie effluente per hulcera, quæ siccatur & adhæret super cutem, operta est sordido foetidoque puluere, siue puluerulentis sordibus. **10** Præ excessu quoque carnis nimii totum corpus occupantis & deuastantis,

*Sic et ego
habui menses
uacuos*

*5 & noctes
laboriosas
enumerauit
mihi.*

*6 Si dormiero,
dicam:
Quando con-
surgam?*

*7 & rursum
expectaba
uesperam:*

*8 & replebor
doloribus
usque ad tenebras.*

*9 Induta est
caro mea pu-
tredine, &
sordibus pul-
ueris.*

10 *cutis mea
aruit, & con-
tracta est.*

11 *Dies mei
uelocius tra-
sierunt q̄ a
textente tela*

*succiditur,
12 & consum-
pti sunt absq̄
ulla spe.*

13 *Memento
quia uetusest
uita mea,*

14 *& nō re-
uertetur ocu-
lus meus ut
uideat bona,
15 nec aspi-
ciet me uisus
hominis.*

tis, etiam cutis exterior exaruit & siccata est, hincq̄ contracta apparet & corrugata siue etiam fissa, exhausto naturali vigore, & humore per nimium feruorem excocto: quemadmodum in vtre vacuo & soli exposito & arefacto videri solet. In hac igitur tanta afflictione & miseria, quid mirum si mortem exoptem & inuocem, quæ a tantis malis me absoluat?

11 Ecce tempus nunc vitæ meæ quo egi super terram, celerrimo decursu transit, quasi in momento: veluti quum textor iam absolutam telam subito præcidit, imò etiam celerius, quasi in momento, ut non videatur totum hoc tempus iam elapsum nisi vnus horulæ vel potius momenti spaciū: 12 prorsusq̄ iam consumptum videtur & perisse tempus vitæ meæ, absque vlla spe eiusdem protelandæ, quantum ad naturam attinet: quoniam non videtur possibile, ut in tanta corruptione & miseria longius vitam protraham. 13 Vnde ad te conuersus, Domine deus meus, qui omnium habes tempora apud te definita & omnem habes scientiam atq̄ potentiam, precor tuam bonitatem, ut dignetur accedere ad miseriam conditionis humanæ, quo vel sic moueatur ad miserendum homini tam miserabili. Considera quæso, quòd vita mea ista præsens leui flatui siue vento est simillima: quoniam sicut flatus venti subito oritur & transit cum sonitu, ita ut paulo post nihil eius appareat, sic & homo per exiguo tempore super terram viuit, ac deinde mox deficit, nusquam apparens, perinde ac si nō fuerit. 14 Postquam autem semel per mortem hinc abscessero, nō erit mihi ultra reditus ad statum istum vitæ præsentis, ut huius mundi bonis iterum vel oculis vel sensibus aliis perfruar aut oblecter: 15 neq̄ ultra conspectibus hominum mortalium viuentium super terram patebo, postquam semel mortuus fuero, corpore & anima separatis: & illo quidem sub terræ puluere, hac autē in inferno siue inferni lymbo absconditis. 16 Quam̄ autē humanis oculis tūc ero absconditus,

tuo

tuo tamen aspectui nequaquam subtrahar: quoniam oculi tui, quibus omnia nuda sunt & aperta, in me ferentur meq̄ aspicient, secundum vtramq̄ partem: quando corpus videbis in terra, animam in inferioribus terræ. 17 Tunc etiam (inquam) tui erunt in me oculi, quando ego secundū huius vitæ statum non subsistam, non agam inter viuentes hic super terram, postq̄ de medio viuentium fuero sublatus. 18 Quemadmodum nubes cū fuerit consumpta, vel per resolutionē in pluuiam aut niuē aut grandinem, vel per solā dissipationem, sicq̄ pertransierit & esse desierit, non ultra vnq̄ numero eadem videtur reuerti, sed resoluta manet aut dissipata: 19 sic & de homine agitur post huius vitæ transitū, qui postq̄ semel mortuus fuerit, corpore defosso in terram ac resoluto in puluerem, anima verò delata in infernū, non iterum videtur resurgere ad vitā huius mundi, neq̄ omnino potest naturali virtute idem numero resurgere. 20 Neq̄ vilo vnq̄ tempore, aut post quantacunq̄ temporū curricula, iterum redibit in domum suam quam solet inhabitare, vel ad possessiones & bona sua quæ solet possidere, ut ea iterum inhabitet atq̄ possideat, quemadmodū fecit olim cum viueret. 21 Neq̄ vnq̄ eum iterum agnoscet siue recipiet locus pristinae dignitatis, conditionis vel officii, aut etiam pristinae inhabitationis, nec in eo ultra vnq̄ apparebit, non magis quam si nunquam eum occupasset. 22 Cum igitur & vita ista præsens breuissima sit, & post eam semel transactam nullus sit expectandus reditus, merito ego in tā grauissimis constitutus doloribus, secundum affectum sensualem, de mea ista miseria conqueri possum, & ad quaecunq̄ doloris mei lenimentum amaras per os meum querimonias profundere, 23 fidenterque loqui audebo & potero in tanta afflictione & angustia animæ meæ, & quasi confabulando colloquar cum anima mea plena amaritudine grauissimæ afflictionis, ut vel sic aliquod accipiat

I 4

tui

16 *Oculi tui
in me,*

17 *& nō sub-
sistam.*

18 *Sicut cōsum-
mitur nubes
& pertransit,*

19 *sic qui des-
cendit ad in-
feros non as-
cendet,*

20 *nec reuer-
tetur ultra
in domū suā,*

21 *neq̄ cog-
noscet eum
amplius lo-
cus eius.*

22 *Quapro-
pter & ego
nō parcā orī
meo,*

23 *loquar in
tribulatione.*

fui doloris leuamen, cum nō sit mihi aliud relictum quo meum tantum dolorem solari aut lenire possim, quā flere eiulare & querulari: neque vos hac mea libertate iure debetis vel potestis offendi, cōsiderata meae conditionis intolerabili miseria. Non itaque propter vestras increpationes tacebo, sed fidenter loquar pro mea consolatione ad dominum, dicens: 24 Quid est, domine deus potētissime, quod tam grauissima me premis afflictione, atque intra tantam miseriam me concludis, constringis & coangustas, quasi intra carcerem, ad eum modum quo terribiles fluctus maris violentia tuae potestatis contines intra alueos & terminos quos constitui sti eis, ne conuertantur & operiant terram: & item cete grandia quae in illo creasti ab initio, intra septa sua constricta tenes, in interioribus maris & profundioribus abyssiis, ne si ad partes exteriores patentesq; maris procedant, damni plurimum hominibus aliisque piscium speciebus inferant. An sic, inquam, tibi visus sum ego terribilis & noxius inter homines, ut sic me oportuerit tantae plagae pondere deprimi & compesci a violentia? Sufficerent profecto mala ista, ad quemuis etiam violentissimum & robustissimum comprimendum. 25 Tanta nimirum est ista mea afflictio, ut peius etiam mihi sit nocte (quod tamen est requiei tempus a natura constitutum) quam die. Nam si fatigatus diei vigiliis & doloribus, visus fuero mihi inuenturus aliquid leuaminis per noctem, dormiendo in lectulo, ut ibi dolorem meum vel aliquantulum leniam aut releuarem: 26 si non prorsus dormiendo, certe iacendo & colloquendo siue confabulando & querulando mecum, ut solent nonnunquam infirmi quibus somnus negatur, iacendo tantum & gemendo aut querulando aliquid capere in lectulo leuaminis. 27 Hoc (inquam) ubi existimauero & attentauero, ea causa & spe membrum in lectulo ad recumbendum dispositis, mox illic inquietudinem magnam

24 Nunquid
mare ego sum
aut cetus, quia
circūdedisti
me carcere?

25 Si dixerō
consolabitur
me lectulus
meus,

26 O releua
tor loquens
mecum in strato
meo,

27 terrebris
me personis,

gnam & afflictionem horribilem sentio per terribilia somnia, quae te permittente impii daemones cerebro meo & phantasia abutentes immittunt, 28 & per horrendas visiones atque phantasmata, quae in mea phantasia faciunt apparere, unde horrore maximo concutitur corpus meum & vniuersa membra: quae quidem somnia & visiones tunc sunt horribiliora, quando permanente rationis usu apparent tempore vigiliae, quae non tam essent horrenda si in somno apparerent, aut etiam in vigilia, post ablatum rationis usum. 29 Ab hac videlicet tam intolerabili infirmitatis molestia, quae nullam mihi concedit quietem, anima mea secundum sensualem carnis appetitum, quo a malis & incommoedis corporis abhorret, tantum concepit vitae huius tedium, imò nauseam & odium, ut malit quouis genere mortis, etiam ignominiosissimo & horribilissimo (cuiusmodi est suspendiū) vitam finire, quam in tanta afflictione sine vlla intermissione aut respiratione diutius viuere. 30 Ipsa etiam ossa quae in humano corpore videntur robustissima, medullis consumptis & vigore exhausto, dolore perfossa, mortem quasi expectare & exoptare videntur, & item caetera omnia corporis membra prorsus deficere ex se vitam malunt, quam tantis perpenetrari & excarnificari cruciatibus. Quid verò aliud possum expectare vel optare quam mortem? 31 Iam enim desperata res videtur, quantum ad corporis attinet valetudinem: nec videtur possibile naturali via, ut vitam diu multum producā, vel ut sanus & incolumis iterum viuam, quemadmodum ante plagam hanc vixi, cum prorsus videatur plaga incurabilis & hucus insanabile. 32 Propter quod, sciens humana ope aut naturali via non posse mihi restitui sanitatem, ad te domine deus simplex confugio, humiliter postulans, ut parcere mihi & mitius aliquantulum agere mecum velis, & quam contra me extendisti seueram manū tuam reuocare. 33 Nam dies vitae

28 O per uisiones horrore concuties,

29 Quamobrem elegit suspendium animam meam,

30 O mortem ossa mea.

31 Desperauit, nequaquam ultra iam uiuam.

32 Parce mihi Domine,

33 nihil enim sunt dies mei.

mea breues admodū sunt, & quasi nihilum ante te, & perpauci videntur mihi superesse dies vitæ præsentis, vt saltem paululum requiescam & refrigerer, priusq̄ hinc abscedam, nunquā iterum ad consimilem vitæ statū rediturus. 34 Quid enim est homo, creatura vilis & fragilis, ac (quantum ad corpus attinet) nullius ferè roboris aut pretii, quod tanti facere eum videaris, vt sic contra eum potētia tuæ robur velis ostendere, 35 quodq̄ sic aduersus eum videaris cor tuum apponere siue opponere, vt tam terribilem cū eo pugnam instituas, & quasi in certamen cum eo descēdas, & quasi magnitudine potestatis eum velis obruere, quemadmodū nunc mecū agere videris, tam crudeli hac plaga me percutiendo: in quo velut magnum aliquid reputare hominem videris, cui te sic ex aduerso opponis. Non enim solent robusti pugnatōres, nisi aduersus illos se opponere, & in aciem descendere, quos sibi aliqua saltem ex parte pares reputant: contra eos verò quos longè se inferiores aestimant, dedignantur suæ potētia robur ostendere. 36 Tu quidē interdum diluculo, cum tibi fuerit beneplacitū, in serenitate & luce miserationum tuarum hominem visitas, tuis bonis eum distans & consolationibus lætificans. Rursum verò, cū tibi sic visum fuerit, rebus subito mutatis, quæ prius visitasti in benedictionibus dulcedinis, nunc aduersis casibus & rebus durissimis probas & affligis, subito faciens ex diuite pauperem, ex honorato contemptum, ex felici miserum. In qua vtraq̄ re magni facere te hominem declaras, dum prius quidem benignitatem tuam tam copiose erga eum demonstras, posterius verò rebus subito mutatis tuæ potentia seueritatem aduersus eundem ostentas: perinde quasi voluptati tibi sit, in homine tale bonitatis & seueritatis tuæ spectaculum edere, & quasi ludum quendam de eo facere. 37 Quādiu, o domine deus, in his grauissimis me relinques cruciatibus, quando tandem parces mihi miriusq̄ mecum

34 Quid est homo, quia magnificas

cum: 35 aut quid apponis erga eū cor tuum?

36 Visitas eū diluculo, & subito probas illum.

37 Vsq̄quo non parcis

cum ages, vel tantillum manum tuam remittens, vt sine dolore valeam deglutire per guttur saliuā meam? Nimis enim diu iam cruciatus istos pertuli, & eousq̄ iam dolor inualuit, vt nec saliuam valeā per guttur transmittere in os, aut rursus ad interiora reuocare (vt sit naturaliter causa refrigerationis oris atque palati) sine maximo dolore. 38. Quod si forte peccatis meis imputes hæc mala, vt isti contra me dicūt amici mei, quod propter peccata mea hæc patior: esto, peccauerim: neq̄ enim prorsus immunem à peccato me esse coram te confiteor. 39 Sed quid faciam tibi, o custos & obseruator hominum, quo tuam iram depellam? Si tu secundum rigorem tuæ seueræ iustitiæ obseruare velis & punire peccata mea, qua ratione ego ex me tuam potero iram auertere, & tuæ iustitiæ seueritatem compescere? Nihil enim ex me habeo, quo rigorosam seueritatem districtæ iustitiæ possum effugere: sed necesse omnino est, vt tua mihi succurrat misericordia, ac per eam tuæ satisfiat iustitiæ. 40 Quare tu domine me reputasti & habuisti quasi aduersarium & inimicum tuum, sic in me vt in hostem sagittas tuas acutas grauissimarū plagarum immitteundo, quemadmodum solent homines contra aduersarios acutas & validas sagittas potenter iaculari: cum ego tibi nunquā inimicus fuerim, aut aduersarius tuus esse voluerim, sollicitissime semper declinans ab omni eo quod me tibi posset inimicū constituere. 41 Et quare sic me vt inimicum tractās, tam grauius me afflixisti, vt mihi met ipsi factus sim grauis ad ferendū, & prorsus intolerabilis, præ afflictione nimia. 42 Quod si iterum peccata mea alleges, aut si fortè ea in causa sunt punitionis huius (de quo mihi tamen nihil constat, neque id mihi sit verisimile) si tamen forte hæc in causa sunt, quæ in me latere posse, aut seuerius à te quā ego existimem iudicari non nego, ignorans occulta iudiciorum tuorum, quare

mibi, nec dimittis me, ut glutiam saliuam meam?

38 Peccauit.

39 Quid faciam tibi o custos hominū?

40 Quare me posuisti contrarium tibi?

41 et factus sum mihi met ipsi grauis?

42 Cur nō tollis peccatum meum,

o piissime

43 et quare
non auferis in
iquitatē meā?

43 O piissime domine non auferis illa peccata mea, & illas meas iniquitates, in quibuscunq; te vel proximum etiam offendi, vt illa per indulgentiam & remissionem plenariam penitus operias & auferas de conspectu tuo, proiciastq; post tergum tuum: Id enim facere debebas, sciens quod ego inimicitiam sciens & volens nūquam aduersus te in corde meo retinuerim, imò magno semper desiderio fui, vt tecum amicitiam firmam & perpetuam pacem conseruarem, maxime cum ego meipsum non possim à peccatis mundare, sed tu solus es qui & emundare & emendare me potes à peccatis meis.

44 Ecce
nunc in pulue
re dormiam:

44 Meritò verò quātocius parcere mihi & emū dare me debes, ob breuitatem temporis quod superest vitæ meæ: quoniam ecce nunc in proximo, ante non multos dies, secundum naturæ cursum, morte vitam finire cogar, & secundum corpus resolui in puluerem, in quo vsq; ad diem resurrectionis generalis illud requiescet à laboribus vitæ huius, & ab omni vitali actione erit otiosum.

45 et si ma
ne me quesie
ris non substi
stam.

45 Et forsitan ante diem crastinum morti traditus fuero, ita vt si me crastino mane quis quæsierit, non me inueniet subsistentem inter viuētes hic super terram. Forsitan ante diem crastinum, aut proxima nocte ante diluculum, auferar de medio viuētiū, nec vltra inter homines super terram comparebo: Videor enim morti proximus, & vix quicquam vita mea à morte distare videtur. Vnde te precor, vt tempestiue mihi pro tua benignitate succurras, priusquam prorsus deficiam: propter quod etiam, tanto affectu cordis & vocis excessu te interpellare non desino, & meam nimis miseram sortem amarissime deflare.

CAP. VIII.
Respondens
autē Baldath
Sutes dixit:

OCTAVI CAPITIS

ELUCIDATIO.

HÆc vbi sanctus Iob pro sui excusatione, ad deo pellendam sinistram existimationem amicorū, dixisset,

dixisset, is qui inter tres amicos dignitate & auctoritate secundus habebatur, nomine Baldath Sutes, non contentus eiusmodi satisfactione, simili ferè qua prior Eliphaz indignatione illum arguit, similiq; item exhortatione admonuit, respondens in hunc modum: 2 Quousq; tandem verba huiusmodi querula & murmuratoria, ac blasphemiarū gratiarū actioni viciniora, frustra effuties? 3 et q̄ diu sermo oris tui varius erit & inconstans, non vni alicui rei intentus, sed per diuersa sine debita consequētia quasi raptu quodā discurrens: nūc contra Deum querulando, nunc in nos ipsos velitando, nunc mortem tibi optando, nunc sanitatē & meliora postulando. Et primum quidem (vt cætera omit tam) quid sibi vult quod ita licēter aduersus Deum loqueris, vt nec amice monitus ab huiusmodi proposito velis desistere? 4 An putas fieri posse, vt Deus qui est æquissimus, supplantet corruptaq; iudicium: 5 aut ipse qui est omnipotens, subuertat iustitiā, iniuste quempiam flagellando, vel supra demeritum pro peccatis puniendo? Id enim verba tua ista tam licentiosa, quibus contra Deum obmurmurare non desinis, aperte satis testari vidētur: quasi iniuste tecum agat Deus, aut per violentiam tyrannice te opprimat. 6 Quin tu his omissis quæ non nisi ad iram Dei prouocandam videntur cōducere, audi monita atque consilia mea. Esto, filii tui contra dominum peccauerint, & propter sua peccata illi iam subierint iudicium suum, traditi à Deo in vltionem pro demerito iniquitatis ipsorum, sic vt de illis iam vita defunctis, & qui suum iam acceperunt iudicium, non sit vltra spes: 7 tibi tamen, qui adhuc in vita superstes agis, eo in statu quo nemo desperare debet, quin per veram pœnitentiā possit à malo ad bonum reuerti: tibi, inquā, hoc polliceor, etiamsi propter tua peccata (vt verisimile videtur) tam enormi & insolita plaga ad desperationem vsq; percussus videaris, si tamen ex animo te velis

2 vsq; quo lo
queris talia,
3 & spiritus
multiplex ser
monis oris
tui?

4 Nunquid
deus supplan
tat iudicium,
5 aut omni
potes subuertit
quod iustum
est?

6 Etiam si filii
tui peccauerunt
ei, & dimisit
eos in manu
iniquitatis
sue:
7 tu tamen si
diluculo con
surrexeris ad
Deum,

te velis ad Deum conuertere, primo mane in auro-
 ra (quod tempus ad mentem recolligendam & ora-
 dum Deum omnium videtur commodissimū) con-
 surgens, 8 corpore pariter & mente, ad Deum,
 depositisq; querimoniis istis & murmuracionibus,
 in humilitate & poenitentia præteritorum peccato-
 rum Deum omnipotentem velis suppliciter depre-
 cari, primum quidem pro peccatorum remissione,
 dehinc & pro plagæ huius amotione: 9 si de-
 niq; firmo proposito tecum statueris vitam posthac
 melius instituere, tam erga Deum quam erga proxi-
 mos, vt syncere & recte amodo conterferis, sedu-
 lo cauens ne vel Deum aliqua peccati immunditia,
 vel proximum aliqua iniustitia offendas. 10 Hęc
 (inquam) tu si ex animo egeris, indubie quātocius
 te respiciet, tibiq; aderit bonitas Dei, qui prope est
 omnibus in veritate & humilitate ipsum inuocan-
 tibus: & qui hactenus visus est tibi dormire, donec
 mala ista grāuia super te venire permisit, videbitur
 iam ad te euigilare & expergisci, vt te benigno suo
 aspectu iterum a malis istis, quando & quomodo
 ei visum fuerit, liberet. 11 Et non solum te ip-
 sum, cum voluerit, pristinę restituet sanitati, verum
 etiam vniuersam domum atq; familiam tuam ipse
 restituet, restitutamq; & in iustitia bene institutam
 sua cura & protectione quietam securamq; efficiet:
 12 vsq; adeo, vt posteriora tua longe meliora futu-
 ra sint prioribus, vt foelicitas posterior q̄ a Deo es
 accepturus longē superet priorem istā qua iā priua-
 tus videris: ita vt omnia illa quæ ante possedisti, par-
 ua & vilia computari possint, comparatione eorum
 quæ postmodum ex Dei benigno respectu es acce-
 pturus. Sic enim solet Deus magno cū foenore suis
 electis restituere, quæ ab eis probandi causa abstu-
 lerit, si in tentatione fideles & patiētes inueniantur.
 13 Nimirū si mihi nō habeas fidē, nec fidedignus
 ego tibi, vt recens aut iuuenis, videar, maiores no-
 stros qui nostra præcellerunt sacula, si libet, interro-
 ga: item

8 et omnipotentem fueris deprecatus,

9 si mundus & rectus in-cesseris,

10 statim cui-
 gilabit ad te,
 11 et peccatū
 reddet habi-
 taculum iusti-
 tiae tuae:

12 in tantum
 ut si priora
 tua fuerint
 parua, & no-
 vissima multi-
 plicentur ni-
 mis.

13 Interroga
 enim genera-
 tionem pristi-
 nam, et dilige

ga: itē quæ a patribus memorię prodita sunt, vt post
 longam experientiam a multis saculis fuerant com-
 perta, diligenter inuestiga: & ab his disce vera esse
 quæ dico. 14 Idcirco autem ad patrum doctri-
 nam te mitto, quoniam nos qui modo super terram
 viuimus, sicut pauca admodum sumus ætatis, ita
 modicæ sumus experientia atq; scientia: pauca ad-
 modum scientes, longe verò plura ignorātes, quan-
 tum ex nobis ipsis: adiuuamur autem in rerum cog-
 nitione, ex iis quæ maiores nostri ab initio, per lon-
 gam multorum saculorum experientiam comperta
 habentes, memoriæ prodiderunt, nobisq; ad instru-
 ctionē & commonitionem reliquerunt. 15 No-
 stra enim vita quam hic super terram agimus, nul-
 lius aut perexiguæ est durationis, similis vmbrae,
 quæ nullam habet stabilitatem, sed transit celerri-
 me & subito deficit, ad subtractionem corporis cui-
 us interpositione fit vmbra: propter quā vitæ bre-
 uitatem fieri non potest, vt ex nobis ipsis nostrorū in-
 genio vel industria multa cognoscamus: vt opus sit
 nobis, ad maiorum nostrorum experientiā, scientiā,
 & doctrinam recurrere. 16 Hos autem interro-
 gans & horum doctrinam inuestigans, inuenies il-
 los hac in parte mecum sentire, eademq; ab illis dis-
 ces quæ iam ex me audisti. 17 Loquentur eadē
 tibi quæ loquutus sum ego, & de corde suo pleno sa-
 pientia & experientia rerum multarū, quasi de the-
 sauro bono & pleno, proferent veritatis verba, his
 cōsentanea quæ modo ex me audisti: nēpe quod iis
 qui ex animo ad Deū conuertuntur solet ipse opor-
 tuno tēpore, cum sibi visum fuerit tentationi finem
 ponere, mala cuncta mirabiliter amouere, et pro eis
 bona liberaliter cōferre. 18 Ostendā autem tibi
 eadē & confirmabo, per apparentem & manifestā si-
 militudinē. Videmus nanq; ad oculum, iuncos aut
 scyrpos, nisi sufficientem habeant aquæ humorē, nō
 posse virore suū vel acquirere vel retinere: 19 ne-
 que carices in carectis sine continuo aquæ humore
 possunt

ter inuestiga-
 patrum memo-
 riam:

14. (hesterni
 quippe sumus
 & ignora-
 mus:

15 quoniam sicut
 umbra di-
 es nostri sunt
 super terrā)

16 Ipsi doce-
 bunt te.

17 Loquētur
 tibi, et de cor-
 de suo profe-
 rent eloquia.

18 Nunquid
 uirere potest
 scyrpus absq;
 humore,

19 aut cresce-
 re carectum
 sine aqua?

20 Cum ad hoc sit in flore, nec carpatur manu, ante oēs herbas arefcit. 21 Sic ule omnium qui obliuiscuntur deū, & spes hypocrite peribit.

21 Nō ei placebit uecordia sua: 22 Nō ei placebit uecordia sua: 23 & sicutte la arane arūsi ducia eius,

possunt crescere vel nasci vel augeri. 28 Imo uero, si iam pulchre floreat aut vireant iunci siue carices, neq; quisquā hominum manus illis apponat ad abscondendum vel auferendum de loco suo, solo tamen humore deficiente videbuntur statim, quasi in minimo tempore, citius aliis quibuslibet herbis aut plantis, in sese præ ariditate flaccescere, perditōq; virore & vigore prorsus deficere. 21 Ad hunc sane modum per omnia res habet cum studiis & actionibus omnium impiorum, qui timorem Dei negligunt aut contemnunt: & quomodo viror omnis iuncorum aut caricum sine aqua deficit, sic spes omnis & prosperitas hypocritarum siue impiorum hominum, qui ex animo Deum non colunt, etiamsi exterius id agere se simulent, nullam habere potest stabilitatem, sed breui deficiat necesse est. Quod enim iuncis aut caricibus est humor aquæ, id est hominibus gratia & fauor Dei. Vnde sicut bene est illis, dum aquæ sufficientem humorem habent: sic bene est hominibus, donec in Dei gratia & fauore permanent: contra vero, iis qui à Deo recedunt, eiusq; gratiam & fauorem derelinquunt, bene nequaquam esse potest, sicut nec illis aquæ humore deficientibus. Atque etiamsi forte ad tempus exterius videantur virere & prospere agere, prosperitas tamen illa male solida & instabilis post paululum comprobabitur. 22 Idcirco autem male erit impio & hypocrite, quoniam non placebit sed displicebit ipsi Deo, uecordia siue stultitia eius. Nimis enim est uecors & excors, nimis inconsideratus & insipiens, qui Deum sufficientissimum negligens, rebus caducis & animum humanum exple re nequaquam sufficientibus cor apponit: mereturq; iusto Dei iudicio hæc illius uecordia & insipientia, ut propter eam male pereat. 23 Omnia autem illa in quibus habuit fiduciam impius, erunt ei quasi tela quam texit araneus: quæ ubi fuerit ab araneo multo labore, etiam cum sui corporis euisceratione,

ceratione, non tam sibi ad habitationem quam ad irretiendum innoxia animalia, contexta, subito dissipatur atque ad nihilum in momento redigitur, ab eo qui domum scopis mundat: simulq; cum ea araneus ipse plerumq; inuoluitur deicitur & conculcatur, ut venenosa efficiat viscera. Sic enim & impiorum in hoc mundo conatus omnes & studia à Deo dissipantur & inuoluti ipsi pereunt in impietatibus suis. 24 Habebit quidem fiduciam impius siue hypocrita ille, & quasi solido fundamento innitetur, super domum suam & ea quæ in domo possidet, super videlicet liberos, amicos, cognatos, diuitias, possessiones, amplam & multijugam supellectilem: 25 verum domus ipsa & omnis quæ est in ipsa vel ad ipsam spectat substantia, nullam habet stabilitatem, cito cedit et deficiet, destituetq; illum qui super ipsam stultè innixus fuerat. 26 Conabitur dum viuere omni studio & variis artibus domum suam, id est, substantiam fortunæq; domus suæ, stabilire & confirmare, atque etiam promouere indies & ampliare, quantum ei possibile fuerit: sed neque hoc ei quicquam proderit, quoniam non poterit sic domum suam erigere, aut in tali eam statu collocare, ut firma & stabilis consistat, sed velit nolit amittere cito cogetur substantiam omnem, & fortunam siue gloriam domus sue. 27 Quemadmodum iuncus aut carex (ut in proposito ab initio perstemus similitudine, cum sit negotio admodum accommoda) humectus quidem apparet & bene virens, antequam sol adueniat suo ardore exestuans, & in ipso principio sui ortus antequam ad iustam peruenerit staturam videtur pulchre egredi germen siue viror eius, videturq; ipse pulchre in suo virore crescere & adolescere exiguo tempore: sic homo hypocrita vel impius in principio, antequam consumetur tempus eius vel iniquitas impleatur, antequam sol appareat, id est, iudicium siue ultio Dei, pulchre quidem virere & foelicitate

24 Innitetur super domum suam.

25 et nō stabit:

26 fulciet eam et non cōsurgit.

27 Humectus videtur anteq̄ ueniat sol, & in ortu suo germen eius egredietur.

28 Super a-
ceruū petra-
rum radices
eius densabū-
tur,
29 inter
lapides com-
morabitur.
30 Si absor-
berit eū de
loco suo,
31 negabit eū
et dicet: Non
nouī te.
32 Hec est
enim letitia
vix eius, ut
rursus de ter-
ra alii germi-
nentur.

eter per omnia agere videtur, nihil sentiens mali,
imò nihil suspiciens aduersi. 28 Verum cum iun-
cus aut carex radicibus suis attingere cœperit terrā
petrosam & sterilem humorisq; expertem, iam non
ultra radices profundius mittere valet: densantur
tamen radices & se multiplicant in latitudine, in ter-
ra vicina, postquā prohibentur se diffundere se-
cundum profunditatem: sicq; inuoluuntur & impli-
cantur radices, vt nequeat iuncus pulchre in cœpto
augmento & virore procedere, 29 sed commo-
rabitur ibi & quasi conclusa atq; constricta mane-
bit inter lapides omnis eius pulchritudo & incre-
mentum. Sic & hypocrita siue impius, non diu neq;
multum in sua prosperitate poterit proficere: quia
ab humore diuini fauoris & gratiæ, alienus & su-
per petroso ac sterili fundamento, videlicet sui ip-
sius amore, plantauit gloriam atq; fiduciam suam:
ac proinde stabilis aut diurna non poterit esse glo-
ria prosperitatis ipsius. 30 Cum verò ita iun-
cus aut carex radice sua ad petram vsq; vbi non est
aqua, peruenerit, nec ultra possit profundas mitte-
re radices, si tunc superueniēs sol in ardore suo quo
ardet in meridie ipsum absorbeat, & prorsus exhau-
sto vigore cogat marcescere atq; deficere, & euanes-
cere de loco suo, vbi prius steterat, 31 negabit
eum locus suus, dicens, non noui eum: id est, adeo
non agnoscet eum locus in quo prius steterat, vt
neque vestigium aliquod illius retineat.

32 Nimirum hunc ludum gaudet ludere terra, vt
quod heri natum est hodie exarescat, & loco eius
oriatur alterum: iterumq; vbi hoc cras exaruerit,
aliud in locum eius succrescat: sic gaudet terra quo
tannis aut quotidie mutare habitum ornatumq; su-
um, quemadmodum gaudent homines noua sæ-
pius induere vestimenta, ornatumq; crebrius per-
mutare. Similem ludum etiam sol gaudet ludere,
vt quod heri suo calore de terra fecerit exurgere,
hodie

hodie faciat suo ardore exarescere. Ad hunc mo-
dum & cum hypocrita res habet: super quem cum
desuper venerit ardor iudicii & ultionis diuinæ, sic
prorsus exterminabitur cum omni prosperitate sua,
vt neque vestigium vllum reliquum videatur om-
nis gloriæ eius. Et gaudet hoc ludo (si ita loqui
fas est) diuini iudicii seueritas, vt postquā impio-
sus ascendere in prosperitatis virore permiserit,
subito tunc illos perdat in ultionem impietatis, sur-
gantq; in locum illorum alii, vel similes, vel me-
liores, qui eorum locum occupent. 33 Ista qui-
dem de impiis & hypocritis, qui ex vera pietate
aut ex animo Deum non timent, dicta sunt, & sic
ea habere experientia longa a patrum nostrorum
sæculis compertum est. De illis verò qui ex ani-
mo & ex sinceritate cordis Deum colunt in spiri-
tu & veritate, non ita senserim neq; dixerim. Hu-
iusmodi enim qui merito simplices nominari de-
bent, nunquā Deus penitus a se proiciet, neque
prorsus se elongabit ab eis in finem: sed etiamsi ad
tempus, propter peccatorum demerita vel proba-
tionis gratia, videatur illos dimittere, dum aduer-
sis illos finit ad tempus exercere, nunquā tamen
in finem eos derelinquet aut penitus suo auxilio def-
tituet: sed inuocatus humiliter oportune aderit au-
xilium suppetiasq; ferens. 34 Et sicut nunquā
simplices proiciet Deus, ita e contrario malignis
& hypocritis nunquā porriget manum auxilia-
tricem, sic vt eos in prosperitate & bonis suis con-
firmet & perpetuo sustentet: sed etiamsi ad tempus
videatur illis præbere manum, sinens eos modico
tempore gloria mundi huius perfrui, non tamen
diu eis manum præbebit, sed citius quā existi-
ment illi, subtrahet ipse manum suam, efficieturq;
inopes & egestatem patientes omnis boni, quod
procedit electis de manu Dei.

35 Imò futurum est, si meis consiliis acquieueris,

K 2

vt

33 Deus non
proiciet sim-
plicem.

34 Nec por-
riget manum
malignis.

35 Donec ple-
atur risu os
tuum,

vt non solum non proiec- tum prorsus & miserum te videas in finem, verum etiam bonis omnibus tam animæ quam corporis affluentem & gaudentem: 36 ita vt ex abundantis cordis gaudio foris etiam facies ipsa tua magnam lætitiã & hilaritatẽ præ se ferat, ore per lætum risum, & labiis per dulcem iubilum aut iucundum canticum, cæterisque item partibus per congrua officia, interius latitans cordis gaudium, prodentibus. 37 Qui verò ini- que te oderunt, impij dæmones aut homines impro- bi, qui tibi mala optabant & malum tibi exitum meditabantur, replebuntur confusione, cum vide- rint te ereptum de tantis malis ex Dei munere, & in bonis rursus lætari: sicque fiet, vt iam tristentur & doleant de reddita tibi prosperitate, quemadmo- dum ante in malis tuis lætati fuerant. 38 Ta- bernacula verò seu domus aut familiæ impiorum, qui Dei timorem abiciunt, non perdurabunt in sua foelicitate, neque stabilitatem habebunt in bonis, sed perditione sempiterna peribunt qui ea inhabitant. Quare mi amice Job, vide ne in his aduersis quæ ti- bi iusto Dei iudicio obueniunt, per superbam con- tumaciam & impatientes querelas tuas à Deo te se- pares, sine quo bene esse tibi non potest: quin potius us, si quæ in te sint peccata propter quæ ista pate- ris (vt videtur verisimile) cura vt quantocius ad Deum per pœnitentiam rediens, eidem te adiungas fixusque inhæreas, vnde tibi omnium bonorum & spiritalium & corporalium, quantum ipse tibi nouerit expedire, venturam confidere potes afflu- entiam.

NONI CAPITIS

ELUCIDATIO.

CAP. IX.
Et respondens
Job, ait:

His auditis, sanctus Iob aduertens etiam ab hoc secundo verba sua minus recte intelligi, & alio sensu aliaque intentione accipi quam fuerat ab eo pro-
lata,

lata, quasi voluerit ipse Deum accusare iniustitiæ: vt falsam hanc suspicionem à se depellat, primum il- lud manifeste declarat, quam longe ab ea sit senten- tia quam illi ex verbis eius male accepisse videbatur: per multa declarans diuinæ maiestatis superex- cellentiam, ob quam sit mortalibus maxime metu- endus: ac postremo ad solitas querimonias rediens, quo animo verba sua querula protulerit amplius insinuat. Sic itaque respondit: 2 Absit, ô amice, absit, vt sic de Deo sentiam quomodo vos me exi- stimatis de Deo sentire, vt putem Deum iudicii subuersorem esse, aut hominẽ Deo iustiorẽ. Hoc enim certissime persuasum habeo, ita rem habere vt vos, prior quidem Eliphaz, posterior verò Bal- dath, dixistis, nimirum quòd non possit iustificari homo si cum Deo cõferatur, ita vt homo cum Deo collatus iustus inueniatur ipse autẽ Deus iniustus, aut homo iustior inueniatur Deo, aut denique vt aliquid videatur esse vel alicuius pretii iustitiã homi- nis (quæ similis est panno menstruatæ si in rigorosa seueritate coram Deo examinetur) cum absolu- tissima illa & perfectissima iustitiã Dei, quasi secun- dum æqualitatem aut paritatis contentionem com- posita 3 Adeoque non potest hominis iustitiã ali- quid esse, si cum Dei iustitiã comparata, vt si volue- rit homo contentiose agere cum Deo, & quasi ex æquo ac pari cum eo contendere, ingrediendo cum eo districtum rigidumque iudicium, quemadmodum solet homo cum sibi æquali in iudicio contendere, extremum iuris insequendo rigorem, necessario ce- dendum illi fuerit & succumbendum qui id tenta- re præsumperit: cum habeat Deus infinita quæ ad- uersum nos possit obiicere, et de quibus nos possit accusare, vltionemque vt à reis pro illis exposcere, si iuxta extremum rigorem nobiscum velit agere.

4 Nos verò nec ad vnũ ex illis omnibus quæ il- le aduersum nos citare potest, sufficienter respondere poterimus, vt nos penitus expurgemus. Si enĩ do-
minus

2 Vere scio
quod ita sit,
& quod non
iustificetur
homo compo-
situs Deo.

3 Si uoluerit
contendere
cum eo,

4 nõ poterit
respondere ei
vnũ pro mille

mus in iudicium velit introire nobiscum, non iustificabitur in cōspectu eius omnis viuens: et si iniquitates velit obseruare, nemo sustinebit: quoniam in multis offendimus omnes, & delicta quis intelligit. Et si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus. Quis item dicet, purus sum a peccato, aut gloriabitur castum se habere cor: denique, omnes etiam iustitiæ nostræ, sicut pannus mæstruata. Absit ergo, vt hoc sentiam, quod possit homo contra Deum in rigoroso et severo præualere iudicio, sic vt seipsum prorsus innocētē probet, aut iniustum Deum. 5 Ego verò de ipso magis magnifice & sentio & loquor, nempe quòd sit ipse & summè sapiens et simul robore præstantissimus, nulliq; in his rebus conferendus: sic sapiens, vt nemo eum possit per sapientiam superare, aut astutia fallere, aut rationabiliter in aliquo reprehendere: rursus ita fortis robore, vt nemo possit illum in suis operibus impedire, aut quæ decreuerit vel fecerit immutare. 6 Vnde nemo vnquam ab initio sæculi illi se opposuit, cui non id pessime cesserit: neque ei vnquam quisq; restitit, nisi suo maximo malo: quemadmodum in principio angeli nequam illi resistere tentantes, coniecti sunt in baratrum ignis æterni: primi parentes Dei mandato se opponentes, in miserandum fuere protrusi exilium: Cain fraticida, eiectus fuit a facie domini: gigantes in diebus Noë, perierunt diluuiò: Sodomitæ et circumuicini, sulphuris incendio fuerunt absorpti: & ita in aliis plurimis frequens id ipsum monstrauit, atq; etiam hodie quotidiana monstrat experientia. 7 Ipse nimirum est, qui potentia suæ admirabile robur ostendit, in subitanea translatione altissimorum montium: quos ipse, cum voluerit, minimo negotio subito impetu prostermit, et loco mouet: 8 ita quidem subito & quasi in momento temporis, vt non valuerint imminens periculum præsentire

5 Sapiens cor de est & fortis robore.

6 Quis restitit ei, & pacem habuit?

7 Qui transtulit mōtes:

8 & nescierunt hi quos

sentire

sentire qui circa montes illos inhabitabāt, qui montium tali prostratione simul subuertuntur & opprimuntur, diuino iudicio, propter ipsorum enormia scelera, quibus ad iracundiam deum prouocauerāt, vt tali mererentur ultione insolita & horrenda vitā finire. Quod quidem magnæ proculdubio est potentia iudicium, tantas molēs sic subito & imperceptibili tempore mouere posse de loco suo, vt nec ipsi inhabitatores quicquam præsentire valeant, vel tantisper ante casum, vt fugere tempestiue sibiq; fuga consulere valeant. 9 Idem ipse est, qui terram elementum grauissimum, quasi pro centro orbis in sua firmitate collocatum, vt sit naturaliter immobile, sua tamen virtute, quum terrorem potentia suæ demonstrare voluerit hominibus, eam mouere potest, et subinde commouet de loco suo: vt fidentes signa potentia eius homines, fugiant a facie iræ furoris eius: 10 eorū volente, columnæ ipsæ terræ (quibus imaginantur homines terram inniti & sustentari) concutiuntur: id est, ipsa terræ firmitas mouetur & contremiscit, sic vt appareat hominibus et ad sensum pateat, terram ipsam esse commotam. Et hoc proculdubio summæ & superexcellētis est potentia iudicium, cum tale aliquid nemo efficere possit mortaliū. 11 Ipse idem est, ad cuius præceptū sol mouetur regulariter, iuxta legē sibi ab ipso præstiturā, quā nunq; prætergreditur: ita vt cum ipse velit oritur, quū velit nō oritur, sed occidat. Item ad cuius peculiare præceptū, sol regulā suā, quā perpetuo ferè cursu a tot sæculis obseruare videt, nō nunq; mutat, vt consistat in loco suo præter consuetudinē, aut etiam retrocedat. Item ad cuius præceptum sol nubibus multis & crassis obducitur, vt videre eum non valeant homines, etiam illi super quorum hemispheriū ascēderit. 12 Stellæ verò, cum voluerit, obtegere potest, et quasi signaculo quodā obsignare siue occludere, ne videātur ab hominibus, aut luminis

subuertit in furore suo.

9 Qui commouet terrā de loco suo,

10 & columnæ eius concutiuntur.

11 Qui præcipit soli, et nō oritur:

12 & stellæ claudit, quasi sub signaculo.

K. 4. nis

nis sui radios terris infundant: id quod quotidie fa-
 cit per diem, maiore lumine solari illorum minus lu-
 men penitus, ut non videatur, offuscando: saepe etiā
 per noctem, obiectione nubium aut craffiore aëris,
 stellarum lumen a terris prohibendo. 13 Ipse
 idē est, qui sua omnipotenti virtute, nullo vel huma-
 no vel angelico adiutus auxilio, amplissimos caelo-
 rum orbis, secundum suam latitudinem incompre-
 hensibilem & incommensurabilem hominibus, ex-
 pandit: & sic expandit, ut nulla usquam sit incurua-
 tura, nullus gibbus, nulla corrugatio, quemadmodū
 cum tentorium aut tabernaculorum desuper pel-
 les siue operimenta pulchre & apte sine ruga expan-
 duntur. 14 Sicut autem in supremis caelorum,
 sic & in infimis, extremisque vasti maris, habet domi-
 nium: sicut orbis caelestes possidēs & perambulans,
 ita maris undas calcans & possessione plenissima
 subiectas habens, ut agat etiam in eis quicquid vo-
 luerit, eisq; ad nutum obediant quaecunque sunt in
 mari. 15 Ipse est, qui in potentia et sapientia sua
 caelos ornat syderibus absque numero, et variis con-
 stellationibus diuersas figuras apparentiasq; certo
 suo ordine representantibus: faciens apparere in ce-
 lo arcturum, id est, constellationem vrsę maioris cir-
 ca polum arcticum siue septentrionalem nobis ap-
 parentem, vel caudam eius: 16 item insignem
 constellationem in cancri signo, vel (ut alii volunt)
 in tauro et geminis apparentem, lucidissimis stellis,
 cui oriona nomen dederunt, eo quod tempestatum
 ac turbationum suo ortu causam præbeat. 17 Simi-
 liter & aliam constellationem stellarum septem,
 in capite aut fronte tauri signatarum, quas hyadas
 dixerunt, quas etiam succulas quidam nominant.
 18 Et non solum istas posuit in celo constellatio-
 nes nobis visibiles, verumetiam alias quæ nunquā
 patent nostro (id est eorum qui sub polo septentrio-
 nali degunt) aspectui, sed ad polum australem siue
 antarcticum sunt, ex opposito nostri: quæ quia a nos-
 tris non

bis non videntur, recte interiora austru, siue abscon-
 dita aut occulta australis poli, respectu nostri appel-
 lari possunt: a nostris tamen antipodibus visuntur,
 qui vicissim nostras constellationes septentrionales
 videre non possunt, ut neque nos eorum meridiona-
 les. In his autem omnibus constellationibus, tam iis
 quæ nobis apparent, quam quæ non apparent, siue
 ad arcticum siue ad antarcticum polum declinanti-
 bus, mire relucet dei & potentia & sapientia, qui
 sic potuit & nouit caelos ornare tam pulchra syde-
 rum varietate, quibus & suos determinat cursus ac
 tempora: ut sciant, quæ constellationes, quibus tem-
 poribus, quibus hominibus, aut quibus mundi par-
 tibus, oriri debeant vel occidere, apparere vel ab-
 scondi. 19 Neque verò in his tantum quæ mo-
 do enumerata sunt, suam ille potentiam & sapien-
 tiam manifestat, verumetiam in aliis plurimis ope-
 ribus suis: quæ facit tam magna atque stupenda, &
 tam multa, ut comprehendi certa aliqua & exacta
 siue determinata cognitione non possint, neque se-
 cundum magnitudinem virtutis, neque secun-
 dum numeri multitudinem: ita ut nec admirari pro
 dignitate hominis sufficiat ingenium tantæ poten-
 tiæ opera, eademq; sic multiplicata, cogaturq; in re-
 rum istarum contemplatione obstupescere, citius q̄
 determinatum aliquid valeat comprehendere.
 20 Quomodo autem in operibus naturæ se mira-
 bilem deus exhibet, ita non minus apparebit mira-
 bilis, si consideretur quem ad modum agat cum ho-
 mine: in quo videlicet tam operatur inuisibiliter &
 interne, ut foris de eo nihil sensibus percipere vlea-
 mus. Vnde siue ipse ad nos venerit, singularem ali-
 quem effectum in nobis interius vel exterius ope-
 rando, non eum sensu aliquo percipimus, quoniam
 inuisibilis & insensibilis est deus, quem nemo vi-
 dit unquam: neque etiam per intellectum clare co-
 gnoscimus, quid aut quomodo agat in nobis, vel de
 nobis. 21 Et si rursus a nobis abierit, desie-
 ritq;

19 Qui facit
 magna & in-
 comprehensibile,
 & mirabilia,
 quorum
 nō est numero-
 rus.

20 Si uenerit
 ad me, non uidebo
 eum.

21 Si abierit,
 nō intelligā.

22 Si repente interroget, quis respondebit ei?

23 Vel quis dicere potest, cur ita facis?

24 Deus, cuius irae nemo resistere potest:

ritque effectum eiusmodi peculiarem in nobis aut de nobis operari, non videmus sensibus, neque etiam certa intellectus cognitione percipimus eum recedentem: sic occulte omnia in nobis operatur & inuisibiliter, potenter tamen nimis & efficaciter: in quo mirabiliter suam & potentiam & sapientiam erga nos clarificat. 22 Quod si quem ipse subito et ex improviso examinare velit & ad iudicium suum rapere, ut illic de eo interrogationem siue quaestionem faciat, quemadmodum solent saeculi iudices ad terroris sui ostensionem subito nonnunquam rapere alios, quos ad quaestionem, quis poterit vel audebit respondere ei? quis in districto examine et coram se uero iudicio eius sufficienter vel se vel alium posset excusare? aut quis pro illo sic ad iudicium & interrogationem siue quaestionem rapto audebit loqui & respondere deo, ut illum dimittat liberum: quemadmodum inueniuntur apud homines, qui audent respondere iudicibus subito ad quaestionem rapientibus innoxios, possuntque de eorum manibus secundum iuris ritum illos extorquere ac reddere liberos? 23 Aut generaliter, quis in quocumque tandem negotio rationabiliter poterit vel audebit arguere deum, aut eius factum tanquam suspectum vel dubium examinare, ut dicat ei: Quare hoc ita fecisti vel illud cur ita facis? qua si dubitando num bene factum sit quod fecit ille. Nemini enim ita loqui licet Deo, nemini est illa auctoritas: quum sit deus irreprehensibilis in omnibus operibus suis, sitque subiectus nemini, ut possit a quoquam eius facta discuti & examinari: ipsi vero subiecti sunt omnes, ut de omnium factis, imo & cogitatis, possit districtam exposcere rationem. 24 Ipse nimirum deus est tantae potentiae tamque metuendae potestatis & incomparabilis sapientiae, ut si quid in ira sua serio decreuerit, nemo illud possit, quantumuis potens aut sapiens inter homines aestimetur, per quamcunque vim aut praxim contrariam impedire: ut necesse habeant etiam poten-

potentissimi & sapientissimi mortalium, eius iram formidare, quae est terribilis & auferens spiritum principum, terribilis utriusque apud reges terrae: quoniam non est sapientia, non est prudentia, non est consilium, contra illum. 25 Sub cuius superexcellenti maiestate, ipsi etiam angelici spiritus, qui orbem portant totumque mundum ex Dei ordinatione gubernant, & eius administrationi propter electorum salutem usque ad saeculi consummationem insistant, incuruantur & procumbunt: id est, summam reuerentiam & humilitatem profundissimam adorant. Ipsi quoque angeli mali, qui orbem commouent & quasi mundum regunt, quantum ad impios quibus dominantur, maiestatem diuinam contemiscunt, non ferentes aduersum se execrabile iudicium. Denique, principes ipsi per quos mundus gubernatur, coram maiestate diuina incuruari, eius in timore & tremore seruire debent: idque maiori longe reuerentia & humilitate, quam ipsis sui ministri seruiant. 26 Cum ergo tanta sit & nimium superexcellens diuina maiestas, ut coram ea paueant etiam illi qui orbem portant, potentissimi spiritus & principes: quomodo ego, qui ex humana conditione vilis & fragilis sum creatura, ex propria uero miseria omnium hominum abiectissimus atque miserimus, audebo surgere contra Deum, 27 ut quasi ex aequalitate in rigoroso iudicio respondeam ac contradicam ei, disceptemque uerbis meis cum eo, quasi contendendo pro uictoria, uter iustam habeat causam, quasi praesumam posse me praualere Deo, & eius facta reprehendere, aut iudicia arguere siue impedire? 28 Absit a me ista tanta, quam uos mihi uideamini imputare, praesumptio. Imo uero, etiam si aliquid iustitiae, siue operis aliqua bona me habere existimauero, quemadmodum certe ex bonae conscientiae dictamine non nihil me habere confido, nolo tamen tanti illa facere, neque ob ea sic praesumere, aut

25 et sub quo curuatur qui portat orbem.

26 Quantus ergo sum ego?

27 ut respondeam ei, & loquar uerbis meis cum eo?

28 Qui etiam si habuero quippiam, iustum non respondebo.

29 sed meum iudicē deprecabor.

30 Et cū invocantem me exaudierit, 31 non credo quod audierit uocē meā.

32 In turbine enim cōteret me, & multiplicabit uulnera mea,

aut eis adeo inniti, ut propterea audeam contra Deum respondere in iudicio: sciens, quod omnis humana iustitia, si coram districto iudicio Dei in rigore & seueritate expendatur, inueniatur minus habens. 29 Quinpotius, uolo cum humilitate & mansuetudine, blandis & humilibus uerbis quasi deprecando & obsecrando alloqui Deum, ipsum ut iudicem meum considerādo, in cuius potestate est mea opera uel approbare uel refutare, meq; uel condemnare uel saluare: cui proinde debetur omnis honor & reuerentia, cum iure omni iudici ab iis qui ipsius subsunt tribunali honor debeatur & reuerentia, summo uero iudici honor summus & reuerentia summa. 30 Eoq; magis oportet me cum omni humilitate illum alloqui, si quid uelim ab eo obtinere, quod uix ualeam cognoscere, etiam postquam supplex ipsum orauero & ipse me exaudierit, an uere meam orationem exaudierit. 31 Unde fieri potest, & forsitan iam nunc ita mihi euenit, ut postquam ego eum in humilitate supplici prece fuerim deprecatus, & ipse eam acceptauerit gratamq; habuerit, daturus forsitan oportuno tempore quae postulo: ego tamen non credam, id est, non certo confidam aut sciam, sed maneam ignorans, utrum uere exaudierit orationem meam, ita ut nō sciam, etiam post uere exauditam orationem, an grata fuerit an non. Nunquam enim scire potest homo, an cum sufficienti humilitate contritione & affectu orationem suam fuderit coram Deo, ut ab eo mereatur exaudiri. Si igitur etiam is qui in humilitate orando cum Deo loquitur, ignorat an impetrauerit aliquid, quomodo is qui in superbia & praesumptione contra Deum respondere audet, aliquid ab eo confidat se posse impetrare? 32 Idcirco autem etiam post exauditionem ignoro an me exaudierit an non, quoniam exterioribus signis non indicat occultam illam exauditionem & acceptionem precum mearum: foris quidem aequae crudeliter se mihi exhibens: ut

ante,

ante, dum quasi in turbine iracundiae suae me uideatur plaga grauissima conterere, atq; etiam uulnera multiplicare: ita ut post effusas preces & ab eo bene susceptas, exterius etiam accumulet mala: 33 idq; sine causa mihi nota, cum ego nihil in me possim inuenire causae quare tam grauer me percutiat, quantum ad me ipsum attinet: cum non sim mihi conscius ullius tam magni peccati, quod tam grauibus mereatur poenis expiari. 34 Etiam postquam effundero ego orationem, & ipse eam acceperit, non dabit requiem animae meae a doloribus quibus ante me cepit affligere: totumq; me replet amarissimis cruciatibus, perinde quasi non exaudierit uocem orationis meae, imo ne attenderit quidem ad eam: ita dissimulat & quasi surda aure pertransit omnia. 35 Quomodo uero audeam ego uel praesumerem aduersus Deum me superbe opponere, cuius quidem fortitudinem si consideremus, uidebimus esse maximam & praecellentissimam, secundum quam nulli sit hominum uel angelorum conferendus, ita ut nec uniuersitas hominum nec ipse myriades angelicarum myriadum, hac in re cum illo possint comparari, cum finiti ad infinitum nulla sit proportio. 36 Si iterum in Deo spectetur iustitiae rectitudo aequitasq; iudicii, inuenitur illa perfectissima & irreprehensibilis, ita ut nemo uel hominum uel angelorum audeat uel posset pro me loqui, siue testimonium perhibere, aduersus illam. Unde etiam si praesumerem ego aduersus Deum loqui in iudicio, neminem tamen inuenire possem, qui meam causam adiuuaret, aut pro me contra illum testimonium uerum perhibere audeat uel posset. 37 Quod si cum eo disceptando, iustum omnino & prorsus ab omni peccato immunem me ipsum probare uoluerō, asserendo nihil prorsus in me esse quod ille mihi posset ad peccatum imputare, hoc ipso me condemnabilem efficeret & ostenderet os meum, quod tantae praesumptionis audeat uerba profundere. Si enim dixero, quia

33 etiam sine causa.

34 Nō concedit requiescere spiritum meum, & implet me amaritudinibus.

35 Si fortitudo queritur, robustissimus est.

36 Si aequitas iudicii, nemo audet pro me testimonium dicere.

37 Si iustificare me uoluerō, os meum condemnabit me:

ELUCIDATIO

38 si innocē-
tē ostendero,
prauum me
cōprobabit.

39 Etiam si
simplex fue-
ro, hoc ipsū
ignorabit a-
nima mea:

40 et te-
debit me ui-
ta mea.

41 Vnū est
quod loqui-
tus sum: et in

quia non habeam peccatum, mendax sum, & nō est in me veritas: mēdaces verō deo sunt exossi, & apud eum condemnabiles. 38 Et si ego cōtentiose ad hoc velim agere, vt me prorsus innocentem & sine omni peccato esse ostendam, ipse Deus qui omnia abscondita humani cordis optime nouit, longē etiam exactius quā nos ipsi ea cognoscamus, facile me arguet mendacii, malitiamq; meam proferet in lucem, adeo palam, vt ipse quoque non possem non agnoscere: quemadmodum in iudicio Dei multis eueniet, vt qui hic mirandæ sanctitatis opinionem sibi induerant, illic Deo occulta cordium manifestante turpitudinem peccatorum suorum multam & magnam maximo suo rubore conspiciant.

39 Denique, etiam si verē simplex & rectus, iustus & innocens quis fuerit, vtpote vel ego vel alius quispiam, cui id a Deo datum est, ne is quidem certo scire id poterit in conscientia sua. Tamē et si enim ex testimonio conscientiae, probabilem possit homo ac verisimilem habere existimationem alicuius iustitiae imperfectae (qualis est humana iustitia) nemo tamen certo id nouit, qualem eum habeat Deus, iustum aut impium: quoniam nescit homo, vtrum odio an amore dignus sit, sed omnia in futurum seruantur incerta. 40 Quae quidem incertitudo & ignorantia, supra modum est molestis iis qui in grauib; viuunt laboribus aut passionibus: quemadmodum nunc mihi in tantis constituto miseris nimium graue est, ignorare si Deo in his placeam aut displiceā, ita vt hinc quasi in tædium quoddam & fastidium vitae huius adducar tam miserabilis. Nimis enim videtur toleratu difficile, tanta perferre mala, & incertum interim permanere an in tantis malis Deo placeas aut displiceas.

41 Vnde ego in eo quod supra loquutus sum persistens, dico verum esse illud quod semel dixi, neque reuocandum aut retractandum mihi videtur: nempe

CAPITIS NONI.

80

nempe quod Deus in praesenti tempore aequae affligit, & morte etiam consumit, pios ac impios, iustos ac iniustos, quemadmodum quotidiana id patet experientia. Atq; haec vna vel praecipua causa est, quare non scire possit homo si simplex fuerit aut non, amore dignus vel odio: nimirum eo quod aequaliter omnia videntur euenire pijs atque impijs.

42 Verum posteaquam ita decretum est & placitum Deo, bonos aequae ac malos affligere malis: si ita (inquam) ipsi videtur, vt flagellet & affligat aequae utrosq;, optarem hoc simul, vt breui morte eum quem vellet affligere a miseris huius mundi expediret. 43 & non ita longo cruciatu per longam temporis moram homines affligeret, perinde quasi voluptati ei sint innocentum poenae. Quemadmodum enim is qui animalculum aliquod quod vno ictu intra breue momentum posset interficere, longo cruciatu per multam temporis moram mauult affligere, ac deinde morti dare, per hanc mortis dilationem & intermediam afflictionem videtur delectari in afflictione & miseria bestiae: sic (humano loquendi more) videtur Deus quasi voluptatem habere siue ridere in poenis innocētium, dum eos sicut impios aequae affligit, mortem tamen differt & cruciatum prolongat. Mallent autem ii qui graues cruciatu ferunt cito mori, quo liberi sint a praesenti miseria: & melius secum agi putarent, si tempus acceleraretur mortis eorum. 44 Quod autem in hoc mundo simul boni cum malis grauius subinde affligantur, vna causa vel praecipua mihi videtur, ex eo quod mundus iste traditur a Deo in potestatem impiorum, in manus videlicet impii diaboli, qui est rex super omnes filios superbiae, & ministrorum eius tyrannorum crudelium, quos permittit hic super terram hominibus praesle:

45 & impius ipse diabolus excacando operit faciem eorum qui sunt iudices & gubernatores

nocentem et
impium ipse
consumit.

42 Si flagel-
lat, occidat
semel.

43 Et nō de
poenis inno-
cētium rideat.

44 Terra
data est in
manus impii,

45 uultū iu-
dicum eius
operit.

bernatores terrarum, vt non attendant ad Deum, neque videant ad ea quae iusta sunt, sed pro sua corrupta voluntate omnia faciant, vt sit pro ratione voluntas, vt sit fortitudo eorum lex iniustitiae: vnde mala plurima super innocentes veniunt, impiis huiusmodi iudicibus grauius affligentibus bonos, malos autem honorantibus, contra aequitatem & Dei institutionem: qui voluit praesse principes ad vinctam malorum, laudem vero bonorum.

46 Quod si non ille est, quod si ergo est?

46 Quod si non ipse est Deus qui sic terram tradidit in manus impii diaboli, qui sic daemone permittit regere & seducere mundum, principesque orbis excacare ad subuersionem iustitiae: quis ergo dicens est esse, quo permittente ista fiunt? Certum ipse est Deus & non alius, cuius dispositione & permissione ista fiunt: cum nihil in mundo fiat aut fieri possit, sine eius dispositione. Cum igitur ista permittente Deo sic in mundo euenire cernimus, nihil mirum si homines pii usque ad vitae tedium in tantis malis, quae partim ex impiorum daemone, partim ex malorum hominum vexatione ferunt, interdum lamententur, aut etiam in loquendo defendendoque conditionem suam coram Deo, excessu aliquo, dolore cogente, vtantur.

47 Dies mei velociores fuerunt cursore: fugerunt & non viderunt bonum.

47 Mihi sane non iniusta videtur lamentandi ratio. Dies enim vitae meae velocissime pertransierunt, celerius quam cursor quiuis expeditissimus possit currere, vt vix hora aut momentum fuisse videatur totum hoc tempus quod transiegit: abierunt velocissime, anni vitae meae, & non videntur quicquam boni: id est, nihil ego in illis boni aut solacii accepi, per exiguam in hoc mundo habui consolationem, quoniam plenum afflictione est tempus omne huius vitae, maxime iis qui pie volunt vivere in timore Dei & obseruatione praceptorum eius: tum ratione pugnae perpetuae cum vitiis, tum ratione malorum multorum, quae passim insurgunt aduersum eos qui Dei timorem cupiunt custodire.

48 Pertransierunt quasi

48 Pertransierunt (inquam) dies vitae meae pauci & mali

& mali celerrimo cursu & transitu, ad eum modum quo naues pomis aliisque huiusmodi fructibus leuibus onustae celerrime transeunt: partim ob leuitatem oneris, quae nauem reddit dispositam ad celerius transire secundum per aquarum superficiem: partim ob fructuum eiusmodi necessitatem, qui sine putrefactione et damno vendenti diu seruari non possunt: propter quod, in deuehendis huiusmodi corruptibilibus mercibus magis negotiatores & nauem accelerant, quam in aliis, quae non ita cito putrefiunt.

naues pomis portantes

49 Item pertransierunt celerrime, sicut aquila cum ad escam volitat. Aquila enim licet semper celerem habeat volatum, tunc tamen duplo volat celerius, quando per odoratum grata alicubi esca percepta, illic festinat vbi cadaver per olfactum iacere percipit: 50. Ista quidem ad meae miseriae quaecumque solamen me loqui, cogit doloris quaedam necessitas: adeo vt si quando mihi in mentem veniat, vt cogitem superuacanea esse verba huiusmodi, & nihil ad rem facientia, proponamque ab eiusmodi prorsus abstinere querelis, 51. mox dolor meus innouetur & crescat intra memetipsum, ita vt etiam foris in vultu liceat immutationem quandam & aggrauationem internae crescentis miseriae percipere, & grauiori omnino dolore intra memetipsum excrucior.

49 sicut aquila volans ad escam.

50 Cum dixeris, nequaquam ita loquar,

51 commuto faciem meam, & dolore torquetor.

Est enim quoddam afflictis naturale solamen, si suas miseras verbis gestibusque lamentabilibus possint exprimere: aggrauatur autem afflictio, cum prohibentur quod intus sentiunt pondus doloris externis declarare iudiciis: quemadmodum in se crescunt & intumescunt fluctus, dum constringuntur vt non possint in latum diffluere.

52 Verebar omnia opera mea,

52 Et quidem si in impietate & sine timore dei transiegissem pristinum tempus felicitatis, viderer forsitan nullam habere querendi rationem, quod nunc his premar malis. Nunc autem, vixi in magno semper timore & tremore, ita vt metuerem etiam in cunctis operibus meis quae faciebam, sollicitum semper attendens & aduigilans,

L ne in

53 *Sciēs quod
nō parceres
delinquenti.*

ne in aliquo verbo vel facto deum offenderem: semper etiam metuens, ne forte non eo affectu & diligentia qua oporteret, fierent aut facta essent: 53 Sciens nimirum rigorem iusti iudicii tui, quo non permittis inulta abire peccata hominum, de quibus nō agunt ipsi pœnitentiam. Horrendum est enim incidere in manus dei viuentis: et qui seipsum modo non iudicant, à domino in iudicio venturo seuerè iudicabuntur. Qua sanè consyderatione, merito quislibet vereri debet opera sua, & religiosa sollicitudine obseruare, vt secundum dei voluntatē fiant omnia: aut si in aliquo illi contraire per fragilitatem contigerit, statim per pœnitentiam à nobis ipsis iudicetur illud ac condemnetur, ne diuino reseruetur iudicio.

54 *Si autem
& sic impius
sū, quare frustra
laboraui?*

54 Quod si post vitam omnem sic in tanto timore & obseruatione transactam, adhuc impius & peccator inueniar: si adhuc quasi homo impius & qui omnem vitam transegerim sine timore dei, puniar & iudicer, quemadmodum vos o amici persuadere mihi contenditis, meritò sanè lamentari possum & deplorare, quòd inuanū laborauerim toto vitæ meæ tempore: postquam tanto studio et obseruatione vsque adeo nihil profecerim, vt etiam nunc quasi sceleratus & palam impius corā deo reputer & condemner. Neq; tamen hæc dixerim, quòd meam iustitiam velim iactare aut magnificare corā deo, aut cum eo de illa contendere. 55 Si enim ego aut alius quislibet, tam suo iudicio q̄ aliorū testimonio, totus videatur probus & iustus, prorsusq; mundus ab omni exteriori immunditia culpæ, quemadmodum videtur albissimus qui in aquis niuis maxime purgatus accurate lotus fuerit: 56 ita etiam vt nihil videatur in externis operibus turpe aut reprehensibile, veluti quum manus hominis ex diligenti ablutione munditia summa refulgent, fieri tamen poterit, vt coram tuo iudicio, metuendissime iudex, longè aliter res appareat: 57 ita vt tu reuelando occulta

55 *Si lotus
fucro quasi
aquis niuis,*

56 *& fulserint
velut mundissima
manus mee,*

cultā peccata mea, quæ in corde latitabant, aut quæ etiam ipse ignorabam, sicq; foeditates animæ meæ occultas & multiplices producendo in lucem, me immundissimum sis demonstraturus, quemadmodum cum quis sordibus intinctus aut in sordibus prouolutus de cœno prodit: 58 ita vt etiam vestimenta mea, id est, opera & studia, quæ mihi & hominibus admodum decora ac munda apparebant, tunc coram tuo iudicio (vbi patebunt abscondita tenebrarum) videantur abominabilia & pessima, quæ mihi quoque ipsi tunc nauseam & abominationem generabunt. Id enim multis continget in dei iudicio, qui hic & sibi videbantur et apud alios habebantur sancti & honorabiles, propter externa opera sua secundum externam speciem bona, illic autem, vbi cordis occulta patebunt & discutientur intentiones cordis, foetidissimi & abominabiles peccatores palam omnibus apparebunt, ita vt fiat ipsismet sua turpitudine prius occulta extunc intolerabilis. Item si habeat homo etiam interiorem iustitiam veram pro humano more, omnis tamen iustitia eius & munditia coram districto dei iudicio, si seuerè & rigide examinetur secundum extremū iuris rigorem, quo vti posset nobiscum deus aut si cōparetur cum perfectissima illa & integerrima iustitia dei, inuenietur multum imperfecta & insufficiens, potiusq; immunditia quam munditia apparebit, et quasi nihilum reputabitur coram illo: propter multorum malorum commixtionem, et multiplicem quæ cum operibus nostris concurrat imperfectionem. 59 Aliud mirum est, cum homine contendere, aliud cum deo. Qui cum homine contendit, causam agit cum eo qui sibi par est aut similis, potestq; facile aduersus illum se defendere in iudicio. 60 Qui verò cū Deo cōtendit, nō cū sibi æquali aut simili causam habet, sed cū lōge dissimili & impari, imò incōparabili secundū oēm perfectionē: neq; talis est ipse, vt ad iudicium

57 *Sanè sordibus
intinctus
ges me,*

58 *& abominabuntur
me
vestimenta
mea.*

59 *Neq; enim
uiro qui simili
lis mei est
respondebo,
60 nec q̄ me
cū in iudicio
ex equo pose
sit audiri.*

61 *Nō est qui utrunq; ualeat arguere,* cium trahi aut citari possit, quasi ex equo mecum responsurus, quemadmodum inter homines duos aut plures si quaestio oriatur, citant illi se inuicem ad iudicium, ubi ex æquo audiantur, quis eorum causam habeat iustiore. 61 Non est enim quisquā vel hominum vel angelorum, qui superior existat utroque, id est, deo simul & homine, aut qui habeat potestatem super utrunque, sic ut possit utrunq; arguere: quemadmodum hominibus duobus contendenti- bus in iudicio, superior est utroq; iudex, ut per iudicariam sententiam arguere possit & compescere utrumlibet causam iniustam fouentem. 62 *et ponere manū suā in ambobus.* Nec item inuenitur, qui possit manum mittere in utrumque, ut potestatiue coërceat, & secundum exigentiam iustitiæ puniat pro culpa, illum qui reus inuentus fuerit: quemadmodum inter homines fieri solet, coram iudicio, contendentes. Nemo enim deo inuenitur deo superior, cuius iudicio sisti possit, aut ab eo coërceci vel cogi: sed e contrario, ipse supremus est, & iudex omnium. 63 *Auferat à me uirgam suam, & pauor eius non me terreat.* Tametsi uero tam sit metuendus deus & subiectus nemini, mihiq; & omnibus incomparabilis, ausim tamen ego, præmissis & quasi ante pactis aliquot conditionibus, cum eo colloqui, & meam causam agere, meamq; defendere iustitiam. Nimirum duo hæc mihi opto præstari: primum quidem, ut plagam hanc grauissimam qua me affligit aliquantulum remittat, vel prorsus tollat, alioqui me dolor & timor libere loqui nō sinūt. Deinde, ut nō me terreat seueritas & terror rigorosi iudicii eius, coram quo nemo potest iustificari. 64 *Loquar, & non timebo eum.* His duabus præsuppositis conditionibus, & quasi pacto firmatis, audebo in testimonio bonæ conscientiae fiducialiter, abiecto timore, loqui ad eum cum reuerentia, ad defensionem iustitiæ meæ, & ad inquirendam causam huius percussiois meæ. 65 *Nec enim possum metuens respondere.* Quandiu enim metu teneor grauiorum dolorum continue incrementum, & donec rigorem diuini iudicii seueritatemq; eius mecum attendo, quasi

occlusum silere cogitur os meum, nec audet pro se respondere deo. Si uero ab ista plaga liber essem, aut certus quod non etiam aggrauaretur dolor percussiois huius, & si ad rigorosum illud iudicium diuina seueritatis non esset mihi attendendum, sed agenda esset causa mea secundum considerationem humana imbecillitatis, auderem certe liberius pro me loqui, meamq; pluribus uerbis excusationem proponere.

DECIMI CAPITIS

ELUCIDATIO.

Profecto tædium habet anima mea nimis fatigata malis, uitæ huius tam ærumnosa & miseræ, qualem menses aliquot iam egi: ut mors ipsa, preuita istiusmodi, uideatur magis optanda. 2 Propter quod, in tanta miseria constitutus, sinam effluere per os meum uerba querimonie & lamentationis, quibus meam miseriam uentilem & deplem, ut vel sic tantillum accipiam consolationis. 3 In amaritudine tanta animæ & cordis afflictione positus, non silebo, sed loquar, ad releuandum utcunque dolorem meum: loquar autem ad deum, quem ego omnis huius mali authorem considero, uelut inuestigans & scire cupiens causam tantæ afflictionis meæ, insuper & misericordiam postulās. 4 Atque imprimis, quasi præfatiōis loco, deum benignissimum deprecabor, ut non me prorsus condemnet, ut non mihi ad peccatum iudicium & condemnationē imputet, quæ sum loquuturus in amaritudine doloris mei: item ut non me in futuro iudicio condemnet, quemadmodum nunc in præsentis tempore uidetur condemnasse, tantisq; subiecisse malis.

5 Obtenta uero loquendi uenia, illud te rogatum uelim, o deus piissime ut indices mihi quam ob causam huic me iudicio, quod mihi cernitur incumbere, tã graui me subieceris: facias me cognoscere, quo animo, quo fine, quo consilio, tam graui me plaga fe-

L 3 rite

CAP. X.
Tædet animam
meam uitæ
meæ,
2 dimittā ad
uersū me elo
quium meum.
3 Loquar in
amaritudine
animæ meæ.

4 dicā deo,
noli me con
demnare.

5 Indica mihi,
hi, cur me ita
iudicēs.

6 Numquid bo-
num tibi uide-
tur, si calum-
nieris me, &
opprimas me,
opus manuum
tuarum,
& et consiliū
impiorum ad-
iuues?

8 Numquid
oculi carnei
tibi sunt, aut
sicut uidet
homo & tu
uidebis?

9 Numquid si-
cut dies ho-
minis
10 dies tui, et
anni tui sicut
humana sunt
tempora?

rite uoluisti, cum in me nihil inueniā quod tam gra-
ui poena debeat expiari. Effet enim mihi ad toleran-
dum hæc plaga leuior, si consilium tuum & volun-
tatem super hac re plane cognoscerem. **6** Illud
enim certum est, non propter tyrannidem & crude-
litatem, ut innocentem opprimas, ista te facere. Nō
enim tibi qui es summē clemens & pius, placere po-
test iniusta tyrannis aut iniqua crudelitas, per quam
me opus manuum tuarum, nuper à te tam potenter
sapienter & benigne conditum, gauderes sine cau-
sa affligere, & per vim opprimere: **7** Ut sic con-
siliū siue propositum adiuuare confirmaresq; ho-
minum impiorum, quibus uoluptati est alios inno-
centes per vim calumniari & opprimere: quorum
quidem impietati tu uidereris fauere, si in me ca-
lumniando & opprimendo inuenireris delectari.

8 Scio item, quod non sunt tibi oculi carnei:
hoc est, non uides tu sicut uident homines, qui tan-
tum ea uident quæ foris patent, corda autem intue-
ri non possunt, unde frequenter contingit inter ho-
mines peruerti iudicium, ut per ignorantiam inno-
cens puniatur, nocens absoluitur, aut etiam ut gra-
uius puniatur reus uel leuius quam meruerit. Sunt
enim oculi tui, non carnei & crassi, sed immateria-
les & lucidissimi, ipso quoque sole lucidiores, qui-
bus nuda & aperta sunt omnia, nihilq; eos potest
subterfugere aut latere eorum quæ geruntur apud
homines: ac proinde, per ignorantiam non ita me-
cum agis. **9** Scio item, quod non sunt dies tui
sicut dies hominis, quodq; duratio tua non est simi-
lis humanis temporibus. **10** Homo enim in
temporibus & diebus suis quotidiano transitu la-
tentibus, multiplici est mutationi subiectus, nun-
quam in eodem statu permanens: & temporum suc-
cessu multa addiscit, quæ ante non nouerat, uel ple-
nius discit quæ imperfectius ante nouerat.

11 Scio (inquam) quod non sunt dies tui aut anni
sicut

sicut dies aut tempora humana, ut propterea ad ac-
quirendam cognitionem de mea iustitia uel iniustitia
debeas me punire, peccata mea occulta per quæ-
stiones & tormenta exquirendo et perscrutando,
ad eum modum quo sæculi iudices ignorantes uerita-
tatem, ad certiore[m] eius acquirēdam notitiam, per
quæstiones et tormenta affligunt et examinant eos
de quibus est suspitio et non certitudo notitiæ.

12 Utq; sic per quæstionem & tormenta tandē
cognoscas, quod nullum sit in me tam impium aut
iniquum facinus, uel contra Deum uel contra pro-
ximum, quod tam grauem plagam mereatur.

13 Attamen ego in manu tua sum, & sic sum,
ut nemo me possit de manu tua eruere, nemo uel
hominum uel angelorum me possit, siue per vim
siue per autoritatem, siue per quodcunque consi-
lium, tuæ potestati subtrahere, ut non de me facias
quicquid uolueris. Cum igitur certus sim, non ob
aliquam prædictarum rationum, ob quas solet in-
ter homines peruerti iudicium, & opprimi solent
innocentes, ita me affligi, ualde optarem cognosce-
re, quænam causa sit, ob quam ita mirabiliter me cru-
cies. Verum posteaquam tuum occultum consilium
nequeo deprehendere, malo ad inuocandam clemen-
tiam misericordiæ tuæ me conuertere. **14** Ecce

enim domine, tu paulo ante in potentia sapientia
& bonitate tua, quasi manibus tuis fecisti me, secun-
dum animam, ad imaginem & similitudinem tuam
me creando: secundum corpus uero crassio[m] mei
partem, de limo terræ formasti siue finxisti me to-
tum, à capite ad pedes usque, & per circuitum, quan-
tum ad singula corporis membra, unumquodque
iuxta conditionem & proportionem naturæ suæ
disponendo suis figuris & qualitatibus: quemad-
modum figulus de massa luti manibus suis fingit
opus fictile quod uoluerit, ipsiusq; partes varias, iux-
ta proportionem & conuenientiam operis, vario
modo disponit. **15** Quomodo igitur nūc, id est,

L 4 statim

11 ut quæras
iniquitatem
meam, & pecca-
tatum meum,
scruteris.

12 Et scias
quia nihil im-
piū fecerim:

13 cū sit ne-
mo qui de ma-
nu tua possit
eruere.

14 Manū tuam
domine fecerunt
me, & plas-
mauerunt
me totum in
circuitu:

15 & sic repē-
te præcipi-
tas me:

16 *Memento queso, quod sicut lutum feceris me,*
 statim ferè post formationem meam, tam subito me in miseriam istam & mortè precipitas: opus quod heri tanto studio formasti, & tam accurate ornasti, hodie sic pro nihilo reputas & dissipas? 16. Cōsidera, quæso te domine, & ante oculos habere (vt ad miserendum mei facilius inflectaris) vilitatem conditionis meæ & durationis breuitatem, quomodo me secundum corpus de limo terræ formasti, ad similitudinem figuli de luto suo formantis fictile vasculum: 17. rursusq; post paululum, ex sententia tua generali quam tulisti super vniuersum genus hominum, morte dissolutus cogar reuertì in puluerem de quo formatus fueram. 18. Tu quidem modo mirabili me in matris utero formasti: primum substantiam atq; materiam mollem illic congregans & parans, de substantia matris, vnde formaretur corpus hoc meum, quemadmodum cum à mulgēte lac colligitur, vnde formetur caseus. 19. Dehinc autem, per virtutem virilis feminis, cum substantia illa molli de matris substantia collecta commixti, coagulari cœpit & indurari aliquantulum illa mollis materia: quemadmodum cum per virtutem coaguli commixti cum lacte, ipsū lac coagulatur condensatur & in caseatur, vt ex molli & fluida lactis materia, fiat coagulatus & durior caseus. 20. Paulatim autem temporis processu, per continuam actionem virtutis seminalis, eo pertingitur, vt materia illa pellicula quadam tenui & velut membrana molli incipiat circumdari, quæ postmodum induratur & fit pellis dura, sufficiens ad circumscriptionem corporis: sub qua pelle caro formatur, primum mollior, deinde solidior: quibus, pelle dico & carne; quasi vestimento quodam duplici totus homo vestitur & circumdatur, quemadmodum caseus in superficie & extremitatibus, quasi duro quodam cortice, circumuestitur. 21. Deinde, ad ea quæ cæteris sunt duriora in humano corpore, naturali processu peruenitur, nempe

nempe ad ossa, ex quibus corpus totum suam habet soliditatem & fortitudinem: & neruos, quibus membra adinuicem coherent & colligantur, sic vt ad mouendum & agendum quæ sunt oportuna valeant. 22. Omnibus verò his membris sic naturali virtute formatis, & ad suscipiendam vitam prædispositis, tu deinde vitam ex tua misericordia & benignitate corpori illi infudisti, mihi que tribuisti: primum quidem vegetatiuam tantum vitam, quæ hominibus est cum plantis communis: deinde etiam sensitiuam, quam cum brutis omnibus animalibus habemus communem: postremo rationalem, quæ corporalia omnia viuentia superexcedimus, & angelis assimilamur. 23. Post verò semel acceptam vitam rationalem, assidua tua visitatio & perpetua obseruatio custodiuit & sustentauit spiritum & vitam meam. Non enim posset homo in vita subsistere, nisi tua obseruatione continua custodiretur, & quasi manutenendo sustentaretur. Visitatio etiam gratiæ tuæ interior, animam meam in vita spiritali diligenter custodiuit, vt ab infanzia semper in timore tuo vitam egerim. 24. Quanquam verò ista quæ olim in me contulisti, tot ac tanta beneficia, & tam mira tua circa me opera, nunc videaris dissimulare, & quasi in corde occultare, foris sic te erga me gerens quasi me non agnoscas pro factura tua; quasi non attendas nunc quanti me olim feceris; hoc tamen scio, quantumuis dissimules, quòd omnium istorum recentissimam præsentissimamq; habeas memoriã, imò scientiam & intuitionem, quoniam in te nulla cadit obliuio: vnde confido, quamuis nunc tam alienum te demonstras erga me, non tamen prorsus te mei oblitum, aut me penitus à te proiectum esse, sed oportuno tempore respiciendum esse pro tua bona voluntate. 25. Quod si forte peccata aliqua olim commisi in iuuentute & ignorantia, pro quibus istam nunc plagam sustinere merui, mirum

22 *Vitam & misericordiam tribuisti mihi:*

23 *Visitatio tua custodiuit spiritum meum.*

24 *Licet hæc celes in corde tuo: tamē scio, quia vniuersorū memineras.*

25 *Si peccauit, & ad horam pepercisti*

*mibi, cur ab
iniquitate
mea mundum
me esse non
pateris?*

*26 Et si im-
pius fuero,
ue mihi est:*

*27 & si ius-
tus, non leua-
bo caput, sa-
turatus affli-
ctione & mi-
seria.*

*28 Et prop-
ter superbiam,
quasi leenam
capias me:*

*29 reuersus-
que mirabili-
ter me cruci-
cias.*

quare tam diu distulisses debitam punitionem. Si enim olim peccaui, & interim ad tempus aliquan- tum pepercisti mihi, & non tunc me puniisti cum peccarem: quare non etiam nunc, cum diligenter ab omni malo caueo, non mihi parcis: & quare nunc inducis super me peccata præterita, ut pro illis me punias nunc potius quam tunc: quare sicut hactenus dissimulasti & pepercisti misericorditer, non etiam nunc mihi parcis, mecumque dissimulan- ter agis atque misericorditer? **26** Et quidem si verè impius ego fuero, & ut impius nunc puniar, pessimè res mecum habebit, essetque hic dolor meus maior & grauior quem de peccati conscien- tia haberem, quam omnis ille quem ex plaga sen- tio. **27** Si verò iustus & innocens fuero (qua- lem in conscientia bonæ testimonio esse me confi- do) & si absque meo demerito istam patiar affli- ctionem, non tamen audebo superbe caput attolle- re aut cristas siue cornua erigere, propter affli- ctionem & confusionem nimiam qua repletus sum, & quasi saturatus, ut vix maior possit homini af- flictio et confusio omnimodaque miseria obringe- re. **28** Sic enim tu mecum agis, quasi cum homine superbo et feroci, ut propter super- biam me videaris persequi, quasi leenam, quasi hominem superbum et crudelem: veluti si quis leenam crudelem et superbam venando persequa- tur ac capiat, ita tu me conclusionem huius tantæ miseriae quasi venatione cepisti, quasi ego homo sim crudelis et terribilis aliis, qui sic à te debeam arceri premi et constringi. **29** Neque so- lum simpliciter me affligis, nec semel, sed frequen- ter et multipliciter: quemadmodum cum capta bestia semel et iterum venatores eam verberant, versantque et reuersant, ac mirabiliter cruciant, non cessantes à molestia.

30 Instituis, et quasi innouando instauras con-
tra

tra me, testes tuos, qui pro te ex tuo mandato con- tra me testentur et agant: nempe et ipsos daemones, qui me accusant et affligunt: et istos amicos, qui cō- tra me loquuntur, peccatis meis hanc plagam im- putantes: item afflictiones istas mittens in me, quæ contra me testificantur, quasi tibi sum hostis ac aduersarius. **31** Continuoque multiplicari vide- tur & increfcere indignatio tua aduersum me, dum augentur continuo dolores et cruciatus mei. Deni- que (ut paucis dicam) poenæ & afflictiones duræ si- ne misericordia in me seuiunt crudeliter, & vim inferunt mihi: quemadmodum milites genus ho- minum crudele, irruunt magna seuitia in eos aduer- sum quos mittuntur, & sine misericordia tractant illos. Vnde præ nimio pondere afflictionis, exclamare subinde cogor, ac dicere: **32** Si ad tantam miseriam debui peruenire, ut quid nasci me tam miserum & infœlicem hominem voluisti, ac de ma- tris vulua educere in lucem, ut tanta viderem ma- la in hoc sæculo? **33** Præstitisset sanè, quantum ad sensitiui affectus iudicium, defecisse me et peri- disse adhuc in matris utero, antequam vidissem lu- cem, ne oculi hominum me vidissent inter viuos agentem. **34** Præstitisset (inquam) sic fuisse quasi non essem, id est, statim post conceptum aut natiuitatem mortuum esse, ita ut statim ab utero matris fuissem translatus ad tumulum, mortuus vel in matris utero, vel statim post exitum de utero. Si enim sic vel in utero vel statim post egressum de utero fuissem mortuus, ac tunc in sepulchro re- conditus, nihil ego iam miseriarum istarum senti- rem quas modo ferre cogor: sicque per illam præma- turam mortem effugissem hæc omnia & tanta in quibus modo miserè viuo, incommoda. **35** Sed quousque tandem hæc tam grauis & sæ- ua perdurabit afflictio? Nōne paucitas dierum meorum, quibus hic viuo super terram, breui fi- nem est acceptura? Sic utique videtur, quantum ad humanum

*30 Instauras
testes tuos
contra me,*

*31 et multipli-
cas iram tuam
aduersum me
& poenam mili-
tant in me.*

*32 Quare de
vulua educa-
sti me,*

*33 Qui utinam
consumptus
esset, ne oculi
me vide-
ret.*

*34 Fuisset
quasi non es-
sem, de utero
translatus ad
tumulum.*

*35 Nunquid
non paucitas
dierum meo-
rum finietur
breuiter*

ELUCIDATIO

Humanum attinet iudicium: cum non videatur possibile, ut diu in tantis miseriis & corruptione corporis tanta perdurem. 36 Ergo domine postquam tanta cernis fuisse mala, quæ diu iam sustinui, et appropinquare vite huius tam miseræ terminum, que so te, ut saltem nunc mouearis erga me misericordia, & hunc mihi præstes tuæ miserationis effectum, ut saltem nunc dimittas me, cessesque ab hac afflictione mea, vel profus auferendo, vel certè mitigando dolorē plagæ meæ. 37 Dimitte (inquã) me, ut vel paululum possim respirare, et in quiete deflere pristinum dolorem meum, illum recogitando iam quasi præteritum: nunquã enim obliuisci potero tam grauis doloris, etiamsi actu ab eo absoluar. 38 Idem ut quantocius facias oro, antequã videlicet adueniat dies mortis, quando hinc exibo à societate viuentium, nunquã ad eandem reuersurus secundum statum vitæ huius, qua modo super terrã viuimus. 39 Vadam (inquã) sine reditu, ab hoc sæculo præsentis, ad alterum sæculum futurum: ab hac terra & regione viuentium, ad terram & regionem mortuorum: à terra cœlesti luce perfusa, ad terram luce carentem & oppletam tenebris, & quasi mortis caligine: id est, similitudine quadã & vmbra mortis obductam. 40 Ad terram (inquã) miseriæ & tenebrarum, vbi nulla est foelicitas, nulla iucunditas, nulla lux, nulla claritas: vbi omnia mortis quandam vmbra & similitudinem præ se ferunt, & nullus est ordo oblectans: sed sunt omnia horrida, confusa, inamœna, terribilia, et affligentia: 41 et vbi propter miseriam atque cõfusionem, horror terrorque sempiternus inhabitat, cū sint illic omnia horrore tristitia et desolatione plena, sicque perpetuo illic omnia permanebunt. Id est, antequã moriens secundum corpus tradar sepulchro, secundum animam inferno, ad quem vel eius lymbum descendere necesse est omnium animas, qui emigrant ex hoc sæculo: vbi ii qui male hic vitam egerunt, in extre

36 Dimitte ergo me,

37 ut plangam paululum dolorem meum,

38 antequã vadam & non reuertar,

39 ad terram tenebrosam et apertam mortis caligine.

40 terram miseriarum & tenebrarum, vbi vmbra mortis & nullus ordo,

41 sed sempiternus horror inhabitat.

extrema miseria & tenebris ac horrore sempiternis infœlices perpetuo degent, nunquã vllam visuri salutem aut consolationem.

VNDECIMI CAPITIS

ELUCIDATIO.

Cum hac dixisset sanctus Iob, is qui inter amicos tertius erat, Sophar Naamathites, suo ordine loqui coepit, & (quod priores duo iam fecerant) illius verbis contradicere. Ferensque indignè, Iobum ipsum iam secundo monitum persistere adhuc in suis querimoniis, quas ipse in Dei iniuriam redundare existimabat, cum indignatione quadam illum aggressus est: ut vel sic pondere vehementiaque sermone eum ab huiusmodi compesceret, quæ Deo ingrata esse & iniuria reputabat. Sic itaque illum aggressus est, dicens: 2 Quid sibi vult tuum istud multiloquium & inaniloquium, quorsum isti tui inconsiderati & sine ordine, imò sine timore (ut videtur) effusi tendunt sermones? An ut nobis multiloquio tuo isto os obstruas, & satisfacere videaris verbis inanibus? Nõne magis iustum ac necessarium est, ut is qui multa loquutus est audiat vicissim alios suo ordine loquentes, atque ad proposita respondentes? 3 Aut putas homines verbosos per solum multiloquium suum iustificari posse, & secundum veritatem expurgari, si non loquantur quæ sunt rationi & iustitiæ consona? Non profectò verba sola quamlibet multa, in iudicio veritatis hominem valent iustificare, quum non eis suffragatur sententia veritas, & rationis æquitas. 4 An putas tibi soli semper loquendum, & omnes tibi perpetuo debere auscultare, ut te solum loquente, nos omnes perpetuum teneamus silentium: 5 et cum tu in hos ieceris amara scommata, ironiasque tuas et sannas nos irriseris, palam etiam in faciem nobis exprobrando, putas quod non et tu vicissim sis à nobis saltem confutandus, non dico irridendus & sub-

CAP. XI.

Respondens autem Sophar Naamathites dixit:

2 Nūquid quibus multa loquitur non ei audivit?

3 aut vir verbosus iustificabitur?

4 Tibi soli tacebunt homines:

5 & cum ceteros irriseris, à nullo confutaberis?

& subfannandus: Nos enim rationum soliditate mīlumus, q̄ irrisionum vanitate, tecum agere.

6 Dixisti enī
Purus est sermo
meus,

7 et mundus
sum in cōspe-
ctu tuo.

8 Atq; utinā
Deus loquere
tur tecum, et
aperiret la-
bia sua tibi:

ut ostenderet
tibi secreta
sapientiæ,
9 et quod
multiplex es-
set lex eius,

10 et intelli-
geres, quod
multo mino-
ra exigaris
ab eo, q̄ mere-
tur iniquitas
tua.

6 Primum enim (vt illa omittam scommata, que in nos improbè satis iacere visus es, & illa quæ ad rem faciunt pro defensione gloriæ Dei prosequar) quale est illud quod iam ante dixisti inter cætera, veracem esse sermonem tuum, & ab omni blasphemia atq; peccato omni purum: 7 te quoque a peccato mundum esse in conspectu Dei, ita vt non possit in te Deus inuenire propter quod te puniat: cum ais, te sine tuo demerito ista pati, & multo grauius quàm tua peccata meruerint puniri, aliq; huiusmodi: in quibus nimium præsumptuose te ipsum iustificare, Deum autem condemnare, videris, quæ si ipse te sine causa affligerit: quæ quidem assertiones, vt præsumptuosæ & temerariæ, mihi dignæ videntur reprehensione. 8 Perfecto enim si dignaretur loqui tecum aperte Deus, et labia sua tibi aperire, ad ostendendum & declarandum tibi occulta iudicia & consilia sapientiæ suæ (quæ tu modo ignoras, & ex cuius ignorantia imprudenter ista loqueris contra iudicia Dei) 9 et ad declarandum tibi multipliciter & perfectionem legis suæ, quæ tam multa ab hominibus exigit, & tanta obseruatione districtè vult obseruari, propter quod facile homines in multis offendunt contra legem Dei. 10 Ista (inquam) si dignaretur tibi Deus reuelare, quæ modo ignorare aut non satis attente considerare videris, tunc perfecto intelligeres, quod peccata istæ quibus te Deus affligit & castigat, non solum non sint grauius quàm tua peccata mereantur, verumetiam minores & leuius, ita vt posset ille, (si obseruare vellet iniquitates tuas & introire tecum in seuerum districtumq; iudicium, pro omnibus peccatis tuis, quæ contra legem eius tam multipliciter commisisti) longè etiam grauius te affligere & castigare, quàm inodo fecerit: sicut hac consideras

syderatione, facile os tuum ab huiusmodi querimoniis & blasphemis prohiberes, considerans te ab illo puniri citra condignum, qui nunc ignorans occulta Dei iudicia & multiplicem tuæ transgressionis iniquitatem, tam male contentus, tantum non aduersus Deum blasphemas: existimans te longè vltra demeritum puniri. 11 Quid verò sibi vult illa tanta præsumptio, qua sic perscrutari laboras causas huius tuæ percussione, vt cum Deo etiam contendere & disputare præsumas? 12 An confidis te posse disputando & inuestigando vsque ad celsitudinem pertingere diuinitatis, & quasi apprehensis eius vestigiis illum tenere, vt perfecte ipsum et quæ sunt in ipso occulta omnia perlustres? Est enim id homini mortali difficile nimis et impossibile, vt ipse infirmus et mortali hoc corpore circumdatus, Deum (qui est spiritualis et infinitæ naturæ) sic apprehendat, vt eum perfecte cognoscat, eiusq; consilia et iudicia penitus inuestiget. 13 Ipsius mirum tam est ampla maiestas, vt nec cælo nec terra possit contineri. Superat enim celsitudine vel altitudine sua, ipsam quoque cæli altitudinem: cum nequaquam intra cælestes orbis magnitudo diuinæ maiestatis concludatur, quæ potens est præter cælos istos amplissimos in initio formatos, alios quoque et plures et maiores facere, et implere omnes, vt modo hos implet, et impleuit ab initio.

14 Quid igitur facies? quomodo eum qui tam est altus et excelsus poteris attingere vel apprehendere vt eum perfecte cognoscas? 15 Sicut autem secundum altitudinem cælos excedit licet altissimos, ita secundum profunditatem infernum profundissimum et omnium infimum excedit, ita vt nec illa ex parte terminari possit immensitas infinitasq; magnitudinis eius: 16 quomodo igitur tam immensum, qui sursum et deorsum excedit omnia, putas te posse perfecte cognoscere?

17 Siue

11 Forsitā ue-
stigia Dei cō-
prehendes,
12 et usq; ad
perfectū om-
nipotentē re-
peries.

13 Excelsior
cælo est:

14 et quid
facies?

15 Profundi-
or inferno,

16 et unde
cognoscet

17 Longior terra mensuratur a mari, & latior mari. 17 Siue longitudinem consideres, exsuperare inuenitur totam terram longitudinem: siue latitudinem spectes, excedere inuenitur totam latitudinem latissimorum vastissimorumque marium. Secundum omnem dimensionem infinitus est, immensus, & incomprehensibilis, superatque omnia longe corporalia, quamuis alta, quamuis profunda, quamlibet longa aut lata. Totus est in se infinitus, et proinde nulli creaturæ finite quamlibet magnæ comparabilis, ut ei coæquetur: sed transcendit in immensum semper, cum sit infiniti ad finitum nulla proportio. 18 Idem ipse tam est absolute solutæ potestatis & liberæ authoritatis, ut etiam si uniuersam mundi machinam & quæcumque creatura sunt velit subvertere atque in nihilum redigere, vel in unum quasi confusum chaos commiscere & confundere omnia, extra consuetum ordinem omnia subito transmutando, 19 nemo illi possit resistere aut contradicere, ut eum prohibeat ab implerione sui propositi, aut compellat ad ordinem & statum pristinum ea reducere: 20 nemo etiam posset iuste & rationabiliter reprehendere ab eo sic facta, aut causas examinare quare ea sic fecerit; perinde quasi dubium esse possit, num bene egerit: aut male: cum ipsa eius voluntas sit ipsissima iustitiæ regula, ac proinde, quæcumque ex voluntate sua facit, facit iustissime. 21 Non solum autem consideratione infinitæ & incomprehensibilis maiestatis diuinæ debet homo à perscrutandis Dei occultis consiliis iudicisque abstinere, verum etiam consideratione perfectæ scientiæ & cognitionis eius. Ipse enim, qui hominem finxit & formauit, tam secundum corpus quam secundum animam, optime nouit vanitatem humani cordis, pronitatem illam ad peccandum & innatam peruersitatem, per quam in multis quotidie offendunt omnes homines, & à peccatis liberi penitus esse non possunt. 22 Vidensque homines ex vanitate ista & pronitate peccantes quotidie, putas quod non attendat ad ea, aut ea non obseruet, ut pro eis homines

89
CAPITIS VNDECIMI.
nes cum voluerit iuste punire possit? Hoc igitur attendens homo, quod Deus sic omnia nostra attendit & expendit, præsumere debet, cum à Deo puniatur, habere eum certas causas ob quas id faciat, sibi notas, licet ipsi incognitas: & propter occulta quædam peccata Deo nota, licet ipsi forte ignota, id fieri. 23 Videt sane & considerat, quemadmodum homines vani & peccatores, abiectio timore Dei & humilitate contempta, in seipsis erigantur & exaltentur per superbiam, recusantes in humilitate & obedientia suscipere iugum diuinæ legis, volentes magis propriis suis desideriis satisfacere. 24 Putant enim impii & sibi falso persuadent, quod nullius debeant subdi imperio, nullius subesse obedientiæ, aut præcepto obedire, quemadmodum qui in desertis nascuntur syluestres asini, nullius sunt subiecti dominio, sed prorsus ab omni humano imperio sunt liberi. Sic putant se non debere esse subiectos cuiquam, dicentes apud semetipsos: Omnia nostra à nobis sunt, quis noster dominus est? Quam quidem superbiam & præsumptionem impiissimam considerans Deus, merito punit in hominibus. 25 Tu verò, ô amice Iob, si ab hac superbia te elongans, in humilitate ad dominum confugiens, suppliciter eius gratiam & misericordiam inuocaueris, cor tuum sic firmando ad illum & in illo, ut ex toto corde ad eum conuertaris, ex animo, cum plena fiducia: 26 deinde manus, tam interiores mentis, quam exteriores corporis, expandendo ad illum deuote deprecandum, ut sic tam mente quam corpore totus ad illum conuertaris cum plena & certa fiducia. 27 Si item omnem iniquitatem quam in operibus tuis, post diligentem & seriam examinationem, inueneris, tam præteritam quam præsentem, à te sollicite studeas expurgare, per poenitentiam & propositum firmum vitæ melioris, 28 ita ut non solum non relinquatur in te vlla iniustitia, in qua cum proposito eligas contra Dei voluntatem

23 Vir uanus in superbiam erigitur:

24 et tanquam pullum onagri se liberum natum putat.

25 Tu autem firmasti cor tuum,

26 et expandisti ad eum manus tuas,

27 Si iniquitatem que est in manu tua abstuleris à te,

28 et non manserit in tabernaculo tuo iniustitia:

M per

29 tunc leua
re poteris fa
cie tua absq;
macula,

30 et eris sta
bilis, & nō ti
mebis.

31 Miseria
quoque obli
uisceris,

32 et quasi a
quarum que
præterierūt,
non recorda
beris:

33 et quasi me
gidiamus sub

permanere, verum neq; in vniuersa tua familia, cuius debes curam gerere, quantum in te fuerit, patiaris aliquam residere impietatem. 29 Si hoc (inquam) pacto & tanta diligentia studueris, & te ipsum & eos qui tuę cure subsunt, ab omni peccato emundare, tunc poteris cū bona confidentia faciē leua re ad Deū, poteris sine robore & cōfusione & sine vllius peccati remorsu aut conscientia coram Deo apparere, sicut filius bonus coram piissimo patre, sicut fidelis seruus coram benefico domino, imō sicut amicus coram amico: quemadmodum cum quis bene lotus fuerit aqua ab omni macula corporali, audeat confidenter faciem suam ostendere: qui donec maculatam habet faciem, erubescit eam in publicū ostentare. 30 Tunc non eris instabilis et nutabundus, (cuiusmodi sunt qui deum non metunt) sed stabilis & firmus, in bonis tam spiritualibus q̄ temporalibus: erisq; sine timore superuacaneo & angustiante, quo semper vexantur impii nunquā securi: nimirum illum habens propitium cuiq; ac tuorum omnium custodem, quem nulla virtus inimica potest expugnare: qualem habens custodem & protectorem, meritō a superuacaneo metu debet esse homo ociosus. 31 Futurumq; est, quum tu sic ex toto cordis affectu ad deum te conuerteris, vt & ipse vicissim totus ad te conuertatur, faciatq; te iterum tam copiosē bonis omnibus internis atq; externis abundare, vt prorsus omnis sensus malorū istorum quibus nunc subiaces, a te aufugiat, et quasi obliuio te capiat illorum. 32 Et quemadmodū in flumine aut torrente decurrentes aquę, postquam transierint, non vltra sunt in oculis spectantium, corā quibus transierunt, sed prorsus traduntur obliuioni, aliis cōtinuo succedentibus: sic omnium præteritarū miseriarū penitus a te transibit memoria, sic vt nec per recordationē te vltra affligant. 33 Et sicut interdum contingit postquam dies aliquis vsq; ad vesperum nubilus fuerit & obscurus, vt deinde cir

citer vesperam, fugatis atris nubibus quę diem obscurabant, lux splendida subito redeat et pulchrē resplendens solis fulgor, vt solet in meridie, subito appareat, & quasi resurgat: sic tibi post istam tantam calamitatē & tristitiam, prosperitas & lætitia grata tandem redibit. 34 Imō cum tu, considerata naturali virtute, existimaueris te iam proximū consumptioni & mortī: quum res humana via viberetur desperata, ille tibi aderit tempestiuē, restituetq; te iterum in statum pristinum: vt sic bonis tam interioribus quā exterioribus resplendeas, quemadmodum lucifer stella matutina pulchrē lucet & fulget in ortu suo. 35 Et qui nunc conscientia malorum pressus, desperationi proximus videris, tunc abiecto pondere peccatorum, spem habebis atque fiduciam in domino, proposita tibi ante oculos spe firma & expectatione certa honorum cœlestiū, quę a propitio Deo mortalibus sperantur ventura in tempore suo. 36 Futurumq; est tandem, cum tēpus aduenerit mortis, vt corpore in terram defosso & honorificē tradito sepulturę, anima in pace in idipsum dormiat & secura quiescat, in certa expectatione æternę felicitatis, et futurę resuscitationis corporis: quod in terra defossum tantisper latebit, donec ille resuscitauerit. 37 Requiesces (inquā) tunc ab omnibus laboribus pristinis, quando absterfæ erunt lachrymę ab oculis tuis, et iam nō erit vltra neque luctus, neq; clamor, neque vllus dolor, quę prima abierunt: requiesces secundum corpus in terra sepultus, secundum animam in bonis Dei, in loco iustorum. 38 Et non erit quisquam vel hominum vel angelorum malorum, vel alia quęuis creatura, quę te possit perterrefacere, aut quietem tuam interpellare siue interturbare. 39 Futurumq; est, vt etiam post mortem tuā multi te deprecantur, tuāq; faciem videre optent, & tuam conditionem obtinere, vt te defuncto dicant homines. O quam erat probus vir ille, quam erga Deum

gor, consur
get tibi ad
vesperam.

34 Et cū te
consumptum
putaueris o
rieris ut luci
fer:

35 et habea
bis fiduciam,
proposita tibi
spe:

36 et defosso
securus dormi
es.

37 Requies
ces:

38 et nō erit
qui exterre
at.

39 et depre
cabuntur fa
ciem tuā plu
rimū

ELUCIDATIO

pius, quam erga omnes homines iustus & beneficus. Utinam adhuc liceat nobis eius frui praesentia. Quare tam praemature nobis subtractus est? Utinam cum illo sit sors nostra in parte bonorum; utinam sit mortua anima nostra morte iusti huius, & similia. Deprecabuntur quoque te, qui superstites hic relictus sunt, ut sanctum & amicum Dei iam in securo positum, ut intercessorem & mediatorem apud Deum, sperantes per tuam intercessionem facilius suas preces apud Deum exaudiendas. Sic tu quidem, & quicumque ex animo ad Deum conuertitur (etiam licet ante peccauerint) tam in vita quam post mortem, agetis prospere. 40 At vero impii & contemptores Dei, qui poenitentiam nolunt agere peccatorum suorum: nulla in futuro bona percipient, quantumvis expectauerint, ita ut oculi eorum prius deficient expectando & obseruando, quam vlla eis bona veniant, id est, nunquam eis dabitur in aeternum videre bona domini in terra viventium, quae iusti videbunt in tempore suo. 41 Et cum sic bonis omnibus fuerint priuati, omnibus immeriti malis, non erit eis spes egestatem & mala illa unquam effugiendi, sed perpetua manebit illis omnis haec miseria. 42 Eruntque tunc omnia illa in quibus ante sperauerant & summam felicitatem si tam esse existimauerant, animae eorum siue affectui exosa & abominabilia: ita ut ea cum abominatio- ne summa execrentur & detestentur, neque nisi cum summa displicentia eorum recordentur, per quae in tanta incidere mala sua culpa meruerunt.

XII. CAPITIS

ELUCIDATIO.

CAP. XII.

Respondens

autem Iob, di-

xix:

His a tertio amicorum non sine stomacho nec sine fastu (ut videtur) prolatis, sanctus Iob vox illius iactantiam quam in oratione ostendisse videba-

40 Oculi autem impii deficient:

41 et effugium peribit ab eis:

42 et spes illorum abominatio animae.

CAPITIS DVODECIMI.

91

videbatur, comprimere, ac semetipsum a verbositate & multiloquii vitio, de quo in orationis illius initio fuerat notatus, defendere, ita respondit:

2 Videmini mihi, o amici, nimium de vobis ipsis sentire & vestra nimium magnifacere, ceteros autem despiciere & quae ab aliis dicuntur paruifacere: perinde quasi vos soli homines sitis, ratione & sapientia pollentes, & scientes omnia, ceteri autem quasi irrationalia sint & muta animantia:

3 quasi in vobis solis inhabitet omnis sapientia, ita ut vobis morientibus simul vobiscum omnis ipsa ab hominibus sit emigratura. Videmini enim vobis id persuasisse, qui mihi pauca quaedam ad meam defensionem & mei doloris consolationem proloquuto, tam imperiose silentium imponitis, ac multiloquii arguitis, & magna cum authoritate quasi mira & singularia quaedam allaturi in medium, meos sermones interrumpitis. Ne vero ista existimetis, o amici.

4 Nam et mihi, quem tam seuera correptione ut loquacem arguitis, non nihil est cordis, sicut est vobis: vtor & ego ratione, sicut vos: et sapientiae prudentiaeque non nihil habeo, de qua vos gloriamini: 5 neque in ea parte vobis ut inferior cedo, sciens quae a Deo donata sunt mihi. Vnde si vos ob sapientiam vestram loquendi vobis facitis potestatem, puto & mihi non esse dandum vitio, si pro veritate loquar.

6 Neque est quod vos vobis blandiamini, de singularitate eorum quae a vobis proferuntur, quasi tanta sint illa, ut nemo possit loqui similia, vel etiam maiora: quum non sint illa nisi generalia siue communia, ac passim omnibus qui aliquid de Deo intelligunt cognita. 7 Ego vero tametsi a vobis, qui consolari me debebatis iure amicitiae, verbis asperis & amaris increpationibus nunc irriter, nolo tamen desperare aut abiicere animum: imo vero tanto magis ad Deum conuersus, ex toto affectu illum inuocabo, quem scio esse fidelissimum & semper amicum se colentibus: 8 & ipse ex-

2 Ergo vos estis soli homines,

3 et vobiscum morietur sapientiae

4 Et mihi est cor, sicut & vobis,

5 nec infero uestri sum.

6 Quis enim haec quae noscitis ignorat?

7 Qui deridetur ab amico suo, sicut ego inuocabit De-

um:

1. Cor. 10

8 et exaudiet eum,

M 3 au

9 deridetur enim iusti simplicitas. audiet orationem meam, atque pro vobis me consolabitur: et tanto quidem propensius, quanto magis humano omni auxilio et solatio me cernit destitutum. Quod autem nunc ego a vobis in afflictione positus irridear, non arbitror hac in re mihi nouum & insolitum aliquid contingere. 9 Sic enim solent homines pii & iusti, ob suam simplicitatem, humilitatem, & innocentiam, contemni, ab iis qui sibi videntur gloriosi & sapientes, maxime cum in aduersa inciderint. 10 Nimirum & si in semet ipsis vere lampades quaedam sint preciosae, & lucenae ardentes atque lucentes: (coram Deo quidem, in occulto feruore dilectionis ardentes: coram proximis autem, verbo & exemplo lucentes) et si ipsi in se nihil habeant contemptibile, pleni diuino lumine, lucentes sicut luminaria caeli in medio nationis prauae et peruersae, nihilominus contempti sunt & despecti in cogitationibus superborum & auarorum hominum, qui non nisi huius mundi bona norunt magnifacere aut venerari. 11 Veruntamen non semper apparebunt contemptibiles, sed ubi aduenit magnus ille & horribilis dies, ab aeterno secundum diuinam praescientiam constitutus, quando veniet dominus et illuminabit abscondita tenebrarum, tunc nimirum contemptus ille sine accipiet, agnoscenturque pretium & gloria simplicis innocentiae: tunc apparebit, quid illi sint, et quanti etiam olim fuerint apud Deum, dum computati subito videbuntur inter filios Dei, et inter sanctos habere perpetuae hereditatis suae portionem. 12 Et iusti quidem sic in simplicitate sua in hoc tempore continentur: cum interim homines superbi et auari, raptores et oppressores pauperum, omnibus bonis abundant, omnique perfruuntur gloria mundi huius. 13 Aduersum quos tanto exercebitur in statuto illo tempore grauius iudicium, quanto nunc licentius Deum ad iracundiam prouocant, nimirum impudenter et infronite quilibet audientes mali: 14 qui tamen a semetipsis habeant nihil, sed a Deo

procedunt omnia illa bona, in quibus sic efferuntur & gloriantur: quo permittente, ipsi ea sibi, siue per iustitiam siue per iniustitiam congregarunt: ac proinde, vel ex honorum istorum abundantia induci debebant ad gratitudinem erga deum, et a prauitate sua multiplici reuocari. 15 Ceterum (ut ad rem veniamus) ea quae paulo ante a vobis dicta sunt, de immensitate & incomprehensibilitate diuinae potentiae, non ita singularia rara & abstrusa esse, quam vos ea iactare visi estis, quasi ego non possim horum proferre similia, ex eo facile demonstrauero, quod etiam ex irrationalibus & mutis creaturis, ea facillime liceat aduertere. Vide licet si ad irrationalia iumenta veritas mentis attentionem, conditiones & perfectiones eorum naturales contemplando, facile ex illis ea poteritis intelligere, quae vos proponitis de dei potentia & sapientia & infinita perfectione. 16 Itidem ex naturalibus conditionibus auicularum volitantium in aere disci eadem possunt: quae tanta pollentes fecunditate, ex dei praeepto, singulis annis statuto tempore generationi intendunt, obseruantque singulae species suas leges, quas miro & inestimabili modo illis insculpsit immensa diuinitatis perfectio. 17 Contemplare insuper terram, si liber, quomodo ipsa diuino opere habitationem praebet homini, quomodo ditino praeepto producit ligna pomifera, segetesque & gramina, in partum hominis & ceterorum omnium in ea viuentium: neque desinit vnquam statutis temporibus praebere humano generi, quae ad necessitatem sufficiunt, et quae ad oblectamentum hominem reficiunt, & alia huiusmodi: intelliges proculdubio ex ea & iis quae de ea procedunt, immensam diuinitatis potentiam. 18 Id ipsum testatur & pisces natantes in vastitate maris latissimi: nonnulli secundum molem immensi, secundum numerum pauciores: alii secundum molem mediocres, secundum numerum plurimi: quorum omnium tanta est species multiplex, et numerus tanta copiosus, ut neque conferri possit cum iis quae in terra degunt

14 cum ipse dederit omnia in manus eorum.

15 Nimirum in terroga iumenta, & docebunt te.

16 & uolantia caeli, et indicabunt tibi.

17 Loquere terra, & respondebit tibi.

18 & narrabunt pisces maris.

19 *Quis ignorat, quod omnia hæc manus domini fecerit?*
 Psal. 94.
 20 *In cuius manu, anima omnis uiuentis,*
 21 *& spiritus uniuersæ carnis hominis.*
 Gen. 1.
 22 *Nōne auris uerba dii iudicat, & fauces comedentis saporē?*

animantibus. 19 Quis oro te vel modica naturalis luminis scintilla præditus, attente ista considerans, tam multa, tam magna, tam admiranda, non facile aduertat, solius dei omnipotentis uirtute ea omnia esse perfecta: singulis in suæ naturæ participata perfectione essentiali & originalem illius perfectionem attestantibus, & quasi uoce quadam clamantibus: Ipse fecit nos, & non ipsa nos. 20 In cuius quidem omnipotentis manu, est uita omnium, quæcunque tandem uita, siue rationali siue irrationali, uiuentium: sic ut nulla creatura, nisi ab ipso uitam habeat, neque possit nisi dum ipse uelit in uita permanere. 21 Peculiariter uero est in manu ipsius rationalis anima uniuscuiusque hominis, carnem inhabitans: quoniam omnis rationalis anima, ad imaginem & similitudinem eius peculiari artificio & beneficio creata, ab ipso per creationem infunditur corpori: in corpore quoque inhabitans, donis & gratiis eius spiritualibus ornatur atque perficitur: ac deinde, in mortis articulo, ad immortalitatem singulari privilegio ab ipso suscipitur & seruetur, bonis perfructura æternis, si in eius gratia e corpore discesserit.

22 Certè auditus ipse de uerbis & uocibus iudicat: exterior quidem, de externa sonorum specie, interior uero de interiori uerborum sensu: & fauces item manducantis saporē discernunt, bonos a malis: unusquisque item sensus & uniuscuiusque sensus organum, sua obiecta discernit. Atque ita ratio ipsa & uirtus hominis intellectiua intelligibile suū obiectum considerat, & in creatis omnibus creatoris dei incomprehensibilem uirtutem atque perfectionem sagaci solertia discernit. Unde nec mirum mihi uidetur, si generalia ista & uos noueritis, quæ admodum prompta sunt et obuia, iis qui uel modica attentione dei opera perpendunt. Denique, etiam si ex sese rudior sit quispiam, quam ut per se ista possit aduertere, facile ea poterit ex antiquis & senioribus sapientia pollentibus discere. 23 Solet enim senibus, illis

maxi

maxime in quibus, ut caput foris canicie, ita mens interior maturitate ornatur, inesse sapientia, diuinarumque rerum notitia, cuius, ob emortuum concupiscentiæ iuuenilis ardorem, animo iam sedato, amplius quam iuuenes inueniuntur capaces: 24 & in iis qui multos uitæ transegerunt annos, maior solet inueniri rerum agendarum peritia, quam longa experientia sibi compararunt: possuntque ab his facile iuniores utcumque edoceri, maxime in generalioribus illis, cuiusmodi per uos iam fuerunt proposita. Unde mihi nouum aut magnum nihil facere uideamini, dum ista communia & omnibus trita proponitis, licet uos ea ut admiranda suspiciatis. Ego uero, ut meæ quoque sapientiæ faciam periculum, comprobemque, non minora proferre me posse in enarrandis dei laudibus, quam sint a uobis prolata, hymnum ipsi uolo laudis concinere, in quo non generalia tantum illa commemorabo, sed peculiaria diuinæ potentia ac sapientiæ testimonia, & rara quædam ipsius iudicia, non ita passim ab omnibus animaduersa, particularius enumerabo. 25 Itaque, (ut a generalibus hymni mei sumam exordium) dico, apud ipsum summam esse perfectamque sapientiam: talem utique ac tantam, ut eius comparatione omnis humana sapientia non nisi scintillula quædam ad immensum ignem comparata uideatur. 26 Neque uero solitaria apud illum est sapientia, sed coniuncta est ei fortitudo, æque perfecta & infinita, secundum quam potest omnia quæcunque uoluerit. 27 Neque solum habet sapientiam, qua semetipsum cognoscat, quasi intra semetipsum quiescens ignoret cetera: sed & prudentiam summam habet, qua disponit & gubernat omnia, 28 item & intelligentiam distinctamque cognitionem uniuersorum, quæ uel sunt uel aguntur in mundo: ita ut nihil usquam agatur nisi eius consilio, nihil usquam geratur quod non ipse norit & intelligat. Tantus, inquam, est ipse in sapientia, fortitudine, consilio, & omni perfectione sua, ut nemo mortalium

M s ei res

23 *In anti-*
quis est sa-
pientia
 24 *et in mul-*
to tempore
prudentia.

25 *Apud ip-*
sum est sapie-
ntia,

26 *& fortitudo,*

27 *& ipse*
habet consi-
lium,

28 *et intelli-*
gentiam.

29 Si destruxerit, nemo est qui aedificet.

Gen. 19. ei resistere aut prohibere eum valeat, ab iis quae ipse decreuerit. 29 Exempli gratia: Si destruere atque subuere, vel ciuitatem aliquam, vel regionem, vel aliud quodlibet aedificium velit, & in desolationem ponere sempiternam, nemo erit qui contra ipsius voluntatem, vel audebit, vel poterit reaedificare quod ille destruxerit: quemadmodum de ciuitatibus Sodomorum & Gomorrhæorum liquet, quae quum ante destructionem in regione amoenissima sita essent, post subuersionem diuino iudicio factam, a nullo hominum reaedificari potuerunt, usque in hodiernum diem. 30 Item, si quempiam quamlibet magnae virtutis, vel daemone, vel hominem, intra angustias carceris aut alterius cuiuslibet ergastuli uoluerit includere, & quasi captiuum religare, nemo illum poterit, deo nolente, inde liberare. Quemadmodum angelos peccantes de caelo rudentibus inferni detractos, in tartara conclusit, illisque uinculis alligauit aeternis, sine fine cruciandos: neque poterit illorum uincula quisquam, vel dissoluere, vel infringere, in sempiternum. 31 Insuper, si aquas uelit continere, prohibens pluuiam ne desuper cadat ad humectationem terrae sitientis, & flumina intra suos alueos constringens, ne egredientes aquae rigent superficiem aridae, quemadmodum crebrius fecisse patrum tradit memoria, uniuersa terra siccabitur, neque ualebunt agri aut prata praeter humoris defectu fructum proferre mortalibus. 32 Contra uero, si aquarum abundantiam & inundationem diluuii terris immiserit, apertis cataractis caeli & fontibus abyssi magnae diruptis, terram ab hominibus securè prius habitatam, nemine ualente prohibere, obruent aquae, & habitatores eius suffocatos interficiet: id quod olim in famatissima illa clade generalis diluuii uniuersae terrae euenit, atque etiam alias subinde in aliqua terrae parte contingit. In his autem omnibus, nemo est qui illi ualeat a peragendis iis quae decreuerit prohibere. 33 Proinde, iterum replicas libere dico, apud solum illum esse perfectam potentiam,

30 Si incluse rit homine, nullus est qui aperiat.

2. Pet. 2. Judas.

31 Si continue rit aquas, omnia siccabuntur.

Gen. 7.

32 et si emiserit eas, subuertet terram.

33 Apud ipsum est fortitudo, & sapientia.

tiam, & sapientiam item perfectam: cuius unius potentia omnem aliam potest contumdere, sapientia omnem aliam potest infringere atque subuere. 34 Quae ut in eo clarius appareant & apertius pateant, peculiariora quaedam eius opera mirandaque iudicia recensere, apertiusque ob oculos proponere, operepretium fuerit. Sanè ipsius scientiam latere potest nemo, quilibet astutus fuerit vel fraudulenter. Videt enim & attendit ad deceptores & seductores hominum, item & eos qui decipiuntur atque fraudem ab astutis patiuntur, considerat, ut pariter utrosque adducat in iudicium. 35 Ipse occulto suo iudicio hoc euenire permittit, ut uiri prudentes & ualentes consilio secundum prudentiam huius saeculi, quorum consilia uelut oracula quaedam haberi solent apud homines, tandem in finem stultum deueniant, & infelicem ac miserandum habeant exitum: ut cum ceteris bene consulere uisi fuerint, ipsi sibi pessime consuluisse probentur. 36 Eosque qui inter homines autoritate & potestate iudiciaria functi sunt, interdum quasi stupidos & iudicio carètes efficit, eorumque concessa sibi potestate sint abusi: nonnumquam & in tale eos adducit statum, ut et ipsi et ceteri uidentes siue audientes obstupescant, in commutatione et euentu tantum horribili. 37 Neque mirum si in consiliariis et iudicibus haec faciat, cum et in ipsis regibus locum summum inter homines occupantibus, non minora sua ostendet iudicia: quos subinde honore priuat regio, & regio baltheo ceterisque regalibus insignis exutos, captiuitatis uinculis innodari atque constringi facit, ut tanquam plebei homines abducantur captiui, uel etiam coniciantur in carcerem. 38 Sic et sacerdotes atque pontifices, quorum est in populo ex officii functione summus honor, omni gloria spoliatos, contemptibiliter abduci facit, uel in exilium, uel in captiuitatem, perinde atque unum aliquem ex infima uulgi fece. 39 alios quoque nobiles & honoratos uiros, de statu suae conditionis, una cum regibus & sacerdotibus deicit atque precipites facit: ex nobiles ignobiles, ex honoratis

34 Ipse nauit & decipiente, et cum quidecipitur

35 Adducit consiliarios in stultum finem,

36 & iudices in stuporem.

37 Baltheo regum dissoluit, & praecipit funes eorum.

38 Ducit sacerdotes in glorios,

39 & optimates supplantat.

ratis

40 **Communis labium ueracium,** ratis despectos, ex diuitibus pauperes, nullo negotio reddēs. 40 Ipse quoque occulto suo & nihilominus iusto iudicio, vel propter populi peccata, vel alia qualibet de causa, permittit, ut ii qui ex officio & professione veritatem loqui debebant, & a quibus veritatis certitudo videbatur requirenda, mendacia & errores pro veritate loquantur: velut cum mendacia de corde suo, vel ex deceptione dæmonis, loquuntur falsi Prophetæ: aut cum ii qui in populo docendi officium videntur habere, ad gratiam hominum, ut loquantur placentia, errores disseminant. 41 A presbyteris itidem & senioribus, quibus ex autoritate & officio conueniebat erudire populum, doctrinæ gratiam aufert: ita ut sint quasi canes elingues ac muti, non valentes latrare. 42 Ipse quoque super principes effundit despectionem, faciēs ut despiciantur & contemnantur, ac prorsus nihil fiant ii qui ante videbantur honoratissimi & nobilissimi: 43 contra verò, eos qui aliorum potentia aut violentia fuerant oppressi, ipse ab oppressione liberat, & captiuitatis pondus releuat ab eis: ita potenter pro suo arbitrio, excelsos humilians, & humiles in sublime vehens: patenter nimirum hac in re demonstrans, incomparabilis suæ potentia celsitudinem. 44 Ipse quoque (ut & omniscius comprobetur æque ac omnipotens) occulta & abstrusa de tenebris educit in lucem, quæ nemo hominum nouerat faciens omnibus manifesta: 45 & ea quæ quasi sub umbra mortis horrida ac terribilia videbantur, sui luminis claritate illustrat subinde & latificat: ita ut qui prius quasi sub mortis umbra gementes dolebant, nunc velut in lumine vitæ exultantes gaudeant. 46 Ipse pro suo libito populos nunc multiplicat numero, & locis dilatat, bonisque omnibus ditat, nunc ob eorum demerita, quos prius multiplicauerat, vel prorsus delet, vel imminuit numero, loco constringit, & pro abundantia indigere facit: 47 ac rursus misericordiæ memor, ubi illi

CAPITIS DVODECIMI. 95
penitentiam egerint, quasi deletos iam & subuersos, in pristinam dignitatem et conditionem restituit. 48 Ipse corda eorum qui capita sunt et principes populi inhabitantis terram, immutat: habens ea sic in manu sua, ut quocumque voluerit, secundum merita vel demerita populi, inlectat illa: siue ut in mansuetudine pascant & defendant subditos, siue ut in tyrannidem versi per potentiam eos opprimant: nonnunquam illos permittens a veritate et virtute seduci, ut credentes mendacio et iniquitatem diligentes, per errorum inuia et vitiorum abrupta gradientur, tam ipsi, quam eorum subditi, quibus debuerant boni itineris viam præmonstrare, idque frustra, et sine omni suo vel suorum commodo, imò in vtrorumque grauissimum detrimentum certissimūque exitium. 50 Quomodo ii qui in tenebris densissimis ambulant, palpitando manibus et pedibus ob corporalis luminis defectum, nesciunt quo vadant, et offendunt facillime: sic et ipsi in tenebris errorum atque vitiorum longe amplius horrendis, diuinæ gratiæ lumine destituti oberrabunt, nescientes quo vadant, verè & ipsi cæci & cæcorum duces, errantes et in errorem mittentes: 51 et instar eorum qui ebrii sunt aut mente capti, permittet illos oberrare in vanitate concupiscentiarum suarum, ut quocumque hæc impulerint, eo per voluntatis consensum pergant: quemadmodum ebrii sine rationis iudicio, quocumque eos pes aut fortuna tulerit, ire solent, nihil considerantes quem sint habituri viæ suæ exitum.

ANNOTATIONES

IN CAPVT XII.

ERgo vos estis soli homines.] Quoniam in oratione præcedenti sanctum Iob reprehendens Sophar, de verbositate & multiloquio notauerat, & quasi magna quædam ac sublimiora dicturus silentium illi indixerat, defensurus se vir sanctus hac oratione, primum de vitio multiloquii quod in ipso arguebas

47 & subuersas in integritate restituit
48 Qui immutat cor principum populi terræ,
49 & decipit eos, ut frustra incedant per inuiam.
50 Palpabunt quasi in tenebris, & non in luce.
Ioan. 12.
Mat. 15.
2. Ti. 3.
51 & errare eos faciet, quasi ebrios.

ANNOTATIONES

guebatur, se excusat, idq; non sine solita acrimonia, ostendens illos nō moleste ferre debere, si & ipse loquatur, nec illis solis ipso perpetuo silēte dandū esse loquendi locū: cū possit & ipse non minora proferre de Deo præconia, q̄ illi protulisse se gloriabantur: id quod patēter declarat in hymno illo diuinę laudis, qui initiū sumit ab eo loco. Apud ipsum est sapientia. In hoc enim singularia quædā diuinę potētis et sapientię opera ac testimonia, & rara quædam occultissimaq; iudicia commemorat: quæ si quis attentius apud se expēdat, profectō non vulgaria esse ea, compertiet, neq; nisi a paucissimis animaduersa, id est, a viris spiritualibus & spiritu diuino illuminatis, qui in rebus humanis admirabilem Dei dispensationē & occulta eius erga humanū genus iudicia sciunt animaduertere. Cæterum, pro eo quod nostra habet lectio: Ergo vos estis soli homines, sciendū est, in Hebræo ita haberi ad verbū: Nonne vos estis populus, & vobiscū moritur sapientia? Quod nonnulli ita interpretantur: Certe vos ex dictis his vestris aperte ostēditis, nō aliud q̄ populares aut vulgares vos esse, quoniā nō nisi vulgaria et popularia adfertis: nec est hæc sapientia, quā ostentare videmini tā eximia, vt ob eā sperare debeat immortalitatem nominis, sed vna vobiscū & ipsa interibit. Diuus Hieronymus aliū in his verbis accepit sensum, quē paraphrastica versione clarius expressit, dicens: Ergo vos estis soli homines &c. Quod enim dicitur Hebræa. Vos estis populus, sic accepit, quasi diceretur: Arbitramini vos esse mundū vniuersū, aut vniuersum populū terræ, quasi vos soli homines sitis super terram, aut præter vos nemo ratione vtens & sapiētia præditus, inueniatur in orbe, quasi in vobis tota lateat sapientia conglobata, vt vobis hinc decedētibus sit ex humanis rebus emigratura omnis sapientia. Parata ad tempus statutū] Alii sic vertunt ex Hebræo: Sicut lampas contēpta in cogitatione diuitis, qui etiā paratusest in offendiculum pedum. Quod ita intelligitur

gitur

CAPITIS DVODECIMI.

96

gitur, virum iustū contemni a diuitibus, atq; eo ipso fieri illis in scandalū & occasionem ruinae. Quemadmodum enim Christus Dñs (Simeone attestāte) positus fuit in signū contradictionis & in ruina mul torū, & (iuxta Apostoli verbū) Iudæis incredulis factus est scandalū: sic viri iusti scandalo sunt impiis, qui dū illos inhonorāt et subsannāt propter iustitiā, Christū in eis irridunt (Quod enim vni ex minimis istis fecistis, idē ait, mihi fecistis) sicq; offendunt & in dānationē corruunt. Alii sic vertunt: Paratus nutare aut vacillare pedibus, intelligentes, iustū ideo a diuitibus contēni, quod videatur infirmus et nullius roboris ac proximus casui, sicut is qui pedibus vacillat, cuiusmodi homines a robustis solēt negligi et contemni. Abundant tabernacula prædonū.] Alii legunt, prosperantur: alii, in pace degunt. Sensus est idē in omnibus. Pro eo autē quod iuxta Hebræicam veritatē habet nostra lectio, ab illo loco: Audacter prouocant Deū, vsq;: Nimirū interroga iumēta, editio græca longē aliā habet sententiā, legens in hunc modū. Veruntamen nemo confidat prauus existens, innocentem se futurū, qui prouocant dominū. Quo modo nō & scrutatio eorum erit? Sententiā, vt notatu digna, ita intellectu est facilis. Interroga iumēta & docebūt te.] Abusiue de creaturis irrationalibus quasi de rationalibus loquitur. Nō enim interrogamus nisi rationales creaturas, neq; nisi rationalibus loquimur: nec docere aut loqui possunt, quæ rationē non habēt. Dicimur autē abusiue interrogare iumenta, quando eorū naturales proprietates & conditiones, gratia discēdi ex eis quippiā, attentius cōsideramus: & ipsa nos dicuntur docere, quando ex ipsorū cōsideratione inuenimus quod querimus. Simili ratione dicimur terrā alloqui, velut doceri cupientes ab ea: & ipsa nobis respondere dicitur. Similis ferē modus loquendi est apud Sapientem, vbi piger ad formicam quasi magistrā in prouidentia erudien dus mittitur. Vade ad formigam, inquit, o piger, & disce

Lucæ. 2.
1. Cor. 1.
Mat. 25.

Pro. 6.

& discite sapientiam: quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, congregat in æstate quod comedit in hyeme. Apud ipsum est sapientia & fortitudo: & ipse habet consilium & intelligentiam.] hic incipit hymnus diuinæ laudis, super magnificis Dei operibus & occultis eius iudiciis: poniturque hæc sententia primo loco, quasi basis & fundamentum totius hymni. Nam quæ sequuntur, per particularia discurrendo, quasi per *ἰπαρῶν*, id est, inductionem, generalem illam propositionem declarant. Aduerte autem quam pulchrè ista vir sanctus coniunxerit. Sapientiam coniungit fortitudini: quia quantum Deus sapiens, tantum & potens est: ac rursus, quantum potens, tantum sapiens: ne quis vel imbecillum & impotentem in Deo somniet sapientiam, vel insipientem & temerariam fingat fortitudinem, quorum utrumque inter homines frequens est. Alii enim sapientia pollent, sed imbecilles sunt robore: ut miramur quidem nosse valeant, & grandia sapienter concipere, sed non respondet fortitudo, quæ possit cogitata in opus deducere. Alii verò fortes sunt robore, ut possint (quantum ad humanum attinet iudicium) grandia: sed destituti sapientia, nihil utile aut homine dignum unquam operantur. Et in hoc simpliciter omnem creaturam, & humanam & angelicam, excedit diuina maiestas, quod in ea æqua sit sapientiæ potentia, quod quantum nouit sapienter cogitare, tantum valeat potenter operari: quod ab angelis & hominibus longe abest. Rursus, aduerte, consilio iunctam esse intelligentiam, ut Dei consilium ab hominum consilio separetur. Siquidem nostra consilia frequenter precipitata sunt, & carent plerumque consideratione ac intelligentia. Quia enim (iuxta Ecclesiasten) non est nobis præteritorum memoria, & futura nullo scire possumus nuncio, sit ut pauca admodum recte intelligamus, eorum de quibus consulimus aut proponimus. Dei verò, qui omnia nouit & ignorat nihil, consilium integrum & laudatissimum esse necesse

Ecclesi. 1.

esse est: quod proinde dissipari nequit, & in æternum permanet, cum hominum consilia crebrius dissipentur & redigantur in nihilum: quemadmodum & Psalmista attestatur, dicens: Dominus dissipat consilia gentium, reprobatur autem cogitationes populorum, & reprobatur consilia principum. Consilium autem domini in æternum manet, cogitationes cordis eius in generatione & generatione. Si continuerit aquas, omnia siccabuntur.] Insigne exemplum habes de siccitate illa quæ fuit tempore Achab, quando ad preces Helix (sicut & Iacobus Apostolus meminuit) annos tres & sex menses, nulla super terram descendit pluuia. Ipse nouit decipientem & eum qui decipitur] Ex Hebræo ad verbum sic legimus: Ipse est, vel ipsius est, errans & errare faciens, siue seducens. Sensum eundem exprimit nostra lectio:

Psal. 32.

3. Reg. 16.

& 17.

Iaco. 5.

Adducit consiliarios in stultum finem.] Exemplum præclarum legimus de Achitophel, cuius consilium (ut habet scriptura) quasi pro oraculo habebatur, quasi si quis consuleret dominum. Et hic tanti consilii vir, pessime sibi consuluit, damnabiliq; exitu vitam finiuit, laqueo sibi infelicem extorquens animam. De regum autem defectione exempla habemus in scripturis non pauca: præ cæteris autem, Sedechiam regem Iudæ, cui rex Babylonis oculos effodit, vincitumq; catenis duxit in Babylonem. Idem et de Manasse legitur, quod catenis atq; cõpedibus victus, in Babylonem sit abductus. In cæteris quoque que subiunguntur diuinis iudiciis, non est difficile, tam ex sacris quàm ex prophanis historiis, exempla adferre. Nos ea breuitati studentes prætermittimus.

2. Re. 18. 17.

4. Reg. 25.

2. Para. 33.

Eos qui oppressi fuerant releuat] Alii huius loco ex Hebræo sic legunt: Fortitudinem robustorum debilitat: quod sensum apertum habet. Lectio vulgata consentit cum æditione Græca, quæ sic habet: Humiles autem sanauit. Decipit eos, ut frustra incedant per inuicem] Sic dicitur decipere deus homines, quomodo apud Paulum tradere eos dicitur in reprobum

Rom. 2.

N sensum,

Exod. 9. sensum, aut in passiones ignominia: & quomodo in
Roma. 9. Exodo indurasse scribitur cor Pharaonis, quatenus
videlicet suo iusto iudicio in mala eiusmodi labi il-
los permittit.

XIII. CAPITIS

ELUCIDATIO.

CAP. XIII.

*Ecce omnia
hac vidit o-
culus meus,
et audiuit au-
ris mea:
2. Et intelle-
xi singula.
3. Secundum
scientiam ue-
stram et ego
noui, nec infe-
rior uestri su-
4. Sed tamen
ad omnipote-
te loquar, &
disputare cu-
deo cupio.
5. Prius uos
ostendens fa-
bricatos
mendacii, &
cultores per-
uersorū dog-
matum.
6. Atque utinā
taceretis,*

ECce vniuersa hac, quæ ad Dei gloriã modo cõ-
memorauit, in rebus humanis admirabili Dei
prouidentia sic agi, partim visu, partim auditu, com-
pertū habeo. Nonnulla enim istorum ipse meis ocu-
lis vidi, multa etiã auditu fidedigno accepi: 2. neq;
verò tantum corporis oculis ea conspexi, aut exterius
tantum auribus accepi, sed profunda mēte singu-
la considerans, mecū ipse diligenter expendi, admi-
rabileq; in illis omnibus diuinæ prouidentie erga ho-
mines dispensationē, multa cū veneratione, crebro
rememorari nō cesso. 3. Vnde si vos de sapientiē per-
suasione vobis blandiamini, ego quoq; sciens quæ a
deo donata sunt mihi, hac in re vobis ausim cõpara-
ri: neq; hac in parte vobis inferiorē me reputo, vt mi-
hi hac ratione nō minor esse debeat loquendi libera-
tas q̄ vobis. 4. Ego verò tamen si habeã de quibus
vobiscū latius possim differere, magis tamē volo ad
omnipotentem deū sermonē cōvertere, & cū illo in-
stitutā prosequi disputationē: 5. si prius vos argue-
ro & cōfutauero, vt concinnatores falsitatis, & falsa-
rum assertionū inuētores atq; defensores: qui verbis
artificiose cõpositis, & elaboratis magno studio ser-
monibus, hoc efficere conamini, vt mihi falsitatem
persuadeatis, & mendaciū inducatis in animū, vide-
licet propter peccatorū meorū demerita hanc mihi
plagā euenisse, et grauibus me peccatis esse obnoxiiū
quibus dei aduersum me irā tā grauius prouocauerim,
quæ ego in testimonio bonæ cōscientiæ scio falsa esse,
& mera figmenta siue mendacia. 6. Propter
quod huiusmodi verborū uestrorū iam me tēditū ca-
pit atq; fastidiū, optarem; ab huiusmodi vos silere,
quæ

quæ nec vobis ipsis, si anteactã vitã meã consideretis,
arbitror videri posse probabiliã, nisi plane vobis ad-
uersū me libeat malignari, & datã opera afflicto sus-
citare calūniã. 7. Videremini enim vel hac ex parte
te sapientiōres, si ab eiusmodi tā irrationabilibus ab-
stineretis assertionibus, & tā iniquis superfederetis
criminationibus, quibus nūc præter omnē rationem
miserū me oneratis. 8. Quæso igitur, vt tam mei q̄
vestri grãtia, attentius audiat sermōnes meos, qui-
bus vestrã istã falsitatē corrigã atq; confutabo: et sen-
tentia animi mei quã per labia apertius proferã, ad-
uertatis: vt ab ista falsa persuasione vos desistatis, et
ego accusationē iniusta non ultra onerem. Equidē fa-
cile aduerto, quid vos in mei condēnatione tā confi-
dentes atq; propensos efficiat. Videlicet, quoniã pro
deo loqui arbitramini, & dei causã vos agere existi-
matis, pro nihilo ducitis præter rationē & cõtra ve-
ritatē me falsa onerare criminatione, vt illū ab iniu-
stitia apparētius defendatis. Sed vos q̄ id recte facia-
tis, ipsi videritis. 9. Non indiget deus, pro sui defen-
sione, signēto villo mendacii: nec vllis dolis opus ha-
bet, vt vindicetur ab iniustitia. Veritatē enim vult
veritate defendi, cū non possit esse stabilis & valida
illa veritatis defensio, quæ vel innititur vel cõmiscetur
mendacii. Nobilis est veritas, falsitatis abnegat
vel patrociniū vel obsequiū: sibi per se est abun-
de sufficiens, ad fingi non patitur aliunde mendaciū.
Adeoq; non potest veritatem adiuuare mendaciū,
vt etiã suspectam illam reddat & de fide periclitari
faciat, si ad eius defensionem aut confirmationem ad-
hibeatur: quemadmodum productus in iudicium
testis mendax, causam per se bonã, nonnunquam red-
dit suspectã. 10. Neq; rursus vult deus, secundū ac-
ceptionem personæ aut faciei respectū etiam pro se
agi vel dici, quasi pro ipso liceat proferre vel agere
aliquid, quod nō per se verū sit & iustum, quodq; si
pro alio diceretur vel ageretur tanquam iniustū re-
prehēderetur: quod vos certē facitis, dū pro dei iusti-
tia

7 ut putare
mini esse sa-
pientes.
8 Audite era-
go correctio-
nes meas, &
iudiciū labi-
rum meorum
attendite.

9 Nunquid
deus indiget
uestro menda-
cio, ut pro il-
lo loquamini
dolosē

10 Nunquid
faciē eius ac-
cipitis,

ELUCIDATIO

11 *Pro deo iudicare niti mini?*
 12 *Aut placebit ei quē celari nihil potest, aut decipietur ut homo uestris fraudulētis?*
 13 *Ipsē uos arguet, quoniam in abscondito faciem eius accipitis.*
 14 *Statim ut se commouerit, turbabit uos:*
 15 *Et terror eius irruet super uos.*
 16 *Memoria uestra comparabitur cineribus,*

tia afferenda, mihi iniustitiam & culpam qua plagam istam promeruerim, contra rationē & veritatē imputatis: persuadentes vobis, bonam et vtilem esse hanc falsitatis assertionem, quod pro dei defensione faciat. 11 Neque opus habet deus, ut pro illo sic inordinato zelo agatis, quasi ille succubuturus sit in causa, si vestro non fulciatur mendacio. 12 Neque rursum existimetis, ipsi cuius oculis nuda & aperta sunt omnia, id gratum haberi, quod sic conficta falsitate ipsi patrocinari conamini: quum sit ipse summa et purissima veritas, ac proinde falsitatis omnis inimicus: neque putetis illum figmentis huiusmodi falsitatis dolo quodam et fraude confictis, posse decipi, sic ut ei placeant, eo quod pro ipsius sint defensione inuenta: quemadmodum solent hominibus ea que ad ipsorum vel commodum vel honorem facere videntur facile persuaderi, ut placeant, etiamsi in se minus recta & iusta videantur. 13 Ne ita existimetis, o amici, huiusmodi mendacio & figmento deum vobis demereri, aut aliquam apud eum hac via inire gratiam: magis autem iudicium eius et iram pro uocatis, quod non sincere & libere secundum veritatem pro eo agitis, sed quasi abscondite & fraudulenter, secundum faciei respectum & personę acceptio- nem: quam adeo ille odit, ut nec pro se eam velit admitti. 14 A qua fictione & simulatione merito vos deterrere debet terribile illius iudicium: qui statim ubi se commouerit, subito cum apparatu multo procedens ad iudicium, impios omnes qui non egerunt poenitentiam vehementer conturbabit, 15 & in furore illis apparatus terrorem maximum ingeret, ita ut quo se vertant ignorent, terribilem irati iudicis vultum non valentes sustinere. 16 Ac tunc quidem impios omnes in perditionem missurus est, ita ut nec memoria eorum vlla in bonum sit permanens, vel apud ipsum, vel apud sanctos eius, posteaquam projecti fuerint in infernum, in terram obliuionis, extra spem omnem misericordię & salutis. 17. & ceruices il-

ces illorum quasi in lutum conculcabuntur, eorum superbia omnis & audacia tunc prosterneatur & conculcabitur, magna cum ignominia, prorsusque redigetur in nihilum, sic ut ultra aduersus eum ceruices non sint erecturi, humiliati usque in profundum inferni, unde nunquam caput valebunt attollere. Huius, inquam, iudicii metus terrorem vobis debet incutere, ne forte et ipsa vos apprehendat: ut falsitatem deserentes, et vanam istam personę acceptionem, quam pro deo assumitis, deponentes, in veritate causam agatis, & rem ipsam ut se habet sine fictione diiudicetis, desinatque vel nunc tandem, aduersus innocentem huiusmodi struere calumniam. 18 Oro itaque vos, ut patienter me audire dignemini sinatisque libere me loqui et ad plenum eloqui, quecumque mihi mens suggererit. Vos tantisper, queso, differte responsionem, donec ego animi mei conceptum plene expressero, nec ita sermones meos ante perfectionem interrumpite. Nondum enim intelligere videmini, quid sibi mea velit oratio, quo meę tendant querimonie, et ista mea cum deo disputatio ex qua prodeat radice: que si intelligeretis, cessaretis a calumnia: intelligetis autem, si ad finem usque verba mea patienter audieritis, & equo iudicio discreueritis. Quid autem vobis, o amici, de hac mea afflictione, et disputatione ista qua cum deo contendo, videtur? 19 Quare putatis me tam esse vite prodigum et tam nihili facere vitam presentem, ita ut etiam mortem optem aduenire, carnes meas (ut prouerbiali sermone de vite prodigis dici solet) paratus dilacerare dentibus, et animam meam quasi vile quippiam portans in manibus, quasi eam paruifaciam, paratus vel pro nihilo vel certe pro minimo illam perdere, atque ex vita ista migrare? Hanc, inquam, vite prodigalitem, quam vobis superioribus expressi, quorsum vos arbitramini pertinere, & ex qua putatis radice procedere? An desperationi et diffidentie erga deum eam putatis adscribendam, an ad blasphemiam in Deum

N 3 tendea

17 *Et redigetur in lutum ceruices uestra.*

18 *Tacete paulisper, ut loquar, quodcumque mihi mens suggererit.*

19 *Quare lacero carnes meas dentibus meis, et animam meam portabo in manibus meis?*

20 *Etiaſi occiderit me, in ipſo ſperabo.* tendere exiſtimatis. Ipſe quidem veſtra orationes, apertè ſatis hanc eſſe veſtram ſententiam atteſtantur. 20 Verum longè ſecus res habet, longè profecto aberratis à ſcopo, qui ita creditis. Viſque adeo enim in fide & ſpe erga deum meum ſum confirmatus, vt etiamſi me multò grauioribus affligere tormenta viſum ei fuerit, ac deniq; mortem ipſam iam intenter, nunquam tamen deſinā ſpem certiffimam in eo geſtare: neq; vlla mihi poteſt plaga tam grauis ab eo inferri, quæ me in deſperationem aut infidelitatem aut blaſphemiā inducat, ne ipſa quidē mors, omnium alioqui terribilium terribiſſimum.

21 *Verūtamen̄ vias meas in conſpectu eius arguam.* 21 Neq; tamen hanc confidentiam & ſpem ita accipiat velim, quaſi ego prorfus ab omni peccato liberum & immunē me eſſe credā. Tameſi enim nullorum mihi ſim conſcius peccatorum, tam grauium quibus ſecundū conſuetum morē quem ſolet obſeruari deus in puniendis peccatis hominum, tam grauem plagam commeruerim, non ob hoc me omnino à peccatis immunē puto: imò vias meas & opera vitæ meæ paratus ſum corā deo arguere & reprehendere, meq; ipſum vt peccatorē accuſare, tam pro præteritis quæ per fragilitatē aut ignorantiam olim commiſi, q̄ pro præſentibus & quotidianis delictis, ſine quibus humana vita non tranſigitur, ac pro eis apud deum agere poenitentiam & veniam deprecari.

22 *Et ipſe erit ſaluator meus.* 22 Et hoc mihi puto ad gratiam et ſalutē conſequendam apud deū ſufficere, etiamſi nō agnoſcam neque confitear, propter peccatorū meorū demerita hanc mihi plagam ab illo infligi, id quod vos elaborato ſermone mihi perſuadere conamini. 23 Neq; verò viſque adeo mihi moleſtū eſſet etiā illud cōfiteri, quod vos mihi tantopere perſuaſum cupitis, ſi id ſine falſitate & fictione mihi liceret. Sed quia noui omnem hypocriſem fictionem et ſimulationem deo non eſſe gratam, nullumq; hypocritam habiturū ſtabilis mercedis locū apud deum, nolo contra q̄ ſentio aliquid dicere, neq; amplius aliquid ſupra id quod mihi

con

conſcientia teſtatur conſiteri. Vnde, quòd peccator ſim, & in multis deum offenderim, ingenue confiteor: & pro illis, vt quotidie offendo, ita veniā quotidie poſtulare apud eum non deſino. Cæterū, quòd hanc tam grauem plagam meis peccatis commeruerim, nequaquam hoc vt cōfitear permittit conſcientia. 24 Proinde, his omiſſis (nequaquam enim quod vultis impetrabitis, neque perſuadere poteritis) attentius quā hactenus ad verba mea aduertite: & ſermoneſ meos, vobis (vt video) obſcuros & intellectu difficiles, auribus veſtris attentius ſuſcipite, vt quo tendat, & quid tandem ſibi velit mea oratio, poſſitis cognoſcere. 25 Itaque, quod iam ſæpius dixi, idem etiam nunc auſim affirmare: ſi cauſa mea ad iudiciū deducatur, iuſtum & innocentem (quantum quidem ad iſtam poenam attinet) me iudicandum: ſi librentur peccata quæ in me ſunt, & cōparentur cum poena iſta quam ſuſtineo, ſecundum legem & conſuetudinem qua ſolet deus in hac vita punire impiorū peccata, ſcio quòd pro me dabitur ſententia, nequaquam poenam iſtam tam grauem pro peccatorum meorum grauitate mihi eſſe inflictam, ſed alio dei occulto conſilio atq; iudicio, quod ipſe nouit. 26 Hæc eſt mea firma & rata aſſertio, quam paratus ſum in teſtimonio bonæ conſcientiæ defendere, aduerſus quemlibet cōtra ſentientem vel contrarium aſſerentem. 27 Quod ſi quis veſtrum, aut etiam alius quiſquam putet ſe aſſertionem meam illam poſſe infringere, aut contrariam ſententiam comprobare, veniat ille & opponat ſe mihi, deſcendat mecum in harenam, & pedem conſerat mecum, vt ſuper hoc diſceptemus pariter.

28 Vt quid enim in ſilentio moriar, quaſi reus, qui cū ſuppliciis afficitur non habens quod reſpondeat obmuteſcit? Quare non meipſum defendam à ſuſpitione huiuſmodi: & quare non loquar pro mea innocentia, ne quaſi maleſicus videar ſclerum meorum poenas luere, cum innocentem me teſteur

N 4

con

24 *Audite ſermonē meū & enigmata percipite auribus veſtris.*

25 *Si fuero iudicatus, ſcio, quod iuſtus inueniar.*

26 *Quis eſt qui iudicetur mecum ueniat.*

28 *Quare tacēſcō ſumorē*

29 duo tantū
ne facias mihi:
& tunc à facie tua non abscondar.
30 Manū tuā longe fac à me,
31 & formido tua nō me terreat.
32 Voca me & ego respōdebo tibi: aut certe loquar, & tu responde de mihi.
33 Quantas habeo iniquitates & peccata, scelera mea & delicta mea ostēde mihi.

conscientia? 29 Nunc verò, ó Deus, ad te sermōnem libet conuertere: et fatigatus vanis hominum sermonibus, tecum magis volo ceptam prosequi disputationem, si modo in duobus mihi velis cōdescendere. Velim enim super duabus rebus ante pacisci tecum, quibus mihi condonatis, nō formidabo tecum inire disputationem pro mea iustitia. 30 Primiti enim de quo tecū disputaturus pacisci volo, hoc est, vt manū tuā contineas à me, ne videlicet me tecū loquentem vi tuæ potentia opprimas affligasq; vehementius. 31 Deinde, vt nō iuxta seueritatem districti iudicii tui mecum agas, neq; rigore illo tuæ seueritatis me terreas. Nam si quidē per vim tuæ potentia mecum velles agere, facile tibi esset tam multis & tam grauibus subito me opprimere malis, vt neq; os ad loquendum possem aperire. Sic et si rigorem seueritatis tuæ velis ostentare, vsq; adeo terrebitur homo fragilis, vt neque oculos leuare, neq; vel hircere audeat. Non enim iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens: & si iniquitates tu velis secundum rigorem obseruare, nemo poterit sustinere. 32 Duabus autem conditionibus istis præsuppositis, & pactionibus istis inter nos firmatis, audebo cum reuerentia tecum ad disputationem procedere: eo pacto, vt vel tu prior loquaris & ego respondeam, vel vt ego loquar prior ac tu deinde respondeas. Mihi enim perinde fuerit, siue tu loquendi initium feceris & ego partes agam respondentis, siue econtrario, me interrogante tu respondeas. Incipiam tamen ego, te silente, disputationem: tu, si videbitur, responde mihi. 33 Quantæ, quæso, sunt aut numero aut pondere iniquitates meæ & peccata mea, quæ quomodocunq; aduersum te commisi: ostende mihi scelera atque delicta mea, magna & parua, quibus vel per fragilitatem, vel per ignorantiam, te offendi: multitudinem mihi eorum adnumera, & grauitatem pondera, & videamus, num tam multa sint & tam graua peccata mea, vt istam

istam tam insolitam & inhumanam plagam, secundum iudicium tuum quo soles in hac vita vleisci peccata hominum, illis cōmeruerim. 34 Quod cum mihi nequaquam persuadeo verum esse, dic pro te, & respondens explica mihi, quid causæ sit, quor à me seruo tuo, quasi ab ignoto & alieno, vultum sic auersum tenes, vt etiam in tantis afflictionibus posito non succurras per misericordiam:

35 imò, quod longe est durius, etiam hostem te aduersum me demonstrare videris, tam grauisimis plagis me affligendo & immedicabilibus sauriando vulneribus. Videntur enim ista hominibus humanè iudicantibus, non aliud quàm animi hostilis indicia. 36 Quod si fortè respondeas, ista te agere, vt ostentes vim potentia tuæ: quid sum ego creatura vilis & nihili, vt illud tuæ virtutis robur immensum in me elegeris experiri? Sum enim ego quasi folium leue & aridum, quod subito à vento abripitur, & in terram proicitur: & quasi stipula quædam sicca, quæ nullo negotio etiam ab imbecilli puerorum manu confringitur, atque vel solo ignis odore leuissimoq; attractu incenditur. Ad hūc modum cum sim ego nullius virtutis ad resistendum, nulliusq; ad sustinendum graua roboris, neque stabilis vllius essentia, adeo, vt vel solo flatu & nutu possis me ad plenum contere atque consumere: quid te delectare potest, aduersum creaturam tam fragilem, & planè nihili, atque etiam vltro cedentem, tuæ potentie ostentare terrorem? 37 Nimirum decernis tu, & quasi sententiam dictans conscribis, aduersum me, pœnas amarissimas, quas subire & sustinere me tam fragilem & infirmam creaturam iubes: 38 & cum nullius mihi tam grauis peccati sim conscius, quo tantarum amaritudinum vltionem sim commertus, non aliud videri potest humanè iudicando, quàm quod in memoriam reducas delicta iuuentutis meæ, & præteritorum temporum peccata omnia velis super me inducere, vt pro

34 Cur faciē tuā abscondis,

35 & arbitris me inimicum tuum?

36 Contra foliū quod uento rapitur ostēdis potētiam tuā, & stipulā siccā persequeris.

37 Scribis enim cōtra me amaritudines,

38 & consume me vis peccatis adolescentie meæ

ELUCIDATIO

his omnibus tam grauem videaris mihi iudicii tui imponere sarcinam. Satis enim grauis hæc videbitur percussio mea, ad extremam ferè consumptionem pertingens, (secundum iudicium quo soles in hoc mundo vlcis peccata hominum) etiamsi reuoces in me peccata omnia quæ ab ineunte ætate commiserim. Quod quidem si tibi ita facere libeat, vt secundum seueritatis tuæ rigorem pro illis omnibus me adducas in iudicium, atque etiam prorsus confirmas, non tibi id fuerit difficile: neque mirum videbitur, si possis. 39 Tu enim ab ineunte ætate, quasi in neruo alligasti & in arctissimo cippo constrinxisti pedes meos, & velut cõpede vinxisti eos: legem mandatorum tuorum scribēs in mente mea, quæ pedibus affectuum meorum est velut compes, neruus, & cippus durus, ratione corruptæ naturæ, et prauis fomitis inhabitantis in carne, cui illa aduersatur, ab iis quæ secundum hanc corruptionem naturaliter homo desiderat prohibens, & ad ea à quibus abhorret impellens: quemadmodum is cuius pedes cippo materiali tenentur constricti, libertatem perdidit, vt non possit ambulare quo velit, & dura pati vel agere cogitur quæ nolit. 40 Non solum autem lege tam arcta me constrinxisti, verumetiam diligentissime obseruasti omnes actiones meas, omnia mea studia, & omnem rationem modumque vite meæ diligentissime à pueritia es perscrutatus: & vsque adeo diligenter, vt etiam vestigia gressuum meorum consideraueris, minutissima etiam quæque exactissime & obseruantissime deprehendens, ita vt etiam intentionem omnem singularum actionum aduerteris. Quæ cum ita sint, quum tu legem tam arctam mihi constitueris, cuius perfecta obseruatio est homini corrupto, in peccatis nato, & ab infantia semper ad omne malum pronò, difficillima, ita vt aduersus eam non possit (quantum ex se) non multipliciter offendere: & insuper tam rigide & vigilanter per diem

39 Posuisti in neruo pedem meum,

40 & obseruasti oēs seueritas meas, et vestigia pedum meorum considerasti.

CAPITIS DECIMITERTII 102

diem atque per noctem mea omnia opera semper obseruaueris, vt omnino te nihil latere potuerit eorum omnium quæ ego à principio vsus rationis vel cogitauit, vel dixi, vel feci, profecto non tibi difficile fuerit, si secundum rigorem tuæ seueritatis pro præteritis peccatis me velis affligere, causas sufficientes inuenire, quibus id facias. 41 Sed quis sum ego, creatura vilis & misera, vt tanta mecum agas distinctione & seueritate? qui non aliud sum quam lignum quoddam putridum, in se habens corruptionem, per quam paulatim consumitur, & quasi vestimentum quod à tinea corroditur, quod corruptionem iam illam in se habet, de qua nata est tinea, per quam & consumitur. Sic profecto & ego in memet ipso habeo corruptionis originem: atque etiamsi tu non aduersum me agas in terrore plagarum tuarum, sum tamen ex conditione nature mortalis nimium breuis durationis, & iam iam morte absumentus. Quorsum igitur opus est, vt aduersus tam fragilem, & ex sese putridam creaturam, tuæ potentie pondus ostentes?

41 Qui quasi putredo consumendus sum, & quasi vestimentum, quod comeditur à tinea.

ANNOTATIONES

IN CAP. XIII.

Secundum scientiam vestram, & ego noui: nec inferior vestri sum] Non est hoc arrogantia, sed sanctæ confidentiæ verbum: cuiusmodi interdum sancti homines proferunt, maxime cum ab aduersariis & asertoribus falsitatis vrgentur. Notissima est illa Apostoli apud Corinthios aduersum pseudoapostolos insignis & prolixa gloriatio, pluribus protesa capitibus: in qua oia ferè quæ pro Christi nomine vel egit vel fecit, particulatim enumerat, adeo vt etiam raptus illos sublimes non taceat, imò & in illis quæ nihil ad veram gloriam faciunt, vtpote in carnali origine, audet gloriari.

2. Cor. 10. 11. 12.

2. Cor. 12.

Neque

Neque enim purandum est, hoc pertinere ad humilitatem sanctorum, vt omnino ab omni virtute & sapientia vacuos se sentiant & dicant: Non enim lateant sanctos dona, quæ a Deo accipiunt, quemadmodum idem Apostolus ait: Puto quod et ego spiritum Dei habeam. Et iterum: Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quæ a Deo donata sunt nobis. Quod autem humilitas operatur in sanctis, id est, vt quacumque in se agnoscunt, non quasi a se vel ex se habeant attendant, sed Deo omnia referant accepta, sicque illi omnem tribuant gloriam: quemadmodum idem sanctus Apostolus ait: Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Et alibi: Plus omnibus laboravi. Non ego autem, sed gratia dei mecum. Vnde patet, non esse humilitatis dei dona non agnoscere. (Quomodo enim possent esse deo grati viri sancti pro acceptis beneficiis, si ea in se non agnoscerent?) sed ea sibi non attribuere, nec inde aliquo pacto, nisi in deo, gloriari, iuxta illud: Qui gloriatur, in domino gloriatur. Prius vos ostendens fabricatores mendacii, et cultores peruersum dogmatum. In originali lectione Hebræa, & item in additione Græca, non tanta est verborum asperitas, neque tam amara inuectio, quam noster interpretis paraphrastica vsus libertate expresserit. Sic enim ex Hebræo ad verbum legendum. Sed vos estis compositores mendacii siue concinnatores falsitatis, medici vani siue nescii omnes vos. Græca editio sic habet: Vos autem estis medici iniqui, medicique malorum omnes. Cuius verbi sensus idem est cum eo quod in subsequenti responsione idem Iob dicturus est: Consolatores onerosi omnes vos estis: Videlicet quoniam consolari quidem velle amicū videbantur, sed incommodo ad eam rem vsi sunt medio, quia falsitati eorum innitebatur consolatio, quæ hominis simplicis & veracis animum nullo modo potuit reficere, sed magis afflictionem augere. Atque hinc

1. Cor. 7

1. Cor. 2

1. Cor. 4

1. Cor. 15

2. Cor. 10

hinc patet, ex hoc loco nihil conficere illos qui viros istos, amicos sancti Iob, impiorum dogmatum assertores faciunt, quasi negantes vitam futuram, & retributionem non aliam, quam in presenti tempore constituentes, de quibus alibi latius diximus. Nec illud multum eos grauare debet, quod fabricatores dicuntur mendacii, quasi ex proposito falsitatis confixerint, tanquam diligentes mendacium. Mendacium enim nonnunquam pro errore ponitur, quemadmodum et mentiri vulgato sermone illos nonnunquam dicimus qui falsum ex errore loquuntur. Et quod Iob toties mendacium replicat, et dolum, acrimoniæ & vehementiæ (quæ per omnem hanc disputationem inuenitur commixta) est tribuendum. Atque vtinam taceretis, vt putaremini esse sapientes. Videtur illud significare quod per Sapientem verbo generali expressius dicitur: Stultus si tacuerit, sapiens reputabitur. Nunquid Deus indiget vestro mendacio &c.] Quid sit pro Deo loqui mendacium & dolos, quid item faciem eius accipere, et pro deo iudicari vel litigare iudicioque contendere, & alia que sequuntur, satis ex Elucidatione attentus lector deprehendet. Cæterum, pro eo quod habet nostra lectio. Aut placebit ei quem celari nihil potest &c. ex Hebræo ad verbum ita legitur: Nunquid bonum, cum inuestigabitur, si sicut homini illuditis, illudatis ei? Sensus est: Nunquid vobis hoc vtile futurum putatis, et Deo gratum, cum ipse de vobis iudicauerit, quod sic ei tentetis illudere, quomodo illudatur homini, quasi existimantes deo posse aliquid persuaderi quod non sit verum? Quem sensum etiam nostra lectio continet. Ipse vos arguet &c.] Non id particulariter aduersum amicos tam amarum verbum dirigit loquentis intentio, quasi illos certo condemnandos a Deo, velit pronunciare, & ante tempus illos iudicare, quod verat. Apostolus: sed generaliter iudicium Dei aduersum impios, eiusque terrorem, voluit describere. Quod autem sub secunda persona

Pro. 17.

1. Cor. 4

sona peculiariter illos videtur conuenire, ideo facte, quia ex occasione falsitatis illorum, cuius iamiam meminerat, ad illam refellendam, huiusmodi sermonem adiungit: vt est frequens in huiusmodi disputationibus, maxime vbi adest contetiosus iste feruor, ex occasione particulari generalem facere sermonem, & ex re modica magnam subinde concitare tragediam, & planè (vt in prouerbio est) ex culice elephantum. Nemo enim ignorat Rhetoricæ artis, secundum quam disputationes istæ sunt conscriptæ, familiarem hunc esse ludum, & peculiare artificium. Cæterum, pro eo quod nostra habet lectio: Statim vt se commouerit, turbabit vos, alii ex Hebræo legunt: An non excellentia vel maiestas eius turbabit vos? Consimilem locum, vbi amicos a sententiæ suæ falsæ assertionem, proposito Diuini iudicii terrore monet recedere, inuenies in fine capituli. 19. cum ait: Recedite ergo a facie gladii &c. de quo infra latius dictum suo loco comperies. Tacete paulisper, vt loquar, quodcumq; mihi mēs suggererit. In Hebræo sermo est truncatus, ad hunc modum: Tacete a me, vel propter me, vt loquar: & veniat mihi quidlibet vel quicquid. Id noster interpretes ita intellexit: Loquar ego, loquar inquā, quicquid mihi venerit, subaudiendo, in mentem. Atq; huic sensum lucide expressit, dicēs: Loquar quodcumq; mihi mēs suggererit. Potest verò & alius ex Hebræa litera accipi sensus: Eueniat mihi, vel transeat super me, quidlibet. Quasi dicat: Sinite me eloqui quæ volo. Meo enim periculo loquar: & paratus sum, quicquid mihi tandem inde euenierit, sustinere. Atq; in hoc sensu videtur amicorū ab ipso refelli excusatio, qua dicere possent. Nos ideo te ob verba quæ loqueris arguimus, quod timeamus tibi, ne sic libere loquēs amplius castigari merearis: ideoq; consultū tibi cupientes, ista dicimus. Hanc ergo ita diluit excusationem. Nolo, inquit, mea causa mendaciū aut falsitatē loquamini, aut veritatē impugnetis. Mea res agitur, meo periculo lo-

lo loquor, si male loquor. Vos tantum attente aduertite, sufficiatq; vobis, quod ipse mihi caueam. Similiter ferè sensu in alia oratione loqui videtur, dicēs: Nemo et si ignorauit, mecum erit ignorantia mea. Quare lacerabo carnes meas dentibus meis, & animam meam porto in manibus meis. Quidam ad literam intelligunt istam carniū lacerationem, quemadmodum Philippus presbyter ait: Potuit fieri, vt extorquentibus ei nimis cruciatibus, manus siue labia sua dentibus laceraret. Animam autem a viro sancto portari dicit in manibus: quia ipso iam deficiente tormētis, animam iam exeuntem velut efferendam portaret in manibus: quomodo videlicet hominem iam morti proximū, dicimus efferri ad sepulchrū. Alii dicunt, carnes illum lacerasse dentibus, quia seiniis semetipsum affligendo carnem macerauerat, subtrahendo corpori officium dentium: in portatione autē animæ, diligentem ipsius custodiam intelligūt. Alii alia adferunt, partim literalia, partim mystica. Nobis magis arridet hac in parte Hebræorū sententia, qui prouerbialem sermonem esse putant, quo dicebantur vulgo illi carnes suas lacerare vel tollere vel premere dentibus, qui corporis vitam nō magnifacerent, quasi parati priores ipsi ad seipos dilacerandos, tanquam vltro se offerentes ad mortem, ipsamq; cum desiderio præstolantes. Idem videtur & alio verbo significari, qd sequitur: Animam meam porto in manibus meis. Qui enim in manibus quippiam portat, facile illud perdit, et quasi venale exponit, aut etiā rapinæ, si quis auferre velit. Quod autē seruatū cupimus, id nō in manu gestamus, sed in arca recondimus. Unde qui animam suam dicit in manibus se portare, significat, vitam se non magnifacere, & mori paratum. Secundum eundem sensum nōnulli etiam illud exponunt Psalmi. 118. Anima mea in manibus meis semper: eò quod vir sanctus pro deo vitam istam perdere semper paratus esset, & quando ille iuberet, libenter periculis suam animam obiectaret, libens

Iob. 19.

Psal. 118.

libenterq; etiam deponeret et redderet eam postu-
lanti. De cuius versiculi pleniori & multiplici sen-
su latius diximus, in Commentariis libri Psalmo-
rum. Etiam si occideret me, in ipso sperabo.] Pro
eo quod nos legimus, in ipso, Hebraicus textus ha-
bet dictionem la **ל**: quæ plerumq; negatio est. Un-
de nonnulli Hebræorum per negationem legunt:
Etiam si occiderit me, non sperabo: Quod tamen si
legatur per interrogationem, ut expectetur respon-
sio affirmatiua, eundem sensum habet cum nostra
vulgata lectione, in hunc modum: Etiam si me de-
us occiderit, putatis quod non sperabo in eo? puta-
tis quod spem meam proiciam? Vtiq; sperabo in
Deo, sicut & nunc spero. Alii verò la **ל** pro lo **לו**
positum dicunt, quod valet, in eo. Sic enim nonnunq;
apud Hebræos pro isto illud ponitur, vau mutato
in Aleph. Atq; huius sententiæ fuit Hieronymus,
qui in ipso vertit, sine negatione. Græca etiam adi-
tio negationem non habet, & cōsentiant pleriq; He-
bræorum. Non enim veniet in conspectu eius
omnis hypocrita.] Venire in conspectu dei, est lo-
cum habere apud Deum, vel coram eo placere. Sic
in Psalmis dicitur: Nō habitabit iuxta te malignus,
neq; permanebunt iniusti ante oculos tuos. Simili-
ter loquendi modo Eliphaz infra cap. 15. ait: Non
transiit alienus per eos, id est, non habuerunt alie-
ni locum apud eos, non potuerunt apud eos inuenire
re gratiam aut fauorem. Nec multum dissimile est
quod ait David: Nō habitabit in medio domus meę
qui facit superbiam: qui loquitur iniqua, non dire-
xit in conspectu oculorum meorum. Quantas ha-
beo iniquitates et peccata: scelera mea & delicta.]
Quidam curiosè ista distinguunt; iniquitatem pecu-
liariter ad deum, peccatum ad seipsum, scelus ad pro-
ximum, delictum in omissione intelligentes. Alii
quoq; distinguunt aliter. Nobis huiusmodi coacer-
uatione non aliud q̄ exaggeratio quædam orationis
videretur significari: quasi dicat: Necessè est admodum
multa

Psal. 5

Iob. 15

Psal. 100

Mat. 23

multa & magna peccata, iniquitates, scelera & de-
licta me habere, si ita res habeat, ut asserunt isti ami-
ci mei, quod pro meis peccatis tam grauius affli-
gar. Huic ferè consonat quod ait Philippus, scelerum
& delictorum nomine peccata grauius & leuia sig-
nificari. Scribis enim contra me amaritudines.]
Videtur metaphora esse, alludens ad ritum scriben-
di in tabulis sententiam. Solet enim tabellis inscri-
bi sententia, atque inde, ut erat dictata, pronuncia-
ri: quemadmodum in descriptione martirii sancti
Cypriani legimus, ipso constanter recusante diis
sacrificare, Maximum proconsulem decretum de ta-
bella recitasse, in hunc modum. Tacitum Cypria-
num gladio animaduerti placet. Quidam Hebræo-
rum ad peccatum referunt, in hunc sensum: Scri-
bis contra me, quod amaricauerim os tuum, pec-
cando ab adolescentiâ. Prior sensus magis commo-
dus videtur. Cæterum, illud quod sequitur: Et con-
sumere me vis peccatis adolescentiæ, non secundum
assertionem nudam legendum est. Non enim id sen-
tiebat Iob, pro peccatis adolescentiæ se puniri: sed
vel cum admiratione est legendum, vel sub condi-
tione, iuxta assertionem amicorum. Si enim verè fi-
lii dicerent, Iob propter peccata sua puniri, videre-
tur consequens, ut præterita peccata adolescentiæ
Deus repeteret, cum tam grauius modo nequaquam
in se cognosceret. Pro eo autè quod dixit noster in-
terpres: Consumere me vis, alii ex Hebræo vertunt,
adiudicas mihi, alii, hæreditare fecisti me. Aeditio
Græca habet: Circumposuisti mihi peccata adoles-
centiæ. Idem ferè sensus est in omnibus. Posuisti
in neruo pedem meum.] Nos illud satis clare in
Elucidatione exposuimus de mandatis Dei, qui ho-
mini corrupto sunt cippus & neruus et compedes,
qua ratione, etiã a Saluatore dicuntur iugum et onus:
tametsi ille respiciens ad naturæ integræ semina, &
gratiæ superne auxilia, iugum suauis & onus leue di-
xerit: quo modo etiã nos non negamus cippum com-
mo-

Mat. 23

ELUCIDATIO

modum esse, & neruum suauem, leuesq; compedes, dei mandata. Vtiq; tamen sunt cippus, & neruus, & compedes, vincula, ligamenta, & impedimenta, homini secundum naturam corruptam ad omne malum prono ab adolescentia. Alii vulgo per cippum non aliud intelligunt, q̄ miseriam afflictionis in qua agebat vir sanctus. Qui quasi putredo consumendus sum.] Potest intelligi de se id particulariter dixisse, cōsideratione plage suæ: quæ (vt supra diximus) non aliud fuit quam fœda quædam totius corporis corruptio, quæ humana via erat incurabilis. Generaliter tamen etiam de tota humana specie pulchre id potest accipi, quemadmodum & statim generalem subdit sententiã, dicēs: Homo natus de muliere &c. Verè enim quilibet homo, secundum statum nature huius corruptæ, nihil aliud est quam putredo, & ligno assimilatur putrido, quod iam corruptionem in se habet, per quam breui perueniet in consumptionem & interitum. Simul enim vt viuere incipimus, incipimus & mori, ad corruptionem cōtinuo tēdēs, per cōsumptionem humoris radicalis atq; vitalis, qui paulatim cōsumitur, ita vt post paululum in totum sit collapsurus, absq; vlllo remedio.

XIII. CAPITIS

ELUCIDATIO.

CAP. XIII.
Homo natus
de muliere,

Sup. 10.

Verè miserandum figmentum est homo, & creatura multis nominibus miseratione digna. Primum enim, si conditionis eius originem spectes, nō de pretiosa qualibet materia formatur, sed in matris vulua, de paterni seminis efficientia, ex materia penè abominabili, quam subministrat mulier infirmus et contemptibilis sexus, per generationem nascitur: vbi primum sicut lutum fingitur, et in modum casei coagulatur, deinde pelle & carne vestitur, ossibusq; & neruis compingitur, sicq; corpore multo tempore ap-

CAPITIS DECIMOQUARTI.

186

te aptato, tandem vitam accipit rationalem. Hec est generalis origo hominis, neq; ex regibus quisquam aliud habuit nascendi initium. 2 Deinde, si durationem vitæ eius in hoc mortali corpore attendas, breuis illa & modica est valde, annorum videlicet 60. aut. 70. aut in robustioribus octoginta: quæ duratio, si cum duratione dei æterna conferatur, merito non nisi horaria, imò momentanea, dici debet, vmbraq; transeuntis iure potest comparari. 3 Denique, hæc ipsa vita tam breuis, tota ab initio ad finem vsque plena est doloribus atque miseriis. Nimirum vagiētes mundum ipsum ingredimur, eundem in angustia ineffabili paulo post egredimur. Primam ætatem iumentis similes, in miseria, cæcitate, & ignorantia, transigimus. Vltima senectus, morbus ipse per se merito appellatur. Intermediæ omnes, vel in furore concupiscentiarum malarum, vel in laboribus & curis magnis, transiguntur. In summa, omnis vita plus mille morbis, corporis & animæ, est obnoxia: & in omni ætate, absq; comparatione plus fellis quam mellis inuenitur. 4 Quemadmodum tener flosculus de terra surgit, ad tempus exiguum duraturus: sic homo de occulto materni vteri prodit in mundum, victurus aliquantulum temporis, ac de inde mortem conterendus, omni vigore & virore quæ paulo ante habere videbatur absumpto: 5 & quomodo vmbra nihil habet stabilis aut solidæ subsistentiæ, sed fugit subito ad subtractionem, siue luminis, siue corporis obiecti: ita & homo non est ex sua essentia stabilis, nec esse habet solidum, deoq; subtrahente manum subito de vita ista aufugit, ita vt nihil eius ultra appareat, perinde quasi nunquam fuerit: quemadmodum vmbra ipsius, post abcessum, prorsus apparet nihil. 6 Atque etiam interim dum in hoc mundo viuūt, nihil in se solidum aut stabile habet homo, sed instabilitati, mutabilitati, & vanitati multiplici est subiectus, tam

Sap. 7.

2 breui uiuēs
tempore,

3 repletur
multis miseriis.

4 Qui quasi
flos egreditur,
& conteritur,
& fugit uelut umbra,

6 & nunq̄ in
eodem statu
permanet.

tam ex parte corporis, quam ex parte animæ: nunc æger, nunc sanus; nunc dormiens, nunc vigilans; nunc calidus, nunc frigidus; nunc satur, nunc esuriens; nunc gaudens, nunc dolens; nunc sperans, nunc diffidens; atque ita in cæteris mutationibus, quibus miser homo pro statu vitæ huius, velit nolit, subiicitur.

7 Et dignum
ducis, super
huiusmodi
aperire oculos
tuos.
Eccl. 23.
8 & adduce
te eum tecum
in iudicium?

Gen. 6.

9 Quis potest
facere
mundum, de
immundo conceptum
semine?
10 Nonne tu,
qui solus es?

7 Hæc quum ita habere euentissimum sit, quid, quæso te bone deus, est homo, tam vilis, tam miser, & (si tecum conferatur) tam nihili, vt oculos tuos illos acutissimos sole lucidiores, ponere digneris super eum, ad obseruandum eum secundum rigorem seueritatis tuæ, in cunctis operibus suis: 8 & vt eum adducas ante districtum tribunal tuum, vt secundum rigorem seueritatis tuæ de eo facias iudicium? Magis verò, ô deus, digni te videtur, vt cum tam miserando figmento tuo clementer & misericorditer agas, vt in multa nostra miseria infinita tua clarificetur misericordia. Quanto enim ex se magis miser & nihili est homo, tanto tibi magis idoneum est vasculum, ad glorificandam in eo copiosam tuam misericordiam. Huc accedit, nostramque partem adiuuare videtur, illa quæ generaliter inest omnibus, originalis macula, & quæ hinc nascitur natia illa peruersitas, qua ab infantia proni sumus ad malum omni tempore: cuius quidem consideratio, ad miserendum & parcendum nobis tuam pietatem merito debet inflectere. 9 Nos enim sordidos & immundos homines, in originali peccato, ex massa peccatrice, de immundo semine (quod ex lumbis primi parentis nostri deriuatum est) conceptos, atque hinc per omnem vitam ad omne semper malum pronos, quis poterit efficere mundos? 10 Nemo sanè id potest, præter vnum te, qui solus es mundus & sanctus in teipso, imò ipsa munditia & sanctitas, qui sanctificas et emundas omnia. Tu (inquam) nos perfecte emundare potes, originalem maculam prorsus auferendo, & a prauo fomite (qui etiam post originale peccatum in membris carnis relinquitur) ita

ita nos tua gratia liberando, vt nihil ab eo damnationis veniat in seruos tuos. Quum itaque sic in immunditia originali nascamur omnes, neque seipsum quisquam mundare possit, sed tu solus id potes, congruum utique videtur tuæ misericordiæ, vt misericorditer & indulgenter cum miserando homine agas, & non secundum extremum illum seueritatis tuæ rigorem. 11 Ecce tempus humane vitæ modicum est valde, & pauci dies eius: estque numerus annorum, imò & mensium, vniuscuiusque hominis, quibus super terram viuet, apud te descriptus & definitus, tibi que soli præcognitus, qui nosti singula, & singula item disponis. 12 Tu in præscientia & prouidentia, qua res humanas dispensas, vnicuique homini suæ vitæ terminos constituisti, quos præterire non possit. Primum quidem, tuæ præscientiæ terminum, quem nemo hominum potest viuendo transcendere, quum non possit aliter res habere quam fuerit ab æterno in tua præscientia definitum. Insuper, vnicuique homini etiam naturæ & complexionis naturalis terminum constituisti, ad quem vsque possit viuendo attingere, secundum fortitudinem complexionis quæ est in corpore, si non accidens aliud aliunde mortem accelerauerit, non autem transcendere villo pacto secundum naturam terminum illum poterit. 13 Quum itaque non longa sit homini in vita ista habitatio, sed quantocius absque spe reditus ei sit hinc emigrandum, noli ô deus tam grauitè & assidue manum tuam mittere in fragilem hominem, neque tam crudeliter affligere vt nunc tecum agis: sed retrahere ab eo paululum manum tuam, & age cum eo mitius. 14 vt vel paululum accipiat hic refrigerium, & requiescat a doloribus nimis (etiã si nondum perfectæ quietis tempus aduenerit) 15 interim dum expectat quasi è vicino diem illum optatum futuræ remunerationis, quando plena requie potietur: sic (inquam) optatum homini in hac vita grauitè afflicto, quomodo ser-

O 3 uo mer

11 Breues dies
hominis
sunt, numerus
meseum eius
apud te est.
12 Constituisti
terminos eius,
qui præteriri
non poterunt.

13 Recede ergo
paululum
ab eo,

14 ut quietescat,

15 donec optata ueniat,
& sicut mercenarii, dies eius.

uo mercenario optatus est dies in quo laboris sui primum accepturus est, simul et a laboribus requiem. Est verò etiam ob hoc magis dignus miseratione vilis homo, quod ubi semel est mundo isto & vita emigraverit, non iterum huc est ad vitam pristinam rediturus: qua in parte, etiam vegetabilibus quibusdam plantis homo videtur inferior. 16. De arboribus enim spes aliqua est reuiuiscendi in statum pristinum, qualis non est in hominibus. 17. Si enim arboris ramos præcideris, ita ut secundum speciem nihil videatur relinqui, nisi truncus mortuus, absque omni foliorum virore, rursum tamen post paululum virorem suum recipiet, acquirereque & ramos & folia ut ante habuerat. Item lignum ipsum, quod ab arbore per abscissionem fuerat auulsum, atque ita velut mortuum, si tamen in terra plantetur & rigetur, virescet ac reuiuiscet in nouam arborem, & ramos emittet, propter latentem in ipso virtutem seminalem. 18. Iterum, si arboris radicem in terra contigerit senescere, siue ad defectionem tendere (quod euenire solet ob defectum humoris) ceperitque in exterioribus partibus truncus velut arefieri, atque in puluerem resolui, ita ut iam putetur arbor illa breui prorsus interitura, poterit nihilominus adhuc illi ut reuiuiscat succurri. 19. Mox enim ut aquæ humorem attigerit, eiusque virtutem vel leuiter senserit, vigorem viroremque suum lignum illud iam iam alioqui moriturum resumet, 20. mita-
 16 Lignū habet spem.
 17 Si præcisum fuerit, rursum uirescit, & rami eius pullulāt.
 18 Si senuerit in terra radix eius, et in puluere mortuus fuerit truncus illius, 19 ad odorem aquæ germinabit, 20 & faciet comā, quasi cum primum plantatum est.
 21 Homo uero cum mortuus fuerit, &

CAPITIS DECIMIQUARTI. 108
 rit hinc ablatum, omnibusque huius mundi bonis spoliatus, atque ipsa etiam pelle & carne per vermium corrosionem aut putrefactionem nudatus, & quantum ad corporis omnes artus atque compagines & intestinalia omnia prorsus consumptus, nec ipse ultra nec ipsius aliquid inter homines apparet, in hoc sæculo. Non videtur de loco sepulchri repullulascere, non iterum exurgere, nec totus ipse, nec aliquod ipsius membrum, nec ipsius loco aliud eiusdem speciei indiuiduum, sed permanet in sua putredine ac fordibus sub terra absconditus. 22. Quomodo si aquæ in totum recedant de maris alueo, ipsumque non ultra reditura penitus deserant, aut fluiui cuiuslibet alueus prorsus exhausta aqua in se aridus remaneat, qui paulo ante aquarum in se continebat abundantiam: sic cum ab homine semel vita decesserit, ipsumque corpus anima qua ante informabatur fuerit priuatum, prorsus absque vita omni quasi saxum insensibile remanebit: et quod paulo ante vita ac vitalibus operationibus undique plenum apparebat, omni vite vigore exhausto, nunc iacet emortuum, ita ut nec in ullo usquam membro vitæ valeat præstare indicium: neque id solum ad tempus modicum, sed prorsus nunquam ex virtute naturæ ad vitam poterit redire, semel ablata anima, quæ omnis vitæ est fontalis origo. 23. Usque dum ueniet consummatio sæculi, quando cœli attenuentur siue peribunt, (id est, transibunt, immutabuntur et innouabuntur, ad statum alterum, quod erit in sæculi consummatione) non expergiscetur homo a morte ad vitam, 24. nec de somno mortis in quo interim dormit in puluere, resurget ad vitam. Tunc uero, sonitum dante tuba illa horribili, ex iussione & virtute dei, mortui omnes qui in monumentis sunt audient vocem filii dei, & resumptis corporibus suis apparebunt iudicandi, pro suis quisque operibus quæ in vita ista gessit, siue bonis siue malis. O diem terribilem, o diem metuendum. 25. Utinam a terrore diei illius me quisquam securum reddat. Utinam vel in inferni
 22 Quomodo si recedat aqua de mari, & fluiuius uacuefactus arefcat: sic homo cum dormierit, non resurget.
 23 Donec attenuatur cœlum, non euigilabit, 24 nec conserget de somno suo. 1. Cor. 15. Ioan. 5.
 25 Quis mihi hoc tribuat, ut in inferno
 O 4 proa

nudatus, atque consumptus, ubi quæso est?

22 Quomodo si recedat aqua de mari, & fluiuius uacuefactus arefcat: sic homo cum dormierit, non resurget.

23 Donec attenuatur cœlum, non euigilabit,

24 nec conserget de somno suo.

1. Cor. 15. Ioan. 5.

25 Quis mihi hoc tribuat, ut in inferno

protegas me, et abscondas me, 26 donec perfrāseat furor tuus: et constituas mihi tēpus, in quo recorderis mei.
 Eccl. 9. 1. Cor. 4.
 27 Putas ne mortuus homo rursus uiuet?
 28 Cunctis diebus quibus nunc milito, expecto, donec ueniat immutatio mea.
 1. Cor. 15.
 29 uocabis me,

profundis alicubi me protegas & abscondas, a furore dei illius, quem credo tunc superuenturum omnibus impiis, modo non penitus in finem obliuiscaris mei, 26 sed tempus aliquod mihi constituas, in quo rursus mei recorderis, postquam furor ille transierit, ut me deinde ad te assumas. Tam enim erit dies illa formidabilis, ut si possibile foret, non solum in terrae cauernis, verum etiam in obscuris inferni locis delitescere & abscondi optarent homines, usque dum furor ille transierit & iudicium fuerit peractum. Quia enim pro statu uitae huius nemo nouit, odio an amore sit dignus, & qualis tunc inueniendus sit ignorat: atque etiam si bene sibi conscius videatur, non tamen in hoc iustificatum se credit, merito sane a furore & ira dei illius etiam uiri iusti, dum hic agunt, formidare debent: neque mirum, si vel in abditis terrarum, aut in obscuris inferni locis, sub diuinae protectionis custodia in gratia eius feruari inuenerim optent, donec ira illa transierit, modo tunc deum ipsorum velit deus recordari, ut eos secum assumat in claritatem gloriae suae. 27 Sed dicit aliquis: Putas ne homo quum semel mortuus fuerit, iterum ad uitam rediturus est? Vtique sic futurum fide firmissima credo. 28 Propter quod ego, toto hoc tempore uitae huius quo in mortali isto corpore quasi militans in multis laboribus & assidua pugna dego, in hac fide firmatus spe certissima expecto diem illum beatae resurrectionis & remunerationis, in quo resuscitatus immutabor ad gloriosam: quando mortui omnes resurgent in corporibus suis, & immutabuntur iusti omnes ad gloriosam immortalitatem, quando depositis laboribus & pugnis huius militiae requiem accipient gloriosam. 29 Veruntamen, non a semetipso neque ab ulla creatura hanc mei corporis expecto futuram resurrectionem & immutationem. Nullius siquidem creaturae uirtus tantae rei sufficiet, sed tu solus es qui id potes. Tu nimirum in illo

illo die me, sicut & singulos, euocabis, quando uocare illa terribili tubae clangentis insonabis per quatuor angulos terrae, 30 & nos qui in puluere quantumuis longum obdormiuerimus somnum, illico uocem tuam exaudiemus, statimque in momento in ictu oculi omnes uoci tuae obediētes, prodibimus de monumentis, quasi uoci tuae respondentes: Assumus. 31 Non (inquam) nobis ipsis resurgemus, sed tu omnipotentiae tuae dexteram ad nos extendes, per quam nos de puluere suscitabis, & de morte sursum trahes ad uitam, eod quod opera manuum tuarum simus, in quibus peculiare tuum artificium & singulare beneficium demonstraui: dum nos secundum animam ad imaginem tuam creasti, rationales, immortales, & beatitudinis tuae capaces: propter quod tibi complacuit, non perpetuo nos in puluere quasi iumenta relinquere, sed in illo die tuos etiam secundum corpus uoles ad uitam resuscitare, perpetua tecum immortalitate fruituros. 32 Neque uero ab hac spe & expectatione me peccata deterrent, dum ex aduerso misericordiae tuae clementiam considero. Tametsi enim certo sciam, omnem rationem uitae meae & omnem meam ab infantia conuersationem exactissime tibi esse cognitam, ita ut ne gressus quidem unus ex omnibus meis gressibus te lateat, nihilominus in tua bonitate confido, quod non mecum ages secundum rigorem districti iudicii tui, sed clementer & indulgenter ages mecum, propter misericordiam tuam. 33 Scio equidem, omnia peccata mea, parua & magna, firmissima memoria te retinere, ita ut nulla unquam obliuione ullum eorum tibi possit excidere: quemadmodum pecunia quae in sacculo numerata est, & bene occlusa atque obsignata, non facile potest excidere. 34 Proinde confidentia mea non inde oritur, quod sperem te oblitum esse peccatorum meorum praeteritorum, sed de testimonio bonae conscientiae, & fiducia pietatis tuae, qua spero iam olim dimissa

30 Ego res
pōdebo tibi.

31 Operi manuum
tuarum
porriges dexteram.

32 Tu quidem
gressus meos
dinumerasti,
sed parce
peccatis meis.

33 Signasti
quasi in sacculo
delicta
mea.

34 sed curasti
iniquitatem
meam.

mihī esse peccata adolescētia, de quibus apud te egī
pœnitentiam: cum sciam te non esse minus bonū ad
parcendum, q̄ simus nos mali ad peccandum, si mo-
do agamus peccatorū nostrorum pœnitentiam.

35 Mons ca-
dens defluit,

36 Saxū
trāsfertur de
loco suo.

37 Lapidēs
excavant a-
que, & allu-
vione paula-
tim

38 Terra cōsu-
mitur.

39 Et homi-
nes ergo simi-
liter perdes.

40 Robora
sī eū paulu-
lum,

41 ut imper-
petuū transi-
ret.

42 Immuta-
tio facit eius

35 Quid verò mirū, si homo fragilis corpus corrup-
tibile circumferēs cogatur post paululum morte de-
ficere? Ecce montes cū videātur firmissimi in sua sta-
bilitate, subinde tamen cadentes decidunt, vel sub-
ito aliquo casu, vtpote terrēmotu, vel paulatim suc-
cessu temporis: 36 saxa quoq; durissima & ma-
xima nō habent stabilem in loco suo subsistentiam,
sed de locis suis in quibus nascuntur, ad loca alia, vel
per aquarū impetū, vel per hominum studiū, transfe-
runtur. 37 Petras quoq; durissimas tēporis succes-
su videmus ab infirmis pluviæ guttis & stillicidiis
excavari, & corruptionem quādam suæ integritatis
pati, a tam infirmis guttulis: 38 & terra quæ ex
se est gravis admodū & cōpacta, in visceribus suis,
nihilominus impetu aquarū alluentiū abripitur, &
cōmiscetur mari vel flumini, aut in locū alium proi-
citur. 39 Si, inquam, ista quæ tam firma vidētur
ac solida, tam cōpacta, tam dura, tam ex sua natura
ad resistendū nocumēto cuilibet disposita, perpetuō
suam stabilitatem et essentiam tueri non possint, sed
corruptionē & immutationē suscipiunt, etiam ab in-
firmis & debilibus agētibus: nihil mirū, si homines
ex conditione corporis sui vitro fragiliores & luto
molliores, te volente (qui es incomparabilis poten-
tiæ) corruptioni & morti subiaceant, nec possint in
hac corporis vita perpetuo subsistere. 40 Tu qui
dem in præsentī vita hominem modico tempore ro-
bustum facis & bene valentē, sicq; in suo robore flo-
rentem, vt videatur longo victurus tempore, & tan-
tum nō immortalitatē sibi persuadeat: 41 sed non
est durable istud robur, quod statim corruptione
mortis finitur, sic vt ab hac vita trāseat atq; emigret,
nō rediturus ad eam imperperuū. 42 Nimirū vbi
modico tempore sanus & robustus vixerit homo, tu
subitō

subitō immissa ei egritudine aliqua, faciem eius im-
mutabis pallore & macie, ablato omni illo flore &
decore quem in robusta valitudine videbatur obti-
nere: immutabiturq; tādē color & decor hominis
viuentis, in colorem cinericiū et pallorem mortui
cadaueris: 43 atq; ita eum iubebis hinc emigra-
re, sæculumq; vitæ huius relinquere, & sæculum al-
terum (quod hinc egredientes excipit hominū ani-
mas) ingredi. 44 Postea verò q̄ hinc abscesserit
homo per mortē, nihil vltra cum iis quos in hoc mū-
do relinquit superstitēs, habebit cōmerciū, neq; quic-
quā vltra cognoscet eorū quæ hic gerūtur etiam
a charissimis sibi & coniunctissimis, vtpote de filiis
relictis, num probe se gerāt, an improbe: num laude
digna agant, vt sint parentum gloria: an digna cōfu-
sione, vt sint parentum ignominia. 45 Interim ta-
men, donec vivit homo super eerram, corpus istud
passibile multis afficitur doloribus, & multiplici af-
flictione cruciatur, mille subditum miseriis: 46 &
anima corpori huic passibili coniuncta, ex ipso mul-
tiplicē tristitiam, ac ferē perpetuū luctum sibi acqui-
rit, propter coniunctionem cū ipso inseparabilem.

ANNOTATIONES

IN CAP. XIII.

Q Vis potest facere mundum de immundo cō-
ceptum semine: Nonne tu qui solus es? Ad
verbum ex Hebræo ita legendum: Quis dabit mun-
dum de immundo? Ne vnus quidem. Nostra lectio
paraphrastica libertate expressit sententiam. Semen
autem immundū intellige, non quod ex natura sua
ipsum sit immundū, aut quasi ipsum in se habeat pec-
cati immunditiā (Semen enim nō est capax peccati)
sed quia de peccatrice massa primī parentis deriuatū
est, & anima ipsa statim vt corpori coniungitū
tur quod ex semine illo concretum est, inficitur ex
eius coniunctione, originali immundicia. Antiqua
verò æditio hoc loco sententiam illam celeberrimam
habet, quæ ad originalis peccati assertionem
ab

43 & emigra-
tes eum,

44 Siue no-
biles fuerint
filii eius, siue
ignobiles, nō
intelliget.

45 At tamen
caro eius, dū
uluet, doleat
bit:

46 & anima
illius su-
per semetip-
so lugebit.

ab orthodoxis solet adduci in hunc modum: Quis enim mundus erit a forde? Certe nemo, etiamsi vnus diei sit vita illius super terram: Vel aliter, vt solet breuitatis gratia citari: Nemo mundus a forde, nec infans cuius est vnus diei vita super terram. Cōstituiſti terminos eius, qui præteriri non poterunt.] Distinguitur a Phisicis duplex humanæ vitæ periodus, & duplex eius terminus: alter secundum naturalis complectionis virtutem, alter secundum diuinæ præſcientiæ certitudinem. Ac de vtroq; termino vtcunq; intelligi potest quod hic dicitur, quemadmodum in Elucidatione paucis attigimus. Si quis plura super ea re desideret, videat quæ a nobis scripta sunt libro octauo de consideratione rerum naturalium, cap. 19. 20. & 21. vbi res istæ suo loco plenius ex ipsa radice tractantur, & verbum istud propositum de vtroq; termino a proposito exponitur. Sciendum tamen est, quod in Hebræo non hic expresse fit mentio termini. Sic enim ad verbū legimus: Præceptum posuisti, & non præteribit. Quod secundum nostræ lectionis sensum intelligitur: Posuisti præceptū homini de vitæ termino, quasi dicens: Hucusq; pertinges, & non ultra progredieris: & præceptum illud præteriri non poterit ab homine, sic vt terminum Dei præcepto definitum possit transire. Recede ergo paululum ab eo, vt quiescat.] Non quasi fastidians Dei præſentiā, optat illum a se discedere, qui alibi orat: Libera me Domine, & pone me iuxta te: sed tantum doloris acerbicatem hac oratione postulat mitigari, ne forte tētatus supra id quod possit succumbat aut deficiat. Sic & pauloante dixerat: Manū tuam longe fac a me. Et iterum: dimitte me, vt planam paululum dolorem meum, antequam vadam & non reuertar. Sic & Psalmista in eundem sensum orabat: Remitte mihi vt refrigerer, priusquam abeā et amplius non ero. Ac rursus: Amoue a me plagas tuas. A fortitudine manus tuæ ego defeci, in increpationibus. Notandum verò, pro orationis ipsius continuatione

Iob. 17.

Iob. 13.

Psal. 38.
Ibidem

tinuatione, hoc in loco duo secundum ordinem proponi, quorum vtrumq; ad impetrandam misericordiam videtur efficax. Prius est, humanæ vitæ breuitas. Posterius est, negatio reditus post mortē. Nam si quidem admodum proluxa esset in mundo isto vita hominis, & per multa annorū millia foret extendenda, tolerabile forsitan videretur, vnum aut alterum annum affligi grauibus malis, ac postea consolari. Rursus, si ad hanc vitam esset reditus, frequenterq; nobis esset hæc vita repetenda, tolerabilius videretur si nunc quidem in corpore viuens malis affligeretur homo, qui post paululum rediturus esset consolatione reficiendus. Nunc verò, & breuis est vitæ huius duratio, & nulla spes reditus. Vnde ex his rationabiliter postulare videtur homo, vt saltē modico hoc tempore non ita dure tractetur. Quemadmodum videlicet eos quos scimus apud nos nō diu moram habituros, neq; vbi semel abscesserint vnq; redituros, solemus tractare ciuilius, & mitius benigniusq; cum eis agere, quam cum iis qui nobiscū diu permansuri sunt, aut crebro ad nos redeunt. Harum autem rationum vtraq; vbi incipiat, & vbi desinat, ex ipsa Elucidatione facile potes aduertere. Ad odorem aquæ.] Aquæ odor intelligi potest, vel ipsius virtus, vel leuissimus attactus. Prouerbiali nāq; sermone & vulgata loquentium consuetudine, vbi cuiuslibet rei virtute vel tenuiter attingimur, aut leuiter & quasi a longe eam perſentiscimus, odorare illam dicimur. Veluti cum dicimus, butyrū ad odorem ignis mox liqueſcere. Sic apud Prophetam dicitur: Odor ignis nō erit in te, id est, ne leuiter quidem te attinget ignis. Et iterum de tribus illis pueris in eundem sensum legimus, quod odor ignis non transiuit per eos. Sic homo cum dormierit, non resurgit.] Non intendit Iob hoc verbo negare penitus mortuorum resurrectionem, quam paulo post ingenue confitetur: sed intelligendum est, non ultra rediturum hominem post mortem ad vitam istam, vt iterum

Dan. 3.

ANNOTATIONES

iterum uiuat in mundo: vel non resurrectorum propria aut naturali virtute, a semetipso: vel non resurrectorum ante diem generalis resurrectionis omnium. Vnde statim subiungit: Donec atteratur coelum, non euigilabit. Attritionem autem coeli intellige, secundum id quod ait dominus: Coelum & terra transibunt. Et illud Petri: Aduentet autem dies domini ut fur, in quo coeli magno impetu transeunt. Ac rursus, iuxta illud Psalmistae: Ipsi coeli peribunt, tu autem permanebis, & omnes sicut vestimentum veterascent. Et velut amictum mutabis eos, & mutabuntur. Non aduersatur autem huic loco, quod quidam per Christum aut alios viros sanctos legantur a mortuis suscitari. Loquitur enim sermo de hominibus in specie, et secundum naturalem virtutem. Quidam vero per illud, donec atteratur coelum, putant aeternitatem significari, in hunc sensum: Homo non resurget naturali virtute imperpetuum, quemadmodum nunquam in aeternum coelum consumetur. Sed prior intellectus videtur verisimilior. Putas ne mortuus homo rursus uiuet? Assumit obicientis personam, & quaestionem sibi ipsi proponit, ut suam de resurrectione fidem in solutione apertius possit manifestare. Sic et Paulus apud Corinthios aduersum haereticos de resurrectione disputans facit, cum ait: Sed dicet aliquis: Quomodo resurgent mortui? quali autem corpore venient? Operi manuum tuarum porriges dexteram.] Alii ex Hebraeo vertunt: Operi manuum tuarum porriges desiderium. Quod intelligi potest de desiderio immortalitatis & aeternae beatitudinis. Inest siquidem homini naturaliter desiderium immortalitatis & felicitatis, quod in generali resurrectione perfecte adimplebitur. Alii vertunt: Operi manuum tuarum bene affectus eris, siue dabis affectum bonum: ut indicetur radix nostrae resurrectionis, quae est ex bono affectu Dei quo erga nos afficitur, propter quem nos tam magnifice resuscitabit & glorificabit. Nisi enim miro affectu & admodum peculiari nos

Mat. 24.

2. Petr. 3.

Psal. 107.

2. Cor. 15

CAPITIS DECIMIQUARTI. 112
nos diligeret, non sic de nobis ante multa saecula putrefactis in stercore, rursus ad vitam resuscitandis cogitaret. Editio graeca habet: Opera manuum tuarum non repellas. Sed curasti iniquitatem meam.] Alii vertunt: Sed adiecisti iniquitati meae, quod in nostrum sensum potest exponi, subaudiendo medicinam, hoc modo: Adiecisti iniquitati meae medicinam, vel adhibuisti curam aut misericordiam peccato. Quae autem sequuntur ab illo loco: Mons cadens &c. usque ad finem capituli, scio a diuersis varie legi et exponi, tam Hebraeis quam Latinis. Quorum omnium sententias sigillatim exponere, & nobis longum, & lectoribus molestum foret. Quod nobis post singulorum examinationem visum est simplicius, & literae magis congruum, clare satis elucidando expressimus.

XV. CAPITIS

ELUCIDATIO.

POSTeaquam tres amici, suo quisque ordine, aduersus Iob suam proposuissent disputationem, ipse vero Iob singulis accurate respondisset, rursus Eliphaz Themanites (qui primus inter illos dixerat, & contradicendi fecerat initium) nouam exorsus est disputationem priori longe acriorem, loquens in hunc modum: 2 Nunquid sapientem decet, ad hunc modum vago sermone cum indignatione respondere bene monentibus, atque friuola prorsus & inania, leuiter & instabili vento, qui huc illucque incerto impetu vagatur, similia? 3 Aut nunquid sapientis est officium, ardore iracundiae animam implere, atque ita ex iracundiae affectione respondere bene monentibus? quemadmodum tu nunc facis, qui nos te monentes tanto fastu & impetu contemnere, atque etiam aperte contumaciter & irridere videris tuis amaris sermonibus: cum magis te decuisset in mansuetudine & lenitate excipere monitiones nostras, eisque humiliter & benigne acquiescere, aut certe cum mansuetudine

CAP. XV.
Respondens autem Eliphaz Themanites, dixit:

2 Nunquid sapiens respondit quasi in uentum loquens,
3 & implebit ardore stomachum suum?

4 Arguisuer
 bis eū qui nō
 est equalis
 tibi,
 5 & loqueris
 quod tibi nō
 expedit.
 6 Quantum
 in te est, eua
 cuasti timo
 rem:
 7 & tulisti
 preces corā
 Deo.
 8 Docuit e
 nim iniqui
 tas tua os tu
 um,
 9 & tulisti
 preces corā
 Deo.

fuetudine absq; ira & fastu huiusmodi respondere.
 4 Nam (vt tibi verborum tuorum absurdita
 tem declarem, primum quidem non mediocrē Deo
 facis iniuriam: qui cum sit te infinito maior & dig
 niōr, imō vniuersa creaturā incomparabilis, tu ta
 men incredibili præsumptione ausus es verbis tuis
 illum reprehendere, quasi te iniuste puniat, & crude
 lius quā decet tecum agat: 5 & nimiam in lo
 quendo licentiā tibi permittis, ea effutens quæ
 non conuenit neq; expedit mortali creaturæ corā im
 mortali creatore loqui. Cuiusmodi multa sunt in
 prioribus responsionibus ab initio disputationis,
 atq; etiam in proxima responsione, a te prolata.
 6 Tu sanē, quantum in te est, prorsus videris
 exclusisse & abiēcisse a te timorem Dei, dum tanta
 vteris in loquendo licentiā, vt etiam cum Deo dis
 putare velis, eumq; ausis in iudicium vocare, & præ
 eo te iustificare non metuas: quæ omnia non videntur
 esse, nisi hominis prorsus intimatori, & qui se
 mel abiecto timore Dei libere audet effutire quic
 quid in buccam venerit: neq; huiusmodi tam blas
 phemia verba vnquam proloquereris, si vel micam
 diuini timoris in te contineres. 7 Insuper & lo
 cum orationis, quæ sola in tanta miseria tibi posset
 succurrere, videris tibi per huiusmodi tuos blasphemos
 & ineptissimos sermones abstulisse. Quis enim
 tibi relictus potest esse locus orandi Deum, aut quæ
 fiducia: accedendi ad eum vel impetrandi quippiam
 ab eo, per orationem, posteaquam illū vt iniquum
 iniustum & immisericordem in tuo animo fingis,
 atq; etiam verbis accusas? 8 Et esset forsitan ali
 qua ex parte tolerandum, si ista tantum per inaduer
 tentiam aut ignorantiam, aut per doloris vehemen
 tiam tantum ex surreptione diceres. Nunc verò ex
 ipsa verborum huiusmodi frequenti replicatione, a
 quibus neq; admonitus vlla ratione vis desistere, sa
 tis liquet, quòd latens in corde tuo iniquitas siue im
 pia de Deo sententia, ostium huiusmodi verba
 blasphemica

blasphemiæ doceat eloqui. Ex abundantia enim cor
 dis os loquitur: & sicut bonus homo de bono the
 sauro cordis profert bona, sic malus homo de malo
 thesauro profert mala. 9 Et omnino sic tu lo
 qui nobis videris, quomodo solent loqui ii qui
 Deum ex animo & ex proposito malo blasphemant,
 ita vt nō aliud quā blasphemum ex tuis istis
 verbis te possimus aduertere. 10 Vnde non mi
 hi multum operæ insumendum est ad te condemnan
 dum siue redarguendum, posteaquam ipsum os tuū
 satis apertum videatur contra se dedisse testimoniū,
 & labia tua ipsa se confutasse & reuicisse videntur,
 propter sermones istos tā aperte blasphemos, quos
 tam cōfidenter pronuncias, & iterum iterumq; repli
 cas, nec monitus vis acquiescere vt sileas. 11 Mi
 rum verò, vndēnam ista tibi tanta confidentiā? An
 forte tu omnium hominum es tempore vel digni
 tate primus, ante alios omnes natus siue creatus, &
 ante mundi initium, ante omnem creaturam a Deo
 formatus? Profectò enim, etiā si is esses, satis magna
 & intolerabilis videretur tua ista præsumptio.
 12 Aut nūquid tu aliquando fuisti deo ipsi a secre
 tis & consiliis, aut deo te esse putas sapientio
 rem, sic vt eam possis comprehendere, atq; etiam re
 darguere? Quid enim aliud significat tua ista nimia
 libertas atque fiducia, qua præsumis Dei secreta ri
 mari, eiusque occulta circa te iudicia non solum per
 uestigare, verum etiam arguere? 13 Quoniam
 verò sicut contra deum, sic etiam aduersum nos in
 superbia visus es loqui, dic obsecro, quæ ista sint
 tam secreta & ardua, propter quorum scientiam sic
 tu eleuaris, vt nostra omnia præ tuis quasi nihilifa
 cias. Profer, si poteris, vel vnum aliquid quod tu
 scias, nos autem ignoremus: quod tu intelligas, nos
 autem non intelligamus. Nos certè tibi in sapientia
 aut intelligentia, siue diuinarum siue humanarum
 rerum, non cedimus: neque ex eorum quæ hactenus
 P per

Mat. 12.

9 & imitatis
 linguam blas
 phematum.

10 Cōdemna
 bit te os tuū,
 & nō ego: et
 labia tua res
 pōdebūt tibi.

11 Nunquid
 primus homo
 tu natus es,
 & ante oēs
 colles forma
 tus?

12 Nūquid cō
 silium dei au
 disti, & infe
 rior te erit ei
 us sapiētia?

13 Quid nosti
 quod ignore
 mus? Quid in
 telligis quod
 nesciamus?

14 Et senes
& antiqui
sunt in nobis
multo uetio-
stiores quam
patres tui.

15 Nunquid
grande est ut
cōsoletur te
Deus?

16 Sed uerba
tua praua
hoc prohibent.

per te prolata sunt præcellentia, te superiorem agnoscimus. 14 Si apud vos sunt antiqui tempore, à quibus forsitan te accepisse gloriaris sapientiam, scito etiam apud nos esse viros antiquos & senes, annis graues & sapientia canos, quos ego credo uestris presbyteris & senioribus, neque annorum numero, neque iudicii grauitate, neque morum maturitate, neque sapientiæ raritate, neque experientia certitudine, neque omnino aliquo eorum quæ senilem decent consummationem, vlla ex parte inferiores, imò dicere ausim in nonnullis etiam superiores. Ex quibus proinde & nos discere potuimus sapientiam atque prudentiam, quomodo tu à patribus tuis illa didicisti: neque est tibi, hac sanè ex parte, quare te nobis anteponas. 15 Sed omitto nostras iniurias prosequi longius. Ad Deum redeo, quem tam improbe verbis tuis lacessitum magis dolemus. Quid est quod te mouet ut ita licenter aduersus Deum loquaris? An forte quia desperatam rem esse putas, nec existimas te posse vnquam redire ad statum prosperum, ut ob hoc loquaris sine metu quicquid in buccam uenerit? Ne verò ita existimes, o amice. Profecto enim non magnum neque difficile fuerit Deo, etiam in tantis malis posito tibi sua consolatione succurrere, ac pro suo beneplacito tam in temporalibus quam in spiritualibus te pristinae conditioni, vel ex integro, vel secundum partem aliquam, restituere. 16 Sed tu ipse tibi impedimentum præstas, ne à Deo consolaris: obicem ponis diuinæ pietati, ne tui possit misereri: per hoc quod tam procacibus verbis, tam petulanter illi insultas, quam deberas ex profundissima cordis humilitate supplicibus uocibus ad miserendum inuocare, quemadmodum iam ante, tum à me, tum ab istis amicis tuis ac meis fuisti commonitus: quorum omnium tu spernis monita, & in tuis pertinaciter blasphemias persistis, quæ non ad aliud ualēt, quam ut Deum tibi magis iratum reddant.

reddant. 17 Quam in re demiror, & mirari satis non possum, tam insignē istum tumorem & fastū superbi cordis tui, qui tantus est, ut intus se cohibere non possit, quin etiam foris se prodat in oculis qui in facie tua elati & uelut attoniti apparent, ad eum modum quo uideri solet in iis qui magna habent in animo, cum suæ paruitatis obliui, ad altiora se superextendunt animum. 18 Neque possum apud me perpendere, quidnam sit quod ita animum tuum in sublime uehit & intumescere facit aduersus Deum ita ut blasphemus huiusmodi sermones de ore tuo proferre non metuas. Ne uerò solum uerbis tecum agere uidear, rationem tibi adhibebo reprehensionis qua te arguo. Ais te sine culpa istam sustinere plagam, mundumque & innocentem te iactitas coram deo, quæ radix esse uidetur & fundamentum omnis tuæ præsumptionis. Verum huius assertionis falsitas, ex consideratione humanæ conditionis, & comparatione ad naturam sublimiorem, facile monstrari potest. 19 Quid enim est homo ex se fragilis & miser, totus in peccato natus, & ex ipsa corporis corruptione semper ad malum pronus, ut possit gloriari de sua innocentia, quasi ab omni peccato immunis? 20 Homo (inquam) de muliere in peccato, & de peccatrice massa conceptus ac natus, quid est ut coram deo possit apparere iustus, & quasi cum eo de sua iustitia contendere: cuius quidem dei iustitia tam perfecta est, ut ei collata quæuis alia iustitia, uel humana uel etiam angelica, iniustitia potius uideatur quam iustitia. 21 Quod autem non sit homini de sua iustitia gloriandum coram deo, à maiori, tali argumento probabo. Ecce inter sanctos illos ministros dei, angelicos spiritus, nobilissimas certè creaturas, nemo inuenitur tantæ perfectionis, qui ex se iustus sit, aut per se firmus atque immutabilis in iustitia, qui non (quantum ex sue nature conditione) possit ab iniustitia cadere, nisi dei gratia

17 Quid te
eueuat cor tuum,
& quasi
magna cogitans,
attonitos habes oculos?

18 Quid tuum
met contra deum
spiritus tuus, ut proferas
de ore tuo huiusmodi
sermones?

19 Quid est
homo, ut immaculatus sit

20 & ut iustus
appareat natus de muliere?

21 Ecce inter
sanctos eius nemo immutabilis:

22 *Et cæli non sunt munda in conspectu eius.* in bono firmaretur: 22 & nobilissimæ illæ dignissimæq; in ordine creaturarum substantiæ, cælorum in quibus ab initio & cõditæ sunt habitatrices, non sunt mundæ in conspectu Dei: tum quia non per se in iustitia persistunt, sed dei sustentantis sola bonitate & gratia, quæ illas firmat, alioqui casui expositas, ut sui arbitrii libertate ruere sic possent, quomodo olim corruerunt qui consimilem habent naturam apostatici spiritus: tum quia ipsa illa quam ex Dei gratia habent iustitia, ad infinitam Dei iustitiam (qui ex sua natura iustus est, imò ipsa iustitia) comparata, propter nimiam superexcellentiã, iniustitia quædam videtur: quemadmodum minus album, in comparatione eius quod est maxime album, quodammodo nigrum æstimatur. 23 Si itaque angelici illi spiritus tanto homine nobiliores, ex se non sunt iusti, neque coram Deo mundi sunt æstimandi, nec proinde de sua iustitia possunt aduersus Deum contendere aut pro se gloriari, multo magis dignum non erit neque iustum, ut aduersus Deum de sua iustitia contendat aut gloriatur homo, creatura ex altera sui parte vilissima & ignobilissima: qui ex parte carnis huius de sordida materia formata & in originali immunditia concepta, totus est despectus & abominabilis, & ratione fomitis prauis in ipsa inhabitantis, ex quo fit, ut ab infantia pronus sit ad malum omni tempore, prorsus ad omne bonum inutilis: 24 qui ex corruptione ista carnem inhabitante omnem odit ac fugit virtutem, vitium autem omne & impietatem multa auaritate sectatur, & magna affectus delectatione in eo oblectatur, ipsumque sibi familiare reddere gaudet: ad eum modum quo sitibundus homo aut febricitans in aquæ potu vehementer gaudet, ipsumque auide & frequenter & in magna copia bibit, quod nullius sit aut vilissimi pretii, atque etiam fauces sitibundas optime refrigerat.

25 *Ostendam tibi,* 25 Quoniam verò tam absque timore o amice Iob

Iob nobis visi sunt sermones tui, ad comprimendam istam tui animi præsumptionem & oris nimiam licentiam, propositurus tibi sum quadam quæ merito debeât incutere timorem: 26 tuum erit, interim dum ego loquor, ad ea quæ ex re tua sunt patientes & attentas mihi aures præbere, ut quæ loquor alta mente reponas, fiantq; tibi in salutem. 27 Non enim vana & incerta tibi proponam, sed ea quæ ego partim corporeis oculis vidi, partim oculis mentis intellexi, narraturus sum tibi, de peruersorum hominum eorum qui sine timore vixerunt, infœlici & miserabili exitu. 28 Quæ autem dicturus sum, ne forte à te paruifiant quasi nullius ponderis verba, scito me non ex meo cerebro ea confixisse, sed à viris magnæ sapientiæ & prudentiæ ea accepisse, qui eadem sua autoritate confirmant, contentes siue certò asserentes rem ita habere: 29 atque ipsi illi à quibus ego hæc accepi non abscondunt neque silent patres suos, à quibus eadem illa se dicunt accepisse: ut non quasi hæsterna inuenta aut recentia figmenta debeant contentemni, sed ut antiqua dogmata longa patrum autoritate confirmata, meritò venerari. 30 Et ne forte obscuros fuisse homines illos à quibus ista accipi existimes, tales profectò extiterunt viri illi, tanta præditi sapientiã & prudentia, ut præ omnibus aliis ex consensu communi tradita sit illis gubernatio terrarum & reipublicæ administratio: quæ ex veteri orientalium populorum consuetudine, sapientissimis & prudentissimis quibusq; committi solet. 31 Adeo verò strenue & vigilanter administrationis huius functi sunt officio, ut homines aperte malos & pestilentes, à dei timore & politica virtute alienos, non solum non habitare quætos paterentur in urbibus vel terris sibi commissis, sed neque transire inultos, aut vel leuiter ad tempus modicum demorari. Tam fuerunt ex animo omnis virtutis amatores & promotores, vitiorum

26 *audi me:*27 *quod uide narrabo tibi.*28 *Sapientes contententur,*29 *Et non abscondunt patres suos.*30 *Quibus solis data est terra,*31 *Et non tradidit alienus per eos.*

ELUCIDATIO

autem ofores & persecutores. Ex horum igitur sententia, quæ audiui de impiorum hominum licentiosa prauitate, ac deinde infelicitate miserabili, sicut ea accepi, ita bona fide ad tuam ædificationem enarrabo: videlicet vt tu aliorum exēplis præmonitus, vel certè poenis infelicibus perterritus, caueas, ne fortè (vt modo, ex parte aliqua cepisse videris, qui tanta aduersus deum licentia vteris) illis efficiaris similis. 32 Homo impius dei timore semel penitus abiecto, omnem vitam transigit in superbia & contemptu ac multiplici abusione, neq; deum neque homines metuens, perinde quasi perpetuo sit victurus & omnia habiturus pro voto, cum tamen numerus annorum quibus superbiam & tyrannidem suam poterit exercere ipsi penitus sit incertus, ita vt non certo sciat si vel diem vnum in ea sit permanens: eoq; magis est detestanda illius superbia, quod cum nesciat diem neque horam quando finietur eius tyrannis, audeat tamen ita superbe & deum contemnere, & homines opprimere, acsi perpetuo esset in sua temporali potestate & foelicitate victurus. 33 Ex hac verò impietate quam sine freno perpetrat, simul & incertitudine vitæ quam ignorat, iusto dei iudicio in eam venit mentis angustiam & anxiam formidinem, ex remorsu malæ conscientia, vt nunquam sit à metu securus, & vbicumque fuerit semper sibi videatur audire terribilem aliquem sonitum armorum vel inimicorum aduersum se aliquid machinantium, ita vt ad quemlibet leuem rumusculum mox perterreat & conturbetur. 34 Neque solum in rebus periculosis & dubiis sibi metuit, verumetiam in rebus certissimis, vbi nulla est vel suspitio vel cogitatio vllius mali, vbi prorsus nihil est periculi vel metus, sed pacata & secura omnia, ille nihilominus securus esse non valet: sed apud se suspicando, aut verius somnians, insidias metuit atque periculum: videlicet illic timore timens vbi nullus est timor, vbi non est timendi

32 Cūctis diebus suis impius superbit & numerus annorum incertus est tyrannidis eius.

33 Sonitus terroris semper in auribus illius.

34 Cū pax sit, ille sepe insidias suspicatur.

CAPITIS DECIMIQUINTI. 116

timendi probabilis causa vel occasio. 35 Quod si quis etiam conetur illum de hac carnificina et malo hoc timore eripere, suadendo ei, vt securior fiat atq; fidentior, 36 non potest hoc ei persuaderi vt de miserando illo statu malæ conscientia (quæ est quibuslibet tenebris magis horrēda) transire possit in serenitatem et securitatem bonæ conscientia, quæ veluti lux quædam totum hominem gratissimi luminis serenitate perfundit, et quasi iugi conuiuio deliciisq; perpetuis oblectat: 37 sed ex omni parte, quocunq; se vertat, quasi imminentem vertici acutum gladium aspicit, nemini fidēs, nusquam tutus, nunquam securus, omnia habens suspecta, vbiq; insidias metuens, semper pericula somnians. 38 Etiam cum se mouerit ad sumendum panem, in ipsa refectionis corporalis hora, ad quam omnes exhilarantur, etiam qui vix crustulam panis atri vorandam accipiunt, ipse nihilominus in tristitia & metu agit: 39 certò sibi persuadens, destinatum iam esse & quasi in manu ipsius certissime scriptum diem tenebrarum, id est, diem malæ mortis, vel in hoc sæculo vel in futuro, quam non confidit se posse euadere: cuius rei consyderatio, remordēte semper conscientia, nunquam illum finit integro ac solido perfrui gaudio, sed omnia miscet amaritudi ne. 40 Quod si quid periculi vel tribulationis ei alicunde obuēniat, statim grauissime conturbabitur atq; terretur (quum sit e contrario vir iustus semper vt leo confidens & inperturbabilis) et circū dabit animum eius ex omni parte angustia, & quæ si vallo quodam concludet atq; obsidebit, vt non videat vllam euadendi viam: 41 ad eum modum quo regem iam iam descensurum ad prælium & conflicturum cum hostibus, ex omni parte circundat corona et cunei fortissimorum militum, vt hostibus nullus pateat ad ipsum accessus. 42 In hanc autem malæ conscientia carnificinam & omnē miseriam infelix iste deuenit, propter

35 Nō credit quod reuerti possit,

36 de tenebris ad lucē.

37 Circūspiciens undiq; gladium.

38 Cum se mouerit ad querendū panē,

39 nouit quod paratus sit in manu eius tenebrarū dies.

40 Terretur eum tribulatio, & angustia uallabit eum,

41 sicut regem qui preparatur ad prælium.

42 Tetendit enim aduersus Deum manū suam,

43 *Contra omnipotentē roboratus est* propter superbiam & contemptum Dei: quoniam præsumpsit aduersus Deum extendere manus suas, ea agens quæ nouit diuinæ esse contraria voluntati, aut etiam eum irridens atq; blasphemans, 43 & in sua malitia semetipsum confortans, aduersus Deum omnipotentem corroboratus est, ex intentione & proposito apud se decernens, nolle cedere aut obedire Deo, sed quæcunq; sibi fuerint libita perficere. 44 Non solū autē non est reueritus Deū, eiq; obediuit vt debuit, verumetiam incredibili audacia Deo aperte aduersari non timuit, quasi æqualem se faciens Deo & viribus parem: veluti cum homo aduersus hominem erecto collo, in signum elationis, currit siue incedit: 45 pinguique ac obdurata ceruice aduersus Deum se armavit, quasi paratus cum eo inire certamen, & ex æquo cum eo congregi: ita vt præfracta ceruice & obdurata mente audeat Dei nomen blasphemare, & sanctos seruos eius opprimere. 46 Abnegato autem Dei timore, totum se tradidit voluptatibus atque deliciis, carnem curandi & saginandi ventrem præcipuum habens studium: quemadmodum facies obesa, & pinguis aqualiculus, lateraq; dura pinguedine onusta, fati testantur. Huiusmodi enim non raro videntur superbi tyranni, Dei contemptores & hominum oppressores, vt vix in facie appareant oculi, vixq; pedibus incedere, aut ferre se ipsos valeant, præ nimia pinguedine: sicq; impinguati, in crassati, & dilatati, aduersus Deum ingrati recalcitrant, vt prodeat quasi ex adipe eorum iniquitas. 47 Hinc scilicet oritur horror ille feræ & perturbatæ conscientiæ, vt postquam sine vilo timore cum iniuria Dei & hominum, vitam aliquandiu impius egerit, omnibus terribilis, tandem adeo reddatur timidus & meticulosus, vt vix audeat in publico prodire, aut in ciuitatibus populosis demorari: sed eligit sibi ciuitates ab inceptoribus quasi desertas, in quibus non est frequentia hominum, vbi præ

præ defectu incolarum domus per se collabuntur & rediguntur in cumulos. Quanto enim maior est hominum frequentia, tanto plures metuit hostes.

48 Et si ad tempus aliquod visus fuerit florere in diuitiis & aliis huius mundi bonis, non erit diuturna vel firma possessio honorum illorum: 49 & temporalis illa prosperitas qua hic super terram in mundi huius bonis gaudere videbatur non habebit radicem siue stabilitatem, sed breui admodum deficiet & redigetur in nihilum. Primum enim, in morte propinqua necesse est omnia illa deserat, in quibus hic videbatur cōfidere. Deinde, euenire plerumque cernimus, vt etiam in hoc tempore à statu suæ prosperitatis huiusmodi deiiciantur in magnam miseriam. 50 Deniq; toto studio tenebras siue latibula quærit, nec audet prodire in lucē siue in publicum: propterea quod male sibi conscius, nemini fidat, sed omnes vt hostes metuit, quemadmodum ipse se aduersum omnes hostilem animum exercere solet. Vnde fit, vt nunquam sibi videatur securus, nisi quando solus ipse latet in tenebris, semper alioqui suspicās malum & pericula metuens, apud quoscunque tandem fuerit, 51 Nō solum autem ipse male peribit infelix, verumetiam quicquid ipsius est & ipsi adhæret, quicunq; ei est in malo socius & particeps: siue ipsius filii, qui ab eo geniti sunt (ad eum modum quo à trunco arboris exeunt rami) malitiæ paternæ imitatores, siue ministri adultores aut consiliarii, qui ei quomodocunq; adhæserunt adiuuentorū fuerunt ad perficiendam suam impietatem, omnes flamma diuinæ ultionis perdet, & damnationis æternæ ignis absorbebit. 52 Et ipse tandem infelix cogetur morte deficere, quando post impletam omnem suam malitiam veniet deus iudex ille terribilis, qui aufert spiritum principum: & auferet ab eo, volente nolente, animam suam, vt illam suo exhibeat tribunali, ac pro impietatibus in corpore patris iusta damnatione puniat: quando etiam anhe-

48 *Non dabitur, nec perseverabit substantia eius, 49 nec mittet in terra radicem suam.*

50 *Non recedet de tenebris,*

51 *Ramos eius arefaciet flamma,*

52 *Conferetur spiritus eius ab eo.*

53 Non cre-
det, frustra
errore dece-
ptus, quod ali-
quo pretio
redimendus
sit.

54 Antequam
dies eius im-
pleantur, pe-
ribit:

55 & manus
eius arefcent.

56 Ledetur
quasi uinea
in primo flo-
re botrus
eius, 57 &
quasi oliua
proiciens flo-
rem suum.

58 Cōgrega-
tio enim hō-

litus oris extremum vitæ indicium deficiet, simulq̄
vitalis omnis operatio cessabit. 53 Ipse vano er-
rore frustra & mendaciter deceptus, nō credit quōdā
aliquo pretio possit redimi a statu suæ miseræ: per-
suasum habet, nullam sibi esse spem salutis, neque vl-
lam superesse rationem aut viam redeundi in gratia-
am, vel apud deum vel apud homines: quæ quidem
persuasio mendax & pestifera, sic illum reddit obsti-
natum in statu malitiæ suæ, vt nec de pœnitentiâ,
nec de mutatione miserandî status cogitet. 54 Nō
perueniet vsq̄ ad plenitudinem illam diertū, in qua
iusti moriuntur, annis maturi & consummati virtu-
tibus: sed morietur ante tempus, siue in tempore nō
suo, antequam perueniat vsque ad terminum die-
rum quem secundum naturalis complexionis dispo-
sitionem potuisset attingere, si in pace & timore dei
vitam egisset: sed ante terminum illum naturalis pe-
riodi, Diuino iudicio, vel gladio, vel peste, vel alio
aliquo subito casu, auferetur de medio. 55 Ma-
nus quoq̄ eius ad omne opus reddentur inutiles, ita
vt nihil valeat operari, quod sibi sit ad salutem com-
parandam meritorium. Ipse quoq̄ secundum corpus
ita miser efficietur et viribus corporis destitutus, vt
manus illas pauloante omnibus formidabiles, non
ultramouere valeat, sed quasi arefactas portet inua-
tiles. 56 Quemadmodum vinea quæ in primo
& optimo suo flore gelu aut pruina aut alia qualis
bet corruptione læditur, sic vt corrumpantur & des-
truantur omnes botri eius, 57 & quemadmo-
dum oliuæ arbor florem suum ante tempus, ob sua
perueniens accidens malum, proficiens, nullum oma-
nino fructum bonum profert: sic impius ille, ex om-
nibus quæ in vita hac est operatus, nihil bonorum
operum habet, nec in eo fructum vllum bonū agri-
cola cœlestis, quum ad iudiciū venerit, inueniet, sed
arborem prorsus aridam & sterilem, indignam quæ
terram occupet, igne cremandam æterno. 58 Nō
mirum congregatio hominis impii tyranni et hypo-
critæ,

critæ, & si interdum humano iudicio secundum ex-
ternam apparentiam aliquid esse videatur, vere ta-
men sterilis est & nullius precii apud deum, cui ni-
hil est gratum nisi quod ex charitate proficitur: si
quid videtur in hoc mundo operum cōgregasse im-
pius, totum deo iudicante apparebit sterile & sine
fructu, quicquid etiam rerum huius mūdi coacerua-
uit, non ei ad verum fructum & salutem proficiet,
sed peribunt & deuastabuntur cum eo omnia.
59 Et ignis ille diuinæ ultionis siue flamma æter-
næ damnationis consumet illos qui per auaritiā se-
ctantur iniustitiam, diligentes munera, & ob eorum
amorem vim faciētes causæ humilium. 60 Vt
autem summam omne studiū hominis impii pau-
cis explicem, prius quidem ipse apud sese in corde
suo concipit dolorem, dum intra se studiose recogit-
at & reuoluit, quomodo vim inferat pauperibus et
dolore afficiat innocentes: 61 ac deinde, post longā
parturitionem, eo pertingit, vt iniquitatem diu con-
ceptam opere pariat et ad effectū perducatur: 62 sem-
perq̄ in hoc versatur eius memoria (quæ quasi vter-
us quidam est mentis) vt dolos & fraudes medite-
tur ac parat, quibus innocentes opprimat aut cir-
cumueniat. Huiusmodi, s. infelicibus foetibus foetū
dus est & semper plenus, impiæ mētis vterus: quos
oblata occasione parit, æditq̄ in lucem.

po-
critæ, ste-
rilis:

59 & ignis
deuorabit ta-
bernacula eo-
rum qui mu-
nera libenter
accipiunt.
60 Concepit
dolorem,
61 & pecca-
rit iniquita-
tem, 62 &
uterus eius
preparat do-
los.

ANNOTATIONES

IN CAP. XV.

N Vnquid sapiens respondebit quasi in ventum
loquens] Ventus plures habet conditiones.
Est inanis & nullius ponderis aut soliditatis. Vaga-
tur huc & illuc, quasi imperceptibiliter, iuxta il-
lud: Spiritus ubi vult spirat, & vocem eius au-
dis, sed nescis vnde veniat aut quo vadat.

Deniq̄

Denique impetum habet & vehementiam. Ita dici potest, in ventum loqui, qui loquitur inania & ea quæ ad rem nihil faciunt, aut qui nullo ordine in loquendo vagatur, nō dicens cohærentia, aut qui cum impetu & iracundiæ quodam feruore sua verba eloquitur. Ab his omnibus videtur Eliphaz notare Iob, cuius verba reputabat inefficacia & insufficientia ad excusationem à blasphemia, impertinentia quoque proposito & non satis cohærentia, ac denique cum maiore fastu quàm æquum putabat prolata.

Cæterum, ex Hebræo ad verbum sic foret legendū: Nunquid sapiens respondebit scientiam venti, aut scientiam ventosam? Quod secundum sensum supra assignatum est intelligendum. Pro ardore autem, in sequenti parte, in Hebræo ponitur dictio significans ventum orientalem, qui eurus appellatur à Physicis. Atque hic quia calidior est & exiccans, noster interpres ardorem dixit. Arguis verbis eum qui non est æqualis tibi.] Alii ex Hebræo sic vertunt: Arguis verbis inutilibus. Imitaris linguam blasphemantium.] Alii vertunt, linguam versutorum vel astutorum. In eo autem quod sequitur Labia tua respondebunt tibi, respondere, pro testificari ponitur: ut sit sensus: Labia tua testificabuntur aduersum te: & si tu negare velis te blasphemum, illa quasi testificando respondebunt. Et inferior te erit eius sapientia.] Quidam vertunt: Diminuta est tibi sapientia, quod in sensum nostræ lectionis potest exponi: Nunquid dei sapiëntia est tibi parua vel te inferior? Alii vertunt: Attraxisti tibi sapientiam. Cui consentit aditio antiqua, quæ habet: In te venit sapientia. Alii vertunt: Diiudicasti tibi sapientiam, id est, peculiarem & familiarem tibi fecisti sapientiam dei.

Sed verba tua praua hoc prohibent.] Alii ex Hebræo legunt: Et verbū mendax tecum, quod in eundem sensum exponitur quo nostræ lectionis. Est tecum verbum mendacii, quod prohibet, ne dei consolationem merearis. Idem est quod vertunt alii, verbum abscon-

absconditum, id est, quo in abscondito tecum murmuras aduersus flagella dei. Vel per verbum absconditum intelligi potest generaliter verbum malum: quod quia oculis dei non placet, rectè absconditum dici potest. In quem sensum etiam illud exponi potest, quod in Psalmis dicitur: De absconditis tuis adimpletus est venter eorum. Abscondita enim dei siue à deo, illic intelliguntur, vitia & peccata, quibus satisfiantur impii. Vide commētaria nostra in Psalmos. Aditio græca loco totius huius sententiæ. Nunquid græde est &c. sic habet: Minus quàm peccasti flagellatus es, multum supra modum loquutus es:

Quid est homo, ut immaculatus sit.] Eandē sententiam idem Eliphaz, immutatis aliquantulū verbis, supra proposuerat in prima disputatione, cap. 9. Nunquid, inquit, homo dei comparatione iustificabitur, aut factore suo purior erit vir? Ecce qui seruiunt ei non sunt stabiles, & in angelis suis repperit prauitatem. Quantomagis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumuntur velut à tineâ &c. Replicat autem hanc sententiā Eliphaz, eò quod putabat sanctum Iob non bene illam intellexisse, quum primo proponeret, aut certè non sufficienter respondisse. Quo modo solent inter disputandum oppositè nonnunquam idem argumentum repetere, quando vel non plene respondentem intellexisse putant propositum argumentū, vel ipsius robur adhuc indissolutū persistere. Licet enim oppositè tandiu in argumento opposito persistere, donec à respondente robur eius congrua responsione videatur elisum siue eneruatum. Ecce inter sanctos eius nemo immutabilis.] In Hebræo est: Ecce in sanctis eius non credit, vel non confidit, quod clarius nostræ exprimit lectio. Quod enim dicitur, Deum non confidere vel nō credere suis angelis, significat, ipsos ex se nō esse in virtute stabiles, ut possint ipsis in se confidere siue credere. Quauis enim nunc stent in dei timore, stabuntque in eo imperpetuum,

Psal. 16.

num, id est ex Dei gratia, non ex ipsorum natura. Si autem sibi dimitterentur, possent ex se etiam ipsi peccare hodie, & a Deo recedere, sicut illi maligni olim sibi relictii a Deo infeliciter recesserunt.

Gen. 1 Abominabilis & inutilis homo, qui bibit sicut aquam iniquitatem.] Abominabilis dicitur homo, ratione originis, & materiae de qua formatur: quoniam de limo terrae primus homo formatus est, quod de nulla aliarum creaturarum ante factarum legitur: ceteri vero qui per generationem ab illo propagati sunt, ex tam sordida generantur materia, ut penam eam pudeat vel nominare vel rerogitare. Inutilis vero, pertinet ad statum naturae corruptae, ratione originalis peccati et fomitis pravi: unde habet, ut ad omne malum sit pronus omni tempore, quemadmodum in Genesi scribitur: Recte enim dicitur inutile, quod fini vel usui ad quem factum est non bene seruit. Unde cum homo ad hoc factus sit a Deo & rationalis factus sit, ut bene hic viuendo secundum Dei voluntatem, postmodum ad beatitudinem caelestem perueniat, secundum naturam autem hanc corruptam semper sit ad malum pronus, et paratus currere magis ad damnationem, merito sane consideratione huius corruptionis, dicitur homo inutilis. Diximus hac de re prolixius in Commentariis libri Psalmorum, tractantes verbum illud. Psal. 13. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt. Vide illic annotationem notatu dignam. Ceterum, quid sibi velit quod subsequenter dicitur homo bibere iniquitatem, quasi aquas, ex Elucidatione facile est deprehendere. Sapientes confitentur, & non abscondunt patres suos.] Alii vertunt: Quod sapientes narrauerunt, et non absconderunt a patribus suis. Quod in eundem sensum cum nostra lectione convenit, si sic intelligatur, Non absconderunt, a patribus suis ea se accepisse, vel quae a patribus suis acceperunt. Alii vero id quod dicitur, Non abscondunt patres suos, sic intellexerunt, Non fuerunt filii parentibus suis deterio

res. Degeneres enim filii quasi patres suos abscondunt, quorum gloriam obscurant sua malitia aut insipientia: quemadmodum e contrario probi filii patres suos illustrant sua probitate. Quibus solis data est terra.] Vetus erat mos orientalium, secundum naturae legem uiuentium, rerum publicarum administrationem dare iis qui sapientia & probitate ceteros anteibant: qua potissimum ratione, ipsi etiam Iob & amicis istis apud suos obrigisse regni gubernationem, est verisimile. Nam de tribus amicis, quod reges fuerint, aperte satis monstrari potest ex libri huius cap. 2. ubi iuxta additionem Graecam, singuli reges aut tyranni nominantur. De Iob vero infra id ipsum patebit, ubi ait: Sedebam quasi rex circumstante exercitu. Vbi & alia huiusmodi quae ad officium iudicis pertinent, sibi attribuit. Consonat huic observationi illa celeberrimi Philosophi sententia, beatas tum demum fore respublicas, si in eis aut philosophi regnent, aut reges philosophentur. Atque utinam ab illorum laudatissima consuetudine, et dignissima ista sententia, non tam longe ab esset hac nostra tempestate in populo Christi consuetudo corruptissima: quae sola generis nobilitatem considerans, neque morum integritatem, neque sapientiae claritatem, neque aliquid eorum quae primo et maxime erant spectanda, requirit. Vna carnis (quam vocat & fingit) nobilitas, etiam indoctos & improbos homines, ad omnem administrationem, et civilem et ecclesiasticam, hodie (proh pudor) facit idoneos. Vna imaginum antiquitas & stemmatis auiti claritas, homines omnibus vitiis deditos, etiam magnis, addam & multis, pontificatibus ornatos, imo oneratos reddit: quod malum in sancta Dei ecclesia tantum ego existimo, ut nullis unquam lachrymis dignum queat defleri. Cum sanctis diebus suis inapius superbit.] Alii vertunt, paritur: quod dupliciter intelligi potest. Primo, de parturitione malitiae, quemadmodum in Psalmo dicitur: Parturit iniustitiam. Secundo, de dolore qui est

Iob. 29

Psal. 7

in parturientibus: vt sit sensus, impiū grauibz semper doloribus torqueri, & formidine anxari, ad modum parturientis mulieris. Priori sensui satis consonat nostra lectio: posteriorem aperte exprimit æditio Græca, quæ hoc in loco sic habet: Omnis vita impij in cura. Pro eo autem quod sequitur: Numerus annorum incertus est tyrānidis eius, alij vertūt: Numerus annorum absconditus est tyranno, quod cum nostra lectione concordat. Alii vertunt: Numerus annorum statutus est vel determinatus est tyranno: quod significat, impium non diu posse sua vti tyrannide. Huic consonat quod habet æditio Græca: Anni numerabiles dati sunt potenti. Circumspectans vndiq; gladium. Quum se mouerit ad querendum panem.] Huius loco æditio Græca sententiam aliam dignam notatu habet, in hunc modum: Destitutus iam est in manus ferri, deputatus est in escam vulturibus. Quo verbo significatur, impium iam esse præscitū vt mala morte pereat (Hoc enim est destinatum esse in manus ferri, siue in potestatem gladii) & dæmonibus impiis in portionem esse assignatum, vt ab eis voretur, id est, cū eis puniatur imperpetuum. In quem ferè sensum apud Psalmistam de iisdem dicitur: Introibunt in inferiora terræ, tradentur in manus gladii, partes siue portio vulpiū erūt. Vulpes enim illic dicuntur, qui hic vultures: eadem vtiq; ratione, nimirum ob astum & voracitatem, ob studium indefessum insidiandi & nocendi. Sicut regem qui præparatur ad prælium.] Alii exponunt, impium sic circūdari angustiis, quomodo angustiatu rex in prælium descensurus, vbi se videt imparē exercitui contra quem est pugnaturus. Cui sensui fauet Græca æditio, quæ sic habet: Sicut dux præfectus, cadens. Sed quod in Elucidatione positum est, videtur magis conueniens: vt sic intelligatur ex omni parte impius circumuallari angustiis, quomodo regem descensurum in pugnam fortissimorū militū cunei circumcingunt, vt ipsum in quo sita sunt omnia,

Psal. 62.

nia, et qui vnus (vt de Dauide viri sui dicebant) pro decem millibus computatur, diligētissime custodiant. Potest etiam ex Hebræo sic legi: Angustia valla bit eum, sicut rex qui præparatur ad prælium: vt ipsa angustia superuenire intelligatur impio cū vi maxima, quemadmodum si rex cum vniuerso suo exercitu ciuitati alicui superueniat, vt eam prorsus subuertat. Tetendit aduersus deum manum suam.] In extensione manus, significatur interdum irrisio. In quem sensum dicitur apud Esaiam: Si desieris extendere digitum, & loqui quod nō prodest. Interdū comminationem significat, quemadmodum de Nisicanore impio legimus, q̄ extendens manum, aduersus maximum & sanctissimum dei templum, sacerdotibus negantibus se scire vbi esset Iudas Machabæus, comminatus sit, dicens: Nisi Iudam mihi vinctum tradideritis, istud dei phanū in planiciem deducam, & altare effodiā, & templum hoc Libero patri consecrabo. Interdum extendere manū dicimus, opus aliquod aggredi: quomodo apud Psalmistam dicitur: Et leuavi siue extendi manus meas ad mandata tua quæ dilexi, & exercebor in iustificationibus tuis. Vnde sicut dicitur extendere vel leuare ad deū manus, qui opera aggreditur placita deo: ita aduersus deum dicitur manus extendere, qui eiusmodi studet operibus, quibus deus inhonoratur. Harum significationum singulæ, aut simul omnes, in proposito loco possunt intelligi. Cucurrit aduersus deum erecto collo] Quemadmodum ad deum currere dicitur, qui magno desiderio boni affectus bonis operibus deum sibi demereri studet, iuxta illud: Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum: ita aduersus deum currere dicuntur, qui ex affectu & animo deliberato gaudent facere mala, quibus deus offenditur. In erecto autē collo, superbia, pertinacia, & contemptus designatur: quemadmodum e contrario, demittere collum aut ceruicem in seclere, humiliantis se atq; submittentis est indicium.

Q Eorum

2. Reg. 18.

Esa. 58.

2. Mach. 14.

Psal. 118.

Psal. 118.

Eorum autem omnium quæ hic de superba impii presumptione dicuntur evidentissimum legimus exemplum, in impio illo Nicanore, cuius pauloante fecimus mentionem: qui præter illam superbam comminationem, qua sanctissimo templo & loco comminabatur, etiam deo se exaduerso opponere est ausus, quasi ex æquo cum eo certare paratus. Cum enim Iudæis per necessitatē ipsum sequentibus iussisset arma sumere in die sabbati, ad debellandū Iudam: illi verò precarentur eum, nō ita ferociter ac barbare agere, sed honorem tribuere diei sanctificationis, interrogauit infelix ille, si esset potens in celo imperasset agi sabbatū. Cumq; rursus illi dixissent, esse dominum viuum in celo, potentem, qui septimam diem agi iussit, miserrimus ipse intolerabili blasphemia. Et ego, inquit, potens sum in terra, qui impero sumi atq; impleri negocia regis. An non hic vides erectum collum aduersus deum, & ceruicem pinguiſſimam atq; durissimam? Sed quem illa ceruix habuerit exitum, simul considera. Post paululum dei iudicio corruit in prælio Nicanor: nefaria manus quam contra domum sanctam dei extenderat, cum humero abscissa est, & cōtra templū suspensa: caput quoq; impii præcisum fuit, & in summa arce suspensum: & blasphema illa lingua in frustra concisa, particula latim data est aubus. Operuit faciem eius crassitudo &c.] Huiusmodi hypotyposi siue figurali delineatione, conditionem impii contemptoris rhetorico more describit, quod pleriq; illorum sint huiusmodi. Nam collum erectum, dura ceruix, facies crassa, & pinguis latera, natesq; obesæ, contemptus dei & crudelitatis ferè sunt indicia. Latini tamen interpretes ista omnia ad mysticum sensum conantur pertrahere. Nobis magis placet figuralem descriptionem attendere, quæ in rhetorica ista disputatione nihil mirum si crebrius occurrat: cum huiusmodi hypotyposes siue figurales descriptiones, maxime ad

poëti

poëticum spectent officium & artificium. De lateribus eius aruina depēdet] Aruina est pinguedo, non quælibet, sed durior illa quæ est inter cutem & carnem, qualis circa latera aut nates adhæret pinguis: sicut adeps interior est pinguedo, quæ vitalia operit, & membra interiora custodit. Alii verò ex Hebræo ad verbum sic vertunt: Fecit rugas in lumbis, vel lumbricos in iliis suis. Quod in eundem sensum coincidit. Vtrunq; enim pinguedinis excessum significat. Nam quibus à latere pendet aruina, in illis circa lumbos & ilia quasi rugæ quædam in modum lumbricorum apparent, ex pinguedine sese cōplicante. Quæ in tumulos redactæ sunt] Perinde est, siue legās, in cumulos, siue in tumulos. Non credet, frustra errore deceptus, quod aliquo pretio redimendus sit.] Duplicem id recipit sensum. Prior est, quem in Elucidatione expressimus. Ipse frustra & mendaciter deceptus erronea persuasione, nō credet, quod vlllo pretio possit redimi: non sperat, vlll ratione vel vlla via se posse redire in gratiam. Huius est exemplum clarum in Cain: Maior est iniquitas mea, inquit, quam vt veniam merear. Ecce eiecisti me hodie à facie terræ, & à facie tua abscondar, & ero vagus & profugus in terra. Omnis igitur qui inuenerit me, occidet me. Posterior hic erit. Non credet impius volenti ipsum recta monere, eò quod vano deceptus errore sibi persuaserit, quod aliquo pretio se possit à malis redimere: videlicet quia sibi persuadet, quod per suas diuitias aut potentiam se possit ab omni periculo defendere, vt nec Deum nec hominem sibi putet nocere posse, ob hoc non credit nec suaderi potest à recte monentibus. Alii alias ex Hebræo adferunt lectiones & intelligentias, quibus causa breuitatis supersedeo. Antequam dies eius impleantur] Quomodo impii moriantur ante impletionem die-

Q. 2. rum,

rum, & nec ad dimidium dierum perueniant, & quomodo modo multipliciter id possit intelligi, prolixè à nobis tractatum est in Commentariis libri Psalmorum: parim quidem in Psalmum. 54. in annotatione super ultimo versu: Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos. Ac rursus in Psalmum. 101. Ne reuoces me in dimidio dierum meorum. Plura etiam ad hoc propositum facientia diximus in Commentariis Ecclesiastæ, tractantes verbum illud cap. 7. Eccl. 7. Noli esse iustus multum: neque plus sapias quam necesse est, ne obstupescas. Ne impiè agas multum: & noli esse stultus, ne moriaris in tempore non tuo.

[Congregatio hypocritæ sterilis.] Idem hic dicitur hypocrita, qui supra dictus est impius. Alii prosterili legunt solitariam vel desolatam, possuntque hæc in eundem sensum facile reduci: quoniam quod sterile est, idem etiam solitariū est & sine fructu ac desolatū. Aeditio autem Græca sententiam aliam, sed dignam notatu habet, legēs in hunc modum: Testimonium impii, mors. Cuius sensus est, mortem de impio perhibere testimonium. Tunc enim deo iudicante apparebit, qualis in hoc mundo vixerit. In eo autem quod sequitur: Ignis deuorabit tabernacula eorum qui munera libenter accipiunt, alii ex Hebræo legunt, tabernacula munerum: quod ad nostræ lectionis sententiā facile accommodatur, per tabernacula munerum intelligendo tabernacula diligentium vel accipientium munera. Cui sensui fauet aeditio græca vno verbo legens *ἀποδέχονται*, id est, accipientium munera. Alii verò intelligunt tabernacula constructa ex muneribus. [Concepit dolorem, & peperit iniquitatem] Consonat huic quod habet Dauid Psalmo. 7. Ecce parturit iniustitiam, concepit dolorem & peperit iniquitatem: vbi ordo est inuersus, inter id quod primo loco & quod secundo loco ponitur. Est enim hic sensus: Ecce parturit iniustitiam, postquam concepit dolorem, quemadmodum in sua versione iuxta Hebraicam veritatem legit Hiero

Hieronymus. Plenius de hac re & ordine isto diximus in Commentariis nostris super Psalmos.

XVI. CAPITIS

ELUCIDATIO.

ELiphaz vbi finem fecisset dicendi, sanctus Iob ita respondit: Huiusmodi qualia tu modo protulisti de mala impiorum foelicitate, frequenter ipse etiam ab aliis audiui. Vulgata sunt & satis nota omnibus, neque talia sunt vt ob suam singularitatem me quicquam valeant consolari. 2 Consolatores molesti, & (si ita dicere liceat) consolatores non consolatores estis, vniuersi vos, qui videri quidem vultis me consolari, cum reuera magis oneretis, meumque dolorem potius augeatis & exasperetis, quam imminuat is aut leniat is: dum me impiis & sine timore viuentibus assimilatis, ea proferentes aduersum me, quæ ad illorum terrorem & confutationem essent proferenda. 3 Sed nunquid finem aliquando accipient sermones isti inanes & vagi, cum impetu & indignatione aduersum me prolati, qui proferunt nihil ad rem faciunt, neque ad meam consolationem vel adificationem (quo vos putatis eos pertinere) quicquam proficiunt: quos tu nihilominus tanto impetu aduersum me iactas, quemadmodum si ventus turbinis in quempiam irruat? 4 Scio autem, quod tibi molestum non sit huiusmodi sermones proferre. Neque enim multo labore aut studio vel attentione magna opus est ad proferenda verba huiusmodi non coherentia, neque ad rem propositam quicquam facientia. Facile est de huiusmodi generalibus quæ norunt omnes, vtpote de impiorum malitia & infelicitate, multiplicare verba. 5 Nam & mihi facillimum fuerit, & alii cui libet vel me diocriter sapienti, huiusmodi qualia à te iam dicta sunt, cum simili verborum magnificentia proferre.

Q; Non

CAP. XVI.

Respondens autem Iob, dixit: Audiui frequenter talia.

2 Consolatores onerosi oēs uos estis.

3 Nunquid habebunt finem uerba uentosa?

4 Aut aliquid tibi molestum est, si loquaris?

5 Poterā ego similia uestri loqui.

5 Atque utinam
esset anima
vestra pro
anima mea.

7 Consolaretur
ego uos
sermonibus,
8 & moueret
caput meum
super uos.

9 Roboraret
uos ore meo,
10 & moueret
labia mea,
quasi parcens
uobis.

11 Sed quid
agat? Si loquutus
fuero, non
quiescet dolor
meus: &
si tacuero, non
recedet a me.

Non enim est magnæ artis vel difficultatis, quomodo docunq; multa dicere, etiã plausibilia: sed quæ proposito congruant apposite loqui, hoc opus, hic labor est. 6 Et ausim quidem hoc ego uobis polliceri, si esset anima uestra in loco animæ meæ, ac uicissim anima mea in loco animæ uestræ, id est, si uos in eo essetis statu in quo nunc sum ego, & sic affecti ut sum ego, uicissim autem ego sic affectus essem ut uos modo estis affecti, longe aliter me acturum uobiscum, quam uos modo agatis mecum, & longè melius amici officia erga uos me exhibiturum, quàm uos modo erga me facitis. 7 Non ego amaris increpationibus in uos inueherer, sed consolatorijs uerbis uos blande aggrederer: 8 nec solum iracundiæ & immisericordiæ signa nulla ostenderem, uerumetiam compassionis affectum externis signis commonstrarem, utpote caput meum cum dolore, in afflictionis internæ testimonium, super uestra miseria lamentabili gestu commouendo: quemadmodum solent facere, qui ex affectu compatiuntur amicis, in grauissima afflictione positis. 9 Eiusmodi quoq; sermones de corde & ore meo proferre studeo, non qui uos scandalizarent, aut ad iracundiã prouocarent, aut ad impatientiam adigerent, sed qui uos corroborarent ad patientiam, & in statu honoris uirtutis continerent ac confirmarent: 10 & ex magno affectu mea labia non pigre mouerem, omni qua possem uiuacitate et efficacia uerbi acturus uobiscum: atq; hæc omnia, tanquã parcens uobis uosq; commiseratus facerem, ex intimo misericordiæ & compassionis affectu. 11 Sic sanè uobiscum ego agerem, si esset permutata uerorumq; nostrum conditio: sic ego uos consolaretur, si in huiusmodi ageretis miseria. Nunc uero quid faciam: me ipsum quomodo potero consolari, in tantis sine intermissione uiuens doloribus? Siue enim loquutus fuero ad consolandum me ipsum, non ob hoc cessat uel remittitur dolor

dolor meus: & si tacuero, non me deserit: perinde me affligit, siue taceam siue loquar, dolor meus, & nullam mihi concedit requiem. 12 Atq; etiam nunc ista loquentem grauissimus dolor opprimit, utpote qui non solum affligat animum, neq; unam solam corporis particulam, sed corpus uniuersum & singulas eius partes peruadit, ita ut non sit ullum in eo membrum, quod non plenum sit grauissimis doloribus, ita ut iam contracta & perdita ac planè in nihilum redacta uideantur omnia membra & vires, omnes corporis mei. 13 Quod si etiã ego uelim dissimulare meã miseriam, & celare dolorem quem patior, ipsa dispositio faciei testimonium loquetur aduersum me: facies ista præter morem & supra modum plena rugis (quæ ex corporis defectione & carniū consumptione nascuntur) uel me tacente eloquetur quæ patior: 14 & quasi hæc omnia quæ patior nondum sufficiant, uos etiã aduersum me erigimini, mendacijsq; ac falsitate uestra aduersum me consurgitis, ut mihi contradicatis, & contradictione falsa ampliorè inferatis molestiam, quæ debebatis uerbis ueritatis ex amici officio consolari. Ut autem plenius, o amici mei, intelligatis meę passionis miseriam, faciliusq; ad misericordiã flectamini, latiori descriptione persecutoris mei crudelitatem uobis depingam, figuris quibusdã et similitudinibus utens. 15 Ecce qui me his omnibus, deo permittente, malis afflixit diabolus omnem suę iracundię furorem uidetur collegisse, ut in me unum totum illum effunderet, ut tota sua uirtute in me irrueret, omnemq; suam sæuitiam quam posset in me simul exerceret. 16 In modum grauissime indignantis & comminantis, quasi dentibus suis contra me infremuit: ueluti cum fremit aut rugit leo aduersus bestiam, quam parat inuadere. 17 Oculos suos illos feroces terribiliter in me conuertit inimicus meus, ut me uel aspectu solo terreret; ad eum modum quo solet leo terribilibus oculis inspicere bestiam, quam discerpere & deuorare querit.

Q 4

18 Mox

12 Nunc autem
oppressit me
dolor meus,
& in nihilum
reducti sunt
omnes artus mei.

13 Ruga mea
testimonium dicit
contra me

14 & suscitatur
falsiloquus aduersus
faciem meam
contradicens
mihi.

15 Collegit
furorem suum
in me:

16 & comminans
mihi, infremuit
contra me
dentibus suis.

17 Hastis
meis terribilibus
oculis me
intuitus est.

27 *Saccū cō
sui super cui
scam meam,*
 28 *Operui
cinere carnē
meam.*
 29 *Facies
mea intumuit
à fletu,*
 30 *Palpe
brae meae ca
ligauerunt.*
 31 *Hec pas
sus sum absq̃
iniquitate
manus meae,*
 32 *cū habere
mundas ad
deum precēs.*

percussiois me prosterat in terram, atque à statu
 virtutis deiiciat. 27 Et essem forsitan venia
 aut miseratione indignus, si in his plagis superbum
 me aut contumacem aut blasphemum exhiberem.
 Nunc verò sentiens aduersum me scūientem Dei
 manum; humiliavi animam meā in conspectu eius,
 atque in protestationem humilitatis internæ etiam
 exteriorem habitum assumpsi humilitatis & pœni
 tentiæ; horrido sacco & cilicio operiens rugosam
 & scabiosam cutem meam, nec deponens illum, qua
 si si esset pelli assutus: 28 & aspersi caput cor
 pusq̃ reliquum pulvere & cinere: in hoc humilita
 tis & pœnitentiæ assumpto habitu patenter ostens
 dens, me nolle aduersus deum insurgere, sed humili
 ter me ei velle submittere, & cum humilitate eius
 suscipere disciplinam. 29 Tantus autem fuit do
 lor meus, vt præ nimio fletu quem ille mihi excusa
 sit, facies mea intumuerit: quemadmodum illis so
 let euenire, qui flent immoderatus, ascendente con
 tinuo sursum lachrymarum humore, qui genas qua
 si intumescens reddit. 30 & oculi meo fletu
 nimio exhausti iam caligant, visuq̃ debilitantur, &
 apparet circa oculos in palpebris quidem superne
 liuor quidam pallidus, infernè autem quædam hor
 rida concavitas, talis ferè qualis in mortuis vel mor
 ti appropinquantibus apparere solet. 31 Super
 omnia verò illud me facit miseratione dignum,
 quòd tot ac tanta mala innocens & sine culpa susti
 neo, non in vltionem peccatorum meorum quibus
 iram hanc apud deum promeruissem, quomodo
 fur aut latro propter suum peccatum capite plecti
 tur aut punitur suspendio: 32 cum in conspectu
 dei testimonium bonum mihi perhibeat cōscientia,
 sitq̃ oratio mea munda & grata coram deo, nec in
 aliquo me reprehendat cor meū, propter quòd mihi
 videā metuendū, ne non apud deum grata & exaudi
 bilis sit mea oratio: ne forte vos dicatis, me ob in
 dignitatem precum sic à deo esse percussum.

33 Quod

33 Quod si vos pertinaci animo meis verbis fidē
 habere recusatis, meamq̃ innocentiam impugnare
 contenditis, posteaq̃ non alia mihi via reliqua est
 qua vobis fidem faciam, terram ipsam inuocabo in
 testimonium innocentiae meae. Tu (inquam) ô ter
 ra, ne suscipias et abscondas intra te sanguinem me
 um, ad eum modum quo sanguinē suscipis & ab
 scondis noxiorum hominū, qui propter sua facino
 ra morte plectuntur, quorum sanguis vt dignè & iu
 stè effunditur, ita à te dignè & iustè suscipitur, &
 quasi tibi debitus absorberetur: sed prodi & manife
 sta sanguinem meum, quomodo innocentem san
 guinem iusti Abel non absorbuisti vel operuisti,
 sed prodidisti, in testimonium innocentiae eius, &
 confusionem eius qui iniuste illum effuderat.

34 Et quomodo vox sanguinis innocentis illius
 de terra clamauit ad Deum, testimonium perhibēs
 innocentiae, & vindictam postulas aduersus impi
 um effusorem: sic & clamor meus aut sanguinis mei
 non inueniat in te, ô terra, locum latendi, sed de
 terra ascendat in cœlum, & ad Deum vsque perue
 niat. 35 Ipse enim cœlorum habitator Deus,
 qui omnia videt et nouit singula, ipse testis est inno
 centiae meae, qui solus est conscius omnium cogita
 tionum et affectionū mearum: quē proinde ex fidu
 cia bonae conscientiae in testimonium adduco, & te
 stem inuoco in animā meā, quandoquidē alia mihi
 non est relicta via meā innocentiam comprobandi,
 quā vos tam pertinaciter ad meā subuersionem im
 pugnat. 36 Quia enim vos amici mei ad cōso
 lationem meam non profertis efficax aliquid, sed
 verba tantum non ad rem propositam multiplica
 tis, & falsitatem qua me oneratis vestra grandilo
 quentia quæritis ornare & stabilire. 36 Idcir
 co ad Deum veritatis patronum & iudicem lachry
 mosis oculis confugio, illius postulans testimo
 niū atque iudicium, quod fallere nunquam po
 test aut falli; quum hominum iudicia subinde &
 fallant.

33 Terra ne
 operias san
 guinē meum,

34 neq̃ inue
 niat in te lo
 cū latēdi cla
 mor meus.

35 Ecce enī
 in cœlo testis
 meus, et con
 sciū meus
 in excelsis.

36 Verbosi
 amici mei,

37 Ad Deum
 stillat oculus
 meus.

38 Atque uti fallant & fallantur. 38 Quod si fieri posset, ut
 na sic iudica sic homo cum Deo iudicio posset contendere, quo-
 retur uir cu modo litigat. & iudicio contendit homo cum proxi-
 Deo, quomo mo, altero accusante, altero defendente, equidem non
 do iudicatur refugerem ad certius comprobandum meam inno-
 filius hominis centiam, cum Deo descendere in iudicium, & de mea
 cum collega innocentia disceptare. Tam bonum mihi perhibet
 suo. testimonium conscientia, tam est confidens in Deo
 animus sibi bene conscius. Quid enim aut qua fidu-
 cia auderem Deum in testem inuocare, si essem mi-
 hi male conscius, cum sciam post paululum me exhi-
 bendum esse & statuendum illius iudicio. 39 Ec-
 ce enim pauci illi anni quibus homini constitutum
 breues anni est uiuere super terram, celerrime pertranseunt, &
 transeunt, & dicto citius aufugiunt: & semitam vel cursum uitae
 semitam per huius quam modo perambulo, aut uerius percurro,
 quam non re postquam semel absoluero, non iterum repetam: sed
 uertar ambu- diuino exhibebor iudicio, accepturus pro operibus
 lo. in uita ista peractis praemium perpetuo duraturum.

ANNOTATIONES

IN CAP. XVI.

Atque utinam esset anima uestra, pro anima mea.]
 Non est hic sermo serio optantis amicis mala
 quae patiebatur ipse, & sibi precantis illorum foelici-
 tatem. Non enim putandum est, tam hostili animo
 fuisse sanctum uirum aduersum amicos suos vete-
 res (etiamsi paululum eum offendissent) ut tam hor-
 ribilem plagam illis optaret euenire. Non autem aliud
 sibi uult modus ille loquendi, nisi ut ostendat tali
 data occasione, quidnam ipse esset acturus. Quo lo-
 quendi modo etiam circa finem capituli utitur, dicens:
 Atque utinam iudicaretur uir cum Deo, quomodo
 iudicatur homo cum collega suo. Certum enim est,
 non ex animo optasse Iob, ut ita esset vel fieret, quod
 sciebat impossibile & indignum esse ut fieret. Sed
 eo loquendi modo indicare uoluit, quid paratus esset
 agere

agere, si id posset fieri. Consolarer & ego uos ser-
 monibus.] Quidam locum istum in malam partem
 exponunt, ad hunc modum: Si uos aliquando contin-
 geret deuenire in eum miseriae statum, in quo nunc
 sum ego, tunc & ego uos uanis uerbis consolaber,
 & consolatore me onerosum uobis praestare, qua-
 les uos nunc mihi exhibetis, & caput meum super
 uos mouerem, in signum irrisionis & gaudii de ue-
 stra aduersitate. Ore etiam meo compositis uerbis,
 sed inefficacibus, uos roborarem: & mouerem labia
 mea cum quadam simulatione, quasi is qui uideri
 uellet parcere, misereri & consolari, cum re ipsa po-
 tius oneret quam consoletur. Verum hic sensus non
 satis pius apparet, quo uideretur uir sanctus quasi
 talionem comminari, & malum pro malo uelle red-
 dere. Videtur tamen huic sensui utcumque fauere quod
 dicitur: Mouerem super uos caput. Nam motio ca-
 pituli in scriptura solet irrisionem & insultationem
 significare. Veluti cum in Psalmo ex persona Chris-
 ti dicitur: Omnes uidentes me deriserunt me, loqua-
 ti sunt labiis, et mouerunt caput. Quod Euangeliste
 quoque ita ad literam in Christo impletum esse testan-
 tur. Verum id facile dissoluitur, si attendamus, quem
 admodum in uocabulis uisuenit, ut idem uocabu-
 lum plures habeat significationes, nonnunquam
 etiam contrarias, sic & in gestibus euenire, ut eosa-
 dem uel consimiles ad diuersa significanda adhibea-
 mus: & nunc quidem in bonum, nunc uero in malum
 usurpemus. Sic in Euangelio uocem illam, euge, ut
 collaudantis & comprobantis interiectionem legi-
 mus, ubi audit seruus fidelis, intra in gaudium domi-
 ni tui. Alias uero ad irrisionem & congratulationem
 de malo alterius usurpatam inuenimus. Veluti cum
 in Psalmo dicitur: Confundantur omnes qui dicunt
 mihi, euge, euge. Et rursus: Euge, euge, uiderunt ocu-
 li nostri. Quod uero in bonam partem ista motio ca-
 pituli sit intelligenda, & ditio graeca satis manifeste in-
 sinuat, quae addit, cum planctu. Mouissem (inquit)
 super

Psal. 21.

Mat. 25.

Psal. 69.

Psal. 34.

super vos cum planctu caput meum. Ad nihilum redacti sunt omnes artus mei.] In Hebræo est: Ad nihilum redacta est omnis congregatio mea, vel desolasti omnem congregationem meam: quod eundem habet cum nostra lectione sensum, si congregationem intelligamus & compaginem omnium membrorum corporis. Suscitatur falsiloquus aduersus faciem meam, contradicens mihi.] Videtur hoc loco interpres Latinus ad æditionem Græcã respexisse, quæ mendacii hic facit mentionem, legens in hunc modum: Surrexit in me mendacium meum, secundum faciem meam respondit. Quod intelligi potest de falsitate amicorum, quæ aduersus ipsum proferebant. Vel aliter de ipso sancti Iob mendacio, non quod dixit, sed quod diceret, si suum vellet celare dolorẽ: et ita sensus cohæret cum priori particula, in hunc modum: Si velim celare vel negare meum dolorem et miseriam, rugæ meæ proferent contra me testimonium, & comprobabunt me falsum dicere, & surget contra faciem meam illud mendacium meum, ut contradicat mihi & me accuset, ipsaq; macilentia faciei meæ arguet mendacii. Cæterum, alii ex Hebræo interpretes, nec mendacii nec falsitatis nec falsiloqui faciant mentionem, vertentes in hunc modum: Rugæ meæ testimonium dicunt contra me, & insurgit in me macies vel macilentia mea, in facie mea respondet, vel contra faciem meam testificatur. Atque ita sensus est idem partis posterioris cum priore. Etiam si velim meam dissimulare miseriam, & occultare vel negare, quam intus patior, ipse rugæ meæ accusabunt me mendacii, & ipsa macilentia insolita contrarium testificabitur. Cæterum, ea quæ sequuntur. Collegit furorẽ suum in me, et alia dura, quidam ad amicos referunt, quibus occasione deditur videtur præcedens illud verbum falsiloqui. Verum quia illa quæ posterius sequuntur omnia tam dura, non possunt vlla probabilitate amicis accommodari, melius est, ut ad diabolum ea referamus, qui etiam falsiloqui nomine in eo quod statim

tim antecedit recte potest intelligi, quum sit (iuxta domini vocem) mendax ipse & pater mendacii: qui etiam per mendacium accessum ad virum sanctum et potestatem in eum impetrauit, allegans coram deo, illum non nisi propter temporalia comoda seruire deo, mox vertendum in impietatem, si contingeret eum aduersis probari. Quidam hostem istum de quo adeo queri videtur Iob, Deum ipsum intelligunt: quem ut hostem, secundum figuratam loquutionem, fingit et depingit verbis. Nec multum id refert, siue deum faciamus hostem istum & persecutorẽ, siue diabolum. Deus enim per diabolum virum sanctum afflixit: et diabolus ex Dei potestate egit quicquid egit. Nec est quod exhorrescas, beatum Iob audire deum appellante hostem & inimicum. Iam enim supra dixit: Cur faciem tuam abscondis, et arbitraris me inimicum tuum? Et in responsione quæ subsequitur proxima, aperte deum ut hostem considerat, quum de eo ait: Iratus est contra me furor eius, et sic me habuit quasi hostem suum. Et iterum amicis loquitur: Quare persecuimini me sicut Deus, & carnibus meis saturamini? Aduerte autem prolixam & pulchram hoc in loco hypotyposim siue figuratiuam descriptionem & comparisonem, qua suam describit miseriam, & affligentes se crudelitatem, sub similitudine venatoris & bestiae. Primum enim venator se parat, & indignationem concipit quandam atque feruorem aduersum bestiam, ut sine misericordia persequatur eam: mox oblata fera terribilibus oculis eam intuetur, siue (ut in Hebræo est) oculos in eam acuit, acute eam obseruas, ut quãtocius inuadat. Emittere mox venaticos canes, qui aperto ore ad bestiam accurrunt, & appropinquantes bestiae, maxillae eius morsum infigunt. Tum deinde accurrentes venatores captiuam apprehendunt bestiam, eamque miseris tractant modis, quemadmodum particularius singula in Elucidatione exposita vides. Posuit me sibi quasi in signum] Simile quiddam in Threnis legimus Hieremiam: Tendit arcum suum, & posuit me quasi signum

Thren.

signum ad sagittam: Misit in renibus meis filias pharetrae suae, id est, sagittas suas, quae concluduntur in pharetra quomodo proles in utero. Et hoc loco, pro eo quod habet nostra lectio: Circumdedit me laevis suis, alii ex Hebraeo vertunt: Circumdederunt me sagittarii eius. Effudit in terram viscera mea.] Philippus presbyter de morbo interno istud enarrat, dicens: beatum Iob non solum foris toto corpore contumuisse, verum etiam interius totum sanie liquecere, sicque interiora omnia fuisse conuersa in saniem, ut per alui secretiora paulatim effusa in terram fuerint: asserens ex hoc loco, inter caetera mala etiam morbo dysenterici languoris sanctum virum fuisse vexatum. Potest tamen, quomodo caetera, etiam istud per figuram intelligi, ad significandum atrocitatem vulnerum. Palpebrae meae caligauerunt.] Ex Hebraeo ad verbum legimus: In palpebris meis umbra mortis. Eadem ferè est sententia. Significare enim intendit obscuritatem illam & concavitatem oculorum, fletu exhaustorum, qualis in illis cernitur qui morti appropinquant, vel iam sunt mortui. Idem noster interpres per caligationem voluit exprimere. In eo autem quod antecessit: Facies mea intumuit a fletu, alii vertunt, obriguit, alii exusta est. In idem redit sensus: Ex nimio enim fletu, ascendentibus ad oculos lachrymis, intumescit facies ob humiditatem: eadem incalcescit atque rubescit & quasi exurit, illarum calore & acutis: siue dum intus latent, siue dum per genas defluunt. Post fletum verò, velut obduratae assiduo fluxu rigescunt & indurescunt genae.

Terra, ne operias sanguinem meum.] Per prosopopeiam terram alloquitur, more poetico, qui arbores & sylvas aut montes nonnunquam alloqui solent, velut animatas & rationales creaturas. Simili tropo

Deu. 32. etiam Moysen legimus usum, cum aduersum filios

et. 32. Israel caelum & terram inuocaret in testimonium.

Esaï. 1. Sic & Esaïas suam inchoat prophetiam a contestatione caeli & terrae: Audite, inquit, caeli quae loquar, & auribus

& auribus percipe terra, quoniam dominus loquutus est. Caeterum, quod ad sensum huius verbi attinet, dupliciter id enarratur. Primum quidem, iuxta intellectum supra a nobis in Elucidatione expositum. Aliter verò alii velut per contrarium enarrant, hoc modo: O terra, si non est ita ut ego assero, si reus sum & propter peccata mea punior, ut isti dicunt amici mei, tu ne occultes sanguinem meum, sed prodas illum, et ultionem sumas aduersum me in testimonium meae iniquitatis: & non inueniat clamor meus locum in caelis, prohibeat caelum orationes meas, ne possint ad Deum ingredi, sintque preces meae inexorabiles. Ut intelligatur Iob sibi ipsi ultionem imprecari, sub conditione praesupposita illius quod asserunt aduersarii, caelumque & terram ad ultionem aduersum se inuocare. Verum hic sensus quanquam a nonnullis Hebraeorum probatur, nostrae tamen lectioni non bene quadrat, propter adiectionem particulae illius, latendi in te, in secunda parte. Cuius quidem particulae (quae neque in Hebraeo neque in antiqua editione legitur) adiectione, satis aperte videtur Latinus interpres alterum voluisse sensum, quem nos in Elucidatione expressimus: ut non sit imprecatio ultionis aduersus semetipsum, sed inuocatio tantum in testimonium. Hebraea verò lectio, quae tantum habet. Non inueniat locum clamor meus, recte etiam posteriorè sensum istum patitur: quanquam prior ille noster mitior videtur, et magis viro sancto conueniens. Magis enim pius est postulare insolitum testimonium, quam sibi ipsi dira sub quacunque tandem conditione imprecari. Adiuuat etiam nostrum illum sensum, quod de Abel legimus, effusio ipsius sanguine innoxio, non oportum eum esse a terra, sed vocem eius de terra clamasse in caelum. Simile quiddam etiam de Polydoro Vergilius fabulatur libro tertio Eneidos. Verbosi amici mei.] Vocabulum Hebraicum quod hic ponitur, proprie eum significare videtur qui verbis rem agit, vel cuius est officium

R cium

Gen. 4.

Aeneid. li. 3.

Gen. 42. cium, verbis vti. Idem enim est vocabulum quod in Genesi interpretem siue peritum linguarum significat, vbi iuxta nostram æditionem legimus, Ioseph fuisse loquutum fratribus suis per interpretē, id est, per aliquem polyglotton, siue plurium linguarum peritum. Vnde alii in præsentī loco sophistas vertunt, alii rhetores, quorum vtrunq; nostra lectio cōplectitur. Nā & sophistæ & rhetores verbis vt plurimum rem agunt, eisq; vel ad deceptionem componēdis, vel ad persuasionē ornandis, magis quā veritati inuestigandæ student. Propter quod, merito verbosi, aut non minus rectē verbales, (si esset Latinum vocabulum) possent appellari.

XVII. CAPITIS

ELUCIDATIO.

CAP. XVII.
Spiritus me⁹
attenuabitur,

2 dies mei
breuiabūtur,
3 et solū mihi
superest se
pulchrum.

4 Non peccaui,
et in amaritudinibus
moratur oculus
meus.

5 Libera me
domine,

ECce spiritus ipse vitalis, qui corpus viuificat, & a corde primo vitæ fonte proficiscens, membra cætera regit, paulatim attenuatur atq; consumitur, deficientē complexione et vigore cordis pristino: 2 quo deficiente, fieri non potest vt diu in corpore subsistam, sed vt breui deficiam est consequens, quū ab illo hominis vita depēdeat: 3 ita vt quasi de proximo imminētem mihi videā mortē, nec aliud superesse, nisi vt defunctus efferar in sepulchrū. Neq; tamen ista vt supplicium aut pœnam patior, peccatorū meorū grauitate commeritam, quomodo vos asseritis. 4 Non enim mihi cōsciū sum peccatorum vllorum tam grauium, quibus hāc punitiōnem tam grauē et insolitā videri possem commeritus: nihilominus in innocentia mea amarissimis affligor doloribus, idq; assidue, vt cogatur iugiter de morari in fletu oculus meus. 5 Quicquid verò dicant aut contendat isti amici mei, qui ignorāt cōscientiā meā et consiliū tuū, tu domine, qui es omnipotens & omniscius, libera me de tantis malis, manū tuā saltē aliquantulū remittēs: 6 et quē vide

ris

ris repulisse, ac quasi hostē habuisse, in tam amara punitiōne, dignare iterum ad te assumere, & iuxta te constituere sub tua benigna protectione & consolatione: 7 in quo si me exaudire dignaberis, nullius omnino creaturæ formidabo virtutem. Si enim tu pro me fueris, quis contra me poterit præualere? Dominus illuminatio mea & salus mea, quē timebo: Dominus protector vitæ meæ, a quo trepidabo: Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo, sed despiciam inimicos meos.

8 Quidni enim despiciam inimicos meos istos, qui nunc me oppugnant, ac tantis te permittēte affligunt malis, impios dæmones: quandoquidē iam a te sunt damnati et perpetuo reprobati? Tu enim illos tradidisti in reprobū sensum, permissiōne tuā & iusto tuō iudicio cor eorum elongatum est ab omni disciplina, affectus eorum alienus factus est ab omni veritate et probitate, pro veritate diligens mendaciū, et impietatem præferens virtuti, sine vlla omnino spe resipiscentiæ aut reuersionis ad mentem saniorē quoniam propria electione in malitia se obduratos & obstinatos reddiderunt:

9 propterea iustē tu illos in damnatione sua atq; miseria relinques, imperpetuum non reassumendos ad illam gloriæ celsitudinem, qua exaltare eos decreueras atq; glorificare, si in veritate & humilitate perstitissent: quemadmodum angeli boni naturæ illorum consortes, eō quod in disciplina veritatis & humilitatis tibi subditi permanserunt, exaltatione sempiterna sunt glorificati. Hos igitur qui a te sunt damnati & reprobati quare formidabo, si te merear habere protectorem? 10 Ipsi quidem sibi inuicem persuadent, me fore sibi in prædam: confidunt se mihi posse præualere, neq; in suā viscera per consensum impietatis trāsicere: & ita quidem malignus ille huius meæ afflictionis procurator præcipuus pollicetur sociis ac ministris suis, quorum in me affligendo vtitur obsequio. 11 Sed

R. 2

vana

6 et pone me
iuxta te.

7 et cuiusuis
manus pugnet
cōtra me.

8 Cor eorū
longē fecisti
a disciplina:

9 propterea
non exaltabū
tur.

10 Prædā pollicetur sociis,

11 et oculi filiorum eius deficient. vana est illorum fiducia, quod querunt non assequantur, quod moluntur non perficient. Confundentur enim ab expectatione sua filii, siue ministri siue socii, impii tentatoris, nec assequantur prædā in quam intentos habebant oculos. Tu enim liberabis me de manu eorum, ne præualeant: & rapietur ab eis præda, quam se voraturos sperauerant. 12 Ipse quidem hostis meus, ut me perfunderet ac per impatientiam perimeret, egit quod potuit: tanta super me mala accumulans, ut factus sim omnibus quasi in prouerbum siue parabolam, ita ut iam in ore sim omni populo, vixque aliud quam de mea miseria inter homines etiam vilissimos sermo habeatur: 13 et præ nouitate nimia inauditæ crudelitatis, quam in me exercuit diabolus, factus sum quasi exemplum, quasi spectaculum afflictionis & confusionis, coram omnibus hominibus, ita ut nouitas ista omnium in me conuerterit oculos. 14 Nimirum ad indignationem siue ab indignatione illius crudeli, qua contra me exarsit, tantis sum repletus doloribus, ut præ nimio fletu exhausti deficient caligantes oculi mei: 15 omnia quoque membra corporis mei ita doloribus sunt opplata, & vigore atque virtute omni destituta, ac prorsus exhausta, corruptione horribili, quæ totum corpus depasta est, ut quasi ad nihilum redacta videantur, nec suum officium ultra rectè adimplere sufficientia, nec ulli vsui seruiantia: quum non sint mea omnia nisi inutilis quædam putredo. Cum verò tam crudeli ira aduersum me dæmon impius exarserit animam meam diripere cupiens, adeo tamen nihil ex hoc certamine referet laudis vel commodi, ut etiam confusionem inde ampliorem recipiat. 16 Siquidem homines recti & simplices in sancto Dei timore viuentes, siue qui nunc sunt siue qui in posteris generationibus nascentur, cum audierint vel legerint ea quæ circa me acciderunt (pugnam istam grauissimam quam

quam ego innocens sustinui & crudelitatem inauditam quam inuidus ille diabolus aduersus innocentem exercuit, ac deinde inuictam in dei timore tam grauius tentati constantiam) præ admiratione nimia obtupescent, admirabilem hac in re Dei dispensationem considerantes: 17 et meo hoc exemplo corroborati homines simplices et in innocentia Deo seruientes, non solum non pertimescent impiū illum hypocritam, et mendacem fallacemque diabolum, omnis fictionis & mendacii parentem, verum etiam aduersus eum animo erigentur, ut eius omnia machinamenta pro nihilo pendant. Quare enim metuendū sibi putabūt ab impio illo dæmone, posteaquam ego æquè carnē habēs passibilem ut ipsi, in corpore meo omnē illius imperiū sustinens, & passionēs supra modum humanū intolerabiles sine culpa ferens, in nullo factus sum deterior, neque per impatientiam cessi, sed in pristino virtutis statu Deo adiuuante inuictus perstiti: 18 Itaque hoc meo exemplo corroborati homines pii, viam iustitiæ & mandatorum dei per quam cœperant ambulare, nequaquam metu diaboli deserent: sed perseueranter in illa ambulare pergunt scientes, quod nulla virtute possit ille impius expugnare hominis animū (quā tumuis corpus atterat foris) nisi propria voluntate consentiat: 19 atque in hac fiducia, sine timore assidue vacantes pietatis operibus, per indefessum bonæ operationis studium, quotidianū merebuntur diuinę gratiæ & spiritualis fortitudinis augmentū, ut indies seipsis efficiantur robustiores, progredientes de fortitudine in fortitudinē, donec calcato leone & dracone, et omni inimici virtute superata, per victoriosam pugnam, post gloriosam victoriam illuc perueniant, ubi videatur deus deorum in Sion. 20 Nunc igitur vos vniuersi, quotquot estis & quicumque tandē estis, qui me propter peccata mea plagam hanc sustinere contenditis, conuertimini ab errore isto qui vos fallit, & venite ad me veritatē suam

R 3 per

17 et innocēs
 contra hypo
 critam susci
 tabitur.

18 Et tenebit
 iustus viā suā

19 et mundis
 manib⁹ addet
 fortitudinē.

20 Igitur om
 nes uos con
 uertimini, &
 uenite,

21 *et non inueniam in uobis ullum sapientem.* per hac re docendi, ut ea instructi meæ accedatis sententiæ. 21 Alioqui donec in uestra illa sententiâ persistitis, non repurabo quenuquã uestrum, hac sane in parte qua mendaciõ innitimini, sapientis præstare officiũ. Quid autẽ mirum uideri debet, si ego tantis oppressus malis in conquerẽdo uidear immo dicus, & tragica quædam uerba querulãdo proclamem, ut propterea quasi blasphemus a uobis & impius iudicer? 22 Ecce quantum ad humanũ iudicium attinet, potior uitæ meæ pars iam transiit, & in proximo imminentem mortem uidere mihi uideor: 23 cogitationes quoq; meæ in diuersa distrahuntur & dissipantur, præ nimis doloribus, & graui totius corporis indispositione: peculiariter etiã ex turbatione cerebri & interiorum sensuũ, qui in eo sedẽ habent: quorum ministerio cum necessario debeat utri mens hominis, consequens est, ut cerebro perturbato ipsę quoq; cogitationes mētis perturbentur ac dissipentur sine debito modo & ordine: 24 atq; hæc cogitationum mearum dissipatio siue perturbatio mirũ in modũ cor & animũ meũ cruciat, quum præter pugna quã foris in corpore sustineo acerrimã, intus etiã in mēte molestã hanc sentire cogor inquietudinẽ, ut nec intus nec foris mihi sit ulla requies. 25 Usq; adeo autẽ grauis est mihi ista cogitationũ perturbatio, ut noctes mihi cõuertant in dies, nõ permittẽtes ne noctibus quidẽ me requiescere sed peruigilem me tenent, absq; ulla somni requie: 26 et quõ in die non habẽs requiẽ expecto noctis tenebras, sperãs in ea me aliquã habiturũ requiem, ita ubi iã nox aduenerit nec ualeo quiescere, rursus diẽ aduenire exopto, ut liberer a noctis molestia: ad eum modũ quo solẽt grauissime laborãtes & nullã habẽtes requiẽ, in die noctẽ, ac uicissim in nocte, diẽm præstolari & inuocare. 27 Et profectõ tantæ hæ sunt miserie quas patior, ut ferre illas diu non possim: & si in illis agendũ mihi fuerit diutius, mortem nequibo euadere, eritq; sepulchrũ corporis, & infernũ

inferni lymbus animæ habitatio: 28 & iam in tenebroso sepulchro atq; inferno quasi lectũ mihi uideo paratum, in quo in pace in idipsum dormiam & requiescam, donec exsusciter a somno meo. 29 Cõsideransq; me sic morti & corruptioni proximum, putredinem in quam paulopost sum resoluendus appellauit patrem meum, & vermes qui meum corpus arrodent matrem meam ac sorores appellauit. Amodo enim neq; cum patre qui me genuit, neq; cum matre quę me peperit, neq; cum fratribus aut sororibus quæ ex eodem utero prodierunt, mihi res erit aut uel la societas, sed tantum cum putredine & uermibus. Hæc in sepulchro mihi aderunt, cum me & pater & mater & soror & frater deseruerint, ut meritõ illa amodo patrem & matrem & fratrem & sororem et omnia mea possim nominare. 30 Quid est igitur quod in hoc mundo possim aut debeam præstolari, cum mortem & corruptionem istam quasi in proximo imminentem conspiciã? & patientiã ac sustinentiam meam quis in hoc mundo consyderat, ut me liberet a miseria? Nihil profectõ in hoc sæculo a me uidetur expectandũ, qd me posset in plaga ista consolari: neq; ad meã patientiã in hoc mundo quisquã attendit, ut a quoq; hic expectare debeã salutẽ, nisi a solo deo in futura remuneratione. 31 Imõ post paululum mea oĩa (.i. quicquid proprie meũ est, nempe aĩa ipsa, quæ nõ est terræ sicut corpus debita, cũ omnibus suis operibus uirtutibusq; & uitiis) descensura est in infernũ, qd est locus subterraneus & profundissimus, si cũ superficie terræ & altitudine cœli cõferatur: illuc, inquã, corpore quod terræ debetur ex dei sententiã terrę tradito, et bonis oĩbus tẽporalibus in eadẽ terra relictis, aĩa nuda cũ operibus suis descensura est. 32 Vbi si mox plenã & perfectã esset habitura quietẽ, esset quidẽ hac ex parte leuior toleratura, & infirmitas præsens, & mors imminẽs, propter spem propinquæ quietis. Nunc uerõ ne illic quidẽ aĩa plenã statim habeat requiem, sed in tenebris &

28 *in tenebris strauit lectulum meũ.*

29 *Putredini dixit, pater meus es: mater mea et soror mea, uermibus.*

30 *Vbi est ergo nũc præstolatio mea? & patientiã meã quis cõsiderat?*

31 *In profundissimũ infernum descendunt omnia mea.*

32 *Putasne saltẽ ibi erit requies mihi?*

Zach. 9.

Umbra mortis multo tempore ei demorandum illis erit, sub expectatione venturi Saluatoris, qui post multa secula venturus est, vt educat vincitos de lacu in quo non est aqua perfectæ consolationis. Quæ cū ita se habeant, mirum ne vobis videtur aut scandalizare vos id debet, si in querulando & vociferando ego qui tantis opprimor doloribus, videar alia quanto immoderatio, vt propterea me quasi blasphemum & impium abominemini?

ANNOTATIONES

IN CAP. XVII.

Iob. 19.

Spiritus meus attenuabitur] Alii ex Hebræo legunt: Spiritus meus corruptus est. Quod de anhelitu potest intelligi, de quo etiam post dicitur: Haliatum meum exhorruit vxor mea. Pro eo autem quod sequitur: Solum mihi superest sepulchrum, ex Hebræo ad verbum legimus: Sepulchrum paratum est mihi, vel sepultores habeo, quod eundem habet sensum: Non enim aliud quam propinqua mors significatur. Veluti cum prouerbiali sermone dicimus, quempiam alterum pedem habere in sepulchro. Cæterum, pro eo quod sequitur: Non peccaui, Hebræi legunt: Profecto irrisores vel mendaces vel deceptores mecum. Quod licet verbis multū videatur a nostra lectione vulgata differre, sensu tamen nō vsque adeo differt. Amicos enim secū agentes ob hoc mendaces, vel fallaces, vel illusores dicit, quia asserēbat ipsum pro peccatis suis puniri, idq; totis viribus vt sibi persuaderet conabantur efficere, quod ipse sciebat esse mendaciū. Vnde siue dicas in hunc sensum: Profecto illusores vel mendaces mecum, siue: Non peccaui, eandem vtrobique rem significas. Libera me & pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me.] Admodum diuersē hic locus ab interpretibus Hebræis legitur & exponitur. Quidam sic

ver

vertunt: Transeam precor, fac me securum apud te. Quis enim illorum potest mihi manum dare ad securitatem? Quod quidem secundum partem priorem satis cū lectione vulgata conuenit. Quid enim aliud est, fac me trāsire, nisi libera me a miseria in qua nūc viuo? quid est aliud, pone me iuxta te, quam fac me securum apud te? Altera autem pars: Quis mihi det manum ad securitatem, hunc habet sensum. Idcirco a te peto auxilium, quoniam præter te alius nemo sufficit ad me liberandum de tam grauissima miseria. Tu solus es, qui mihi possis in tam desperatis rebus succurrere. Alii accipiunt verba ista vt ad amicos dirigantur, non ad deum, legētes in hunc modū: Pone, fideiussorem da tecum, quis est qui percutiat in manum? Quod accipiunt secundum morem vulgatum quo solent homines de re qualibet contēdentes seinuicem ad deponendum pignus aliquod vel fideiussorem constituendum prouocare. Quasi dicat Iob: Si adeo certi estis vos, me esse impium & propter peccata mea puniri, ponite pignus, aut date fideiussorem, aut percutite in manū stipulando, vt cogamini docere & probare ratione vel testimonio quod asseritis. Alioqui, velut temerariis et in aërem loquentibus nō dabitur vobis fides. Prædam pollicetur sociis] Alii ex Hebræo vertunt, blandientia aut verba blanda dabit sociis. Quod a nostra lectione non discrepat. Qui enim prædam magnā & optimam promittit sociis, vtique blanda & iucunda auditu loquitur. Puto autem nostrum interpretem paraphrastice declarare voluisse, cuiusmodi illa fuerint blanda & grata verba, quæ sociis ac ministris suis dabit diabolus viri sancti præcipuus persecutor. Posuit me quasi in prouerbium vulgi] Simile quid in Psalmis dicitur: Factus sum illis in parabola. In eo autem quod sequitur: Exemplum sum coram eis, alii legunt: Tympanum sum coram eis, quod eundem ferē habet sensum: Quomodo in tympano luditur, sic ego factus sum eis ludus, & obles

Psal. 68.

R s ctantur

stantur de mea loquentes miseria. Alius quidam vertit: In igne gehennæ antea ero. Quod exponi potest secundum illorum æstimationem, qui propter sua peccata grandia putabant tam grauiter eum puniri. Secundum nostram autem enarrationem satis conuenit verbum Iob cum illo quod ait Paulus, se factum esse spectaculum hominibus & peripsam ac purgamentum mundi huius. Caligauit ad indignationem oculus meus.] Quidam codices Latini habent, ad indignationem: alii, ab indignatione. Sensus prorsus idem est, ad indignationem vel ab indignatione sæuientis mundi dæmonis virum sanctum repletum esse miseriis, quibus deflendis oculi deficientes præ fletu perfusi sunt caligine. Quidam verò de indignatione propria ipsius Iob exponunt: sed quod dictum est priori loco videtur magis conueniens proposito & veritati. In eo autem quod sequitur: Membra mea quasi in nihilum redacta sunt: alii legunt, in umbram redacta sunt: alii pro membrorum vires legunt: alii compaginem totam, nempe vel membrorum vel virium. Sensus in omnibus idem est. Magnam enim defectionem & corruptionem intendit significare. Alii sic legunt: Cogitationes meæ sicut umbra vniuersæ. Mundis manibus addet fortitudinem.] Quidam codices habent ablatiuum, mūdīs: alii nominatiuum, mundus. Et parum refert vtro modo legatur quum in eundem sensum ambæ lectiones coincidunt: nisi quod secundum casum ablatiuum videtur aliquanto manifestius indicari modus quo sibi iustus conciliat fortitudinis spiritualis augmentum, nimirum per mundas manus, per munditiam manuum, per studium assiduum operationis bonæ. Quauis & hoc facile in nominatiuo intelligatur. Per quid enim illum qui mundus est manibus intelligimus addere sibi fortitudinem, nisi per ipsam manuum suarum munditiam? Græca æditio per nominatiuum legitur

legit: Mundus manibus assumet fiduciam. Non inueniam in vobis vllum sapientem.] Græca æditio habet: Non inuenio in vobis verum, secundum genus neutrum ἀληθῆς, quæ lectio nostram exponit. Non enim Iob illis vult adimere omnem sapientiam, sed tantum in proposito negocio sapientis eos negat præstare officium, vtpote qui inniantur mendacio. In profundissimum infernum descendunt omnia mea.] In Hebræo quod dicitur, vadi sseol; Alii vertunt, ad profundum inferni: alii, ad latera sepulchri. Nostra versio priorem sensum exprimit, signanter in profundissimum infernum dicens, non quod significare velit locum damnatorum qui in Psalmis aliquoties appellatur infernus vel lacus inferior: sed vt indicet, non de sepulchro intelligendum, quod de subterraneo & profundo inferno intelligitur. Quod autem nos legimus, omnia mea, non est in Hebræo, sed ab interprete est adiectum. Intellige autem omnia mea, id est, omnia quæ per mortem manent homini, id est, anima ipsa cum operibus suis. Nihil enim aliorum proprium nostrum est. Corpus enim terræ est debitum nec possumus illud deferre nobiscum in infernum. Cætera quoque temporalia bona debentur huic sæculo, non futuro, vbi talium nullus est usus. Sola anima cum operum meritis vel demeritis migrat ad inferiora loca. Opera enim illorum (vt ait in Apocalypsi angelus) sequuntur illos. Qui autem intelligunt latera sepulchri, per interrogationem conuenientem habebunt sensum, in hunc modum: An putatis, quod in latera sepulchri mecum descendunt omnia mea in quibus possem sperare? & nunquid ibi mihi esse poterit requies? Quasi dicat: Quid mihi possit esse spei in hoc sæculo, cum iam iam sim inferendus sepulchro, quo certum est nihil me comitaturum quod me possit consolari aut beatum facere? Quem sensum satis innuere videtur

videtur æditio græca, quæ sic legit: Vbi est igitur mea spes aut bona mea videbo? An mecum in infernum descendent, aut vnanimiter in sepulchrum descendemus?

XVIII. CAPITIS

ELUCIDATIO.

CAP. XVIII.

Respondens autē Baldath Suites, dixit:

2 Vsq; ad quē finem uerba iactabis?

3 Intelligemus, & sic loquamur:

4 Quare reputati sumus ut iumenta, et sorduimus coram te?

His dictis suo ordine secundo loqui cepit Baldath Suites, qui in ordine amicorum dignitate & auctoritate videbatur secundus. Cepit autem ab inculpatione amara, verbis Iob irritatus, quæ illum ad suam atq; amicorum iniuriam existimabat protulisse. Sic autem loquutus est: 2 Quousq; tandē uerba huiusmodi inania & ad nihilum utilia sine iudicio & ordine profundes, quicquid in buccam uenit temere effutiens? quando tandem ab huiusmodi cessabis sermonibus, quos sine intellectu inaniter uideris effundere? 3 Debebas apud te prius diligenter expendere sermones nostros, & intellectum eorum attentius perscrutari, ac deinde post maturam deliberationem ad rem propositam nobiscum loqui: quod minime tu facis, qui uix auditis nostris sententiis, statim cum impetu respondes: & sic respondes, ut videaris ea quæ nos diximus uel non attente audisse, uel certē non sufficienter intellexisse. Si enim ea intellexisses proculdubio acquiesceres nostris æquissimis consiliis, aut ut minimum ad propositum magis accommodē responderes, qui nunc uideris tantum querulari uerbis nescio quibus & sine ordine vagari, propositoq; minimē insistere.

4 Et primum quidem illud à te scire uelim, unde tibi tanta ista sit confidentia, ut tu unus in passione & miseria positus, nos & numero plures & sapientia nihilo inferiores, qui huc ad te amicitia gratia uenimus, neq; hætenus aliud quàm amici officium præstitimus, audeas ita contemnere ac penitus nihil facere, ut uix amplius nobis quàm iumentis irrationabilibus tribuas, perinde ac si nobis non sit ratio uel iudiciū: dum ita improbè sermones nostros repellis, et impudenter nimium arrepta censoria uirgula de nobis pronuncias, omnes nos una accusatione perstringens, dum nos insipientiæ arguis, & quasi doctorem te nobis atq; magistrum promittis, ut tui nos efficiamur discipuli. 5 Quare ita in iracundia & furore tuo bonis nostris monitis tam pertinaciter obluētans, animam tuam perdis & condēnationi reddis obnoxiam? cui multo rectius confu-leres, si cum mansuetudine uerba nostra quæ pro tua utilitate & salute loquimur benignè susciperes, eisq; acquiescendo à blasphemis tuis sermonibus desisteres. 6 Quid uerò tibi poterunt utilitatis adferre istæ tuæ querimonie, expostulationes, atque blasphemie, quas cōtra deum eloqui non cessas? An forsitan cōfidis hoc pacto cogere deum & apud eum efficere, ut propter te aliquid eorum immutet quæ apud ipsum definita sunt, & prouidentia eius consilio constabilita? cuiusmodi uidelicet est inhabitatio terræ ab hominibus, usq; ad sæculi consummationē, & durissimarum rupium in suis locis stabilitas. Quo modo enim ista ac similia quæ stabili lege consistunt, propter te non mutabuntur, sic neq; ob tuas irrationabiles querelas aliquid mutabitur eorum quæ ipse circa te facere constituit. Quare præstat, ut tu in patientia ipsius uoluntati & dispensationi te conformans, desistas ab huiusmodi blasphemis.

7 Quod si te æquitas & conuenientia diuinæ dispensationis non moueat, certē uel ipse impiorum miserabilis exitus qui certò eos manet, meritò te ab impietate huiusmodi deterrere & reuocare deberet. Illud enim imprimis certissimum est, homines impios, & si ad tempus aliquantum luce quadam profperitatis terrenæ & gloriæ temporalis uideantur refulgere, non diu tamen illa frui posse, sed breui perituram illam ac prorsus extinguendam. 8 Atque etiam si magnus uideatur splendor ille gloriæ eius, ita

5 Quid perdis animam tuam in furore tuo?

6 Nunquid propter te derelinquetur terra, & transferentur rupes de loco suo?

7 Nōne lux impii extinguetur?

8 nec splendebit flamma ignis eius?

ita vt quasi flamma ignis in altum se tollat, sitq; conspicua omnibus, ne sic quidem duraturus est splendor ille egregius. 9 Quinpotius lux illa omnis & gloria quæ pauloante totum impij tabernaculum videbatur illustrare, & splendore suo omnem eius domum cognitionē atq; familiā exornare, post paululum prorsus obscurabitur, & quasi in tenebras quasdam vertetur: ita vt ex diuite pauper, ex honorato contemptibilis, ex glorioso inglorius fiat & abiectus. 10 Nimirum prosperitas illa & gloria qua deus impiū ad tempus illustrauit & glorificauit, ob peccatorum ipsius demerita, diuino iudicio subtrahetur: & quomodo ante gloriosum eum & honorabilem fecerat affluentia bonorum, sic postmodum eum reddet contemptibilem subtractione omnium. 11 Gressus illi potentia eius quibus solet in superbia sua, tanquam gallus extento collo, incedere, diuino iudicio egregie arctabuntur & comprimuntur: magnificos illos & superbos incessus facile eum dedocebit superueniens grauissima aduersitas. 12 Atq; huius ruinae & miseriae, non alius quilibet, sed ipse sibi causa erit, malo consilio & proposito suo credens, postposita Dei voluntate & sapientum consiliis: quod ei erit in ruina & precipitium mortis sempiternæ. 13 Ipse siquidem, non alio quolibet cogente impulsus, sed propria sponte & sua ipsius voluntate, pedes suos immisit in rete, affectus suos tradidit concupiscentiis malis vitiisque omnibus & peccatis, quæ sunt rete diaboli & laqueus mortis: 14 & in huius retis varietatibus iugiter impius ambulat, de vitio in vitium transiens, ita vt nullum sit vitium quod non perambulet, nulla peccati species quam non experiat & qua non coinquinetur. 15 Cum vero aliquantisper in reti isto ambulauerit, consuetudo praua velut laqueus quidam inextricabilis affectum eius ita comprehendet astrictumq; tenebit,

vt

9 Lux obtenebrescet in tabernaculo illius:

10 Lucerna qua super eum est extinguetur.

11 Arctabuntur gressus virtutis eius:

12 Precipitabit eum consilium suum.

13 Immisit enim in rete pedes suos,

14 In maculis eius ambulat.

15 Tenebitur planta illius laqueo,

vt non se possit extricare: quemadmodum auis comprehensa laqueo, non se potest inde expedire.

16 Et cum in consuetudinem peccandi iam venerit, adeo non extinguitur in eo male sitis ardor, id est, prauæ concupiscentiæ flamma, vt etiam magis contra eum exardescat, & profundius eum damnationi quærat immergere. Quo enim amplius quis obedit prauis concupiscentiæ carnalis affectibus, eo magis illa sæuit & amplius ad similia excitat: quem admodum in hydropico, quo plus fuerint potæ, plus sitiuntur aquæ: & scabiosa caro quo magis scalpitur, eo maior excitatur pruritus. 17 Absconditus est in terra laqueus quo capientur pedes eius, dum rebus terrenis cor apponens eis immodice inhærendo cœlestia negligit: sicut in his inferioribus infixus hæret & inuolutus detinetur, vt ad superna nequeat oculos attollere: 18 & decipula qua capiendus est, super semitam impietatis per quam ambulat illi est parata, ita vt in operibus manuum suarum & gressibus pedum suorum comprehendatur.

19 Cum verò ex longa consuetudine peccandi peruenerit ad pessimam conscientiam, consequetur dehinc miseranda ipsius afflictio interior atq; exterior, & terrebit eum vndiquaq; multiplex formido: interius quidem ex carnificina malæ conscientia, exterius verò ex dei iudicio quod illum in vitiis nem peccatorum persequitur. 20 Adeoq; angustiis ex omni parte circundabitur & concludetur, vt penitus inuolutus & quasi perplexus hæreat in illis, nesciens quid velit agere, aut quo se vertat, aut quo modo se possit de tantis malis extricare.

21 In tantam venturus est miseriam, vt corporis illud robur in quo pauloante gloriabatur, ob rerum ad vitam necessariorum defectum attenuetur atque deficiat: & latera illa pingua de quibus solet aruina dependere, edax fames obtinebit, costasque illius bene curata cutis prius quam si arma

16 Exardescet contra eum sitis.

17 Abscondita est in terra pedica eius:

18 Decipula illius super semitam.

19 Vndique terrebit eum formidines,

20 Inuoluent pedes eius.

21 Attenuetur fame robur eius, & inedia inuadat costas illius.

22 Deuoret
pulchritudi-
nē cutis eius:

fi armatas, exedet atq; consumet vorax inedia: iusto dei iudicio sic disponente, vt qui in abundantia nec deum reuereri nec hominum voluit misereri, in egestate ipse cogatur miseriam sustinere. 22 Deuorabit vorax ista inedia pulchritudinem cutis eius, quam tanta diligentia curare solet & bono pabulo fulcire, ita vt corpus illius quod ante totum pingue erat succulentum & lene, iam prę consumptione carnis rugosum & hispidum & asperum appareat:

23 & consu-
mat brachia
illius primo-
genita mors.

23 brachia autem illius & cætera corporis membra inuadet dolor immensus & intolerabilis cruciatus, ipsa quoq; morte durior, ita vt quasi mors quædam primogenita & mors ante mortem videatur, aut certē mortis ipsius primogenitus, quo nihil morti est propinquius. 24

24 Auella-
tur de taber-
naculo suo si-

24 Omne id in quo habebat fiduciam, siue diuitiarum abundantia, siue honoris dignitas, siue ministrorum vel amicorum multitudo, deo iudicante subito auferetur, & quasi per vim auelletur de tabernaculo eius. 25

25 & calcet
super eū qua-
si rex interi-

25 Mors aduersus eum preualebit & dominabitur in eum plena potestate atque dominio, quomodo rex dominatur in subditos: sicq; illum mors pessundabit, & velut pedibus conculcabit, vt nulla ratione possit eua- dere. 26

26 Habitent
in tabernacu-
lo illius socii
eius qui non
est,

26 Et cum morte iam absumptus fuerit, domum eius, expulsis filiis & legitimis hæredibus, alieni occupabunt & inhabitabunt, socii videlicet eius qui modo non est siue defuncti, qui illi dum uiuerent amici esse videbantur peculiare: hi videlicet post mortem illius conuertentur ad oppressio- nem filiorum, eosq; per vim vel fraudem spoliabunt bonis paternis, ac sibi ea vendicabunt. 27

27 asperga-
tur in taber-
naculo eius
sulphur.

27 Mors inquam pessimum, quod est quauis sulphurea flamma foetidius magisq; detestandum: atq; hoc pessimo nomine totam suam domum atq; familiam abominabilem reddet, velut cum in domo aliqua sulphur accenditur, tota ipsa graui odore completur.

28 Deorsum
radices eius
siccentur,

28 Denique, quicquid ille dum uiueret egit, totum

totum redigetur in nihilum, nihil eorū prosperum habebit successum, vel ad debitum finem perueniet, quemadmodum videlicet ea quæ ipse suis manibus plantauit infernè a radicibus exiccabuntur, 29 ea verò quæ iam sursum germinare cœperunt & quasi ad metedum matura videntur, sic atterentur & absque vtilitate consumentur, vt fructum hæredes eius nullum inde accipiant. 30 Nō solum autem ipse se infelix morietur, verumetiam ipsius memoria simul cum ipso peribit de terra, ita vt nō sit vlla apud homines de eo memoria in bonum: & non erit nomen eius celebre in plateis & conuenticulis hominum, vbi solet bonorum virorum frequens & celebris fieri memoria. 31 Nimirum deus scelerum ultor, suo iudicio illum expellet de luce huius mundi in tenebras exteriores & sempiternas, vbi sine fine erit fletus & fridor dentium: 32 & ex hominibus auferet habitationem eius, trāsferetq; eum de hoc mundo in profunda inferni, vbi cum dæmonibus ei erit perpetua societas. 33 Neq; solum ipse in semetipso deficiet ab hominibus, sed etiam in posteritate sua nō erit ei vel semen propinquum vel longinqua progenies, nō filii aut nepotes vllius momenti vel nominis vel dignitatis in populo suo: sed vel omnino deficient filii cum patre, propter imitationem scelerum paternorū, vel (si superstitēs manserint) erunt despecti & cōtempti ab omnibus, propter malum nomen quod pater reliquit in populo: 34 nec omnino vllæ ei erunt reliquæ aut progenies aliqua vllius momenti, in quibus videatur ipse mortuus aliquo modo viuere: quemadmodum contrario viri boni, etiam post mortem suam, in probis filiis quos superstitēs relinquunt, viuere solent.

35 Quum autem tempus illud condemnationis & iudicii huius aduersus impium venerit, quando in eum terribile istud iudicium exercebatur, stupebunt & horrebunt omnes qui viderint, parui & magni, nouissimi & primi, infimi & dignissimi, præ-

29 sursum at-
te atteratur
messis eius.

30 Memoria
illius pereat
de terra, &
non celebre
tur nomen
eius in plate-
is.

31 Expellet
cum de luce,
32 & de ora-
be trāsferet
eum.

33 Nō erit se-
men eius neq;
progenies in
populo suo,
34 nec vllæ
reliquæ in
regionibus
eius.

35 In die eius
stupēbunt no-
uissimi, et pri-
mos inuade-
bunt.

36 Hæc sunt
ergo taber-
nacula ini-
qui, & iste lo-
cus eius qui
ignorat deū.

ANNOTATIONES.

magnitudine miseriæ quæ super illum adueniet.
36 Ad hunc, inquam, modum ô amice agetur de
domibus iniquorum, & huiusmodi erit conditio si-
ue exitus illorum, qui deum modo nō habentes ante
te oculos, iniquitatem suam audacter perpetrant, et
blasphemias loqui non verentur, nec volunt pecca-
torum suorum agere pœnitentiam. In quorum nu-
mero etiam tu esse videris, qui aduersus deum tam
licenter loqueris, neq; toties iam monitus agere vis
pœnitentiam.

ANNOTATIONES

IN CAP. XVIII.

V Sque ad quem finem verba iactabis? Alii sic
legunt: Quando finem pones sermonibus? Sen-
sus est idem. Sorduimus coram te] Sordescere no-
bis dicitur quod vilescit ac nihilipenditur. Alludit
autem ex parte aliqua ad iumentorū vilitatem, quo-
rum iamā meminerat. Hęc enim in fimo sordescūt.
Nunquid propter te derelinquetur terra? Diuer-
sas huc adferunt interpretationes, alii morales, alii
literales. Nobis videtur sermo esse parabolicus &
prouerbialis, quasi diceret: Nunquid propter tuas
querimonias istas tam ineptas aliquid in ordinatio-
ne diuina mutabitur? Nunquid per illas diuina pro-
hibere te confidis iudicia, & quæ ille decreuit ne per-
ficiantur impedire? Ita & vulgo solemus dicere, ei
qui magnum aliquid et quod ultra rationem esse vi-
detur postulat. Nunquid propter te mare siccabitur,
aut cœlū a suo cursu cessabit? Perinde ac si dicamus:
Eadem opera etiam hæc postula. Nōne lux impij
extinguetur? Videntur ista nimium habere acrimo-
niæ, si vt in virum sanctum prolata accipiantur.
Vnde nos generaliter ad impios accomodauimus.
Sic enim solent rhetoricè loquentes, occasione acce-
pta,

CAPITIS DECIMIOCTAUE.

198

ptā, i particularibus ad generalia transferre sermo-
nem, quemadmodum supra annotauimus in caput
13. tractantes verbum illud sancti Iob: Statim vt se-
commouerit, turbabit vos. Cæterum, id quod sta-
tim subiungitur: Lux obtenebrescet in tabernaculo
eius &c. posset aliter exponi, de lumine ipso natura-
li, vel de lumine diuinæ gratiæ, aut humanæ sapien-
tiæ, quæ est in impio. Quicquid enim nunc in eo vi-
detur esse luminis, siue naturalis, siue gratuiti, in
morte extinguetur: & lucerna illa qua desuper non
nunquam illuminari solet, in morte prorsus extin-
guetur, quoniam illuminatio diuinæ inspirationis
qua subinde visitantur etiam impii, quandiu in hoc
fratu sunt vitæ huius mortalis, ea prorsus subtrahe-
tur illis post mortem. Nos autem in Elucidatione
totum exposuimus de luce, id est, gloria & claritate
temporalis prosperitatis. Et in maculis eius ama-
bulat] Alii vertunt: In intricationibus eius. In idem
redit sensus, si intelligamus de variis generibus vis-
iorum in quibus viuit impius. Ipsa enim sunt ma-
culæ siue varietates & deformitates retis eius quod
est impietas: & eadem recte intricaciones vel intri-
cata retis illius dicuntur. Exardescet contra eum
sitis.] Nos sitim intelligimus concupiscentiæ ma-
læ ardorem insatiabilem. Potest etiam intelligi dam-
natio ipsa, quæ velut sitit et anhelādo expectat im-
pios, vt eos deuoret. Vel eadem ratione diabolus
intelligatur impiorum damnationē sitiens, qui nun-
quam satiatur damnatione hominum, iuxta id quod
in sequentibus dicitur: Absorbebit fluuium, & non
mirabitur: & habebit fiduciam, quod influat Iorda-
nis in os eius. Ex Hebræo alii legunt, sitientes:
alii, armati: quæ ad eundem sensum possunt accom-
modari. Attenuetur fame robur eius, & inedia
iuradat costas illius.] Alii ex Hebræo sic ver-
tunt: Erit famelicum semen eius, euentus malus pas-
rabitur lateri eius. Vbi per latus quidam Hebræorū

S 2 intel

intelligunt uxorem, quæ est viro sociâ & à latere, imò quasi alterum eius latus, nimirum vnum corpus cum eo & de viri costa primitus formata. Sicq; significabitur, etiã uxori mala, aduentura propter viri impietatem, sicut & filiis famis miseriam. Alii pro inedia flagellum vertunt, intelligentes dolorem quem libet grauem qui latus inuadit impii, vt intolerabili ipsum affligat dolore, quemadmodum de Antiocho impietate illustri Machabæorũ libris legimus.

Deuoret pulchritudinẽ cutis eius] Alii vertunt, fulcimenta cutis: quod in eundem sensum reducitur. Pulchritudo enim cutis est, si bene fulcita sit & repleta carne interius. In eo autem quod sequitur: Consumat brachia illius primogenita mors, alii vertunt, primogenitus mortis. Intelligunt autem per mortis primogenitum dolorem grauissimum, qui videtur morti proximus, & quasi idem cum morte: quomodo dicere solemus metaphorice, primogenitum esse alicuius, quod vel idem est cum ipso, vel ipsi proximum. Idem intelligimus & nos per mortem primogenitam. Iuxta antiquam æditionem, primogenita videtur in neutro genere & accusatiuo accipiendũ, pro præcipuis & præstantioribus. Sic enim habet: Comedat autem eius speciosa mors. Calcet super eum quasi rex, interitus] Alii ex Hebræo sic legunt: Educet eum ad regem terrorum. Per regem autem terrorum, anxietatem quæ est in morte intelligunt. Omnium enim terribiliũ (vt ait Aristoteles) mors est terribilissimum: propter quod, meritò rex terrorum dicitur. Eodem nomine & diabolus non immerito potest intelligi, qui est rex terribilis super omnes filios superbix. Ad hunc autẽ regem terrorũ educetur anima, quando de corpore cogetur emigrare.

Habitent in tabernaculo eius socii eius qui non est.] Alii per tabernaculum intelligunt ipsum corpus, in quo post mortem inhabitant vermes, qui soli sunt socii defuncti, iuxta id quod capite præcedenti dixit Iob: Mater mea & soror mea, vermibus.

Per

Per asperionem autẽ sulphuris in tabernaculo, intelligunt foetorem de corpore egredientem. Quorũ vtrumq; in Antiocho adhuc viuente fuit impletum, de cuius corpore vermes scaturiebant, & tantus exibat foetor, vt non posset eius præsentiam ferre exercitus.

2. Mac. 9.

XIX. CAPITIS

ELUCIDATIO.

His ita à Baldath de impiorum malorum exitu prolatis, sanctus Iob in querimonia persistens, ita respondit: 2 Annon tandem cessabitis vos animam meam, alioqui plus satis doloribus grauata, amaritudine verborum vestrorum amplius affligere, & quasi cõminuere atq; conterere vestris increpationibus, & quantum in vobis est desperatione meum animum deicere: cum me contenditis, ob peccata mea istam tam grauem plagam sustinere?

3 Ecce iam non semel, sed multis vicibus me confundistis, asperitate & amaritudine verborum vestrorum, quibus in me inuehimini: & cum vel pudore retrahi deberetis ab oppressione tam afflictĩ amici, vos tamen non erubescitis ita grauius mendaciis & increpationibus me calumniari. 4 Nec est quod dicatis, vos ad meam instructionem ita agere: cum etiamsi ego verè errauerim in aliquo, male sentiens aut minus circumspecte loquens, vos tamen non sitis ii qui me possitis sufficienter corrigere & meliora docere: atq; ita, quantum ad vos attinet, si errauerim, permanebo in ignorantia mea, neq; per vos potero recte instrui, cum sciam omnem vestrũ sermonem initi mendacio. 5 Et cum me docere non sufficiatis, vos tamẽ superbe cõtra me eleuamini & infurgitis aduersum me, etiam in faciem mihi contradicentes: idq; non sine opprobriis & ignominia. 6 Ego tamen nihil his omnibus vestris

CAP. XIX.

Respondens autem Iob, dixit:

2 Usquequo affligitis animam meam, & atteritis me sermonibus?

3 En decies confunditis me, & nõ erubescitis, opprimetes me.

4 Nepe & si ignorauit, me cum erit ignorantia mea.

5 At vos contra me erigimini, et arguitis me opprobriis uicis.

S 3

sero

Saltem nunc intelligite, quod deus non aequo iudicio afflixerit me, & flagellis suis me cinxerit. sermonibus permotus, in mea persisto sententia, quam ab initio asserui & defendendam suscepimus, vosque hortor & moneo, ut vel nunc tandem intelligatis, quod deus in hac plaga quam patior non aequo iudicio mecum agit, si consideremus morem quem solet in puniendis hominum peccatis obseruare, quodque punitio ista modum transcendat consuetum quem solet obseruare in castigandis peccatis hominum. Vnde intelligere debetis, plagam istam tam grauem qua affligor, & flagella quibus ex omni parte circumcingor, intus & foris plenus doloribus, non euenisse mihi ex aequitate diuini iudicii pro ultione peccatorum meorum, quemadmodum diuini iudicii aequitas & rigor solet grauia hominum peccata in hoc mundo punire: cum nequaquam in me agnoscam peccata vlla tam grauia, quae tam insolitam & crudelem castigationem essent commerita, secundum legem consuetam qua solet deus in hoc mundo pro peccatis homines castigare. Quid igitur vobis mirum videtur, si ego tantas afflictiones praeter meam culpam patiens, conqueri videar aliquanto liberius?

Ecce clamabo, quoniam patiens, & nemo audiet. Vociferabor: & non est qui iudicet. 7 Ecce enim tantus est meus dolor, ut praeter nimiam vi & vehementiam cogar exclamare: sed nemo clamorem meum exaudit, nusquam quisquam vel Deus vel homo apparet, qui mihi succurrat, meumque dolorem leniat: 8 & si voce lamentabili siue horribili exclamem & inuocem iudicem, nemo respondet qui causam meam discutiendam aut iudicandam suscipiat, ut de tantis malis me liberet. Vultis autem iterum vobis figuraliter depingam, quam aduersum me crudeliter agat persecutor meus, siue bonus deus, siue impius diabolus, & quam me tractet inhumaniter? 9 Ecce conclusit me ex omni parte, & quasi vallo quodam circumdedit me, nimis aduersitatibus atque miseriis undique me obruens; quibus ita me concludit angustat & circumuallat, ut nusquam mihi pateat effugiendi via, nusquam locus detur respirandi; 10 atque insuper iter meum

meum totum oppleuit tenebris, ita me terrore suo conturbans, ut nesciam quid agere aut quo me vertere debeam, veluti cum homo in tenebris densissimis ambulare cogitur, nesciens omnino quo vadat.

11 Primum quidem, omni substantia diuitiarum, quibus ornatus eram & insigniter praeter alios gloriosus, subito ac violenter me spoliavit, a iumentis usque ad alios vteri mei perdens quaecumque habueram omnia.

12 Dignitatem quoque meam quae mihi quasi pro corona erat, quae me decorabat & honorabilem reddebat, a me abstulit, sicut ex ditissimo pauperrimum sic & ex honoratissimo despectissimum faciens: quod certe miserrimum iudicatur genus infelicitatis, ita fuisse foelicem.

13 Non solum autem in vna alio qua re mihi damnum intulit, sed prorsus omnia quae ad me attinebant destruxit atque dissipauit, oves & boues, asinas & camelos, seruos & charissimos liberos: insuper & in corpore proprio ulcere percussus grauissimo, totus in meipso horrenda corruptione tabesco.

14 Neque vllam mihi video spem posteritatis, quae solet consolari patres morientes: sed interfectis ante me liberis, protinus mihi omnem eius rei spem abstulit: ad eum modum quo arbori radicitus euulsae omnis aufertur spes germinationis aut repullulationis, cuius vtiq; spem habet, quando i radicebus terrae inheret, etiam si ramorum aliqui vel omnes praecedantur.

15 In his omnibus grauem aduersum me iram indignationis suae ostendit, qui me affligit tam grauissime: & sic me habere ac reputare videtur quasi hostem & inimicum suum. Profecto enim iudicio humano signum esse videtur magnae hostilitatis & inimicitiarum non vulgariarum, tam inaudita plaga, tam insolita persecutio.

16 Vno impetu tota sua virtute irruerunt in me lictores & ministri eius, quorum crudelitate in mea afflictione voluit vti: id est, daemones impii, & homines crudeles, Chaldaei atque Sabaei: qui simul iuncti, in me tota virtute irruerunt, ut omnem meam

10 **in calce meo tenebras posuit.**

11 **Spoliavit me gloria mea,**

12 **abstulit coronam de capite meo.**

13 **Destruxit me undique, & perco:**

14 **quasi euulsae arbori abstulit spem meam.**

15 **Iratus est contra me furor eius, & sic me habuit quasi hostem suum.**

16 **Simul uenerunt latrones eius,**

17 et fecerunt substantiam ac meipsum perderent. 17 Venientesq; transierunt super me, et ita me pessumdederunt atque conculcauerunt, quemadmodum via publica per quam plurimi transeunt conculcatur ac teritur.

18 & obsederunt in gyro tabernaculum meum. 18 Neq; verò leuiter solum aut per transitum mihi nocuerunt percussione horaria, sed prolisiori temporis mora vsque modo non discedunt à me, etiam nunc tabernaculum istud miserandum corporis mei per circuitum obsidētes, vt me funditus perdant. Veluti cum exercitus castra metatur in circuiturciuitatis alicuius, quam euertere ac solo æquare cupit. 19 Contribules atq; conciuēs meos, imò & fratres germanos, secundum carnem coniunctissimos, præ magnitudine miseriæ à me elongauit, ita vt meam præsentiam exhorrescant. 20 & ii qui mihi olim familiariter noti erant, qui mihi peculiari amicitia aut familiaritate iuncti pauloante fuerant, ita me deserunt & longè à me recedunt, ac si nulla vnquam eis mecum familiaritas intercessisset.

21 Dereliquerunt me propinqui mei. 21 Qui mihi secundum cognationem vel affinitatem propinqui erant, cognati & affines, aut alio quouis iure coniuncti, quasi ignotum me dereliquerunt, nullum mihi in tanta miseriâ humanitatis exhibentes obsequium. 22 & qui mihi olim peculiari familiaritate coniuncti fuerant, veteris amicitia & familiaritatis obliti, noluerunt me agnoscere.

23 Inquilini domus meæ & ancillæ meæ, sicut alienum habuerunt me. 23 Non solum autem extranei me reliquerunt, verum etiam domestici, vtpote vernaculi domus meæ, quos à puero domi meæ alij, & ancillæ matres illoꝝ vernaculorum me noluerunt agnoscere vt dominum & herum suum, obedientiam & reuerentiam debitam mihi persoluere recusantes. 24 sed me sicut alienum & incognitum reputauerunt, nihilo amplius meis verbis quam alterius cuiuslibet hominis incogniti & nullum in eos habentis imperium, parentes. 25 Seruos meos, si qui forte ex multis pauci adhuc superessent, cum vocarem, posceremq; exhiberi mihi ab eis aliquid obsequii, non dignati

dignati sunt vel respondere mihi, ita vt si quid ab illis vellem obtinere, precibus mihi agendum esset, non iussione aut imperio, cogererq; proprio ore ego dominus et herus illos suppliciter deprecari, quibus pauloante meo iure solebam imperare atq; præcipere pro libito. 26 Ac forsitan parum id videatur de seruili isto genere hominum, qui nulla honestatis ratione ducuntur. Amplius verò, etiam ipsa vxor mea, quæ vna caro mecum esse debebat & corpus vnum, qua nihil est mihi coniunctius, etiam ipsa meam exhorrescit præsentiam, propter anhelitus mei grauitatem, quam ferre non posse se querulatur: 27 Insuper & filios vteri mei, id est, nepotes, filios filiorum meorum paruulos, vel filios concubinarum mearum, vel alios quos tanquam filios vteri mei simili charitate domi meæ educaui, etiam his cogor deprecando adulari & blande loqui ac supplicare, si quid ab eis fieri velim. 28 Non solum autem me cõtemnunt maiores & digniores, verum etiam stulti & insipientes, homines viles & nullius præcij me despiciunt, quem pauloante in summo habebant honore. 29 Et licet forsitan in præsentia mihi non nihil deferre videantur, ob auctoritatem & dignitatem pristinam, mox tamen vbi vel paululum ab eis diuertissem, mihi detrahebant, & de me indigna dicebant, qualia ante nec cogitare fuissent ausi. 30 Quos ego olim à consiliis & secretis habebam, cum quibus secreta quæque tractabam, & cõsilia mea omnia vt fidissimis certissimisque amicis communicabam, isti me in miseriâ hac positum contempserunt: 31 illi etiam quibus peculiaris amoris indicia & multa & magna demonstraui, beneficiorum omnium immemores & ingrati, me auersantur, fugiunt à me, & vultum auertunt, neq; vel colloquio dignantur miserum. 32 Super hæc autem omnia, quæ ab hominum ingratitude & immiseri cordia patior, quæ meum animum non mediocriter grauant, illa excedit horrenda corruptio proprii corporis

respondit: ore proprio deprecabar illū

26 Halitum meū exhorruit uxor mea,

27 & orabam filios uteri mei.

28 Stulti quæque despiciabant me:

29 & cū ab eis recessissem, detrahebant mihi.

30 Abominati sūt me quōdam consilia rii mei:

31 & quæ maxime diligebam, auersatus est me.

32 Pelli meæ cōsuptis carnibus adhæsit os meum,

33 *Et derelicta sunt tatum modo labia mea circa dentes meos.*

34 *Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei.*

35 *quia mandatum domini tetigit me.*

36 *Quare persequimini me sicut deus,*

37 *Et carnis meus saturamini?*

poris, quæ sic totum me depasta est, vt consumptis & tabefactis carnibus quæ inter pellē & ossa mediant, quasi sine medio nunc adhæreant ossa pelli, & pellis ossa ipsa proxime vestiatur: 33 quemadmodum & in facie mea, corrosis carnibus genarum & gingiuis circa dentes exesis, sola labia, (velut aridū quoddam corium et pellis quædā siccata ac corrugata) in circuitu dentium meorum derelicta visuntur, quasi dependentibus à mæto palaribus horribilem speciem præbentia. 34 Cum itaq; in tanta miseria vestris oculis constitutū me videatis, & ab omnibus derelictū, saltem vos o amici, quos ego vt peculiare amicos semper colui, decet nunc mei misereri, & pro viribus misericordix affectū erga me tantis oppletū miseris cū effectu demonstrare: 35 eorū magis parcere mihi & misereri vos debetis, q̄ me videatis à deo (quo permittente hæc omnia patior) tam grauitè verberari, ne sic afflictio vos etiam ad datis afflictionem. Satis enim superque grauis ad ferendum mihi fuerit ista quæ à manu dei mihi profecta est poena, etiamsi non accesserit afflictio altera ab hominibus. 36 Quæ autem ista est crudelitas vestra, o amici, vt cum me tam dure tractari videatis à deo, non moueamini vos ad misericordiam & compassionem, vt me consolemini, quod amicum vtiq; videbatur exposcere officium: sed magis econuerso etiā vos ad persequendū affligendūq; me confurgitis, perinde quasi non sufficiat me deus affligere satis, nisi etiā vestra accedat afflictio: 37 perinde quasi vobis voluptati sit mea ista miseria, vt videamini meis carnibus saturari & poenis delectari, quod est inhumanæ crudelitatis, non amicæ humanitatis. Veruntamen, quia vos me vt blasphemum & desperatū calumniari non desistitis, ecce paucis verbis, ad vestram confutationem, fidei & spei meæ confessionem clare lucideq; proponam, vt videatis quàm longe ego ab infidelitate aut desperatione absim, sicque ab hac desistatis calumnia.

38 *Quoniam*

38 Quoniam verò ea quæ dicturus sum, magna quædam ac rara sunt, notatūq; & memoratu dignissima, & talia quæ ad posterorū instructionē & cōmonitionē vsq; in consummationē sæculi meritò debeant seruari, optarem sanè (quandoquidem vox ipsa per se labilis est, & volat irretocabile verbum) vt per literæ manentis scripturam, quæ verbi vice fungitur & velut vicaria est vocis transeuntis, illa cōseruentur quæ dicam. 39 Ac quia ea quæ in corruptis tantum schedis aut incompactis foliis scribuntur, facile depereunt, optarē ista quæ dicturus sum, quo tutius seruentur, in volumine bene compaginato exactè describi, 40 et quadā curiosa impressione exarari: idq; graphio seu stilo ferreo, quo solēt antiquitus in cereis tabulis aut arborum corticibus scribere, aut lamina aliqua plumbea, qua etiam subinde vti solent ad scribendum in qualibet apta materia. 41 Imò quia ista quæ sit in libro scriptura minus durabilis est, quæ facile possit igne absumi, vel aliqua vetustate corrumpi, vel alia qualibet corruptione deficere, optarem certè ea quæ dicturus sum magis in durissima petra per insculptionem profundam inscribi. Huiusmodi enim scriptura, videtur omnium maxime durabilis. Nunc igitur quæ sum dicturus, ad fidei & spei meæ protestationem, attendite. 42 Ego quidem Iob ita credo & sentio, habeoq; persuasissimū in animo meo, & sicut corde credo, ita ore confiteor, quod is qui me redempturus est, ab omni peccato & ab omni corporis corruptione quæ ex peccato nata est, & vniuersaliter ab omni miseria corporis & animæ, in statum vitæ immortalis & felicitatis æternæ oportuno tempore esse translaturus, quod hic, inquam meus redemptor viuat in æternū, imò vita sit in semetipso per essentiā, per quā viuunt omnia in cælo & in terra. Credo in deum patrem omnipotentem, qui secundum modum quem ipse ab æterno constituit, me redimet ab omni malo, & saluum faciet in regnum

38 *Quis mihi tribuat, ut scribantur sermones mei?*

39 *Quis mihi det, ut exarentur in libro,*

40 *stilo ferreo & plumbæ lamina,*

41 *vel certè sculpatur in silice?*

42 *Scio enim quod redemptor meus uiuit.*

regnum suum cœleste. Credo & in filium eius dominum Iesum, quem in temporis plenitudine Deo reuelante cognoui venturum in mundum, ad salutem hominum & totius generis humani redemptionem: qui licet secundum dispensationem paterni consilii ad tempus morti subderet assumptam humanitatem, in morte tamen eam non derelinquet, sed mortis victricem & salutis æternæ inuentricem toto humano generi, efficiet. 43. Hæc autem spes mea in longinquum respicit, quam non ante perfectè adimplendam scio, quam veniat nouissimus ille dies cōsummationis sæculi & extremi iudicii, quādo ego per operationem virtutis Dei, ad vocem filii Dei & sonitum horribilis tubæ, de monumento prodibō & resurgam a mortuis: nec ego solus, sed vniuersaliter omnes qui in monumentis fuerint, audient vocem filii dei, & procedent de latibulis, in reasumptis corporibus. 44. Ac tunc quidem rursus ego pelle hac eadem, quæ nunc operit carnem & ossa mea, circundabor, in iisdem omnino resurrecturus ossibus, eademq; carne, & cæteris omnibus partibus iisdem, ad veritatem humanæ naturæ requisitis. 45. Et in eodem hoc corpore, in quo nunc istos fero cruciatus, videbo Deum suscitatorē meum, non solum mentis oculis illum agnoscendo, verum etiam corporeis istis iisdem oculis Deum et hominem Iesum Christum in forma serui (in qua apparebit iudicaturus), contuendo quem generaliter videbit omnis oculus, etiam qui eum pupugerunt. 46. Hunc, inquam, ego ipse prorsus idem secundum numerum, eandem habens rationalē animam quam nunc habeo, et corpus idem quod nunc fero, similiter animæ rationali coniunctum, & ab ea informatum, videbo in formā iudicis apparentem: 47. & isti ipsi mei oculi quibus nunc vos contueor præsentem, illum in visibili forma apparentem contuebuntur intuitiua visione, eo modo quo nunc id quod coram oculis obiectum est intuitiua

43 et in nouissimo die de terra surrecturus sum.

44 Et rursus circundabor pelle mea,

45 et in carne mea videbo Deum.

46 Quem uisurus sum ego ipse,

47 et oculi mei cōspecturi sunt,

tua visione conspicio: 48 et nequaquam alio modo secundo numero, quā nunc sum, sed idem numero, & quantum ad corpus quod nunc tam diris excruciat doloribus, & quantum ad animā quæ in corpore isto miserando quamdiu placitum fuerit Deo, inhabitat: secundum substantiam & numerum prorsus idem & non alius, licet secundū qualitates & accidentia multum diuersus & alteratus, nempe ex corruptibili incorruptibilis, et ex passibili impassibilis, resuscitandus. 49. Hæc est, o amici, spes mea de futura mortuorum resurrectione, quæ in fide expecto certissime adimplendam: quam ego in intimis cordis mei, quasi in sinu quodam occultissimo, gesto absconditam: quæ mihi in omnibus aduersis vnicum est solatium, quæ sola ab omni impatientia & blasphemia (de quibus vos me accusatis) securum me reddit, quam nulla vnquam violentia doloris mihi extorquebit, etiamsi in immensum augetur. 50. Quum igitur hanc ego habeam fidem & spem certissimam, quam & clarissimā protestatione ex ore meo nunc audistis, quid est quod ultra me poteritis calumniari vel arguere, quasi impatientem, blasphemum, & desperantem: quum hæc spei meæ confessio aperte testetur, me longissime abesse ab omni desperatione & blasphemia? 51. Quorsum (inquam) attinebit, uestris inuectiuis sermonibus iterum me impetere, & ex verbis meis in sensum non rectum detortis radicem quærere siue occasionem venari calumniæ: cum nullam habeatis causam iustam, me tam amare incusandi, tamq; aspere increpandi. 52. Ergo si vos forsitan non mouet mea ista miseria, quæ tamē mouere vos iusta ratione deberet, saltem vestro ipsorum periculo deterreamini ab iniusta calumnia: terreat vos gladius illæ diuinæ ultionis, qui in illo die desquiescet aduersum omnes qui operati sunt dum uiuerēt iniquitatem, vindictamq; sumet de omnibus impietatibus: 53. huiusq; iudicii certo venturi terrore ante oculos

48 et non alius.

49 Reposita est hæc spes mea, in sinu meo.

50 Quare ergo nunc dictis, persequamur eum,

51 et radicem uerbi inueniamus contra eum.

52 Fugite ergo à facie gladii, quoniam ultor iniquitatum gladius est:

53 et scitote esse iudicium.

ANNO TATIONES
 los habentes, a mendacio vestro quod defendere aut
 que etiam mihi persuadere conamini, recedite, &
 veritati acquiescite, quam ego vobis iam toties ex-
 posui, sicut a calumnia et oppressione afflicti huius
 homunculi, veteris amici vestri desistite. Non enim
 sine metu vos estis, neque periculum gladii illius vi-
 demini effugisse, quamdiu sic in mendacio et calu-
 nia persistitis: veritatem, quantum apparet, sciens
 ter oppugnantes, & innocentem calumniantes, af-
 flictumque, & illum quidem amicum, grauius oppri-
 mentes.

ANNO TATIONES

IN CAP. XIX.

EN decies confunditis me] Nō videtur hoc ver-
 bo numerum determinatum velle significare. Si
 ue enim vices ipsas numeremus quibus amici ha-
 ctenus dixerunt, nondum inuenimus denarium: quā
 postrema ista oratio Baldath, non nisi quinta or-
 dine fuerit. Eliphaz enim & Baldath bis dixe-
 rant: Sophar non nisi semel. Si verò orationes sin-
 gulas ac particularia dicta velimus attendere, quibus
 illi visi sint amicum confundere, longè plura quā
 decem huiusmodi inueniemus. Videtur igitur nu-
 merus determinatus poni pro indeterminato, quod
 in communi sermone frequenter vsuuenit, nec sa-
 cris literis est infrequens. Simili enim ferè modo
 loquendi in Apocalypsi dicitur: Habebis tribula-
 tionem diebus decem, id est, diebus multis. Et in
 Genesi Iacob per exostulationem legitur dixisse
 se focero Laban. Immutasti mercedem meam decem
 vicibus: quā si secundum numerum determinatum
 intelligatur, non videtur ex ipsa historia, quomodo
 habeat veritatem. Vnde videtur, decem vicibus dix-
 isse, pro pluribus vicibus. Secundū idem exponi po-
 test: quod in Psalmis dicitur: Septies in die laudem
 dixi

CAPITIS DECIMUM PRIMUM. 144
 dixi tibi, id est, frequenter, & multipliciter quāuis eti-
 am de perfectione & consummatione laudis id pos-
 sit intelligi, quemadmodū diximus in Commenta-
 riis libri Psalmorum in annotationibus Psal. 118. Ex-
 ponitur item secundum eundem sensum illud sapiētis:
 Septies in die cadit iustus, & resurgit. Ac rursus il-
 lud domini verbum, quo iubet, non septies dimitte
 re peccanti offensam, sed septuagies septies, id est,
 crebro admodū, et quotiescunq; contigerit. Nem-
 pe etsi ignorauit, mecum erit ignorātia mea.] Vide-
 tur id primā facie dictū iuxta morem eorum qui in
 doloribus positi increpationē nō ferūt, maximè in-
 iustam aut irrationabilē. Ita enim loqui solent hu-
 iusmodi: Non est quod tu me arguas. Ego si errauit
 aut peccaui, mihi errauit vel peccaui: mea interest vi-
 dere quid agam: ego videro, ego damnum omne fe-
 ram quodcunq; inde prouenerit: tua nihil refert, tua
 res non agitur, nihil tibi damni ex meo errore aut
 delicto proueniet. Ad quem ferè modū apud Comi-
 cum, Micio pro Eschino adoptato filio suo loquens,
 Demeā fratrem suū illius patrem naturalē refellit, & a
 metu ociosum esse iubet, dicens: Mihi peccauit, si
 quid peccauit, id est, in me damnum recidet, nō in
 te. Atque huic sensui satis conueniet illud quod in
 annotationibus cap. 12. diximus, legi posse ex He-
 braeo. Tacete obsecro paulisper, ut loquar, & veni-
 at super me quidlibet: loco eius quod in nostra le-
 ctione dicitur, ut loquar quodcunq; mihi mēs sug-
 gesserit. Veruntamen quia hic sensus videri posset
 non satis ipsi Iob conuenire, quasi hac oratione do-
 ceri recuset, quod non videtur esse viri prudentis:
 idcirco nos aliam in Elucidatione dedimus intelli-
 gentiam, qua non simpliciter doceri recuset vir san-
 ctus ab iis qui meliora doceri possent: sed hoc tantū
 indicet, ab illis amicis suis, quādiu propositae sentē-
 tiae insisterēt, meliora se nō expectare, nec tales eos
 esse, qui etiam si in aliquo errasset, ipsum possent me-
 liora docere, quum falsae inniti eos sciat assertioni.
 Saltē

Ter. adelph.
 Act. 1. Sce. 2.

Saltem nunc intelligite, quia Deus non æquo iudicio afflixerit me.] Videtur prima fronte verbū istud diuinæ iustitiæ & æquitati derogare. Si enim aliquid facit Deus non æquo iudicio, quomodo nō est iniquus aut iniustus? Potest verò hoc incommo- dum dupliciter euitari. Primum quidem, accipiendo negationem vt in totum sequens cadat, in hunc sensum: Scitote vel nunc, quòd Deus non me affli- xerit æquo iudicio: intelligite, quòd non æquitate sui iudicii inductus sit ad me plaga ista ferendum, eo modo quo æquitate & rigorosa rectitudine sui iudicii inducitur ad puniendum impios in hoc sæ- culo. Hoc est, scitote quòd non meā iniquitas iustiti- æ eius æquitatem in me prouocauerit, quomodo impii aduersum se æquum Dei iudicium prouocāt. Verum hic sensus non satis expressè lectioni Hebra- icæ consonat, vbi sine negatione dicitur, verbo tali quod significat peruertit aut subuertit, aut deprauauit: propter quod alii legunt: Deus peruertit me, aut subuertit me, aut deprauauit me, siue iudicium meum. Cuius sensus est, Deum non agere secum iuxta consuetum morem iudicii sui, quo solet in hoc sæculo pro peccatis homines punire, eò quòd longè durius eum tractaret, quàm ipsius peccata meruiss- sent, iuxta id quod supra cap. 5. idem Iob dixerat: Vtinam appenderentur peccata mea &c. quasi arena maris hæc (pœna) grauior appareret. Iuxta hunc igitur modum potius intelligendum videtur, quòd periphrafi quadam noster dixit interpret: Deus nō æquo iudicio afflixit me. Secundum namq; legem illam qua solet Deus in hoc mundo hominum pecca- ta punire, & secundum morem consuetum quem in hac re solet Deus obseruare erga homines, profectò non æquè cum Iob ageretur, eò quòd mensura plagæ longè superet mensuram peccati: cum multo am- plius puniatur hic Iob, q̄ suis peccatis meruisset in hoc sæculo puniri. Hac igitur consyderatione dicit Iob, Deum se perdere vel subuertere, vel peruertere,

re, siue

re, siue crudelius et præter morem affligere, aut nō æquo iudicio affligere: quod non est aliud, q̄ insolito more & crudelius q̄ soleat secum agi. In æditione antiqua sic legimus: Cognoscite, quod dominus est qui turbauit, subaudi me, vel iudicium meū. Ecce clamabo, vim patiēns.] Loquitur ad modum hominis, qui ab aliò oppressus fortiter inclamat pro auxilio, & contra violentiam inuocat iustitiam. In Hebræo ad verbum legitur: Ecce clamabo violentia. Vbi si violentia accipiatur in casu ablatiuo, est sensus nostræ lectionis. Clamabo, præ siue à violētia, id est, vim patiēs. Potest autē & in casu nomina- tiuo accipi: Ecce clamabo, violentia, vt violentia sit vox ipsa quæ clamatur: quemadmodum vulgo ii qui subitò ex insidiis inuaduntur, clamare solēt Latrocinium, voce terribili exclamantes: et qui per ali- orum potentiam opprimuntur, causam se putantes habere iustam, similiter clamare solent, violentia, iudicium, iustitia aut aliquid huiusmodi. In iis autem quæ sequuntur: Semitam meā circumsepsit &c. con- tuere iterum pulchram hypotyposim, siue descripti- onem figuralem, qualem & supra notauimus. ca. 16. In threnis quoq; Hieremiæ (qui & ipsi metro sunt descripti) quædam legimus, iis quæ hic figuratè dicuntur similia. Vt cap. 3. Edificauit in gyro meo, & circumdedit me felle & labore. In tenebrosis collocauit me. Circumædificauit aduersum me, vt non egrediar. Concluserunt vias meas lapidibus quadris, semitas meas subuertit. Versus insidians factus est mihi, leo in abscondito, aliaq; huiusmodi plura. Simul venerunt latrones eius.] Alii ex Hebræo legunt, exercitus: alii, armatos. Intelliguntur autē dæ- mones, & impii homines Chaldæi atq; Sabæi. Vel etiam dolores omnes & tribulationes, qui virtū san- ctum grauissime oppugnabāt, licet intelligere. Cui satis consonat quod æditio Græca legit πειρασίαι, id est, tentationes vel tentamenta. Orabam filios os yteri mei.] Quum supra dictum sit, filios ip-
T
suis

Gen. 25
 filius omnes & filias domus oppressione defunctos esse, quomodo nunc dicit, in miseria positum se orasse filios uteri sui? Multis modis hæc questio soluitur. Vulgatio est responsio dicentium, per filios hic intelligi nepotes filios filiorum, qui apud auum vt paruuli demorabantur, maxime defunctis patribus. Ex æditione Græca alia habetur solutio difficultatis, dicendo, per filios uteri intelligere Iob filios quos ex concubinis genuerat, quas præter vnâ præcipuam vxorem habuisse credi potest, iuxta Patriarcharum consuetudinem, qui ex consensu vxorum principalium concubinas habebant quibus cõiungebantur. Quemadmodum de Abraham legimus, quod præter Saram alias duxerit vxores, ex quibus procreatos filios scriptura concubinarum filios appellat, dicens: Dedit Abraham cuncta quæ possederat Isaac: filiis autem concubinarum largitus est mœnera, & separauit eos ab Isaac filio suo. Vnde quod supra primo capite numerati sunt tantum septem filii & tres filia, id pertinet ad eos quos ex vxore sua præcipua genuerat. Et forsitan hanc sententiam indicare voluit Iob, dicens, Filios uteri mei: iuxta eundem modum quo filios non ex legitima vxore natos, etiam hodie solent appellare naturales, quasi secundum naturam tantum, non secundum legem, filios. Manifestè verò hanc sententiam exprimit, quod hoc loco legit Græca æditio: Aduocabam autem adulando filios concubinarum mearum. Tertia ex Hebræo inuenitur solutio. Illic enim præposita litera lamed, legimus, labeni pro quo verti potest, ad filios vel propter filios. Sicq; sensus erit: Deprecabar vxorem meam, ad filios vel propter filios, vel per filios uteri mei, quos genueramus communiter, tanquã per id quod maxime vxorium posset animum commouere. Possit & aliter nostra lectio vulgata facile seruari, si per excessum quendam filios uteri ab eo dici intelligamus, quos tanquã filios proprios dilexerat & fouerat atque educauerat, forsitan cum suis

illis liberis, vt erat vir plenus misericordia. Alii etiam moraliter intelligunt discipulos, quos solet in sapientia instituire, & Deo virtutiq; velut parturire. Cuiusmodi filios Paulus alicubi genuisse, alicubi iterum parturire, se dicit. Quum verò tot modis locus iste ab omni falsitate admodum probabiliter possit defendi, meritò vt vani nimium reiiciendi sunt & irridendi, qui hunc etiam locum ad vani erroris patrocinium pertrahere non erubuerunt, vt historiam veram esse negarent libri huius scripturam, sed inanem tantum parabolam, & conficta disputationes volitantia verba, somniarent.

Et quem maxime diligebam, auersatus est me.] Nos in Elucidatione verbum istud sic explicauimus, quasi singularem numerum pro plurali posuerit. Cui enarrationi consonat, quod numero plurali habet Græca æditio: Quos autem amaueram, insurrexerunt mihi. Vertitq; ad eundem modum ex Hebræo Sanctes Pagninus, & fauet non nihil in Hebræa lectione verbum numeri pluralis cum supposito singulari coniunctum. Potest tamen & singulariter exponi, vt inter cæteros vnum aliquem insigniter ingrati peculiariter hoc verbo notare voluerit. Quemadmodum Psalmista in persona Christi proditorem impium peculiariter notauit, dicens: Etenim homo pacis meæ, in quo speraui, qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem. Et iterum: Tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulauimus cum consensu. Quod quidem in persona Christi, contra proditorem Iudam dirigitur: Ex persona autem ipsius Dauid, contra Achitophel aut alium aliquem huiusmodi: quemadmodum in Commentariis super Psalmos, latius diximus: Pelli meæ consumptis carnibus adhæsit os meum.] Ad verbum ex Hebræo sic videtur legendum: Et in pelle mea & in carne mea adhæret ossa mea. Vel sic:

In cute & in carne pendent ossa mea: hoc est, ita adhaerent ossa, ut in cute & carne promineant. Nostra lectio aliquantulum accedit aeditioni Graecae, quae sic legit: In pelle mea putruerunt carnes meae. Pro eo autem quod sequitur: Derelicta sunt tantummodo labia &c. Ex Hebraeo sic alii vertunt: Euaes ego cum pelle dentium meorum, quod sensum eundem habet cum nostra lectione. Graeca autem aeditio sic legit: Ossa mea inter dentes habentur: hoc est, sic prominent ossa in carne, quomodo dentes in mandibulis. Omnia in eundem sensum redeunt, nec aliud quam singularem quandam macilentiam significant. Manus domini tetigit me.] Tangere, ex scripturarum consuetudine, pro nocere vel affligere vel perdere usurpatur. Sic supra cap. 1. Mitte manum tuam, & tange cuncta quae possidet: id est, perde. Et rursus cap. 2. Tange os eius, & carnem, id est, afflige. Sic & in Psalmis dicitur: Nolite tangere christos meos, id est, affligere vel nocere. Et apud Prophetam: Qui tangit vos, sicut qui tangit pupillam oculi mei. Et carnibus meis saturamini.] Prouerbiali sermone dicimus, illos saturari carnibus, qui in poenis alterius delectantur: quemadmodum supra cap. 16. de inimicis dixerat: Satiati sunt poenis meis. Vel aliter intelligi potest, ut dictum sit, carnibus saturari, pro comedere carnes: quod de detractoribus dici solet et inuidis, qui humanam carnem arrodunt & comedunt. Sciendum tamen est, in Hebraeo cum negatione legi, item & in aeditione Graeca, quod nostra lectio vulgata habet sine negatione. Sic enim ex Hebraeo legitur. Et carnibus meis non saturamini, vel non estis saturi. Nec aliter legit aeditio Graeca. In sensu autem perparum est diuersitatis. Est enim sensus: Quare non adhuc estis saturi carnibus meis? quare adhuc poenis meis oblectamini? quid adhuc iuuat ita me affligere, postquam a Deo tam grauiter me cernas afflicti? Quis mihi tribuat, ut scribantur] Gra

Psal. 104

Zach. 2

Gradatio est, qua procedit a minoribus ad maiora. Primum, optat scribi sermones suos quomodo cunq; deinde, in libro scribi optat, idq; ferreo stilo. Postremo, quod omnibus maius est & durabilius, ut sculpantur in silice. Circa illud autem quod dicitur: Quis mihi det, ut exarentur in libro, stilo ferreo, aut plumbi lamina, notandum est, quod de plumbi lamina dicitur, intelligi posse dupliciter. Primo, ut accipiatur lamina plumbea tanquam instrumentum scriptorium, sicut & stilus ferreus. Valerius nimirum stilus plumbeus aut plumbea lamina, ad scribendum in certa materia, quemadmodum stilus ferreus. In quem sensum sonat quod vertit Sanctes. Utinam describerentur in libro, utinam stilo ferreo & plumbeo. Consentit quod habet aeditio Graeca ἐν γραφῶν σιδηρῶ καὶ μολυβδαῖ. Aliter potest accipi plumbea lamina, non pro scriptorio instrumento, sed pro materia in qua scribatur stilo ferreo. Quomodo enim calamo & atramento scribitur in pargameno aut papiro, sic ferreo stilo recte in plumbea lamina aliquid exaratur. Atque iuxta hunc sensum, secundum disiunctionem conuenienti deberet lamina plumbi cum libro, non cum stilo ferreo, in hunc sensum: Quis mihi det, ut exarentur in libro, aut in plumbi lamina, idq; stilo ferreo? Stilus enim ferreus ad utrumq; est idoneum instrumentum. Siquidem antiquitus libri ex tabulis caereis compingebantur, qui nostra etiam memoria in usu fuerunt, in quibus ferreis stilis scribebatur. Quomodo autem ex caereis tabulis libri compingebantur, sic & ex laminis plumbeis fieri potuit ut libri compingerentur, in quibus descripta diutius permanerent. Atque hunc sensum noster interpres videtur voluisse indicare, quum dixit, plumbi laminam. Alioqui dixisset stilum plumbeum, sicut dixerat, stilum ferreum. Originalis autem lectio Hebraica utrumq; sensum admittit, ubi simpliciter ponitur vocabulum plumbi, quod

T a potest

potest vel cum libro coniungi, vel cum stilo: nec exprimitur dictio aliqua significans laminam, sed simpliciter plumbum vel plumbeum. Caterum, quod iuxta vulgatos codices subsequenter legitur, vel celte sculpantur in silice, sciendum est, corruptam & indoctam esse lectionem illam quæ celte per I legit. Non enim celte legendum est, vt barbari quidam authores adinuenerunt, dicentes nomen celtis vel celtis significare instrumentum quo vtuntur sculptores lapidum a celando nomen asserentes deductum. Est enim id figmentum nouitium, et ingeniosum quoddam inuentum: maxime cum nullus commentatorum qui in hunc librum scripserunt, de huiusmodi instrumento quicquam annotauerit. Non de illis tantum vetustissimis loquor, Hieronymo, Philippo aut Gregorio, sed & de iis qui multo posteriorius scripserunt, Bonauentura, Thoma, Lyrano: quorum nemo vel meminit celtis instrumenti, quod barbari somniauerunt authores: facillimeque aduerti ex ipsorum potest enarratione, quod certè legerint, non celte. Denique ne quis putet nouitatem me velle inferre, etiam libri antiqui ante annos multos typis excusi, in ipso contextu certè habent, non celte: et ipsi Barbarorum quorundam dictionarii, quorum hoc est commentum & inuentum, non dissimulant in vetustis codicibus, etiam apud Gregorium, legi certè, non celte: quam tamen lectionem, vt indoctam, ipsi refellunt, ne non sit locus suo figmento, in quo ingeniosi videri cupiebant. Postremo, neq; in Hebræo neque in Græco vlla fit mentio sculptorii huiusmodi instrumenti. In Græca enim æditione simpliciter dicitur: In stilo ferreo aut plumbeo, aut in petris, in sculpra esse. In Hebræo autem ponitur lead: quod est, ac si dicas, adusq; pro quo Hieronymus legit, certè, accipiens illud quasi ad adiiciendum pondus orationi, vt fieri solet in huiusmodi quæ sic gradatim proferuntur, vbi

vbi quod postremo loco ponimus maiore pondere & grauitate pronuntiamus, velut ibi volentes sistere, nec vltra transcendere. Alii illud lead siue adusq; accipiunt, vt notam æternitatis, quomodo apud Latinos interdum vsurpatur vsq; pro semper. Vnde sic legunt: Aut ad æternitatem sculpantur in silice. Vel in sæculum sculpantur, id est, sculpantur semper duratura. Scio enim, quod redemptor meus viuit &c.] Hunc locum, in quo dogma catholicum de mortuorum resurrectione iuxta Hieronymianam interpretationem luculentissime astruitur, longè aliter totum legere videtur editio antiqua, aliter item ex Hebræo interpretes alii legunt. In qua varietate, licet nulla inueniatur lectio, siue Græca, siue Latina, quæ tam aperte dogmatis catholici integritatem explicet ac nostra (quod nihil dubium est fidei interpretis magni Hieronymi esse tribuendum, qui sicut fidei Christianæ mysteria nouit exactius & plenius credidit, ita & exprimere clarius potuit, iuxta quod idem ipse alicubi ait: Quæ melius intelligimus, melius & proferimus.) In omnibus tamen lectionibus, qui Christiana fuerint pietate, facile resurrectionis sufficientem & claram satis inueniēt assertionem. Quod vt apertius fiat, pro fidei Catholice confirmatione, & aduersariorum (si qui forsitan ex lectionum varietate calumniam quærant) confutatione, varias lectiones atq; interpretationes citabimus, & quomodo secundum Christiani intellectum singulæ cum nostra lectione, & pro veritate catholici dogmatis faciant, declarabimus. Et primum quidem, æditionem antiquam perscrutemur: deinde & Hebræorum varias versiones videamus. Antiqua itaque æditio hoc in loco sic habet: Οἶδα γὰρ, ὅτι ἀένναός ἐστιν ὁ ἐκλύειν με μέλλων ἐπὶ γῆς. † ἀναίσηται δὲ δέσμα μου, δὲ ἀναντλοῦν † alia ἀναίσηται δὲ ταῦτα. παρὰ γὰρ κυρίου ταῦτα μοι συντελέσθη, ἃ ἐγὼ ἐμαυτοῖς δὲ τῷ συνεπίσασμαι, ἃ ὁ ὀφθαλμός μου ἑώρακε, καὶ οὐκ ἄλλο. πάντα δὲ μοι συντετέλεσθη. ἐν κόλπῳ.

Quæ ad verbum ita sonant: Scio enim, quod æternus sit qui me solvere habet, aut soluturus est, super terram, suscitare pellem meam, vel suscitabitur pellem mea, quæ ista perfert. A domino enim hæc mihi consummata sunt, quæ ego mihi ipsi persuasi, quæ oculus meus vidit, & non alius. Omnia autem hæc mihi consummata sunt in sinu. Quæ lectio iuxta fidei catholicæ normam, ita rectè intelligitur. Scio quod æternus & immortalis sit, qui me soluet olim & liberabit ab omni miseria & corruptione, cui in vita ista mortali super terram viuo subiectus: tunc nimirum, quando immutatum hoc corpus resurget, ita ut (iuxta Apostoli verbum) mortale hoc induerit immortalitatem, & corruptibile hoc induerit incorruptionem: quando (iuxta verbum Apocalypsis) mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque ullus dolor, quæ prima abierunt. Ac tunc quidem pellem eadem ista, cum carne et ossibus (Sub continente enim & contenta intelliguntur) eadem, inquam, pellem & caro, quæ nunc tantas exhaurit molestias, tantos perfert cruciatus, secundum numerum eadem, diuina virtute resuscitabitur. Quod si quærat aliquis, unde nam mihi huius rei sit cognitio? Dico, non ab homine me ista edoctum esse, sed ab ipso deo, qui sui spiritus vnctione me ista docuit, & consummauit mihi, id est, perfecta & certissima doctrina instruxit: propter quod, & ego sciens veracem esse Deum certissime mihi ista persuasi, eaque fide firmissima credo & confiteor, mentisque oculis in ea intendere ad spei meæ corroboracionem iuuat: non autem ista capiunt qui à Deo sunt alieni & diuinam instrucionem non habent, vel etiam contemnunt, qui de resurrectione nihil vel scire vel audire volunt, pernitus deperire sine vlla spe resurrectionis existimantes corpus istud, vbi semel fuerit in puluerem resolutum. Mihi verò, quicquid tandem sentiant alii, hoc quod iam professus sum de mortuorum resurrectione, certissime & plenissime est persuasum, & in

intu

intimo cordis sinu, Dei digito, indelebiter inscriptum siue insculptum. Nunc verò & eas varietates quæ ex Hebraica ambiguitate nascuntur, scrutemur, atque ad catholici dogmatis normam accommodemus. Huius itaque loci initium aliter ex Hebræo sic potest verti: Ego noui redemptorem meum viuum, & nouissimum, qui super terram aut super puluere surget. Cuius prima pars, ad æternitatem Christi referri commode potest: ut intelligatur Christus humani generis redemptor, secundum diuinitatem suam hic à Iob appellari viuus & nouissimus, eo modo quo ipse de se in Apocalypsi posterius ait: Ego sum & primus & nouissimus, & viuus, & fui mortuus, & ecce sum viuens in sæcula sæculorum. Videlicet ut viuus, secundum partem anteriorem significet æternitatem, nouissimus verò secundum partem posteriorem. Posterior autem pars: qui super terram aut super puluere surget, dupliciter intelligi potest. Primo quidem, de ipsa personali resurrectione Christi redemptoris; qui licet ad tempus dispensatorie, pro humani generis redemptione perficienda, morti occumbere & in corde terræ (iuxta typum Ionæ) debebat ascondi; non tamen à morte potuit teneri, neque in sepulchro ultra constitutum tridui tempus detineri: sed post exactum tridui spacium, diuina virtute, è terra surrexit viuus & verus homo qui ante fuerat, anima & corpore substantiali vnione iterum cunitis. Iuxta quem sensum, articulo resurrectionis generalis, qui in verbo subsequenti manifeste insinuatur, apte præmittitur mysterium resurrectionis Christi, sicut causa efficiens suo effectui: cum resurrectio Christi à mortuis sit causa efficiens resurrectionis cæterorum, qui per ipsum resuscitabuntur, quemadmodum aperte testatur Apostolus capite. 15. prioris Epistolæ ad Corinthios, cum ait: Si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit. Vbi à negatione effectus procedit ad causæ negationem. Alter sensus est, de resurrectione generali omnium mora

T 5 tuo

tuorum, in hunc modum: Ipse Christus qui æternus est, primus & nouissimus, cum dies illa & hora aduenerit ab æterno cōstituta, veniens de cœlo descēdet ad terras, & stabit super puluere nostro: sic, inquam, stabit per potentiam virtutis suæ, quomodo artifex stat super opere vel incumbit operi: stabit, inquam, super puluere nostro, vt illum rursus compingat in corpus aptum ad inhabitationem animæ, iuxta ordinem dispositionemq; membrorum omnium quæ ante habuerat. Atq; ita apte cohæret quod sequitur: Rursus circundabor pelle mea. Illo enim qui deus et homo est stante super puluerem nostrum, pellis ista nostra & caro resuscitabitur. Potest verò & aliter legi atq; distingui propositus locus, in hunc modum: Scio redemptorē meum viuum, qui nouissimum super puluere surget. Quod similiter potest intelligi de resurrectione personæ ipsius Christi, qui nouissimum, id est, in temporis plenitudine, siue in fine sæculorum (vt vocat Apostolus) vel in nouissima hora (vt vocat dilectus discipulus) surrexit a puluere siue de terra ex mortuis. Vel de resurrectione generali omnium. Nam redemptor mundi Iesus, nouissimum, id est, in nouissimo die, in consummatione sæculi, confurget ad miserendum pulueris nostri, et stabit super illum, vt eum iterum resuscitet ad vitam, cuius tandiu videbatur oblitus, donec sine spiritu illum in terra reliquerat mortuum. Posset etiā Christus intelligi nouissimus, secundum despectionem quam in humanitate assumpta voluntarie sustinuit, iuxta illud Esaiæ: Vidimus eum, & non erat aspectus: & desiderauimus eum despectum, & nouissimum virorum, virum dolorum & scientem infirmitatem. Et in Psal. ipse de se loquitur: Ego sum vermis & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis. Hic autem virorum in passione nouissimus, post paululum victor mortis de terra surrexit, nosq; ipsos in se credētes ad gloriosam immortalitatem

Esa. 53.

Psal. 21.

talitatem olim resuscitabit. Hæc quidem ita iuxta catholici dogmatis veritatem, tum de personali Christi resurrectione, tum de generali nostrum omnium resurrectione, exponuntur. Nunc verò & subsequētia expendamus. Et rursus circundabor pelle mea.] In hebræo verbum est ambiguae significationis, vnde oritur varia lectio. Aliquando enim idem est quod contriuerunt, aliquando verò circundationem significat. Vnde quidam sic vertunt: Et iterum circundabuntur hæc pelle mea, vt per hæc demonstrantur omnia quæ in pelle continentur: quæ sensum nostra lectio clarius explicat. Alii verò iuxta alteram significationem verbi sic vertunt: Post pellem meam contriuerunt vel consumpserunt hanc, in hunc sensum: Vermes aut vlcera aut dæmones, non solum pellem absumpserunt, sed post cutē, etiam hanc carnem corroserunt. Qui sensus cum sequentibus pulchre coheret, sicq; connectitur: Quamuis nunc in corpore meo tantam sustineo miseriam, tantamq; corruptionē, vt non solum pellis corrodat, sed etiā interior cōsumatur caro: attamen nō obstāte illa miseria, certissime confido, qd de hac ipsa eadem carne olim resuscitata & in melius diuina virtute reparata, deū meum hisce corporeis oculis contuebor. In eo autē quod sequitur: Quem visurus sum ego ipse &c. nihil est ambiguitatis aut diuersitatis in Hebræo, nisi quod ad verbū legendum videtur: Quem visurus sum ego mihi: pro quo noster interpretes dixit, ego ipse, quasi tantū emphatice adiectum sit mihi. Quanquam potest & aliter sic intelligi, vt sit datiuus secundum vim acquisitionis a verbo videre relictus, in hunc sensum: Quē ego visurus sum, meo maximo commodo & sempiterno emolumēto. Scimus nimirum (iuxta Apostolum) cum apparuerit ipse Christus vita nostra, qd et nos cū eo apparebimus in gloria. Postremo, pro eo quod in huius conclusione sententiæ, nostra lectio habet: Reposita est hæc spes mea in sinu meo, alii vertunt: Defecerunt vel consumpti

Col. 3.

sumpti sunt renes mei in sinu meo. Quod ita intelligitur: Hæc omnia quæ dixi, certissima spe expecto, etiamsi nunc ita sim corruptione putrefactus vsque ad intima corporis, vt etiam renes mei qui in occultissimis corporis latitant, in lumbis, à corruptione non sint liberi. Videbuntur hæc forsitan alicui dicta prolixius, & superuacaneæ iuxta varietates omnes tractata. Mihi verò non ita: quin potius hac in re operæpretium mihi videor fecisse, qui iuxta omnes varietates lectionum secundum speciem admodum variantium, clarissime atq; certissime hic tradi catholicæ veritatis doctrinam demonstraui. Radicem verbi inueniamus contra eum.] Radicem verbi quærere aduersus aliquem, est, data opera occasionem quærere contradicendi, etiam sine ratione, & vbi sermo eius qui loquitur contradictionem non meretur. Idem ferè est quod in Euangelio legimus, sæpe quæsiuisse impios Phariseos, rapere aliquid ex ore Domini Iesu, vel in sermone eum capere. Fugite ergo à facie gladii.] Finem huius capituli græca æditio paulò aliter legit, in hunc modum: Cauete ergo & vos à tegmine. Indignatio enim veniet super impios: & tunc scient, vbi sit ipsorum materia vel substantia. Quod ita potest intelligi: Cum satis clare meam cognoscatis sententiam, cauete vobis à vano tegmine aut falso velamine, ne videlicet sub aliquo prætextu meæ sententiæ veræ contradicatis, vt pote vel zelum dei prætexentes, vel aliquid huiusmodi, cui simpliciter accedere debetis, si non dei velitis iram incurrere. Alioqui veniet super vos ira dei, quæ super omnes impios & contradicentes veritatis veniet: & cum venerit, tunc cognoscent impii, vbi nam sit imperpetuum permanens ipsorum substantia, tunc experientur locum & statum suæ æternæ miseriæ. Atq; ita in idem ferè redit sententia cum nostra lectione. Est autem hæc admonitio similis illi quam in capite. 13. tractauimus: Nunquid deus indiget vestro mendacio? &c. Ac deinde: Ipse vos arguet,

Mat. 19.
10. 22.

guet, quoniam in abscondito faciem eius accipitis. Statim vt se commouerit, turbabit vos &c. Nam & ista de terrore iudicii diuini, à nobis suo loco sunt exposita. Confer loca ambo iuxta nostram expositionem, & magnam inuenies vtriusq; consonantiam.

XX. CAPITIS

ELUCIDATIO.

His verbis Iob, Sophar Naamathites suo ordine secundo loquuturus, ita respondit: Tu quidem iudicium dei proponens terribile, hac ratione nobis imponere vis silentium: cum eius consideratio vel maxime ad loquendum me impellat, & planè cogat. 2 Quia enim scio terribile iudicium imminere omnibus impiis, hinc ego audiens sermones tuos blasphemos, qui ad nihilum valent nisi ad prouocandum iram dei, meritò in me ipso conturbor, & cogitationibus variis inuicem sibi succedentibus sollicitor, 3 atq; in diuersa anxius animus meus pro tua emendatione distrahitur, quemadmodum illis solet euenire, qui præter opinionem subito in aliquam veniunt perplexitatem. Non equidem vt audiendi impatiens loquar tibi, sed vt salutem & emendationem tuam desiderans. 4 Verba enim tua quibus me meosq; istos amicos videris velle docere, idq; non sine ignominia & acriori inuectione, patienter audire sum paratus: 5 Verum vbi te audio huiusmodi loquentem, & in tua aduersus deum querimonia, & in exprobratione eorum qui tibi bene consulunt persistentem, vrget me conscientia vt tibi respondere debeam: suggeritq; mihi mens mea tua dicta prudenter intelligens atq; diiudicans, quæ ad tuam correptionem & emendationem proferre debeam. Quoniam verò nimium licenter ex ore tuo sermones profundis, perinde quasi omnem semel timorem abieceris, non video quæ impræsentiarum commodius ad tuam correptionem valeam proferre, quam

CAP. XX.

Respondens autè Sophar Naamathites, dixit:

2 Idcirco cogitationes meæ variæ succedunt sibi, 3 & mens in diuersa rapitur.

4 Doctrinam qua me arguis audiam,

5 & spiritus intelligentiæ meæ respondit mihi.

quàm si iudicii illius cuius tu iam coepisti mentionem facere, terrorem & horrorem tibi latius descripsero: ut vel sic ab huiusmodi tuo proposito desistas.

6 Hoc scio, à principio ex quo positus est homo super terram, quod laus impiorum breuis sit, & gaudium hypocritarum ad instar pun-
cti.

8 Si ascenderit usque ad cœlum superbia eius, & caput eius nubes tetigerit,

9 quasi sterquiliniū in fine perdetur:

6 Illud autem imprimis certissimum est atque exploratissimum, utpote longa experientia ab initio sæculi, ex quo genus hominum à Deo creatum inhabitauit super terram, compertū, quod hominum impiorum laus & gloria, in qua ad tempus laudari ab adulatoribus & gloriari apud semetipsos videntur, ad modum breuis & modicæ existat durationis: 7 & gaudium siue gloria impiorum istorum hypocritarum, qui verè Dei timorem non habent, licet falso sibi de sanctitate blandiantur eamque mentiantur, (quemadmodum facere tu videris, qui ut teipsum iustifices Deum non vereris in futurum dicere) non nisi ad punctum siue momentum temporis perduret: cum tempus omne vitæ huius, si ad eternitatem conferatur, verè non aliud quam punctum aut momentum debeat aestimari. Statim verò post exactum huius vitæ tempus, hypocritæ turpitudine, quantumuis eam nunc occultare conetur, omnibus fiet manifesta, & pro inani ac momentaneo gaudio, æternæ accipiet confusionis opprobrium atque tormentum. 8. Etiam in altissimam gloriam eleuetur impius atque hypocrita, & ad exaltationem summam quæ in hoc mundo potest homini contingere prouehatur, ita ut videatur iam cœlum vertice pulsare aut nubes contingere, quæ humano aspectui iudicatur maxima altitudo: si item in corde suo per superbiam usque adeo inflatur & intumescat cor impii & hypocritæ, ut etiam se Deo aut deat vel æquare vel præponere, 9. post paululum ipse sibi demonstrabitur, quis sit & qualis fuerit, & nimium cito illa omnis superbia & exaltatio declarabitur fuisse nihili: quando vel morte adueniente, vel etiam Dei iudicio mortem præueniente, quasi viliissimum & sordidissimum sterquiliniū perdetur, ventendus in corruptionem & putredinem, futurus abominacioni omnibus intuentibus: 10. adeo ut il-
qui

qui pauloante illum ut magnum sanctum & gloriosum suspexerat, cum admiratione & insultatione dicant. Vbinam iste modo est? Quid huic accidit principi aut in aclyto viro? Hucine rerum venit ille triumphator mirificus? 11. Postea verò quàm semel hinc illum mors abripuerit, non ultra inter homines in vita ista videbitur, nec apparebit vnquam in pristina gloria: ad eum modum quo somnium aliquod magnificum, quod donec versatur in animo dormientis magnum aliquid videtur & mirifice oblectat habentem, ubi verò expergefactus fuerit subito abscedit, inanemque & contristatum relinquit eum cui illuserat. 12. Et quomodo visio phantastica, quæ subinde apparere solet per noctem, subito dissiparet & ultra non redit, nec inueniri potest si quaratur per diem, sic & felicitas omnis impiorum: quæ donec pro statu huius vitæ in tenebris ignorantia, quasi in nocte quadam viuimus, videtur esse magnum aliquid, post mortem deo iudicante dissipabit, ac prorsus nihil fuisse monstrabitur. 13. Oculi eorum qui pauloante illum viderant in sua gloria pulchre florentem, floridamque triumphantem, iam non eum videbunt, quem cum admiratione solent quasi tremendum aliquid numen suspicere, ac tantum non adorare: 14. neque agnoscat eum ultra locus quem in vita obtinuerat, non illi dabitur imperpetuum ultra reditus ad pristini honoris dignitatem: neque locus habitationis quem sibi magno studio extruxerat & exornauerat, quasi imperpetuum in eo permansurus, ultra eum agnoscat vel suscipiet, posteaquam semel vita fuerit defunctus.

15. Non solum autem ipse male peribit, verum etiam filii quos hæredes se habiturum sperauerat, post ipsius infelicem exitum, in magna viuunt egestate, ita ut necessariarum quoque rerum defectu laborent: Dei iudicio sic disponente, ut quæ aliis ipse per vim ac fraudem iniuste abstulit, ab ipso quoque & filiis eius rursus auferantur.

10 Qui eum viderat dicet ubi est?

11 Velut somnium auolans non inuenietur:

12 transiet sicut visio nocturna.

13 Oculus qui eum viderat non videbit,

14 neque ultra intuebitur eum locus suus.

15 Filii eius atterentur egestate,

auferantur, vel per violētiam a sui similibus, vel per iustitiam ad restituendum iis a quibus rapta fuerāt.

16 *Manus illius reddet ei dolorem suum.*

17 *Ossa eius implebuntur vitis adolescentie eius,*

18 *cum eo in puluere dormient.*

19 *Cum enim dulce fuerit in ore eius malū abscondet illud sub lingua sua.*

20 *Parcet illi,*

21 *non derelinquet illud,*

16 Huius autem mali omnis quod tam in se quam in impietate sua dum viueret peregit, quibus sic grauius & in se & in suis meruit puniri. 17 Omnia enim eius intima, vsque ad medullas ossium, & vires omnes corporis & animae impleta fuerunt, dum viuerent, pessimis & omnigenis vitis, in quibus ab adolescentia a primis annis assuevit, & ad finem vsque vitae sine poenitentia permansit.

18 Atque haec impietatis opera, quae ab adolescentia sua patrare cepit, vsque ad extremum vitae diem illum non deserent, sicut nec ipse ea deseret: imo quae cum eo in hac vita patrauit mala (vt ita loquar) cum eo in puluere dormient, id est, morientem hincque discedentem sequentur vel comitabuntur, vt videantur cum eo quasi ad sepulchrum deferri & in sepulchro recondi. Sola enim opera, vt propria, defunctos comitantur, siue bona siue mala: cum caetera omnia, super terram, tanquam aliena relinquuntur.

19 Vis autem vt per hypotyposim tibi depingam, quomodo impius in peccato se oblectans sine poenitentia perseueret, ac deinde quem habeat amaritudinis exitum illius peruersitas. Quomodo is qui electuarium aliquod dulce tenet in ore, non statim illud deglutit aut in stomachum traicit, sed magis illud occultat sub lingua & studiosè illic retinet, vt diutius in ore permaneat suauitas saporis illius quo vehementer oblectatur. 20 Neque statim illud

dentibus comminuit aut deuorat, quomodo panem cibarium aut alium aliquem vulgarem cibum mox vt in os iniicimus, comminuentes in stomachum traicere festinamus: sed quasi parcendo leniter illud lambet, & ne dentibus comminuetur sollicitè cauebit: 21 & non derelinquet illud nec patietur

transire cito ad stomachum, quomodo cibum comminutum statim transmittimus illuc: sed

sed quandiu poterit, in ore retinebit, vt diutius oblectetur in saporis dulcedine: 22 imò cum iam non vltra in ore tenere illud potuerit, gutturis meatum stringet lingua, quantum poterit, ne tota saliuā subito transeat, sed paulatim, vt gulam saporis relinquit, quia oblectet prolixius. Ad hunc sanè modum cum peccatore res habet, qui cum in peccato oblectatur, induci non potest vt poenitentiam agat, ipsumque detestetur, condemnet, abneget, confiteatur & puniat: sed cum proposito in eo perseuerando, fouet atque dissimulat, imò excusationes quaerit, & velamenta praetendit, vt sine remorsu & aliorum reprehensione libere possit perficere quod desiderat. Sed vide ex aduerso, quem haec impoenitentia habitura sit exitum.

23 Veluti si panis qui in ore sapidus est, cum in ventrem fuerit traectus, in praesentissimum pessimumque venenum vertatur, quod vehementissime eius qui manducauit viscera excruciet: ita peccati quod tanquam quotidianum pabulum fuit impio dum viueret, quo nimirum oblectabatur & pascebatur dum ipsum quasi adhuc in ore masticaret, id est, donec ipsum in vita ista patraret, tandem ubi per mortem finis fuerit impositus peccandi, in amarissimam ei conuertetur amaritudinem: & pro modicaeque momentanea delectatione, quam exterius carni ex peccati voluptate perferit, infelix anima cruciatus amarissimos, eosque sempiternos, cogetur perferre, mortem scilicet aeternam, peccati stipendium.

24 Veluti si is qui nimirum comederit mellis aut alterius cibi dulcioris, cogatur quae comedit euomere, atque ita amaritudinem & dolorem longe maiorem sustinere, quam prius in esu habuerit oblectationem: 25 aut si quis eum qui escis ventrem distensum habet, in terram proiectum, pedibus conculet, sicque violentia cogat comestos cibos per os rursus emittere, cum summo dolore & angustia: ita cum impio agetur diuino iudicio, quando pro diuitiis hic super terram iniuste conquisitis, & affe-

V ctu

22 *Et celsabit in guttore sua*

23 *Panis eius in utero illius uertetur in fel aspidum, intrinsecus.*

Rom. 6.

24 *Diuitias quas deuorauit, euomet: 25 et de ventre illius extrahet eas Deus.*

26 Caput aspidum suget, et occidet eum lingua uiperarum.

27 Non uideat riuulos fluminis, torrens, mellis & butyri.

28 Luctus que fecit omnia,

Et infatiabili quasi deuoratis, seuerissimam cogatur apud districtum illud tribunal iusti iudicis reddere rationem: & pro modica delectatiuncula vix horaria aut momentanea, quam ex illis accepit, aeterna cogetur velit nolit ferre tormenta. 26 Veluti si quis ventrem habens plenum sanguine pauperum, & corpus bene curatum habens ex rapina, in ultionem sui peccati tradatur pessimis serpentibus in potestatem, ita ut aspides & alia qualibet venenosa animalia sanguinem illius exugant, & carnes rodant atque exedant linguae venenatae viperarum aliorumque pessimorum serpentium: ita impius qui modo per vim & fraudem pauperes opprimens, diuitias sibi accumulabat, ubi satis impinguatus fuerit, diuino iudicio tradetur in portionem pessimis demonibus; hisque dabitur in potestatem: ut sicut ille pauperum sanguinem sine misericordia exuxit, eoque se impinguauit dum uiueret, sic ipsi vicissim illius exugant sanguinem; eoque impinguentur & fatientur, id est, sine misericordia poenis ac tormentis ineffabilibus illum sine fine afficiant. 27 Longe fiet impius ab illa sanctorum felicitate, in qua perfruuntur omnium bonorum abundantia, non ei dabitur gustare dulcedinem fluminis supernam Hierusalem latificantis, quod in modum torrentis dulci impetu currit, & quasi per riuulos circumquaque fluit lacte & melle, ad plenam refectionem omnium animarum sanctarum, quae inebriabuntur ab ybertate domus dei, & potabuntur torrente voluptatis eius, sed bibent de stagno ignis ardentis & sulphuris, unde ascendit fumus tormentorum in facula, & de uino ira dei, quod mixtum est mero in calice ira eius. 28 Non solum autem hac damni poena impius punietur, verum etiam sensus poena ineffabili torquebitur & cruciabitur, in igne & sulphure atque in exterioribus tenebris, ubi pro omnibus quae hic operatus est malis, iustitiae diuinae seueritate poenas dare cogetur.

re cogetur: nec dimittetur inde, donec persoluat uersum debitum, usque ad quadrantem nouissimum.

29 Verum id forsitan utcumque tolerandum uideri posset, si tormentorum immanitate breui momento absumeretur is qui cruciatur. Siquidem tormenti grauitatem consolaretur breuitas cruciatus. Nunc uero erit sine fine cruciatus impius, & mors sine morte: quare morrem, & fugiet ab eo: & quum semper cruciatus intolerabilis sit perlaturus, nunquam tamen secundum substantiam consumetur: diuino iudicio sic eum sustentante in substantia, ut semper puniatur in poena. 30 Secundum proportionem, id est, multitudinem & magnitudinem peccatorum suorum quae in hac vita parravit, illic tunc penas sustinere cogetur: secundum mensuram delicti, erit plagarum modus: quantum glorificauit se & in deliciis fuit, tantum accipiet tormentorum & luctus: neque vel minimum aliquid permanebit inultum, ex omnibus quae hic parravit, & non egit poenitentiam. 31 Causa uero huius tam horribilis damnationis, ipsa fuit crudelis impius iniustitia, qua pauperes & inopes uolenter oppressit, domos eorum spolians & substantiam diripiens sine omni misericordia, ita ut neque necessaria ad sustentationem eis relinqueret. 32 Et quum ita aliorum bona diripisset, non est reuersus a crudelitate & impietate sua, ut ageret poenitentiam, damnumque repararet illatum et ablata restitueret, sed ad mortem usque impunitus permansit, aliena occupans bona: imo tam fuit insatiabilis eius auaritia atque rapacitas, ut nunquam ad mortem usque potuerit eximpleri, sed plura adhuc rapere desiderabat, eratque diuitius rapinis daturus operam, nisi morte fuisset prohibitus. 34 Denique ea ipsa quae iam per rapinam assequutus fuerat pro voto, miser stabili domino possidere, hisque pro libito uti non poterit: vel quia ipse per mortem a bonis illis separabitur, cogeturque ea relinquere; vel quia etiam uiuentem

29 nec tamen consumetur.

30 iuxta multitudinem aduentionum suarum, sic esse sustinebit.

31 Quoniae constringens nudauit pauperis domum.

32 rapuit, & non edificauit eam,

33 nec est satiatus uenter eius.

34 Et cum habuerit quae concupierat, possidere non poterit.

35 Non remanet
sit de cibo
eius,

36 et propterea
nihil permanebit de
bonis eius,

37 Quia satietas
sua fuerit, ardebit
et abitur,

38 et aestuabit,
et omnis dolor
irruet super eum,

39 Utinam impleatur
venter eius,

avaritia non permittet acquisita contingere: vel quia adhuc viuo eo, rursus ab eo diripientur illa, quo modo prior ipse ab aliis rapuerat. Profecto autem miseranda res erit illi impio, tantas imperpetuum luere poenas, pro iis quae vix momento potuit possidere, aut vilo vsu contingere. 35 Ita vero dum viueret auare & parce suis est vsus, vt de cibo eius quotidiano nihil vnquam superesset erogandum in subuentionem pauperum, neque vel micæ ab eius mensa veniebant ad pauperes, sibi soli viuens & nullam habens aliorum rationem, nec recogitans quod indigentium penuriae de sua abundantia debuisset subuenire. 36 Et quia sic dum posset non exhibuit proximis misericordiam, vicissim & ipse non consequetur a deo misericordiam, merebiturque dei iusto iudicio omnibus suis spoliari, sic vt moriens et ipsa bona temporalia cogatur derelinquere, & nullum ex eis meriti fructum secum valeat deferre. 37 Nunc quidem in hac vita dolorem non sentit, quandiu suis vtcunque vti permittitur. Verum posteaquam iam satis fuerit pro suo libito illis perfruitus, & quasi satietus iam atque impinguatus videbitur, tunc veniet super eum angustia & tribulatio: 38 tunc, inquam, dei imminente iudicio affligetur, ad modum eius qui intus vritur & exestuat: & dolor grauissimus omniumque dolorum maximus, subito irruet super eum, quomodo nonnumquam experientia monstrat in iis qui nimium cibo dulci se replent, post deuoratos cibos torsionibus horribilibus grauissime excruciantur. 39 Esto impleat ille nunc ventrem suum de sanguine pauperum, sinite enutriat nunc pinguem suum aqualiculum, curet cutem, saginet carnem suam de carnibus pauperum, impinguetur, incrassetur, dilatetur, & oblectetur quantum volet. Ecce in proximo aderit iudicium dei, quod finem imponet impietati simul & voluptari. Quemadmodum enim vbi porcus aut bos fuerit bene saginatus, procedit aduersus eum lanus, vt eum

vt eum malleo feriat aut cultro iugulet: 40 ita vbi iam aliquandiu impius iuxta suas concupiscencias, deo patienter sustinente, licenter patrauit impietatem, subito aduersus eum procedet in iudicium deus, emittetque & exercebit aduersus eum implacabilem iram consummatae indignationis, quam nemo vnquam poterit auertere, vel vltra mitigare:

41 & quomodo in pluuia continuo decidens multitudo guttarum, eum super quem cadunt vndique madidum reddit, sic deus ex omni parte super illum quasi pluendo innumeros ruere faciet dolores, quibus eum quasi aperto bello inuadet & oppugnabit, pugna terribili. 42 Euenietque tunc illi misero quod frequenter contingere solet, vt effugere quarens minora mala, incidat in longe maiora: quemadmodum si quis effugere volens arma ferrea, vtpote gladium aut lanceam, (aduersus quae exercitatus & munitus ad pugnam, aut gladiatoriae artis peritus, vtcumque se potest defendere resistendo) incidat in arcum aereum aut tormentum huiusmodi consimile,

cuius ictus vulnus est mortale, ipsum quoque scutum & arma perpenetrans. Ita sane impius in hoc mundo minora incommoda, vtpote famem, sitim, frigora, nuditatem, egestatem, aliaque huiusmodi studiose declinare laborat, etiam cum aliorum fraude & iniuria, interim tamen negligens prospicere sibi ab ira ventura & malis intolerabilibus, quae omnes impios manent, nec ea poterunt vlla via effugere.

43 Nimirum gladius ille anceps & terribilis diuinae ultionis, qui ad tempus, donec dissimulatus & expectat conuersionem impii, videtur quasi in vagina absconditus, tunc aperte proferetur, & terribiliter fulguris in modum resplendens apparebit acutissima illa romphea, non sine grauissimo dolore & amarissimo cruciatu eorum in quos desaxuet, & quorum intima penetrabit. 44 Mox vero vt diuinae ultionis in impium fuerit prolata sententia, & gladius ille diu vibratus tandem cor

V 3 eius

40 ut emittat in eum iram furoris sui.

41 & pluat super eum bellum suum.

42 Fugiet arma ferrea, et irruet in arcum aereum.

43 Gladius eductus & egrediens de vagina sua, & fulgurans in amaritudine sua.

44 *Vadent* eius perfoderit, gaudentes & exultantes super præ-
ueniēt su- da accurrent horribiles illi dæmones, vt eum in sua
per eum hor- am societatem infortissimam pertrahant. **45** Il-
ribiles, lic verò, absconditæ ei sunt & quasi in occultis præ-
45 *oēs tene-* paratæ, quas modo dum in luce huius mundi dele-
bræ abscondi- ctatur non considerat, tenebræ tenebrarum, tene-
bræ sunt in oc- bræ exteriores & horribilissimæ, in quibus perpe-
cultis eius. tuò vinculis æternis manus & pedes alligatus tor-
46 *Deuora-* quebitur, vbi non aliud erit quàm fletus & stridor
bit eum ignis dentium. **46** Ibi videlicet in tenebrosissimo il-
qui non suc- lo stagno & camino ignis ardentis & sulphuris, in
cenditur, fornace illa verè plusquàm ferrea, perpetuò crucia-
47 *afflige-* bitur, igne illo qui humana opera non succenditur,
tur relictus i- neque vt inter homines fieri solet ex vlla materia
tabernaculo construitur aut pascitur, sed in semetipso in consum-
suo. pibilis & æternus permanet, diuina virtute talis
 conditus, ad æternam impiorum punitionem.
47 Interim verò dum iste in inferno æternis
 tormentis iam addictus cruciatur, illi etiam quos
 in mundo reliquit bonorum suorum hæredes, filii
 & fratres aut cognati eius, qui tabernaculum ipsius
 siue domum inhabitant, & quæ iniuste congrega-
 uerat possidere volunt, etiam ipsi male habebunt, &
 diuino iudicio punientur non raro etiam in hoc sæ-
 culo, pro iniustitia patris quam imitari volunt, aut
 pro bonis iniustis quæ possident: neque vllum ex
 huiusmodi rapinis prosperum successum habebunt,
 etiam in hoc tempore. Quid multa? **48** Con-
 surgent totus orbis terrarum in die iudicii aduersus
 impium, loquenturq; & pugnabit pro deo contra
 insensatos cælum & terra, attestabunturq; & ap-
 plaudent æquissime sententiæ iusti iudicis, & ius-
 tam illorum condemnationem approbabit: quem
 admodum e contrario cælum & terra congaude-
 bunt tunc & applaudent pietati iustorum, qui ex
 eadem iustitia iudicis bona recipient præmia.
 Item angeli de cælis testimonium perhibebunt de
 impio

impietate illorum, & infernus in terra sese aper-
 riens, vt illos suscipiat atque absorbeat, testifica-
 bitur eos dignos esse damnatione huiusmodi.

49 Tunc videlicet in propatulo erit, & qua-
 si aperte ac manifeste in oculis omnium angelo-
 rum & hominum patebit, germen, flos, ornatus,
 gloria, & claritas domus illius: tunc manifeste
 videbunt omnes, quo exitu floridus ille quon-
 dam triumphator tandem consummetur.

50 Tunc is qui modo cælum videbatur con-
 tingere & nubes magno interuallo superare, osten-
 dente se ira iudicantis Dei, subito in impetu &
 violentia detrahetur vsque in profundissima ba-
 ratri.

51 Scilicet ista est, ô amice Job, por-
 tio infortis & miseranda hominis impii, quam ex
 Dei iudicio certissime sibi venturam expectare de-
 bet, si non agat impietatis suæ poenitentiam:

52 & ipsa est hæreditaria portio, quæ illi est
 certo & perpetuo addicta à Deo, pro verbis impie-
 tatis & blasphemix, quibus in hoc mundo non
 formidat illum prouocare. Quæ tu apud temetip-
 sum diligenter considerans, & quæta mente per-
 tractans, hortor vt tempestiue tibi prospicias,
 de præteritis quidem malis ommissa murmuratio-
 ne poenitentiam agens, & à futuris sollicitius ab-
 stinens.

49 *Apertū*
erit germen
domus eius,

50 *detrahe-*
tur in die fu-
roris dei.

51 *Hæc est*
pars hominis
impii à deo,

52 *hære-*
ditas verbo-
rū eius à do-
mino.

ANNOTATIONES

IN CAP. XX.

[Dcirco cogitationes mex variæ &c.] Nos id
 retulimus ad finem sermonis Job, vt videatur So-
 phar quasi retorquere verba in ipsum: quemadmo-
 dum frequenter fieri solet à disceptantibus, quibus
 V 4 etiam

etiam id gloriæ ducitur & ad victoriam multum facere videtur, si vnde hic aliquid conatur astruere, inde alter illud ipsum destruat, & oppositum sequi demonstret, vel e contrario: Non admodum dissimile est, quod iuxta nostram enarrationem hic agit Sophar. Iob enim terribile Dei iudicium proponens, hinc eos ab increpatoriis sermonibus prohibere conatur. Sophar verò, ex eodem argumento sibi nequaquam tacendum esse contendit. Quod dupliciter potest intelligi, utpote vel consideratione proprii iudicii, vel consideratione alieni. Primum enim, ipsi Iob metuebat, ne iudicio fieret obnoxius, si in proposita blasphemia perseveraret. Deinde, & sibi metuebat ex consensu in alienum peccatum, si Dei blasphemiam audiens non redargueret, pro viribus: intelligens nimirum quod multo post ait Apostolus, non solum morte dignos esse qui faciunt mala, verum etiam qui consentiunt facientibus. Maxime verò, cum amicum videret in tam periculosa versari desperatione, cui proculdubio etiam ex amicitia & familiaritatis iure, omnem quam poterat debebat instructionem & correptionem. Propter hæc videlicet tam sibi quam amico metuens, dicit se variis cogitationibus sibi invicem succedentibus turbari, ac mente in diversa rapi, iuxta modum eorum qui pro re qualibet magni momenti animo anxii solent. Profectò enim non parvi momenti est salus amici, atque etiam propria: nec minus parvi facienda est vel dissimulanda Dei iniuria. Pro eo autem quod nostra hoc in loco habet lectio: Cogitationes meæ variæ succedunt sibi, Alii verunt ex Hebræo: Cogitationes meæ respondere faciunt me: quod aliquanto etiam apertius nostræ favet enarrationi. Pro eo autem quod sequitur: Mens mea in diversa rapitur, alii legunt: Idcirco festinantia est in me: quod etiam cum nostra enarratione concordat, in hunc sensum: Quia timeo Dei iudicium, ideo festino ad respondendum tibi, ne si pro-

lixius

lixius te patiâr differentem, iterum demonstratis in blasphemiam. Alii legunt: Sensus meus vel mens mea in me est. Doctrinam qua me arguis, audiam.] Alii legunt: Correctionem ignominia meæ vel castigationem opprobrii mei audiam: quod eundem cum nostra lectione sensum habet.

Hoc scio, à principio.] Hebræa lectio per secundam personam habet: Nonne hoc scis vel nosti, à principio vel à sæculo? Gaudium hypocritæ ad instar puncti.] Videtur hic hypocrita, sicut & in aliis aliquot locis huius libri, accipi generaliter, pro homine impio. Nam ea quæ sequuntur per totum caput, non videntur peculiariter esse pœna hypocritæ eius quem nos vulgo hoc nomine intelligimus, sed generaliter impiorum, & maxime crudelium oppressorum. Et forsitan peculiariter hoc nomine vult notare eos qui tyrannice præsumunt, non ut subditorum bonum quærentes, sed tantum propriis studentes commodis. Hi enim meritò hypocritæ dici possunt, qui secundum veritatem aliud exhibent quam quod professionis aut status sui conditione demonstrant. Eo enim ipso quod præsentis aut iudicis locum vice Dei occupant, quasi iustitiæ administratores, impietatis persecutores, & defensores virtutis, sese ostentant: propter quod & reges nominantur & iudices, ac patres populi & τυράννοι antiquitus à servando sunt dicti, quasi servatores populi: quomodo in secundo huius libri capite æditio græca, Baldath appellat tyrannum Suchitarum, id est, regem & principem: tamen si usus iam obtinuerit, ut vocabulum illud potestatis abusum in malum significet. Cum igitur iudices ab eo quod ex loco suo profitentur quam longissime distant, imò prorsus ex diametro dissidentia agunt, non solum non defendentes, sed etiam opprimentes sine causa pauperes: quare non optimo iure illos pessimos & perniciosissimos dixerimus hypocritas. Atque hi sunt in quos potissimum amarissima ista dicta amicorum compe-

V s tunt.

Nota.

tunt, atq; ex proposito diriguntur: id quod manifeste comperiet verum esse, qui ipsa textus verba, & quæ hic modo à Sophar dicuntur, & quæ in superioribus ab aliis sunt prolata, diligenter expendit. Ere enim omnia aduersum eos quos nunc vulgato nomine tyrannos appellamus, diriguntur. Quemadmodum videlicet cum supra Eliphaz diceret: Congregatio hypocritæ sterilis, quod de huiusmodi loqueretur visus est indicare, in eo quod euestigio subnectit. Et ignis deuorabit tabernacula eorum qui munera libenter accipiunt: quod iniustis iudiciis & oppressoribus hominum, sicut & cætera omnia quæ antecesserant, apertissime conuenit. Si ascenderit vsq; ad cælum superbia eius.] Videtur hyperbolica esse loquutio. Potest autem superbia indifferenter accipi, vel vitium elationis, vel ipsa status eleuatio & sublimitas dignitatis. Cui sensui fauet, quod quidam pro superbia legunt exaltationem. Cæterum, æditio græca hoc loco peculiariter illos notare videtur, quos vulgo censemus hypocritas, quæ sic habet: Si ascenderint in cælum, eius dona, sacrificium autem eius nubes tetigerit, quando utique videbitur iam firmatus esse, tunc in finem perdetur. Quod hunc habet sensum: Hypocrita apud se superbiens & in semetipso confidens, cum donis & sacrificiis suis existimat se Deum habere velut deinctum, & penè angelis ac diuis parem se reputat, hac sua superbia seipsum perditioni reddet obnoxium. Huius pulchrum exemplum nobis in euangelico Pharisæo proponitur: qui cum dona sua & sacrificia, stans apud semetipsum, in cælum vsque iactaret, dicens: Ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo. Non sum sicut cæteri homines, & alia huiusmodi, condemnabilem sese demonstrauit, dicente Domino de publicano qui humiliter veniam poposcerat: Amen dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam præ illo. Huc & illud

Lucæ. 18.

pertinet, quod ex Propheta in confutationem hypocritarum nimium in suis donis & sacrificiis confidentium, adduxit dominus: Misericordiam volo, et non sacrificium. Neq; ultra eum intuebitur locus eius.] Potest intelligi tripliciter. Primo, de statu dignitatis suæ, qui eum ultra non intueri dicitur, eò quod eum non suscipiet iterum redeuntem. Ita intelligit Philippus, et nos in Elucidatione priori loco sic enarrauimus. Secundo intelligitur de ipso loco habitationis. Nec iste enim iterum illum recipiet semel vita defunctum. Etiam hunc sensum in Elucidatione secundo loco nos attigimus. Tertio accipitur continens pro contento, vt sit sensus, neminè eorum qui locum defuncti inhabitant ultra illū esse visurum, postq̄ semel disparuerit. Posset & quarto sic accipi hæc oratio, vt per hypallagen pronuntiata, in hunc sensum: Non cognoscat ipse ultra locū suū, quomodo & in Psalmis de impio dicitur: Non cognoscat amplius locum suum. Et rursum de homine in specie: Spiritus pertransibit in illo & non subsistet, et non cognoscat amplius locum suum. Homo enim post mortem non ultra redibit ad locum pristinum, neq; cum eo quicq̄ illi erit commercii. Filii eius atterentur egestate.] Quidam verunt; Filii eius current pauperes, quod cum nostra lectione aperte consentit. Alii: Filii eius satisfaciunt pauperibus vel placabunt pauperes, id est, pro vi & iniuria à patre illata pauperibus cogentur eis satisfacere, atque etiam supplicando eos placare. Cui ferè consonat quod habet Græca æditio: Filios eius perdent minores: id est, inferiores & despecti, cuiusmodi habentur pauperes, audebunt in illos insurgere, poscentes satisfactionem pro illata sibi à patre iniuria. In altera autem parte, pro eo quod nostra lectio habet: Manus eius reddēt ei dolorem suum, alii sic vertunt: Manus eius reddent quod rapuit. Quod intelligi potest de ipso defuncto. Quia enim ipse moriens nihil secū defert

ex omni

ex omni sua substantia, sed omnia hic relinquit, dicitur ipse quasi manu sua reddere quod rapuit: dum nunc eorum coactus relinquit dominium, & quasi manum ab eis retrahit, quæ prius violenta possessione obtinebat. Vel accipiendo numerum singularem pro plurali, manus eius, id est, eorum (nèpè filiorum) restituent quod pater rapuerat, Alii vertunt, Manus eius reddent dolores. Quæ lectio secundum nostræ lectionis sensum in Elucidatione expositum, rectè potest intelligi, sicut & lectio æditionis Græcæ, quæ sic habet: Manus eius accendent dolores. Sibi enim impius suis iniquis manibus accendit & fabricavit dolores sempiternos. Quauis et de doloribus filiorum id possit exponi, quod pater moriens & iniusta bona filiis quasi hæreditatem relinquens, magnam eis præbeat materiam dolorum atq; miseriarum, posteaq; illa pacificè & prosperè possidere non poterunt. Cum eo in puluere dormient,] Figuratus est accipiendus hic sermo. Alioqui sensus esset impius, peccata dormire in puluere. Quæ enim peccata sint in anima, consequens esset animæ quæ dormire in puluere, si peccata in puluere dormirent. Dicuntur autem hic dormire cum impio in puluere simul vitia eius, eò quòd hæc sola eum comitentur, iuxta id quod in Apocalypsi dicitur: Opera enim illorum sequuntur illos. Huc pertinere videtur quod supra dixit Iob: In profundissimum infernum descendent omnia mea, iuxta sensum illic nobis expositum. Cæterorum verò omnium, quæ in hoc mundo videbatur impius possidere, nihil cum eo in puluere dormiet: quoniam super terram relinquet omnia, iuxta quod in Psalmo dicitur: Diues quum interierit, non sumet omnia, id est, nulla (quomodo in Commentariis libri Psalmorum illud à nobis enarratum est) neq; descendet cum eo gloria eius. Et iterum: Relinquent alienis diuitias suas. Cum enim dulce fuerit in ore eius malum] Simul proponit similitudinem, & eandem applicat

cat. Satis clarè & similitudo & applicatio in Elucidatione declarantur. Exponit ad hunc modum etiã Philippus, dicens, hoc modo loquendi significari perseverantiam in vitiis, ab adolescentia patris usque ad mortem. Diuitias quas deuorauit euomet &c.] Prouerbialis iste est loquendi modus, quo utimur, quum significare volumus, quempiam pro percepta delectatione modica multò grauiorem percepturum amaritudinem. Nimirum vomitus ipse multò plus habet amaritudinis, quàm habeat ingurgitatio oblectationis. In versu autem qui sequitur: Caput aspidum suget, nomen caput accipi potest in casu nominatiuo, secundum quod à nobis in Elucidatione expositum est. Cui videtur aptè coherere quòd sequitur: Et occidet eum lingua viperæ: ut sicut caput aspidum dicitur sugere eius sanguinem, sic lingua viperæ eum occidere, eiusq; carnem vorare, sicq; simul ab aspide & vipera perimatur & consumatur impius. Potest autem & in accusatiuo casu accipi, ut sit sensus, impius sugere caput aspidum: vel (ut alii legunt) venenum aspidum. Cui sensui fauet quòd habet æditio antiqua. Furrorem draconum suget. Non videat riuulos fluminis, torrentis mellis & butyri.] Possunt ista exponi de bonis gratiæ, & spiritualium donorum abundantia, quæ pii in hoc sæculo per spiritum sanctum accipiunt: aut de bonis gloriæ, quæ in patria superna ad omnem plenitudinem electos satiant atq; que inebriant. Hæc enim flumina sunt, de quibus Saluator ipse in Euangelio ait: Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc enim (ut ait subsequenter Euangelista) de spiritu sancto quem erant accepturi credentes, dixit dominus. Huius quoq; fluminis aqua erat, quam pollicebatur Samaritanæ, dicens: Petistes à me, et dedissem tibi aquam viuam. Qui bibit ex ea, non sitiet in æternum. De hoc flumine & illud potest intelligi, quod in Psalmis dicitur: Fluminis impetus lætificat ciuitatem

Ioan. 7.

Ioan. 4.

Psal. 45.

- tatem Dei, sanctificauit tabernaculum suum altissimus. Et iterum, sub nomine torrentis de hoc flumine alibi dicitur: Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Cuius torrentis potatio, quomodo mentes beatas inebriet & satiet, prolixè à nobis in Commentariis super Psalmos, adhibitis corporalibus exemplis, in tractatu versus illius est declaratum. Denique hic est ille fons vitæ, de quo in Psalmis dicitur: Apud te est fons vitæ. Et iterum, in Apocalypsi ait: Is qui sedebat in throno: Ego sitienti dabo bibere de fonte vitæ gratis. Idemque est ille fluuius qui in Apocalypsi per angelum dilecto discipulo reuelatur, eodem ita dicente: Ostendit mihi fluuium aquæ viuæ splendidum, tanquam crystallum, procedentem de sede Dei & agni, in medio plateæ eius, & ex utraque parte fluminis lignum vitæ afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum, & folia ligni ad sanitatem gentium. Et omne maledictum non erit amplius &c. Non ergo ista sunt flumina illa Babylonis, super quæ sedentes flebant in terra aliena, suspensis ad salices organis: neque flumina sunt Egypti in quorum medio cubat draco: neque flumen illud sunt magni Euphratis, in quo (vt Apocalypsis habet) alligati erant quatuor angeli mali exterminatores hominum. Multo verò minus stagnum illud videri possunt ignis ardentis et sulphuris, in quod vitæ proiecti sunt bestia & pseudopropheta, seductores hominum, vbi pars est omnium impiè agentium atque mendacium, in quo non est vita sed mors secunda, vbi non sunt mel & butyrum, sed ignis & sulphur, quemadmodum & in Psalmis dicitur: Ignis, sulphur, spiritus procellarum, pars calicis eorum. Vbi non sunt deliciae oblectantes, sed poenæ cruciantes, quemadmodum de damnatis scribitur, quod cruciabuntur igne & sulphure, in conspectu angelorum sanctorum & ante conspectum agni, ita vt ascendat fumus tormentorum in sacula

saeculorum, neque habebunt requiem die ac nocte. Sunt autem flumina ista mellis & butyri, in quo omnium bonorum abundantia & suauitas designatur. Siquidem melle nihil dulcius, butyro nihil pinguius. In cuius etiam plenitudinis mysterio, terra illa promissionis quæ Iudæis carnalibus in typo futuræ patriæ fuit repromissa, lacte & melle roties manare dicitur. Atque etiam illud forsitan, quod apud Esaiam de Emanuele nostro dicitur, quod butyrum & mel comedet, ad idem pertinet mysterium. Quod autem dicit, non simpliciter riuulos mellis & butyri, nec solum flumina mellis & butyri, nec solum torrentes mellis & butyri, facit ad significantius exprimendam plenitudinem & sufficientiam. Vnde quidam sic vertunt, in eodem casu: Non videat riuulos, flumina, torrentes, mellis & butyri: Quæ ita possunt iucunda consideratione distinguui, vt flumina dicantur, ad significantium inexhaustam sufficientiam & æternitatem boni immensi: torrentes, ad signandam copiosissimam plenitudinem & abundantiam: riuuli autem, ad designandum huius boni communitatem, quod per omnem cœlestem illam Hierusalem diffunditur et æquè adest omnibus. Veluti si flumen magnam per ciuitatis medium fluens, riuulos a se spargat per singulas ciuitatis illius plateas, vt singuli quantum velint iuxta domos suas hauriant. Quidam verò ista omnia ad temporalem felicitatem referunt, nimium iudaizantes: quorum sententiam nequaquam probamus, malentes imitari patres orthodoxos, Philippum, Gregorium, Bonauenturam, Thomam, & alios probatæ fidei, qui locum istum nobiscum de futuræ felicitatis priuatione exponunt, quemadmodum et illud quod proxime sequitur: Vnet quæ fecit omnia, nec tamen consumetur &c. de poena illa sempiterna gehennæ quam sustinebunt, nobiscum item clarè interpretantur.

Luct

Luet quæ fecit omnia, nec tamen consumetur.]
 Quomodo impij in æternis supplicijs nunquã sint
 consumendi, proluxè à nobis declaratum est in Psal
 mum. 49. in tractatu verbi illius: Laborabit (impia
 us) in æternum, & viuet adhuc in finem. Quod ean
 dem prorsus habet sententiam cum eo quod hic di
 citur. Quod enim Dauid ait, laborabit in æternum,
 iste dicit: Luet quæ fecit omnia: & quod ille dixit,
 & viuet adhuc in finem, hic dixit, nec tamen con
 sumetur. Sciendum etiam est, beatum Hieronymũ
 data opera paraphrasticè hunc locum reddidisse, ad
 exprimendum apertius catholici dogmatis firma
 mentum: id quod & alias non paucis in locis fecit
 se comprobatur, quemadmodũ nominatim in pro
 ximum caput annotauimus, tractantes locum illum
 de resurrectione: Scio quod redemptor meus viuit.
 Quæ quidem diligentia & obseruatio adeo in viro
 sancto non est vituperanda, vt etiam laudi sit tribu
 enda: & fidei suæ hinc magnum ille meretur preco
 nium, quod ea quæ secundum verborum tenorem
 arida aliqua intelligentia potuissent eludi verius q̃
 exponi, maturo consilio decreuerit immutatione
 modica verborum, iuxta magis dignam sententiã,
 quam Christianus ipse & orthodoxus in verbis il
 lis intelligebat, clarius exponere. Neq; enim ideo
 interpretis negligit aut minus præstat officium, si ea
 dem opera & sententiam exprimat & claritatẽ ora
 tioni adiiciat. Quemadmodum videlicet ea quæ su
 pra de resurrectione à Iobo fidelissime dicta sunt,
 verbis ipsis vt sunt in Hebraismo inhærendo, pos
 sent facile arida aliqua interpretatione, ab ingenio
 so & literali aliquo Iudæo, cui esset curæ resurrectio
 nem negare (cuiusmodi erant Sadducæi) conficta,
 sic exponi, vt generalis resurrectionis mortuorum
 nulla inde haberetur confirmatio. Ar verò ipsius ver
 sio, nihil recedens à sententia verborum, quæ sunt in
 Hebraismo (ita vt neq; curiosissimus Hebræus sin
 gulos apices obseruans possit illum calumniari) ita
 clarè

clarè & apertè exprimit fidem quam de generali
 resurrectione mortuorum catholica tenet Ecclesia,
 vt etiam ab impudentissimo tergiuersatore nõ pos
 sent in alium sensum ipsius verba torqueri. Ita sanè
 & hoc in loco id quod habet textus Hebraicus, ve
 re sententiam istam continet & significat, quã cla
 rius expressit Hieronymus. Verum quia verba ip
 sa vt in Hebraismo iacent, à tergiuersatore qui vel
 let cum hæreticis æternitatem negare supplicij dam
 natorum (qui error Origeni tribuitur) possent vt cũ
 que exponi sine huius dogmatis assertiõẽ, vt statim
 declarabimus, ipse paraphrastica vtens libertate,
 vt catholico patrocigaretur dogmati, & hæretico
 rum euidentius confutaret errorem, sententiam ca
 tholici dogmatis clarissime voluit exprimere, sic vt
 non esset liberum aliter intelligere. Habet autem
 lectio Hebraica ad verbum, in hunc modum: Red
 det laborem, & non deglutiet: secundum substantiã
 am, sic reddet, & non lætabitur. Quod alii quidẽ
 steriliter iudaizantes intelligunt, de reddendo in
 hoc tempore aliorum labore quem rapuerat impia
 us, quo proinde non saturabitur ipse, & de reddendo
 secundum proportionem eius quod rapuit. Vnde
 de ex rapina non habet finalem lætitiã. Nos ve
 rò iuxta catholici dogmatis assertionem, & iuxta
 quod intellexit christianissimus Hieronymus, ita
 intelligamus: Impius iudicio Dei bonis cœlesti
 bus priuatus & gehennæ addictus, reddet illic læ
 borem siue dolorem, id est, dabit pœnas & dolo
 rem cogetur perferre ac cruciatum æternum: quem
 quidem laborem, nunquã in æternum poterit de
 glutire, tadium illud nunquã imperpetuum po
 terit deuorare, nunquã penitus consumere labo
 rem illum poterit, sed permanebunt dolor, labor, &
 tadium sempiterna & inconsumptibilia. Quod au
 tem sequitur, Vt fuerit substantia, sic restituet: vel,
 secundum substantiam reddet, idem est quod in le
 ge dicitur: Secundum mensuram delicti, erit & pla
 garum

Deu. 25.
Apo. 18.

garum modus: et quod dicitur in Apocalypsi: Quis-
tum se glorificauit & in deliciis fuit, tantum illi da-
te tormentum & luctum. Proportio videlicet sig-
nificatur poenae ad culpam. Substantia enim impii
secundum quam ei reddetur, ipsa sunt opera. Haec
enim sola (vt iam ante diximus) cum eo in pulue-
re dormiunt: et sola illa, vt in Apocalypsi declara-
uimus, sequuntur defunctos, alia omni substantia
quam videbantur habere ab ipsis per mortem abla-
ta et prorsus alienata. Secundum hanc igitur substā-
tiam, vt ipsa fuerit inuenta multa vel pauca, mag-
na vel parua, reddet vel multa vel pauca, id est, da-
bit poenas plus vel minus. Cui consonat quod in
Euāgelio dominus inter seruos infideles distinguēs,
dicit, alium plagis multis, alium paucioribus va-
pulatorum. Item quum ait se redditurum in gloria
patris, ac redditurum vniciq; secundum opera sua.
Et Paulus Apostolus ait: Deus autem reddet vni-
cuiq; secundum suum laborem: sicut bonis in bonū,
ita in malum impiis. Qui etiam inter substantiam
impii sic distinguit, vt quaedam foenum, quaedam
stipulam, quaedam ligna appellet. Secundum hanc
igitur substantiam reddet: Conferat nunc qui vo-
let Hieronymi versionem, cum iis quae habent He-
braea: et videat quam apte ille simul & sententiam
orthodoxā expresserit, & verbis interim ipsis vim
nullam intulerit. Pro eo enim quod habet lectio
Hebraea, Reddet laborem, dixit Hieronymus, Lu-
et quae fecit omnia. Et recte id quidem. Laborem
enim pro dolore frequentissime poni in vsu scriptu-
rarum est manifestissimum. Sic autem dicitur redde-
re dolorem impius, quomodo vulgo dicimus da-
re poenas, non illum qui infert poenam, sed qui reci-
pit. Propter hoc & verbo luet prudenter vsus est
Hieronymus. Deinde, quod Hebraea habent, non
deglutiet, subaudiendo dolorem, Hieronymus di-
xit: Nec tamen consumetur, quod eundem habet
sensem

2. Cor. 3

sensem, siue ipsum intelligas impium non consu-
mendum, vt supra enarratum est, siue ipsum dolo-
rem quem feret, qui & ipse finem non habebit. In
vtroque enim prorsus eadem est sententia, tamen si
posterius ad Hebraicam literam magis accedit. De
inde pro eo quod habent Hebraea. Secundum sub-
stantiam sic reddet, & non lætabitur, dixit ille: Luxu-
ta multitudinem adinventionum suarum, sic & sus-
stinebit: sub multitudine videlicet etiam magnitu-
dinem intelligens, et omnem quantitatis proportio-
nem vna specie (vt fieri solet) designans. Illud autē
quod vltimo loco dicitur, et non lætabitur, in susti-
nendi verbo satis insinuatam putauit. Qui enim sus-
stinet poenam, hunc manifestum est non letari. De-
niq; etiam Græca æditio, licet non expressæ nostræ
sonet lectionis sententiam, facile tamen, si sub nega-
tione contraria intelligatur affirmatio (quod fre-
quens est in scripturis) in eam reducetur. Sic autem
habet: *ὅτι κενὰ καὶ μάταια ἐκοπίασεν πλοῦτον ἐξ ὅθεν οὐ γένη-
σεται ὥσπερ ἐρίφου ἀμείων, ἀκατάποτος*. Hoc est,
In vanum & frustra laborauit, diuitias ex quibus
non gustabit, sicut caro neruosa (vel sicut herba ex-
asperans (incomestibilis, impotabilis. Quod sic in-
tellige: Impius in omnibus operibus quae in vita
est operatus, frustra & inuanum laborauit, non so-
lum commodum nullum referens, verum etiam sem-
piternum malum pro eis recipiens: congregauit si-
bi substantiam & thesaurum multiplicis impieta-
tis, diuitias malorum operum (quemadmodum per
contrarium Paulus appellat diuitias in operibus
bonis) ex quibus non gustabit, id est, fructum nul-
lum experietur aut oblectamētum percipiet, sed po-
tius æternum supplicium: & sicut caro neruosa nō po-
test consumi aut deglutiri, siue edēdo siue bibendo,
nec potest dētibus masticari aut stomacho digeri, sic
erūt impio suae illae diuitiae impietatis, quas nūq; po-
terit masticare, deuorare, deglutire aut cōsumere, sed
per

perpetuum ei exhibebunt negocium & cruciatum
 sempiternum: vel sicut herba quaedam linguam ex-
 asperans, quæ nec esui nec potioni est accommoda,
 et grauer cruciat masticare volentem. Siquidem
 Græcis nomen *σφιφύ* æquiuocum est, significans
 carnes neruosas boum, vel herbam quandam man-
 ducantis linguam exasperare valentem. Non re-
 mansit de cibo eius, & propterea nihil permanebit
 de bonis eius.] Alii sic legunt: Non sunt reliquæ
 cibi eius, vnde non expectat sibi bonum vel bonū
 suum, vel propterea non prosperabitur bonū eius.
 Quod sensum nostræ lectionis supra assignatum
 aliquanto clarius exprimit, quasi paucis dicat. Ip-
 se neque reliquiis suis dignatus est reficere indigen-
 tes, sed soli sibi vixit, & nemini prodesse studuit:
 propter hoc, nec ipse misericordiam à Deo conse-
 quetur. Iudicium enim sine misericordia (vt ait Ia-
 cobi) illi fiet qui non fecit misericordiam. Et si-
 cut voce domini beati illi prædicantur & miseri-
 cordiam in promissione accipiunt, qui miserentur
 proximorum: ita proculdubio infelices erunt, &
 sine misericordia à Deo tractabuntur, qui non fe-
 cerunt dum viuerent misericordiam. Habes autem
 huius dicti pulcherrimum exemplum in illo Euan-
 gelico epulone, qui cum quotidie epularetur splen-
 didè, pauperem Lazarum non est dignatus vel mi-
 sericordiam quæ de mensa cadebant satiare. Vnde iusto Dei
 iudicio in tantam venit egestatem, vt pro guttula
 aquæ pauperi Lazaro cogeretur supplicare.

Iaco. 2

Luc. 16

Vtinam impleatur venter eius] Non est hoc
 ferio optantis, sed quasi permittentis: perinde ac
 si dicat: Bene quidem, esto, sine, age, impleatur il-
 lius venter: ac tunc videat, quem habebit exitum.
 Vnde quidam vertunt: Quum impletus fuerit eius
 venter. Alii, esto in plenitudine venter eius. Pro eo
 autem quod sequitur: Pluat super illum bellum su-
 um, per bellum intelliguntur omnia mala quibus De-
 us oppugnat impium, quum aduersus illum exer-
 cet

cet iudicium. Vnde quidam paraphrasticè vertit:
 Pluet super illum omnes ægritudines. Huius autem
 pluuia etiam Psalmista meminit, cum ait: Pluet su-
 per peccatores laqueos. Ipsi videlicet bellum sunt,
 quod super impios pluit Deus. Pluuia enim desu-
 per venit, & subito venit quum minimè expecta-
 tur: & totum hominem ex omni parte inuadit, nec
 potest eam quisquam prohibere dum venerit. Sic
 & diuini iudicii terrores atq; tormenta, impium ad-
 oriuntur, desuper veniunt, inopinato obruunt, auer-
 ti non possunt, ex omni parte inuadunt, & nullum
 est effugium. Alii verò sic vertunt: Pluet super
 eum in cibo eius: alii, in carne eius. Aeditio Græca
 satis nostræ lectioni fauet: Lauet (inquiens) vel
 pluat in eum dolores. Fugiet arma ferrea] Pro-
 uerbialis est sermo, cui simile est quod supra di-
 xit Iob: Qui timet pruina, irruet super eum nix. Iob. 6.
 Cæterum, pro eo quod in secunda parte dicitur:
 Irruet in arcum æreum, alii legunt, transuerbera-
 bit eum vel penetrabit in eum arcus æreus. In eo
 etiam quod sequitur: Gladius eductus et egredi-
 ens, non exprimitur in Hebræo nomen gladii, &
 in vetustis Latinorum codicibus non legitur. Vnde
 de Philippus, Bonauentura, Thomas & Nicola-
 us, ad arcum referunt quod dicitur, eductus et egre-
 diens: intelligentes arcum æreum educi & egredi
 de vagina sua, id est, de theca qua operitur contra
 pluuiam. Alii de sagitta intelligunt, quæ educitur
 de pharetra. Nec minus tamen conuenienter de
 gladio potest accipi. In eo etiam quod sequitur:
 In amaritudine sua. Bonauentura legit & enar-
 rat, in amaritudinem suam, id est, ipsius impii. In
 eo etiam quod sequitur: Venient super eum horri-
 biles, alii legunt terrores vel timores. Cui etiam
 consonat antiqua aeditio: Perambulent in eum ti-
 mores. Omnes tenebræ absconditæ sunt in oc-
 cultis eius.] Quidam codices Latini habent in
 oculis eius, sed mendosè. In occultis enim est le-
 gendū

Psal. 10

Iob. 6.

gendum, siue in latibulis, vt ex Hebræo patet.

Deuorabit eum ignis qui non succenditur] Alii legunt, qui non succenditur: alii, qui non exinguitur. Idem est ignis gehennæ, inaccessus & inextinguibilis: qui sicut ex nulla materia humana opera pascitur aut fouetur, ita nec pabuli subtractione vnquam deficiet. Quod enim inextinguibilis sit ille ignis, ex Euangelio cognoscimus, vbi sic eum dominus frequenter appellat. Idem quoque non accendi dicitur: quoniam (vt ait Philippus) non materiis quibusdam & pabulis corporalibus viuit, nec aliunde accepit fomenta vt ardeat, sed per seipsum, vt creatus est, vrens cuncta quæ ei iniecta fuerint concremat, Græca habent πυρ ἀκαύστος: quod significat ignem inaccessum, vel qui non comburitur siue consumitur. Reuelabunt cœli iniquitatem eius, &c]. Possent hoc secundum hyperbolen accipi, quomodo si e contrario dicamus quod cœlum & terra applaudent & congratulabunt iustitiæ piorum in die iudicii, quoniam eis omnia erunt læta & iucunda & magni gaudii materia, sicut impiis omnia erunt tristitia, inamœna et horrida, & nusquam vlla erit materia gaudii, dum omnia (vt ita humano more loquar) toruo illos vultu aspectabunt, propter illatam creatori iniuriam. In quem ferè sensum, a sapiente dicitur: Pugnet pro eo orbis terrarum contra insensatos. Potest tamen & aliter exponi, quod angeli impiorum iniquitatem reuelabunt, venientes cum Christo ad iudicium: & infernus qui sub terra est se aperiens illorum impietatem similiter testabitur, quomodo in Elucidatione paucis enarrauimus. Vel aliter per cœlos intellige homines cœlestes, quorum (vt de se ac sui similibus ait Apostolus) est in cœlis conuersatio. Hi enim reuelabunt iniquitatem impiorum quoniam (vt ait Sapiens) stabunt iusti in magna constantia, aduersus eos qui se angustiauerunt. Per

Sap. 5.

Phil. 3.

terram verò homines impios intellige, quorum est terrena & mundana conuersatio. Nam & isti contra se inuicem testificabuntur, qui se inuicem seduxerunt & à se inuicem sunt seducti, errantes (iuxta illud Apostoli) & in errorē mittentes. Vel per terram dæmones infernales intellige, qui aduersum peccatores acerrimam in iudicio proponent accusationē.

Apertum erit germen domus illius.] Alii verunt: Migrabit siue recedet germen aut fructus domus eius: quod bene cum sensu conuenit quem supra in Elucidatione assignauimus. In eo autem quod subsequenter dicitur: Detrahetur in die furoris dei, illam intellige detractionem, de qua loquitur Petrus Apostolus, quum ait, deum angelis peccantibus non pepercisse, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidisse cruciandos. Alii autem legunt, submergetur alii, defluet. In quibus facile idem sensus inuenitur.

2. Tim. 3.

2. Pet. 2.

XXI. CAPITIS

ELUCIDATIO.

His à Sophar cum terrore pronunciatis, sanctus Iob vt illorum animos grauer aduersum se (vt ex verbis eorum videbatur) concitatos placaret, & ad miserationis affectum commoueret, benigne & humiliter quasi deprecando & blandiendo ita respondit: 2. Obsecro vos, o amici, patienter audire dignemini verba mea, quæ pro mea defensione loqui propono: hisq; auditis & bene intellectis, spero vos acturos pœnitentiam, id est, mutaturos sententiam, & ab amaris huiusmodi irrisionibus & increpationibus, quibus hactenus mecum egistis, cessaturos.

CAP. XXI.

Respondens autē Iob, dixit:

2 Audite quæ sermo meos, & agite pœnitentiam.

X 4 3 Quod

3 *Sustinete
me, ut ego lo-
quar:*

4 *Et post
mea, si videbi-
tur, uerba, ri-
dete.*

5 *Nūquid cō-
tra hominē
disputatio
mea, ut meri-
to non debeat
contristari?*

6 *Attendite
me, & obstu-
pescite,*

3 Quod si forte vobis graue videatur me audi-
re loquentem, obsecro vos per amicitiam nostram,
vt tantillum tædii mea causa deuoretis: meq; vel tan-
tisper feratis, etiamsi vobis vtcunq; videbitur one-
rosus, donec animi mei sententiam plenius explica-
uero. 4 Postea verò quàm finiero sermones meos,
si adhuc vobis irridendus vel arguendus vide-
bor, tum facietis quod libebit: tametsi cōfidam post-
auditos patienter & animadueros diligenter sermo-
nes meos, minime vobis causam rationabilem fore,
ob quam me debeat irridere vel reprehendere.

5 Et quidem si mea hæc disputatio quam inii-
vobiscum, non nisi contra hominem aliquem esset,
si tantum versaretur quæstio de offensione aut ini-
micitia hominis alicuius, si hoc solum vestra inten-
deret oratio, in hominem aliquem me peccasse aut
hominem aliquem mihi esse inimicum, non ita ma-
gnifacere, neq; tantopere laborarem ad excusatio-
nem & defensionem meam, neq; si succumberem aut
vincerem a vobis, vsque adeo multum contristarer:
cum frequenter homines contingat ob leuem causa-
sam grauer offendere, neq; ita est magnificanda ho-
minis contra hominem ira. Nunc verò non cōtra ho-
minem est mea disputatio, sed contra deum: quæstio ver-
satur inter nos de offensione & inimicitia cōtra deum,
vobis asserentibus me vt impium & inimicum dei
pœnas istas ferre: quod quidem si mihi vestra per-
suaderet oratio, meritò maximam mihi præberet con-
tristandi materiam, vinceretq; hic dolor pœnas om-
nes quas in corpore patior, tantum non desperatio-
nis mihi materiam præstans. Propter quod, mirum
vobis nequaquam videri debet, si tam constanter et
(vt vobis forsitan viderur) pertinaciter, vestra rea-
pugnam reluctetq; sententiæ. 6 Nolite igitur
vltra loqui huiusmodi qualia dixistis hæctenus, ne
mihi tristitiam super tristitiam adiiciatis, ne supra-
modum grauer & absorbear tristitia: quin potius
consyderantes in me & dolorum magnitudinem &
vitæ

vitæ pristinae innocentiam, admiremini & obstu-
pescite circa me occultum dei iudicium, quo inno-
centem tam diris affligit suppliciis: 7 sicq; in si-
lento admirantes dei iudicia, os vestrum compesci-
te a sermonibus huiusmodi increpatoriis, quibus
amicum vestrum oneratis & Dei gloriam attenua-
tis. 8 Nec mirum, si vos debeat in consydera-
tione ista obstupescere: quandoquidē ipse ego cum
attentius mecum perpendo istud tam rarum & ad-
mirabile circa me dei iudicium, timore & horrore
concutior, totusq; intra memetipsum obstupesco,
præ nouitate rei inaudita; 9 adeoq; turbatur
& anxiat in me spiritus, vt etiam foris caro cō-
tremisecat, quemadmodum euenire solet iis qui subi-
to in graue aliquod periculum incidunt. 10 Sed
(vt ad causam nostram veniamus) si ita res habet
vt vos dicitis, si ego ob hoc debeam impius in De-
um aestimari, quod dura & aduersa patiar in hoc tē-
pore, & si aduersa præsentis vitæ argumentum suf-
ficiens esse putatis impietatis in eo qui illa patitur,
qui sit ergo vt homines quosdam palam & egregie
impios, videamus sanos atq; robustos, belle foelicia-
terq; quantum ad præsens tempus attinet, vitam
agere, atque etiam 11 honoribus & dignitati-
bus sublimari, & omnium rerum abundantia in sua
prosperitate ad finem vsq; vitæ stabiliri? Si enim nō
est prosperitas temporalis certum argumentum pie-
tatis, pari ratione neque temporalis aduersitas suffi-
ciens est argumentum impietatis. Impios autem ple-
rosq; videmus adeo nō affligi malis in præsentem tem-
pore, vt etiam multa in omnibus gaudeant prospe-
ritate, in omnibus quæ solent in hoc mundo deside-
rari. 12 Præter enim quod in proprio corpore
valentes sunt & robusti, habeat etiam liberos filios
os ac filias secum commorantes: habent quoque con-
gnatos & affines, & qui propinqui amiciq; videri
volunt plurimos (semper enim amici diuitum mul-
ti) atque etiam filios non raro vident filiorum ac fi-
liarum

7 *Et superpo-
nite digitum
ori uestro.*

8 *Et ego quā
recordatus
fuero perti-
mesco,*

9 *Et cōcutit
carnem meam
tremor.*

10 *Quare er-
go impii ui-
uunt,*

11 *Subleuati
sunt cōforta-
tiq; diuitis.*

12 *Semē eorū
permanet co-
ram eis, pro-
pinquorū tur-
ba et nepotū
in conspectu
eorum.*

13 Domus eorum securae sunt & pacatae, et non est uirga Dei super illos. **14** Bos eorum conceptus non abortiuit: uacca peperit, et non est priuata foetu suo. **15** Egrediantur quasi greges paruuli eorum, et infantantes eorum exultant iustis. **16** Tenet tympanum et citharam, et gaudent ad sonitum organi. **17** Ducunt in bonis dies suos,

Harum suarum, in quorum aspectu plurimum oblectantur. **13** Domos habent ab hostium insultibus securas, & pace interna familiae bene lateque compositas, ita ut neque ab extraneis neque a domesticis quicquam sentiant molestiae: **14** & disciplinam illam qua solet deus in hoc mundo visitare atque castigare electos suos, ad emendationem & salutem ipsorum, nunquam isti experitur, nec ullam omnino aduersitatem aut afflictionem super illos mittit deus, eod quod tanquam reprobos eos habeat: & inter filios suos eos non computat. **15** Boues eorum facile grauidantur, frequenterque concipiunt, & post conceptum non patiuntur abortum: uaccas eorum statuto tempore pariunt, & non perdunt foetus suos, sed educant eos et alunt in iustam staturam, sicque uehementer illis crescunt greges & armenta, & multiplicantur illis copiose diuitiae, cum interim frequenter iustis & piis contraria eueniant, ut steriles sint uaccas eorum, aut abortum patiantur, aut ante aetatem maturam foetus moriantur. **16** Paruuli eorum, filii uidelicet & nepotes, si quando egrediantur cum eis ad festa, sic procedunt quasi greges, in magna multitudine & concordia, ad ornatum & gaudium parentum, qui letantur in illorum aspectu: gaudentque plurimum, cum illos in iusibus puerilibus exultantes uiderint: sicque & a filiis suis & nepotibus, nihil nisi gaudium & laetitiam animi concipiunt. **17** In conuiujs suis, ad excitandam lasciuam, adhibent sibi citharam & tympanum, tibias & organa, aliaque huiusmodi musicorum instrumentorum genera, in quibus mirifice se oblectant, immodicisque & dissoluta siue inordinata laetitia ad omnem lasciuam & libidinem prouocant. **18** Sic illi in laetitia & gaudio dies uitae huius transigunt, nihil in hoc tempore sentientes aduersi, sed laeta habentes ac prospera omnia: manetque haec eis laeta prosperitas, usque ad ultimum uitae terminum.

19 Non

19 Non enim ut plerisque euenit etiam iustis, longis ante mortem cruciantur languoribus atque doloribus, sed subito quasi in puncto temporis, absque praevia diuturna infirmitate, ex hac uita discedunt: secundum corpus ad infernum sepulchri, secundum animam ad infernum gehennae commigrantes.

20 Tantae nihilominus sunt impietatis plerique istorum, ut ipsum deum audacter contempnant, atque ab oculis suis proiciant, dicentes ei: Recede a nobis, sine nos libere agere quae uolumus & nostris satisfacere desiderijs: **21** nolumus cognoscere uias tuas & praecipua tua intelligere, nolumus a te uel interna inspiratione uel externa alloquutione in iis quae fidei sunt & uirtutis erudiri, sed nostro sensui nostrisque affectibus sensualibus relinqui uolumus, ut sine remorsu nobis quaecumque libuerint liceant. **22** Insuper aperte blasphemantes, & quasi abnegantes dei potentiam & prouidam bonitatem, dicunt: Non tanti nobis est deus, qui asseritur omnipotens, ut propter eum nostra relinquamus desideria, nostrosque mortificemus affectus, ad seruandum eius uoluntati. **23** Et quam inde consequemur uilitatem, si illum fuerimus deprecati, humiliterque uenerati? Non enim uidentur illi qui Deum religiose metuunt & pie colunt, amplius aliquid ab eo accipere, quam illi qui eum contempnunt & irrident, imo frequenter illi illis melius habere uidentur. **24** Neque uero haec dixerim ego ex animi mei sententia, quasi illorum mihi complaceat impia peruersitas, imo consilium & propositum eorum impiissimum modis omnibus ego execror, detestor & abominor, cui absit ut unquam uel in minimo subscribam aut consentiam, propterea quod bona illa fortunae quibus ad tempus uidentur gaudere, non habeant in manu sua, non sint fortunae suae domini, non stabili possessione illa obtinent in quibus gloriantur, sed uelint

19 & in pun
 to ad infero
 na descēdūt.

20 Qui dixē
 rūt deo, rece
 de à nobis,

21 scientiam
 uiarū tuarum
 nolumus:

22 Quid est
 omnipotens,
 ut seruiamus
 ei?

23 Et quid no
 bis prodest, si
 orauerimus
 illum?

24 Veruntā
 mē quia non
 sunt in manu
 eorum bona
 sua, cōsiliū
 impiorū lon
 gē sit à me.

nolint

25 Quoties
Lucerna im-
piorū extin-
guetur,

26 & super-
ueniet eis in-
undatio,

27 & dolo-
res diuidet
furoris sui.

28 Erunt sic
cut palea an-
te faciē uēti,

29 & sicut
fauilla quam
turbo disper-
git.

nolint nimirum breui omnia cogentur derelinquere, atq; horrendo Dei quem contempserunt iudicio presentari. Quæ quidem ratio vel vnica, per se sufficiens est, quare ab illorum impiis cōsiliis omnes debeant meritò abhorrere. 25 Quamquam enim in præsententi tempore mirum in modum floridi & gloriosi videantur impii, non diu tamen ista perseverabit prosperitas, sed breui admirabilis fiet commutatio. Nimirum quando contigerit impios ex hac vita excedere, & claritatem istam temporalis prosperitatis lumini lucernæ similē perdere, 26 quando subito & ex improviso ex sententiâ diuini iudicii superuenient eis dolores & afflictiones æternorum tormentorum, ad modum inundantium aquarum, quæ penitus demergūt & absorbent hominē: 27 & quando deus in ira ac furore suo implacabili, secundum proportionem malitiæ in hoc mundo patratæ, æqua lance iustitiæ suæ partietur atq; distribuet eis, quasi portionem hæreditariâ debitamq; mercedem, dolores tormentorum gehennæ. 28 Tunc vide licet apparebit eorum misera conditio, qui hîc flores & gloriosi videbantur, donec lateret dei iudicium. Tunc enim similes videbuntur leui aridæ & vacuæ paleæ, quam ventus rapit & proiicit à facie terræ quocūq; voluerit: 29 & sicut tenuissimus leuissimūq; cinis aut puluisculus, quem ventus turbinis impetu suo in diuersa spargit. Quemadmodū enim palea in se prorsus arida est vacua & leuis, ad nihilum ultra valens nisi vt proiciatur in caminum ignis, & quemadmodum hanc absq; resistantia rapit impetus venti: ita peccatores coram dei iudicio aridi leues & omni virtute operibusq; bonis vacui inuenientur, nec poterunt resistere terrori diuini iudicii, sed rapiuntur eius impetu, & proicientur in gehennam ignis, in damnationem æternam. Similiter & de fauilla dicendum, quæ igni proxima semper & domestica est, & ab igne excoquitur. 30 Non nunquam verò etiam in hoc mundo deus punit impiorum

piorum malitiam, licet ipsi in suis personis punitio nem non sentiant. Nam, quantum ad punitio nem temporis presentis, contingit nonnunquam, vt deus occulto suo & nihilominus iusto iudicio, pœnam quam pater impius commertuit, reseruet filiis vsque in tertiam & quartam generationem: 31 & cum reddiderit ei deus secundum opera sua debitâ mercedem, stipendium peccati mortem & damnationem æternam, tunc intelliget & sentiet, quæ prius donec in hoc mundo ageret, noluit intelligere: tunc serò, heu nimirum serò, videbit, quid egerit ipse, quid possit deus, quæ utilitas seruientibus Deo, quæ mala deum contemnētibus: tunc aperientur in pœna oculi, quos culpa tenuerat clausos. 32 Neque tamen hac solum ultione in filiis punientur impii, sed interim dum in mundo punientur filii eorum temporaliter, punientur etiam ipsi in personis propriis æternaliter, videbuntq; oculis & sensibili pœna ferent in se damnationem suam: 33 & de calice iræ dei bibent vinum merum turbulentum & impotabile, id est, ex sententiâ diuini iudicii quam proferet in furore suo, tormenta intolerabilia velint nolint ferre cogentur impii. 34 Signanter dico, non solum in filiis impium puniendum temporaliter, sed etiam in seipso sic eternaliter. Alioqui parua videretur impii punitio, nec magnificeret hanc ille vindictam. Non enim vsq; adeo multum curat impius quid post ipsius transitum in familia & domo sua contingat, siue affligantur filii & nepotes, siue prosperentur: non ita hac post obitum suū impius magnificeret, modo ipse à malo posset esse securus. 35 Atq; etiam si ante tempus ipse impius auferretur de medio, si quasi in medio vitæ suæ robore subito succideretur in ultionem suæ impietatis, non magnificeret hanc ultionem, nisi alia subsequens æternalis pœna eum maneret, hincq; migrantem in inferno exciperet. Vnde necesse est, ad condignam sufficientemq; impiorum punitio nem, vt præter temporalem istâ quam

30 Deus ser-
uabit filiis il-
lius dolorem
patris:

31 & cū red-
diderit, tunc
sciet.

32 Videbunt
oculi eius in-
terfectionem
suam,

33 & de furo-
re omnipotē-
tis bibet.

34 Quid ei-
nim ad eū per-
tinet de do-
mo sua post
se?

35 & si nume-
rus mēsiū ei-
dimidietur?

36 Nūquid de
um docebit
quispiā scien-
tia, qui excel-
sos iudicat?

37 Iste mori-
tur robustus
& sanus, di-
ues & felix.
38 Viscera es-
tus plena sūt
adipe, & me-
dullis ossa il-
lius irrigan-
tur.

39 Alius uerò
moritur in a-
maritudine
animæ suæ,
absq; ullis
opibus.

interdum ipsi in personis suis effugiunt, alia eos ma-
neat in futuro, quam nemo effugiet. 36 An ve-
rò inter homines vel angelos poterit inueniri quis
quam tam doctus aut sciens, vt deum ipsum erudi-
re sufficiat in rebus agendis & administrandis iudic-
ciis: ipsum inquam Deum, qui tam perfecte in se est
sapiens & sciens, vt etiam altissimos illos & nobis-
sissimos spiritus cœlestes iudicare sufficiat, insuper
& vniuersos reges ac principes terræ: qui omnes
eius tribunali hinc abscedentes debent assistere, vt
ab eo iustum accipiant iudicium. Cum verò ita sit
scientissimus rerum agendarum & in omni sua ad-
ministracione irreprehensibilis deus, ita tamen res
dispensat humanas, vt frequenter pro hoc tempore
peior videatur conditio hominis pii quam impij.

37 Nimirum hoc sensibilis & quotidiana mon-
strat experientia, impios plerumq; per omnem vi-
tam, vsq; ad vltimum vitæ terminum, sanos & va-
lentes agere, omnium rerum abundantia plenos, atq;
que etiam honoribus sublimatos. 38 Donec vi-
uunt, carnem habent egregie curatam, & corpus opti-
me dispositum: interiora & vitalia membra pingue-
dine delicatissima fouentur & circummuniuntur, &
ossa plena habent medullis, quibus sustentantur tri-
gantur atq; nutriuntur: sicq; sani & robusti omnem
vitam transigunt, & ad mortem vsq; nihil in corpo-
re sentiunt mali. 39 Contra verò, frequenter
euenit, vt homines pii & simplices omnem vitam
suam ad vltimum vsq; vitæ terminum transigant in
multa afflictione & egestate, nullis gaudentes hu-
ius mundi solatijs, deficiente pecunia, cui obediunt
omnia, & sine qua nihil apud homines comparatur
vel obsequii vel solatii: atq; ita vitam istam finiunt
miseram, in amaritudine & afflictione nimia: sicq;
quantum ad tempus præsens attinet, nihil videntur
iusti impijs habere melius, imò nonnunquam
peius. 40 Post mortem verò simul vtriq; &
pii

pri & impii, sepulti iacebunt in terra, & resolu-
tur in cinerem atq; puluerem vnde sumpti sunt: &
vermes similiter de vtrorumq; cadaueribus nascen-
tur: vnde neq; post mortem inter istos aliqua vide-
bitur distantia, ac proinde, quantum ad præsens tem-
pus attinet, inter iustum & impium neq; ante mor-
tem neq; post mortem vlla videtur iusti super im-
pium præcellentia. 41 Sunt autem hæc à me di-
cta, ad refellendas falsas vestras assertions, quibus
me oppugnatis. Facile enim aduerto iniquas vestras
contra me cogitationes, quibus me vt hominem
impium & sceleratum reputatis: & iniquas vestras
sententias ego intelligo, quibus me vt impium &
hypocritam sine causa iudicatis, & temere pronun-
ciatis. 42 Summa enim verborum vestrorum
quibus contra me agitis, huc tendit, vt impium me
esse astruatis, perinde ac si per ironiam aperta irrisio-
ne dicatis: Vbi nunc est domus Iob, qui fuit vir
princeps & maximus inter omnes orientales?

43 & vbi nunc sunt domus impiorum filiorum
eius? hac videlicet amara ironia significare volen-
tes, me propter impietatem meam istam pati misera-
riam, & filios item meos ob sua peccata diuino pe-
riisse iudicio. Hæc scilicet videtur tendere vestra
disputatio, vt me impium esse astruatis, & propter
impietatem puniri: quasi oporteat omnem impium
in hac vita puniri, & omnem eum qui aduersis affli-
gitur esse impium: quam quidem sententiam iam
ante falsam, ex ipso sensus experimento, monstraui:
cum plerique impii in hac vita optime, multi iusti
pessime habeant. 44 Quod si mihi hac in re fi-
dem habere recusetis, remitto iudicium ad quemli-
bet etiam vulgarium hominum, qui per viam per-
transiunt: interrogare quemcūq; volueritis, qui for-
san primus occurret, de veritate huius rei quæ pro-
posui: & hæc eadem quæ modo dixi, de bonorum
aduersitate & malorum prosperitate, illum ita
sentire atque comperta habere audietis. Tam
enim

40 Et tamē
simul in pul-
uere dormiēt
& uermes eo-
perient eos.

41 Certe no-
ui cogitatio-
nes vestras, et
sententias cō-
tra me ini-
quas.

42 Dicitis e-
nim, Vbi est
domus princē-
pis,

43 & ubi ta-
bernacula im-
piorum?

44 Interro-
gate quemli-
bet de uiatorē
bus: & hæc
eadē illū in-
telligere co-
gnosce-
tis.

45 Quia in
die perditio-
nis seruatur
malus,

46 ad die
furoris duce-
tur.

47 Quis ar-
guet corā eo
uias eius?

48 Quae
fecit quis red-
det illi?

49 Ipse ad se
pulchra duce-
tur,

enim frequenter hoc oculis cernitur, ut etiam vulga-
res homines latere non possit villo rationis iudicio
pollentes. 45 Nimirum ob hoc impio in praesenti
tempore parcitur & indulgentius cum eo agitur,
quoniam seruatur in diem illum magnum & ter-
ribilem, in diem horreni iudicii, quando super eum
pondus immensum & intolerabile damnationis
aeternae superueniet: & qui nunc in sua prosperitate
(ut videtur) sine turbatione dimittitur, imò interim
dum affliguntur iusti seruatur & quasi occultatur si-
ue absconditur a malis, 46 tunc ad diem illum
irae & furoris implacabilis adducetur, iustique iudicis
seuero tribunali exhibebitur, ut illic accipiat pro
omnibus in hoc tempore patratibus impietatibus de-
bitam mercedem: tantoque illic tunc grauius ferat iu-
diciū, quanto hic nunc dei benignitatem sensit li-
beraliter, & longanimitatem contempsit pertinacius.
Atque ita quidem, quantum ad praesentis vitae tem-
pus attinet, impius frequenter dei videtur effugere
iudiciū, nec vllis ab eo affligi malis. 47 Quan-
tum verò ad homines attinet, frequenter etiam eue-
nit, tanta potentia aut potestate aut robore prae-
ditos esse impios, ut nemo inueniatur qui illos audeat
palam in faciem redarguere pro suis impietatibus,
propter metum potestatis & terroris illorum.
48 Multo etiam minus inueniri potest, qui il-
lis debitam possit vel audeat inferre ultionem ac
pro demeritis condigna eos ultione punire: sicque
pro hoc tempore impii subinde omne effugiunt iu-
diciū, tam diuinum quam humanum. Non solum
autem in vita sua nihil patiuntur aduersi, sed neque
post mortem, quantum ad corpus attinet & huma-
num iudiciū, peius euenit impiis quam bonis.
49 Vbi enim est vita ista excefferint, eorum cor-
pora cum honesto comitatu & celebri pompa effe-
runtur ad praeparata & elaborata sepulchra, quae
admodum bonis fit & iustis hominibus: imò fre-
quenter longè maiori pompa & officio sepeliuntur
impil,

impil, quam pii. 50 Illicque in sepulchris cum cae-
teris mortuis, quasi in cumulo & congerie mortuo-
rum permanebunt & requiescent, vigilaturi nihilo-
minus, id est, victuri secundum animam, atque etiam
ad tempus mansuri in memoria hominum, non
minus quam alius quilibet proborum hominum, imò
frequenter multo amplius. 51 Inter umbras si-
ue animas defunctorum, quae in infernali fluuio co-
cyto inhabitant (ad eum modum quo glareae siue lapil-
li voluuntur in torrentibus & fluminibus) dulciter
ipsi requiescent, iuxta existimationem hominum, com-
munem sortem cum multis & portionem eandem
habitura. 52 Nam & post ipsos alii infiniti se-
qui cogentur, sicut ante ipsos alii sine numero praes-
cesserant. Sicut moritur impius iste in hoc tempore,
ita morietur omnes qui viuunt aut victuri sunt, sin-
guli in tempore suo, & similiter sepelientur iuxta
corpus in terra, iuxta animam item similiter ad infe-
ros plurimi descendunt sine numero: similiter & de
iis qui ab initio saeculi praecesserunt, suo modo dicen-
dum. Non ergo impius iste moriens vel primus erit
vel vltimus, nec solus persentiet mortis, si quae erit,
incommoda, sed communem cum plurimis & ante-
rioribus & posterioribus habebit portionem: quod
vulgo homines sibi etiam in magnis malis reputant
non paruum consolationem, habere scilicet in penis
confortes aut in tormentis socios. 53 Cum ita-
que manifeste pateat, quantum ad praesens tempus
attinet, crebro accideret ut homines egregie impii
prorsus nihil pro suis sceleribus in hoc mundo pa-
tiantur mali, neque ante mortem neque etiam post mor-
tem, sed omnia videntur eis communia cum bonis
& probis, imò in multis horum videntur etiam ex-
cellere: quomodo nunc potest consistere vestra, qua-
me videmini velle consolari, oratio, quae falso pro-
batur in ini fundamento, & veritati repugnare: cum
sic ex aduersitate mea ista quam patior impietatis
me arguitis, perinde quasi in hoc mundo mala

50 et in cōge-
rie mortuo-
rū uigilabit.

51 Dulcis fuit
glareis cocy-
ti,

52 Et post se
omne hominē
trahet, et an-
te se innume-
rabiles.

53 Quomodo
igitur cōso-
lamini me fru-
stra, cum re-
spōsio uestra
repugnare
ostenta sit ue-
ritatis?

ANNOTATIONES
non possent euenire nisi malis, & bona non nisi
bonis.

ANNOTATIONES IN CAP. XXI.

A Gite poenitentia. Id est, mutate sententiam,
& affectum erga me alium induite, quam ha-
stenus monstrastis verbis & gestibus. Alii ex He-
braeo sic legunt: Sint istae consolationes vestrae. Hoc
est, Saltem hoc a vobis accipiam consolationis lo-
co, vt me patienter audiat. Quem sensum etiam
Graeca habet aeditio: Post mea, si videbitur, vera
ba ridete.] Rhetorico schemate aliud innuit quam
verba videantur exprimere: potestq; per quandam
ironiam exponi, quasi dicat: Vbi me audieritis &
intellexeritis, puto quod non vltra causam habebitis
me irridedi. Hunc sensum aperte exprimit quod
habet aeditio Graeca: Sustinete me, vt ego loquar:
post vero non me deridebitis. Nunquid contra
hominem disputatio mea est? Interrogatione vti-
tur, vt vehementius moueat. Habent enim interro-
gationes eiusmodi vehementiae plurimum in prin-
cipio orationis, multoq; efficacius mouent quae sic
interrogatiue proferuntur, quam si simpliciter enun-
tiarentur. Ad intelligendum vero quid sibi velit ista
interrogatio, sciendum est, sanctum Iob in omnibus
his aduersitatibus durissimis quas ferebat, praeci-
pua imo vnicam semper habuisse consolationem,
bonae conscientiae testimonium, quod intus, spiritu
sancto testimonium reddente suo spiritui, sentiebat.
Cui quidem testimonio bonae conscientiae quasi fun-
damento solidissimo innixus, seipsum consolabatur
in tantis miseriis: per hoc intelligens, non se ista pa-
ti vt sceleratum & impium pro suis impietatibus,
neque vt inimicum & hostem sub odio dei consti-
tutum, sed vt amicum & filium, propter diuinae dis-
pen-

CAPITIS VIGESIMIPRIMI. 170
penationis beneplacitum, ad ipsius gloriam & suam
salutem. Hoc autem gaudium de bonae conscientiae
testimonio procedens, in corde viri sancti tam erat
inuitum & insuperabile, vt nulla foris obueniens
aduersitas, ipsum potuerit superare aut ad impatien-
tiam vllam adigere: quemadmodum multo post su-
is discipulis dicturus erat Dominus: Gaudebit cor
vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet a vobis. Ioan. 16.
Paruifaciebat enim quicquid foris pateretur in cor-
pore, modo illam suam cum deo amicitiam, quam
omnibus bonis sine comparatione praeferebat, ser-
uaret illaesam. Hoc autem bonae conscientiae testi-
monium, amici suis disputationibus viro sancto sub-
trahere modis omnibus laborabant, ad hoc videlicet
elaboratis orationibus conantes, vt ille se homi-
nem scelestum et insigniter impium crederet, ac pro-
inde dei hostem & inimicum, qui pro suis impieta-
tibus magnis & multis plagam istam tam insolita-
tam ex aequitate diuinae iustitiae sustineret. Qua qui-
dem in re si illis Iob consensisset, eamq; sibi persua-
sionem illis consentiendo in animum induxisset, sub-
lata basi totius suae consolationis, & patientiae totius
fulcimento funditus subuerso, quid videri poterat
reliquum, nisi vt miser Iob, sicut ante externis, ita
nunc etiam internis viribus destitutus, statim con-
rueret in impatientiam? Longe enim grauius men-
tem viri sancti vulnerasset falsa illa persuasio, quam
carnem plaga illa grauissima potuit affligere: cum
viris sanctis sine vlla comparatione grauius sit, a
deo reprobari vel haberi odio, quam omnibus affli-
gi tormentorum generibus. Proinde sanctus Iob,
cognoscens quam periculosa sibi fuisset illa amico-
rum persuasio, toto pectore se illorum sententiae op-
ponit, asserens, se nulla ratione a sua sententia velle
discedere & illorum assertioni accedere: non quidem
ob superbiam aut pertinaciam animi sui, sed propter
veritatis iustitiaeq; defensionem, & sui ipsius a despe-
ratione

ratione (que miseris est presentissimum periculum) præseruationem. Hoc scilicet est, quod interrogando intendit significare, quum ait: Nunquid contra hominem disputatio mea est, vt merito non debeam contristari? Vbi quod innuit Iob, contra Deum se habere disputationem, vide ne peruerse intelligas. Cõtra deum enim se habere disputationem indicat, non quod aduersus deum pugnet, aut deum accusare velit, vel aliquam ei malitiam attribuere, sua disputatione: sed quia amici ad hoc conabatur, vt eum dei inimicum deoq; exosum & contrarium comprobarent, ipse verò ne talis crederetur aduersus illos se defendebat. Vnde sanctus Iob, quantum quidem ex parte ipsius erat, pro deo & pro se disputabat, defendens videlicet amicitiam siue concordiam quam inter deum & se esse credebat: non autem contra deum, imò disputabat aduersus inimicitiam contra deum, nolens illam vlla ratione in se admittere. Quantum verò ex parte amicorum, erat disputatio ipsius contra deum: quoniam illi eum disputando conabantur dei inimicum comprobare. Quod ergo dicit: Nunquid contra hominem disputatio mea est &c. hunc habet sensum: Si quidem vestra disputatione non aliud conaremini, quam hominis alicuius me inimicum & hostem ostendere, non ita magnifacere, nec magnopere contristare, & etiamsi vos contingeret me superare & in vestram sententiam inducere: & forsitan hac in re facile vobis cederem, nec ita operose vobis responderem. Paruifacio enim gratiam vel odium hominũ, modo in dei amicitia permaneam. Nunc verò disputatio nostra eo tendit, vt me dei hostem & inimicum comprobetis, & hanc persuasionem mihi in animum inducere conamini: quod si obtineretis, immensa tristitia meum animum absorberet, essetq; mihi hæc grauior afflictio, quam pœna omnis quam patior: auferreturq; mihi omne fulcimentum cõsolationis & patientiæ meæ, nec videretur quicquam reliquum nisi desperatio

pess

pessima. Hanc videlicet ob causam, tam constanter, siue (vt vobis videtur) pertinaciter me vobis opono, nec vlla ratione vobis consentiam, sed moridicus tueri & volo & debeo meam innocentiam, quam vos tanto studio impugnatis. Sed hic forsitan quispiam interroget, quare tam periculosa ipsi Iob fuisset illa persuasio, aut qua ratione in desperationem inde corruisset, cum amici ei pœnitentiam proponerent, & per pœnitentiam promitterent indulgentiam, sicut partim ex præcedentibus, partim ex sequentibus patet? Huic autem quæstioni ita fatifacimus. Cum sanctus Iob ab ineunte ætate semper sollicitus fuisset obseruare dei voluntatem, iuxta illud: Ab infantia creuit mecum misericordia, & illud: Verebar omnia opera mea: si nunc post tantum adhibitum studium ad placendum Deo, quantum vix vnquam homo adhibuit, adhuc se inueniat sceleratissimum & insigniter impium, deoq; hostem & inimicum, cui vt placeret tan to opere semper laborauit: quæ illi spes esset reliqua, vnquam placendi deo? Veluti si quis seruus per multos annos omni qua potuerit fide & diligentia domino suo inseruierit, ita vt nihil vnquam sciens prætergressus sit de mandatis domini, aut quicquam eorum quæ præcepit adimplere omiserit: in summa, ex toto cordis affectu huc semper conatus fuerit, vt domino suo complaceret: post multos verò annos transactos re ipsa comperit nihil se omni illo obsequio profecisse, adeoq; non inuenisse apud dominum vllam gratiam, vt etiam quasi infidelissimum & nequissimum seruum eum habeat & puniat dominus: quid spei seruo illi poterit esse reliquũ, postquam quicquid potuit facere fecit, nec profecit in aliquo? Quomodo non despondebit animum & plane desperabit miser ille seruus, vnquam assequutum se domini gratiam? Ita sanè noster Iob, si post omnem vitam tam religiose in omni timore transactam, adhuc se dei hostem & prorsus ab eius gratia

X 3

tia

tia alienum existimaret: quomodo non iustissimam videretur habere causam desperationis? Valde enim impium se aestimare deberet, si iuxta amicorum sententiam propter peccata sua puniri se crederet. Cum enim iuxta quantitatem delicti soleat vltrix dei iustitia dispensare vltionem, videretur utiq; noster Job nō mediocriter fuisse impius, qui tam supra modum graui & inaudita meruisset vltione feriri.

XXII. CAPITIS

ELUCIDATIO.

CAP. XXII.

Respōdēs autē
tē Eliphaz
Themanites,
dixit:

2 Nunquid
deo cōpara-
ri potest ho-
mo, etiā cum
perfecte fue-
rit sciētia?

Absoluta iam secunda parte disputationis, postquam singuli suo ordine secundo dixissent, Job item secundo singulis respōdisset, cernens Eliphaz Themanites amicum suum Job æque cōstanter tueari suam sententiam, à qua discedere eum volebat & abducere modis omnibus cupiebat, nouo rursus certamine eundem aggressus est, multo etiā durius quam ante fecerat, ita vt etiam aperte multa ei scelera imputaret, & tyrannicas exprobraret particulatim enumerando impietates, quod hactenus non fecerat: vt vel sic ipsum ad peccatorum agnitionem & cordis pœnitentiam (quam ei omnimodis necessariam existimabat) adduceret. Fuit autem huiusmodi eius hæc tertia ad illum oratio. 2 Quid tibi tanta miser homo persuades, vt Deo te audeas ex aduerso opponere, & cum eo velle contendere, atq; ad disputationem & iudiciale contentionem eum prouocare: quum nemo hominū quantumlibet magnæ fuerit consummataq; (quantum potest contingere in hac vita mortalibus) scientiæ, possit deo quasi secundum æqualitatem ac paritatem comparari, sic vt ex aduerso ei se audeat opponere? Quanto minus tu homo mediocris eruditionis & perexiguæ scientiæ, pleriq; etiam mortalium in cognitione diuinarum atq; humanarum rerum inferior, tan-

TORES

to negotio videri possis idoneus? 3 Quod autem in excusationem tuæ pertinaciæ videris adducere, quasi pro zelo erga Deum sic tuearis tuam innocentiam, vt nobis peccata agnoscere, ne offendas se Deum aut inimicus illi fuisse existimeris, id friuolum omnino videtur. Nihil enim commodi ex tua iustitia referet Deus, neq; accedet ei quicquam vtilitatis si in innocentia vitam egeris: sicut e contrario: nihil damni vel incommodi ex hominum impietate ille accipit. Non est igitur quod propter illum ita pertinaciter tuam sententiam tuearis, quasi ille damnum aliquod sit accepturus, si peccatorum te agnoscas & peccatis tuis plagam hanc imputes: aut quasi vtilitatis quippiam illi sit accessurum, si te innocentem & sine culpa hæc passum defendas. Tu magis attende tibi, peccata tua agnoscens & pœnitentiam agens illorum: ne cum illi nihil prodesse valeas, tibi etiam vehementer obsis. Siquidem hac defensione tuæ iustitiæ tibi obes plurimū illi prodes nihil: pœnitens verò, saltem tibi plurimum profueris, quod ille quoq; maxime desiderat.

4 Rursum arbitraris tu, quod ille dum te arguit & punit plaga ista grauissima, id faciat quasi homo imbecillis & meticulosus, vel inferior te vel æqualis tibi, aut talis qui te in vilo metuat, quasi à te possit accipere vel tantillum nocementi, vel tuis querimoniis & blasphemis possit terri, vt ideo tam confidenter eum prouoces? quemadmodū in humano iudicio nonnunquam rei nimia confidentia meticulosos iudices facit à punitione cessare, timore damni, aut mali cuiuslibet quod inde eis posset obuenire. 5 Aut putas talem esse Deum qui te punit, vt tuis querimoniis cogi possit ad comparandum tecum in iudicio, quasi ad reddendam rationem eius quam in te exercuit punitionis: vt propterea sic eum ociosa contentione ad disputationem & iudicium prouocare nō desinas? 6 An nō

Y 4 magis,

3 Quid prodes
dest deo, si iu-
stus fueris:
aut quid ei
confers, si im-
maculata fue-
rit uita tuæ?

4 Nunquid
timēs arguet
te?

5 Ueniet te
cum in iudicio?

6 Et nō propter malitiā tuā plurimā, & infinitas iniquitates tuas.

7 Abstulisti enim pignus fratrum tuorum sine causa,

8 & nudos spoliasti uestibus.

9 Aquam laser non dedisti, & esurienti subtraxisti panem.

magis, depositis huiusmodi querimoniis & contentionibus, hoc tibi persuadere debebas, quod videtur verisimillimum, quod ille sic grauer te puniatur & affligat propter peccata tua, & pondere grauissima, & numero infinita, quæ aduersus illum commisisti. Non enim videtur verisimile, quod tam insolita & inaudita punitione ita subito te percussisset, nisi multitudine & magnitudine peccatorum tuorum prouocatus. Cum enim nec propriæ utilitatis respectu inuitatus id fecerit, nec ullius incommodi timore inductus, consequens videtur, ut tuorum scelerum iniquitas æquitatem iustitiæ eius ad huiusmodi punitionem prouocauerit. **7** Quod si forte negare uells, te habere peccata punitione huiusmodi digna, recensebo ego tibi nonnulla particulari enumeratione, in quibus vel omnibus, vel certe nonnullis, vel etiam multo pluribus, te inuenies crebrius offendisse, si exacte tuam ipsius examinaueris conscientiam, quemadmodum solent regulariter in huiusmodi offendere diuites atque potentes, & qui iudicum funguntur officio. Videlicet concubibus atque contribulibus tuis, inter quos ut fratres debueras benigne & mansuete conuersari, verisimile est te aliquando onerosum præstitisse & grauamen intulisse, utpote pignus ab eis auferendo sine causa rationabili, vel per iniustitiam ab eo qui nihil debuit, vel per immisericordiam ab eo qui unde quod debebat solueret non habuit: **8** & pauperes ac seminudos uestibus spoliando, siue ipsum tenue & unicum ac necessarium eorum operimentum crudeliter auferendo, siue per culpabilem omissionem cum potueris nudos non uestiendo. **9** Opera misericordie secundum proportionem datarum tibi a deo amplissimarum facultatum verisimile est te non satis adimplesse, utpote non potasse sitientes, non cibo refecisse esurientes, non collegisse hospites, aliaque huiusmodi. In quibus licet tu tibi forsitan blandiaris quod satisfeceris, eo quod uni aut alteri, id est paucis

paucis aliquot, ea impenderis: contra tamen admodum probabiliter videtur metuendum, quod non pro tua conditione satis ea impleueris, multos dimittens famelicos sine cibo, aut sitibundos absque potu, aut hospites sine hospitio, aut nudos sine uestimento, quos sine tuo incommodo potuisses & pasceres & potare & uestire, & aliis misericordie operibus reficere, diuitiis amplissimis ad huiusmodi officia tibi præ omnibus orientalibus a deo liberaliter donatis: ut merito tibi videatur de mala administratione & dispensatione bonorum tuorum metuendum. **10** Idem videri potest etiam quantum ad iudicis officium, quod videlicet non in mansuetudine & lenitate gubernaueris populum tibi subditum ad commune bonum, sed potius cum violentia & potentia eos tibi subiectos habueris, proprium magis quam commune in eis spectans commodum: sicque in terrore potentie & violenta potestate eos gubernasti, non pro æquitate, sed pro animi tui arbitrio, nemine audente contra hiscere. **11** Iustitiam quam ex officio principis & iudicis debebas administrare omnibus, & maxime derelictis ac desolatis hominibus, non fideliter crederis exequutus, maxime erga personas miseras & destitutas patrocino, utpote erga uiduas virorum patrocino carentes, quas ad te ut patronum confugientes pro iudicio, cum opprimerentur ab impiis, dimisisti uacuas absque consolatione, nec iudicasti causas illarum.

12 Item & erga pupillos orbatos parentibus, quos iniuste afflixisti aut oppressisti, vel contra iustitiam ab aliis opprimi permisisti. Contra has enim personas miseras frequenter contingit offendere iudices: vel quia non tempestiue illas de manibus opprimentium liberant, sed nimium protrahunt earum causas, in magnum grauamen pauperum, propter fauorem aut metum partis aduersæ: vel quia muneribus excæcati, in fauorem diuitem, contra pauperes iniquam sententiam proferre non

Y 5 metuunt;

10 In fortitudine brachii tui possidebas terram, & potētissimus obtinebas eam,

11 Viduas dimisisti uacuas,

12 & laceratos pupillos rum commisisti.

13 Propterea
circundatus
es laqueis,

14 & contur-
bat te formi-
do subita.

15 & puta-
bas te tene-
bras non uisu-
rum, & impetu
aquare mundi
danti non op-
pressum iri.

16 An cogi-
tas, quod de-
excelsior coe-
lo sit, & sup-
stellarum uerti-
ce sublime-
tur,

metuunt: vel certe ad compositiones iniquas, minus
& terrore vel radio nimiae protractionis, cum para-
te aduersa incundas compellunt. 13 In his
(inquam) & similibus, o amice Iob, verisimile est
te saepius offendisse Deum: & si forte non ita aperte
ut homines persenserint, saltem occulte, vel consena-
tiendo, vel permitiendo, vel non satis agendo pro-
iustitia: quae Deus attendit, quamuis ignoraue-
rint homines, & tu etiam ipse tibi non persuades: &
propter huiusmodi peccata quae Deus in te nouit,
ista nunc plaga te puniri est uerisimile, ut plagis
istis admoneris ad agendam poenitentiam: propte-
rea nunc tribulationes istae multiplices, ad modum
laqueorum, ex omni parte te circumdant: 14 &
propterea nunc timor iste malorum subitus tam
grauiter te conturbat: Deo optimo id provide ita
disponente, ut per vulnera externa quae foris sentis
in corpore, quae intus latebant occulta animae vul-
nera agnosceres, agnitaeque per poenitentiam emunda-
res. 15 Tu tamen tibi ipsi adblandiens de falsa
& simulata iustitia, persuadebas tibi stabilem felici-
tatem, nullis aduersitatum tenebris obscuranda-
dam siue extinguendam: neque credebas futurum
aliquando, ut tantus malorum cumulus tibi sic
subito superueniret, quomodo nunc instar aqua-
rum multarum in diluuiis superinundantium illa
super te uenerunt: atque hinc nunc oritur in te ista
tam grauis conturbatio, hinc illae querimoniae,
hinc illa tanta impatientiae uerba, hinc illa aduer-
sus Deum contentiosa praesumptio: nimirum ex
persuasione falsae iustitiae, & in consideratione
diuinorum iudiciorum. 16 Unde uero
tu tibi istam potes persuadere peccatorum impu-
nitatem, ut tam indignae feras tuam istam, quam
pro peccatis tuis istis supra enarratis merito susti-
nes, punitionem? Non enim arbitror te illorum
approbare uelle sententiam, qui considerantes
subli-

sublimitatem diuinae maiestatis, quae longe supe-
rat & transcendit omnem creaturam, & neque coelo-
rum aut stellarum maxima altitudine potest com-
prehendi, ex hac consideratione inducuntur ad nes-
gandam Dei providentiam erga particularia facta
hominum, quae hic aguntur in terris, ita ut errore
decepti dicant. 17 Qui fieri posset, ut Deus eo-
rum quae hic aguntur singularem haberet et deter-
minatam notitiam? Quod si quid forte nosse pute-
tur de his inferioribus, non potest fieri ut determi-
nata & distincta sit ista cognitio, sed tantum obscu-
ra & confusa, ueluti quum quis a longe aliquid pro-
spicit per caliginem intermediam. 18 Ipse si-
quidem nubium intermediarum obiectione ab in-
ferioribus istis disiunguntur, eisque impeditur, ne
videre possit distincte singula quae aguntur a nobis:
sicut & nos vicissim, propter nubium impedimen-
tum & distantiam nimiam, eum videre non possu-
mus. 19 Insuper habet ipse in supernis coelorum
habitationem & occupationem suam, in coelorum
altitudine habitans, et in illis uersandis atque uolu-
dis se occupans: ita ut nostra quae hic agimus in in-
feris terrae, non illi uel libeat uel liceat sigillatim
pernoscere: tantum est ei illic supernae negotii, tantum
in coelestium gubernatione habet occupationem, ut
non sit ei ocium quae hic inferne a nobis aguntur cu-
riosius rimari aut sigillatim perlustrare. 20
Neque item arbitror te uestigia sequi uelle aut
vias perambulare peruersissimae illius impietatis,
quae in saeculis anteaetis super terram dominata
est, quam sequuti sunt homines impii ante gene-
rale diluuium, qui propter execrabilem suam ma-
litiam Deo intolerabiles facti, iusto ipsius iudicio
subito puniti sunt, et perierunt ante tempus constitutum,
ante naturalem uitae periodum: quos memorabile illud
aquarem copiosissimarum diluuium subito oppres-
sit, quum securos se et quietos in suis impietatibus
existis

17 et dicis:
Quid enim no-
uit Deus? Et
quasi per cal-
iginem iudi-
cat.

18 Nubes la-
tibulum eius,
nec nostra co-
siderat,

19 et circa
cardines coe-
li perambulat.

20 Nunquid
semita saeculo-
rum custodi-
re cupis, quae
calcauerunt uir-
ri iniqui, qui
sublati sunt
ante tempus su-
um, et fluius
subuertit fun-
damentum eor-
um?

existimassent, penitusq; ab eis abstulit & subuertit
spem illam impunitatis, quam sibi persuaserant, &
cui ut fundamento certissimo firmissime inniteban-
tur, ad exercitium omnis suæ malitiæ? Hæc enim
spes impunitatis, quæ illos ad omne malum firma-
uerat, tunc manifestè subuersa fuit, quando tam in-
signis vindicta iudicio Dei subito illis superuenit,
quæ vno ferè momento vniuersos impietatis secta-
tores oppressit & sustulit è medio. 21. Quorum
quidem hominum erat tam peruersa & obstinata
impietas, vt palàm Deum contemnerent, prorsusq;
ab oculis & voluntate reiicerent, nolentes Dei ti-
morem habere ob oculos, neq; eius præcepta vel
monita considerare: 22. ac prorsus ita Dei par-
uipendebant, quasi nullius potentia nulliusq; ad ef-
ficiendum quicq; roboris aut potestatis, ita vt neq;
præmiis afficere posset obediens, neq; contem-
nentes suppliciiis. 23. Quorum quidem ingrati-
tudo ratio magis est execranda & detestabilis, quã
to plura à deo beneficia susceperunt, vnde meritò
deuotio, induci, non ad vllum contemptum pro-
uocari. Hincq; facile poterant, et meritò debebant
intelligere, quòd is qui potens fuerat tanta sibi gra-
tis conferre beneficia, potens esset etiam mala iuste,
quum vellet, infligere contemptoribus.

24. Quorum quidem sententiæ adeo non accedo,
adeo non approbo impium eorum affectum repro-
bumq; consilium, vt quàm longissimè ab illis dis-
sentiant: certissimè sciens, rem longè aliter ac illi ex-
istimabant habere: vtpote deum esse omnipoten-
tem & omniscientem, inspectorem humanorū ope-
rum, iustumq; vltorem omnium scelerum.

25. Qui autem hæc modo credunt homines pii &
ab illis dissentientes, in tempore statuto quum re-
uelabitur iudicium dei, quod modo latet, videbunt
oculis suis quam modo fide credunt iustam punitio-
nem malorum: videntesq; executionem diuinæ
æquib.

21 Qui dice-
bant Deo, re-
cede à nobis:

22 et quasi ni-
hil possit fa-
cere omni-
potens, estima-
bant eum:

23 quum ille
implet do-
mos eorum
bonis.

24 Quorum
sententia pro-
cul sit à me.

25 Videbunt
iusti & leta-
buntur:

æquitatis, oblectabuntur in ea nec vlla afficientur
super improbos damnatos misericordia: 26. qui in
potius iridebunt iusti & subsannabunt illos impi-
os, id est, cum confusione execrabuntur illos & ab-
ominabuntur, sicut & deus ipse illos subsannabit,
id est, condemnabit & confusione sempiterna deri-
sibiles ostendet, quando palàm omnibus fiet illorū
turpitudine & stultitia. 27. Deniq; res ipsa aper-
te clamat, atq; etiam in præsentī monstrat, impiorū
punitioem. Siquidem hi ipsi qui sic deum contem-
nebant, iam olim in superbia et exaltatione sua suc-
cisi sunt, & quasi radicitus perierunt: ignisq; diuinæ
vltionis absumpsit etiam vniuersas eorum reliqui-
as, id est, filios ac filias & semen vniuersum, insu-
per & cunctas eorum possessiones, et quicquid il-
lorum fuerat simul cum ipsis periit: quemadmodū
in diluuiō contigit generali, et in Sodomorum incē-
dio. Peculiariter quoq; ipsa opera impiorum, quæ
sola ipsis hinc decedētib; relinqui videntur & per-
manere vt propria, quando cætera omnia vt alie-
na (vtpote fortunæ bona) ab eis auferuntur, corā
dei iudicio ignis gehennæ deuorat: quoniam pro
operibus malis æterno cremabuntur incendio dam-
nationis. Horum autem blasphemantium impiam
sententiam si velles insequi, ô amice, et finem expe-
ctare consimilem, posses ad defensionem tuæ impu-
nitatis cum illis dei negare prouidentiam, vt sine
causa te mala ista pati crederes, quum non esset vl-
tor scelerum tuorum deus: possesq; ad hunc modū,
vt hætenus, impatienter querulari et blasphemare
impunè. 28. Nunc verò, quum id tibi nequaquã
expediat, sicut nec vlla ratione velle te credo, con-
sultum tibi magis fuerit. vt consideratione prouidē-
tiæ Dei et iusti iudicii eius humiliter illi acquies-
cas, teq; submittas sub potētī manu eius: 29. depofi-
tisq; omnibus querimoniis et cōtentionibus ac præ-
sumptuosa disputatione, pacem ineas cum Deo qui
te affligit, in mansuetudine et paciētīa de manu eius
suscto

26 et inno-
cens subsann-
abit eos.

27 Nōne sue-
cisa est ere-
ctio eorū, et
reliquias eo-
rum deuora-
bit ignis?

28 Acquies-
ce igitur ei,

29 et habeto
pacem:

ELUCIDATIO

30 et per hæc
habebis fru-
ctus optimos

suscipiens plagas, ad peccatorum tuorum puni-
tionem. 30 Quod si in hac re meo con-
silio acquieueris, per hanc humilitatem & patien-
tiam tuam acquies tibi maxima commoda, &
præsenti vitæ & futuræ: quum e contrario ex im-
patientia illa & superba contentione, in qua ha-
ctenus visus es persistere, fructus pessimi essent ex-
pectandi & incommoda magna in utroq; sæculo:
hic quidem ampliorum cruciatuum, illic verò in-
terminabilium tormentorum. 31

31 Suscipe ex
ore illius le-
gem, et pone
sermones eius
in corde tuo.

Sub-
mitte te in humilitate & mansuetudine legi Dei,
quam ille omnibus obseruandam præcepit, inscri-
bens eam in tabulis cordis nostri digito suo: præ-
cepta eius absconde diligenter & sollicitè custodi
in intimis cordis tui, vt in eis iugiter mediteris, ac
meditando vitæ tuæ rationem secundum ea insti-
tuas. 32

32 Si reuer-
sus fueris ad
omnipoten-
tem, edifica-
beris.

Si enim peccatorum tuorum pœ-
nitentiam agens, ex toto corde fueris conuersus ad
dominum, humiliter ea confitendo, & quam pro
eis sustines pœnam patienter sine querimonia susti-
nendo, ita fiet vt restituaris in statum pristinum (et
quantum ad spiritualia, et quantum ad corporalia)
qui nunc te destructum vndiq; & proiectum ac dis-
sipatum conquereris: rursus tibi nascentur filii ac
filix, restituentur facultates, in locum dignitatis pri-
stinae redibis: & conuertetur ad te Deus totus gra-
tulus ac placidus, qui propter peccata tua à te vide-
batur auersus. 33

33 Et longè
facies iniqui-
tatē à taber-
naculo tuo.

Ac tunc quidem maiori solli-
citudine quàm ante feceras, ab omni peccato declina-
bis: fugiesq; longissimè, non solum in temetipso,
verumetiam quantum ad vniuersam familiam tuam.
Sic tibi vertetur in bonum ista correptio, vt post
hac diligentior sis adhibiturus cautelam, ne vl-
lo iterum inuoluaris peccato, vel proprio in te-
metipso patrandò, vel alieno per indulgentiam ma-
lam liberis vel familiæ consentiendo. 34

34 Dabit pro
terra silicē:

Si reuersus fueris (inquam) non solum amissa tibi
Deus

Deus restituet, verumetiam dupla omnia & multò
meliora reddet quàm ante habueras: ita vt vbi pri-
us terræ glebas habueris infœcundas, aut aridum
puluerem, aut sterilem harenam, vnde nihil com-
modi proueniebat, iam habiturus sis locum saxo-
sum, vnde lapides duros & fortes possis eruere, ad
ædificationem domorum tibi ac tuis liberis com-
modissimos. 35 Et vbi prius lapidum habue-
ras fodinas, nunc mineras auri accipies, effodi-
esq; aurum quantum volueris, id est, diuitiarum
omnium etiam externarum copia, longè amplius
quàm olim abundabis. 36 Insuper De-
us ipse, qui est omnipotens, murum se opponet
pro te, utraq; omnia vna tecum quasi circumsepi-
endo & circumvallando proteget aduersum hostes,
ne tibi quisquam vltra nocere valeat, aut tua diri-
pere: quemadmodum iam ante prædatores, Deo
propter peccata tua permittente, semel diripue-
runt omnia. 37 Sicq; fiet, diuina pro-
tectione ab aduersariis, & benedictione in dome-
sticis, vt multam argenti & auri abundantiam
facile tibi possis in modico tempore coaceruare,
diuitiisq; vniuersos vicinos, vt ante feceras, rur-
sum antecellere. 38 Non solum autem
externorum afflues abundantia honorum, sed
multò magis etiam in spiritualibus, quæ sunt præ-
cipua hominis bona. Qui enim nunc, donec in
impatientia tua querularis, tristitia graui affli-
geris, tunc ad Deum reuersus, in ipso copiosè
delectaberis, gaudioq; sincero & solido (quod
nemo nouit nisi qui sentit, quodq; nemo tibi po-
terit manu violenta auferre) magnificè iucunda-
beris: 39 poterisq; tunc liberè cum fiducia
magna ad illum leuare caput siue faciem: id est,
coram illo palam apparere, & sine timore affli-
stere, in fiducia bonæ conscientia: ad eum mo-
dum quo assistit filius dilectus patri, aut seruus
fidelis

35 et pro silia
ce torrentes
aureos.

36 Eritq; om-
nipotens cor-
tra hostes tu-
os:

37 et argenti
tum coacer-
uabitur tibi.

38 Tunc super
omnipotentē
delitiis afflu-
es:

39 et eleua-
bis ad Deum
faciē tuam.

ELUCIDATIO

40 Rogabis eum, et exaudiet te: fidelis suo domino, qui non est sibi conscius vllius mali quo offendisset dominum. **40** Postulabis ab eo in fiducia quæcunq; tibi videbuntur salutaria, et ipse ad tua vota facilis libenter annuet. postulacionibus tuis, daturus liberaliter quæcunq; ab eo sic vt oportet postulaueris, secundum quod ipse et suæ gloriæ et tuæ tuorumue salutis quàm maxime conueniens iudicauerit. **41** Et quum ille benignè exaudierit petitiones tuas, tu vicissim illi in gratiarum actionem persolues vota: quæ animo spontaneo voluntariè promissisti, liberaliter hilariterq; persolues exauditus. **42** Præterea, quæ apud te metipsum facienda constitueris aut exequenda decreueris, deo prosperante, ad optatum finem pertingent: quæ pro tua tuorumq; salute deliberato consilio tecum animo conceperis, ita vt à te cõcepta erant euenient. **43** Deniq; in viis tuis quibus coram Deo incedes & ad deum tendes, lumen fulgidum tibi splendet diuinæ gratiæ, vt non in tenebris infidelitatis siue erroris cuiuslibet offendas, sed ab omni offensione et periculo, superni luminis ducatu, securus ad finem præstitutum beatitudinis æternæ, exitu nimirum scelicissimo, tandem peruenias.

44 Qui enim humiliatus fuerit, erit in gloria: **44** Qui enim ex cordis synceritate coram deo se humiliauerit, pœnitentiam agens peccatorum suorum & humiliter correctionem domini suscipiens, hunc sua ineffabili bonitate, quæ potissimum humilitate flectitur pœnitentium, magnificè exaltabit facietq; gloriosum, tam in corporalibus quàm in spiritualibus bonis, & in hoc tempore, et multo magis in futuro sæculo: quemadmodum e contrario, eos qui se ipsos superbè exaltant, ille per suam iustitiam maximè humiliat. **45** Et qui non elatos nimirum habet oculos, sed demissos & inclinatos in terram: id est, qui non nimium de se sentit supra quàm oportet, sed humiliter sentit de seipso, & ad sobrietatem nouit sapere, ipse salutem à deo consequetur: & in hoc tempore multa euasurus mala in quæ incidit præ-

CAPITIS VIGESIMITERTII. 177

presumptuosa superbia, & in futuro certam impiorum damnationem nequaquam sensurus, quam illi minimè effugient quorum elati sunt oculi.

46 Qui sic in humilitate et innocentia vitæ agere satagit, sine macula irreprehensibilem, iste saluabitur: saluabitur dico, per munditiam manuum suarum, per continuum studium & indefessum exercitium bonæ operationis: dum & sollicitè à malis omnibus abstinet, & ad bona cuncta studiosè manus operatrices extendit. Proinde hac ratione etiam te, ô amice, volui adhortari ad pœnitentiam & humilem patientiam, vt per ea salutem tibi à Dei bonitate valeas impetrare. Sola enim humilitas est pœnitentiæ, quæ iram iusti iudicis hominum peccatis prouocatam, potest mitigare.

XXIII. CAPITIS

ELUCIDATIO.

Sanctus Iob audita ab Eliphaz tam graui accusatione & aperta calumnia, quum non esset sibi conscius tantorum malorum, ad defensionem suæ innocentie, in mansuetudine & lenitate ita respondit: **2** Nihil in me, ô amice, tua ista proficit oratio, sicut nec cæteræ hæctenus tuæ tuorumq; sociorum quicquam mihi profuerunt: quum etiam nunc eadem in me maneat amaritudo siue afflictio doloris, per vestras orationes nihil imminuti aut alleviati, qui etiam dolor me cogit verba amara proferre. **3** Nequè mirum si amaritudinem sapiant verba mea, quandoquidem manus ipsa omnipotentis Dei quæ hanc mihi plagam infligit, supra modum aggravata est super me, & super omnem gemitum, omneq; suspirium est grauior, ita vt nullo gemitu, nullis suspiriis, satis testari possim plagæ huius grauitatem & doloris magnitudinem. Vnde quod non sufficienter potest iudicare misera-

Z bilis

46 Saluabitur innocens: saluabitur autem, munditiam manuum suarum.

CAP. XXIII. Respondens autem Iob, ait:

2 Nunc quoque in amaritudine est sermo meus:

3 et manus plaga mee aggravata est super gemitum meum.

bilis gemitus, supplet utcumque verborum istorum, quæ me dolor loqui compellit, amara querimonia: ita tamen, ut mihi necdum satis fecisse videar, pro magnitudine doloris. 4 Quoniam vero

4 Quis mihi tribuat, ut cognoscā & inueniam illū, et ueniam usque ad solium eius?

falsis accusationibus sine ratione & contra veritatem vos me oneratis, de iis quæ ignoratis temere amicum vestrum iudicatis & incusantes, excusationem autem meam non recipientes, optarem ego ad meam defensionem et vestram in veritate instructionem, si fieri posset, diuino palam assistere iudicio, ut scire possem & inuenire locum aliquem particularem, ubi ego illum qui me sic affligit videre possem & conuenire, eiusque etiam tribunali assistere: ad eum modum quo apud homines, qui controuersias habent, iudicem corporalem quærunt & inueniunt, ubi de causa sua coram illo disceptent, & iudicium definitiuum accipiant: aut quomodo apud homines, ii qui a iudice alio quo puniuntur possunt, si velint, iudicem accedere, eumque conuenire et alloqui, & causam inquirere suæ punitionis, suamque illic innocentiam (si bene sibi sunt consci) tueri aduersum falso accusantes vel iniquè opprimentes. 5

5 Ponam coram eo iudicium,

si mihi posset contingere, ut sic coram Deo assisterem, sicut homo homini, ut possem ultro citroque audire & reddere voces, auderem utique coram illo ponere iudicium causæ meæ, illiusque examini confidenter eam committere. 6

6 et os meum replebo increpationibus:

Causa autem mea coram illo proposita, os meum implem increpationibus, id est, amaris querimoniis, quas mihi iustus dolor & bonæ conscientie fiducia suggereret: 7 ut vel hac ratione possem ab illo responsionem extorquere, et quid mihi responderet intelligere, causamque huius meæ punitionis certo cognoscere, & vanas vestras accusationes euadere: ad eum modum quo filius a patre sine causa grauiter verberatus, quum nullam

7 ut sciā uerba quæ mihi respondeat, & intelligā quid loquatur mihi.

Iam in se culpam agnoscat pro qua credat se verberatum, filiali fiducia ad patrem confidenter accedit, illicque coram eo lamentabili eiulatu et grauius querimoniis ac fletibus exoptulat, scire cupiens quam ob causam ita grauiter vapulauerit, quum in nullo sibi malè sit conscius.

8 Scio equidem, si velit ille mecum agere, secundum absolutam potestatem suam & plenitudinem suæ omnipotentis virtutis, quod ante faciem eius non possem subsistere: quum secundum hanc absolutam omnipotentiam suam possit de hominibus, sicut et de vniuersa creatura, facere quicquid voluerit, neque possit ei quisquam dicere. Cui hoc ita facis? Ac proinde non illius contra me velim prouocare omnipotentiam, aut secundum absolutam potestatem cum eo contendere: quod si tentarem, proculdubio magnitudinis & potestatis suæ pondere me opprimeret, ut neque ad loquendum os auderem aperire. 9

9 Si vero, absoluta potestate sua & mole magnitudinis suæ aliquantulum seposita, mecum agere velit secundum æquitatem misericordie temperatam, secundum iustitiam ordinatam, qua solet uti regulariter in puniendis pro tempore isto peccatis hominum, nihil verebor coram eo apparere in iudicio, et cum eo disceptare. 10

Neque dubito, quin ego in causa sim triumphaturus, iudice pro me laturo sententiam, quod non pro peccatis meis (ut vos dicitis) me punierit, sed alio consilio innocentem me afflixerit plaga peccatis non commerita: id quod ego ab initio asserui, vobisque impugnantibus hætenus defendi. Ad hunc sanè modum optarem ego, si mihi posset contingere, diuino assistere iudicio, æquissimumque solium & tribunal illud minime formidarem: adeo bonum testimonium & certam fiduciam mihi præstat conscientia.

11 Sed quomodo mihi possit quod opto contingere non video. Siue enim ad orientalem plagam

8 Nolo multa fortitudine contēdat mecum, nec magnitudinis suæ mole me premeat.

9 Proponat æquitatē contra me,

10 et perueniet ad uictoriam iudicium meum.

11 Si ad orientem iero, non apparet: si ad occidentem, non intelligam eum.

12 Si ad sinistram, quid agam? Nō apprehendā eū.

13 Si me uertam ad dexteram, non uidebo illum.

14 Ipse uero scit uiam meam:

15 et probauit me quasi aurum quod per ignē trāsit.

plagam me uertero, ut illic Deum requiram, non enim illic inueniam sensibili presentia, sic ut uerbis cum eo disceptare possem expostulatoriis. Siue ad contrariam plagam occidentalem me uertero, item non eum cognoscam, secundum talem aliquem modum sensibilem. 12 Rursum, si ad plagam septentrionalem, quæ est uelut sinistra mundi, perrexero: nihil hæc in re potero efficere, non eum potero apprehendere: ad eum modum quo apprehendit inuentum homo hominem cum quo habet negocium, apprehensumque tenet, donec absoluerit.

13 Neque maior est mihi spes, ut assequi illum aut videre possim in parte meridionali, quæ est uelut dextera mundi, eò quòd ab oriente per meridiem transeat cœli motus ad occidentem, quasi à parte anteriori, per dexteram ad partem posteriorem: quæ admodum e contrario ab occidente, quasi à tergo, per septentrionem quasi sinistram reuertitur ad orientem: ut merito secundum similitudinem dispositionis humani corporis, pars mundi orientalis nominari debeat anterior, atque huic è regione opposita occidentalis posterior, meridionalis uero dextera, et septentrionalis sinistra. 14 Neque uero hæc ideo dixerim, quòd impiis illis quorum iam ante me ministri consentiens, existimem Deum res ignorare humanas. Tametsi enim ego illum nusquam locorum, quocumque me uertam, ualeam inuenire secundum corporalem presentiam aut aspectum sensibilem: ipse tamen me, ubicumque tandem fuero, optime uidet: & sicut nusquam eum ualeo inuenire, sic nullibi ipse ualeo ab eo occultari: nec solum me nouit, sed etiam uiam meam, id est, omnem rationem & modum uitæ meæ, omne studium & omnem operationem meam, exactissime pernosces singula opera mea. 15 Et ipse sciens innocentiam meam, occulto suo consilio, tribulatione ista grauissimè aduersitatis me uoluit examinare, & quasi probatum demonstrare, ad eum modum quo examinatur

natur & probatur aurum, quod per caminum ignis transit illatum. Quemadmodum enim aurum non mittitur in ignem ut reprobum aut malæ substantiæ, sed ut melius in se fiat aliisque probatum: ita omnipotens Deus non me ut sceleratum, propter peccata quæ in me inuenisset, in caminum tribulationis huius me coniecit, quemadmodum vos arbitramini: sed innocentiam meam uidens, ad sui nominis gloriam meumque ipsius profectum & proximorum exemplum, ista me uoluit tribulatione probare, probatumque demonstrare. 16 De innocentia enim mea testimonium optimum mihi perhibet conscientia, quoniã ab ineunte ætate, ex quo uti cœpi ratione, ex toto cordis affectu diligentissime studui incedere secundum mandata diuinæ legis, quasi per quædam in apice mentis humanæ ab illa prima & inestimabili luce impressa uestigia, è quibus distante naturali lumine cognoscere potest homo, quid agendum sit et quid omittendum, quemadmodum per impressa in terram uestigia agnoscit uiator quo sit eundem. 17 Viam mandatorum eius per quam nobis ambulandum constituit, tanta diligentia studui semper obseruare, ut non recesserim unquam ab ea, neque aberrauerim, neque deflexerim, uel ad dextram uel ad sinistram. 18 A mandatis quæ ipse constituit et obseruanda tradidit nobis, & (ut humano more loquar) ore suo ac labiis suis præcepit, non recessi præuaricando ea, ne nunc quidem in plaga ista & pugna grauissima uerba diuinæ legis, quæ ab ore eius accepimus (siue per naturalis luminis dictamen, siue per gratiæ illuminationem, siue per maiorum nostrorum eruditionem) non tantum exterioribus istis & corporeis auribus suscepi, uerum etiam in intimo cordis mei excepi, & in profundo cordis occultauit, ut imperpetuum non possint mihi excidere à memoria, aut à mentis cogitatione & affectus desiderio euanescere, ne in ista quidem aduersitate & pugna maxima quam

16 Uestigia eius sequitur est pes meus.

17 Viam eius custodiui, & non declinaui ex ea.

18 A mandatis labiorum eius non recessi: et in sinu meo abscondi uerba oris eius.

19 Ipse enim nunc sustineo. 19 Et merito quidem tanta ille
 solus est, est observatione dignus, ut nec in prosperis nec in
 aduersis relinquat homo precepta eius: quandoqui-
 dem solus ipse per semetipsum est, & sua propria
 est essentia, infinita & immensa secundum omnem
 perfectionem: a quo cætera omnia, & esse & alias
 omnes suas perfectiones per modum participatio-
 nis accipiunt, quasi a fonte primario omnis existen-
 tiæ & omnis perfectionis. 20 Estq; ipse tantæ
 20 et nemo auertere potest cogitationem eius: potentia & sapientia, ut nemo possit impedire vel
 prohibere cogitationes eius, nemo possit efficere ut
 non eueniant quæ ille decreuerit aut fieri voluerit:
 contra tamen, ipse posset cogitationes & consilia
 omnium quantumuis potentum prohibere, & ad
 nihilum redigere. 21 Solaq; eius voluntas tam
 21 et anima eius quodcūque uoluit hoc fecit. est efficax et valida, ut quicquid absolutè voluerit,
 id sine mora ita fiat: solumq; eius uelle facere est, nec
 vlla inter uelle & facere est distantia. 22 Quæ
 admodum videlicet nunc in me manifesto demon-
 22 Cūq; expleuerit in me uoluntatē suam, & alia multa similia præsto sunt ei. strat exemplo: qui cum ex uoluntate & consilio suo
 occulto ista tam dura & grauiā & inaudita mihi in-
 fluxerit tormenta, et hæcenus quidem nullo prohibe-
 re valente expleuit suam in me uoluntatem, po-
 tens est nihilominus & quasi in promptu habet alia
 multò plura, his uel æqualia uel etiam grauiora (si
 suæ placeat uoluntati) in me exercere supplicia, ple-
 nam & liberrimam habens in me potestatem, ut de
 me faciat quicquid voluerit. 23 Vnde
 quod nunc ego intra memetipsum conturbor, tur-
 23 Et idcirco a facie eius turbatus sū: batusq; hominis uerba loqui uideor, non arbitremi-
 ni, o amici, inde procedere, quod Dei providenti-
 am negem, aut eo tendere ut Deo blasphemix in-
 iuriam inferam, quasi nihil illius potentiam me-
 tuens, quemadmodum tu Eliphaz paulo ante de im-
 piis dixerat: sed quia rectam erga Deum fidem ha-
 bens, istam eius omnipotentiam cum plena pote-
 state iugiter confydero & ob oculos uerso, ob hoc
 intra memetipsum grauius conturbor, manum
 eius

eius super me grauissimā sentiens: 24 atq; etiam ti-
 more grauius sollicitor, ne forte adhuc amplius su-
 per me aggrauetur manus eius: hincq; illa meæ que-
 rimonia & uerba turbatiora proficiscuntur, ad ex-
 primendum dolorem meum: & huc tendunt, ut dei
 24 O confy-
 derans eū, ti-
 more sollicito-
 tor.
 flectam misericordiam, ne supra modum grauis &
 intolerabilis mihi fiat afflictio. Veluti cum dura pa-
 tris aut domini uerbera sine culpa patitur seruus
 aut filius, non immerito intra se conturbatur sibi be-
 ne conscius, & timore plurium uerberum sollicitus
 tur, donec eleuatum adhuc ad ferendum uidet ma-
 num, neq; ad blasphemiam aut culpam ullam illi im-
 putatur sub uerberibus posito, si aliquanto immo-
 deratius queruletur & palpitet, suamq; etiam cum
 excessu quodam proponat innocentiam, ut patrem
 vel dominum inflectat ad misericordiam. Nec mi-
 rum, si conturbor & timore sollicitor. 25 Deus
 25 Deus mala
 liuit cor mea-
 rum,
 enim non mihi lapideam dedit fortitudinem siue du-
 riciem, neq; carnem dedit gneam siue impassibilem,
 quæ nullis cedat uel moueatur uerberibus, sed fra-
 gilem infirmum & mollem me fecit hominem, car-
 nemq; teneram & cor carneum mihi dedit, quod fa-
 cile a quibuslibet aduersis patiat. 26 Idem uerò
 ipse Deus qui me tam fragilem & mollem condi-
 dit, ex parte altera tantis me simul obruit malis, ut
 26 O omnia
 potēs cōtura-
 bavit me.
 merito uideri debeam iustam habere causam con-
 turbationis & timoris, nec usque adeo magni de-
 beat fieri, neque tam ægre ferri, si aliquanto liberius
 conquerar. 27 Tametsi enim ex parte natura-
 lis fragilitatis, secundum teneræ carnis sensum, gra-
 uiter fuerim conturbatus, nondum tamen ad extre-
 mum res peruenit, non adhuc funditus perii per des-
 perationem aut blasphemiam, propter incumben-
 tes super me istas densissimas tribulationum tene-
 bras. 28 Neque faciem mentis meæ vlla in-
 fidelitatis, hæresis, blasphemix, aut alterius cuiusli-
 bet impietatis, caligo operuit uel abscondit a conspe-
 ctu dei, sed etiamnum post tanta mala perlata, salo-
 28 nec faciē
 meā operuit
 caligo.

ius confisto, & faciem meam confidenter ad Deum
leuo, serenatoq; vultu per fidē illi assisto: sicut olim
in prosperis, ita & modo in aduersis.

XXIII. CAPITIS

ELUCIDATIO.

CAP. XXIII.

Ceterum, quod tu Eliphaz in oratione proxima me visus es notare, quasi cum impiis illis sententiam qui dei prouidentiam negant extendi vsq; ad ea quæ hic geruntur in terris, atque hinc impunitatem sibi persuadent suorum scelerum (cuius quidem hæresis me visus es accusare, dum multis verbis illorū sententiam quasi sub persona mea expressisti) scito illorū errori me nulla ratione subscribere.

1 Omnipotens enim deus, licet ipse in se æternus omnem durationem temporis longissime supercedat suæ æternitatis indeficienti & incommutabili duratione, singula tamen tempora, quibus mensurantur ea quæ hic in terris aguntur, exactè & distinctè nouit, & simul cum temporibus singula quæ geruntur in eis, ita vt nihil eum latere possit, siue eorum quæ sunt in tempore præsentis, siue eorum quæ facta sunt in præterito, siue eorum quæ post futura sunt, vsq; ad consummationem sæculi. **2** Non sic tamen vicissim nos Deum & quæ eius sunt cognoscimus, quomodo ille nos & nostra omnia exactissime nouit: quoniam ii qui inter homines, siue ex naturali lumine, siue ex patrum instructione, siue ex diuina reuelatione, illum vtcunq; nouerunt, æternitatem tamen eius, & qualis ipse sit in æternitate sua, plene non possunt comprehendere, sicut ipse nostra tempora & quæ in illis nos agimus figillatim pernouit. Neq; item nos dies illos aut tempora illa scire possumus, quādo iudicabit deus de iis quæ modo à nobis geri videt in temporibus istis. Et multi quidem in hoc tempore multa & graua perpetrant scelera

1 Ab omnipotente nō sunt abscondita tempora:

2 qui autē nouerunt eum, ignorāt dies eius.

scelera, quæ ille omnia attendit & suo tempore iudicabit. **3** Videlicet inueniuntur non pauci, qui contra æquitatem & iustitiam terminos possessionum suarum dilatant & extendunt longius, ultra quàm iustitia admittit, etiam alienas possessiones et prædia per iniustitiam aut violentiam aut fraudem inuadentes, & quasi propria intra suos terminos includentes. **4** Greges quoq; et armenta aliorum abigentes per vim diripuerunt, & post abductionē quasi propria iumenta pauerunt in pascuis suis, vna cum cæteris suis gregibus & armentis, perinde ac si iusti & bonæ fidei essent possessores, neq; de restitutionis ablati vel cogitati unculam habent. **5** Et quidem videretur vtrunq; forsitan tolerandum, si tantum à diuitibus prædam agerent, aut non omnino necessaria furto abigerent. Nunc verò, quod grauissimum est, etiam pauperrimis & desolatis personis, paucula illa quæ forte habent ad vsum quotidianum aut victum necessaria, sine misericordia rapiunt, vtpote pupillis & orphanis parentum solatio orbatis etiam asellum, quem forte vnicum habent ad quotidianos vsus necessarium, furto vel rapina abducendo: **6** & à vidua paupercula viri destituta auxilio, etiam bouem aut vaccam vnicam, qua relictos filios paruulos sustentabat, contra iustitiam et misericordiam, sub pretextu pignoris auferendo, sic ab illis victui necessaria inclementer rapientes, quibus merito etiam propria naturali compassione debuissent impartiri. **7** Pauperes vias suas perambulantes isti subuerterunt & multipliciter afflixerunt, iniuriis eos & contumeliis afficientes: tantamq; illis exhibere molestiam, vt etiam publicas vias eorum metu declinarent, timentes ne eis alicubi occurrant & patiantur mala. **8** Simul quoq; homines mansuetos & pacifice habitantes in terra sua, qui cum omnibus (quantum in ipsis est) pacem habentes, molesti sunt nemini, omnibus pro sua virili officiosi, violentia suæ malitiæ oppresserunt, &

3 Alii terminos transulerunt,

4 diripuerunt greges, et pauerunt eos.

5 Asinum pupillorum abegerunt,

6 & abstulerunt pro pignore bouem viduæ.

7 Subuerterunt pauperum viam,

8 & oppresserunt pariter mansuetos terræ.

9 *Alii quasi
onagri in de-
serto, egredi-
untur ad opus
suum:
10 uigilantes
que ad præ-
dã, præparat
panem liberis.*

11 *Agri non
suum demerunt,*

12 *Uineam
eius quem ui-
oppresserunt
uindemiant.*

13 *Nudos di-
mittunt homi-
nes, indumen-
ta tollentes.*

multipliciter vexauerunt eos, quibus tamen merito debuissent parcere. 9 Inueniuntur & alii, qui prorsus abiecto iugo timoris dei, existimantes se liberos & nullius dominio subditos, ad eum modum quo syluestres asini in desertis absque omni iugo seruitutis nullius subiiciuntur imperio neque reuerentur quenquam, accingunt se operi suo, quod ex sua malitia sibi præstituerunt. 10 Est autem illorum hoc opus non laborare manibus aut terram operari, ut in sudore vultus pane suo vescerentur, iuxta dei præscriptionem, sed prædæ & rapinæ à mane ad vesperam usque intendere, sicque de rapina familiam suam lautè & magnificè alere: bene etiam hac in parte similes onagris deserti, qui non sibi labore victum lucrantur (quod faciunt asini domestici, hominibus in ferendis oneribus patientissime seruiens, unde iure pabulum naturæ conueniens hi illis ministrare obligantur) sed absque ullo ministerio, absque ullo honesto vel utili opere cibum in ocio comedunt indebitum, cum sint tamen fortitudinis maxima, possentque utilitatis præstare plurimum, si colat iugo haberent subdita. 11 Non solum autem per deserta & vias publicas isti grassantur impii, verum etiam agros populantur, mittentes falces suas in messes alienas, segetes non suas demetentes, in cibum suæ familiæ, vel (quod non raro solet contingere) in pabulum iumentorum suorum. 12 Vinum autem suum quo inebriantur & lasciuiunt, de vineis colligunt illorum quos vi oppresserant, eo animo ut illis oppressis vinea eorum & possessiones ceteras facilius inuaderent, & sine contradictione occuparent. 13 Tantam insuper exercent in homines sine misericordia crudelitatem, ut ipsis quoque indumentis, quibus ad necessitatem operiuntur & ad honestatem teguntur, per vim ablatis, nudos eos in afflictione & confusione magna dimittant, ne tenuè quidem amiculum quo pudenda velent eis relinquant

linquentes: vel ut pudore eos magis afficiant, vel ut suæ auaritiæ insatiabili amplius satiffaciant.

14 Idque talibus faciunt pauperculis hominibus, quibus neque domi neque foris est indumentum aliud, quo se possint aduersus frigoris iniuriam defendere: 15 nec habent quo se defendant à pluuviarum guttis, quæ cadunt de montibus, in quibus se occultant & latitant, propter erubescenciam non audentes comparere in conspectu hominum:

16 qui cum non habeant quo suam possint nuditatem operire, aut ab iniuriis hymbrium defendere, applicant sese quam proxime valent lapidibus montium & rupium latebris, ut vel sic à guttis pluuviarum continuo decidentibus se defendant aliquantulum. 17 Detestandam nimis violentiam exercuerunt crudeles illi tyranni in eos quos videbant humano carere patrocinio, utpote in pupillos, orphanos, viduas, & huiusmodi, bona & possessiones illorum diripientes: 18 & vulgus pauperculorum atque simplicium hominum ipsi per vim oppresserunt atque spoliauerunt, eorum bona per fas & nefas, siue vi siue fraude, in suum peculium conuertentes. 19 Et tolerandum forsitan utcunque videri posset, si ab iis qui abundant aliquid raperent, quibus adhuc remanent sufficientia, etiam si multa rapiantur. Nunc verò crudelissimi tyranni illi, hominibus pauperculis, quibus vix est operimentum ad tegendam nuditatem, aut panis ad explendam famis necessitatem, ita ut præ defectu vestimenti conuenientis cogantur nudi vel seminudi incedere, & præ ægestate panis esurire: ab his (inquam) etiam modicum illud quod ad naturalem necessitatem vix laboriose sibi colligunt, sine misericordia rapiunt; veluti si quis spicas rapiat de manu pauperis, quas in agro post metentium terga colligit, statim vellicadas ad explendam famem intolerabilem.

20 Sic impii isti inter acervos segetum, quos sibi congregant

14. *quibus non est operimentum in frigore,*
15. *quos hymbres montium rigant:*

16. *et non habentes uelamentum amplexantur lapides.*

17. *Vim fecerunt de prædatis pupillos;*

18. *et vulgum pauperum spoliauerunt.*

19. *Nudis et incedentibus absque uestimento et esurientibus, tulerunt spicas.*

20. *Inter acervos eorum meridiati sunt;*

21 qui calcas
dis torculari
bus sitiunt.

22 De ciuita
tibus fecerūt
uiros gemere

23 & anima
uulneratorū
clamauit: &
deus inultum
abire nō pa
titur.

24 Ipsi fue
runt rebelles
lumini.

gregant ex oppreffione multorum pauperum, meri
diantur, deliciantur, & opipara prandia instruunt,
magnificasq; præparant cœnas: triumphant ipsi &
luxuriantur de sanguine pauperum, de abundantia
honorum quæ sibi coaceruant & corradunt de spo
liis pauperis vulgi. 21 Qui quidem pauperu
li, postquam sua calcauerint torcularia, non reficiunt
tur vino suo: vel quia illi tyranni per vim eis rapiūt
modicū illud quod sibi collegerant ad necessitatem
suam, vel quia coguntur præ penuria vèdere statim
vt vinum expresserint, illisq; inhumanissimis tyran
nis pretium adferre. Ipsi quoq; pauperes & vulga
res à tyrannis coguntur gratis laborare ipsis, in colli
gendis vinis & exprimendis vuis ipsorum, quibus
inter laborandum & post finitum laborem haustus
etiam vini denegatur, cogunturq; domum abire, vt
illic edant & bibant. 22 Tanta est inclementia
potentum istorum, qui omnia sibi quasi iure debita
putant à vulgaribus obsequia. Non solum autem iis
qui in rure aut villis habitant fuerunt molesti, ve
rumetiam iis qui in ciuitatibus habitant, ciuibus
probis & honestis, cupientibus honeste alere fami
liam, vehementer graues fuerunt sua impietate, ita
vt dolere eos & gemere subinde cogant, præ nimio
pondere maiorum quibus afficiuntur ab illis:
23 clamantq; in amaritudine animæ suæ suppli
ces ad dominum, postulantes aduersum iniquos op
pressores iudicium & de malis tantis vindictam.
Deus verò licet ad tempus dissimulet, sinatq; agere
illos quæcunq; voluerint, non tamen perpetuo, neq;
in finem patietur inulta remanere illorum scelera,
sed exercebit de illis suo tempore districtum iudi
cium. 24 Idcirco autem hæc tanta tam audacter
perpetrant mæla, quoniam lumini diuino noluerunt
acquiescere vel obedire, imò etiam repugnare &
contra obluetari sunt ausi: aduersantes & Deo, qui
est lumen primum & pater luminum, & lumini na
turali quod ab illo secundum participationem in
hominum

hominum mentes defluit. Imò & ipsum lumen cor
porale atq; externum isti habent exosum, magis di
ligentes tenebras quæ ad perficiendam suam impie
tatem illis sunt magis accommodæ, quàm clarita
tem luminis. 25 Noluerunt vt bene agerent in
telligere vias quas perambulandas demonstrabat
ducatus illius luminis, id est, Dei mandata atq; præ
cepta, secundum quæ viuendum constituit homini
bus, sed ambulauerunt magis in viis cordis sui, in
desideriis suis prauis & concupiscentiis pessimis.

26 Neq; post multa patrata scelera saltem reuer
ti voluerunt à viis suis prauis, vt pœnitentiam age
rent peccatorum præteritorum, ac vel tandem ad
diuinorum mandatorum obseruationem se conuerte
rent. 27 Quinimo à mane vsq; ad vesperā toti
sunt intenti perficiendis suis impietatibus, summo
mane consurgentes ad homicidia & latrocinia, vt
homines pauperes & inopes causa victus comparā
di primo mane ad opera vel negocia sua ciuitates
egredientes, interficiant, interfectosq; spolient, siue
vestibus, siue pecuniis, aut aliis quæ forte apud il
los inuenerint. 28 Adueniente autem noctur
no tempore, ad furta se conuertunt, captata occasio
ne ex nocturnis tenebris & graui sopore quo tunc
obdormiunt plærunque homines: propter quod, fa
cilis tunc voto suo potiri valent. 29 Sed et si
fornicari velint vel adulterari, nō multum interdiu
id faciunt, aut in propatulo, ne videantur ab homi
nibus & arguantur opera eorum, sed caliginosam
noctem & tenebrarum tempus attentius obseruāt,
æstimantes intra se, quod à nemine videantur:

30 atq; ob id etiam vultum suum operiunt, lar
uas assumentes, aut aliis modis faciem velantes, ne
cognoscantur ab hominibus, ita videlicet timentes
hominum præsentiam & apud homines confundi
metuentes, cū dei oculos nusquā effugere, nusquam
latere valeant, neq; tamen ob eius præsentiam eru
bescant. 31 Tempore noctis & tenebrarum,
quando

25 Nescierūt
vias eius,

26 nec reuer
si sunt per se
mitas eius.

27 Mane præ
mo consurgit
homicida, in
terficit ege
num & pau
perem:

28 per noctē
uerò, erit qua
si fur.

29 Oculis ad
ulteri obser
uat caliginē,
dicens:

30 Nō me uē
debit oculus,
& operiet
vultum suum.

31 *Perfodit in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi.*

32 *Et ignorauerunt lucē.*

33 *Si subito apparuerit aurora, arbitratumbrā mortis.*

34 *Et sic in tenebris quasi in luce ambulat.*

35 *Leuis est super faciem aquae.*

36 *Maledicta sit pars eius in terra,*

quando altus sopor occupat homines, impii isti vere filii noctis & tenebrarum, parietes domorum perfodiunt aut fundamenta effodiunt, in locis quae per diem obseruauerant & sibi inuicem designauerant, ut simul eo conuenirent per noctem, perfossisque domibus, furta sua vel adulteria concepta oportune adimplerent. 32 Adeoque in his omnibus tenebrarum optant caliginem, ut etiam lucem habeant exosam, eamque execrentur & detestentur, quasi proposito suo inimicam. 33 Adeo (inquam) execrantur lucem, ut si ante completum malitiae suae propositum contingat superuenire lucem aurorae, egerime ferant, & indignentur grauissime aduersus illam, perinde ac si mortis quaedam umbra ingratiissima eis superuenisset. 34 Imò sic ipsi tenebras amant & in tenebris sua opera perficiunt, tenebrarum quoque tempus ad sua studia implenda obseruant, quomodo caeteri qui virtuti & honestis actionibus dant operam lucem diligunt, eamque ad necessariorum & honestarum rerum actionem auide expectant & attente obseruant. 35 Denique, sic ad omne malum prouisi & faciles sunt hi impii, semel Dei abiectio timore, ut etiam aquarum superficiem fluidam superarent. Non potest esse aquarum superficies tam fluida, tam leuis & in fluxum prona, quam sunt istae leues & faciles ad defluendum in omnis generis vitia. Et haec tenus quidem impiorum hominum effrenatam audistis, quam sine modo & sine metu perpetrant malitiam. Nunc verò & poenam quae illis a diuinae prouidentiae aequitate superueniet, consequenter audire non grauemini: ut sciatis, me nequaquam ex illorum esse numero, qui diuinam negantes prouidentiam impune hic arbitrantur impios delinquere. 36 Primum itaque, horum hominum impiorum portionem dico fore & esse maledictam in terra: quoniam ex omnibus illis quae in hac vita visum sunt possidere quasi partem & haereditatem suam, nihil aliud quam maledictionem & damnationem sibi

sibi acquirant: & in damnationis ac maledictionis cumulum illis cedent omnia, sicut e contrario electis omnia cooperantur in bonum. In terra etiam superna beatorum erit parseorum maledicta, eò quòd ibi locum non sint neque portionem ullam habituri, maledictionis aeternae sententia à foelicitate sanctorum exclusi. In terra quoque inferni, in terra obliuionis & miseriae, pro portione sua & haereditate sempiterna maledictionem damnationemque accipient.

37 Neque ambulabunt miseri illi per vias latas & amoenas, cuiusmodi sunt viae vinearum, quae ad altiora ducunt, & ambulanti bus iuxta ipsas, tam odore bono quem de se spargunt, quam sapore uuarum, refrigerium & oblectamentum praestant: quales utique sunt viae illae, quas iusti ad supernam patriam tendentes & laborioso conatu quasi per montium iuga conscendentes, perambulant: qui odore coelestium deliciarum subinde velut à longe reficiuntur, & quasi gustum quendam praecipiant, unde animantur ad iter suum fortiter percurrendum, donec ad summum usque montis verticem pertingant.

38 Non ascendent (inquam) impii isti per vinearum viam in superna loca deliciarum: sed e contrario magis descendunt per abrupta vitiorum in loca inferna tormentorum, ubi erit cumulus & vicissitudinaria successio vniuersorum cruciatuum: ita ut nunc intentissimo crucientur frigore, cuiusmodi frigus est aquarum quae resoluuntur ex niuibus, nunc intolerabili affligantur aestu excessiuo caloris: ut quomodo in hac vita omnibus male sunt usi, sic post mortem ab omnibus male patiantur, nec sit eis vlla in vlla re consolatio. 39 Nimirum usque ad profunda inferni loca & ad terribilia ista inferni supplicia deducunt illos peccata ipsorum, multa & grauiora, quae sine modo & metu patrarunt super terram. 40 Cum verò illuc culpae suae demerito fuerint perducti, non erit eis vltra spes vlla veniae aut indulgentiae impetrandae; prorsus in obli-

37 *nec ambulabunt per vias vinearum.*

38 *Ad nimirum calorem, transiet ab aquis niuium.*

39 *Et usque ad inferos peccatum illius.*

40 *Obliviscatur eius misericordia.*

41 *dulcedo il-
lius uermes.*

42 *Nō sit in
recordatiōe,*

43 *sed cōte-
ratur, sicut li-
gnum infru-
ctuosum.*

44 *Pauit e-
nim sterilem,
quæ nō parit*

45 *Uldua
bene non fe-
cit.*

obliuione erunt apud misericordiam Dei, quam spreuerunt in vita, neq; ab illa quicquam sperabunt imperpetuū remissionis & gratia: sed iustitia & iudicium iustum incumbent super illos, pōdere graui & intolerabili, vsque in sempiternum. 41 Atq;

interim dum in inferno sine misericordia cruciatibus afficiuntur impiorum animæ, corpora ipsa in se pulchris roduntur à vermibus, efficiunturq; ipsi dulcedo siue cibus dulcis vermium, qui eorum oblectantur cadaueribus in sepulchro, sicut dæmones pessimi animabus in inferno. 42 Non erunt (in

quam) impii isti in memoria apud Deum, sic ut vltimam ab eo accipiant vsq; in sempiternum liberationem aut consolationem: 43 sed proiecti & ve-

lut deleti à memoria diuinæ pietatis, sine misericordia conterentur, & consumentur perditione sempiterna, quia fructum bonum non fecerunt in tempore suo, ad quem proferendum fuerant conditi & in hoc mundo longo tempore longanimitè tolerati: ad eum modum quo arbores infructuosæ, quæ fructum non proferunt in tempore suo, tandem succiduntur & mittuntur in ignem. 44 Totius au-

tem mali origo ipsis impiis hinc processit, quòd carni nimium indulerint, animam verò & spiritum profus neglexerint: quia videlicet prauam & vitiosam carnem siue sensualitatem suam, quæ ex se tota est sterilis & infructuosa, ad omne bonū inhabilis, prona semper ad omne malum, quæ boni nihili de se parit sed potius spinas & tribulos malorum desideriorum germinat. Istam quidem vilissimam meretriculam, sterile scortum, accurate pauerunt, delicate enutrierunt, & quàm diligentissime curauerunt, omnibus eius desideriis obsequendo & satisfaciendo.

45 Caterum, pauperulam animam quæ in hoc mundo est quasi desolata & vidua, donec peregrinatur à domino, cui primum fuit desponsata & dedicata: hanc penitus neglexerunt, huius non sunt miserti illi crudeles, neq; ea quæ huic ad salutem po-

tuitens

tuisent conducere perficere voluerunt. Scorta etiã & meretriculas formicarias, non ad prolium generationem, sed ad voluptatem tantum carnis enutrierunt magnis sumptibus: viduis autem & pauperculis, quibus debuissent misereri, nō præstiterunt misericordiam: imò ab ipsis rapuerunt, quibus sua scorta alerent. 46 Tanta nimirum inter homines vsi sunt violentia, vt etiam eos qui fortes & potentes esse videbantur, ipsi in maiori et superuicente violentia sua opprimerent, sibiq; subigerent: quãto magis potuerunt & alios pauperiores, minusq; ad resistendum potentes, subiicere? 47 Quæ quidem violentia æque magnis & paruis illata, in eam angustiam malos plerumque inducit, vt etiam cum sterciam videantur & stabili gradu compositi, non tamen credant vitæ suæ, non sibi confidant tanquam securi: sed meticulosi fiunt, & ad omnem rumusculum pauidi, ex inquietudine malæ conscientia.

48 Super omnia verò illorum impietatem valde aggrauat & penam iustè adauget contemptus diuinæ benignitatis & longanimitatis, quæ deus illos expectat multo tempore, parcens illis & patienter sustinens, differensq; vltionem, vt vel sic eos sua benignitate & longanimitate inuitet ad poenitentiam, nolens mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur & viuat. 49 Ipsi verò per obstinatam superbiam suam, dei longanimitate & benignitate non solum non vtuntur ad poenitentiam, verum etiã abutuntur ad culpam: occasionem ex eo sibi accipientes liberius delinquendi, quod vltionem videant priorum peccatorum differri: sicutq; ad damnationis cumulum sibi conuertunt, vnde ad salutem proficere debuissent. 50 Illi verò, quanquam sibi ob di-

lacionem poenæ persuadeat impunitatem peccentq; ea ratione licentius, habet tamen deus oculos intentos ad vias illorum pessimas, vniuersa eorum opera praua ipse considerat, vt suo tempore contemptoribus illis iustam inferat vltionem. 51 Vnde fu-

AA

turum

46 *Detrahit
fortes in for-
titudine sua:*

47 *Et cū ste-
terit, nō cre-
det vitæ suæ*

48 *Dedit ei
Deus locum
poenitentiæ:*

49 *et ille ab-
utitur eo in
superbia.*

50 *Oculi au-
tem eius sunt
in viis illius.*

¶ Elevati sunt ad modicum, & non subsistent, & humiliabuntur, sicut omnia: **¶** 52. & auferentur, & sicut summitates spicarum conterentur. **¶** 53. Quod si non est ita, quis me potest arguere esse mentitum, & ponere ante Deum verba mea?

turum est, ut licet ad tempus modicum gloriosi videantur atque florentes temporali prosperitate, post paululum tamen, manifestante se dei iudicio, non sint permansuri stabiles in eadem illa felicitate: 52. deiciunturque ab illa sua gloriosa exaltatione, in humilitatem maximam & extremam miseriam: sicut & cetera omnia quaecumque in hoc mundo magna videntur & florida, non diu in suo huiusmodi flore persistent, sed brevi nimium deperibunt & redigentur ad nihilum. 53. Auferenturque & eiicientur de habitatione presentis saeculi, in profunda inferni, ubi sempiterna damnatione conterentur atque perdentur miseri, similes leuibus arboribus siue spicarum summitatibus: quae ad tempus quidem videntur elevatae, atque ipsis etiam granis optimis altiores, sed post paululum deficiunt & coniciuntur in ignem, granis bonis collectis in horrea. 54. Ista quidem ego sic habere puto, & ut verissima confidenter pronuncio, de iusta impiorum punitione pro suis impietatibus. Neque arbitror quenquam ex vobis posse in illis quae modo dixi, vlla ratione iusta mihi contradicere, quasi falsa aut impia protulerim, aut coram Dei iudicio cum accusatione proponere ista verba mea, sic quasi impium aliquid vel blasphemum fuerim aduersus deum loquutus. Vnde non est quod me ut hominem impium, haereticum atque blasphemum, contra rationem & iustitiam calumniemini. cum verba ista verissima, me testentur ab omni mendacio & impietate alienum.

XXV. CAPITIS

ELUCIDATIO.

CAP. XXV. **¶** Respondens autem Baldath Suites, dixit: Hae ubi sanctus Iob aduersus Eliphaz Themanitis obiurgationes pro se respondisset, Baldath Suites in ordine amicorum secundus, suo ordine tertio loqui coepit. Cum vero iam non haberet ipse particularia vlla quae aduersus illum obiceret, eo quod singulis iam ante obiectis accurate singulis oratio

orationibus respondisset, ad generalia se conuertens & quasi ad communes locos recurrens (ut ferè solent in quibus argumenta particularia deficiunt) pauca quadam de potentia & maiestate dei, & de originali immunditia, incomparabilitate dei sanctitate, quae iam ante sepius fuerant proposita, replicauit, dicens: 2. Penes deum & in deo est absoluta perfectissimaque potestas, super omnia quae in caelis & quae in terris: Vnde etiam habet, ut merito timeant eum & summe reuerentur omnes creaturae. Quae quidem eius metuenda & adoranda potestas, in supernis creaturis maxime reuocet. 3. Ipse enim est, qui in sublimibus ab ipso conditis & dispositis, sua omnipotentia suavissimam efficit conseruatque concordiam: angelos quidem suos dignitate & conditione excelsos, summa concordia & sibi coniungens, & cum seinuem connectens, ita ut nec a sua vnquam voluntate valeant dissentire, neque adinuicem vlla mala discordia contendere: corpora quoque coelestia supernum obtinentia locum mirabili facit concordia suos obseruare motus & tempora, iuxta legem quam eis constituit ab initio. 4. Eandem etiam maiestatem superexcelsam indicant illa agmina angelorum sanctorum, quorum est numerus inestimabilis et homini incomprehensibilis, quos omnes astant in circuitu eius, sicut milites in circuitu regis sui, parati semper ad obediendum voluntati eius, & implenda promptissime quaecumque ille iusserit. 5. Atque super hos omnes, licet numero infinitos, vnus ille inestimabili claritatis suae fulgore mirabiliter irradiat, singulos sui luminis splendore illustrans, & suae claritatis laetitia beatificans. Imò & homines vniuersos, sui luminis aliquatenus facit participes, secundum infusionem vel naturalis vel gratuiti luminis in rationalem animam. 6. Quum vero tanta sit potestatis atque maiestatis deus, quum tot rationibus summe venerandus sit atque metuendus: homo infirmus & fragilis, creatura vilis & nullius pretii, nulliusque potestatis vel dignitatis,

2 Potestas et terror apud Deum est,

3 qui facit concordiam in sublimibus suis.

4 Numquid est numerus militum eius?

5 Et super quem non surget lumen illius?

6 Numquid iustificari potest homo, cum paratus deo?

ELUCIDATIO

7 aut appa-
tere mundus
natus de mu-
liere?

8 Ecce luna
etiā nō splen-
det, & stella
nō sunt mun-
da, in cōspe-
ctu eius.

9 Quātoma-
gis homo, pu-
treto,

10 & filius
hominis uer-
mis?

raris, quomodo iustificari poterit, si quasi ex æquo componatur cum deo? sic ut ipse iustus comprobetur, deus autem iniustus? 7 Et qui de muliere infirmo vasculo nascitur in multa humilitate, plenus opprobrio atq; miseris, sordidam habens originem, quomodo poterit apparere mundus coram deo, sic ut audeat suam coram deo iactare innocentiam, & de sua gloriari munditia, perinde quasi ab omni sit peccato immunis? 8 Ecce luna ipsa quæ præ cæteris stellis plus luminis terris infundit, non reputatur tamen splendida, si conferatur ad illius immensæ maiestatis splendorem: item & stellæ cæteræ omnes, siue quæ in firmamento lucent, siue quæ in orbibus inferioribus, nō reputantur mundæ siue claræ aut fulgidæ, in comparatione ad claritatem illius immensi luminis: sed quasi tenebræ reputatur omne lumen creatum & participatum, in cōparatione luminis illius primi & purissimi à quo lumen omne per participationem deriuatur.

9 Si illa (inquam) corpora cœlestia nulli obnoxia corruptioni, tam glorioso plena lumine, ut etiam ex locis suis quibus à nobis quàm longissimè distant, ad nos usq; transmittant sui luminis radios, diuinæ maiestati collata nihil videntur: quātō magis nihil apparebit homo collatus deo, et quasi ex æquo ei compositus: qui secundum alteram sui partem nō aliud est quàm putredo, corpus nimirū habens corruptioni obnoxium, quod post paululum computrescet in stercore: 10 & quātō magis nihil apparebit filius hominis, qui non dei solius manu creatus est, ut stellæ in firmamento, sed de infirmo homine per generationem est productus, & coagulatus ex foetidissima substantia, ad eum modum quo vermis ex putrefactione & corruptione generatur exiguus viuens tempore. Homo (inquam) tam vilis & ignobilis, nobilissimo & summe metuēdo deo quomodo se poterit comparare, sic ut suam iustitiam aliquid esse putet comparatione ad deum: quem ad modum

CAPITIS VIGESIMISEXTI.

modum tu Iob facere videris, qui tuam iustitiam coram deo adeo iactitas, ut etiam contendere cum eo non erubescas.

XXVI. CAPITIS

ELUCIDATIO.

His ita ab illo de maiestate & præcellentia dei generaliter dictis, sanctus Iob aduertens illum nō habere ultra quid diceret ad propositū conueniens, eō quod sæpius dicta superuacaneæ replicasset, & in communes locos euagari cœpisset, quasi quum indignatione quadam (propterea quod non ad propositum dixisset, sed tantum silentii ruborem videretur effugere voluisse) ita illi respondit: 2 Quid sibi vult, quæso te, ista tua superuacanea & proposito inefficax oratio? An forte arbitraris auxiliū præbere, & velut suppetias ferre deo, perinde quasi ipse per se imbecillis sit & ad sui defensionem insufficientis, nisi tu illi feras auxiliū? 3 Aut quasi defesso & viribus lasso subuenire te confidis, & eius adiuuare potentiam, ad eum modum quo solent laborantium brachia sustentari, ne laboribus nimis fatigata deficiant? 4 An forte ideo ista loqueris, ut quasi consilio tuo instruas eum, quomodo ipse pro se aduersum me agat, perinde quasi ipsi non sufficiat sua sapientia, ut pro se valeat respondere suamq; iustitiam & maiestatem defendere. Aut forsitan prudentiam tuam in hoc magnam & eximiam voluisti comprobare, quod sic pro deo loqui noueris, & quasi deo consilium dare, quid pro se respondere debeat. 5 Denique, an deum ipsum verbis tuis docere atque instruere voluisti, ut sciat quid pro se loquatur, aut quomodo se defendat: quum ipse nequaquam vel tua vel cuiusquam instructione indigeat, qui omnem rationalem spiritum & omne quod rationali anima viuit ipse creauit. Vnde ne-

AA. 3.

cesse

CAP. XXVI.
Respondens
autē Iob, dixit:

2 Cuius adu-
tor es? Num
quid imbecil-
lis?

3 Et sustetas
brachiū eius
qui nō est for-
tis?

4 Cui dedisti
consiliū? For-
sitan illi qui
nō habet sa-
pientiam, &
prudentiā tu-
am ostendisti
plurimam?

5 Quē doce-
re uoluisti?
Nōne eū qui

fecit spiramentum?

Ecce gigantes gemunt sub aquis,

Et qui habitant cum eis.

Et nudus est infernus coram illo:

cessie est, ut ipse omnium maxime sit intelligens & sciens, a quo tam angelis quam hominibus omnis scientiæ & intelligentiæ est initium. Ita planè huc tua videtur tuorumque amicorum tendere oratio, ut quasi deo feratis auxilium & consilium instructio nemque præbeatis, dum sic pro eo sine ratione & necessitate contra me agitis, quasi ille sibi non sufficiat, perinde quasi ille periclitaturus sit aut succubiturus in causa, si non pro eo superuacaneis vos agatis apolo giis: cum iam abunde sit a me vestris omnibus obiectionibus responsum. Et quid vos ita contra me dei potestatem & terrorem allegatis, quasi ego illa ignorem, aut non satis in consideratione habeam: cum huiusmodi non minus sint mihi cognita aut meditata quam vobis, neque minus in enarrandis illis quæ ad diuinæ maiestatis terrorem attinēt ego sufficio, quam vos. 6 Videlicet (ut experimentum vobis præbeam meæ scientiæ) superbi illi præsumptores apostatici spiritus, propter altitudinem superbiæ & fortitudinem malitiæ suæ, bene gigantibus comparandi, ipsi in profundo inferni qui in medio terræ sub aquis est situs, sub cruciatibus intolerabilibus gemunt, vinculis æternis illic alligati, ut crucientur imperpetuū, non ferentes aduer sum se execrabile iudicium. 7 Simulque cum eis in similibus degunt cruciatibus, quicumque impiis illis consentiunt aut assimilantur in malitia. Specialiter quoque gigantes illi olim ante diluuium generale corrumpentes terram, aquis diluuii oppressi, atque in baratrum protrusi, perpetuis ibi affliguntur tormentis, cum omnibus qui eorum consenserunt impietatibus. 8 Profunda inferni prorsus nuda sunt & aperta oculis eius: & omnia quæcunque illic geruntur, eo spectante & decernente sic sunt, ad eum modum quo rei & malefici in conspectu iudicis torquentur & puniuntur. 9 Ipsisque illis qui sunt in damnatione,

nullum

nullum est operimentum: non se possunt occultare a conspectu tuo, ita ut non a te videantur: nusquam possunt tuum aspectum effugere, etiamsi in infimis sedeant inferni tenebris. Qua quidem in re, vel maxime relucet diuinæ potestatis terror, quem vos mihi quasi non bene cognitum, vel non satis meditatam, toties proponitis & inculcatis. Eadem quoque potestas & maiestas Dei, in rerum potentissima creatione & conseruatione apertissime elucescit. 10 Ipse nimirum est, qui partem cæli aquilonarem siue septentrionalem, extendit siue expandit ad modum pellis siue tentorii, in longitudine & latitudine sua: idque non super solido aliquo corpore, vnde arcualem illam curuitatem videretur posse suscipere, quemadmodum artifices solent huiusmodi arcuales extensiones super aliquo fundare solido, sed super fluido & instabili aère, qui a vulgo quasi vacuum existimatur.

11 Globum quoque terræ grauissimum, & omnium elementorum infimum, in suo pondere appendit & librat, non super aliquibus basibus aut columnis pondus illius sustentantibus, quemadmodum solent artifices grauibus ædificiis columnas subiicere, aut fundamenta a quibus ferantur: sed prorsus super nihili, super nullo omnino fundamento, eam in loco suo constituit & firmavit, ita ut non moueatur imperpetuum de loco suo.

12 Ipse etiam est, qui vapores aqueos de mari virtute solis eleuatos, atque in nubes conuersos, rursumque in aquam per frigus mediæ regionis aëris condensatos, ita suspensos & quasi ligatos tenet in nubibus, ut non simul in impetu terram obruant, ad oppressionem habitantium in terra: sed paulatim & guttatim facit decidere, ad commodiorem irrigationem terræ & terrænascentium, sine omni nocumento eorum qui habitant super terram.

AA 4

13 Ipse

9. Et nullum est operimentum perditioni.

10. Qui extendit aquilonem super uacuum,

11. Et appendit terram super nihilum.

12. Qui ligat aquas in nubibus suis, ut non erumpant pariter deorsum.

ELUCIDATIO

13 Qui tenet vultum solii sui, 13 Ipse est qui in sua apparentia tenet & suo ornatu vestit faciem cœli, quod est quasi solium eius regale: in quo suam manifeste demonstrat magnificentiam, exhibetq; magnificam præsentiam. 14 Et quo magis venerandum magisq; metuendum apparet eius solium, atris nubibus & frequentibus nebulis ipsum tegit atq; obnubilat, ut non nisi per caliginem, quasi à remotis, à mortalibus videatur: perinde quasi indigni sint ipsum in sua lucida claritate, ut est in semetipso contueri. 15 Ipse quoque est, qui aquas ab initio totam occupantes terram certis constrinxit terminis, tertio die creationis & distinctionis rerum iubens aquas congregari in locum unum, ut appareret arida: atque etiamnum intra certos limites maria continens, ut non totam iterum obruant terram. 16 Quæ quidem aquarum colligatio atq; constrictio, diuina virtute ita permanebit, vsq; ad consummationem sæculi, quoad sibi inuicem vicissitudinaria successione dies & nox succedent. Non enim prius illa desinet aquarum in certis limitibus constrictio, quam noctis & diei successus finem accipiet: sed in consummatione sæculi, ubi non ultra erit viuentibus habitationis locus super terram, simul & aquæ ad pristinum reducentur statum, ut totam terram operiant, & cœlorum cessante motu noctis quoque ac diei successio finem accipiet. 17 Tanta denique est maiestas eius, ut etiam angelici spiritus, qui sunt quasi columnæ cœlorum, portantes gubernantes atque mouentes eos, præ nimia reuerentia quasi contremiscere & pauere videantur ad solum nutum eius, eo quod semper obedientissime iussa illius capeunt atque perficere satagunt. 18 Per virtutem quippe omnipotentis eius, solo verbo iussionis eius, aquæ quæ ante totam operuerant in circuitu terram, subito absque vlla temporis mora congregatæ sunt in locum unum, ut appareret arida, essetq; apta habitationi hominum: 19 Et ipse per suam sapientiam ab initio

13 Qui tenet vultum solii sui,
14 & expandit sup illud nebulam suam.
15 Terminum circundedit aquis,
16 usq; dñi firmatur lux & tenebræ.
17 Columnæ cœli contremiscunt & pauent ad nutum eius.
18 In fortitudine illius repente maria congregata sunt:

CAPITIS VIGESIMISEXTI. 189

19 nouit superbum diabolum, cum sociis & complicibus suis, debita ultione ferire: talem dictans aduersum eos sententiam, ut pro suæ præsumptionis superbia in profundis abyssi cruciarentur imperpetuum. 20 Spiritus sanctus, qui ab eo procedit & cum eo est vna substantia vnusq; Deus, cœlos omni sua perfectione adornauit: quoniam sicut patri ratione omnipotentis peculiariter attribuitur rerum creatio, & filio siue verbo ratione sapientis gubernatio, sic spiritui sancto tertis in diuinis personis, ratione bonitatis siue benignitatis, attribuitur rerum perfectio. 21 Ipsoq; agente & curante, ac velut obstetricem agente manibus suis, eductus est, (siue de nihilo, siue de chaos confuso) coluber ille tortuosus: vel quæ in cœlo cernitur iuxta polum septentrionalem constellatio, formam habens serpentis incurui, cuius cauda vrsam minorem ab vrsa maiore diuidit, quasi vecte interposito: vel serpens ille antiquus, diabolus, qui mille per meandros se voluit ac gyrat, ut seducat homines: vel ipsi etiam colubri isti visibiles, qui super terram repunt & venena fundunt. Deus enim & illam in cœlo constellationem colubri figuram gerentem fecit, sicut cæteras omnes, cuiuscunq; tandem sint figuræ, constellationes: & serpentem antiquum diabolum produxit de nihilo, atque etiam eduxit siue eiecit ob superbiam de cœtu honorum angelorum: ac denique colubros istos venenatos similiter condidit, vnumquemq; in genere suo, ut manifestum sit, eorum quæ subsistunt omnium prorsus nihil nisi ab eo esse habere. 22 Hæc ecce quæ modo per me enarrata sunt, tantum pars quædam sunt operum illius mirabilium, quæ agit ille in omnipotentia fortitudinis suæ: paucula tantum quædam sunt de plurimis, minima de maximis. 23 Quod si nos homines, præ debilitate & obscuritate intellectus, vix paucula quædam & exigua audire atq; intelligere de illius magnitudine sufficimus, quæ in comparatione ad

19 & prudentia ei percussit superbium.
20 Spiritus eius ornauit cœlos:
21 et obstetricate manu eius, eductus est coluber tortuosus.
22 Ecce hæc ex parte diuina sunt uiciorum eius.
23 Et cū uix parua stillam sermonis eius audierimus,

13 Qui tenet
vultum solii
sui,

14 & expan-
dit sup illud
nebulam suam.

15 Terminum
circumdedit
aquis,

16 usq; dñi fi-
niatur lux &
tenebrae.

17 Columne
caeli contre-
miscunt & pa-
uent ad nutum
eius.

18 In fortitu-
dine illius re-
pente maria
congregata
sunt:

13 Ipse est qui in sua apparentia tenet & suo or-
natu vestit faciem caeli, quod est quasi solium eius.
regale: in quo suam manifeste demonstrat magnificen-
tiam, exhibetq; magnificam praesentiam. 14 Et
quo magis venerandum magisq; metuendum appa-
reat eius solium, atris nubibus & frequentibus nebu-
lis ipsum regit atq; obnubilat, ut non nisi per caligi-
nem, quasi a remotis, a mortalibus videatur: perina-
de quasi indigni sint ipsum in sua lucida claritate,
ut est in semetipso contueri. 15 Ipse quoque est,
qui aquas ab initio totam occupantes terram certis
constrinxit terminis, tertio die creationis & distina-
ctionis rerum iubens aquas congregari in locum
vnum, ut appareret arida: atque etiamnum intra
certos limites maria continens, ut non totam ite-
ram obruant terram. 16 Quae quidem aquarum
colligatio atq; constrictio, diuina virtute ita perma-
nebit, usq; ad consummationem saeculi, quoad sibi in-
uicem vicissitudinaria successione dies & nox succe-
dent. Non enim prius illa desinet aquarum in certis
limitibus constrictio, quam noctis & diei successus
finem accipiet: sed in consummatione saeculi, ubi
non ultra erit viuentibus habitationis locus super
terram, simul & aquae ad pristinum reducentur sta-
tum ut totam terram operiant, & caelorum cessan-
te motu noctis quoque ac diei successio finem acci-
piet. 17 Tanta denique est maiestas eius, ut
etiam angelici spiritus, qui sunt quasi columnae coe-
lorum, portantes gubernantes atque mouentes eos,
praenimia reuerentia quasi contremiscere & pauere
videantur ad solum nutum eius, eo quod semper
obedientissime iussa illius capessunt atque perficere
satagunt. 18 Per virtutem quippe omnipotentis
eius, solo verbo iussionis eius, aquae quae ante
totam operuerant in circuitu terram, subito absque
vlla temporis mora congregatae sunt in locum vnum,
ut appareret arida, essetq; apta habitationi homi-
num: 19 Et ipse per suam sapientiam ab initio
nouit

19 nouit superbum diabolum, cum sociis & complici-
bus suis, debita ultione ferire: talem dictans aduer-
sum eos sententiam, ut pro suae praesumptionis super-
bia in profundis abyssi cruciarentur imperpetuum.
20 Spiritus sanctus, qui ab eo procedit & cum
eo est vna substantia vnusq; Deus, caelos omni sua
perfectione adornauit: quoniam sicut patri ratione
omnipotentiae peculiariter attribuitur rerum crea-
tio, & filio siue verbo ratione sapientiae gubernatio,
sic spiritui sancto tertiae in diuinis personae, ratione
bonitatis siue benignitatis, attribuitur rerum perfe-
ctio. 21 Ipsoq; agente & curante, ac velut ob-
stetricem agente manibus suis, eductus est, (siue de
nihilis, siue de chaos confuso) coluber ille tortuosus:
vel quae in caelo cernitur iuxta polum septen-
trionalem constellatio, formam habens serpentis
incurui, cuius cauda vrsam minorem ab vrsa maio-
re diuidit, quasi vecte interposito: vel serpens ille
antiquus, diabolus, qui mille per meandros se vo-
luit ac gyrat, ut seducat homines: vel ipsi etiam co-
lubri isti visibiles, qui super terram repunt & vene-
na fundunt. Deus enim & illam in caelo constella-
tionem colubri figuram gerentem fecit, sicut ceteras
omnes, cuiuscunq; tandem sint figurae, constella-
tiones: & serpentem antiquum diabolum produxit
de nihilis, atque etiam eduxit siue eiecit ob super-
biam de coetu honorum angelorum: ac denique co-
lubros istos venenatos similiter condidit, vnum
quemq; in genere suo, ut manifestum sit, eorum que
subsistunt omnium prorsus nihil nisi ab eo esse ha-
bere. 22 Haec ecce quae modo per me enarrata
sunt, tantum pars quaedam sunt operum illius mira-
bilium, quae agit ille in omnipotentia fortitudinis
suae: paucula tantum quaedam sunt de plurimis, mini-
ma de maximis. 23 Quod si nos homines, pro
debilitate & obscuritate intellectus, vix paucula
quaedam & exigua audire atq; intelligere de illius
magnitudine sufficimus, quae in comparatione ad
AA 5 infiniti

19 & prudentia ei percussit superbum.

20 Spiritus eius ornauit caelos:

21 et obstetricate manu eius, eductus est coluber tortuosus.

22 Ecce haec ex parte di-
cta sunt uia-
rum eius.

23 Et cum uix
parua stillam
sermonis eius
audierimus,

24 quis poterit tonitruū magnitudinis illius intueri?

infinitam illam plenitudinem diuinæ maiestatis nō aliud sunt quam stillula aut guttula aquæ comparatione ad immensum pelagus: 24 quis posset audire & plene intelligere illa altissima, quæ de infinita perfectione diuinæ maiestatis adhuc dici possent, sed incognita & inaudita sunt hominibus: quæ merito validissimi tonitruī sono videntur comparanda, propter suam dignitatem & nimiam excellentiam, supra tenuem captum humani ingenii, quemadmodum validi tonitruī sonus male contemperatus est humanarum aurium infirmitati, & propter defectum proportionis commode non potest percipi: Ex his, o amici, satis aperte potestis intelligere, excellentiam diuinæ potestatis mihi non esse incognitam, neque opus esse ut superuacaneè his de rebus me admoneratis, quasi vel ignorantem vel inconsyderantem.

XXVII. CAPITIS

ELUCIDATIO.

CAP. XXVII.
Addidit quod
que Iob, assumens
parabolam suam &
dixit:

2 Vivit deus
qui abstulit iudicium
meū,

Cum hæc ita Iob dixisset, intermissoq; sermone aliquantulū siluisset, ut locū daret loquēdi amicis, si forte respondere iterū aliquis eorum vellet ut hæcenus fecerant, videns amicos omnes silere & nihil dare responsi, accepta occasione prolixius loquēdi ex illorum silentio, sermonē resumpsit: assumptaq; parabola sua, id est, sermone erudito & obscuriori, ad exprimendū plenius suæ mentis conceptū & animi corporisq; dolorem, loquutus est in hunc modū:
2 Quoniam vos ita pertinaciter hæcenus meā oppugnare non desistis iustitiā, ut semel vobis quā fieri potest certissime meā comprobem innocentiam, restē innocentiae meæ inuoco deū viventem, qui in hac plaga meū agit nō secundū consuetum iudiciū in puniendis peccatis hominū pro præsentī tēpore, longe grauius me affligens quā mea peccata meruerunt,

ruerunt. 3 Deum, inquam, omnipotentem qui poenis tam horribilibus me affligens, amaritudine repleuit animā meam, secundū sensus affectū, ab huiusmodi sensibilibus poenis q̄ maximè abhorrentē. Hunc (inquam) deum testem inuoco innocentiae meæ & per hunc iurando vobis affirmo, quod quādiu in hoc corpore vitali perfruar aera, inspiratione vtēs & respiratione aëris huius communi omnibus viuētibus: 4 et donec, rationalis ille spiritus, qui ad imaginem & similitudinē dei creatus est, & ab eodem corpori infusus, sui in eo præsentiam sensibili signo, in respiratione egrediente per nares, demonstrat. 5 Donec, inq̄, ita viam in hac vita mortali, non committā, ut ob cuiuscunq; siue gratiam siue metū, per labia mea vllā loquar iniquitatē, ita ut pro vno aliquid affirmē, quod conscientia mihi testificetur esse falsum: neq; tale aliquid sciens aut volens ex animo proferam per linguam meā, quod falsum esse in conscientia iudicem. Vnde neque vobis expectandum est, ut contra conscientiae meæ testimonium ob gratiam vestri, affirmem, me propter peccata mea grauiā istam pati miseriam, ad quod hæcenus tantopere laborastis. 6 Absit a me, ut ego vos iustos ac veraces hac in parte esse iudicem, aut ore pronunciem, contra veritatē quam dictante conscientia agnouī. 7 Donec ab hac vita deficiā, vsq; ad mortē, non cessabo defendere meā innocentiam: hoc veraciter asserendo, quod dictat mihi conscientia & veritas probat, me sine mea culpa tam graui hac plaga a Deo esse percussum. Atque etiam, sicut hæcenus vixi in iustitia & innocentia, cauens diligentissimè ab offensa Dei, ita impotenter in eadem perseverare vsque ad mortem propono, neq; vnquam ab ea volo recedere. 8 Iustificationem meam quam coepi tenere et defendere, aduersum vos eam impugnantes, & ad condemnationem mei vestris sermonibus laborantes, non desinam rationabili responsione defendere, sic ut

3 et omnipotens qui ad amaritudinē adduxit animam meam:

4 quia donec superest habitus in me, & spiritus dei in naribus meis, non loquentur labia mea iniquitatem, nec lingua mea meditabitur mendacium.

6 Absit a me, ut iustos vos esse indicem. 7 Donec deficiam, non recedā ab innocentia mea.

8 Iustificationem meā quā coepi tenere, non deseram.

fic vt vobis vnquam consentiam, asserentibus, me
 propter meam culpam puniri. Item & illam iustitiæ
 viam, per quam hactenus sollicitè ambulauì, vsq;
 ad mortem me seruaturum propono: et coram Deo
 iurando polliceor, me nunquam ab ea velle recede-
 re, vt iniquitati consentiam. 9. Neq; verò hanc
 meam constantem defensionem arrogantia ascri-
 batis velim, sed bonæ conscientia testimonio &
 rectæ rationis dictamini. Nō enim testificatur mihi
 conscientia, quòd vllò vnquam tempore vitæ meæ
 tam grauius Deum offenderim, quodq; adeo vehe-
 menter eius iram prouocauerim, vt meruerim ista
 tam graui tam insolita et inaudita plaga puniri, se-
 cundum iudicium illud quo solet Deus in hoc mun-
 do punire peccata hominum. 10. Qui verò mi-
 hi in hac veritatis defensione à proposito veritatem
 impugnans inimicatur & obsistit, hunc ego quasi
 mendacem, iniustitiæ & falsitatis patronum habeo:
 & qui mihi in hoc aduersatur quod noui verum esse,
 laborans persuadere mihi contrarium, cum iure
 quasi iniquum & falsitatis patronū debeo habere
 & auersari, vt nulla ratione ei consentiam.

9 *Neq; enim reprehendit me cor meū, in omni uita mea.*

10 *Sit ut impius inimicus meus, et aduersarius meus quasi iniquus.*

11 *Quæ est enim spes hypocritæ, si auarè rapiat,*

12 *et non liberet deus animam eius? Nūquid deus audiet clamorē eius quū uenerit super eū angustias*

11 Et iustè quidem ego per omnem vitam sic mi-
 hi diligenter caui ne Dei offensam incurrerem, stu-
 diūq; illæsam seruare innocentiam. Nam quid mihi
 prodesset, quæ spes veræ utilitatis & salutis mihi ef-
 fet, si hypocritam tantum egissem (vt vos de me ex-
 istimatis) apud homines tantum simulatam iustiti-
 am ostentans, & Deum contemnens? Quæ, inquā,
 spes veræ salutis esse potest huiusmodi hypocritis
 qui nunc per auaritiā & iniustitiā aliena rapi-
 unt, Deo quidem suam gloriam, hominibus verò
 temporalia bona auferentes: 12. quum certū sit,
 Deum animas illorum non liberaturum à morte et
 damnatione æterna, nec saluaturum in vitam æter-
 nam? Certum quoq; est, quod cum angustia mortis
 subito illis superueniente, ex timore tantum pœna-
 rum ad Deum clamauerint, qui prius nunquam ex
 corde

corde eum fuerūt reueriti, neq; etiā tūc reuerētur,
 sed tantum timore pœnæ ad illum ex ficto corde cla-
 mant, non exaudientur orationes illorum à Deo.

13 Neq; fieri poterit, vt huiusmodi hypocritæ in
 omnipotente Deo veram habeant delectationem,
 qui spem suam præcipuam habent in rebus tempo-
 ralibus: neq; ex puro & vero corde inuocare eum
 possunt, quocunq; necessitatis tempore, quæ ex ani-
 mo non diligunt neq; reuerentur, neq; fiduciam ha-
 bent in eo. Si igitur & ego huiusmodi essem hypo-
 crita, qualem vos me existimare videmini, nullam
 quoq; haberem in deo fiduciam ab eo quippiam im-
 petrandi, quod longissimè à me absit. 14. Ne ve-
 rò ampliùs huiusmodi vana proferatis, aperiā ego
 vobis, cooperante deo per manum suam quæ ipse
 omnipotens habeat apud se abscondita iudicia, aut
 quas pœnas decreuerit inferendas impiis in impœ-
 nitentia sua perseuerantibus: et non celabo vos ea
 quæ Deo reuelante cognoui, ne forte aliter me de
 deo sentire existimetis, quam verè sentiam.

15 Et vt vestrum ipsorum adducam iudicium, ni-
 hil dubito quin vos ipsi, si tranquillo iudicio dilige-
 ter & maturè apud vos rem istam velleris expendere,
 vitamq; meam & mores pristinos considerare,
 facile intelligeretis, vera esse quæ de innocentia mea
 dico: & satis puto, non vos ita sinistrè de me opinari,
 vt verba ipsa vestra sonare videntur: arbitror
 etiam vobis sat notum esse, quod nihil indignum
 de deo sentiam, de quo me accusare videmini.

16 Vt quid igitur sine causa vana ista loquamini,
 asserentes me hypocritam esse, et propter grauiā pec-
 cata à deo percussum esse, atque etiā quasi blasphemum
 et malè de deo sentientem increpantes, quæ
 omnia falso innituntur fundamento, et nequaquā
 mihi possunt veram adferre consolationē?

17 Ecce (vt manifestè sciatis, quid ego de impio-
 rum iusta punitione verè sentiam) apertè vobis des-
 cribam partem siue retributionem finalem homi-
 num

13 *Aut poterit in omnipotente delectari, & inuocare deum omni tempore?*

14 *Docebo vos per manum dei, quæ omnipotens habeat, nec abscondam.*

15 *Ecce vos oēs nostis:*

16 *et quid sine causa uana loquimini?*

17 *Hæc est pars hominis impii apud Deum.*

18 et hereditas uiolenterum, quam ab omnipotente suscipient. 19 Si multiplicati fuerint filii eius, in gladio erunt, 20 et nepotes eius non saturabuntur pane. 21 Qui reliqui fuerint ex eo, sepeliuntur in interitu: 22 et uidua illius non plorabunt. 23 Si comportauerit quasi terram argentum, et sicut lutum preparauerit uestimenta:

num impiorum, quæ eis est reposita apud Deum, quæq; eis est suo tempore reddenda ab illo: 18 & hereditariam portionem quam uolenti hominum oppressores ab omnipotente Deo, cui resistere non poterunt, in ultionem suæ iniustitiæ suscipient, planè uobis depingam in subsequentijs uerbis ad hunc modum: 19 Etiam si multos habuerit impius hominum oppressor filios aut etiam filiorum filios, non habebit ex illis perfectam & finalem lætitiã, sed potius dolorem & luctum: quoniam gladius crudelis filios eius interficiet, uel gladius temporalis ultionis quo, propter peccata parentum aut etiam propria ipsorum peccata quibus parentes imitantur, crebro perire contingit Dei iudicio impiorum filios: uel generaliter gladius finalis condemnationis, qui in filios malorum parentum imitatores proculdubio desequiet. 20 Filii quoq; filiorum eius in summa uiuent egestate, ita ut neq; panem habeant ad saturitatem, neq; reliqua ad uitæ sustentationem necessaria: diuino iudicio sic impii scelera usq; in plures generationes persequente, ad maiorem illius detestationem. 21 Qui ex eo fuerint superstitites, siue consanguinei siue affines siue alio modo ad ipsum propinquius attinentes, propter ipsius scelera, uel propter consensum cum illo in sceleribus, demergentur in interitu & perditione mortis æternæ. 22 Eritq; impii mors adeo ignobilis & inhonorata, ut nec ipsæ eius uxores quas moriens relinquit, ipsum plangent, eo more quo solent decedentes uirum probos probe plangere mulieres. Uel quia, ob ignominiosam mortem, non licebit mulieribus plangere uirum: uel quia de morte tyranni impii etiam ipsæ uxores eius gaudent, ut flere non possint mortuum, quem oderunt uiuentem. 23 Insuper, si magno studio & multa sollicitudine per fas & nephas coaceruauerit, impius tyrannus diuitias multas, argenti uidelicet immensam vim, ad eum modum quo terra in cumulos redigitur: et si uesti-

si uestimentorum magnam copiam multa curiositate ac preciositate preparauerit, congeleritq; in altos cumulos, ad eum modum quo in plateis congeritur lutum: 24 permillum quidem erit illi tyranno, ut sollicitudine multa congreget et paret uestimenta huiusmodi preiosa: sed non permittetur illi, ut preparatis utatur, sed diuina dispensatione ad alios deueniet usus eorum quæ per illum preparata fuere: 25 ita uidelicet ut homines iusti & pauperes illis uestiantur, quod non raro uidemus accidere, argentum quoq; coaceruatum in pauperes & innocentes diuidatur, quasi per eleemosynam: ut diuino iudicio ad innocentes & pauperes redeat, quod ab illis per iniustitiã et rapinã ablatum est. Sicq; nil aliud q̄ laborẽ impius ille tyrannus habet, usum uerò eorum in quibus laborauit habere non permittitur. 26 Nimirum domum suam ædificauit, familiam suam ditauit et fundauit, cum aliorum damno & detrimento: ad eum modum quo tinea suam domum facit, cum damno et corrosione panni in quo domum suam facit: 27 itemq; ad eum modum quo custodes uinearum sua solent umbracula, in quibus ad tempus custodiæ suæ demorantur propter æstum solis fabricare, uidelicet ex materia furto collecta de vicinis aliorum hominum syluis & agris. Unde sicut tinea quæ cum damno suam domum ædificat, post paululum de panno excutitur, abigitur & interficitur: sic & impiis illis eueniet. Et sicut custodis umbraculum post paululum corrumpit, & ab aliis diripitur hyemis tempore, sic & impiorum domus crebro in prædam sunt & dantur in direptionem: semper uerò in tempore mortis, quasi in hyeme coguntur uelint nolint omnia congregata relinquere. 28 Huiusmodi uir avarus, qui per avaritiam & iniustitiam congegit diuitias, in hora mortis nihil secum hinc auferre poterit ex omnibus bonis suis, sed uelit nolit omnia hic cogentur relinquere. 29 Cumq; illic in morte

24 preparabit quidem,

25 sed iustus uestietur illis & argentum innocens diuidet.

26 ædificauit sicut tinea domum suam,

27 et sicut custos fecit umbraculum,

28 Diues quæ dormierit, nihil secum auferet:

pœna

poena oculos illi aperuerit, ut videat turpitudinem
 peccatorum suorum, quos hic delectatio mala clau-
 sos tenebat ne sua peccata agnosceret, tunc nihil
 omnino videbit eorum, quibus hic semetipsum deo
 contempto oblectauerat, et in quibus omnem habue-
 rat fiduciam. 30 Tunc cum intuetur terribilis
 egestas, defectusque omnis boni consolabilis, ex om-
 ni parte per circuitum, ita ut nihil usquam adfit in
 quo aliquam valeat inuenire consolationem: ad eum
 modum quo aqua ex omni parte hominem circum-
 fluit atque madefacit nullam corporis partem relin-
 quens intactam. 31 Horrenda mortis sententia,
 quasi impetuosa tempestas, subito et eximproviso
 super illum veniet, quasi per noctem, quando mini-
 me expectabit, et quando fugere non licebit, tanquam
 si per noctem subito in quempiam irruat grandis
 tempestas, quando minime possit effugere.
 32 Aegritudo vehemens aut mors subitanea veni-
 to vrenti similis, cum dolore vehementissimo illum
 auferet de medio viventium: & quomodo ventus
 turbinis stipulam subito rapit a loco suo, & proicit
 in locum alterum, ita sententia diuini iudicii turbu-
 ni horrendo similis, impium illum auferet de statu
 prosperitatis temporalis, in quo ad tempus visus est
 consistere: proicietque eum in tenebras exteriores,
 ubi fletus erit et stridor dentium. 33 Super
 eum vero illic in imis inferni iacentem mittet iustus
 scelerum vltor poenas horribiles, omnis generis tor-
 menta, quae hominis ingenium nec enumerare nec
 excogitare sufficiat, quot vel quanta sustineat,
 34 & absque omni misericordia seuerissime in il-
 lum animaduertet, faciens illi iudicium sine misere-
 ricordia, quomodo ipse dum viueret noluit misere-
 ri proximorum. 35 Ipse vero manum Dei vlti-
 cem persentiens, modis omnibus effugere ab ea
 quaerit & optabit, si posset fieri, non ferens illud ad-
 uersum se execrabile iudicium. Sed frustra labora-
 bit impius. 36 Siquidem potentissimus iudex
 Deus

29 aperiet

oculos suos,
et nihil inue-

niet.

30 Apprehē-

det eum quasi

aqua, inopia:

31 nocte op-

rimet eum

tempestas.

32 Tollet eum

ventus urēs;

et auferet: et

uelut turbo

rapiet eum de

loco suo.

33 Et mittet

super eum,

34 et non par-

cet:

35 de manu

eius fugiēs fu-

giet.

Deus, sic illum manibus suae omnipotentiae strin-
 get tenebitque fortiter, ut elabi nusquam possit, aut vlla
 ratione effugere iudicium eius. 37 Adeo vero
 nulla super illum compassione terribilis iste iudex
 tunc commouebitur, aut flectetur commiseratione,
 ut etiam (humano more loquendo) quasi sibilan-
 do rideat super eum, quum inspexerit in locis tor-
 mentorum eum iacentem in extremis miseriis:
 38 ita sibi complacendo in executione seuerae iu-
 stitiae suae, quam ille contra se dum esset in mundo
 pessime viuendo prouocauerat.

XXVIII. CAPITIS

ELUCIDATIO.

Quibus ita de impiorum punitione dictis, per-
 git dehinc sanctus Iob veram inuestigare sapien-
 tiam, quae sola a tantis malis homines liberare
 potest: quae ipse primum quidem valde absconditam esse
 insinuat, deinde ut praeclearam et multipliciter utilem
 magnifice commendat, ac postremo in quo sita sit ve-
 ra sapientia manifestat. Sic itaque hunc de sapientia
 sermonem ab alto exorditur principio, dicens:
 1 Argenti metallum suas habet venas siue mineras,
 in quibus nascitur et in quibus multo tempore latet
 donec ad suam perfectionem perducatur, tandem ta-
 men suo tempore humana industria effoditur & in
 lucem producit. 2 Item & aurum sua habet
 loca in quibus per longum spacium temporis oc-
 cultatur sub terra, priusquam suam accipiat perfe-
 ctionem: ex quibus tamen postmodum suo tempo-
 re educitur. 3 Sic et ferrum ceteraque metallorum
 genera de terra, postquam diu latuerunt, eruuntur et pro-
 ducuntur in lucem: et lapis induratus multo tempo-
 re, quum ad fornacem adductus fuerit, per virtutem
 agentis caloris, liquatur ex eo & purgatur aeris me-
 tallum, quod per longum tempus in terra delitue-

36 Stringet se
per eum ma-
nus suas:37 et sibilan-
bit super illum,38 intuens lo-
cum eius.

CAP. XXVIII.

1 Habet argē-
tum uenarum
suarum prin-
cipia:2 et auro lo-
cus est in quo
conflatur.3 Ferrum de
terra tolli-
tur, & lapis
solitus calo-
re in aes uer-
titur.

BB rat.

4 Tempus po
suit tenebris,

5 et uniuerso
rum finē ipse
consyderat.

6 Lapidem
quoq; caligi
nis & umbra
mortis.

7 Diuidit tor
rens a popu
lo peregrina
te, eos quos
oblito est pes
egentis homi
nis, et inuios.

8 Terra de
qua oriebatur
panis, in loco
suo, igni sub
uersa est.

rat. 4 Sic Deus certum ac determinatum tem
pus cōstituit tenebris, id est singulis rebus pro qua
litate & exigentia suæ naturæ constituit tempus de
terminatum, quandiu latere & occultari debeant,
et quando proferri in lucem, ad vtilitatem hominū,
propter quos facta sunt inferiora hæc omnia.
5 Ipse quoq; finem ac consummationem omnium
rerum istarum consyderat, sciens et quando res ip
sæ consummatae erunt ac perfectæ iuxta conditionē
suæ naturæ, & quandiu erit earum duratio, aut quā
do finem accipient suæ subsistentiæ. 6 Omnia,
inquam, ipse consyderat, ita vt etiam lapides caligi
nosos siue obscuros, in profundis terrarum sub rupi
bus & montibus excelsis conclusos & latitantes, ac
quasi in vmbra mortis in tenebris densissimis & al
tissima profunditate absconditos, videat, et suo tem
pore educat in lucem. 7 Alicubi etiam torren
tes aut fluuii inaccessibilia a peregrinis faciunt loca,
ita vt homines peregrina loca visitantes, propter
interiectionem fluuiorum huiusmodi, non possint
loca illa adire: qui quidem torrentes aut fluuii inco
las locorum illorum faciunt ab exteris et peregrinis
inaccessibiles & inuios, ita vt neq; pedes hominum
egenorum & mendicorum, qui totum mundū per
uagantur et omnia visitant accessibilia loca, ad illos
valeant peruenire, propter locorum inaccessibilita
tem. Qui quidem incolæ talium locorum, licet ho
minibus peregrinis sint incogniti, Deo tamen ni
hilominus sunt manifesti: qui etiam suo tempo
re ad illos potest facere accessum, vt possint ad
eos peregrini transire. 8 Contigit quoque in
terdum, vt terra olim ab incolis suis foeliciter habi
tata, naturaliq; foecunditate triticum & frumentum
(vnde panis delicatus conficitur) proferre ad abun
dantiam solita, ea postmodum in ipso suo loco per
manens, ad ferendum triticum vel hordeum pro
sus facta sit inidonea, propter abundantiam calo
ris

ris nimii, ex igne sulphureo qui terram illam con
flagrauit incendit atque consumpsit. Quod quidem
vel diuino fit iudicio, propter hominum inhabitans
rium peccata (cuius exemplum sunt Sodoma et Go
morra cum finitimis ciuitatibus igne cœlesti con
sumptæ) vel ex causis naturalibus, propter virtu
tem sulphuream sub terra latitantem, suo tempore
erumpentem: vel ob certam aliquam constellatio
nem illi virtuti sulphureæ se coniungentem.

9 In huiusmodi verò locis, temporis proces
su paulatim terra illa quæ prius fuerat fertilis tri
tici, induratur virtute excessiui caloris atque flama
marum ardentium, ita vt generentur iam illic inter
alios lapides nullius pretii, sapphyri aliq; pretio
si lapides: qui per vehementiam caloris illic deco
quuntur & generantur. 10 Atque ex eadem
causa, glebæ illius ante ferace tritici, nunc duran
tur & decoquuntur in massas auri, ita vt possit ex
eis aurum purgari. 11 Huiusmodi tamen loca
adeo sunt inaccessibilia, vt neque aues cœli quæ aë
rem totum peruagantur incerto volatu, illuc aliquā
do accedant, imò nec prope loca illa audent accede
re, sed longè ab illis volando sistunt: 12 adeo vt
nec vultur, qui acuti admodum est visus et de lon
gè valet prospicere, illa possit suis oculis contueri.
Videlicet propter horribilem foetorem sulphure
um, qui de locis illis euaporatur, fugiunt inde etia
m aues cœli a longe odorem illum percipientes et
abhorrentes, vt propius non audeant accedere: ip
si etiam vultures, qui tamen foetentium cadauerum
solent odore delectari & allici. 13 Filii
etiam institorum siue negociatorum, qui a paren
tibus ad varia orbis loca incognita destinantur cau
sa inquirendi merces peregrinas, quiq; regiones
multas peregrinas et passim ab exteris non frequen
tatas ea causa perlustrant, loca tamen ista non au
dent nec possunt inuisere, propter horrorem nimis
um & inaccessibilitatem. 14 Ecce quid mirū si

9 Locus saps
phyri lapides
eius,

10 et glebæ il
lius aurum.

11 Semitā ign
norauit auis;

12 nec intul
tus est oculus
vulturis.

13 Non calca
uerunt eam fi
lii institorū;

14 nec pera
transiuit per
eam leaena;

non homines terras illas accedant, quum nec feruissimæ feræ, utpote leonæ aut tygrides aut aliæ huiusmodi crudelis et imperterritæ bestia illuc audeant ingredi, aut vel celeriter terras illas pertransire. Quanquam verò et auibus et hominibus & ipsis etiam crudelissimis feris loca illa sint inuisa & incognita, deo tamen sunt nota, qui etiam forte suo tempore illa hominibus iterum faciet accessibilia, ut quæ sunt in eis formata, inde sumantur in usum hominum. 15 Ipse ubi visum sibi fuerit, manum extendit, facitq; ita dissilire montes, adeo ut etiam radicibus corruant: fiuntq; sic loca accessibilia, quæ ante erant inaccessa, ut possint calcari à peregrinis, ut quæ ibi inveniuntur in hominum usum possint auferre. 16 In petris siue rupibus nonnunquam Deus quasi riuos quosdam excidit, ita ut inter medium rupium prius coniunctarum postmodum fluant aquæ & inueniantur itinera per quæ ad loca ante inaccessa pertingere valeant viatores. 17 Et quicquid in vilo vsquam terræ angulo fuerit pretiosum, ipsius oculis nudum est et apertum: ipse omnia præsentissime contuetur, quasi in manu habeat ea, potestq; ea cum voluerit in lucem proferre.

15 Ad silicem extendit manum suam, subuertit à radicibus montes.
16 In petris riuos excidit,

17 et omne pretiosum uidit oculus eius.

18 Profunda quoque fluuio- rum scrutatus est, et abscondita produxit in lucem.

19 Sapientia uerò ubi inue-

18 Imo et profunda fluuio- rum, & quæ in ipsis altissimi maris abyssis latitant, ipse scrutatur & nouit singula. Deniq; quæcunq; vel super terram vel sub aquis latitant, quantumuis hominibus sint occulta aut ab eorum oculis abscondita, ipse cum voluerit potest in lucem proferre, atque etiam hominibus facere suo tempore manifesta: ut sicut in usum hominum omnia formata sunt, sic eis in usum omnia cedant, quantum expedire eis visum fuerit. Ita quidem corporalia omnia quamlibet pretiosa, deo reuelate, alicubi contingit inueniri ab hominibus, alia hic, alia alibi. 19 Ipsa uerò sapientia (ut ad principale nostrum negotium post multa trāseamus) quæ sola à malis illis sempiternis supra commemoratis ho-

mines

mines saluat, ubinā locorum possit inueniri: & quis est locus, unde peti debet vera et sancta rerum diuinarum intelligentia? An forte etiam ipsa aliquas habet mineras aut venas in terra, quemadmodum supra de metallis dictum est: aut fortè loca aliqua sunt occulta & inaccessa hominibus, unde debeat adferri, ut de pretiosis lapidibus dictum est. 20 Tanta profectò est ipsa diuina sapientia & intelligentia, ut non possit homo satis admirari eius dignitatē, neq; iusto eam pretio æstimare. 21 Illudq; imprimis certum est, non esse eam quærendam nec inueniri posse, inter homines terrenos, carnales et molles, qui carnalibus desideriis animo effoeminato succumbunt, & concupiscentiis suis per omnia obediunt ac satisfaciunt, sicq; quantum ad carnem attinet vitam suauiter agunt. Contra uerò, apud illos potius quæri debet vera sapientia, qui strennuè pugnant & fortiter militant aduersus carnis desideria, carnem suam cum uitiis & concupiscentiis assidue crucifigentes. 22 Hanc autem veram sapientiam non est reperire in certo aliquo et designato loco corporali, unde erui possit humana industria, ad eum modum quo de cæteris metallis & pretiosis lapidibus dictum est. Nam siue in profundissimis abyssis eam requiras, non illic inuenies: neque si per uniuersam vasti maris latitudinem & profunditatem eam inquisieris, vsquam reperire eam poteris. Nauiget homo vsq; ad extrema maris, natet vsq; in fluuio- rum profunda: aurum fortè & argentum aliq; metalla, itē & pretiosos lapides, multis in locis reperiet: sapientiam ueram, nusquam assequetur humana industria. 23 Sed neq; vilo potest pretio aut cuiuscunq; rei temporalis commutatione comparari, quum nec aurum pretiosissimum pro ea dari possit ad comparandam eam: nec argenti quamlibet magnum pondus appendi vel expendi poterit in modum commutationis pro ea quasi æqualitate pretii coemenda. Excedit nimirum om-

nitur? et quis est locus intelligentiæ?

20 Nescit hō pretium eius, 21 nec inuenitur in terra suauiter uiuentium.

22 Abyssus dicit, nō est in me: et mare loquitur, non est mecum.

23 Non dabitur aurum ob risum pro ea, nec appendetur argētum in cōmutatio- ne eius.

24 Non conseretur tinctis India coloribus, nec lapidi sardonio pretiosissimo, uel saphyro.
25 Non adaequabitur ei aurum uel uitrum, nec commutabuntur pro ea uasa auri.
26 Excelsa et eminentia nec commemorantur in comparatione eius.
27 Trahitur autem sapientia de occultis.

ne pretium quarumcunque rerum temporalium.
24 Tam est pretiosa & nobilis ipsa vera sapientia, ut nec comparari ei possint panni pretiosissimi optimis tincti coloribus, qui ex India adferri solent, & ab hominibus haberi in maximo pretio. Sed neque lapides pretiosi, utpote sardonici, saphyri, aliique aliarum specierum lapides, qui ab hominibus maximi aestimantur & auro chariores habentur, ullo pacto debent cum illa comparari: quoniam superexcedit in immensum omne pretium rerum quarumcunque temporalium. 25 Item non adaequabitur ei secundum aequalitatem valoris & pretii aurum pretiosissimum, aut vitrum lucidissimum et mundissimum: neque etiam uasa aurea, quantumuis magni ponderis vel pretiosae materiae, aut quantumuis artificiosae formae siue celaturae mirabilis (unde nonnunquam huiusmodi aestimantur, non minus quam a materiae pretiositate) secundum ullam proportionem cum ea ualent comparari. Quid multa? 26 Nihil tam excelsum in rebus corporalibus, nihil tam eminens aut pretiosum, nihil tam magnificum aut tam magni aestimatum inuenitur apud homines quod dignum sit, non dico comparari quasi penitus ex aequalitate cum illa, sed neque commemorari, in comparatione ad illam. Siquidem in infinitum et sine ulla proportione excedit uera sapientia pretium omne rerum temporalium. 27 Si autem scire cupis, ubinam aut unde possit comparari ista tam praecleara sapientia, scito eam humili & assidua prece gemitibusque & suspiriis ardentibus acquiri uel impetrari, & quasi conatu laborioso trahi de occultis caelorum sedibus, a patre luminum, a quo est omnis sapientia: qui postulanti in fide & absque hesitatione dat affluenter, & non impropere. Apud hunc enim in occulto simus paterni ab aeterno habitat increata sapientia, uerbum & filius eius, & ab hoc descendit in hominum fidelium mentes omnis creata sapientia.

Iterum

28 Iterum dico (non enim sufficienter ullis uerbis explicari potest huius sapientiae dignitas) topazium pretiosissimum lapidem, qui apud Aethiopes inuenitur, aut alium cuiuscunque tandem speciei uel quanticunque pretii, non posse in ualore pretii, illi tam dignissimae, secundum aequalitatem comparari: 29 neque etiam pannos qui apud illos sunt Aethiopes, tum ratione materiae, tum ratione colorum quibus tinguntur pretiosissimi. Omnia enim haec, cum terrena sint & de terra eruantur, sapientia uero de caelo est, de patris luminum occulto & diuine scripturae descendens, manifestum est, illorum omnium ad hanc nullam esse iustam, quantum ad aequalitatem pretii, comparationem. 30 Rursum igitur quaeritur, uindenam ad homines adueniat ista de qua tam gloriosa dicuntur, sapientia: & quis sit locus intelligentiae huius, quae cum diuina sapientia inseparabili societate est coniuncta, unde peti ipsa debeat, aut in quo sedem habeat. 31 Illud imprimis certum est, ab oculis omnium super terram uiuentium eam esse absconditam, ita ut corporeis oculis nemo illam possit aliquando uel alicubi intueri: imo neque oculis mentis per semetipsum potest homo illam apprehendere, nisi speciali dei gratia adiutus: nec denique ullus hominum plene eam ualet comprehendere. 32 Ipsae quoque uolucres caeli, quantumuis alte admodum uolant, non eam possunt assequi: neque corporales istae aues uolitantes in aere, neque etiam daemones maligni, qui in morem auium sua celeritate aera istum caliginosum percurrunt ad decipiendum homines: imo nec ipsi angeli boni, per semetipsos hanc ualent apprehendere, aut prorsus comprehendere. 33 Illi qui iam olim mortui sunt, nunc autem in perditione et morte detinentur, nec habent nec nouerunt ueram sapientiam, sed olim cum uiuerent existimabant se non nihil attigisse sapientiae, quemadmodum sapientes et philosophi ante annos multos defuncti, et nunc apud inferos commorantes, tantum umbram quadam assecuti fuerunt uerae sapientiae, quam ab ipsa

BB 4

ipsa

28 Non adaequabitur ei topazius de Aethiopia,

29 nec tinctura mundissima componetur.

30 Unde ergo sapientia uenit, et quis est locus intelligentiae?

31 Abscondita est ab oculis omnium uiuentium:

32 uolucres quoque caeli latet.

33 Perditio et mors dixerunt: Auribus nostris audiui mus famam eius.

34 Deus intelligit uiam eius, & ipse nouit locum illius.

35 Ipse enim fines mundi intuetur, & omnia quae sub caelo sunt respicit.

36 Qui fecit uentis pondus,

37 & aquas appendit in mensura.

38 Quaedam pluuies legem,

ipsa uera sapientia tantum distat, quantum uada flue uana fama distat a re ipsa & ueritate. 34 Solus est deus author & largitor omnis sapientiae, qui eius cognitionem perfectam habet, eamque perfecte cognoscit & intelligit, & ipse nouit locum eius, ubi ab aeterno quieuerit increata sapientia, & unde in tempore aduenit sapientia creata, unde adueniat delabaturque in animas hominum. 35 Ipse enim est qui omnia nouit, etiam extremos mundi terminos, siue secundum altitudinem, siue secundum latitudinem: simulque omnia quae in mundo infra supremi caeli ambitum continentur, ipse contuetur, omnia habens praesentissima, ut nos ea quae coram oculis nostris conspiciamus. Unde nec mirum uideri debet, si etiam sapientiam quam alius nemo potest uidere, ipse solus intueatur, & locum eius solus ipse per suam omniscientiam nouerit.

36 Ipse, inquam, qui tantae est potentiae, sapientiae atque scientiae, ut uentis ipsis possit & sciat suum assignare determinatum pondus, aut definitum impetum, quo ad certam orbis plagam, & ad certum usque terminum moueantur, ut nec alio possint moueri quam quo pondus ipsius impetus tulerit, nec progredi longius. 37 Qui etiam per eandem suam potentiam & sapientiam, aquas in certa mensura appendit siue librat: aquas quidem maris ita librans & constringens intra suos aluicos, ut non possint totam cooperire terram, quod certe facerent si non ab eo in mensura eiusmodi continerentur: aquas uero pluuiales ita tenens in nubibus, ut non simul decedentes impetu suo terram opprimant, sed paulatim & guttatim decidendo terram humectent commodiusque fecundent. 38 Neque uero ab heri & nudiustertius omnipotens & omniscius deus istam nouit sapientiam, sed ab exordio creaturae. Tunc uel delictet, quando in principio creationis rerum, pluuies suam legem constituebat, ut sic paulatim & guttatim super terram cadendo eam fecundarent:

39 & quando uias certas constituebat aluicosque designabat

finiebat fluctibus maris, terribiliter sonantibus iam diuisis, & in locum unum (ut apparet arida, & ne totam obruerent terram) congregatis: 40 tunc, inquam, in initio creationis & distinctionis rerum, uidebat perfectissimeque cognoscebat sapientiam, tam increatam sibi coaeternam quam in sinu suo secum semper habebat, quam creatam illam in tempore suo infundendam cordibus hominum: 41 tunc quoque illam enarrabat & exponebat angelis sanctis, quos iam condiderat & in timore sancto instituerat: 42 praeparauit etiam tunc eam, formando, distinguendo & ornando per sapientiam suam orbem terrarum, & omnia quae in ipso sunt: 43 iamque uelut inuestigabat siue considerabat in omnibus operibus suis pulchre relucentem illam sapientiam suam, uidentem cuncta quae secundum illam fecerat bona esse & bona ualde. 44 Ac tandem, homine post omnia de limo terrae in animam uiuentem & rationalem formato, cepit illum (partim quidem naturaliter lumine, partim uero inspiratione interna illuminantis & dirigentis gratiae suae) erudire, dicens: 45 Ecce in hoc uera consistit sapientia, quae sola a morte animas liberat, ut ex puro & pio cordis affectu dominum Deum suum timeat, reueretur, ac diligat homo, ipsi ut primo ac summo rerum omnium principio humillime subiectus, eidemque ut summo & perfectissimo bono tota cordis intentione deuotus: 46 & haec sola est uere salutaris & sancta intelligentia, ut ex pio erga deum affectu quam sollicitissime homo se custodiat ab omni peccato, quod nouit deo esse exosum: utque ab eo quam fieri possit maxime se elonget, etiam occasiones sollicitè fugiens peccatorum. In hoc scilicet sita est coelestis sapientia & intelligentia, in huiusmodi hominibus qui deum timeant & a malo recedunt, locum suum habet, atque eiusmodi ab aeternis malis supra memoratis ipsa praeseruat.

39 & uiam procellis sonantibus, 40 tunc uidit illam,

41 & enarrauit,

42 & praeparauit,

43 & inuestigauit:

44 & dixit homini:

45 Ecce timor Domini, ipsa est sapientia:

46 & recedere a malis intelligentia.

ELUCIDATIO
XXIX. CAPITIS
 ELUCIDATIO.

CAP. XXIX.
 Addidit quos
 que Iob assu-
 mens parabo-
 lam suam, &
 dixit:

2 Quis mihi
 tribuat, ut
 sim iuxta me-
 ses pristinos,
 secundū dies q-
 bus Deus cu-
 stodiebat me.
 3 Quādo splē-
 debat lucer-
 na eius super
 caput meum,
 & ad lumen
 eius ambula-
 bam in tene-
 bris.

4 Sicut fui in
 diebus adoles-

Posthæc, iterum intermisso aliquantulum ser-
 mone, si forte respōdere aliquid liberet amicis,
 quum permanerēt omnes in silentio, sermonem vir
 sanctus prosequi decreuit: assumensq; obscurum &
 disertum sermonem suum, rursus loqui cœpit: pri-
 mum quidem fœlicitatis pristinæ claritatem multis
 verbis & rhetorico artificio amplificans, dehinc ex
 opposito præsentis calamitatis miseriam simili ratioe
 exaggeras, tertio deinde loco suam innocentiã cū prote-
 statione & imprecatione apertissime enarrans. Sic
 itaq; cōmemorare pristinã suã fœlicitatē per optatis
 modū est exorsus: 2 O quã lęta erat olim et iu-
 cunda conditio status mei ante menses aliquot, pri-
 usquam in grauissimam istam incidissem calamita-
 tem, in diebus illis quando, propter rerum omnium
 prosperitatem & abundantiam, manifesto iudicio
 etiam exterius clarebat, Deum peculiari custodia
 me meaq; omnia seruare, & quasi singulariter mei
 meorumq; omnium curam agere, eò quòd nullum
 mihi nocumētum permitteret vel à damone vel ab
 hominibus vel alio casu malo euenire. 3 Quan-
 do illuminatio gratiæ eius, quasi fax aut candela lu-
 cens, super apicem mentis siue verticem rationis
 meæ splendebat, meq; in omnibus credēdis & agen-
 dis illuminabat: & ego non rebellis nec inobediens
 lumini, ducatum illius diligenter insequabar, om-
 nia mea secundum diuini luminis instructionem sol-
 licite dirigens, vt sic omnia agerem quomodo Deo
 quãmaxime grata esse intellexissem: idq; in den-
 sissimis huius mundi tenebris, vbi quãmaxime
 opus est diuino lumine, sine quo in tenebris ambu-
 lant homines mundi huius, & nesciunt quo va-
 dant. 4 Quã erat læta olim & iucunda con-
 ditio status mei, in ætate priori & florida, in diebus
 trans-

transactæ fœlicitatis, quando (vt ab eo fœlicitatem
 meam enarrare incipiam quod est primum verę fœ-
 licitatis initium, & sine quo nulla est omnis quæ in
 hoc mundo videtur fœlicitas) erat mihi quasi coha-
 bitans in secreto Deus, sic mihi semper præsens, fa-
 miliaris, amicus, propinquus & beneficus, quemad-
 modum amicus cum amico cohabitans.

5 Quando sic (inquam) ipse omnipotens mecum
 erat, tanta & tam manifesta familiaritate mihi con-
 iunctus, vt ex eius præsentia mihi veniret rerum om-
 nium quæ in hoc mundo desiderantur affluentia:
 quando nimirum filii mei ac filiarum numero compe-
 tenti & bona valitudine erant coram me, mihiq;
 velut applaudebant vndiq; seruorum quoque mul-
 titudo officiosissime mihi in omnibus ministrabat.

6 Quando tanta erat mihi rerum omnium ad
 familiæ sustentationem necessariarum abundan-
 tia, vt quasi pro aqua mihi esset lac atq; butyrum: ita
 vt si voluissem, in lacte aut butyro pedes potuissem
 abluere, quemadmodum solent in aqua pedes ab-
 lui. 7 Quando non solum terra ex se multum
 fœcunda, verumetiam petrosa & ex se satis infœcun-
 da, per diuinam benedictionem, magnam olei copiã
 mihi profundebat, vt quasi per riuos fluere vltro vi-
 deretur. 8 Accedebat ad hanc numerosæ prolis
 atque familiæ sufficientiam & diuitiarum abun-
 dantiam, honor & gloria non inferior, dignitatisq;
 magna autoritas. Siquidem apud meos tantæ eram
 estimationis, vt procedente me ad portam ciuitatis,
 ad explendum iudicis quod mihi incumberebat offi-
 cium, in platea publica coram omnibus mihi sedem
 iudiciariam constituerent, vt iudici ordinario & ad
 ministratori iustitiæ: vbi sic residens, omni populo
 circumstante, aduentantium & disceptantium cau-
 sas audiebam & diiudicabam. 9 Tantæ erant
 tunc apud omnes autoritatis, & sic me reueren-
 tur, vt cum me viderent vel à longe venientem
 petulan-

centiæ meæ,
 quādo secre-
 to deus erat
 in tabernacu-
 lo meo.

5 Quādo erat
 omnipotens
 mecum, & in
 circuitu meo
 pueri mei.

6 Quādo la-
 uabam pedes
 meos butyro,

7 & petra fū-
 debat mihi rē
 uos olei.

8 Quādo pro-
 cedebam ad
 portā ciuita-
 tis, & in pla-
 tea parabant
 cathedrā mi-
 hi.

9 Videbant
 me iuuenes, et
 abscondeban-
 tur.

10 *Senes as
surgentes sta
bant.*
 11 *Principes
cessabant lo
qui, & digitū
supponebant
ori suo.*
 12 *Vocē suā
cohibebāt du
ces, et lingua
eorū gutturi
suo adhaere
bat.*
 13 *Auris audi
ens beatifica
bat me, & o
culus uidēte
stimoniū red
debat mihi.*
 14 *eo quod li
berassem pau
perē uocife
rantē, & pu
pillū cui non
esset adiutor.*
 15 *Benedictio
perituri sup
me ueniebat,*

petulantes pueri vel lasciuientes iuuenes, statim se
 se absconderent & subterfugerent à conspectu meo,
 timentes à me increpari de suis ineptiis. 10 Sen
 nes autem & grauesviri cum me viderent aduenien
 tem, non abscondebantur, sed in signum honoris &
 reuerentiæ mihi assurgentes, tantisper consistebant
 in pedes, donec ego pertransissem. 11 Neq; verò
 tantum simplices homines & vulgares sic me hono
 rabant, verumetiam magni nominis principes, viri
 præcipui et nobiliores ciuitatis ac regionis: qui adeo
 me reuerabantur, vt me adueniente subito sermo
 nem rumperent, nec me presente ceptum sermonem
 proseguere audebāt. 12 Illi etiam qui duces ac gu
 bernatores erant aliorum, quibus proinde maior est
 libertas & maior audacia loquendi, me tamen præ
 sente vocem suam continebant, & sic prorsus obmu
 tescebant dum ego loquerer, vel donec ego illos lo
 qui iuberem, vt videretur lingua eorū quasi immo
 bilis palato adhærere gutturis. Erubescabant enim
 illi coram me aliquid loqui, ad eum modum quo so
 lent erubescere coram præceptore discipuli, vel cor
 ram patre filii. 13 Cum hoc autem loco hono
 ris, habebam etiam famam apud omnes optimi no
 minis, quod melius est diuitiis multis & pretiosis
 vnguentis: ita vt quicumq; me audirent loquentem,
 magnifice commendarent & beatum prædicarent:
 & qui me viderent, testimonium bonum mihi red
 derent. 14 Neq; verò inanis fuit hæc fama, aut
 vana de nihilo opinio, sed vera & solida ex operi
 bus misericordiæ & iustitiæ longo studio compara
 ta: nimirum ex eo quod pauperculos præ afflictione
 opprimentium lamentabiliter clamantes, & pupil
 los quibus inter homines fidelis non erat adiutor
 siue patronus, de manibus opprimentium, siue per
 vim siue per fraudem, iustitiæ patrociniò sedulo li
 berare studuerim: 15 Sæpe enim illos qui ab op
 pressionem malorum sine me iam perituri erant, pro
 suscipiendi & miseri futuri, vel in corpore vel in
 bonis.

bonis omnibus, seruauit indēnes, & liberari de ma
 nibus iniuste querentium perdere: ita vt post libera
 tionem, pro gratitudinis testimonio, mihi bene præ
 carentur, & pro me rogarent Deum retributorem
 omnium: nec aliud ab illis accipiebam patrociniū
 mei ab illis præmium. 16 Viduas quoq; & pau
 perculas & verecundas, quarum est miseria duplex
 ex viri amissione & prolis grauamine, tanto affectu
 & tanta efficacia, simul & verbis & rebus solebam
 consolari, vt ad cor vsq; & intima illarum pertingeret
 mea consolatio. 17 Quemadmodum induit
 se homo vestimēto, vtpote tunica aut pallio, sic ego
 induiebam me iustitia mea, omnia quæ agebam iusti
 tia contegens & operiens, vt nullum vsquam locum
 in me haberet iniustitia: & quemadmodum se ornat
 homo diademate aut corona regali, sic ego ornabar
 æquitatis iudicio, in qua causas iudicabam singulo
 rum. Hoc ego maximum reputabam iudicis orna
 mentum, super omnes purpuras & diademata regū.
 18 Simplicibus & ignorantibus id esse solebā,
 quod oculus corpori, eos videlicet per instructio
 nem bonam dirigendo, & illorum causas diligenter
 perspiciedo, vt illis se defendere propter ruditatem
 impotentibus ferrem patrociniū. 19 Illis quo
 que qui, vel ob debilitatem, vel ob paupertatē, vel
 alium huiusmodi defectum, sua negocia sollicitare
 ipsi non poterant, id esse solebam quod pes corpori,
 libenter etiam pro illorū causis discurrens, vt eos ad
 iuuarem eisq; cōmodarem. 20 Porro erga pau
 peres omnes sic me exhibui vt patrem decet, affec
 tu verè paterno illorum miseriis condolens, & pro
 viribus subueniens: sciens tanto ampliorem ex hac
 re apud deum inuenire misericordiam, quanto mino
 rem ex eadem liceat hic expectare retributionem.
 21 Tantam verò in iudicandis causis adhibebā
 diligentiam, vt si quæ forsan occurreret perplexior
 quæ mihi non esset satis cognita, vel quantum ad cir
 cūstantias facti, vel quantum ad æquitatem iuris,
 eam

16 *& cor ui
duæ consola
tus sum.*

17 *Iustitia in
dutus sum, &
uestiui me si
cut uestimen
to, & diade
mate iudicio
meo.*

18 *Oculus fui
cæco,*

19 *& pes
claudio.*

20 *Pater erā
pauperum:*

21 *& causam
quā nesciebā
diligētissime
inuestigabā.*

22 *Cōtere bā
molas iniqui,
& de denti-
bus illius au-
ferebam præ-
dam.*

23 *Dicebāq;
in nidulo meo
moriar,*

24 *Sicut
palma multi-
plicabo dies.*

eam non leuiter pertransirem, sed matura delibera-
tione singula prius examinarem, circumstantiis om-
nibus diligenter consideratis, & iuris æquitate exa-
ctius pensitata. Item & ipsas causas pauperum, cum
forte ob defectum consilii vel patrocini non satis
clare in lucem proponerentur, assumpto gratis in me
procuratoris siue patroni officio, diligenter inuesti-
gabam: ne forte vigilantia aut astutia partis aduer-
sæ callidioris contingeret aduersum illos proferrī
iniquam sententiam. 22 Sape etiam magna vi
& authoritate diuitem & potentem compressi ma-
litiā, qua innocentes pauperes contra ius & æquū
grauare nitebantur: & quemadmodum si quis leo-
nis aut lupi tenentis in ore prædam maxillas con-
fringat, molaresq; dentes excutiat ac prædam eruat
ex ore & dentibus: sic ego diuitem & potentem ini-
piæ tyrannidi viriliter me opponens, nocendi cupi-
ditatem illam iniquam redegī in nihilum, pauperes
losq; quos illi iam quasi dentibus tenebant protie-
nus deglutiendos, autoritate mea erui ac liberos
abire feci. 23 Cum hæc ita agerem, bonis fortunæ
mihi à Deo concessis tam iuste & piè vtendo,
non existimabam aliquando permissurum Deum
(quem sciebam huiusmodi iustitiæ & misericordiæ
operib; maxime delectari) vt sic omnia mihi subito
auferrentur, fieremq; ad similia peragenda amodo
inidoneus: sed e contrario magis persuadebam mihi,
quòd in huiusmodi prosperitate ex Dei bona vo-
luntate ad mortem vsq; perseuerarem, ad similitudi-
nem auis quæ in suo nidulo quiescere demoratur vsq;
dum deficiat, non ante tempus rapta è nido, vel occi-
sa telo, aut capta laqueo. 24 Sperabam me per-
uenturum ad senectam vberem, ad plenitudinē die-
rum quos assequuti sunt patres mei, et in mea prospe-
ritate nihilominus permanens, ad modū palmæ,
quæ in perpetuo virore annos multos perdurat.
25 Similem reputabam me ipsum arbori cuius ra-
dix

dix aperta est & dilatata iuxta fluentia aquarum: quæ
sicut non facile potest areferi, propter viciniam hu-
moris, sic nec ego putabam facile futurum vt à foeli-
citate mea prorsus exciderem, qui sic assidue diuinæ
gratiæ & operibus bonis, quibus irrigatur anima, in-
herebam. 26 Et quemadmodum messio illa siue
sementis quam ros fecundus assidue humectat, ad
iustam perducī solet maturitatem: ita & ego assidue
bonis insistens operibus & misericordiæ inhærens,
bonam lætamq; senectutem præstolabar. 27 Per-
suadebam mihi, fiduciam habens in domino, quod
gloria mea siue dignitas & autoritas, propter bonū
vsum indies augeter & se maior fieret: quodq; for-
tudo mea & potestas, quæ mihi quasi pro arcu erat
in manu, maius maiusq; robur cum accrescente æta-
te indies acciperet. Tantum abest, vt huiusmodi
tam grauem miseriam super me crediderim aliquan-
do venturam. 28 Rursum dico, admirans pri-
stinæ conditionis sublimitatem, tantam mihi tum
fuisse apud omnes autoritatem, vt cum inter alios
mihi esset loquendum, aut publice aliquid dicendū,
summa auiditate meam præstolarentur super propo-
sito negotio sententiā, velut nihili reputantes quic-
quid alii dixissent, & meam præ cæteris omnibus
anhelantes audire sententiam: 29 sicq; erectis
auribus et attenta mente intendebant consilio quod
à me dabatur super proposito negotio, tam ante pro-
nunciationem vt plene exciperent quæ dicerem,
quàm post vt audita bene intelligerent & probarēt.
30 Vbi autem ego dixissem sententiā, tanti fie-
bat apud omnes circumstantes, vt nemo addere ali-
quid auderet iis quæ à me dicta fuerant, vel ad con-
tradendum, vel ad plenius rem absoluendam.
31 Atq; ita omnibus mihi silentium benigne præ-
stantibus, & multa cum reuerentia verba mea præ-
stolantibus, in medio illorum liberè fidenterq; ego
loquebar quæ mihi secundum veritatem & æquita-
tē dicenda agēdaq; videbātur: stillabātq; super illos
suauis

25 *Radix mea
aperta est se-
cus aquas:*

26 *Et ros mo-
rabatur in
messiōe mea.*

27 *Gloria
mea semp in-
nouabitur, et
arcus meus in
manu mea in-
staurabitur.*

28 *Quin die
diebāt expe-
ctabant sentē-
tiam,*

29 *Et intēti
tacebant ad
cōsiliū meū.*

30 *Verbis me-
is addere ni-
hil audebant,*

31 *Et super il-
los stillabat
eloquiū meū.*

suauiter eloquia mea, in similitudinem guttularum
roris dulciter cadentis super gramina herbarum, vnde
de commodum viroris & augmenti illa sibi assumunt.

32 Expectabant me, sicut

pluuiam:

33 et os suum

aperiebant, quasi

ad imbrem se

rotinum.

34 Si quando

ridebant ad eos

non credebant:

35 lux uul-

tus mei non ca-

debat in ter-

ram.

36 Si uoluisse

ire ad eos, se-

debam primus.

37 Cum sede-

re quasi rex

circumstante

32 Quemadmodum glebae arentes aut segetes,
in arente terra humore aquarum destituta, pluuiam
vehementer desiderant, sic illi desiderantes hume-

ctari aut erudiri verbis meis, aude prestolabantur
me loquuturum, loquentemque benigne excipiebant.

33 Et quemadmodum arens terra se velut ape-

rit ad excipiendum imbrem vespertinum, qui pluri-

rum fecundat terram: sic ii qui ad me audiendum

astabant, quasi aperto ore, admodum intenti & ve-

lut suspensi, verba mea expectabant. 34. Tantum

me faciebant omnes, ut etiam si quando aliquibus

arriderem siue hilariorem aut familiarior me osten-

derem, ipsi tamen non ob hoc crederent vel confide-

rent, ut liberè similiter riderent: sed reuerentibus me

etiam ridentem, & quasi iocantem: non audentes ne

me quidem ridente contra ridere, vel iocante iocari,

etiam iocos meos aut risus seria reputantes: quemad-

modum videmus de filiis patrem, aut discipulis pre-

ceptorem valde reuerentibus, etiam si amice non

nunquam arrideat pater aut praceptor, discipulum

tamen aut filium vix audere os ad risum compone-

re, nisi forte modicissime. 35 Imò neque lux siue

aspectus vultus mei in terram cadebat, quasi frustra

& sine aestimatione vlla eorum quos aspicerem: sed

aspectus meus aliis erat acceptissimus, ita ut quem-

cunq; dignatus fuisset vel aspectu, magnum hoc si-

bi ille computaret. 36 Quod si interdum amici

tiae & familiaritatis gratia, vel animi causa, aut alia

qualibet ratione, ad alios ciuitatis aut regionis mee

incolas voluissem accedere, primum mihi locum om-

nes concedebant, ut primo & digniori, nec villo pa-

cto se mihi quisquam tentabat praeponeere vel loco

antecedere. 37 Cumq; sederem ego in honore et

gloria in medio multorum, etiam principum & no-

bilium, circumstante ministrorum multitudine, ad

eum

eum modum quo rex circumcingitur multitudine
tam principum quam militum, non sic tamen me ho-

exercitu, etiam
tamen morren-
tium consolator.

XXX. CAPITIS

ELUCIDATIO.

Cum verò plurimis ita verbis suam felicitatem
praeteritam commemorasset vir sanctus, statim
ex opposito praesentis miseriae calamitatem tragico
quodam excessu & rhetorico artificio depingit, ser-

CAP. XXX.

1 Nunc autem
derident me
iuniores tem-
pore,

2 quorum non
dignabar pa-
tres ponere
cum canibus
gregis mei.

3 Quorum ultra
tus manuum
mibi erat pro
nihil, et uita
ipsa putaban-
tur indigni,

CC

nimia

A Egestate
& fame steriles,
qui rodebant in solitudine,
squalentes calamitate & miseria.

§ Et manducabant herbas,
& arborum cortices:
& radix iuniperorū erat
cibus eorū.

6 Qui de conuallibus istarapientes,
7 cū singula reperissent,
ad ea cū clamore currebant.

B In desertis habitabant
torrentiū, & in cauernis
terre, uel super glareā.
Qui inter hu-

nimīa paupertate & inopia, quasi steriles aridi et deficientes videbātur, corpore exeso per inedia: qui in desertis locis latitantes, rodebant illic quicquid inueniebant. vlla ratione aptum esui, ad sustentandū vtcunq; corpus deficiens: squalentes illic omni calamitate & miseria, pereuntesq; in sordibus suis & putredine. Inter homines enim commorari aut comparere non audentes, eō quōd propter sua scelera timerent publico iudicio puniri, in syluis desertisq; locis delitescerent peribant fame & squallore. **5** Illic præ defectu conuenientis pabuli manducabant herbas, quas proferunt syluæ, & cortices arborum: radicesq; iuniperorum & aliorum huiusmodi, quæ vulgo non solent ab hominibus mandī, pro cibo sibi accipiebant: merito bestiis in victu, sicut & in moribus similes: quoniam non alio quām bestiali cibo digni sunt, qui non humanam, sed bestialem & feralem vitam degunt. **6** Imō nec huiusmodi cibis ad sufficientiam explere ventrem suum poterant, quasi prosequente eos etiam in vasta deserta digna vltione: sed magno studio illas vilissimas ferarum escas sibi quærere cogebātur, de locis humilioribus eas quasi certatim & cum contentione quadam rapiētes: **7** & quum forte alicubi aliqua huiusmodi vel paucula reperissent, magno clamore ad illa currebant, quasi gestientes pro inuento magno thesauro: quemadmodum solent homines contendere pro rebus magni pretii, & pueri clamare solent inuento eo quod desiderauerant. **8** Habitabant isti nō in ciuitatibus aut vicis aut villis, sed in locis desertis & semotis à frequentia hominum, iuxta torrentes, ex quibus potum sibi hauriebant, et in cauernis terræ, aut super lapillos arenæ iuxta torrentes, vel in siccatis torrentum alueis. In his videlicet locis desertis & ab hominum habitatione semotis, impii isti nebulones lætabantur: & esse sub spinis aut inter vepres latitare, quasi pro delitiis sibi com-

bi computabant, prorsus abhorrētes à communi societate hominum: vel quia ob sua flagitia metuerēt publico affici supplicio, vel quia propter suam reprobam mentem & affectum plusquam satanicum, à proborum hominum abhorrebant commercio, non valentes ferre eam quam in ciuitatibus probi homines sub communibus legibus vitam ducunt.

9 Filii sunt stultorum hominum & ignobilium, quasi hæreditario quodam iure vitia ista pessima à pessimis parentibus trahentes: qui in terra ab hominibus probis habitata & frequentata, prorsus comparere non audebant. **10** Hi scilicet, me nunc à potestate ac dignitate pristina deiecto, abiecti metum, erigentesq; aduersum me superba cornua (vt solent pestiferi homines post mortem aut defectionem strenuorum iudicum de latibulis suis prodire in publicum, impunitatem sperantes, quasi per mortem aut calamitatem illorum libertate & impunitate donati) hi, inquam, nunc sibi de me canticum faciunt, & quasi in prouerbium siue parabolam irrisoriam factus sum eis, ita vt ludentes & gaudentes cantent inter se, nec aliud habeant in ore quā meam miseriam. **11** In signum apertæ irrisionis & cōtumeliæ, ad me accedentes residentem in stercore & sordibus putredinis, abominantur & quasi cum horrore execrantur me: & cum multa irrisione lōge à me fugiunt, quēadmodū fugere solēt homines viso aut odoratu percepto foetidissimo cadauere, aut horrendo dracone siue cacodæmone conspecto: **12** rursumq; accedentes, etiam faciem meam sputis suis spurcissimis scedare non verentur, id quod vilissimis abiectissimisq; fieri solet hominibus. **13** Quod autem in tantum contemptū uenerim hominibus, id ex dei permissione potissimū procedit: qui sicut olim quādiu voluit me felicē & oībus honoratū fecit, ita nūc calamitosum & despectum omnibus facit. Is enim sagittati similis, de occulto iudicii sui, quasi de pharetra, sagittas dolorū

iuscemodi lætabantur, & esse sub sentibus delittas computabāt.
9 Filii stultorum & ignobilium, & in terra penitus non parentes
10 Nūc in eorum canticū uersus sum, et factus sū eis in prouerbium

11 Abominantur me, & lōge fugiunt à me:

12 & faciem meā cōspicere nō uerentur.

13 Pharetra enim suā aperuit, & affudit me:

14. *Et frenū
posuit in os
meum.* atq; pœnarum nimis grauium protulit, quas carni
meæ infixit valide, eamq; afflixit grauissime: 14 &
tantis me premens doloribus, quasi freno obstrin-
xit os meum, vt nequeam effugere, neque etiam os
meum ad murmurandum vel blasphemandum au-
deam aperire. 15 Statim verò vbi ille me vellet
15. *Ad dexte-
ram oriētes
calamitates
meæ ilico sur-
rexerunt.* his affligi malis, calamitates multa & graues ad de-
xteram meam ilico surrexerunt, quasi iam ante para-
tæ ad præceptum illius me inuadere & affligere:
quemadmodum vbi prætor signum dederit, mox à
latere, maxime dextero, (vnde solet præberi resi-
stentia atq; defensio) insiliunt lictores, apprehen-
duntq; & stringunt captiuum, vt nequeat effugere.
16 Et quemadmodū lictores vbi in captiuum
16. *Pedes me-
os subuer-
runt,* irruerint, statim pedes illius subuertunt & in terram
eum prosternunt, vt pro suo libitò eum ligent vin-
culis: ita afflictiones istę statim me pessunderunt,
et quasi in terram prostrauerunt subito. 17 Imò
17. *Et oppres-
serunt quasi
fluctibus se-
mitis suis.* quemadmodum fluctibus aquarum quis obruitur,
sic & ego illarum multitudine & magnitudine cala-
mitatum obrutus & oppressus iaceo in multa angus-
tia, supergressis illis & quasi calcantibus caput me-
um. 18 Dissipauerunt calamitates iste omnia
18. *Dissipaue-
runt itinera
mea,* itinera mea, id est, actiones omnes & studia, quibus
solebam incumbere tempore fœlicitatis pristinę, pe-
nitus cessare fecerunt, subtractis mihi omnibus fa-
cultatibus & honore authoritatis deperdito. Item
sic omnia itinera mea dissipauerunt, vt prorsus nul-
lum sit relictum, per quod possim effugere de tantis
malis. 19 Insidiati sunt mihi à multo tempore
19. *Insidiati
sunt mihi:* hostes & aduersarii, tam maligni dæmones quam
horum ministri homines peruersi: quorum vtrique
etiam tempore prosperitatis mihi plurimum inui-
dentes, querebant nocere mihi, sed hætenus non po-
tuerunt, deo me protegente. 20 Nunc tamen,
20. *Et præua-
luerunt,* eodem permittente, potestatem in me acceperunt et
prævaluerunt contra me, ad explendum suum in me
conceptum odium pessimum. 21 Illisq; præua-
lentibus

lentibus & super me tota virtute irruentibus, nemi-
nem habeo inter homines qui mihi auxilium ferat,
ab omnibus derelictus & contēptus. 22 Quem
admodum cum subito in impetu, rupto muro aut vi
aperta ianua, hostium multitudo fremens in quem-
piam irruit, à quo diu fuerunt prohibiti donec aufer-
retur impedimentum: sic aduersarii mei, qui custos
dia diuinæ protectionis (quæ mihi pro muro &
ostio erat) hætenus prohibiti sunt ad me accedere,
eadem nunc ablata, quasi muro interstante rupto &
ianua obstante aperta, auide in me irruerunt:

23 & ad miseras calamitatesq; mihi infligen-
das sese totos dederunt, quasi hoc eis summæ esset
voluptati, me omnimodis calamitosum efficere &
miserum. 24 Quid multis opus est verbis?

Prorsus ego (vt paucis dicam omnia) ad nihilum
reductus sum, secundum corpus effectus miser to-
tus & miserabilis, penitus deploratæ valitudinis
ac proximus nihilo, vtpote cui nulla sit spes via hu-
mana recuperandæ salutis, & qui iamiam sim mor-
te consumendus, quantum ad humanam attinet fa-
cultatem. 25 Quemadmodum ventus vehe-

mens nubem celeriter transire facit, atque etiã alia
de loco suo rapit in impetu suo: sic omnipotens De-
us sua permissione, & aduersarius meus sua malitia,
omnia desiderabilia mea & quicquid mihi posset
esse voluptati in rebus mundi huius, à me abstulit,
spolians me liberis, famulis, gregibus, omnibus fa-
cultatibus & honoribus. 26 Insuper & sanis-

tas mea corporalis, qua ante gaudebam præ aliis
multis, simul ablata est mihi, & pertransiit celeris-
ter, ad modum nubis quæ à vento agitatur aut ra-
pitur aut dispergitur in nihilum, cuius post paulu-
lum non apparet vllum vestigium. 27 Ablata

verò sanitate, marcescit nunc in me anima mea,
deficitq; nunc vigor & vita corporis: & totum me
occupat, sibiq; quasi subiectum & totum suum, fir-

21. *Et nō fuit
qui ferret au-
xilium.*

22. *Quasi ru-
pto muro &
apta ianua,
irruerunt su-
per me:*

23. *Et ad me-
as miseras
deuoluti sunt*

24. *Redactus
sum in nihilū.*

25. *Abstulit
quasi uentus
desiderium
meum,*

26. *Et uelut
nubes pertra-
siit salus mea*

27. *Nūc autē
in memetipso
marcescit anī*

ad mortem vsq; me perduces: ad quam velut ad communem domum & generale hospitium migrare oportet sine exceptione vniuersos, qui viuunt super terram, quemadmodum ii qui in præteritis generationibus vixerunt illuc iam præcesserunt, & subsequenter nos qui post nascituri sunt in futuris generationibus. Omnibus enim hominibus statutum est mori.

40 Veruntamen non ad consumptionem eorum mittis manum tuam:

41 Si conuerint, ipse saluabis.

42 Flebam quodam super eo qui afflictus erat: & compatiebatur anima mea pauperi.

40 Non autem ideo per mortem spero liberari à miseria, quod per eam arbitror me prorsus consumendum, & secundum corpus & secundum animam. Tametsi enim in mortem trades omnes homines, vt separentur ad tempus anima & corpus: non tamen emittes manum tuam ad totalem eorum consumptionem, non extends tuam potentiam vt penitus homines ad nihilum redigas, ita vt neque corpus remaneat post mortem neque anima, vel vt nunquam reuniantur corpus & anima: quemadmodum bruta animalia dum moriuntur penitus intereunt, etiam secundum animam, & sine spe resurrectionis penitus consumuntur.

41 Imò verò etiam si homines per mortem cadant & ad tempus deficient, per separationem animæ à corpore: tu tamen dextera omnipotentiae tuae saluabis eos. Vniuersos quidem & bonos & malos seruabis secundum animam, non permittens animam cuiusquam secundum substantiam interire cum corpore: item vniuersos seruabis ad resurrectionem, sic vt suo tempore resurgant in corpore & anima, vel ad gaudia vel ad supplicia. Bonos verò speciali ratione saluabis, omnes ad vitam & gaudia sempiterna.

42 Cum essem ego nuper in mea prosperitate, non sic inflabar in meipso vt alios despicerem, sed ex affectu misericordiae compatiebar miseris, lugens cum lugentibus & dolens cum dolentibus: neque verbo aut signo compassionem tantum ostendebam, verum ex intimo cordis affectu compatiebar illis, atque etiam re ipsa pro mea virili illorum miseris studebam succurrere.

43 Et

43 Et quia erga alios ego semper fui misericors, sperabam quod etiam mihi fieret similis, & à Deo et à proximis, misericordia, si quando in casus aduersos inciderem: videlicet vt mecum faceret misericorditer Deus, & proximi humanitatem item mihi præstarent: 44 sed venerunt mihi pro expectatis bonis inexpectata mala, nec Deo misere quantum ad exteriorem consolationem, nec hominibus. 45 Putabam reliquum vitæ tempus me acturum in statu iucundo felicitatis pristinae, eò quod tam deuoto corde Deum timerem & misererer pauperum: sed subito & ex improviso eruperunt mihi aduersitates horribiles, quibusuis tenebris horribiliores. 46 Et parum forsitan videretur, si tantum in superficie carnis aut in extremis partibus corporis ista desequeret afflictio. Nunc verò vsq; ad intima viscerum, neruorum, ossium & medullarum penetrat horrenda ista corruptio: quæ calore supra modum excessiuo, quasi inflammat & efferuescere siue bullire facit omnia interna, vnde continuus nascitur in toto corpore cruciatus absq; vlla requie.

47 Tempus afflictionis huius me ex improviso occupauit, totumq; sibi obtinet, quod minime expectaueram, nec opera mea priora meruisse videntur. 48 Eam ob causam, tristis & dolens incedebam, nimis afflictus passionibus, sic tamen vt à furore iracundiae mihi temperem, vt ob dolores meos nemini conuitia aut blasphemias ingeram.

49 Atq; ad satisfaciendum dolori nico, eumq; vel in aliquo mitigandum, post sessionem mihi ipsi molestus (vt solet euenire iis qui torquentur grauiter) consurgens, inter circumstantes homines meam miseriam lamentabiliter eiulabam, & explicabam dolorem meum, si forte (vt fieri solet) ex hoc aliqua mihi posset prouenire consolatio. Sed quid? Perparum à proximis inueni consolationis. 50 Conciues & cognati mei, crudeles sese mihi exhiberunt, ad similitudinem draconum: non solum non

CC 5 conso

43 Expectabam bona,

44 Venierunt mihi mala:

45 præstolabar lucem, & eruperunt tenebrae.

46 Interiora mea efferuerunt absq; ulla requie,

47 præueniunt me dies afflictionis.

48 Mœrens incedebam, sine furore:

49 cõsurgens in turba clamabam.

50 Frater fui draconum,

5 Nōne ipse
cōsiderat ui-
as meas, &
cunctos gres-
sus meos di-
numerat?

6 Si ambula-
ui in uanita-
te, et festina-
uit in dolo
pes meus:

7 appendat
me in statera
iusta, & sciat
deus simplici-
tatem meam.

8 Si declina-
uit gressus
meus de uia,

9 et si secutus
est oculus me-
us cor meū,

10 et si in ma-
nibus meis ad-
hæsit macula

5 Neq; verò spes mihi, sicut nec ulli, esse potest, in eo quod forsitan occulte & in abscondito admittenda esset fornicatio, quasi Deum id latere posset, sicq; punitionem iustam effugere occultum adulterium. Ipse enim videt & cōsiderat omnes actiones meas quas operor, et omnia studia mea ipse exactissime sic nouit & sigillatim perspecta habet, quemadmodum ea quæ numerata habemus optime & sigillatim nouimus: sic (inquam) omnes actiones & affectiones meas attendit & dinumerat, vt pro singulis mihi suo tempore iustam mercedem retribuatur: pro bonis optimam, pro malis pessimam. 6 Sicut autem castitati sedulo operam dedi, sic et veritati æquitatiq; semper studui. Vnde si ego tempore meæ felicitatis conuersatus sum in vanitate mendacii, et si festinauerunt pedes mei siue affectus ad agenda negotia mea in dolo & fraude, ad circumventionem proximorum meorum, non refugio seuerum dei examen, iusto eius iudicio sisti libenter volo, 7 vt examinet ipse me examine æquitatis et iustitiæ suæ, sicq; cognoscat & approbet simplicitatem & rectitudinem cordis mei, quam erga proximos semper tenui. Nihil enim dubito, testimonium bonum mihi perhibente conscientia, quin coram iudicio dei hac in parte innocens inueniar. 8 Insuper, quantum ad auaritiæ & iniustitiæ vitium, immunè esse me cognosco. Vnde si per auaritiæ declinatio a via rectitudinis & iustitiæ, propter munera aut spem lucrari vel favoris humani declinatio ad dexteram vel sinistram: 9 et si ego cum consensu dedi oculos meos ceteraq; corporis membra ad insequendum malas cordis concupiscentias, quibus subinde tentantur corda iudicum procurante diabolo, ad concupiscendum munera vel aliorum bona: 10 si deniq; manus meas permisi maculari acceptione munerum, ad subuersionem iustitiæ: si (inquam) in huiusmodi ego reus inueniar & iniquè egisse contra proximum, pronuncio ex nunc ego ipse aduersum me

me iudicium, et hoc iudico, dignū esse me vt mihi mea auferantur: 11 vt quum ego seminauero & laborauero, alii meas segetes demerant, & labores meos deuorent: dignum quoq; iudico hac pœna me ipsum, vt progenies mea prorsus extirpetur & ad extremam redigatur miseriam. Dignus est enim malè imò peius, tractari ab aliis, qui alios prior malè tractauit. 12 Iterum, ad certiores castitatis meæ conjugalis assertionem hoc protestor, quod si permissi cor meum per consensum malum seduci in muliere aliena, vt eam concupiscerem in corde meo, & si ad concupiscentiam malam implendam callida exquisiui media, vt pote sub tempus noctis in tenebris insidiando ad ostium amici aut proximi cuius uxorem adamarem, quasi tempus opportunum implendo malo desiderio explorans. 13 Si (inquam) huiusmodi aliquid feci, pronuncio ego ipse contra me sententiam, et dignum iudico me ipsum, vt simile mihi eueniat: nempe vt uxore mea alius pro scorto abutatur, & cum ea alii commisceantur adulteri. In eo enim in quo quis offendit, dignus est puniri: quicq; abstulit iniuste alteri quod habebat charissimum, dignus est & ipse quod habet charissimum male perdere. Et meritò quidem execrandum maxime & detestandum est hoc adulterii vitium. 14 Est enim nefas maximum, diuinæ & naturali legi maxime aduersum: 15 et maxima iniustitas aduersus proximum, quoniam nulla iniustitia tam grauer nocet aut tam graue damnum infert proximo, vt ista: quæ id quod in omnibus rebus externis reputatur maximum bonum, homini aufert & violat. 16 Meritò quoq; comparandum venit adulterium flammæ ignis vehementi, quæ ad consumptionem vsq; deuorat illum qui eo maculatur, & omnem ad radices vsq; extirpat legitimam generationem. Nam is qui adulterio se subdit, quicquid videtur habere vel ante habebat boni, quasi flamma incendii deuorante, perdit substantiam

11 serua, et alii
us comedat,
& progenies
mea eradicetur.

12 Si deceptus
est cor meum
super muliere
re, et si ad
ostium amici
mei insidiatus
sum,

13 scortum ab-
terius sit uxor
mea, et super
illam incuruetur alii.

14 Hoc enim
nefas est,

15 & iniustitas
maxima.

16 Ignis est
usq; ad perditionem
deuorans.

E L V C I D A T I O

tiam, honorem, bonū nomen, amicos, patronos, et si
 quæ ante in eo fuerunt virtutū opera, vel semina ali
 qua boni, ab adulterii igne pessimo oīa devoratur:
 efficiturq; adulter, totus miser, & despectus ab omni
 bus. 17 Omnia quoq; eradicat genimina, quia
 per adulterium posteritas honesta et legitima tolli
 tur, sitq; per ipsum proles suspecta & incerta, vti igi
 noretur quæ sit aut non sit legitima. Item plerunq;
 qui in adulterio concepti sunt grauius igne vruntur
 tur malæ concupiscentiæ, suntq; non raro perdit
 parentum imitatores. 18 Dignum quoque me
 ipsum iudico magna pœna, & vltionem subire nō
 refugio, si cum mihi subditis seruis & ancillis eru
 delius egerim, quā decuerit, aut si per tyrannidē
 ac vim illos oppresserim: imō tam me illis prestiti
 æquum atq; benignum, vt si forte aliquando arbi
 trarentur illi habere se aliquid aduersum me, in quo
 vel eis non satisfecissem, vel fuisset molestus, non
 recusauerim subire cum illis iudiciū, & causam age
 re cum eis in iusto iudicio, quemadmodum solent
 contendere in iudicio pares cum paribus. Tanta
 ego vtebar etiā erga inferiores & subiectos benig
 nitate siue clementia, quum potuissem illos (si vo
 luissem) solo verbo abiicere, ac per vim ita oppri
 mere, vt neq; hiscere contra auderent, quantumuis
 magnam perpeffi iniuriam. 19 Ad quam qui
 dem clementiam erga subditos præstandam, mouet
 me potissimum consyderatio iudicii & magnitudi
 nis Dei. Esto enim nunc inter homines effugere po
 tuerim iudicium & vltionē de tyrannide & inde
 mentia quam in seruos exercuissem. At in illo mag
 ni iudicii die, quādo is qui modo dissimulās dormi
 re videtur deus, quasi euigilabit & consurget ad ex
 ercendum generale iudicium, quid tunc facerē, quo
 modo tunc me liberarem, si aliter nunc q̄ oportet
 egissem cū illis? 20 Esto nunc forsità vtcunque
 possem etiā verbis illis satisfacere, aut potius ver
 bis obruere illos in illo tamen die corā iudicio dei
 quid

17 et oīa era
 dicans geni
 mina.

18 Si contēp
 si subire iudi
 cium cū ser
 uo meo, et an
 cilla mea, cū
 disceptarent
 aduersū me.

19 Quid enim
 faciā, quū sur
 rexerit ad iu
 dicādū deus?

20 et cū quæ
 fierit, quid re
 spōdebo illi?

quid respondebo, quō illum qui verbis nō fallitur
 nec multiloquio obruitur contentū reddere potero,
 si iniuste oppressissem pauperculos mihi subditos?
 21 Considerabā insuper, vnum & eundē esse arti
 ficem deum, qui me fecit secundū animā rationalem
 hominē, ad imaginē et similitudinē suā, ratione pol
 lentem & beatitudinis sempiternę capacē: similiter
 & illum seruum meum ancillamq; meam, in eadem
 dignitate fecit. 22 Secundū corpus etiam vnus
 idemq; me formauit & finxit in vtero matris meæ,
 ex virtute paterni seminis & substantia matris, qui
 et illum seruū meum aut ancillam plasmauit in vul
 ua & vtero matris suæ. Vnde manifestum est, quū
 artifex diligit naturaliter omne opus artis suæ, tan
 tam deo esse curam de seruis, quantā de dominis, &
 tam seuerē in iudicio iudicaturum deum pro seruis
 q̄ pro dominis, aut contra dominos, quā contra
 seruos, si aliter quā oportuit egisse erga seiuicē
 inueniantur. Hac itaq; consyderatione, malui hic
 modo etiam cum inferioribus subire iudiciū, quā
 postmodum illud terribile dei iudicium præstola
 ri: neq; per tyrannidem quicquam volui agere, ne
 vicissim absq; misericordia terribile iudicium illic
 in me defauiret. 23 Quantum verō ad miser
 cordiā, perhibet mihi bonū testimoniū conscientia,
 quod pauperibus et egenis liberaliter subuenire so
 litus fuerim pro facultate mea, ad leuandam eorum
 miseriam. Peculiariter quoq; erga viduas bis mise
 ras (tum propter mariti orbationem, tum propter
 prolium grauamen) promptus eram & celer ad im
 pendendum illis misericordiæ opera: tam prompte
 & alacriter illis præbens necessaria, vt differendo
 earum oculos non cogere expectare, neque vere
 cundam faciem erubescere. Hoc enim exigit perfe
 cta misericordia, vt pauperularū viduarū non solū
 subueniatur necessitati & inopiæ, verū etiam occure
 ratur teneritudini & verecundiæ: quæ statim cōfun
 ditur, si diutius quā opus est cogantur expectare.

21 Nunquid
 non in utero
 fecit me, qui
 et illū opera
 tus est?

22 et forma
 uit me in vul
 ua unius?

23 Si negauit
 quod volebat
 pauperibus,
 & oculos vid
 uarū expecta
 re feci.

24 Si

24 Si comedi
buccellā meā
solus, & non
comedit pu-
pillus ex ea.
25 Quia ab i-
fantia mea
crevit mecum
miseratio,
26 et de ute-
ro matris
mea egressa
est mecum,
27 Si despexi
prætereuntē,
eō quod non
habuerit indu-
mentū, et abs-
que operimē-
to pauperem.
28 Si non be-
nedixerūt mi-
hi latera ei⁹,
Si quid haberem delicatius pro meo esu para-
tum, quantumuis modicum, nunquam solus totum
ipsum vorabam, sed aliquam semper portiunculā
mihi subtrahere, aliisq; pupillis aut miserabilibus
personis impartiri, solitus fui: sic in pauperibus de-
um patrem & patronum pauperum, honorans.
25 Nimirum ex quo vti primum cœpi ratione,
quantum ego commemini, peculiariter semper mo-
ueri me sensi & affectum esse ad huiusmodi opera
misericiordiæ pauperibus impendenda: continuoq;
studio & vsu, huiusmodi affectus continuum in me
sumpsit incrementum, ita vt essem indies magis in-
gisq; deditus operibus misericordiæ & beneficentiæ
in pauperes. 26 Cuius quidē virtutis & studii
initium mihi videtur ex radice naturalis cōplexio-
nis procedere: quoniā ex naturali complexionē, quā
in maternis visceribus accepi, ad pietatē et compas-
sionem trahi me sentio, vt quasi de utero meū vi-
deatur egressa miseratio: quam deinde bonitatē na-
turæ, statim post vsum rationis, assiduū studium &
exercitium virtutis in me confirmavit atq; perfecit.
27 Si quē viderē fortē per viā incedentē, absq; ho-
nestis & decētibus vestimētis, nunq̄ propterea quē
quam despexi, vt facere solent amatores mundi hu-
ius, qui ex vestimentorū pretio homines æstimāt,
honorātq; vel inhonorant, nullo vel minimo habito
respectu virtutis: sic ordine contrario & pueruo
iudicio, quod vere est in hominibus honorandum
minime honorantes, contra quod non est honoran-
dum magnificē honorantes. Non (inq̄) ad horū va-
num iudiciū, pauperes vnq̄ pannosos aut nudos, ob
vilitatē vestium aut nuditatē, despexi: sed omnem
eum in quo vestigium aliquod aut signū virtutis
conspexi, honoravi vt potui. 28 Nudos aut semī
cinctiis tantum indutos, & discoopertis lateribus,
præ defectu congrui indumenti, incedentes, vestie-
bam: ita vt mihi propter impensam misericordiam
benedicerent, quorum operueram latera, bene mihi
prea

precantes, et bene de me loquentes. 29 Neq; ru-
di tantū sacco, aut fago duro, aut aspero cilicio illo-
rum operui nuditatē, verum etiā molli lana ouiu me-
arum accurate illos indui: ita vt non solū a verecun-
diā nuditatis, sed insuper aduersum iniurias frigoris
defensa essent illorum corpora. 30 Sed nec in op-
pressionē vilius vnq̄ innocētis me redarguit cōsciē-
tia, vt fidenter audeā aduersum me precari mala, &
cōtra me ipsum proferre sententiā, si aliter q̄ iustū est
cum illis egerim. Videlicet si vnq̄ ad oppressionem
iniustam pupillorum, aut aliorū huiusmodi patro-
cinio humano carētū abusus sum potētia vel autho-
ritate mea, tunc etiā quū in iudicio me viderē posse
præualere, et absq; vilius contradictione illos oppri-
mere: 31 paratus sum hanc a deo plagā sustinere, vt
humerus meus arefactus a iunctura sua dissoluatur,
& resolutus in cinerem de corporis massa in terram
corruat: et brachium meum quo vsus fueram ad op-
pressionem innocentum, cum ossibus suis confrin-
gatur, fiatq; profusus impotens. Dignus enim fuerit,
omni potentia et fortitudine sua priuari, qui illa ma-
le abusus est ad oppressionem simplicium, quos de-
fendere potius & iuuare debuisset. 32 Ob hoc
scilicet tam sollicite semper ab huiusmodi inno-
centum oppressionē abstinui, quoniā ante oculos sem-
per habui timorem dei, eiusq; iudiciū semper qua-
si capiti meo desuper imminens prospectabam: quē
admodum is qui maris pericula nauigat, videt de-
super venientes & quasi capiti imminentes tumen-
tium fluctuum procellas, quasi ad montium magni-
tudinem ascendentes: 33 semperq; hoc mihi per-
suasum habui, pondus siue grauitatem iræ Dei quæ
aduersum huiusmodi impios pauperū oppressores
certo veniet, ipsis fore intolerabilē. Quæ sanē cōsy-
deratio tā terribilis & execrabilis iudicii, quod etiā
angeli ferre nō possunt, merito quēlibet mortalē ho-
minē, velit nolit aliquando dei iudicio exhibendū,
prohibere debet ab oppressionē simpliciu. Similiter

DD

& ab

29 et de uel-
leribus ouiu
meorum cale-
factus est.

30 Si leuavi
super pupillū
manū meam,
etiam quū vi-
derem me in
porta superi-
orem,

31 humer⁹ me-
us a iunctura
sua cadat, &
brachium cū
suis ossibus
cōfringatur.

32 Semper
enim quasi tu-
mentes super
me fluctus tle-
mui Deum:

33 et pondus
eius ferre nō
potui.

34 Si putavi aurum robur meum, et obrixi, fiducia mea.

35 Si letatus sum super multis diuitiis, et quia plurima repperit manus mea.

36 Si uidi solem quum fulgeret, et lunam incedentem clare, et letatum est in abscondito cor meum, & osculatus sum manum meam ore meo:

37 quae est iniquitas maxima,

& ab auaritie vitio immunem me fuisse semper, confiteor. 34 Tametsi enim opibus abundauerim praeter aliis multis, nunquam tamen ita auro quantumlibet puro aut pretioso, vel argento, vel ullis aliis diuitiis temporalibus cor apposui, ut illas reputauerim praecipuum robur meum, aut in illis praecipuam constituerim fiduciam meam: sed ante omnia habui semper in deo fiduciam, illumque praecipuum robur meum semper computavi, sine quo nihil sum aut possum, et in quo possum omnia. 35 Neque etiam inordinata aut dissoluta laetitia gauisus sum in multitudine diuitiarum mearum, et quod plurima lucrifecissem aut comparassem mihi manibus meis, aut meorum ministrorum: nunquam ex horum temporalium affluentia ulli ineptae laetitiae me tradidi, sed magis timorem inde & anxietatem animi concepi: sciens, quod tantum dispensator essem omnium illorum mihi creditorum, quodque non sine magno periculo esset tantarum operum dispensatio. 36 Ab idololatria quoque semper, ut a perniciosissima peste, maxime abhorui. Nunquam me illicere potuit pulchritudo solis lucentis in virtute sua, aut lunae per noctem clare fulgentis in incessu suo, ut propterea cor meum in se exultaret, quasi cognito & conspecto diuino numine: aut manum meam in honorem & reuerentiam signumque adorationis, versus solem aut lunam prius extenderem, ac deinde ori applicitam deoscularer: quo modo ceremoniandi utuntur ii qui solem et lunam ut deos adorant, qui ubi solem vident clare lucentem aut lunam, manum extendunt versus illa: ac deinde ori applicitam osculantur, quasi cupientes solem aut lunam, ut numen diuinum, osculari et adorare. 37 Qui quidem ritus siue modus idololatrandi, est peruersissima iniquitas et abnegatio manifesta aduersus deum verum & viuum, utpote per quam tribuitur creaturae summus honor, & cultus summus patriae siue adorationis, qui soli debetur vni vero deo, qui est solus altissimus, & altissimo illo patriae solus honore dignus:

CAPITULI TRIGESIMIPRIMI. 210

38 et negatio contra deum altissimum.

39 Si gauisus sum ad ruinam eius qui me oderat, & exultavi quod inuenisset eum malum.

40 Non enim dedi ad peccandum guttur meum, ut expeterem maledicens animam eius.

41 Si non dixerunt uiri tabernaculi mei: quis det de carnibus eius ut satueremur?

42 Foris non mansit peregrinus, ostium meum uiatorum non patuit.

43 Si abscondi quasi homo peccatum meum,

38 ipsi autem creatori denegatur suus honor ille summus et primus, dum etiam creaturis vel aequalis vel maior impenditur. 39 Ab inuidiae quoque tabescentis morbo tam fui alienus, ut nec de inimicorum meorum aduersis casibus fuerim gauisus, nec in illorum malis exultauerim: tantum abest, ut erga caeteros non aduersarios inuidia fuerim affectus: quum econtrario inuidi non solum de malis inimicorum, verum etiam aliorum proximorum gaudere soleant, sicut in prosperis successibus contristari. 40 Non enim ex cordis malivolentia intusque late inuidia, os meum aperui ad proferendum aduersus proximum verba maledictionis, quibus male precando postulassem auferri ab eo animam siue vitam, aut etiam aliud minoris mali vel damni fuissem imprecatus: quae quidem exterior oris custodia, testimonium perhibet interiori conscientiae, quod ab inuidia liber fuerit, quoniam ex abundantia cordis os loquitur, nec facile se posset os continere a malis precationibus, corde odio atque inuidia pleno. 41 Summam quoque humanitatem & familiaritatem, tam erga domesticos quam erga extraneos, semper ostendi. Erga domesticos quidem viros tabernaculi mei siue domus meae, tam amicum et suauem me exhibui, ut carnis siue corporis mei praesentia nihil illis esset gratius, ita ut satiari nequirent mea corporali praesentia: quemadmodum de eo quod nimium suauiter diligimus, satiari non possumus. 42 Extraneis vero, hospitalis totus & liberalis fui, peregrinos quoslibet ex longinquis aduenientes sub tecto colligens, & in hospitium meum viatores de loco ad locum, causa peragendorum suorum negociorum, transeuntes introducens: benigne illis praebendo, etiam quae ad victum essent necessaria: eandem illis sic impendens humanitatem, quam mihi exhiberi optarem & gauderem, apud exteros peregrinanti. 43 Quod si in aliquo me contigisset offendere, non mihi consuetudo fuit peccata mea abscondere, querendo excusam

44 et celandi
ui i sinu meo
iniquitatem
meam.

45 Si expaui
ad multitudi-
nem nimiam,

46 et despe-
ctio propin-
quorum ter-
ruit me,

47 et non
magis tacui,

48 nec egres-
sus sum ostium.

49 Quis mi-
hi tribuat au-
ditorem,

50 ut deside-
riam meam au-
diat omnipo-
tens, & librum
scribat ipse
qui iudicat:

cusationes in peccatis: ut facere solent homines, ex corruptione naturae primum parentem Adam (unde corruptam naturam traxerunt) in hoc mutantes, qui post peccatum quaesivit excusationem.

44 Et si quam me contigisset committere iniquitatem aduersus proximum, non illam studui occultare aut fouere in sinu cordis mei, sed ingenue illam confiteri malui, ad placandum deum et proximum, faciliusque impetrandam delicti veniam. 45 Denique, quantum ad iudicis et gubernatoris populi spectat officium, non sic unquam timui multitudinem popularem, ut propterea omitterem arguere vel prohibere, agere vel dicere, aliquid eorum quae mihi dicenda vel agenda secundum deum videbantur. 46 Neque item me ab huiusmodi officio deterruit despectio propinquorum: vel actiua, qua solent propinqui ut familiariores eos qui magnam aliquid attulerunt facile despiciere, citius etiam quam alieni vel extranei, ob familiaritatem quae parit contemptum: vel passiuam, qua solent nonnunquam venire in contemptum propinqui, propter odium iudicis aut gubernatoris populi, maxime quum se opponit multitudini aut magnam aliquid attulerit in ea. 47 Immo quum potuissem tacendo & dissimulando odium effugere et negotium subterfugere, quietemque mihi temporalem seruare, nolui potius tacere quam loqui, cessare quam agere, quae dicenda vel agenda mihi ex officio & pro temporis ratione videbantur. 48 neque volui magis ostium egredi, negotiumque infectum relinquere, fugiendo laborem & querendo quietem: sed in loco persistens, ad finem usque negotii difficultatem perduxim. 49 In omnibus autem his quae modo pro mea innocentia protuli, ne quis forte me ista tam confidenter loqui ideo putet, quod coram hominibus mihi sermo habeatur, quibus facile est persuadere: optarem sane et desiderarem, talem dari auditorem et iudicem causae meae, qualis est ipse deus, qui videlicet mea omnia habeat bene conseruata. 50 Immo ipsum deum cupio habere auditorem et iudicem causae meae, ut audiat ipse desiderium meum,

quo meam desidero tueri innocentiam: atque ut in certum testimonium veritatis, scribat ipse iudex & cognitor causae meae librum, vel pro me, vel contra me, secundum ea quae post examinationem causae videbuntur. 51 Hunc sane librum ego confidenter in humeros meos assumerem, portaremque super me in testimonium veritatis, et circumdarem illum mihi circa caput aut humeros, quasi in modum coronae, in oculis omnium illum exponendo, ita ut omnes possent legere & intelligere: putaremque librum illum & testimonium illius mihi esse ad magnum ornamentum et decus nominis mei, sicut est corona ornamentum capitis. 52 Paratus essem per singulos gradus siue gressus meos ipse pronuntiare librum illum, singula quae in eo continerentur recitando: neque eorum quicquam propter timorem siue verecundiam reticerem: offerremque librum illum confidenter deo quasi principi, ad eum modum quo solent libri super causa qualibet discussa & ventilata conscripti, principibus siue iudicibus deferri, ut secundum ea quae comprobata aut confessa sunt componat dictetque sententiam. Tam sum mihi bene conscius, tam bene conscius de antea acta vita, ut nihil magis optarem quam coram deo audiri sic aperte & iudicari, ad nostram conuersionem finiendam. 53 Adde adhuc unum ad protestationem meam innocentiae, non gratis nec per iniustitiam me accepisse fructus de terris & agris quos colui. Unde si terra mea quam colui et de qua fructus accepi, contra me clamat, quasi vindictam postulans de me fieri: & si sulci quos arando feci in terra mea simul cum ipsa deflent, tanquam sub alieno & iniusto dominio gementes, quemadmodum gemere solent & flere homines sub alieno per vim detenti dominio, malentes propriis reddi dominis. 54 Aut si fructus terrae meae comedi sine debito pretio, quod persoluumdum erat, vel dominis terrarum a quibus agros conduxim quos colui, vel ipsis operariis qui in agris meis laborauerunt: & si afflixerim animas illorum qui pro me coluerunt terras meas,

51 ut in humero meo portem illum, & circumdarem illum quasi coronam mihi.

52 Per singulos gradus meos pronuntiaabo illum, & quasi principi offeram illum.

53 Si aduersum me terra mea clamat, & cum ipsa sulci eius deflent.

54 Si fructus eius comedi absque pecunia et aliam agrorum eius afflixerim.

55 Pro frumē
to oriatur mi
hi tribulus, et
pro hordeo
spina.
mercedem laboris illorum detinēdo per iniustitiā,
aut cogendo illos mihi gratis laborare. 55 Hæc
(inquam) et huiusmodi si feci, dignū me ipsum iudi
co hac pœna, vt ipsa quoq; terra contra me insurgat,
et malē me puniat: ita vt quum seminauero frumē
tum, proferat mihi pro frumento expectato, inexpectatos
tribulos, et pro hordeo seminato, spinas vel
loliū, aliāq; zizania mala & ad nihilum vtilia.

56 Finita sūt
uerba Iob.
56 Quibus ira cum tanto pondere & asseueratione
nē tam seria dictis pro sua excusatione, sanctus Iob
finem verbis imposuit, quibus hactenus cum amicis
disceptauerat.

XXXII. CAPITIS

ELUCIDATIO.

CAP. XXXII.
Oniserūt au
tem tres viri
isti responde
re Iob,
Hæc vbi sanctus Iob pro suę innocentie defensio
ne protulisset, tres amici qui ab initio disputati
onis ipsum cōtēdebāt pro peccatis suis hanc plagā
sustinuisse, et vt hoc eius aīo persuaderēt multis ver
bis hactenus laborauerant, nunc tandē audiētes tam
cōstantem ipsius Iob asseuerationē, tamq; seriā con
testationē, etiā cū execratione et quasi iuramēto pro
latā, silentiū præbuerunt, nec vltra illi contradicere
addiderūt: 2 propterea quod iam vtcūq; persuasi
tam cōstanti et seriā assertionē amici sui, verisimili
existimatiōe crederēt ipsum iustū esse et innocentē,
nō ob sua facinora sic vt existimauerāt punitū. Quū
enim nihil vnq; de eo mali ante audissent vel cogno
uissent, neq; adhuc apertā aliquā in eo malitiam pos
sent deprehendere (nisi forte quod aliquantulū esset
querulosior, de quo tamen iam se satis excusauerat
quo id aīo faceret) merito tam cōstans & seriā affir
matio ex aīo, sic cum adiunctis execrationibus pro
cedens, illos debuit ad melius sentiendum: de amico
inducere, ac mutata sententia ad silentiū eos cogere.

2 eō quōd iu
stus sibi uide
retur.

3 Et iratus i
dignatusq;
est Eliu, filius
Barachel Bu
zites,

3 Aderat autem illic simul alius quidā, cuius supra
nō est facta mētio (quod ob ætatē longe imparē, et
dignitatem authoritatis insufficientem, non merere
tur

etur computari cum illis, & senioribus & grauioris
authoritatis viris) cui nomē erat Eliu, cui pater erat
Barachel, qui erat de progenie Buz, illius forsitan
qui frater extitit Huz, & filius Nachor fratris Abra
hæ, quem ei genuit Melcha: 4 erat quoq; de co
gnatione Ram, cuiusdā insignis familiæ ex lata pro
genie Buz. Hic videns tribus amicis impositum esse
se a Iob silentium, admodum egrē id tulit, iraq; ma
gna exarsit in semetipso, quam etiam foris certis qui
busdam indiciis, tum vultus, tum vocis prodidit.

5 Exarsit autem ira iuuenis iste aduersus par
tem vtrāq; nimirum & aduersus ipsum Iob, & ad
uersus tres amicos. Et quidem contra Iob ob hoc
irascetur, quōd dixisset se coram deo iustum esse
& innocentem, non habentem talia aut tanta vlla
peccata quæ potuisset ita deus in eo punire tam gra
ui plaga. Hæc enim verba seuerius expendens, &
alia intentione accipiens quā a Iob fuerant prola
ta, superba et impia reputabat: neq; sufficientes ei vi
debantur excusationes quibus hactenus coram tri
bus amicis se expurgauerat, vt solent iuuenes esse
senioribus magis feruentes ad contentionem, tardis
usq; placari vt cessent a contentione, propter feruorē
iuuenilis sanguinis. 6 Contra tres autem
amicos istos, qui hactenus aduersum Iob egerāt, nō
minus exardescerat eius iracundia: propterea quōd
non adinuenissent neque adduxissent contra Iob re
sponsonem suo iudicio rationabilem aut sufficien
tem, id est, argumenta satis violenta & efficacia, ad
confutandum illum & ad occludendum illi os vi ar
gumentorum: sed tantum visi sunt ipsum Iob ca
lumniari & condemnare, absque sufficienti ratione,
simpliciter asserendo ipsum impium esse & propter
peccata sua puniri, sed non sufficienter id probando
vel ipsum redarguendo. Non est autem hoc virorū
sapiētū, sine sufficienti ratione quenq; condēnare: cū
hoc nō aliud sit q̄ calūniari. 7 Hic igitur Eliu cū in

4 de cogna
tione Ram.

5 Iratus est
autē aduersus
Iob, eō
quōd iustum
se esse dice
ret coram
Deo.

6 Porro ad
uersum ami
cos eius indi
gnatus est, eō
quōd nō inue
nissent ratio
nem rationa
bilem, sed tan
tummodo cō
demnassent
Iob.

7 Igitur Eliu
expectavit
Iob loquen-
tem,
8 eò quòd se-
niores essent
qui loqueban-
tur.

9 Cū autē ui-
disset, quòd
tres respon-
dere non po-
tuisent, iras-
tus est uehe-
menter.

10 Respōdēs-
que Eliu fili-
us Barachel
Buzites, di-
xit:

11 Iunior sum
tempore, uos
autē antiqui-
ores.

terfuisse disputationi ab initio, audissetq; omnia vltro citroq; dicta, tum ab ipso Iob, tum ab amicis ipsum impugnantibus, tamē quādiu Iob ipse cū suis amicis loquebatur, penitus tacuit, ne verbum quidē vllum proferens: 8 propterea q; cæteri illic præsentes, & Iob & amici, qui adinuicem colloquebantur & disceptabant, ætate essent grandiores: propter quod, vt decet iuniores, deferēs senioribus, nolebat illorum interrumpere sermones. Cum enim iunioribus vix in cōspectu senum loqui liceat cum decoro, nisi forte interrogentur, vt quā breuissime respondeant: multominus absq; dedecore eis licebit, illorū sermonem importuna loquacitate interrumpere.

9 Ita quidem pro ratione suæ ætatis silebat iste, donec nec illorū aliquis loqueretur. Verum postea quā cōspiceret neminē ex tribus illis qui aduersus Iob cōtenderāt, vltra respōdere, sed cedere ipsi Iob et profusus præbere silentium: hinc videlicet iuuenilis in eo sanguinis ardor efferbuit, & iracundia magna permotus est, quasi ex zelo quodam tuendæ veritatis, quam ipse periclitari & succumbere existimabat ex silentio trium amicorum, si Iob non confutaretur, quem existimabat male loquutum contra deum, & proinde confutatione dignum. 10 Ipse igitur hic Eliu filius Barachel, de progenie Buz, aliis omnibus silentibus, tempus oportunū loquendi nactum se existimās: primum quidem aduersus tres amicos, pauca, deinde aduersus ipsum Iob, multa loqui cœpit, eaq; magna satis vehementia: præmissa ampla, et (vt videtur) pomposa satis præfatiōe rhetorica, iuuenilem quandam philautian & ostentationem re dolente, qua etiam nimis iuueniliter & mordacius q̄ ipsius ætati videatur conuenire, seniores ipse iunior non solum arguit, verum etiam irridet & subfannat, vt palām imperitos. Loquuturus igitur suā sententiam, in hunc modum præfari cœpit: 11 Ego quidem Eliu, quod ad ætatem attinet annorū, agnosco & fateor, me omnibus vobis iuniorē, & vos me

tempore ætateq; seniores agnosco. 12 Hacq; cōsideratione gemina, id est, & meæ iuuentutis & vestræ senectutis, hætenus ego vobis loquētibus, verbisq; plurimis disceptantibus, silui, capite demisso in terram, cum humilitate & attentione eorum quæ a vobis dicerentur: ac præ reuerentia ætatis vestræ & pudore iuuentutis meæ, hætenus vobis meā proponere sententiā erubui. 13 Existimabam enim, q; vos qui seniores estis ætate, loqueremini sufficientia & efficacia satis ad rem propositā, vt nihil opus esset meis sermonibus: quòdq; vos qui multo plures me numeratis annos ætatis, sapientiā veram vestris verbis doceretis: propter quod, hac spe hætenus audire vos malui & humiliter attentēq; audiendo discere, q̄ superbē & intempestiuē loquendo, doctoris officium (quod ætati meæ minus conuenit) temere mihi vsurpare. 14 Verum hoc ego experior nunc verum esse, quod frequenter alias quæque mecum cogitavi: nimirum ipsum esse in hominibus dei spiritum, qui verā docet hoīes sapientiā, & dei inspirationē dare hoīibus verā & salutarem intelligentiā. Video, sapientiā & intelligentiā donum esse omnipotētis dei, qui per spiritum suum sanctum, quibus vult & quando vult & quantum vult, ea impartitur, tam iuuenibus q̄ senibus, nō habito ætatis aut personæ respectu. 15 Non enim est sic alligata sapientiā ista verā ætati aut annorum numerositati, vt oporteat eos omnes qui annos multos vitæ transactæ numerare possunt sapientes haberi, aut eos omnes qui dierum multitudine senes vel cani videntur prudentes ob hoc existimari, & intelligentes verum æquitatis iudicium. Neq; iterum sic est alligata sapientiā annis, vt oporteat omnes eos qui sapientiā præditi sunt annos plurimos numerare aut corporalem ostentare caniciem. Contra enim experimur, multos ætate senes & canicie perfusos, qui tamen stulti sunt & pueri moribus: quales sunt pueri centum annorum, maledicti a domino.

12 Idcirco de
misso capite
ueritus sum
vobis indica-
re meā sentē-
tiam.

13 Sperabam
enī quòd æ-
tas prolixior
loqueretur,
& annorum
multitudo do-
ceret sapien-
tiam.

14 Sed, ut ui-
deo, spiritus
est in hominibus,
& inspira-
tio omni-
potentis dat in-
telligentiā.

15 Nō sunt lō-
geui sapien-
tes, nec senes
intelligunt iudicium.

mino. Iterum alios videmus, etate quidem iuvenes, sed iudicio maturos & senes moribus: qui consummati in breui explerunt tempora multa, vitamque immaculatam habent pro senectutis etate.

16 Ideo dico,
audite me:

16 Quia videlicet id video etiam in vobis vsuuenire, qui mihi videmini non pro dignitate vestra etatis loquuti, a quibus longe maiorem expectaueram sapientiam: idcirco confidens me non minora nec minus digna istis proferre posse, ausum accipio etiam ipse loquendi, saltem loco nunc nouissimo: postuloque, vt me patienter audiat loquentem. Nec enim erunt indigna auditu quae loquar.

17 ostendam
vobis etiam
ego meam sa-
pientiam.

18 Expectaui
enim sermones
uestros, audiui
prudentiam
vestram.

19 Donec dis-
ceptarem in
sermonibus ue-
stris, et donec
putabam uos
aliquid dice-
re, considerabam.

17 Ostendam enim etiam ego nunc loquutus, quid aut quantum sit in me sapientiae, sicut vos hactenus vestram sapientiam, prout potuistis, iactastis: sicque comparatione mutua facile poterit elucere, cui debeat victoria. 18 Et iure quidem vobis mihi saltem nunc loquendi locum concedere, auditumque praebere debetis: quandoquidem ego hactenus vos prolixè disputantes, verbis vltro citroque volitantibus, in quibus sapientiam vestram visis estis ostentare, patienter audiui, & ad finem vsque sub perpetuo silentio expectaui, priusquam verbum vllum proloquerer, ne vestros interrumperem sermones. Posteaquam igitur ego vos tanto tempore tanta patientia prior sustinui, quaecumque vobis & quantacumque videretur loquentes, iustum est, vt mihi saltem nunc nouissimo loco faciat liberam loquendi copiam, silentiumque & attentionem praebatis iis quae sum dicturus. Non enim quia iunior sum, idcirco perpetuo debeo silere. In hoc autem satisfecisse me arbitror meo officio, quod vobis hactenus detulerim, prioremque in loquendo locum concesserim. 19 Quoadiu vos adinuicem verbis disceptabatis & contendebatis, et quoadiu meo iudicio videbamini aliquid auditu dignum adferre, quantumuis etiam esset exiguum aut vulgatum (cuiusmodi ferè fuerunt quae per vos allata sunt) ego audiebam humiliter & considerabam.

Bam attentius, si quid fortè bonae eruditionis ex vestris sermonibus potuissem elicere aut in aliquo doctior meliorve euadere. 20 Verum post vestra omnia patienter audita & diligenti attentione bene perfitata, video neminem è vobis tribus sufficientem esse ad redarguendum ipsum Iob tam male de deo loquentem & sentientem, quique possit eius impiis verbis efficaciter satis contradicere, sic euidenter ea refellendo & destruendo manifestis rationibus, vt os ipsi occludatur et silere cogatur. Tametsi enim multa dixeritis, omnia tamen insufficientia videntur & inefficacia: cum adhuc aequè videatur pertinax Iob in sua sententia, & vos illi palmam silentes concedatis.

21 Neque verò est quod dicatis: Imò inuenimus sapientiam, & sapientiam nostram ostendimus, in eo quod diximus ad refellendum ipsum Iob. Deus enim vt hominem impium & facinosum proiecit, reprobauit & sic puniuit: Deus videlicet qui omnia nouit & potest facere quae velit, non autem homo, qui ignorans est & iniustus, hanc ei plagam intulit: propter quod male facit Iob, murmurans de plaga sua, cum Deus ipse plagam istam inflixerit, qui non potest male agere: non homo, qui facile posset errare aut male agere. Ista quidem & huiusmodi aliqua sensum hunc habentia, a vobis frequenter dicta sunt: & ferè haec est summa eorum quae per vos contra illum sunt prolata. Sed non tantum sunt ista faciendae, vt propterea videamini vobis sapienter aduersus illum egisse. Alia enim adhuc & magis pungentia efficacique, potuissetis & debuissetis vos, tam senes & venerandi viri, adferre, quemadmodum & ego facturum me spero.

22 Tametsi enim ad me Iob ipse verba sua non direxerit, mihi que peculiariter verbum nullum fecerit: propter quod, nisi veritatis zelus me vrgeret, possem nil quoque ei respondere: attamen volo, propter tuendam veritatem, quae si ex supererogatione loqui ad illum; sed non sicut

20 Sed, ut ut deo, non est qui possit arguere Iob, et respondere ex vobis sermonibus eius.

21 Ne forte dicatis, inuenimus sapientiam: deus proiecit eum, non homo.

22 Nihil loquutus est mihi. & ego non secundum sermones uestros respondebo illi.

sicut vos illi haecenus loquuti estis, non eadem loquar, imò nec similia, sed longe plura potiora & efficaciora, magisq; ad rem facientia, quam ea quae per vos haecenus sunt allata in medium. Neque etiam ex vestris sermonibus accipiam mihi aut componam quae dicturus sum, sed ex memetipso, & ea quae est in me propria sapientia loquar, ne forte me existimetis eadem dicturum & non alia. 23 Mirumne id est, senes istos grauesq; & eruditos viros, a quibus expectanda videretur maxima constantia zelusq; veritatis, ita nunc ad verba hominis vnus miserandi & vix sani capitis pauere & trepidare, vt quasi obturato ore non vltra audeant respondere, prorsusq; obmutescant, vt nec hiscere vltra nec os aperire audeant ad loquendum: cum alioqui res ipsa postulet, vt illi pro maledictis & impie prolatis efficacior debeaturs responsio, imò pro responsione seuera correptio. 24 Quoniam igitur haecenus ego patienter & silenter istos seniores audiens expectaui loquentes, donec viderem an forte tandem efficac aliquid producerent ad illum refellendum, & nihil tale ab eis video prolatum esse, imò quasi muti facti prorsusq; a disputatione cessauerunt, victoriam illi concedentes qui debuit confutari, & nihil vltra responsionis adhibendum putauerunt. 25 Age igitur nunc tempus est, vt ego in ordine meo loquar portionem meam, vt & ego nunc pro hac vice quae habeo proferam in commune, sicut istorum singuli iam ante sua protulerunt, ac velut suas portiones & symbola contulerunt. 26 Tempus est, vt & ego loquendo sapientiam scientiamq; mihi a Deo & spiritus eius inspiratione donatam, patefaciam, pro veritate defendenda, Deoq; ab iniustitia (de qua eum ille accusat) vindicando. 27 Neq; verò mihi, licet etate iuniori, deest quod loquar. Plena enim est mens mea verbis & conceptibus bonis, proposito negotio valde accommodis: multa mihi mens suggerit, & copiosam loquendi materiam

23 Extimuerunt nec responderunt ultra: abstuleruntq; a se eloquiũ.

24 Quoniam igitur expectaui, & non sunt loquuti, steterunt nec responderunt ultra,

25 respondebo et ego partem meam,

26 & ostendam scientiam meam.

27 Plenus sum enim sermonibus,

materiam subministrat: 28 vrgetq; me feruor & zelus animae meae, sollicitatq; & velut impellit ad eloquendum quae mens concepta digessit: veluti cum flatus ventis intra angustias aliquas continetur, latera pulsat intra quae continetur, sollicitatq; ad exitum: nec desinit, donec libere prorumpat, auoletq; quo tulerit impetus. 29 Quemadmodum cum recens mustum intra vitem aut lagunculam penitus concluditur & coangustatur, nullo relicto respirationis loco per quem fieri possit euaporatio spirituum, quibus abundat, propter nimiam coangustationem dirumpuntur latera vtris illius, & spirituum & vaporum vehementia & multitudine: ita nunc in corde meo conceptus isti mirabiles quos mihi mens suggerit, plurimaq; se mihi offerens materia, quasi distendunt memoriae mentisq; vterum, ita vt continere me non possim quin loquar, sitq; necesse me in verba velim nolim prorumpere. Citius enim (vt ita figuratim loquar) creparem medius, quam ista tam multa, tam pulchra, tam oportuna, quae se mihi offerunt, silentio premam. 30 Prestat itaque, vt quae in animo sunt foris per verba eloquar, sicut velut respiratione aliqua accepta alleuietur vterus quasi grauidus memoriae meae, & affectus intra me aestuantis ardor minuatur. 31 Neq; tamen putetis ex impetu me loquuturum sine discretionem, sed aperiam ego cum debito iudicio & deliberatione ad loquendum labia mea, attendendo & quid & quomodo loquar. 32 Curaboq; talia loqui, quae maxime ad rem faciant, videlicet ad confutandum ipsum Iob, qui ea quae non erant dicenda aduersus Deum protulit. 33 Illud autem iam ab initio vobis praedictum esse velim, me non loquuturum esse ad gratiam aut fauorem hominum, neq; hoc curaturũ vt vobis aut cuiuscunq; mortali loquar placentia: sed quae mihi secundum veritatem & aequitatem dicenda videbuntur, liberè proferam: siue ea placeant, siue displiceant, hominibus. 34 Neq; ego tanti faciam hominem quanti

28 & coarctat me spiritus uteri mei.

29 En venter meus, quasi mustum absq; spiraculo, quod lagunculas nouas dirupit.

30 Loquar, et respirabo paululum.

31 aperiam labia mea,

32 & respondebo.

33 Non accipiam personam viri,

34 & deũ homini nõ equa

ELUCIDATIO
 quanti fieri debet Deus, videlicet vt ad gratiam ho-
 minum sic respiciam in loquendo, quemadmodum
 ad gratiam Dei. Tanti enim debet esse mihi Deus,
 vt in omni eo quod loquor eius semper gratiam
 obseruem, caueamq; diligenter ne contra eum quic-
 quam eloquar quod ei displiceat. Non sic autem ma-
 gnifieri debet homo quicumq; aut quanticumq; pre-
 stitum, vt in omnibus quæ dicuntur sit captanda aut
 spectanda eius gratia. Non igitur ego loquar ad
 gratiam vestri, nec ipsi Deo vos æquabo: quemad-
 modum adulatorum faciunt, qui ita homines quo-
 rum gratiam quærunt in loquendo obseruant, quo-
 modo Deum oportet obseruari. **35** Incertum
 enim est tempus vitæ huius breuissimæ, & nescio
 quamdiu in hoc mundo subsistam: & si post paulu-
 lum temporis, forsitan cras aut perendie, aut etiam
 hodie ad vesperam, me hinc abire iubeat Deus crea-
 tor meus & omnium hominum plasmator. Statu-
 tum enim est hominibus semel mori, & post hoc
 iudicium, sistiq; nos tunc oportet ante tribunal eius,
 vt referat vnusquisq; mercedem pro iis quæ hic gef-
 sit aut dixit. Quare nunc in omnibus spectanda est,
 non gratia hominis cuiuscumq;, qui tunc nobis pro-
 desse non poterit, sed Dei solius, qui solus tunc nobis
 misericordiam præstare poterit & salutem eter-
 nam.

35 Nescio enim quamdiu subsistam, & si post modicum tollat me factor meus.

XXXIII. CAPITIS

ELUCIDATIO.

CAP. XXXIII.
Audi igitur Iob eloquia mea, & oēs sermones meos ausculta.

Quoniam igitur ex veritatis zelo, sine adula-
 tione aut quocumq; personæ respectu, loquar,
 diligenter tibi o Iob est attendendū iis quæ ego sum
 dicturus: Et quoniam falsum nihil aut superuacaneū
 me dicturum confido, omnibus quæ a me sunt dicen-
 da vide vt diligenter auscultes: ne ea quæ ad tuam
 emendationem & salutem a me proferuntur, tua
 inada-

inadvertentia aut incuria sine profectu vlllo tibi abe-
 ant. **2** Ecce iam coepi ex rationis iudicio, vrgen-
 te veritatis zelo, non passione aliqua vanitatis im-
 pellente, aperire ad loquendum os meum: iam ad lo-
 quendum laxavi linguam oris mei, quam hactenus
 silentio constrictam tenui donec vos loqueremini.

3 Quo verò amplius tibi proficiat & efficacius
 præstent remedium verba mea, hoc tibi iam ante
 protestor, non in duplicitate animi aut fraudulentia
 verborum acturum me tecum, sed in simplicitate
 cordis & verborum rectitudine. Quæ enim loquar
 tibi, ex recto, simplici & sincero pectore pro veri-
 tate tuenda eloquar: caueboq; diligenter, ne meis
 sermonibus vllum admisceam mendacium: sed pu-
 ram eloquar & meram veritatem, iuxta quod mihi
 omnipotentis inspiratio suggesserit. **4** Neque
 mirum tibi videatur, si ego mihi videar aliquid pos-
 se adferre auditu dignum coram vobis ætate senio-
 ribus. Nimirum spiritus ille omnium artifex, qui
 Deus est & creator omnium, me fecit hominem ra-
 tionalem, ad imaginem & similitudinem suam: &
 inspiratio omnipotentis Dei mihi vitam contulit
 rationalem, inspirando siue per creationem infun-
 dendo corpori meo rationalem animam, quæ est
 mihi vitæ principium: vitæ scilicet triplicis, nempe
 vegetatiuæ, sensitiuæ & rationalis. Talem post-
 quam me Deus creauit, id est, rationalem, intelle-
 ctuq; & iudicio rationis pollentem, nihil mirum si
 etiam ego quædam possim auditu digna ex Dei om-
 nipotentis inspiratione, siue naturali siue gratuita,
 proferre. **5** Age igitur tu mecum certamen ratio-
 nabilis disputationis aggredere, vt iis quæ a me con-
 tra te obiicienda sunt, si possis respōdeas, eaq; cōgruis
 rationibus dissolvas: descēde mecum in arenam, pe-
 demq; mecum conferto, et ex aduerso contra faciem
 meam te opponito: vt experiaris, num fortitudini
 verborum & argumentorum meorum possis res-
 sistere.

2 Ecce aperui os meū, loquetur lingua mea in faucibus meis.

3 Simplici corde meo sermones mei, et sententiam labia mea pura loquentur.

4 Spiritus dei fecit me, & spiraculum omnipotentis utificauit me.

5 Si potes, respōde mihi, et aduersus faciem meam cōsiste.

6 *Ecce & me
fecit, sicut et
te fecit, deus:*

7 *& de eodē
luto ego quo
que formatus
sum.*

8 *Verūt amen
miraculū me-
am nō te ter-
reat,*

9 *& eloquē-
tia mea nō ti-
bi sit grauis.*

10 *Dixisti er-
go in auribus
meis, & uocē
uerborū tuo-
rum audiui.*

6 Nec est quod recuses disputare mecum, quasi cum impari & indigno quo cum agas, quem admodum solent nonnunquam seniores superbe contemnere iuniores, etiam rationabilia loquentes: Ecce enim vnus idemque est Deus omnipotens, qui ambos nos fecit, secundum animam, ad imaginem & similitudinem suam, ratione & intellectu pollentes: 7 & quemadmodum te fecit secundum corpus de limo terre, cui nobilem illum rationis thesaurum inclusit & colligauit, ita & me fecit idem ipse artifex eadem sua bonitate & sapientia, de eadem prorsus materia. Vnde siue animam spectemus, hac ex parte æqualis inuenimur dignitatis, ut non debeat alter alterum quasi fastidiendo spernere: siue corpus istud crassum & corruptibile, eadem similiter est in dignitas aut materie vilitas, ut neque hac ex parte possit alter super alterum inflari, aut alter alterum dedignari. 8 Rursum verò & illud te pramoneo, si forte cum remipsam loqui aggrediar, sermo meus tibi videbitur pro ratione meæ ætatis nimium excellens & admirabilis, & quasi miraculum quoddam, ob tantæ sapientiæ in tantilla ætate raritatem & insignem excellentiam, ne ob hoc terrearis aut conturberis, sic ut propterea non audeas respondere mihi, vel obstupefactus negligas attendere ad ea quæ loquar. 9 Neque item rhetorica arte & oratoria vehementia, qua ego meo more vtar in disputando, sic velim te premi, ut propterea non audeas te defendere, vel præ stupore quasi oppressus graui mole non possis ad ea quæ loquar attendere. Malo enim te sine turbatione vlla tranquillum permanere, & in temetipso consistere, ut quæ dicturus sum melius expendere valeas. 10 Post longam itaque præfationem, tandem remipsam aggressurus, principio ea quæ à te male dicta esse arbitror, & quæ reprobare mihi est animus, repetam & proponam, antequam ad eorum confutationem procedam. Disputans itaque iam ante cum istis tribus amicis tuis, dixisti, meipso

meipso audiente et vocem verborum tuorum hisce auribus meis excipiente (ut scias non ex incerto aliorum relatu me quicquam agere, sed ex certa & propria eorum quæ ipse audiui notitia) verba quadam meo iudicio admodum irrationabilia. 11 Dixisti, te esse mundum ab omni impietate contra deum, & absque omni peccato in proximum: dixisti te conuersatum esse sine omni macula peccati, & nullam posse inueniri in te iniquitatem. Nam id totus tuus sermo videtur sonare, quo toties, tam serio, tuam asseris innocentiam, & tam operose iustitias tuas enumerasti. 12 Dixisti insuper, quauis non inuenit deus rationabilem et sufficientem causam in me, ad me sic puniendum: tamen querelas quasdam siue occasiones quasi inuenit contra me, & propter istas occasiones siue querelas (quæ insufficiens causa erant huius afflictionis ut non meruerint tam grauius puniri) sic in me defæuisti crudeli hac plaga, quasi in hostem suum, cum ego reuera eum non offenderim nec inimicitie causas dederim. Sicque deum assimilare visus es crudeli curipiam tyranno, qui propter sæuitiam in suos subditos, querit contra eos occasiones aliquas aut querelas, etiam contra illos qui reuera eum non offenderint, ut crudelitatem suam in illis puniendis possit explere. 13 An non tale quid satis aperte visus es indicare, quum supra diceres de deo, quod pedes tuos in cippo siue in neruo constrinxerit, quodque omnes femitas tuas diligentissime exploraret & obseruaret, quasi cupiens inuenire aliquid in quo te accuset, aut propter quod te iuste possit affligere. Veluti cum avari tyranni subditos suos etiam innocentes, de quibus nihil sciunt mali, carceribus includunt, cippoque aut neruo constringunt, & querelationibus admonent, ut aliquid ab eis extorqueant quod contra eos possint proponere: itemque eorum dicta & facta singula, tam per se quam per alios, diligentissime faciunt explorari, ut habeant in quibus eos accusent & mulcent. 14 Scilicet ista aliaque

11 *Mundus sum
ego, & absque
delicto, immu-
culatus, &
non est iniqui-
tas in me.*

12 *Quia que-
relas in me
repperit,
ideo arbitra-
tus est me in-
micum sibi.*

13 *Posuit in
neruo pedes
meos, custodi-
uit omnes femi-
tas meas.*

EE plura

14. Hoc est ergo, in quo nō es iustificatus.

15. Respondebo tibi, quia maior sit deus homine.

16. Aduersus eū cōtendis, quod non ad omnia uerba responderit tibi.

plura istiusmodi uerba, quibus nimium præsumptuose de teipso, & nimium indignè de deo loqueris: ista (inquam) sunt in quibus non iustè & rectè es loquutus, ipsa per se sufficienter dæmonstrant, non esse te innocentem & prorsus immunem te à peccato: quum etiamsi aliud nullum haberes peccatum, sola ista præsumptio & blasphemia contra deum satis te accusent, ut innocens credi non debeas. 15. Ego uerò ad hæc omnia quæ tam licenter & indignè de deo loqueris, unico & breui uerbo tibi responsurus, diuinæ substantiæ maiestatem & reuerentiam: attentius cōsiderare te moneo: nimirum ut hac cōsideratione discas de tanta maiestate loqui reuerentius. Cōsiderandum quippe tibi est, nullo pacto deum esse æquiparandum homini, cuius maiestas et dignitas in immensum superat naturam humanam: neque proinde sic fidenter & licenter homini esse loquendum aduersus deum, ut tu loqueris, querulando, contendendo, murmurando, blasphemando, sicut loquitur homo cū homine à quo male patitur: quin potius cum humilitate maxima, in timore & tremore, de tanta maiestate & cum eadem, te hominem uilissimum loqui decet: si tamen cum illa aut de illa puluis & cinis, uita quoq; ipsa indignus, loqui debeat. 16. Contentiose insuper agis contra illum, & quasi iratus cum eo exostulare uideris, quòd nō ad singula de quibus eum interrogas tibi respondeat. Id enim facere uideris, dum cum eo disputare cupis, & ad solium eius disceptationis increpationisque causa pertingere: inquiris etiam, quantas habeas iniquitates & scelera, & quam ob causam ita ab eo iudicaris, & alia huiusmodi multa: uiderisq; indignè ferre, quod non ad singula tibi respondeat, perinde quasi illum habeas tibi deum: etum siue obnoxium, sicut dominus seruum, ut ipse tibi quando & quoties libuerit interroganti paratus assistat, ad reddendam de singulis rationem.

17. Ve

17. Verum ad hanc tuam stultam iracundiam reprimendam, scire & attendere debebas, deum non esse addictum vel obligatum hominibus, ut quando & quoties eis libuerit interrogare, ipse debeat respondere: sed tunc loquitur & toties loquitur hominibus, quando & quoties ipsi uisum fuerit. Videlicet non semper ipse loquitur, quando nobis fuerit libitum, sed semel, id est, aliquando pro suo placito loquitur nobis: siue per interiorē inspirationem, siue per exteriorē instructionem.

18. Et quum semel ita loquutus fuerit, non iterum ad nostram uoluntatem secundo nobis idipsum loquitur, neque ius est nobis aut facultas illum compellendi, ut iterum loquatur quod ante dixerat, quemadmodum est ius domino in seruum: nisi forte ex sua superabundanti pietate, sic ipsi uisum fuerit, iterum nos eadem de re instruere. Quare non ipse nos debet obseruare, ut semper nostris interrogationibus ad respondendum paratus assistat, quod tu uideris ab eo exigere, sed nos illum diligentissime obseruare debemus, obseruantissimeq; ei auscultare, ut eius uerbum quamprimum excipiamus & impleamus, non expectantes donec iterum illud ab eo interrogemus, ad eum modum quo serui dominorum uerba maxima attentione obseruāt, statimq; ut prolata sunt implere satagunt, non expectantes donec secundo loquantur aut iubeant eadem: quod non est proborum seruorum officium. 19. Solet autem deus loqui hominibus, ad correptionem & emendationem uitæ, aut ad instructionem in rebus agendis, variis modis: quorum duos qui magis ad propositum uidentur facere, tibi impræsentiarum aperiam. Interdum enim Deus loquitur homini per tempus somni, quasi per somnium, in nocturna aliqua uisione, uel exterius apparente uel in imaginatione formata: 20. tempore uidelicet somni, quando solent homines pre-

EE 2 mi

17. Semel loquitur deus.

18. & secundo idipsum nō repetit.

19. Per somnium in uisione nocturna.

20 *quādo tr̄
ruit sopor su
per hoies, &
dormiunt in
lectulo.* mi somno, corpusculo longa vigilia defatigato ad
quietem cōposito in lectulo: quod quidem tempus,
ob quietem externorum sensuum & membrorum,
diuinis huiusmodi reuelationibus magis est aptum,
quā tempus diei aut vigilia: in quo, propter distra
ctiones multiplices sensuum externorum & occupa
tiones membrorum, sensus interni & intellectus ip
se minus sunt idonei ad suscipiendas inspirationes
diuinas. 21 Tunc igitur trāquilliori noctis tem
pore, quando quieta & in silentio sunt omnia, solet
deus non raro hominibus immittere reuelationes,
eosq; suis reuelationibus instruere, in iis quæ ad fidei
dei veritatem aut morum rectam institutionem, vi
tæq; emendationem & probiorem conuersationem
pertinent: nonnunquam quidem per dulcem admo
nitionem, nonnunquam verò per amaram increpa
tionem et seueram correptionem, nonnunquam per
simplicem visionem, prout sibi visum fuerit expedi
re. 22 Instruit autem & corripit ita homines,
ad ipsorum profectum & salutem: nimirum vt eo
rum affectus mentesq; auertat ab operibus malis,
quæ vel iam fecerant, vel facturi erant nisi interfuis
set diuina instructio, ita vt de patratīs malis eos ad
ducat ad veram cordis pœnitentiã, sic vt ex animo
auertantur & detestentur ea in quibus olim fuerant
male delectati: quantum verò ad futura & imminen
tia pericula eos p̄seruet, ne in illa incidāt in quæ ali
oqui incidissent vel poterant incidere. 23 Item
vt liberet homines à pessima illa peste superbię, quę
omnibus est inimica bonis operibus: quæ angelos
de cœlis deiecit, & è paradiso hominem expulit:
24 sicq; animas hominum saluas faciat à cor
ruptione siue perditione aeterna, ad quam superbia
& peccata perducunt cultores suos, qui in eis ad fidei
ipsum & animam saluat, vt non veniat sub vltio
nem horrendi illius gladii, qui transibit animas &
perdet vitam omnium impiorum, qui in peccatis
& su

22 *Vt auer
tat hominem
ab his quæ fe
cit,*

23 *liberet
eum de super
bia,*

24 *erues ani
mā eius à cor
ruptione, &
uitā illius ut
nō trāseat in
gladium.*

CAPITIS TRIGESIMITERTII. 219
& superbia ad finem vsque perseuerant. Atque hic
prior est modus, & frequens satis, quo deus loqui
solet hominibus ad ipsorum salutem: quo quidem
modo, etiam tibi sufficienter fuisse videtur loquu
tus, quum ipse iam ante factus fueris, per noctem in
lectulo te visionibus nocturnis & somniis à deo ter
reri & horrore cōcuti, quæ tu existimare debes pro
tua salute & conuersione tibi à deo sic immittere, vt
ad pœnitentiam te adducat. Neq; proinde causam
habes conquerendi aduersus deum, quod tibi nō lo
quatur: quum sufficienter tibi, si modo attendere ei
velis & acquiescere, fuerit, vel teipso confitente, lo
quutus. 25 Alter autem modus, quo non raro
etiam deus loquitur hominibus, est per immissio
nem grauis alicuius infirmitatis. Cum enim quem
piam viderit deus vel nimis durum, vel nimis di
stractum & vagabundum, vt correptionibus aut in
spirationibus nocturnis nō commodè possit ad me
liora erudiri, alium tētat modum magis sensibilem,
percutiens eum infirmitate aut dolore aliquo graui,
ita vt cogatur velit nolit domi apud se manere, &
lecto decumbere, propter doloris grauitatem.

26 Et quoniam in huiusmodi nimium duris,
aut nimium immersis rebus huius mundi, nihil pro
ficere potest leuior disciplina, percutit illum graui
ter infirmitate aut languore vehemēti, quo ad ossa
vsq; consumitur, ita vt nihil humoris aut vigoris re
liquum fiat in ossibus eius, efficianturq; velut marci
da aut emortua, ita vt iam in pedibus non possit
consistere. 27 Dehinc verò vsque adeo incre
scit continuo profectu languor, vt neq; panem neq;
cibum alium quemlibet gustare valeat, sine maxi
ma nausea. Quod si etiam cibos eiusmodi nunc illi
quis proponat, quibus sanitatis tempore maxime
afficiebatur & oblectabatur, non solum non pote
rit quicquam inde gustare, verum etiam horrorem
in eo & abominationem nauseamq; extremam pro
uocabunt. 28 Sic autem illo graui laborante

25 *Increpat
quoq; per do
lore in lectu
lo,*

26 *& omnia
ossa eius mar
cescere facit*

27 *Abomina
bilis ei fit in
uita sua pœ
nis, & animæ
illius cibus
ante deside
rabilis.*

28 *Tabescet caro eius,* infirmitate, quum neque cibum neque potum vilius nutrientem aut confortantem per multos dies accipiat, carnem consumi, exedi, corrumpi, & quasi in se contabescere atque resolui, est consequens: 29 ita ut ossa quae paulo ante pingui carne & nitida beneque curata cuticula venuste tecta fuerant, iam quasi nudata appareant: sola, eaque arefacta & corrugata pelle, ossibus ipsis adhærente, ita ut facile ossa omnia valeant videri & dinumerari, præ nimia macie velut prominentia. 30 Denique, huc miserum illum adigit grauitas prolixitasque languoris, ve desperatis rebus omnibus, morti iam fiat proximus, ita ut iam nunc anima per mortem videatur à corpore separanda, & ad perditionem sempiternæ damnationis è corpore recta statim profectura, propter peccata sua, quorum non egit poenitentiam. 31 De ipsa quoque vita iam profus videbitur desperatum, ita ut iam appareat in manus venisse pollinctorum, siue eorum quorum est officium curare & ad sepulturam deferre mortuos: nihilque restare videtur, nisi ut illi aduenientes corpus abluant, & in sepulchrum coniciant. Ipsam quoque animam iamiam videntur arrepturi dæmones, quorum est officium damnatorum animas in gehennæ caminū abducere: quemadmodum e contrario, angelorum est bonorum, iustorum animas ad beatorum loca deducere. 32 In hoc itaque tam graui & desperato, profusque humana via incurabili languore, constituto misero isto peccatore, quando morti & temporalis & æternæ iam proximus esse videtur, contingit nonnunquam superabundanti dei pietate, huiusmodi hominem inuenire adhuc misericordiam. Nimirum si illo in articulo sanctus angelus aliquis, quisquis tandem ille fuerit, vnus ex tot millibus que in numero inestimabili assistunt coram deo, ad peragenda eius madata, ab eodemque emittitur assidue, ad salu-

CAPITIS TRICESIMITER TII. 220
 tem hominum procurandam. Ex iis (inquam) tantis innumeris, qui omnes valde sunt amantes nostræ salutis, si vel vnus aliquis misericordia motus super misero illo iam iam & in corpore & in anima morturo, coram throno diuinæ maiestatis supplex precidat, ac pro eo intercedat apud Dominum: 33 & quo facilius ad miserendum valeat inflectere Deum, aliqua proponat coram eo opera in specie aut genere moris satis bona, licet imperfecta & insufficientia ad salutem, quæ ille in vita fuit operatus. Vt si opera aliqua misericordiae aut pietatis aliquid legat pro fornicatore siue adultero, aut pro ebrioso studium pacis quo sæpe inter dissidentes pacem composuit, aut aliquid huiusmodi, dicens quasi in hunc modum: Ecce Domine, tametsi in adulterio vixerit homo iste & mortem sit commeritus in rigore tui iudicii: attamen pauperum semper magnam habuit curam, viduarum causas egit: quæ licet non sufficiant ad tuam gratiam rigorose promouendam, oro tamen ut horum consideratione pietas tua illi dignetur hac vice parcere, eoque tempus ad huc & locum concedere poenitentiae, si forte iam hac visitatione tua edoctus peccatorum suam agat poenitentiam. 34 Ad hunc (inquam) modum si angelus quispiam sanctus miseri illius misertus pro eo intercedat, fieri poterit & fit non raro tale aliquid, ut precibus eius deuicta superabundans & supereffluens in homines Dei bonitas, misero eiusmodi pro ea vice parcat, ne (quod secundum naturæ cursum & iustitiæ rigorem certo futurum videbatur) in suis peccatis tunc moriatur. Volensque illi misereri diuina pietas, angelo intercessori mandabit, dicens: 35 Quia tu pro hoc misero apud me fuisti intercessor, & manum meam iam ad interimendum eum extentam cohibuisti tuis precibus, ageris etiam mihi in hoc singulari miserationis opere

33 ut annunciet bonitatem & equitatem.

34 miseretur eius

35 & dicit:

36 *Liberā eū ut nō descēdat in corrūptionem.* **36** *ELUCIDATIO* opere executionis minister. **36** Vade quanto citius, & hoc ex mea voluntate circa illum operare, ut curetur ab infirmitate sua: ne (quod iam futurum erat) ad mortem usque, vel corporis temporalem, vel animæ æternam, pro hoc articulo perueniat: sed accipiat aptū pœnitentiæ tēpus & locum, ut videamus, si forte agat pœnitentiam & conuertatur, ut viuat.

37 *Inueni in quo ei propter.* **37** Quemadmodum allegasti, sic inueni in eo aliqua opera bona, quorum intuitu hanc gratiam modo illi præstare volo, ut pro vice hac resurgat ab infirmitate, redeatque ad pristinam sanitatem.

38 *Cōsumpta est caro eius, & suppliciiis.* **38** Satis iam flagellatus est pro peccatis suis, carne quoque ipsa eius usque ad ossa penitus consumpta, ab infirmitate hac graui & cruciatibus durissimis: volo hanc illi infirmitatem & afflictionem reputare in pœnitentiam & qualemcunq; satisfactionem pro peccatis præteritis.

39 *reuertatur ad dies adolescentiæ suæ.* **39** Satis iam castigatus est, erit posthac vexatione dante intellectum cautior: restituatur nunc in pristinae sanitatis vigorem, quem obtinebat, antequam ab infirmitate inuaderetur: imò sic plena & optima ei restituatur valitudo, ut quasi reiuuenescere & iterum ad adolescentiæ dies rediisse videatur.

40 *Deprecabitur Deum,* **40** Cum verò sic miser iste ex Domini misericordia coeperit habere melius ac pristinae sanitati restitui, tunc videlicet pœna aperiente oculos, quos ante culpa tenebat clausos, ex intimo cordis affectu se conuertet ad Dominum, & quo se tam misericorditer quam miraculose agnoscit seruatum à morte, quam naturali via omnino non poruisset effugere, eumq; cum gemitu & lachrymis deprecabitur pro remissione præteritorum suorum peccatorum.

41 *placabilis ei erit,* **41** Statimq; Deus, qui non vult mortem peccatoris, neque preces vnquam repellit suppliciter deprecantium, imò gaudet super peccatoribus agentibus ex animo pœnitentiam, propitius ei fiet atque placabilis, peccatorum omnium remissionem libenter ei indulgens, & in numerum amicorum filiorumq; benigne

benigne eum recipiens. **42** Qua peccatorum remissione accepta, poterit iam miser ille faciem suam leuare ad Deum, eiusq; vultum ut vultum patris sui amice & gaudenter intueri cum maximo gaudio: quemadmodum filius prodigus & improbus, qui ob suam improbitatem multis annis à conspectu patris exulauit, postquam pœnitens tandem fuerit receptus in gratiam & ad patris conspectum admissus, maximo perfunditur gaudio, ita ut videatur iubilare intra ipsum cor eius. **43** Deus autem pater piissimus omnium facinorum illius oblitus, restituet ei iustitiam quam ante per peccata perdidit, dando ei peccatorum remissionem & suæ gratiæ donum quo iustificatur homo: sic eum iterum ornabit ornatu filiorum, stola prima induet eum, perinde ac si nunquam ante in Deum peccasset. **44** Cum verò tantam Dei benignitatem & beneficentiam persenserit homo pauperculus, obstupescens in admirabilibus Dei miserationibus, non se poterit continere à confessione & laude bonitatis Dei, quin palam coram omnibus eam prædicet. Quoscunq; enim ipse aspexerit homines, apud illos peccata sua ingenue confitebitur, dicens:

45 Misericordiæ Domini est o amice, quod non fuerim ego consumptus. Verè enim in multis peccavi, & nimium grauiter Deum meum offendi in plurimis, ab adolescentia mea, semper peccata peccatis accumulans: **46** & licet nunc in hac infirmitate aliquid passus fuerim pœnarum, confiteor tamen ingenue & agnosco, pœnam hanc nequam condignam fuisse & sufficientem pro exigentia peccatorum meorum, quæ (ob sui grauitatem & multitudinem) centuplo & millecuplo amplius puniri meruerant, si secundum diuinæ iustitiæ seueritatem fuissent iudicatis. Ad hunc modum peccator iste misericordiam consequutus, & sua peccata & Dei beneficentiam prædicabit omnibus, tam bonis quam malis; bonis quidem, ut vnâ secum Deum

42 *Uidebit faciem eius in iubilo:*

43 *reddet homini iustitiam suam.*

44 *Respiciet et homines, & dicet:*

45 *Peccavi, & uere delinxi,*

46 *ut erā dignus nō recipi.*

collaudent: malis verò, vt suo exemplo inducantur ad poenitentiam. 47 Atq; hic quidem ita acceptando visitationem Dei, animam suam iam perditioni proximam liberauit, ne (quo iam destinata videbatur) pergeret ad interitum sempiternum: sed vt viuens inter homines vita corporis, lucem istam corpoream adhuc ad tempus aliquantum obtineret: secundum animam quoq; viuens coram Deo, videret lucem diuinæ claritatis, nunc quidem in gratia, postmodum verò in gloria sempiterna. Tantum videlicet damnationis æternæ periculum ab illo depulit, & tantum salutis æternæ beneficium illi contulit, per infirmitatem eiusmodi corporalem, Dei visitatio. 48 Ecce hæc omnia tantæ miserationis opera, Deus operatur pro salute hominum: sic variis modis homines alloquitur, instruit & corripit, tribus vicibus: id est, non semel tantum, sed etiam pluribus vicibus, quoties videlicet ipsi visum fuerit & quoties sufficit vel expedit nostræ salutis, si velimus ad ipsum conuerti: non tamen mille vicibus, id est, toties quoties nobis placuerit, sed tribus vicibus, quantum sufficit: pro nostra conuersione & salute, ita vt non simus vilo pacto excusabiles, si ad eum non conuertamur. 49 Agit autem hoc modo Deus, non solum cum vno aut altero magis dilecto inter homines, neq; secundum aliquam personarum acceptionem differenter cum quibusdam, sic vt non item cum aliis: sed erga vniuersos sine exceptione aut discretione sic agit, singulos etiam sigillatim instruens & admonens, illis modis & tot vicibus, quibus modis & quot vicibus ipsi videtur agendum: ita vt prorsus nemo se possit excusare, si non conuertatur ad Dominum, neq; Deum iure culpæ possit quasi insufficienter sibi cooperatus sic ad salutem: cum ipse nemini desit, qui non defuerit sibi ipsi. 50 Operatur autem hæc Deus, non vllius commodi proprii intuitu, sed propter nostram salutem.

47 Liberauit animam suam ne pergeret in interitum, sed uiuēs lucem uideret,

48 Ecce hæc omnia opera cur deus tribus vicibus,

49 per singulos:

50 ut reuocet animam eo

salutem: nimirum vt animas hominum, quantum ex peccatorum priorum demerito damnationi obnoxias, ab illa miseranda & exitiali corruptione liberet, ereptasq; à perditione transferat in partem iustorum, vt & hic in luce gratiæ uiuant secundum animam, & postmodum in luce gloriæ sempiterna perfruantur lætitia. Non enim delectatur deus in perditione uiuorum, neq; mortem vult peccatorum, sed magis vt conuertantur & uiuant: omnesq; omnino homines vult fieri saluos, & ad veritatis agnitionem peruenire. 51 His autē quæ modo audisti, volo te ô Iob diligenter attendere, et patienter in silentio ea audire, expendens interim apud te dum ego loquor, an non ista optime in te quadrent tibiq; conueniant: quem (vt ex verbis tuis supra per te narratis auditum est) Deus per somnia & nocturnas visiones crebrius terruit & commouit, ac deinde (quod ad sensum patet omnibus) grauissima hac plaga percussit. Quibus duobus modis quum tam aperte tibi Deus sit loquutus, nequaquam dei visitationem & eruditionem tam manifestam contemnere tibi licet, aut contra eam obmurmurare. 52 Neque tamen sic ego tibi silentium imperiosè iniungo, vt omnino facultatem aut locum tibi negarem respondendi, si considerem aliquid per te rationabile pro tua causa posse adduci. Imò si quid tale habere tibi uideris, quod possis dictis meis cum ratione & veritate obicere, paratus sum ex te ea audire: loquere fidenter. 53 Neque enim tam sum tibi inimicus, vt cupiam te esse impium, aut vt tibi inuideam iustitiam, quasi ex inuidia illam impugnem. Imò si existimarem verum esse aut probabile quod dicis de tua iustitia, optarem ego modis omnibus te iustum apparere, & congauderem tuæ iustitiæ, quemadmodum congaudet in bonis amico amicus. 54 Si verò non ha-

rum à corruptione, & illi luminet luce uiuentium.

51 Attende Iob, & audi me, & tace, dum ego loquor.

52 Si autē habes quid loquaris, responde mihi: Loquere.

53 Volo enim te apparere iustum.

beas

34 Quod si
non habes, au-
di me:

35 tace, et do-
cebo te sapien-
tiam.

Beas quod cum veritate et ratione possis obicere, si non habes quod tuam innocentiam possis defendere aut astruere, sicut omnino nihil habere te credo, præstat ut quæ deinceps dicturus sum pro tua instructione humiliter et patienter in silentio audias, quam clamorosa et inani disputatione frustra mecum contendas. 55 Neque verò te poenitebit, si me silenter audieris ceptum sermonem prosequentem, neque me frustra audieris. Docebo enim te, non vana aut curiosa, sed ea quæ veræ sunt sapientia, ea videlicet quæ ad rectam dei cognitionem venerationemque iudiciorum eius faciunt, quomodo de his & sentire & loqui debeas, in quibus plurimum hæc tenus aberrasse concordiam omnium nostrum iudicio comprobatis.

XXXIII. CAPITIS

ELUCIDATIO.

CAP. XXXIII.

Pronuncians
itaque Eliu, et
in hæc loquutus
est.

2 Audite sapien-
tiales verba
mea, & erudi-
ti auscultate
me.

3 Auris enim
verba probat

4 et guttur
escas gustu di-
iudicat.

AD hæc iam ab Eliu dicta silente Iob, cæterisque item amicis silentibus, idem ille plura loqui adiecit: pronunciansque rhetorica arte, et vehemètia eloqui perorans, ita sermonem est prosequutus: 2 Optarem ego, quæ adhuc dicturus sum pro gloria dei, a viris sapientibus audiri, et a viris intellectu & scientia vera præditis diligenter expendi: qui videlicet tales essent, ut dignitatem eorum quæ sunt dicenda possint diiudicando percipere. 3 Sic enim aures hominum (primum quidem externæ corporis, per quas transitus fit verborum ad mentem, deinde potissimum internæ aures mentis) ea quæ foris verbo proferuntur, probant, expendunt et diiudicant, vera ne sint an falsa, consentanea rationi, an dissona. 4 quemadmodum guttur siue palatum ex officio suo naturali habet, ut discernat inter escas siue sapes escarum, Vnde sicut ad discernendum inter cibos aut potus multum delicatos, non quod

libet

libet palatum valet, sed delicatum esse oportet ac bene expertum quod illorum differentias possit percipere: ita non quælibet aures sufficiunt expendere verba magnæ sapientia (qualia ego modo dicturus sum) sed aures oportent esse multum exactas et eruditas, quæ de illis debeant iudicare: propter quod, non quoslibet desidero auditores, sed sapientes & eruditos. 5 Constituamus nos ipsi inter nos, si videbitur, iudicium: sicque inter nos per examen rationis videamus et diiudicemus, quid sit verius, an videlicet id quod dixit Iob, an quæ ego contra illum proferam. Sapientum hac de re quero iudicium, sciens quemuis sapientem mea dicta facile probaturum, ea autem quæ a Iob dicta sunt mecum reprobandurum. 6 Dixit enim Iob iste in præcedentibus sermonibus, iustum se esse & innocentem coram deo, nolens agnoscere ullam in se culpam, propter quam esset dei iudicio punitus. Dixit quoque, Deum abstulisse, imò peruertisse iudicium suum, eo quod eum innocentem afflixerit sine sua culpa. 7 In iudicando enim me et puniendo (ait ipse Iob) mendacium siue error est: non verè recte aut iuste me iudicat deus, sic me grauitè citra demeritum meum puniendo. 8 Plaga ista (inquit idem) quæ in modum sagittæ infigitur carni, & vsque ad intima penetrat, grauissimeque me affligit & enecat, non mihi infertur secundum ordinem iustitiæ propter vllum peccatorum meorum demeritum, sed violenter sine omni peccato meo, quo ego tantam meruissimè punitionem. O execrandam blasphemiam, o detestandam linguæ petulantiam. 9 Existimo enim vix alium posse similem aut æqualis malitiæ inueniri, qualis est blasphemus iste murmurator Iob, qui irrisionem & blasphemiam apertam contra deum nihil facit, sed absque timore et remorse nimium licenter Deum audet blasphemare: ad eum modum quos sitiens aquæ magnos haustus potando ingurgitat, sine resistentia vel respectu aliquo, quoniam nec

magnis

5 Iudicium esse
gamus nobis,
et inter nos
videamus
quid sit melius:

6 quia dixit
Iob, iustus sum,
et deus si ibi
uertit iudicium
meum.

7 In iudicando
enim me,
mendacium est,
8 et violenter
sagitta mea,
absque ullo pec-
cato.

9 Quis est uir
ut est Iob, qui
bibit subsan-
nationem quasi
si aquam?

10 qui gradi-
tur cum ope-
ranibus ini-
quitate, &
ambulat cum
uiris impiis?

11 Dixit enī:
Non placebit
uir deo, etiā
si eucurrerit
cū eo.

12 Ideo uiri
cordati, audi-
te me.

magnitudine pretii nec fortitudine potus deterretur a magnis haustibus: imò cum maxima voluptate bibit sic sitiens aquam, magis etiam quam si uinum biberet aut syceram: cuiusmodi potum, tum ob pretii quantitatem, tum ob virtutis efficaciam, non tam liberè bibunt sitientes. 10 Sic igitur iste Job audet palam suis blasphemis irridere Deum, et in superbia confungit se operariis iniquitatis, & cum illis ambulat, illis se similem facit & adiungit: ea loquens quæ homines palam impii & ex proposito deliberataque voluntate contra Deum peccantes, loqui solent, negantes uidelicet iustitiam & prouidentiam Dei, quemadmodum iste blasphemando eandem uisus est negare. 11 Præter ea enim quæ supra iam recitata sunt, dixit etiam in præcedentibus iste Job huiusmodi sententiam: Non placebit homo deo, neque apud eum inueniet gratiam, etiam si diligentissime sectetur adimpleatque ipsius uoluntatem: ita ut non solum sectetur quasi a longè eius uestigia, sed etiam proximè insequatur & curat per uiam mandatorum eius, maximo studio adimplendi omnem Dei uoluntatem, quemadmodum quum seruus iuxta domini latus proximè semper accurrit, ut quicquid iusserit dominus mox implere satagat. Hanc sententiam supra Job iste uisus est innuisse, quum dixit, se diligentissime uestigia sequutum Dei, nec recessisse a semitis mandatorum eius, & tamen post omnia adhuc a Deo grauissimè percussum esse, & grauiora forsan expectare. Hæc enim aliaque huiusmodi dicens, impiam istam uisus est iudicare sententiam, quòd homo post impletam omnem dei uoluntatem, apud deum adhuc inimicus & puniendus inueniatur. 12 Quoniam uerò hæc tam impia & blasphema Job iste loquutus est, optarem ego alios mihi auditores quam sit iste Job, utpote magis cordatos & prudentes, qui digni sint audire, & sufficientes sint expendere uerba mea. 13 Illud autem imprimis ad confutationem

uem Job dicendum est, omnem impietatem quam longissime a Deo abesse, & omnem iniquitatè prorsus in ipsum non posse cadere. Debetque hoc ab omnibus piis & bene de deo sentientibus longissime abesse, ut ei ullam impietatem vel iniustitiam ascribant (quod iste Job ausus est facere) quum sit eius uoluntas infallibilis æquitatis norma, et certissima iustitiæ regula, ita ut non possit in eo locum ullum habere quæcumque impietas aut iniustitia: quum omne quod facit, eo ipso quod sic illi facere placet, pium iustum & æquum habeatur.

14 Imò uerò est ipse, sicut in se optimus, ita et erga homines æquissimus: quemadmodum in remuneratione futura manifestissime apparebit, quando unicuique reddet mercedem secundum suum laborem, & secundum opera sua unicuique debita rependet premia: iis quidem qui egerunt bene, uitam: iis autem qui male, mortem sempiternam. 15 Profectò enim non potest sic iniustus esse deus, ut frustra et sine rationabili causa quenquam condemnet: neque fieri potest ut ipse qui est omnipotens, qui neminem debet metuere neque cuiuscunque hominis gratiam quærere (quum nullius egeat sitque sibi sufficientissimus) peruertat iudicium, contra iustitiam aliquid agens vel omittens, quod iustitia aliter agendum aut non omittendum exigeret.

16 Neque uerò poterit hæc iniuria quam profers, dum ais te iniuste puniri, in alium quempiam retorqueri a deo, qui eius sit vicarius eiusque loco mundum administret, sed necesse est iniuriam istam in Deum cadere. Non enim deus alium aliquem uel angelum uel hominem terræ præfecit, neque orbis siue mundo gubernando alium aliquem præposuit, cui plenam dederit commissionem regendi illum & gubernandi res humanas, sic ut ipse se ociosus desideat in cælo nullam per se curam habens de iis quæ geruntur inter homines.

Sed

13 Absit a deo
impietas, et
ab omnipotēte
iniquitas.

14 Opus enim
hominis red-
det ei, & ius-
ta uias sin-
gularum res-
tituet eis.

15 Verè enim
deus non cō-
denabit fru-
stra, nec om-
nipotēs sub-
uertet iudici-
um.

16 Quæ cōstituit
alium su-
per terrā, aut
quæ posuit su-
per orbē quæ
fabricatus
est?

exprobrare audeat ac potest impietatem suam, eosque ad suum tribunal quum voluerit citat & euocat, vt pro impietatibus eos condigna puniat ultione.

25 Qui nō accipit personam principū, 25 Denique, nec principum quantumuis magnorum, dignitateque authoritate et potestate præstantium, considerat personam, ita vt propter eorum nobilitatem diuitias aut potestatem, aut aliquid huiusmodi externorum bonorum, illis parcat.

26 nec cognouit tyrannum quum disceptaret contra pauperem. 26 Neque tyrannis et violentis principibus fauet vel auxilium præbet, quum aduersus pauperes moliantur iniquas machinationes vt eos opprimant: sed absque personarum respectu omnium facta expendit, & omnes æqua lance iustitiæ suæ iudicat, siue diuites, siue pauperes, siue principes siue plebeios.

27 Opus enim manuum eius sunt uniuersi. 27 Ipse enim similiter omnes homines fecit, secundum corpus ex eodem luto, secundum animam æque ad imaginem et similitudinem suam, et in vniuersis æquè suam potentiam sapientiam et bonitatem demonstrauit. Quare tanti est apud eum pauper, quanti diues: nec aliter cum paupere ager, ob vilitatem conditionis vel fortunæ, nec aliter cum diuite ob fortunam meliorem: sed in equitate iustitiæ suæ cum omnibus ager.

28 Subito morientur, 28 Interdum autem diuino iudicio sic puniuntur reges duces ac principes, vt subito et ex improviso morte inopinata percutiantur, cum minime tale quid expectassent.

29 et in media nocte turbantur populi, 29 Contingitque interdum, vt populi subiecti per tempus noctis turbationem vel seditionem aliquam suscitent contra duces suos ac principes: quæ quidem turbationes facilius suscitantur in nocte, quando secretiora sunt omnia, minusque expectantur huiusmodi.

30 et pertrāsibunt: 30 Facta autem seditione et commotione exorta, peruagabuntur per ciuitatis plateas, vt fieri solet in similibus tumultibus cum magno rumore & strepitu armorum, vt omnia loca oportuna occupent:

31 et auferent etoleptum, 31 sicutque tyrannum et violentum illum qui prius sibi dominabatur in tyrannide auferent, vel de medio

dio uiuentium eum subito interficiendo, vel vt minimum è potestate imperandi, subito eum è regno vel imperio expellendo, tanquam ignobilem aut regimine indignum.

32 Facient autem hoc populi illi sic adinuicem confœderati, absque exercitu aliquo extraneo, sine magna fortitudine militum, admodum leui manu. Quum enim tota potestas & fortitudo principis in subditis consistat, his discedentibus, nulla eius remanet virtus, sicutque facillime absque manu forti expugnari aut deiici uolet.

33 Exercet autem Deus huiusmodi iudicia etiam in potentes, quoniam oculi prouidentia & scientiæ eius, super omnes actiones & studia omnium hominum inuigilant: & omnes eorum gressus, id est, modos rationesque agendi, attentissime diiudicat & considerat, expendens in singulis eorum actionibus, quid, quando, quo animo faciant, & alia huiusmodi: vt pensatis omnibus, debitam suo tempore singulis reddat mercedem, siue in bonum siue in malum.

34 Neque uerò ullæ sunt tam densæ tenebræ, neque locus ullus tam absconditus & tenebris densissimis horridus, etiamsi imago quædam & umbra videatur esse mortis, vt occultari in illis vel sub illis tegi possent & abscondi à conspectu dei homines, qui operantur iniquitatē. Tenebræ enim apud deum non sunt tenebræ, nec obscuritatem aliquam adferunt deo, sic vt eum à videndis iis quæ in ipsis sunt aut fiant impediunt: quum æquè in tenebris vt in luce omnia videat.

35 Et quidem parum forsan uideri posset metuendum istud Dei iudicium, si ab eo liceret appellare, aut si spes esset posse reuocari sententiam quæ semel ibi lata fuerit. Nunc uerò tale est iudicium dei, vt reuocari non possit aut retractari. Non enim est in potestate hominis, postquam semel iudicium suum acceperit, post prolatam semel condensationis sententiam, vt iterum possit venire ad Deum in

32 absque manu.

33 Oculi enim eius super uias hominum, & omnes gressus eorum considerat.

34 Nō sunt tenebræ, & nō est umbra mortis, ut abscondatur ibi qui operatur iniquitatem.

35 Neque enim ultra in hominibus potestate est, ut ueniat ad deum in iudicium.

ELUCIDATIO

iudicium, quasi appellando a sententia priori, et no-
uam instituendo litem pro acquirenda sententia me-
liori: quemadmodum fieri solet inter homines, ut
quum semel contrariam sibi et ingratam acceperint
sententiam, rursus in iudicium procedant, de nouo
litem instituentes, sub spe consequendae melioris
sententiae. Non est omnino hoc in hominis potesta-
te, ut sic possit semel litem dei sententiam iterum
in ius vocare, spe retractandi: quoniam non est iu-
dicium aliud ad quod possit fieri appellatio, & ip-
sa diuini iudicii sententia per se est irretractabilis.

36 Conteret
multos, & in
numerabiles:

36 Quemadmodum autem iustitiam suam deus
commendat, in eo quod etiam magnis principibus
non parcat neque regibus praecipuis: ita commendat
eamdem in hoc, quod nec multitudinem quantum-
uis numerosam hominum reueretur, si quando eor-
um peccata per diuinam iustitiam veniant punien-
da. Vnde euenit nonnunquam diuino iudicio, ut
multi valde, quasi absque numero secundum huma-
nam aestimationem, plaga aliqua vel pluribus si-
mul plagis consumantur, utpote bello, fame, vel
peste, aut huiusmodi malis, propter peccata sua.

37 et stare fa-
ciet alios
pro eis.

37 In quorum locum succedere faciet alios, utpote
filios ac nepotes, loco parentum: aut alios extrane-
os in illorum locum & officium surrogando. Quem-
admodum in diluuium impiorum vniuersitatem inter-
fecit, & loco illorum iusti Noe posteritatem vbiq;
locorum dilatauit: in altero quidem, id est, perditio-
ne priorum, iustitiae faueritatem, in altero autem, id
est, aliorum substitutione, misericordiae benignitatem
demonstrans. 38 Videlicet quia nouit deus om-
nia opera impiorum, non quidem ut approbet scien-
tia approbationis, sed ut condemnet notitia reprobationis.

38 Nouit enim
opera eorum:

38 Videlicet quia nouit deus omnia opera impiorum, non quidem ut approbet scien-
tia approbationis, sed ut condemnet notitia reprobationis.

39 et idcirco
inducet noctem,

39 propter hoc expendens eorum malitiam,
iusto suo iudicio subito diem eis conuertet in noctem,
tempus prosperitatis in tempus aduersitatis, tempus
sanitatis & vitae in tempus infirmitatis & mortis:

40 et conte-
rentur.

40 sicque subito in nocte, in aduersitate & inopina-
to su-

to siue inexpectato tempore, eos perdet penitusque
consumet: corpus quidem dissoluens in puluerem, ani-
mam vero missurus in aeternam gehennam. 41 Quam
quam autem multi illorum essent in loco videntium,
quauis multi eorum occuparent loca piorum homi-
num atque fidelium, qui videbantur hominibus esse pii
& agnoscentes colentesque deum, et ut videntes pru-
dentes atque sapientes habebantur ab hominibus: ip-
se tamen qui omnia nouit & intima cordium scruta-
tatur, sciens quales & qui essent, percussit eos quasi
impios siue pro impiis: quoniam ut impios eos ag-
nouit, simul cum impiis & impiorum more eosdem
puniuit. 42 Quorum quidem peccatum eo gra-
uius fuit et minus excusabile, quod non ex ignoran-
tia aut ex infirmitate humana in vno forte aut altero
dei praecipua fuerint transgressi, sed (quod est scelus
maximi ponderis) ex industria & a proposito cum
matura deliberatione siue deliberata voluntate, se
separauerunt, & quasi vultum mentis affectusque
sui auerterunt, a deo. 43 De industria quoque
noluerunt intelligere, & affectarunt nescire, omnes
vias siue mandata dei: noluerunt intelligere ut be-
ne agerent, imo voluerunt non intelligere, ut male
agerent liberius, utque sine remorsu aliquo aut reti-
naculo conscientiae possent quaecumque viderentur
mala liberè operari. 44 Videlicet, ut postquam
ab oculis eorum prorsus elongata esset considera-
tio Dei & mandatorum eius, sine omni misericor-
dia possent opprimere egenos & pauperes, pupil-
los & viduas, & alias huiusmodi miserabiles per-
sonas, quibus non est in hoc mundo auxilium vel
patrocinium: ut illos (inquam) possent liberè sine
remorsu opprimere, vexare, spoliare, deuorare, do-
nec usque ad Deum peruenire faciant clamorem il-
lorum pauperum et egenorum, de nimia oppres-
sione affectuosissime ad eum clamantium. Clam-
at enim in caelum vox eorum qui sic iniuste op-
primuntur in terra, & Deus voces sic clamantium
FF 3 exau-

41 Quasi im-
pios percussit
eos, in loco
videntium.

42 Qui quauis
de industria
recesserunt
ab eo,

43 et omnes vias
eius intel-
ligere noluerunt.

44 Ut perue-
nire faceret
ad eum clamo-
rem egeni, &
audiret vocem
pauperum.

45 Ipso enim concedente pacem, quis est qui condemnet?

Rom. 8
Psal.

46 Ex quo absconderit vultum suum, quis est qui contempletur eum?

47 Et super omnes gentes et super omnes homines.

exaudit, vt oportuno tempore eos quidem qui affliguntur liberet de oppressione, eos vero qui affligunt graui feriat animaduersione. 45 Quod autem plenam habeat potestatem deus sic iudicandi & exercendi vindictam in omnes, satis est manifestum. Cum enim ipsi placuerit quempiam in pace & prosperitate temporali atque spirituali custodire, & veram alicui pacem conferre et conseruare, nemo vel demonum vel hominum tam potens inueniri possit, qui contra Dei voluntatem illi nocere poterit. Si enim Deus pro nobis, quis contra nos? Dominus illuminatio mea & salus mea, quem timebo? Si deus est qui iustificat, quis est qui condemnet? 46 Quum vero e contrario ille voluerit, exigentibus id nostrorum peccatorum demeritis, vultum suum benignum a nobis auertere, & laetam faciem suam quam a peccatoribus auertit a nobis abscondere: quis hominum suo ingenio vel arte aliqua eo pertingere poterit, vt iterum videat faciem eius in iubilo vel cum aliqua consolatione siue gaudio eius vultum contempletur, eo modo quo pii & iusti filii illum patris sui gratissimum vultum maxima cum exultatione contemplantur. Hoc est: Quum iratus fuerit aduersus aliquem Deus, volueritque pro peccatis suis illum percutere, non poterit ille villo consilio vel auxilio humano iram dei effugere, vel in gratiam redire, nisi post actam prius peccatorum poenitentiam, Deo iterum placuerit eum in gratiam recipere, & laetam ei faciem rursus ostendere. 47 Ipse nimirum dominus est & iudex vniuersalis, potestatem habens atque imperium super omnes gentes siue nationes, quantumuis barbaras potentes aut numerosas, & super vniuersa regna terrae quantumuis vasta aut lata aut quantiscunq; diuitiis praedita, vbicunq; locorum fuerint sita, siue ad orientem, siue ad occidentem, siue

siue ad septentrionem, siue ad meridiem: & super omnes omnino homines, vbicunq; locorum aut quocunq; ritu viuentes, vniuersalem ipse habet potestatem. 48 Ipse etiam est, qui secundum dictamen iustitiae suae, ad punienda peccata vulgi siue populi, reges nunnunquam et principes infideles ad regnorum gubernacula prouehit: qui nomine quidem reges appellantur duces & principes, patres quoque populorum & defensores videri volunt iustitiaeque ministri, quum nihil sint minus: imo oppressores potius & perditores populi, iustitiaeque subuersores, se exhibent. Cuiusmodi principes quum dolenter ferunt populi, gemuntque sub eorum imperioso dominio, meminisse debent peccatorum suorum, quibus hoc meruerunt, vt tales pestes pro principibus acciperent: deumque (cuius est mutare reges, & instituere alios pro aliis) deprecari, vt principes probos secundum cor suum ipsis praeficiat.

49 Hac itaque quae iam audisti postquam ego loquutus sum ad deum siue pro deo, ad eius iustitiae defensionem, aut coram deo sub ipsius iudicio, nihil nisi meram loquens veritatem, volo & tibi vicissim locum concedere respondendi, ne videar magis verbis te obruere quam veritate ipsa conuincere.

50 Vnde si in aliquo eorum quae iam a me dicta sunt errasse me iudicaueris, cupio a te redargui, et de veritate meliora certioraque edoceri. Si iniquum aliquid vel impium vel erroneum me loquutum esse comprobaueris, silebo post hac, neque addam loqui plura huiusmodi. Praestat enim bene silendo vera discere, quam male loquendo falsa docere.

51 Verum etiam si ego in verbis praedictis loquutus essem aliquam iniquitatem vel falsitatem, quae merito esset redarguenda, illam tamen non expeteret a te deus, non te requireret fieri iudicem meum & reprehensorem, non quareret ipse per te vindicari de mea falsitate: 52 eo quod ipse deus tibi displicuit,

FF 4 quia

48 Qui regnare facit hominem hypocritam, propter peccata populi.

49 Quia ergo ego loquutus sum ad deum, te quoque non prohibebo.

50 Si errauit, tu doce me. Si iniquitatem loquutus sum, ultra non addam.

51 Numquid a te deus expetit eam?

52 quia displicuit tibi.

quia ipsum Deum exosum habuisti, simulq; iudicia eius execratus es, quemadmodum tuis verbis blasphemis satis indicasti. Vnde quum tu prior illum oderis & aduersus eum blasphemaueris, non cupit deus per te corrigi aut redargui, etiam si quid ego falsum dixerim: nec ad eam rem tu videris idoneus, qui deum tibi non placere, & male contentum te esse de eius iudiciis, aperte satis iam ante demonstra- sti. 53 Tu enim coepisti hanc disputationem: tua verba blasphema & impia quæ ab initio dispu- tationis hucusque loqui non destisti, me ad loquen- dum compulerunt, propter zelum iustitiæ dei quam tu blasphemias: non autem ego prior incoepi ex me metipso hanc disputationem, sed coactus & quasi inuitus loquor quæ loquor. Vnde etiamsi quid erroneum loqui me contigerit, ero ego plus quam tu excusabilis, imò in te potissimū culpa mei quo- que errati recidet, qui me tuis impiis sermonibus ad loquendum cogis. 54 Nihilominus, si quid melius verius aut certius tu noueris, quam quæ ego iam dixi, aut quo putes te posse destruere ea quæ iam dixi, conceditur tibi locus eloquendi & profe- rendi ea. 55 Magis tamen optarem negotium esse mihi cum hominibus sapientia et intellectu ma- iori præditis, cum huiusmodi viris intelligentibus & sapientibus vellem miscere sermonem, tales mala- lem vel audire ipse vel alloqui, quam Iob istum ho- minem (vt videtur) insipientem & stolidum. 56 Iob enim iste verbis suis declarat, non ad- modum intelligentem aut sapientem se esse, qui tam stulte loquutus sit contra deum impias blasphemias, & tam irrationabiles effutierit querimonias: & verba illius non sonant rectam mentis institutio- nem, non ex mente disciplinata & recta fide institu- ta videntur proficisci, sed ex animo potius indisci- plinato & intemorato: sapiuntq; impiam hæresim, & peruersam de deo iudiciisq; eis exiltimationem, in corde latentem. Sic enim videtur loquutus, quemad-

53 Tu enim
coepisti lo-
qui, & non
ego.

54 Quod si
quid nosti me-
lius, loquere.

55 Viri intel-
ligentes lo-
quatur mihi,
& uir sapiens
audiat me.

56 Iob autem
stulte loquu-
tus est, et uer-
ba illius non
sonant disci-
plinam.

quemadmodum homo dei fidem non habens, qui sine timore loquitur de deo blasphemias, quicquid in mentem venerit. 57 Propter quod oro te domine Deus, pater vitæ meæ, qui me sicut & om- nes homines ad imaginem tuam creasti, vt istum blasphemum & tam impia garrientem Iobum, ad finem vsque probes: id est, tam diu & tam graui- ter corripas, donec tandem vi dolorum & vexatione dante intellectum cogatur agnoscere æquitatem iu- diciorum tuorum, & velit nolit filere ab huiusmodi blasphemias, ac præteritorum suorum peccatorum agere pœnitentiam. 58 Ne cesses affligere ho- minem istum tam impium, non desinas verberare illum, qui supra omnia peccata sua priora quæ ante plagam istam commisit, magna proculdubio et mul- ta, vtpote pro quibus tam graui meruit plaga pu- niri, insuper etiam nunc adiicit apertam blasphe- miam, perinde quasi non suffecerint illa priora tam multa & tam magna peccata quæ ante commiserat, nisi etiam nunc horrendum istud blasphemias scelus adiecisset. Hunc igitur tantisper afflige, donec cogatur loqui humiliter, & supplex deprecari veniam: sicut in chamo & freno dure maxillas eius constrin- ge, donec ad te approximet. 59 Nos etiam pro nostra virili ad eius conuersionem interim non cessabimus agere quod poterimus, stringentes vr- gentesq; eum validis argumentis & rationibus, du- ris quoque increpationibus eum super impietatis- bus suis eum redarguentes, vt vel tandem confusus erubescat ita licenter contra deum soluere linguam suam, eumq; tam petulanter prouocare ad iudi- cium, quemadmodum hætenus fecit, deum accu- sans iniultitiæ, et quasi in ius eum vocans, vt se qui- dem iustum, deum verò iniustum, possit osten- dere.

57 Pater mi,
probetur Iob
usq; ad finem

58 Ne desinas
ab hoc iniq-
tatis, qui ad-
didit sup pec-
cata sua blas-
phemiam.

59 Inter nos
interim con-
stringatur: et
tunc ad iudi-
cium prouocet
sermonib; su-
is Deum.

XXXV. CAPITIS

ELUCIDATIO.

CAP. XXXV.

*Igitur Eliu
hæc rursus
loquutus est:
2 Nunquid
æqua uide-
tur tibi tua
cogitatio, ut
diceres, iusti-
or sum Deo?
3 Dixisti eni,
Non tibi pla-
cet quod re-
ctum est, uel
quid tibi pro-
derit si ego
peccaucro?*

*4 Itaque ego
respondebo
sermonibus*

tuis,

Silente viro sancto ad tam gloriosum et vehemen-
tem disputatorem, ne in immensum verba excre-
scent, si illi ad singula responderet, prosequens
Eliu sermonem, dixit: 2 Nunquid illa cogita-
tio & persuasio cordis tui, si remipsam attentius ex-
pendas, æqua iusta et bona tibi videri potest & pro-
bari, ex qua pauloante disputans in verba tam im-
pia & blasphema prorupisti, ut diceres te iustiorum
esse deo? vocem sanè tam horrendam, ut vix au-
res eam ferre possint humanæ. 3 In verbis nan-
que tuis supra prolatis, frequentius id visus es indi-
care, quod non amet deus iustitiam et innocentiam,
eò quòd tam innocentes (ex quorum numero iactas
te esse) quàm nocentes, æque affligat & cõsumat: et multa
sic contra deum loquutus es, quasi ipse peccata homi-
num cupiat & quarat, ad suam aliquam utilitatem
ex eis capiendam. Ista enim tu satis aperte visus es
indicare, quum te ipsum contendis esse innocentem
& iniuste percussum à deo sine culpa: quum contra
deum conquereris, quod innocentem te post studio-
sissime omnem iustitiam obseruatam, ut hostem ni-
hilominus habuerit, & ut inimicum sit crudeliter
persequutus: item quum supra visus es dicere, quod
ipse propter ostentationem potentia suæ sic te affli-
xerit, quodque ut te affligeret occasiones contra te
quæsiuit, ponendo in neruo pedes tuos & omnia
tua vestigia considerando, aliaque huiusmodi multa
nimis licenter tu protulisti, in quibus impia huius-
modi sententia satis aperte videntur indicata.

4 Posteaquam igitur tu verba eiusmodi impia
contra deum effundere non es veritus, & isti tui ami-
ci qui aliquouosque tibi resistere ceperunt, suo nunc si-
lentio tibi videntur conuiuere & consentire, volo
ego pro zelo diuine iustitiæ, secundum facultatē meam,
redarguere te qui ista ausus es asserere contra deum:

5 simul

5 simulque tecum istos tres amicos tuos, qui con-
tra conscientiam in præiudicium veritatis silendo
tibi consentire videntur: & ea quidem in re, in qua
nullus est dissimulandi locus. 6 Et primū qui-
dem maiestatis diuinæ altitudinem te iubeo consy-
derare, quæ vel sola cõsideratio merito te deberet ab
eiusmodi improbissimis sermonibus cõpescere, ne
tam vilia de deo tam excelso loquereris. Suspice
enim cælum, & diligenter attende illius tum altitu-
dinem tum latitudinem infinitam, & soliditatem in-
comparabilem: 7 & aërem ipsum hunc latissi-
mum cum vniuersis cœlestibus orbibus, qui huma-
no patent conspectui, ad firmamentum usque diligen-
ter contemplare: 8 ut vel ex hac contēplatione
tantæ latitudinis & sublimitatis, tantæque soliditatis
& claritatis, discas altiorē esse deum, et teipso & om-
ni creatura: utpote cuius gloria longe transcēdat no-
stram humilitatem, supra aërem & cœlos eleuata:
ut sic erga illum debita affici discas reuerentia, de-
que tanta maiestate loqui assuescas reuerentius.

9 Contra autem illud quod tu visus es dice-
re, Deum ex nostris peccatis suam querere utili-
tatem, dico ego, quòd sicut nemo illi valet suis pec-
catis obesse, ita nec prodesse, neque peccando
neque aliud quodcumque ei donando. Nam siquidem tu
peccaueris in aliquo contra eum, non illi aliquid in-
feres nocementi, quasi per hoc aliquid ei decedat
utilitatis vel commodi. 10 Atque etiam si multi-
plicata fuerint iniquitates tuæ aduersus proximos
tuos, ita ut nemini quod iustum est facias, agasque cum
omnibus iniuste, nihil tamen mali poteris inferre
Deo, sic ut ei per te mali aliquid accedat vel adue-
niant. Cum enim deus eiusmodi sit, ut ei nec boni ali-
quid auferri, nec mali aliquid inferri possit: non con-
tingit autem aliter cuiquam nocere, nisi vel bona au-
ferendo vel inferendo mala, constat hominem neque
peccando neque alia quacumque ratione deo posse nocere.
11 Sicut autem per iniustitiā suā nemo ei potest
inferre

*5 & amicis
tuis tecum.*

*6 Suspice cœ-
lū et intueere,*

*7 & contem-
plare æthera
8 quod altior
te sit.*

*9 Si peccaue-
ris, quid ei no-
cebis?*

*10 Et si multi-
plicata fue-
rint iniquita-
tes tuæ, quid
facies cõtra
eum?*

11 Porro si iuste egeris, quod donabis ei: aut quid de manu tua accipiet? *Psal. 15.*

12 Homini qui similis est tui, nocebit impietas tua: **13** & filium hominis adiuuabit iustitia tua.

14 Propter multitudinem calumniatorum, clamabunt: eget eiulabunt propter uim

inferre nocumentum, sic econtrario per iustitiam suam nemo ei potest adferre commodum. Quid enim a te accipit ille commodi, ex eo quod tu iuste & bene uiuis? Aut quid dare illi tu possis per manus tuas: aut ipse quid potest accipere de manu tua quod ante non habuerit? Bonorum enim nostrorum ipse non indiget: non accipit de domo nostra vitulos, neque de gregibus nostris hircos. Omnia quaecumque offerri illi possumus, ab ipso habemus, & de manu ipsius accepimus ea: ut nostris donis vel bonis non possit in aliquo ditior euadere aut beatior, qui ex sua natura sibi est sufficientissimus, nullius rei indigens vel indigere potens. **12** Multum quidem & variis modis nocere potest homo homini, proximo suo, simili sibi, si impius fuerit & sine timore dei uitam agat: bona ei auferendo quibus ad commodam uitae sustentationem indiget, aut mala inferendo in quibus durum est uitam agere. **13** Similiter is qui iustitiae & aequitatis est amans, multum prodesse potest sua iustitia homini proximo suo. In multis enim adiuuare eum potest, consilio & auxilio, ut bona sibi conuenientia acquirat, mala sibi disconuenientia effugiat. Ita quidem mirum in modum potest homo homini, vel per iustitiam suam prodesse, vel per iniustitiam obesse: ut merito proverbio vulgato celebratum sit, hominem homini deum esse: rursusque hominem homini esse daemonium. Ipsi autem deo, nullius obesse ualet iniustitia, nullius prodesse iustitia: multo uero minus, ex hominis iniustitia aliqua poterit accipere sibi utilitatem. **14** Quantum uero homines sibi inuicem nocere valeant per suam iniustitiam, satis manifeste quotidiana docet experientia, in clamoribus pauperum & afflictorum: qui cum circumueniuntur & opprimuntur a calumniatoribus, fraude & dolo contra iustitiam se opprimentibus, gemunt sub pondere, & pro uindicta clamant in coelum. **15** Et cum a uolentis tyrannis per potentiam supprimuntur, misere eiulant praeter amaritudinem

CAPITIS TRIGESIMIQUINTI. 232

tudine doloris, propter uolentiam sibi illatam, cum se uident tantam pati iniustitiam, nec tamen posse inuenire uindictam. Et (quod ualde mirandum est) nec sic tamen homines plerique tanta pressa angustia ad deum student respicere, adque eius confugere auxiliium. Non leuant oculos suos ad deum, ut in fide clament ad deum, & dicant: Vbi est deus: surge deus, et iudica causam meam, ac libera me de manibus opprimentium. **16** Deum (inquam) isti caeci non respiciunt nec inuocant, tunc etiam cum maxime opus esset: cum tamen ipse unicus sit consolator afflictorum, homines in aduersitatibus, quasi in nocte et nubilo degentes, ita sua uisitatione & consolationibus laetificans, ut etiam cantare eos faciat in gaudio, & gratias agere in cordis laetitia, in mediis aduersitatibus. Qui item tantum gerit curam hominum, ut in noctis silentio & quiete hominibus tradat, vel per uisiones externas vel per reuelationes internas, sua dogmata, quae carminibus describi solent a sapientibus. Qui etiam sic omnia suauiter disponit & uigilanter ordinateque administrat, ut nocturno tempore, quando alte dormiunt homines, ipse quasi uigilias & excubias seruans, gallos aliasque auiculas ad cantandum suscitet, quando adhuc in stratis suis stertunt homines. **17** Ipsum (inquam) prouidissimum non inuocant deum, qui tamen quam sit peculiariter amans nostri generis, & quam beneficus erga genus nostrum, ex eo manifeste ostendit, quod nos solos inter omnes corporales creaturas fecit rationales, ad imaginem & similitudinem suam: qua ex parte capaces nos fecit disciplinae & instructionis suae, in quo omnia simul excedimus genera iumentorum gradientium super terram, aut piscium in aquis natantium. **18** Peculiari quoque instructione sua nos erudire dignatur excellenter, super omnia uolantilia aeris: non solum nos dirigendo in officiis naturalibus, quemadmodum aues & caetera bruta naturalia quodam ductu dirigit & agit animantia, uerum etiam

brachii tyrannorum. Et non dixit: Vbi est deus, qui fecit me?

16 qui dedit carmina in nocte.

17 Qui docet nos, super iumenta terrae,

18 & super uolucres caeli erudit nos.

etiam rationali disciplina & instructione peculiari, tam naturali quam gratuita, in obseruatione præceptorum suorum erudiendo: quod nulli facit animalium, nisi homini soli. Docet etiam nos Deus super iumenta & volucres, siue per ea aut ex eis, aut in eis: quia ex consyderatione illorum docemur agnoscere Dei potentiam, sapientiam & bonitatem, eiusque admirabilem prouidentiam. 19

19 Ibi clamabunt, & non exaudiet,

20 propter superbiam maiorum.

21 Nō ergo frustra audiet et deus:

22 et omnipotēs causas singulorū intuebitur.

23 Etiam cum dixeris, non consyderat,

24 iudicare coram illo,

In hac autem infidelitate sua & cæcitate, homines isti dei prouidentiam nolentes consyderare, etiam cum clamauerint de tribulationibus quas ex oppressione tyrannorum sustinent, non tamen merebuntur exaudiri a domino: 20 idē ob ipsorum superbiam, quia videlicet non in humilitate se subdunt diuinæ prouidentiae, neque in fide supplices ad eam confugiunt, sed in superbia sua contemnunt Deum, eiusque prouidentiam negant & blasphemant, quemadmodum supra fecisse audiuimus. 21 Non itaque Deus quolibet indifferenter exaudiet quomocumque clamantes, non sic frustra exaudiet illos, etiam qui indigni sunt exauditione, sed illos exaudiet qui propter humilitatem & fidem suam ex qua procedit eorum oratio, merentur exaudiri. 22 Neque sic indifferenter & sine discrimine omnes exaudiet, sed intuebitur ipse ut iudex & testis, singulorum causas actiones & studia, ut videat qui sint merito exaudiendi, & qui repellendi. Tu ergo ut apud Deum exaudiri merearis, vide ne de prouidentia & iustitia Dei in corde tuo dubitationem ullam dominari permittas.

23 Imò etiam si ascendat in cor tuum talis aliquid quando cogitatio, ut apud temetipsum incipias dicere: Ecce non considerat Deus res humanas, non potest fieri ut Deus curam gerat rerum humanarum, quæ tam inæqualiter & secundum faciem iniue videntur administrari. 24 Cum talia (inquam) apud temetipsum ceperis cogitare aut dicere, caue blasphemis eiusmodi cogitationibus locum concedas:

das: sed continuo sistens te ipsum iudicio eius, quasi ante tribunal & in conspectu seueri iudicii eius, te metipsum reprehende & redargue, tanquam indigne de Deo sentientem & loquentem. 25 Quod si forsitan non statim argumenta videas prouidentiae iustitiæque illius, expecta paululum, donec tempus veniat in quo illam tibi demonstrat apertius.

25 & expecta eum.

Quamuis enim ad tempus interdum dissimulet, vel peccata punire, vel opera bona remunerare, oportuno tamen tempore eius æqua & prouida iustitia in his apparebit. 26 Licet enim pro hoc tempore, vel non statim in ipso facto, Deus hominem puniat, ostendendo & exercendo in eum iram suam: & licet nunc non ita grauius puniat scelera hominum ut secundum rigorem diuinæ iustitiæ viderentur puniendi, in futuro tamen quando palam fiet exactum de singulis iudicium, tunc apparebit ira furoris eius & vindicta intolerabilis iudicii eius: tunc apparebit, quam grauius hominum impietates puniet, itemque quanto præmio hominum opera bona remunerabit. 27

26 Nūc enim nō inferet furorē suum.

Cum igitur hæc ita se habeant, certumque sit ex istis, Dei prouidentiam ad humanas actus extendi, & optime res humanas disponere in maxima iustitia, manifestum est, quod Iob iste vanè & stulte os suum aperuerit ad obmurmurandum diuinæ prouidentiae atque iustitiæ: videtur indocte & sine scientia vera diuinarum rerum verba multiplicasse, nimis impiè loquens de occultis & æquissimis Dei iudiciis.

27 Ergo Iob frustra aperit os suū et absque scientia uerba multiplicat.

XXXVI. CAPITIS

ELVCIDATIO.

ADhuc autem perstantibus in silentio Iob cum amicis, nihilque eis respondentibus, prosequutus est disputator iste vehemens orationem suam: & quasi

CAP. XXXVI. Addēs quoque Eliu, hæc loquitus est:

2 *Sustine me paululum, et in dicabo tibi.*
 3 *Adhuc enim habeo, quod pro Deo loquar.*
 4 *Repetam scientiam meam à principio, et operatore meum probabo iustum.*
 5 *Veri enim absque mendacio sermones mei,*
 6 *et perfecta scientia probabitur tibi.*
 7 *Deus potens non abiicit,*

& quasi de nouo sermonem exorsus est, in hunc modum: 2 Si qua tibi est, o Iob, reuerentia diuinæ maiestatis, exigo à te, vt paululum adhuc sustineas, & quæ mihi supersunt dicenda patienter, vt cepisti, ad finem vsq; audias. 3 Habeo enim præter ea quæ iam dicta sunt, alia quædam auditu digna & proposito negotio bene accommoda, quæ pro defensione diuinæ prouidentia & æquitatis, quam tu calumniaris & impugnas, plurimum valeant, & pro illius defensione proferre in medium ea desidero.

4 Et quoniam valde mihi curæ et cordi est hoc negocium, volo non leuiter hac in re agere, sed à longè & ab alto repetens, ac velut ex fundamento resumens, declarabo scientiam meam, quam de rebus diuinis habeo: ad hoc videlicet, vt illum qui me fecit secundum corpus & animam, creatorem & operatorem meum, ab iniustitia (quæ ei falso à te imputatur) vindicem, & iustum comprobem: quem cum vt operatorem siue creatorem meum considero, omni iure ad ipsius defensionem obligatum me esse agnoscō. 5 Debebis autem meritò tu meis patienter auscultare sermonibus, quoniam veritatem in se meam continebunt, nullo commixtam mendacio: sicut feci hætenus, ita etiam posthac, nihil nisi meram synceramq; eloquar veritatem, euitato pro virili omni procul mendacio. 6 Neq; dubito, cum ad finem vsq; sermones meos audieris, & scientiam meam de rebus diuinis plene intellexeris, quin illam meam facile sis tu ipse probaturus scientiam.

7 Quoniam autem tu supra in multis verbis tuis hoc visus es indicare, quod deus non ex iustitia te puniat, sed quasi ostentare in te & contra te volens potentiam suam, quasi propter suam vtilitatem & ostentationem te plaga ista percusserit (videlicet vt in te qui potens eras & magnæ autoritatis ante plagam istam, suæ potentia robur clarius ostentaret) ad confutandam istam tuam falsam persuasionem, illud tibi vt certum & indubitatum affirmo, deum nequaquam

nequaquam abicere odire aut persequi homines potentes nobiles aut diuites, quatenus huiusmodi sunt: ita videlicet vt eos propter suam potentiam nobilitatem aut diuitias habeat odio, aut persequi velit.

8 Est enim & ipse ex sua natura potens diues & nobilis, imò omnis potentia & dominationis principium, rex regum existens & Dominus dominantium. Vnde fieri non potest, vt ipse quenquam odiat, ea ratione quia potens est: alioqui quod in se diligit, in aliis odiret, quod diuinæ repugnat naturæ, quæ creaturam secundum id in quo sibi assimilatur non potest non diligere, cum sit similitudo fundamentum amoris. 9 Potentes ergo vt huiusmodi non odit deus nec persequitur, sed impios vt huiusmodi exosos habet: et eos qui huiusmodi sunt, non amat nec saluat nec in præsentem eis gratia sua dona conferens, nec in futuro dona gloria, si in impietate sua permanserint. Solum enim peccatum est, quod deus in hominibus odit, eò quòd secundum illud sit homo prorsus ei dissimilis, qui nec impietatem in se vllam habet, neque author vel cooperator est eius. Si ergo videatur potentes aliquos odio habere aut persequi deus, non eos persequitur vt potentes sunt aut diuites, sed vt peccatores sunt et transgressores iustitiæ. 10 Item quia pro pauperibus iustam suo tempore vindictam reddit in illos à quibus oppressi fuerint, ob hoc scilicet non raro contingit potentes puniri grauius à deo, non quia potentes odiat, sed quia pro pauperibus ab illis violenter oppressis ipsi incumbit contra illos iudicium facere, vtpote patri pupillorum & iudici viduarum.

11 Ab iis autem qui in veritate sectantur iustitiam, vnicuique quod suum est iusta æquitatis lance reddere satagentes, quicumq; tandem illi fuerint, siue pauperes siue diuites, siue potentes, siue plebei, nunquam benignissimus deus oculos suæ prouidæ miserationis benigniq; respectus, quo filios suos & electos aspicit in bonum, auferet vel auertet: sed firmabit in

8 *quæ & ipse sit potens.*

9 *Sed non saluat impios:*

10 *et iudicium pauperibus tribuet.*

11 *Non auferet à iusto oculos suos.*

GG bit in

12 *Reges
in solio collo-
cat imperpe-
tuum*

13 *Illic eri-
guntur*

14 *Et si fue-
rint in cathe-
nis, & uinci-
antur funib⁹
paupertatis,*

15 *Indicabit
eis opera eo-
rum, & scelerum*

bit in & super huiusmodi misericordes illos oculos gratiae suae, sollicitissimam semper & ubique eorum curam gerens, ut eos in omnibus studiis suis salubriter dirigat, & in omnibus periculis diligenter custodiat. Quod autem istos benignitatis suae oculos etiam a potentibus non auferat, ex eo liquidè apparet, quòd etiam reges & ac principes iustitiae studiosos propter iustitiam suam exaltat, & in throno suo regio inque principatu suo confirmat, usque in multas longe post generationes, quasi imperpetuum, quandiu filii parentum inuitantur iustitiam.

13 Illicque in regno constituti, eriguntur, exaltantur, honorantur & magnificentur a deo, ita ut fiant dominantes & imperantes aliis, crescantque sub manu ipsorum regna & imperia, propter ipsorum iustitiam. In futuro quoque saeculo, eos qui hic iustitiae student, dei prouida miseratio, sicut in hoc saeculo nunquam derelinquit, ita neque tunc derelinquet: imò tunc eos maxime saluabit, constituens eos reges & principes, ut regnent coram eo in saecula saeculorum: & illic tunc patebit eorum exaltatio & gloria, qui donec in hoc mundo uiuerent, viles habebantur & contemptibiles in oculis hominum. 14 Quod si etiam nonnunquam ob peccata sua contingat reges & potentes diuino iudicio ad magnam deuenire humiliationem et contemptum, ita ut in captiuitatem & quasi seruitutem reducti, ferreis cathenis vinciantur, et funibus quibus pauperes & seruilis conditionis homines ligari solent, ne sic quidem oculos miseracionis suae prorsus ab illis auertat deus: sed prosequetur eos beneficentia sua, etiam usque ad extremam hanc angustiam.

15 Nimirum illis sic in captiuitate tam vili & forte tam miseranda constitutis, hanc faciet misericordiam, & interius prestabit illuminationem, ut recogitantes dies & annos suos preteritos, expendant opera quae fecerunt quum adhuc essent in prosperitate sua: & intelligent scelera sua maxima & plurima, quibus & contra deum & contra homines grauiter

alter nimis & multipliciter peccauerunt, 16 quòd scilicet non sicut debuerant in mansuetudine praefuerint suis subditis, sed tyrannice & violenter eis fuerint dominati, contra iustitiam per vim potentiae suae eos opprimentes. 17 Sicque illis in aduersitate positis, benignitate misericordiae suae deus cordium aures animique auditum aperiet, eos corripiendo & arguendo interius de ante patris sceleribus, ut intelligant & agnoscant peccatorum suorum multitudinem & turpitudinem, quibus hanc dei iram meruerunt, sciantque iuste pati se ista propter preterita facinora sua pessima. 18 Illis autem sic agnoscentibus peccata sua, loquetur in illis deus sua interna inspiratione, siue etiam externa nonnunquam admonitione, ut poenitentiam agentes de pristinis omnibus peccatis suis, ex toto corde ad ipsum conuertantur, peccata praeterita simul omnia ex animo detestantes, & proposito firmo quae virtutis sunt atque iustitiae post hac sectari decernentes. 19 Et qui hanc dei benignam correptionem atque visitationem, si potentes illi humiliter acceptauerint, occasionemque tantam poenitentiae sibi ad salutem conuertere studuerint, ut audiant vocem domini, tam exterioribus flagellis quam interioribus inspirationibus vocati ad poenitentiam, ipsi quoque de caetero & praeccepta eius diligenter obseruent, cedet hoc eis proculdubio in bonum et salutem, non solum in futuro, sed etiam in praesenti saeculo, ita ut restituti in statum pristinum, vel etiam magis floridum, 20 post acceptam poenitentiam, dies & annos vitae suae residuos compleant in magna foelicitate & gloria, in multo gaudio & honore, non solum secundum animam interius, verum etiam secundum exterioris fortunae splendorem: quemadmodum crebrius monstrauit in plarisque experientia. 21 Si vero post tantam salutis occasionem, post tam efficacem correptionem & eruditionem, obdurati permanere elegerint, nolintque peccatorum suorum agnoscere turpitudinem aut poenitentiam agere, cedet hoc eis proculdubio in maximum malum. Quia enim per virgam qua solet deus filios corrigere delinquentes, noluerunt

16 *quia violē-
ti fuerunt.*

17 *Reuelabit
quoque aurem
eorum, ut cor-
ripiat:*

18 *Loquetur,
ut reuertantur
ab inquietate.*

19 *Si audierint,
& obser-
uauerint,*

20 *complebunt
dies suos in
bono & annos
suos in
gloria.*

21 *Si autem non
audierint,
transibunt
per gladium:*

runt emendari, iuste gladio ferientur hostili, horrendum æternæ damnationis suscepturi iudicium, quo transibunt à vita temporali ad mortem sempiternam, à luce mundi huius ad tenebras inferni, à modicis et momentaneis delitiis ad inæstimabilem luctum et tormenta perpetua.

22 *Consumetur in stultitia,*

22 Sicque propter suam stultitiam miseri isti consumentur & perdentur, perditione sempiterna: eò quod nec prosperis nec aduersis sapienter vsi fuerint, neque toties & tam efficaciter à deo moniti voluerint resipiscere. Vnde manifestum est, quod deus potentes non abiiciat vt huiusmodi: quum etiam post peccata plurima ad poenitentiam eos recipiat, & pristinae conditioni restituat. Nihilominus, si impij sint & in impietate sua obstinati permanere elegerint, ita eos quidem abiiciet deus, verum non quatenus potentes sunt, sed quia impij & impoenitentes obduratiq; in malitia. Quod si forte interdum videantur aliqui ex eis ad deum clamare in aduersitatibus, qui tamen non liberantur, id ego arbitror illorum hypocrisis & simulationi impu-

23 *Simulatores & callidi, prouocant iram dei.*

tandum. 23 Eos enim qui duplices sunt animo, & simulati fictiq; & astuti hypocritæ, qui in aduersis fingunt quidem & exterioribus gestibus atq; vocibus simulant, se poenitentiam agere & deum inuocare, non tamen ex animo illi fidunt neque ex corde ad eum conuertuntur, hi nihil mirum si non exaudiantur: cum tales sua hypocrisis et simulatione magis exasperent quam leniant aut mitigent iracundiam dei, qui non exteriora respicit, sed corda intuetur, nihilque peius odit quam fictionem & hypocrisim: cum sit ipse perfecte verax & simplex, imò veritas mera & simplicissima simplicitas.

24 *neque clamabunt, cum uincti fuerint.*
25 *Moriatur in tempestate anima eorum,*

24 Neque huiusmodi, quum etiam in maximas aduersitates dei iudicio inciderint, ita vt etiam vinculis alligati iaceant, oculos suos ad Deum leuabunt, vt eum ex animo inuocent: propter quod, nihil mirum est, si non exaudiantur. 25 Merito igitur isti sic obdura-

to animo permanentes in malitia, non consequentur à

tur à deo misericordiam, sed exorta subita aliqua tempestate morti tradentur: secundum corpus quidem, morte corporali deficient, vbi commotio aliqua vel tumultus vel impetus vulgi aut principis alicuius subito fuerit exortus: secundum animam verò morti tradentur æternæ, terribili illa sententia diuini iudicii in modum tempestatís horribiliter super eos insonante, vt dicatur eis: 26 *Discedite à me maledicti in ignem æternum.* Sicque eorum vita diuino iudicio, tam corporalis mundi huius, quam spiritualis ipsius animæ, qua beate vixissent in futuro sæculo si iuste vixissent in præsentí vel egissent poenitentiam, deficiet atque peribit inter homines manifeste impijs, & quos passim omnes reprobant atque condemnant: cuiusmodi sunt homines molles & effœminati, qui nihil agunt boni, nec aliud quam carnis explent voluptates, comessando, potitudo, scortando, & huiusmodi alia faciendo. Istos ergo superbos contemptores iustitiæ & dei, qui neque iuste viuere volunt neque correpti agere poenitentiam, sic diuinæ iustitiæ seuera ultione perdentur.

26 *et uita eorum inter effœminatos.*

27 Verum eos qui humiles sunt & pauperes spiritu, in humilitate dei præceptis obediens, aut certe si peccauerint ad correptionem diuinæ miserationis agentes poenitentiam peccatorum præcedentium, istos de angustia & tribulatione sua humiliter & ex corde sincero inuocatus deus eripiet.

27 *Eripiet de angustia sua pauperem,*

28 Sicque eos in tribulatione per internam suam inspirationem erudiet, vt non mediocre commotum & profectum salutis ex correptione illa reportent. 29 Non est igitur quare tu desperare debeas, quasi nolit deus tibi parcere, etiam si poenitentiam agas. Indubie enim si plagis istis eruditus ex animo agere velis poenitentiam, ab omnibus malis te liberabit, & omnibus bonis te adimplebit.

28 *& reuelabit in tribulatione aurem eius.*

29 *Igitur saluabit te de ore angusto.*

Eripiet scilicet te ab omni tribulatione & anxietate, & peculiariter à damnatione inferni: cuius est quidem os angustum, tum ratione duri difficilisq;

30 latissime,
et nō habēt
fundamentū
subter se.

31 Requies au
tē mēse tua
erit plena
pinguedine.

32 Causa tua
quasi impii iu
dicata est:

33 causam iu
diciūq; re
cipies.

34 Nō te er
go superet
ira, ut aliqū
opprimas:

accessus siue ingressus in ipsam, quia per corporealem mortem (quæ est omnium terribilissimum) quasi per os siue ostium transeunt mali ad damnationem inferni: tum ratione continentia & constrictiois quantum ad exitum, eo quod nemo inde possit egredi. 30 Idem tamen os angustum, simul est & latissimum, ut dici merito possit latissime angustum, ratione infinitæ capacitatis: quoniam in retinendo latissimus est infernus, quotquot aduenerint capiens, & nunquam dicens sufficit, quasi subter nullum habeat fundamentum siue fundum: quemadmodum dolium pertusum aut faccus pertusus, nō habens subter se fundamentum vel fundū, infinite capax est, sine determinata vlla mensura. 31 Non solum autem a malis te liberabit, verum etiam bonis adimplebit, facietq; te requiescere a laboribus & sincerè delectari: quemadmodum hi qui mensæ accumbunt, omnigenis & pinguissimis delicatissimisque adornatæ ferculis. Faciet te & in præsentis temporis requiem habere, in delitiis bonæ conscientia, quæ est quasi iuge conuiuium: & post vitam istam, æterna et perfecta perfrui beatitudine, illi accumbentem mensæ, ubi adipe siue pinguedine diuinitatis satiabuntur omnes electi. 32 Causa tua apud deum ventilata est & examinata: & sic de te coram tribunali diuini iudicii iudicatum est, sicut de homine impio: talis contra te data & lata sententia est, ut tãquam homo impius punireris pro peccatis tuis. 33 Ea q; sententia cum ex diuino iudicio contra te lata fuerit, debebis tu, si sapias, causam tuam ut iudicata est, & iudicium quo contra te iudicatum est, patienter de manu domini suscipere, tuam voluntatem diuinæ sententiæ conformando, et peccatis tuis istam plagam imputando. 34 Cum verò sic, accepto patienter domini iudicio, tibi contigerit pristina conditioni restitui, caue diligenter, ne iterum pecces aliquo illorum peccatorū, quibus

veris

verisimile est te istam plagam prius commeruisse. Videlicet hoc tibi imprimis cauendum est, quemadmodum & vniuersaliter omnibus, quibus commissum est iudiciaria potestatis officium, ne ex vlla passione iracundiæ, odii, rancoris, inuidiæ, aut qualibet auersione inordinata; mouearis ad grauandum siue opprimendum aliquem iniquo iudicio. 35 Ex altera quoq; parte cauendum est, ne propter respectū proprii commodi, propter respectū ad munera quotcunq; etiã fuerint vel quantumcunq; opima, aut ad fauorem siue gratiam potentum, declinari & auerti permittas affectum tuum a vero & iusto iudicio. Ab his enim duobus, imprimis liberos esse oportet eos, quibus competit iudiciaria potestatis officium, id est, ab ira & respectu munerum. Impedit enim illa animum, ne possit cernere verū: & munera excæcant oculos prudentum. 36 Deponere præterea debebis & longe a te abii cere omnem magnitudinem & superbiam animi, quæ frequenter ipsis iudicibus est occasio magnæ iniustitiæ: illam (inquam) deponere debebis, etiam si non cogaris, sine vexatione & tribulatione, ex vltro nea voluntate, ex cordis affectu humilitatem & animi modestiam induens, quæ ipsis iudicibus maximo est ornamento. 37 Deponere quoq; debebis omnes illos qui confidunt in robore & fortitudine sua, qui ex confidentia suæ potentia alios conantur opprimere, & vim inferre proximis. Istos deponere, primum quidem è corde tuo eos amouendo, ut non talibus faueas, neque auxilium vel patrocinium impendas, imò nec ob eorum respectum vel fauorem quicquam aliter quam iustitia dictauerit agas. Deinde, quantum in te est, humilia illos atque in ordinem vitæ communis communisq; iustitiæ coge, ne contra ius & æquum aliquid possint, etiam si tentent, in proximos & conciuēs suos. Huiusmodi enim homines violentos, debet iudex officii sui autoritate compescere & prohibere.

GG 4 38 Dein

35 nec multitudine donorum inclinet te.

36 Deponere magnitudinē tuā, absq; tribulatione:

37 Et oēs robustos fortitudine.

38 Ne prostra
bas noctē, ut
ascendat po-
puli pro eis.

38 Deinde & hoc tibi erit attendendum, ne dor-
mitando & ociādo tuasq; voluptates quærendo, diu
protrahas noctem, ita vt tumultuantes populi fur-
gant pro eis siue propter eos. Ne tamdiu dormitaue-
ris atq; cessaueris, donec cum tumultu & seditione
insurgant ciues & plebs, propter violēcias diuitum
& quibus opprimuntur: sed inuigilandum est diligen-
ter, & tempestiue prouidendum, vt potentum qui
vulgus populi opprimere quærent, reprimatur ma-
litia & violentia, priusquam ad impatientiam ada-
ctum vulgus in seditionem vertatur contra illos.
Cum enim non fiant huiusmodi seditiones tumulu-
tus & insurrectiones populares, sine maximis ciuita-
tum & communitatum periculis, summe prouiden-
dum est præfectis & iudicibus, ne ipsi dormitan-
do & negligendo, huiusmodi malo præbeant occa-
sionem.

39 Caue, ne
declines ad
iniquitatem.

40 Hæc enim
cepisti sequi
post miseriam.

39 Postremo cauere tibi quam solliciti-
tissime debebis, ne posthac iterum ad iniquitatem
istam pessimam blasphemiae declines, vt ei consen-
tias, quemadmodum nunc fecisse probaris.

40 Hanc enim iniquitatem omnium pessimam tu
cepisti sequi & amplecti, post miseriam plagæ hu-
ius qua percussus es a deo, quasi quærens in ea tuam
consolationem, vel cōtra deum qui te percussit qua-
si vindictam. Ab hac igitur sollicitare te ipsum obser-
uare debebis, ne forte iterum aliquando in eandem
recidas pestem, omnibus pijs maxime execrandam.

41 Ecce deus
excelsus in for-
titudine sua:

42 Nullus
ei similis in le-
gislatoribus.

41 A qua quidem blasphemiae iniquitate, me-
rito homines debet compescere ipsa cōsideratio di-
uinæ maiestatis, quæ supereminet omnibus. Ecce
enim deus ipse excelsus est & supereminens in for-
titudine roboris sui, supereminens omnibus & su-
peruincens omnia, ita vt nulla creatura illius possit
fortitudini resistere vel cœquari. 42 Quemad-
modum autem supereminet fortitudine, sic etiam sa-
pientia antecellit atq; prudentia, ita vt inter omnes
legislatores siue gubernatores communitatum, qui
inter homines habentur sapientissimi & prudentissi-
mi.

mi, qui per sapientiam suam leges condunt pro tem-
pore et loco ad populi bonū regimen accommodas,
& per prudentiam suam iuste pacificeq; moderari
subiectos sibi populos norunt, nemo ei possit com-
parari vel cœquari: cū omnis humana sapientia pru-
dentia atq; experientia, cum illius sapientia collata,
non aliud sit quàm guttula quædam modica compa-
ratione ad immensum pelagus, & arenā exigua in cō-
paratione montis altissimi. 43 Vnde, cū sit ipse
tam superexcellēs, quis suo ingenio creato & finito
præsumat posse se ad profundum vsq; exhaurire, si-
ue ad plenum comprehendere, occulta consilia atq;
iudicia eius, quibus administrat mundū, & peculia-
riter res humanas? 44 Aut quis tantæ erit con-
fidentiae siue audaciæ, qui quasi ex autoritate præsu-
mat illius facta diiudicare, vel iniquitatem aliquam
ei imputare, vt per increpationem ei dicat, quod in
hoc aut illo peccauerit? Constat sanè, neminem
tantæ autoritatis inueniri, neque inter homines ne-
que inter angelos, cum Deus ipse ex sua natura sit
impeccabilis: atque etiamsi peccaret ipse, nemo ta-
men inueniri posset superior, qui per autoritatem
eum posset arguere vel corrigere. 45 Debet
autem homo ad excitandam in seipso debitam er-
ga deum reuerentiam, & præsumptionem refellen-
dam, illud attentius & crebrius cōsiderare, quod
neque opera ipsa dei, imò nec vnum aliquod vel mi-
nimum ex omnibus dei operibus, etiam sensui no-
stro subiectis, valeat penitus cognoscere, & omnem
quæ de eo haberi potest scientiam assequi: ita vt ip-
sa quam forte de eo haberi contingit scientia, com-
paratione ad ea quæ adhuc ignorantur & latent in
eo, ratione nimiae suæ imperfectionis, quædam
ignorantia vel nescientia merito possit appellari:
potiusque opera ipsa dei ignorare dicamur aut nescire,
quàm scire vel cognoscere.

46 De ipso tamen siue deo siue opere dei, iam
ante viri egregii, homines in rebus diuinis atque
humane

43 Quis pos-
terit scruta-
ri vias eius?

44 aut quis
audet ei dice-
re, operatus
es iniquita-
tem?

45 Memeto,
quod ignores
opus eius,

46 de quo ce-
cinerunt viri.

humanis admodum eruditi, philosophi, theologi et poëtae insignes, poemata vel carmina plurima, quantum ad humanum spectat iudicium, eruditionis plena, conscripserunt atque ediderunt: neque tamen quicquam videntur ea quae expressa sunt illorum libris, comparatione ad ea quae adhuc de illo & operibus illius canenda aut scribenda supersunt. Tamen si enim multa illi iam scripserint & cecinerint, longe tamen plura supersunt de Deo operibusque eius mirabilibus, quae nemo hactenus suis libris inscripsit. Unde si neque ipsa Dei opera oculis conspicua possit homo satis cognoscere, ipsum Deum invisibilem & iudicia eius occulta quomodo praesumat inuestigare vel etiam arguere? 47 Omnes quidem homines rationis beneficio utentes, aliquatenus eum agnoscere possunt, & cognitione aliqua saltem tenui & imperfecta ad eum pertingere: considerantes in creaturis quasi in speculo creatorem, in opere artificem quasi in enigmate contemplantes: quoniam invisibilia Dei per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur: & a magnitudine rerum visibilibus potest creator utcumque videri. 48 Attamen nemo potest illum perfecte sicut in se est cognoscere, quemadmodum ea cognoscimus quae prope videmus, nostris oculis proxime obiecta: sed cognitione admodum imperfecta & nimis exigua scientia, quemadmodum ea quae longe a nobis distant, & quae a longinquo respicimus admodum tenuiter & imperfecte cognoscimus. 49 Ecce enim Deus nimium magnus est & supereminens: magnus in potentia, magnus in sapientia, magnus in bonitate, magnus in iustitia, magnus in misericordia, denique in omni perfectione magnus, imo optimus & maximus. 50 Per hanc superexcellenciam incomparabilis magnitudinis, superat ipse & superuincit omnem nostram scientiam, ita ut nulla humana scientia plene eum possit assequi, vel ad eius comprehensionem ascendere.

47 Oēs homines vident eum,

48 Vnusquisque intuetur procul.

49 Ecce deus magnus,

50 vincēs scientiā nostrā.

CAPITIS TRICESIMISEXTI. 218
 51 In annorum quoque numero et durationis longitudine, superat omnia creata: quum sit eius duratio aeterna, nullo annorum numero aestimabilis comprehensibilis aut numerabilis. 52 Quam quidem diuinae magnitudinis excellentiam, in non paucis naturae operibus facile aduertet, quisquis ea attentius considerauerit. Ipse enim est, qui est locis humidis & aqueis vapores aufert, educit ac sursum trahit in aërem: qui per actionem frigoris in media aëris regione fortius operantis, vertuntur in guttas aquas, quae pluendo decidunt super terram. Contra etiam, quum vult, prohibet guttas pluiarum, ne cadant super terram: vel ad dandam hominibus commodam serenitatem, vel ad inducendam eisdem (ob suorum peccatorum demerita) incommodam sterilitatem. 53 Effundit quoque super terram, ad fecundandum eam & irriganda terrae nascentia, copiosas & fecundas pluias: in tanta utriusque abundantia, ut videantur in modum gurgitum impetuose desuper cadere, aut super terram defluere, ad implendos torrentum alucos. 54 Qui quidem gurgites hymbrium aut pluiarum, desuper effluunt e nubibus aquosis in aëre pendentibus: quae nubes, vniuersam aëris capacitatem videntur implere, & terrae latitudinem, omniaque in ea contenta desuper praetexere vel cooperire, dum se longe lateque in omnes aëris partes extendunt, singulas quoque partes terrae sic operiunt pluendo, ut nullus usque locus inueniatur qui non aqua rigatus appareat. 55 Rursum verò alias, quum serenitatem dare voluerit, et pluiosam auram in laetam siccamque permutare, quum nubes prius tempore pluias li densatas & compactas, nunc rarefacere distendere siue extendere, ad eum modum quo extenditur quae fieri potest latissime & fusissime tentorium aliquod. 56 Nubibus verò sic late extensis, voluerit deinde lumine suo desuper fulgurare, id est, liberos absque impedimento densarum nubium solis radios, per nubes rarefactas & tenues, desuper effundere ab axe solis.

51 Numerus annorum eius, aestimabilis.

52 Qui auferre stillas pluuiae

53 et effundit hymbres, ad instar gurgitum.

54 qui de nubibus fluunt, quae praetextunt cuncta desuper.

55 Si uoluerit extendere nubes quasi tentorium suum,

56 et fulgura re luminescere desuper,

57 cardines
quoque maris
operiet.

57 tanta subito orietur inde auræ serenitas & æ-
ris totius claritas, ut ipsas quoque maris extremita-
tes, quæ prius atris nubibus & horrenda tempesta-
te obduci videbantur, nunc serenitas maxima &
summa claritas perfundat. Contra etiam, si densis
et aqueis nubibus aërem opplere atque obducere
voluerit, quasi tentorio quodam in illis se occultan-
do iuxta humani sensus æstimationem: ac deinde
per exhalationem calidam siccamque inter frigidæ nu-
bis latera inclusam, fulgura emittere cum tonitruo vo-
luerit, sicca illa exhalatione frigidæ nubis latera vio-
lenta concussione pertrahendo (unde fulgurea nascitur
post tonitruum sonum inflammatio) poterit deus subito ip-
sas quoque maris extremitates fulgure huiusmodi et
tempestate, non minus quam terram, perfundere & confunde-
re. 58. Per hæc enim, id est, per nubes & pluuias, per
serenitatem & tempestatem, per hymbres fulgura
& huiusmodi, ipse deus populos gubernat regit &
iudicat: benefaciendo per ea bonis, ut rerum omni-
um ad vitam necessariorum accipiant abundantiam:
malos autem terrendo & puniendo, ut rerum om-
nium patiantur egestatem, atque etiam quæ videban-
tur habere perdant. 59. Et his mediis escas com-
modas è terra progigni facit ac subministrat, non
tantum hominibus, quibus educit frumentum de
terra ad confirmandum cor hominis, & vinum ad
lætificandum ipsum, verumetiam aliis iumentis et
bestiis, quibus fœnum et herbam producit in præ-
tis & montibus. Neque verò paucis tantum homini-
bus ac bestiis, in vna aliqua gente aut parte terræ,
escas necessarias ille subministrat, sed multis omni-
no & plurimis, in quacunque portione terræ habitan-
tibus vel pascētibus. Omnia enim ab illo expectant,
ut det eis escam in tempore oportuno: ipsorumque manu
suam aperiente, implentur omnia bonitate.

60 In manibus
abscondit lu-
cem:

60 Idem ipse lucem istam corpoream solis huius,
quantum quidem ex se omnibus in commune lu-
centem, quando vult abscondit et subtrahit ab oculis

his hominum, perinde quasi in manibus suis eam
absconderet: ad eum modum quo homines candelam
aut faculam modicam accensam manibus suis posi-
sunt obtegere, ne videatur splendor eius: sic nullo ne-
gocio potest deus quasi in manibus occultare lucem,
vel quando per tempus noctis eam subtrahit, vel
etiam tempore diurno per nubium densarum inter-
positionem, inter solis rotam & aspectum hominum.

61 Rursumque, ubi voluerit splendidum solis iue-
bar terræ restituere, vel post noctem reducturus di-
em, vel post tempestatem redditurus serenitatem,
ex ipsius præcepto decreto et ordinatione rursus
illa aduenit, et cum maiori gratia post aliquantam
absentiam iterum sese mortalibus ostentat.

62 De hac autem luce, luce inquam spiritali &
diuina, cuius hæc corporalis & solaris lux imago
quædam est et symbolum: de hac (inquam) luce spi-
rituali & diuina, charis suis et amicis, id est, homi-
nibus iustis et piis, annunciat et testificatur sua inte-
riori inspiratione optimus deus, hoc eos docens in-
tus in eorum cordibus: 63 quod lux ista sit pre-
tiosus quidam thesaurus et singulare quoddam pe-
culium maximi pretii, quo ipse suos donat, exornat
nobilitatque dilectos, per eius lucis infusionem homi-
nes diuinæ particeps naturæ efficiens: nunc quidem
in luce imperfecta fidei et spiritalis gratiæ, post ve-
rò in luce perfecta claræ visionis et beatæ gloriæ.

64 Hoc item annunciat et inspirando prædicat su-
is amicis, quod ad lucem illam, si modo velint, pos-
sint cum auxilio et cooperatiōe diuinæ gratiæ (quæ
nunquam electos destituit) per liberi sui facultatē
arbitrii ascendendo mente & affectu, pertingere.
Quicumque enim nunc in valle hac lachrymarum as-
censiones voluerint in corde suo disponere, mentemque
et affectum ad lucem illam extendere, ascendent qui-
dem et pertingent ad eam, eamque ex benignitate dei
adipiscantur, ut nunc latentur in gratia, post verò
satientur in perfecta gloria.

61 et præcipit
ei, ut rursus
adueniat.

62 Annunciat
de ea amico
suo,

63 quod possit
essio eius sit,

64 et ad eam
possit ascendere.

XXXVII. CAPITIS

CAP. XXXVII. **I**sta quæ modo breuiter perstricta sunt, mirabilia Dei opera aliaq; huiusmodi tam magna sunt, tam profunda et inscrutabilia, vt cum ea subinde attentius mecum recogito, expauescat præ admiratio ne nimia intra me cor meum, et quasi palpitando cõ moueatur de loco suo: maxime dum illud recogito, quod amicis suis de lucis beatæ possessione reuelat, eò quòd stupendum nimis videatur, hominẽ creaturam vilem & fragilem de terræ puluere natam, ad tantæ gloriæ sublimitatem posse conscendere.

1 Inter cætera autem diuinæ virtutis opera, valde terribilis est vulgaribus hominibus tonitruum sonitus: quando videlicet audiunt homines super terram habitantes, auditionem siue sonitum horribilem, quasi Dei irati & iram suam terrore vocis declarantis, & sonum horribilem quasi de ore Dei procedentẽ. Quemadmodũ enim hoies grauiter irati voces emittere solent horribiles, & clamores atque boatus, præ indignatione nimia: ita humano iudicio videtur deus, dum tonat in nubibus, quasi iratus clamare siue boare, ad declarandam irã & indignationem suam.

2 Considerat autem ipse & videt singula vbiq; sicut supra cœlos, ita etiam infra omnes cœlos, quæcunque geruntur vel in aere vel in terra: & administrante eo, vbiq; sunt quæcunque fiunt.

3 Terrã vniuersam ab oriente vsq; in occidentem, à septentrione vsq; ad meridiẽ, ipse perfundit & illustrat claro lumine quod desuper ab axe solis, aliorumq; cæterorum effundit super terram, nonnunquam etiam lumine fulgureo, quod simul cum tonitruum voce apparet.

4 Quasi post eum aut sub eo, in inferioribus istis nubibus, quæ longè infra altitudinem sunt cœli supremi in quo residet deus, contingit sæpius audiri rugitum horribilissimum

Super hoc expauit cor meum, et motum est de loco suo.

2 Audiet auditionem in terrore uocis eius, et sonum de ore illius procedentem.

3 Subter oes cœlos ipse considerat, & lumẽ illius super terram.

4 Post eum rugiet sonitus,

CAPITIS TRICESIMISEPTIMI. 249
 Iste sonitus tonitruum, vnde terreantur mortales, quem admodum quum rugitum emittit leo, et expauescunt ad eius rugitum animalcula cætera. **5** Sic tonat ipse voce sua magnifica, ad declarandam magnificentiam & terrorem maiestatis suæ. **6** Neq; tamen postq̃ ista eius vox tonitruum fuerit audita, poterit inuestigari aut determinatè cognosci siue comprehendì, vbinam formata sit, vel vnde venerit, aut quo vadat, aut quomodo sic formata sit. Vocem enim tonitruum facile quilibet audit, sed nescit homo determinata cognitione assequi modum ipsum huius tonitruum, & cætera quæ in eo sunt mirabilia penitus considerare. Neque etiam Deus ipse postquam tonauerit voce ista magnitudinis suæ, poterit per huius vocis vestigium inuestigari & inueniri ab hominibus, ad eum modum quo solent homines facile eos perquirere & inuenire quorum voces audiunt. **7** Ad hunc modum, inquam, tonabit Deus quasi voce sua terribiliter, ita vt expauescant non solum animalia bruta, quæ ad auditum illius se concludunt intra antra sua, nec audent præ metu tonitruum egredi, verumetiam homines præ timore delitescunt in domibus & interioribus cubiculis suis. **8** Ipse, inquam, Deus, qui non solum in vno hoc admirabilem se præbet, sed etiam alia plurima facit opera, tam magna & admiranda, vt nemo ea penitus intelligere & peruestigare possit suo ingenio, eò quòd nimium superexcedant captum omnium creaturæ. **9** Ipse videlicet est, cuius præcepto decreto et ordinatione, nix ipsa certis anni tẽporibus desuper cadit super terrã, eamq; cooperit, pro utilitate terræ nascetium: vt terra frigidissimis tota operata niuibus, intra se calorem seminalem multiplicet, semina quoque in terra delitescant melius mortificentur ad proferendum fructum multiplicem, ac deinde resoluta in aquam niuis materia terram ipsam ingrediatur & fecundet eam. **10** Præcepto itẽ et ordinatione eius, hyemales pluuiæ

6 tonabit uoce magnitudinis suæ: 7 et nõ inuestigabitur, cū audita fuerit uox eius.

8 Tonabit deus in uoce sua mirabiliter,

9 qui facit magna & inscrutabilia.

10 Qui præcipit niui, ut descendat in terram.

11 & hyemis pluuiis.

ELUCIDATIO

uix consuetudinariē & regulariter per singulos annos veniunt: ad hoc vt terra per estatem vigore suo & pinguedine exhausta, per actionem nimii caloris, & propter fructuum quos protulit abundantia, suam iterum pinguedinem vbertatemq; recipiat, ad proferendum ventura quoq; æstate fructus consimiles. 12 Hymbres quoq; mittit suo tempore copiosos, hymbrem matutinum & serotinū, prout nouerit expedire ad fecunditatem terræ & terræ nascentium profectum: quos ipse in sua fortitudine immittit super terram, vt melius terram intrent, & ad radices vsque penetrent, quo fortius emissi fuerint super terram. 13 Ipse est, qui singulis hominibus singulas imprimit & velut inscribit atque insculpit naturales inclinationes: in manu eorum, id est, vi operatiua signando per quandam naturalem dispositionem, vt singuli facile intelligant & aduertant suas operationes atq; exercitia, quibus velut à natura & ordinatione diuina sunt destinati, alii ad alia: quidam videlicet ad agriculturam, quidam ad artem fabrilem, alii ad negociationes, alii ad exercitia liberalium disciplinarum, alii ad militiam, alii ad rerum publicarum administrationē. Nemo enim inuenitur mortalium æque ad omnia appositus, sed naturaliter singuli ad quædam peculiari tractu ducuntur: vt si ad illa animum adiecerint, duplo foelicius in illis versentur, quam si ad alia se conuertent, ad quæ non ita naturali dispositione sunt habitiles. 14 Ipso quoq; instigante atq; agente, irracionales bestia sua sibi norūt inuenire latibula, vel in petrarum cauernis, vel in terræ foueis, aut alibi, pro conditione suæ naturæ, vbi se conseruare & à noxiis custodire melius valeant: sicq; in istis suis antris siue latibulis commorantur & habitant, quem admodum in domibus suis morantur homines, vbi suos foetus progignunt & educant, seq; ac suos foetus ab iniuria pluuiarum & frigoris defendunt, & à conspectu venatorum abscondunt. 15 Ipse

12. Hymbres fortitudinis sue.

13. Qui in manu omnium hominum signat, ut nouerint singuli opera sua.

14. Ingredietur bestia latibulum suum, & in antro suo morabitur.

item

CAPITIS TRIGESIMISEPTIMI. 241

item disponente, frequentius progreditur vêtus aliquis tempestuosus, vel aura surgit pluuiosa, ab interioribus austris: id est, à regione meridionali, in qua conspicuus est polus australis siue antarcticus, qui nobis semper est absconditus, nunquam super nostrum apparens hemisphærium. Ab hac enim interiori regione australi, ventus surgere solet calidus & humidus, pluuiosam auram inducens nostris regionibus. 16 Contra verò, à polo arctico siue septentrionali opposito, ex regione septentrionali ventus plerunq; oritur frigidus & siccus, qui pluuiosam auram prohibet & siccitatem inducit cum frigore, iuxta conditionem regionis vnde proficiscitur, quæ propter elongationem solis est insigniter frigida. 17 Quum placuerit Deo emittere super terram ventum aliquem frigidum & ad congelationem idoneum, cuiusmodi sunt venti septentrionales per hyemem flantes, statim aquæ concretere incipiunt & congelari, ita vt super aquas concretas ambulare possint, absq; immersione homines. 18 Quum verò iterum deo placuerit glaciem prius concretam dissoluere in aquam, minimo negotio statim illud faciet, solitumq; fluxum aquis resituet, faciens aquas prius constrictas loco & coangustatas, ob contractionem & compactionem ipsius gelu, quod minorem occupat locum, post resolutionem in aquam per varia loca diffundi latissimè, quemadmodum fieri solet flante vêtro meridionali: qui quum ex natura sua calidus sit & humidus, valde idoneus inuenitur ad dissolutionem huiusmodi faciendam, quemadmodum contrarius ventus septentrionalis ex sua natura aptus est congelationi. 19 Ex eiusdem Dei prouenit ordinatione, vt frumentum ipsum nubes desideret siue requirat, si bene proficere et maturescere debeat: partim quidem ob necessariam pluuiarum irrigationem, quæ subinde frumentum pro bono suo profectu desiderat, et quæ nubes ipsæ administrant, partim verò, propter obumbrationem & obnubilationem,

15. Ab interioribus egredietur tempestas,

16. et ab arctico frigus.

17. Flate deo concreta gelu:

18. et rursum latissime funduntur aquæ.

19. Frumentum desiderat nubes.

HH qua

qua plurimum indigent frumenta & segetes, ne immodico solis ardore consumantur, priusquam ad maturitatem debitam perueniant: id quod facile futurum esset, si continuo solis radii immediate super segetes toto suo ardore caderent, & non essent intermedie nubes, quæ solis ardorem temperarent, segetibusque tolerabilem & proficuum redderent.

20 et nubes spargunt lumen suum.

21 Quæ lustrant cuncta per circuitum, quocumque eas uoluntas gubernantis duxerit,

22 ad omne quod præceperit illis super faciem orbis terrarum:

23 siue in una tribu,

24 siue in terra sua, siue in quocumque loco misericordie suæ eas iusserit inueniri.

20 Nubes quoque ipsæ, deo sic disponente, ad utilitatem segetum, lumen suum quod a sole & astris accipiunt, sic ut dictum est contemperatum super terram et terræ nascentia effundunt.

21 Vagantur autem istæ nubes, duce deo, per uniuersam longè lateque aëris regionem, perlustrantes omnia in circuitu, de loco ad locum, de regione in regionem, actæ & impulsæ ab impetu suo: quocumque scilicet placuerit omnipotenti deo, qui eas dirigit & circumagat, deducere, ut illic appareant, et illam operiant fecundentque terram, ubi ipse eas apparere uoluerit: 22 ut illic suum operentur effectum, quemcumque eas deus uoluerit operari super terram, pluuiam dando, vel niuem, vel grandinam, vel tonitrua & fulgura: vel ad ostendendam suam beneficentiam & dilectionem in bonum iis quos diligit, vel ad exercendam iram aduersus eos quos odit. 23 Facit autem nubes huiusmodi suum operari effectum, nonnunquam quidem in una aliqua tribu vel regione peculiariter, sic ut non eueniat consimilis effectus in vicinis tribubus siue regionibus: ut cum in hoc territorio pluuiæ sit vel grando, tonitrua & fulmina, in locis autem circumiacentibus horum nihil percipitur. 24 Interdumque nubes suum operantur effectum in ipsa sua terra unde exhalatæ sunt, siue per euaporationem eductæ: interdum uero in locis non suis, sed alienis & multum distantibus, quo propelluntur a ventis aut constellationibus cælestibus trahuntur, ubi cumque uidelicet deo placuerit illas ferri & inueniri, ad ostendendam misericordiam et benignitatem suam

suam, ubi ipse nouit magis esse commodum vel necessarium effectum eiusmodi ad utilitatem exhibendam hominibus terræ illius inhabitatoribus, et suam beneficentiam demonstrandam: quemadmodum frequenter euenit, ut nubes in locis maritimis exorta siue extracta, dei uoluntate longe illinc propellatur in locum aliquem remotum, ubi magna est pluuiæ indigentia, ut ibi suam effundat qua est grauida pluuiam. 25 Vides, o Iob, quam sint admiranda et stupenda ista opera dei. Ausculta proinde diligenter ad ea, dum tibi per me enarrantur, consistensque intra temetipsum, erecta mente in cælos & affectu in deum eleuato, contemplare mirabilia opera dei tui, ut vel sic illum discas affectu debito reuereri, neque tam licenter ultra aduersus illum tuas proloquaris blasphemias. Tu enim quis es, qui illum in ius uoces, aut ad disputationem prouoces, qui neque istorum quæ quotidie ante oculos nostros fieri cernimus, operum dei possis comprehendere vel reddere rationem? 26 Neque enim tu prænoscere uales, quum nubes aliquas uideris aquosas, quando Deus præcipiat pluuiis ut soluantur ex eis & descendant e nubibus in terram: ut postquam euacuatae fuerint nubes pluuiis, ac per euacuationem talem rariores effectæ, incipient ostendere terris splendendum solis lumen, quod terris effundere non poterant, donec pluuias aquas in se continerent, quæ propter suam densitatem opacas reddebant minimeque transparentes aëris nubes. 27 Neque item nosse tu potes nubium in aëre semitas, quo uidelicet tendant, aut per quam uiam, aut ubi sistent effectumque operantur suum: nihil horum tu determinate & perfecte uales cognoscere, quum tamen ante oculos tuos uideas nubes in aëre uolitantes.

28 Multo minus cognoscere tu vel assequi uales magnas illas & perfectas scientias de rebus aliis scibilibus, quæ longè magis uidentur a sensu hu-

25 Ausculta hæc Iob: sta, et considera mirabilia dei.

26 Nunquid scis quando præceperit deus pluuiis, ut ostenderet lucem nubium eius?

27 Nunquid nosti semitas nubium?

28 magnas et perfectas scientias?

39 et à Deo
formidolosa
laudatio.

pluuiosam & nubilam siccam & serenam restitue-
re. 39 Propter quæ omnia, tam magna & mi-
rabilia, quæ consyderantur in variis operibus dei,
debet ipsa etiam nostra laudatio quam à Deo ha-
bemus vel ad deum, esse cum formidine, vt cum ti-
more & tremore eum laudemus. Non solum enim
non disputare cum eo contentiosè audebimus, vt
tu ausus es: sed neq; quum laudare tantum eum vo-
luerimus, tanta libertate vri debemus, quanta tu-
vltus videris in reprehendendo iudicia eius: sed cum
magno potius treimore est ipse laudandus à nobis,
diligenter consyderantibus, ne etiam inter laudan-
dum indignè quicquam de eo dicamus, imò quod
dignè & sufficienter de eo nil dicere possumus.

40 Digne eū
inuenire non
possumus.

40 Idcirco autem cum formidine debet esse no-
stra laudatio, quoniam digne eum et sufficienter nul-
lus intellectus humanus inuenire aut comprehen-
dere potest: estq; cognitio nostra qua illum nobis
videmur apprehendere, nimium imperfecta & in-
sufficiens. Vnde sicut dignè eum cognoscere nō pos-
sumus, ita neque dignè et sufficienter laudare: vt me-
rito sicut in eius cognitione siue inuestigatione, sic
& in eius laudatione, debeamus trepidare: eò quòd
nō minus præsumptuoso laudatori q̄ præsumptuo-
so inuestigatori, sit periculi. Nā sicut interdū euenit,
perscrutatorē maiestatis opprimi à gloria, & tunc
maximè excæcari, quū se putat foelicissime inuesti-
gare et perscrutari occulta diuinitatis: ita contingit
præsumptuosum laudatorem tunc maxime blasphe-
mare, quum laudare magnificè Deum existimat.

41 Magnus
fortitudine,
& iudicio, et
iustitia:

41 Quod autem digne nec inueniri nec laudari à
nobis possit deus, in causa est maiestas superexcele-
lentis magnitudinis eius. Est enim ipse superexcele-
lenter magnus in omnibus, nempe in fortitudine
& iudicio & iustitia, quæ in Deo pulchre & ex-
æquo sunt coniunctæ: ne fortitudo sine iudicio &
iustitia crudelis & tyrannica, aut iudicium sine for-
titudine inefficax existimetur: sicq; in cæteris item
perfe-

perfectionibus omnibus quæ deo attribuuntur, ma-
gnus est & superexcellenter maximus, 42 ita
vt nulla omnino perfectionum eius sufficienter ab
intellectu creato comprehendi possit vel enarrari.
Propter hanc videlicet superexcellentiā illius tan-
tæ maiestatis, quicunq; sunt inter homines quanta-
libet siue autoritate siue potentia siue eruditione
præstantes, iure timere debent illum ac reuereri, qui
tam immenso interuallo omnem superat creaturam

42 & enar-
rari non po-
test. Ideo ti-
mebunt cum
uiri,

43 Neque solum non audebunt impudentia
aduersus deum ora soluere, vt in faciem ei maledi-
cant, quemadmodum tu facere præsumpsisti, sed ne-
que cogitare de eo audebunt viri sapiētes, nisi cum
magna formidine & reuerentia, solliciti semper ne
indignum aliquid deo vel in cogitationibus suis ab-
scribant, aut vanum aliquid de deo sibi persuadeāt:
vt merito te pudere vel nunc tandē debeat tuę illius
impudentiæ & irreuerentiæ, qua præsumpsisti eti-
am ore & lingua apertas contra deum proferre blas-
phemias.

43 & nō au-
debunt contē-
plari oēs quī
sibi uidentur
esse sapiētes.

XXXVIII. CAPITIS

ELVCIDATIO.

Post longam disputationem & concertationem
verborum, primum quidem ipsius Iob aduer-
sum tres amicos et eorundem aduersus illum, ac de-
inde Eliu iunioris simul contra omnes, peculiarius
tamen & vehementius aduersus sanctum Iob: post
sic exercitatum non solum plagis hulcerum, verum
etiam puncturis amarulentorum verborum, ipsius
patientiam: tandem vox dei summi iudicis direm-
ptura litem & contentioni finem positura interue-
nit, ne in immensum disputatio humano spiritu pro-
traheretur. 2 Quæ quidē vox, vt maiestatē & ma-
gnificentiam aliquo modo præ se ferret eius cuius res
præsentabat personam, quasi per turbinem & tem-
pestuosi tonitruu reuerendum sonitum formata est,
ad Iobum ipsum vt dei amicum eiusq; colloquio

CAP. XXXVIII.
Respondens
autem Domi-
nus ad Iob,

2 De turbis
ne, dixit:

HH 4 præ

præ cæteris maxime dignū, directa. Et primum quidem, breuissimo verbo, quasi per indignationem, Eliu illum nimia præsumptiōe viro sancto insultantem compescuit, dicens: 3 Quid sibi vult iste iunior, sine intellectu & fructu verba multiplicans? Quis iste est, qui sic graues sententiās indoctis & imperitis inuoluit sermonibus, rhetorico fastu ea quæ alioqui planissime dici poterant obscurans ostentationis gratia: qui etiam licet nonnullas sententiās auditu dignas protulerit, nihil tamen ad rem siue præsens negocium egit prolixis sermonibus: quasi cum blasphemio negocium agens, cum longe absit ab animo blasphemandi is aduersus quem agere se existimat. Sileat amodo verbosus iste & gloriosus disputator, nec ultra vanum infumat in disputando laborem. Quo primum ita breuissimis verbis confutato, dehinc ad ipsum Iob sermonem dirigit, simili ferè modo per increpationem & exostulationem: eò quòd aliquanto licentius contra deum visus fuisset loqui, ad disputationem eum prouocando, aliq; huiusmodi liberius loquēdo, ita vt grauer in ea libertate fuissent scandalizati audientes amici. Conuersus itaq; ad Iob, ita eum velut exostulando alloqui cœpit: 4 Tu quidem, ô Iob, iam ante cum amicis tuis loquens, ausus es in disputationem me prouocare, dicens: Loquere, & respondebo tibi: aut certe loquar, & tu responde mihi. Item: Disputare cum deo cupio. Aliq; plura huiusmodi secundum exteriorem faciem nimis liberè protulisti. Nunc igitur, si confidis te posse mecum disputando contendere, age præpara te ad disputationem: surge & accinge lumbos tuos, quasi rem magnam & arduum opus aggressurus, vt facere solent ii qui ad itinera vel opera qualibet difficilia se parant. 5 Ego enim ad declarandam excellentiam magnitudinis meæ (cui tu si non animo malo, tamen verbis minus caute prolatis visus es non parum derogare) ecce interrogabo te de multis meis operibus, & de rationibus

3 Quis est iste inuoluit sermonibus imperitis?

4 Accinge sic ut uir lumbos tuos:

5 Interrogabo te, & responde mihi.

tionibus singulorum: tu, si poteris, mihi responde interroganti de singulis. Et si quidem omnium operum meorum istorum quæ in mundo sensibus obiciuntur, potueris mihi plenam reddere rationem, tum forsitan habebis idoneus ad disputandum mecum de occultis iudiciis meis, de quibus in disputationem me prouocare voluisti. Si verò nō valueris, vt certè non valebis, ad interrogationes meas, imò ne ad vnā quidem ex tam multis quas proponam, de sensibilibus & corporalibus operibus meis, sufficienter respondere, fateri debebis, multo minus idoneum te esse ad disceptandum mecum de occultis meis iudiciis. 6 Primum igitur à te interrogo, vbi tum eras tu, cum ego ponerem fundamenta terræ, quum ego terram firmarem super aquas & fundamentum firmamq; collocarem super stabilitatem suā, vt non inclinari possit in sæculum sæculi: vel quando terram ipsam posui in infimo loco respectu totius mundialis machinæ, vtpote omnium elementorum grauissimum, nouissimum, & prorsus immobile, quasi pro fundamento & centro totius machinæ mundialis. 7 Responde audacter & expone hæc mihi interroganti, si confidas tantam habere te intelligentiam, vt sufficientem te reputes ad disputandum mecum. Si nondum tunc subsistebas in rerum natura, cum ego tanta opera conderem: tu quis es homuncio vilis, ab heri & nudiuertius natus, qui mecum audeas disputare? 8 Dic item mihi, si nosti: quum terra fundaretur in principio, quis mensuras eius certas & determinatas secundum longitudinē, latitudinē, & profunditatem posuit: tu ne, an ego, aut alius quispiam? videlicet vt ipsa tantæ esset longitudinis & non amplioris, tantæ latitudinis & non amplioris, tantæ profunditatis & non vltioris. 9 Vel quis super ipsam terram lineam normam siue regulam extendit, vt secundum debitam rectitudinem & proportionem fabricaretur in omni dimensione sua, ad eum modum quo artifices

6 Vbi eras, quando ponebam fundamenta terræ?

7 Indica mihi, si habes intelligentiam.

8 Quis posuit mensuras eius, si nosti,

9 vel quis tendit super eam lineam?

tifices cementarii, in componendis suis ædificiis, linea & norma dirigente operis rectitudinem & proportionem vtuntur, ne qua partium ædificii ab ordine debito excedat. 10 Enarra item mihi, quod sit fundamentum solidum super quo bases terræ fundatæ sunt: id est, quomodo aut super quo sit in sua firmitate stabilis collocata: quæ admodum in ædificio quolibet stabili, quod ad longiorem durationem extruitur, necesse est bases siue columnas subiici ædificio, easq; fundamento alicui stabili desuper initi, quod pondus vniuersum ædificii sustentet. 11 Aut quis lapidem angularem in fundamento collocauit, quemadmodum in fundamento ædificiorum solet lapis poni angularis, qui diuersos ædificii parietes in vnum coniungat & contineat? Vidisti (inquam) tu sic fundari terram, ad eum modum quo vides construi à fundamentis ædificium quodlibet ab artificibus, vt possis mihi explicare, & quis artifex ille fuerit qui terram fundauit, et quomodo in sua ædificatione processerit, vt de his interroganti mihi possis reddere rationem: quemadmodum potest homo explicare rationem & ordinem operis eius, quod ipso spectante à fundamentis est ædificatum? 12 Vbi (inquam) tunc eras, aut quis tunc artifex terram fundabat in principio creationis rerum, quando me simul & concorder quasi vno concentu laudabant & magnificabant astra matutina. Stellæ videlicet firmamenti omnes, in limpидitate & claritate sua mirabili, statim post formationem suam, quasi primo mane surgentes, ac gloriã opificis sui in se clarissime demonstrantes. Illa etiam astra spiritualia, angelici spiritus omnes ex naturæ suæ nobilitate, id est, intellectus claritate & affectus puritate, purissimis clarissimisque stellis merito adsimilandi (qui iam tum cum cælo empyreo, recenter & quasi primo diluculo mundi, conditi fuerant) omnes simul in nobilitate naturæ suæ me collaudabant. 13 Quando peculiari lau-

10 Super quo bases illius solidatæ sunt?

11 Aut quis demisit lapidem angularem eius?

12 Cū me laudarent simul astra matutina,

dis genere, cum inenarrabili gaudio, mihi iubilabant vniuersi exercitus angelorum bonorum: qui post eiectionem reproborum, vt filii Dei æterni, in gratia & gloria meruerunt confirmari. Peculiarissime etiam illi supremorum ordinum angeli, vt Cherubin & Seraphin, qui ob singularissimam familiaritatem & vicinitatem cum Deo præ cæteris inferiorum ordinum, peculiariori ratione dici possunt filii Dei: quanquam alioqui generali & verissima appellatione, omnes omnium ordinum angeli, in gratia æque confirmari & gloria, filii dei & domestici debeant nominari. 14 Enarra item mihi, si potes, quis alius præter me, elementum maris impetuosissimum suis ostiis conclusit, suisq; terminis coercuit: quando in maxima aquarum abundantia, si paul & impetu maximo, subito de nihilo produit, de abyssu infinitæ omnipotentiæ atq; fecunditatis meæ, quasi de vulua siue ytero: ad eum modum, quo ex ytero prodit recenter natus infantulus.

15 Quando statim post creationem ipsius elementi, ex ascendētib; inde vaporibus, nubes componebam, quibus elementū ipsum quasi vestimento quodam operiebam: & quando nebulosa caligine leuiter super ipsum eleuata, quasi fasciis quibusdam ipsum obuoluebam, ad eum modum quo mater natum recenter infantulum statim vestimento operit, & fasciis infantilibus inuoluit. Quando etiam tenebris, quæ erant super faciem abyssi antequam crearentur lux & luminaria, quasi caligine quadam obuoluebam et operiebam mare, velut infantilibus quibusdam fasciis. 16 Tertia insuper die distinctionis rerum, quando aquas prius totum terræ circulum ex naturali sua dispositione ambientes, congregari iussi in locum vnum vt appareret arida, circūdedi tunc & circūsepsi illud certis terminis, quos eidem constitui, prohibens ne vltra præfixos illos terminos siue limites trāsirent aque maris, ad operiendum partes terræ habitabiles, quas

13 et iubilatēs oēs filii Dei.

14 Quis conclusit ostiis mare, quādo erūpebat quasi de vulua procedens?

15 Cū ponerē nubē vestimētū eius, & caligine illud quasi pannis infantie obuoluerem.

16 Circūdedi illud terminis meis,

*Et posui ue
ste & ostia:*

*18 & dixi: us
que huc ue
nies, & non
procedes an
plius,*

*19 & hic cō
fringes tumē
tes fluctus tu
os.*

quas alio qui facillime operirent, si non meo præcep
pto intra præfixos sibi terminos tenerentur constri
ctæ. 17 Et quomodo magna diligentia includū
tur sæua animalia & custodiuntur, ostiis, seris, vecti
bus atq; repagulis: sic elementum istud sæuissimum,
maxime post exclusionem à loco suo natiuo, multa
diligentia ego coercitum & quasi captiuum teneo,
veluti ferreis quibusdam ostiis & vectibus atq; re
pagulis, ne vllum sit periculum ab eo inhabitanti
bus super terram: nisi vbi mihi visum fuerit, exigen
tibus peccatis hominum, vel alia de causa, aliquan
do aperire ostia aut vectes amouere. 18 Et quo
modo dominus seruo præscribit viam certam quam
egredi eum nolit, certumq; terminum quem transire
eum nolit: sic ego mari præscripsi viam, & certos ter
minos designaui, vt ex meo præcepto siue ordinatio
ne possit & debeat suis temporibus hucusq; id est,
ad certos & definitos terminos, pertingere, vbi nihil
nocumenti inferat terræ habitabili & terræ nascenti
bus: vltra verò pertransire, ad incommodandum ho
minibus & terræ nascentibus, nequaquam possit.

19 Cogiturq; ex mea voluntate & ordinatione, in
tra semetipsum & sibi constitutos limites, superbos
& quantumuis intumescens fluctus suos cōfringe
re: adeo vt quamuis interdum altissimis & superbis
simis fluctuum elationibus mare ipsum terræ vniuer
sæ minitetur interitum & oppressionem, vt videat
tur fluctibus suis iam iam terram habitabilem operi
turum, mea tamen virtute prohibente non possit
quod minabatur efficere, sed cogitur in seipso aut ad
præfixos sibi aggeres fluctus illos confringere. Qua
quidem in re mihi placet admirabilem meæ potens
tæ virtutem hominibus ad oculum quam patentis
sime demonstrare: vt ex mirabilibus quas cernunt
maris elationibus, mirabilem discant esse in altis do
minum, cuius solius virtute & iussione potentes ille
maris elationes, quæ toti terræ minari videntur op
pressionem, ita subito & facile in seipsis confringun
tur

tur & conquiescunt, vt nihil valeant neq; vicinis ter
ris inferre nocumēti. 20 Nunquid tu postquam
ortus siue natus fuisses, præcepisti diluculo sic vt tuo
imperio & nutu surgat diluculum? aut nunquid tu
auroræ locum suum assignasti, vt sciat quibus anni
partibus, vbi & quibus cœli locis debeat apparere?
quemadmodum facio ego, cuius præcepto suo tem
pore per singulos dies primum diluculum surgit, &
aurora suo tempore apparet, nunc citius nunc tar
dius, iuxta diuersas anni partes & iuxta varietatem
signorum per quæ sol graditur: quorum quædam
sunt velocioris ascensionis, alia tardioris.

21 Nunquid tantę potestatis es tu, vt extremas ter
rę partes eiusq; quatuor angulos in manibus teneas,
ad concutiendum siue complodendum eas cum vo
lueris, ita vt etiam impios homines vita ipsa indiga
nos, pro tua voluntate possis ex ea excutere siue per
dere: ad similitudinem hominis qui vestimenti alio
cuius extremas oras siue angulos in manibus suis te
nens atq; conquassans, pulueres & sordes qui in eo
hærent excutit? Certum est, quod meæ sint hæc pote
statis, non tuæ. Ego enim in manu mea habeo fines
terræ, & extrema eius cōquasso commoueo atq; con
turbo, cum voluero: vel terremotum faciendo, vel
diluuium inducendo orbi, vel incendium superfun
dendo, vel alia qualibet plaga insolita orbem ferien
do: quibus modis homines peccatores ego, quasi si
ne omni negocio, excutio & eiicio de terra: ista viuē
tium: quam meam potestatem atq; in impios seueris
tatem, & in præteritis generationibus aliquando
ostendi, vtpote in diluuio generali & in incendio
Sodomæ, aliasq; item in futuris generationibus ostē
dam. 22 Quod vbi cōtigerit, mirabili immuta
tione restituetur tunc siue conuertetur signaculum
dei, vt lutum: homo, inquam, qui secundum animam
rationalem diuinam in se gerit imaginem, superue
niente tali dei vltione, cōuertetur in lutum terræ, vn
de secundum corpus alteram sui portionem forma
tus

*20 Nunquid
post ortū tuū
præcepisti de
luculo, et ostē
disti auroræ
locum suum?*

*21 Et tenuisti
concutiēs ex
trema terræ,
& excussisti
impiose ex ea?*

*22 Restitue
tur ut lutum,
signaculum:*

23 *Stabit sicut uestimentum.*

24 *Auferetur ab impiis lux sua, & brachium excelsum confringetur.*

26 *Nūquid ingressus es profundū maris, & in nouissimis abyssi deambulasti?*

tus fuerat. Ipsa quoque temporalis securitas & foelicitas, in qua se confirmatos existimabant impii, & quasi signaculo quodam obsignatos, tunc apparente iudicio Dei subito conuertetur in nihilum, & prorsus auferetur ab eis. 23 Et quemadmodum uestimentum consistere per semetipsum non potest in sua rectitudine, extensione & proportione, nisi quādiu sustentatur ab ipso qui eo uestitur: ubi verò id exuerit, mox statum situmque suum quem videbatur habere perdit, & in terram concidit: sic impius qui stare videbatur donec manu Dei benigna sustentaretur, eadem se subtrahente collabatur in puluerem, per corporis mortem. Sicut item uestimentum stabit vel perdurabit ad tempus exiguum, postmodum verò vetustate consumetur & comedetur à tineis: sic impii ad tempus viuere videbuntur, postmodum verò in corruptionem vertentur & putredinem, à peccati pessima tinea consumendi, & perden- di in damnationem sempiternam,

24 Tunc (inquam) subito apparente iudicio vultionis, auferetur ab impiis vita ista praesens morte commutanda: item & prosperitas omnis temporalis, in aeternam commutanda miseriam. 25 Nichilque in illo die prodesse valebit quaelibet potentia saeculi huius, quando brachia quantumuis excelsa & gloriosa confringentur, quando robur omne creaturae quantumlibet in hoc tempore visum fuerit egregium, superabitur, conculcabitur, & prorsus ad nihilum redigetur per superexcellens brachii mei fortitudinem, quod potentissimos etiam potest de sedibus suis eiicere, & humiles cum voluerit exaltare. 26 Nunquid tu aliquando ingressus es profundum maris, & in extremis profunditatibus eius deambulasti? quemadmodum ego profundissima maria ad fundum usque nouissimum penetraui, & latissima vastissimaque maria quasi terram ipsam perambulo: aequale habens, sicut in omni terrae latitudine,

tudine, sic & in omni maris profunditate imperium: aequale omnibus praesens, essentia, praesentia, & potentia mea: aequale adimplens omnia, sicut terram, ita & maria. 27 Neque tibi patent portae mortis siue inferni, ut per eas possis inducere & educere quos volueris: quemadmodum mihi portae illae patent, ut Domino suo & potestatem habenti super locum illum punitionis impiorum: ita ut pro mea voluntate illic possim includere impios, & rursus de limbo purgationisque loco educere pios, quemadmodum portae carceris praefecto siue iudici patent, ut possit sua autoritate per eas intrudere in carcerem noxios, & quos dimittendos iudicauerit libere educere.

28 Neque tu illa tenebrosa & horrida ostia tenebrosi illius & teterrimi carceris infernalis vidisti vnquam, aut nosti vbinam sita sint, aut quomodo sit per ea exitus vel introitus, quemadmodum ego optime noui. 29 Sed quid opus est de illis inferis loqui? Nec ipsam quidem quam inhabitas & de qua formatus es, terram, satis nosti, quantae sit longitudinis vel latitudinis. Non enim poteris tu vno simul intuitu contemplari vniuersam terrae latitudinem, quemadmodum ego vno simul aspectu simplici illam comprehendo: neque etiam per intellectum certa & perfecta cognitione assequi tu vales, quantae sit ipsa tota latitudinis. 30 Adhuc, si confidis te nosse omnia, ut mecum sufficias disputare & de singulis interroganti mihi reddere rationem, indica mihi, vbinam sit locus determinatus & praecisus habitationis ipsius lucis: et quis ex aduerso sit determinatus atque praecisus locus tenebrarum, vbi abinuicem diuiduntur lux et tenebrae: 31 ut sic vnunquodque possis reducere ad suos determinatos limites, et vnicuique sic praecise suum assignare habitationis locum, et intelligas exacte singulas semitas vel singulos angulos habitationis eius, tam lucis quam tenebrarum. Quemadmodum norunt homines

27 *Nūquid aperiunt tibi portae mortis,*

28 *Set ostia tenebrosa vidisti?*

29 *Nunquid considerasti latitudinem terrae?*

30 *Indica mihi, si nosti omnia, in qua uia lux habitet, & tenebrarum quis locus sit,*

31 *ut ducas unumquodque ad terminos suos, & intelligas semitas domus eius.*

homines ea quæ sibi familiaria sunt exacte distinguere, & singulis suos terminos locaque determinata assignare, dicentes: Hæc huius est domus, illa illius: hæc est huius possessio vel prædium, illa illius: vide an sic possis mihi determinatam & præcisam inuenire & assignare distinctionem inter lucem & tenebras, ut sic probetur perfectio scientiæ tuæ. Si enim in luce & tenebris, quæ quotidie sub oculis tuis versantur, id nequeas præstare, multo minus in aliis multis occultioribus id poteris, quæ latent aspectum tuum, vel non ita familiariter se quotidie tibi offerunt.

32 Sciebas tunc quod nasciturus esses, & numerum dierum tuorum noueras?

32 Dimissis interim aliis, de teipso te interrogabo sermonem. Cum ego lucem & tenebras abinuicem distinguerem, & cætera omnia de quibus te supra interrogavi formarem, sciebas tu tum temporis vel hoc ipsum quod aliquando nasciturus esses, aut quot esses annis super terram victurus tum scire poteras? Quod si certum est, nihil horum de teipso tunc scire te potuisse, cum nondum subsisteres in rerum natura: quomodo præsumere posses, te illa scire occulta, quæ tunc ego antequam tu natus esses sine te operabar? Aut quomodo mecum inire disputationem audeas, qui tunc cum ego tam mira facerem, neque hoc ipsum scire poteras, an aliquando esses nasciturus?

33 Nūquid ingressus es thesauros niuis, aut thesauros grandinis aspexisti,

33 Nosti tu, unde ego tantam cum uolero per singulos annos habeam niuium atque grandinum copiam, quibus uniuersam terræ superficiem longe lateque operio, & quibus pro libito uter quoties uolero. An forte aliquando ingressus es thesauros occultos vel subterranea penaria, in quibus huiusmodi niuium grandinumque abundantiam habeam repositam ac semper ad manum paratam, ad eum modum quo solent homines illarum rerum quibus frequenter indigent atque utuntur magnam habere apud se copiam, in penariis & solariis conseruatam?

34 quæ præparauit in tempore hostis & in die pugne & belli?

34 Ascendisti tu aliquando ad ista mea solaria, aut in penaria descendisti, aut thesauros istos aspexisti niuium & grandinum, quæ ego semper habeo ad manum

manum quasi præparata, quoties eis uti uolero, maxime in diem hostis, in tempus pugne & belli: quando mihi placuerit in hostes meos per huiusmodi exercere ultionem, vel iræ meæ demonstrare terrorē.

Veluti cum iactis desuper grandinum globis magni ponderis, hostes meos interficio, vel perterrefactos in fugam conuerto: aut cum terrenascentia per grandinis uehementioris impetum deuasto, intermixto nonnunquam grandini fulgure comburente: aut cum superabundans nimium copia, post subitam aquarum resolutionem magnis damnis afficit homines, tam in domibus quam in agris: aut cum nix in tempestiua vel nimium diuturna, terram sterilem reddit: aut quum ob niuis abundantiam & diuturnitatem, sæua animalia fame afflictæ in ciuitates aut uillas erumpunt, damnaque hominibus multa in pecoribus inferunt: aliisque huiusmodi variis modis, iram meam & terrorem aduersum homines peccatores ostento.

35 Indica etiam mihi, si omnia nosse te existimes, per quã uiam, per quos sulcos, aut per quos canales, diuidatur dispergatur vel dispertitur lux ipsa super terram: item & æstus qui à cælestibus corporibus in inferiora uenit, per quas uias & sulcos deriuetur, & quasi transfundatur ad infima terræ: in tali quidem distributione & diuersitate ordinata, ut in terris quibusdam plurimum lucis atque æstus, in aliis uero minimum, aut ferè nihil, in aliis uero mediocri mensura, sentiatur.

36 Quis præterea, tu ne an ego, pluuiis illis quæ maxima celeritate uelocissimoque cursu, quasi præcipites feruntur in terram, suum illum impetuofum fluxum dedit: & quando simul auditur uox tonitruu terribiliter sonantis in auribus mortalium, quis uiam dat uoci huic terribili, ut ex tam longinqua regione aëris, per tantam distantiam, ad aures usque hominum, tanta cum efficaciam suæ operationis, perueniat?

35 Per quã uiam spargitur lux, diuiditur æstus super terram?

36 Quis dedit uehementissimo hymbri cursum, et uiam sonantis tonitruu?

37 Quis inquam (nisi ego) in tanta abundantia & impetu è nubibus facit hymbrem decidere,

37 Ut plueret super terram?

*ram absq; ho
mine, in deser
to, ubi nullus
mortaliū cō
moratur.*

*38 Ut imple
ret inuitam et
desolatam et
produceret
herbas uiren
tes?*

*39 Quis est
pluuiæ pa
ter?*

*40 uel quis
gemit stillas
roris?*

ut non solum ad agros prata & hortos, quæ coluntur ab hominibus, pluuia perueniat, verumetiam ad loca inculta & ab hominibus minime habitata: ad loca videlicet deserta & inaccessa, ubi videri nō possit deus pluuiam suam mittens, ab aliquo homine adiutus, quum illic nemo hominum commoretur, qui terram illam colat, vel aliquo artificio irriget. 38 Adeo, inquam, vehementem & copiosam pluuiam, ut ab ea impleatur & copiose admodum irrigetur terra prorsus inuita hominibus, & ab eisdem desolata, quam nec inhabitant nec pertransendo calcant homines: nimirum prorsus eis incognita & inusitata: ut etiam illa terra per pluuiam fecundata, herbas diuersas, partim ad terræ ornamentum, partim ad pastum animalium syluestrium in ea commorantium, producat. Qua in re, supereffluentem liberalitatem bonitatis meę et diuitiarum mearum superabundantiam patenter demonstro, in eo quod non solum terras ab hominibus habitatas pluuiis meis impleo & irrigo, verumetiam locis desertis & quæ hominibus non sunt in usu aliquo eas nihilominus superinfundo: ut quasi prodigium diuitiarum mearum videar, quia illic ubi minime opus videtur & nullus usus, meas diuitias prodigam, & quasi sine delectu expendam.

39 Quis alius, præter me, author est & causa efficiens prima atque præcipua earum omnium impressionum atq; immutationum quæ generantur in aëre? Quis, inquam, alius præter me pluuiam posset efficere? quam ego ex vaporibus sursum eleuatis in media aëris portione facio generari, per virtutem superabundantis illic frigoris.

40 Et quis præter me suauem posset rorem efficere, ac per stillulas modicas leniter terris herbisq; superfundere vel potius superaspergere, quem ego verno potissimum tempore, ex vaporibus paucioribus &

bus & rarioribus aliquantulum a terra subleuatis, in infima aëris regione, per superueniens nocturnum frigus, non excellens sed temperatum, facio generari, ac deinde per stillulas modicas paulatim leniterq; decidere, quasi ad ablactandum terranascensia, quæ eo tempore quasi in infantia quadam & teneritudine molliori consistunt, leniori q; tali egent nutrimento. 41

Quis alius præter me, de suæ virtutis efficientia siue fecunditate, quasi de quodam utero, producit glaciem, quæ ex aqua mirabili modo concrescit? & quis gelu quod desuper ex aëre & ex influentia celestium syderum producitur super terram, format, nisi ego? Ego enim sum, qui & grandinem facio, & pruina, quæ per congelationem ambæ fiunt, ex superexcellenti frigore: prior quidem, in altiori aëris portione, ex crassiore & copiosiore materia: posterior verò, in inferiori aëris regione vicinior ad terram, ex materia pauciori & rariori. Et generaliter, quodcunque gelu & glacies quælibet, ex aquarum quarumlibet concretione, non nisi ex meæ virtutis efficientia procedit. 42

Videlicet, me volente, ministerio acerbi frigoris & constellationum celestium ad effectum huiusmodi disponentium, aquæ ex natura sua maxime molles & fluidæ, concrescunt congelantur & indurantur, vsque ad lapidum duriciem, ita ut ipsis quoque lapidibus durior illa ex aquis congelata substantia appareat.

43 Neque solum ubi aquarum paucitas est vel angustia, huiusmodi fieri potest congelatio, verumetiam illic ubi est latitudo & profunditas maxima, ita ut etiam lata admodum flumina & profunda, quasi quædam maria, secundum totam suam superficiem siue latitudinem eo modo congelentur atq; constringantur, ut quasi lapis vnus aut paucimentum lapideū vno lapide stratū videatur. Idq; in rari-

*41 De cuius
utero egres
sa est glacies,
& gelu de
cælo quis ge
nuit?*

*42 In simili
tudinem lapè
dis aquæ dur
rantur,*

*43 & super
ficies abyssi
cōstringitur.*

ELUCIDATIO

44 Nunquid
coniungere ua-
lebis micantes
stellas, plia-
des?

ta nonnunquam duricie & soliditate, ut per eam sic
cut per stratam lapidibus viam publicam, transire
possint homines & iumenta, & plaustra quamlibet
gravi onusta pondere. 44 Ista quidem tanta et
tam stupenda in inferioribus istis, ego & solus ego
operor. neque tu vel alius quisquam preter me ista po-
test efficere. Quod si ista tibi nondum sufficiant, in-
terrogabo te & de ceteris admirandis operibus me-
is, quae in supernis operor, si forte in illis te mihi pu-
tes aequalem. Interrogabo itaque a te, num stellas il-
las septem pulchro lumine micantes, quas plia-
des nominant atque vergilias (eod quod verno oriantur
tempore in tauri capite, & navigationis bonae pra-
bent initia) poteris tu coniungere sic adiuicem,
quemadmodum ego illas coniunxi cum eas forma-
rem ab initio: aut efficere poteris, ut sibi inuicem
sint viciniore propiusque accedant adiuicem, quam
ego eas coniunxi: aut alium situm tu eis dare pote-
ris, quam disposui eis ab initio? 45 Aut pote-

45 aut gyrum
arcturi pote-
ris dissipare?

ris tu dissipare siue destruere gyrum constellationis
illius, quae circa arcticum siue septentrionalem po-
lum vertitur, & ab eo arcturus nominatur, nostro
semper patens aspectui. Poteris tu efficere, ut con-
stellatio illa arcturi non ultra circumgyretur per ar-
cticum polum? aut poteris efficere, ut stellae illae se-
ptem ab inuicem diuidantur, aliumque obtineant situ-
vel ordinem, quam a me acceperunt a principio?

46 Nunquid
producis lu-
ciferum in tem-
pore suo?

46 Tu ne ille es, cuius ordinatione & prouis-
dencia stella illa matutina solis praenuntia, a clarita-
te proprii luminis qua inter caeteras stellas pulchri-
us refulget, item et a solis claritate quam praecurren-
do nuntiat, lucifer appellata, suum in ortu tempus ob-
seruat? 47 Aut tu ille es, qui stellam vesperti-

47 & vespere
rum super fi-
nes terrae co-
surgere fa-
cis?

nam occasus solis praenuntiam, hesperum siue vespe-
rum dictam, consurgere siue oriri facis super pla-
gam occidentalem, qui ut finis consideratur longi-
tudinis terrae, quae ab oriente incipit & in occiden-
te terminatur? Sicut enim lucifer apparet in oriente
iuxta

iuxta solem iam iam oriturum, ita oritur hesperus si-
ue vesperus in occidente, iuxta solem mox occasu-
rum. 48 Deinde, quantum ad caeteras stellas at-
tinet, siue erraticas siue fixas, nunquid nosti tu ordi-
nem illum quem adiuicem astra ista seruant in coe-
lis? & nunquid rationem eorum exactam possis tu
assignare siue explicare super terram, quo videlicet
ordine adiuicem sita sunt illa astra in diuersis orbi-
bus, & quibus motibus ferantur, & quibus coniu-
gantur aut opponantur coniunctionibus aut oppo-
sitionibus, vel quae sit diuersorum astrorum adiu-
cem in influendo & operando conuenientia aut dis-
conuenientia. 49 Nunquid sicut ego tonitruo-
rum voces edo in nubibus, & cum tonitruis vel post
tonitrua pluias copiosas & vehementes, sic etiam
tu poteris in nebula vel in nubibus eleuare vocem,
ut ibi tones mecum voce horribili: ita post editam
tonitruum vocem, erumpentes pluuiae in impetu suo
tibi obuiam procedant, teque praemultitudine & im-
petus vehementia totum operiant? 50 Nun-
quid auctoritatem tu habes et potestatem super ful-
gura, ut mittere ea possis quocumque volueris, & illa
tibi obediant: sicut ego potestatem habeo fulmina
edere, quoties & ubicumque voluero, & quo voluero
mittere, ad ostensionem irae & executionem vindi-
ctae meae: ipsaeque obedientissime mihi subiiciuntur, il-
luc recta & sine mora proficiscentia, quo a me fue-
rint emissa, quemadmodum pergunt sagitta eo quo di-
rigitur a sagittante? 51 Et quemadmodum ser-
uus emissus a domino, post fideliter peractum opus
ad quod fuerat emissus, reuertitur ad dominum, par-
tim ad renuntiandum quid egerit, partim ad offeren-
dum nouum obsequium: sic (ut humanum aliquid
dicam) fulmina a me eiacula, postquam perfece-
rint effectum ad quem emissa fuerant, quasi re bene
gesta, desinunt ultra id quod sibi constitutum est
quicquam agere, & quasi ad dominum reuertuntur
nuntiare quid egerint, & noua offerre obsequia: ut
si quid

48 Nunquid
nostis ordinem
caeli, & po-
tes rationem
eius in terra?

49 Nunquid
elcuabis in ne-
bula uocem tu-
am, & impe-
tus aquarum
operiet te?

50 Nunquid
mittere fulgu-
ra, & ibunt,

51 & reuer-
tentia dicent
tibi, assumptae

52 Quis potest
fuit in visceribus
hominis sapientiam?

53 uel quis dedit
gallo intelligentiam?

54 Quis enarrabit
caelorum rationem?

55 Et concentus
caeli quis dormire
faciet?

si quid amplius alibi sit peragendum, una opera perficiant. 52 Quis praeter me alius, in intimis viribus hominis posuit sapientiam & intelligentiam, talem creans hominem secundum animam intus inhabitantem, & secundum vires eius intimas, quibus dei in se gerit imaginem, ut capax sit sapientiae & intelligentiae rerum tam diuinarum quam humanarum? 53 Et quis alius volucris gallo indidit hanc naturalem intelligentiam siue aestimationem imaginationemque phantasticam, ut sic noctis tempora obseruare possit atque distinguere suae vocis cantu, perinde quasi horologium aliquod in capite gerat, aut ante oculos cernat horarum iudicem? Tamen enim exacte obseruat & cantu suo distinguit noctis horas, naturali quadam industria & impressione imaginaria, ut vix homo ipsum possit hac in re imitari, per omnem quam gerit nocturnam sollicitudinem. 54 Quis alius, praeter me, perfecte cognouit aut enarrare poterit omnem rationem & ordinem caelorum, ut omnium eorum quae in caelestibus orbibus vel astris sunt vel gerantur possit reddere exactam rationem? cuius videlicet sunt naturae, cuius efficientiae siue influxus in haec inferiora, quomodo difformiter & tamen regulariter orbis & astra moueantur, & alia huiusmodi infinita, quae in caelestibus considerantur mirabilia, quorum omnium solus ego exactam noui & reddere possum rationem. 55 Et illum caeli suavissimum concentum dulcissimamque harmoniam, id est, ordinatissimam consonantiam siue concordiam, quae ex aerea ordinatione inuenitur in caelo, in tanta tamen orbium & astrorum multitudine atque varietate, quis poterit impedire, efficereque ut consonantia illa interturbetur, ac pro ea introducatur male conueniens dissonantia siue discordia? Aut illum suavissimum concentum consonantemque laudationem ciuium omnium caelestium, nocte ac die iubilantium gloriae

gloriae meae, quis poterit prohibere vel interturbare? 56 Qui quidem caeli concentus ab exordio mundi sic perdurat, quando terra formabatur simul cum caelo, quando in ea de abundantia diuinae fecunditatis puluis effundebatur infinitus, quasi atomorum infinita congeries, unde terra compereretur: & quando ex pulueribus minutissimis crassiores glebae, per humiditatem quandam & viscositatem, compingebantur. Quemadmodum autem haecenus de multis operibus meis, quae sursum atque deorsum operor in excellentia virtutis meae, te interrogavi, cum non possis vel ad unum ex omnibus respondere, ita volo dehinc peculiariter de variis animalium speciebus tecum disputare, earumque varias condiciones quas illis naturaliter indidi, proponere: ut etiam in his, meae potentiae sapientiae & bonitatis videas argumenta, & profundior tibi insculpatur meae superexcellae & incomparabilis maiestatis reuerentia.

57 Et primum quidem interrogatum te velim de leena, quando catulos generauit, nunquid tu ille es, qui leena ipsi praedam capis, aut qui praedam illi paras quam capiat, tantam utique ut sufficiat tam ipsi quam ipsius catulis, ut animam eorum adimpleas eorumque appetitui satisfacias?

58 quando adhuc in antris catuli delitescunt, nondum valentes egredi per aetatis impotentiam, quando incipiunt iam praeparare se ad rapinam, incipientes ab insidiis quas struunt animalibus minoribus, in specubus suis delitescunt, ut si quod forte innocentius animalculum videant praeterire, mox irruant & rapiant in antrum suum, cum nondum audent palam ad apertam venationem egredi. Non enim tu ille es, a quo sic leena cum catulis suis enutritur, sed ego ipse sum, ad quem catuli leonum rugiunt ut rapiant, & quarant a me escam sibi, sicut

II 4 & a me

56 Quando facta
dabatur puluis
in terra,
& glebae compingebantur.

57 Nunquid es
ples leenae
praedae, et animam
catulorum eius implebis,

58 quando cubant
in antris,
et in specubus
insidiantur?

& à me omnia expectant, ut dem illis escam in tempore oportuno. Ego (inquam) qui passerulis & aliis minutis volatilibus prouideo modica & pauca granula, quibus enutrientur, qui bobus & equis prouideo herbam terræ, & hominibus frumenta, quæ comedant, idem ego leonibus eorumque carulis iuxta suæ naturæ desiderium, de cibo lautiori & copiosiori sufficienter prouideo, præparans eis prædam in dies singulos, ad sustentationem sui suorumque foetuum sufficientem: sic unicuique animalium speciei multum aut parum, delicatiora vel rudiora, iuxta naturæ propriæ conditionem, prouidens.

59 Quis præparat coruo escam suam, quando pulli eius clamant ad deum, 60 uagantes, eò quòd non habeant cibos.

59 Quis item alius, præter me, coruo post editos ex ouis pullos cibum præbet, quo tam se quam suos pullos enutriet: quando pulli ipsi famelici crocitate sua & voce lamentabili defectumque sonante, iuxta significationem eius speciei, clamant pro cibo, quasi ad deum, qui solus est nutritor omnium, sicut bestiarum gressibilium, ita & auium volatilium: 60 vaganturque pulli è nido huc illucque circumspicientes, sicubi escam viderint idoneam, eò quòd famelici cibum expectent. Quis, inquam, coruo sic famelicam in nido habenti familiam, pro se & sua familia cibum prouidet competentem & sufficientem, (nec enim quibuslibet vescuntur corui, nec modicis sunt contenti, ut aliæ pleræque aues mansuetiores) nisi ego, qui do escam omni carni, etiam pullis coruorum me inuocantibus, siue ad me clamantibus: qui pullos ipsos, etiam si à parentibus derelinquantur velut alieni, aut expellantur, non tamen derelinquo, sed pascos eos sollicitè congruis mediis, donec adolecant. Nunquid ad ista tu sufficies, qui egrè tibi ipsi cibum inuenire potes: ut te audeas aduersum me còtra opponere, & quasi ex æquo mecum disputatione contendere?

XXXIX.

XXXIX. CAPITIS

ELUCIDATIO.

Nunquid nosti tu, sicut ego, determinatum tempus quo pariunt ibices siue capræ syluestres, quæ in petris & rupibus commorantur (unde & rupicæ præ sunt dictæ) habitantes in abruptis petrarum, in locis quæ sunt hominibus cæterisque etiam animalibus inaccessibleia, eademque loca mirabili celeritate & agilitate naturali perambulantes, quemadmodum cætera animalia planam terram inhabitant & perambulant? 2 Aut nunquid obseruasti tu ceruas in solitudinibus parturientes, ut eas à partu suo feliciter expedias: quemadmodum facio ego, qui & ibicum in petris & ceruarum in syluis partus obseruo, parturientibusque adsum quasi obstetricis loco, ut à suo partu feliciter expediantur: cum alius illic adsit nemo, quo obstetricante foetus educatur de earum utero. 3 Nunquid potes tu exacte cognoscere tempus determinatum, quando parere debeant, ex supputatione mensium à conceptione, quemadmodum solent mulieres hac ratione numerandi prænocere tempus partus sui: aut scire tu poteris aliqua ratione tempus determinatum partus earum, quando singulæ sint pariturae, ut unicuique suo tempore assistas parturienti, partumque educas & excipias: quemadmodum ego singularum partus prænosco, & menses à conceptione foetus habeo numeratos, ut oportuna hora adsim parturientibus. 4 Mea prouidentia & benignitate, meque velut obstetricem agente, celeriter & faciliter illæ expediuntur à partu: non prolixos & longos valde habent in parturiendo labores, quales in mulieribus cernimus, sed facilliori longe opera absoluntur, dum hora oportuna ad foetum emittendum sese incuruant, quo facilius per vuluam prodire possit foetus: sicque non ita multa molestia à partu suo expediuntur.

II 3 Alio

CAP. XXXIX.

Nunquid nosti tempus partus ibicum in petris,

2 uel parturientes ceruas obseruasti?

3 Dinumerasti menses conceptus earum, & scisti tempus partus earum?

4 Incuruantur ad foetum.

¶ *¶ Parlunt,
¶ rugitus e-
mittunt.*

¶ *¶ Separatur
filii earū, &
pergūt ad pa-
stura:
¶ egrediūtur
¶ nō reuer-
tētur ad eas.*

¶ *¶ Quis dimi-
sit onagrū
liberū, et uin-
cula eius quis
soluit?*

¶ *¶ Cui dedi in
solitudine do-
mū, & taber-
nacula eius
in terra falsu-
ginis.*

5 Aliquem nihilominus in pariendo dolorem feri-
tiunt, propter quod præ dolore rugitum siue clamo-
rem aliquem vehementiorem emittunt, ipso maxi-
me partus articulo: sed et post partum nonnunquam
rugitum aliquem emittunt, quasi præ gaudio & læ-
titia, quod ab onere partus siue foeliciter expeditæ.
6 Postquam verò pepererint, non opus est ut per
annos multos apud matrem foetus permaneant &
alantur, sed post paucum tempus separantur foetus
à parentibus, eosq; deserentes sibiipsis propria quæ-
runt pascua, pergentes quo libuerit, & ubi pascua
commodiora repererint: 7 ita separantur post
menses paucos à parentibus, & non redeunt ultra
ad illos, nulla utuntur ultra consuetudine matrum:
cum filii hominum per annos multos apud matres
suas debeant permanere, multaq; diligentia & lon-
ga cura educari, priusquam sibi sufficiant. Sic ego
illarum foetus modico tempore, ad tantam corporis
perfectiōem, mea prouidentia noui perducere.

8 Enarra etiam mihi syluestris asini naturales
conditiones, nunquid à te forte illas acceperit? A
quo habent suam naturalem libertatem asini sylue-
stres, ut liberi sint & nullius subiecti imperio, nul-
lisq; vinculis aut loris stringantur: quemadmodum
asini domestici, illis tamen similes arctissima & vi-
lissima seruitute præmuntur? Vnde illis, plusquam
istis, hæc est libertas? An ab hominibus, qui forte il-
los quasi manumissos dimiserunt liberos abire in
deserta, & vincula eorum dissoluerunt?

9 Ego enim ille sum, non tu aut alijs quispiam
tui similis, qui suam eis habitationem naturalem de-
di in solitudine, illicq; eis in terra sterili & velut sal-
suginosa solis exusta ardoribus, mansionis suæ lo-
cum assignaui, ut non cogantur more domestico-
rum asinorum seruire hominibus: ego eos illic nasci
facio in desertis, ibidemq; pasco & enutrio.

10 Usque adeo autem gaudet sua hac libertate
te onagr

te onager, ut prorsus nollet suam conditionem com-
mutare cum asino quolibet domestico, quantumli-
bet benignum nacto dominum: imò prorsus con-
temnit, execratur & abhorret hominum conuenti-
cula, pluris faciens suam solitudinem & quam in
ea habet libertatem, quacunque conditione quæ si-
bi in ciuitatibus possit obtingere. 11 Nimirum
in solitudine agens, nullius domini premitur serui-
tio, non cogitur audire minaces & terribiles voces
gubernatorum, exigentium duras operas, neque il-
lorum verbera sustinere cogitur: quemadmodum
miseri domestici asini, durissima ferè quotidie &
verba & verbera, ferre coguntur, à dominis & ex-
actoribus operarum. 12 Et quum domesti-
cus asinus post laborem grauissimum, quantus ab
alio nullo iumentorum suæ quantitatis expectatur
vel exigitur, ad præsepe alligatus sepius esuriant, vel
ut minimum rudissimo & vilissimo pabulo conten-
tus esse cogatur, quòd neque olfacere alia iumenta
equi aut boues dignarentur, syluestris interim asin-
us nullius subiectus dominio, liberè vagando per
solitudinem, circumspicit montes pascuales, in qui-
bus foenum ad pastum suum copiosum videt.

13 sicq; circumspiciens, loca quælibet pulchro gra-
mine virentia perquirat, ut ubicunque voluerit eli-
gat sibi locum ad pascendum, in locis maxime viren-
tibus: carpitq; illic, & quasi merit propriis denti-
bus, de pleno aceruo, imò de virenti campo, quod
cunque & quantumcunque voluerit.

14 Qualis autem differentia iam enarrata est asini
syluestris à domestico, talis ferè considerari
potest animalis quantitate maioris, quòd à cornu
in naribus rhinoceros siue naricornis, aut à cornu
unico in fronte monoceros siue vnicornis, ap-
pellatur, à boue domestico: inter quæ alioqui se-
cundum quantitatem & figuram non est ita mag-
na differentia, ut quasi bos quidam syluestris rho-
noceros vel monoceros videatur. Istud enim syle-
uestre

10 *Contēte
multitudinē
ciuitatis,*

11 *clamorem
exactoris nō
audit.*

12 *Circumspic-
cit montes
pascuæ suæ,*

13 *et virentia
quæq; perque-
rit.*

14 *Nunquid
uolet rhino-
ceros seruis-
re tibi?*

85 aut morabitur ad praesepem tuum?
 86 Nūquid alligabis rhinocerotem ad arandum loro tuo, aut confringet glebas uallium post te?
 87 Nūquid fiducia habebis in magna fortitudine eius, et derelinques ei labores tuos?
 88 Nunquid credes illi, quoniam semetipsum reddat tibi, & aram tuam congreget?

uestre animal, nulla ratione humanae se patitur subiugare seruituti, ut seruiat homini in agriculturae officiiis, quemadmodum bos domesticus uel equus rusticus: 15 neque similiter alligari se patitur praesepi hominis, ut pro libito eius soluatur, quando uoluerit ad opus ipsum emittere, quemadmodum bobus fit aut equis ruralibus. 16 Nemo hominum sic rhinocerotem aut monocerotem poterit edomare, ut loris ullis aut freno aut chamo alligari possit, & compelli ad terram aratro profcindendam, uel ad occandum siue complanandum terram aratro profcissam, glebas maiores confringendo, & sulcos complanando, iuxta ducatum tuum: te uidelicet praecedente siue deducente, & illo subsequente, quemadmodum boues duce agricola arant terram & occant glebas eius. 17 Quamquam admodum fortis sit robore, ita ut etiam domesticum superet bouem (quemadmodum et syluestris asinus fortitudine superat domesticum) non tamen habent homines fiduciam in illius fortitudine, sic ut audeant ad opera sua cum compellere: neque credere ei audent uel committere uel imponere officia illa agriculturae, ad quae utuntur domesticis aliis iumentis. 18 Nemo illi tentabit imponere, ut terram aret & colat, aliaque quae ad agriculturam spectant perficiat, ut proferat terra segetes suas, & postquam fuerint in area collectae atque excussae, ut deinde in horrea uehat ad usum annum, quemadmodum faciunt boues: qui primum quidem terram praeparant arando, occando, sinum uehendo, aliisque oportunis mediis pro agricolarum uoluntate, ut apta sit seminationi: deinde autem post maturatas segetes, easdem demessas in arca trituran, et excussa grana colligunt, conuehuntque in horrea. Nihil sane horum, quisquam credet uel imponere tentabit illi syluestri rhinoceroti siue monoceroti, propter inedomabilem eius feritatem, per quam mori citius malint aut etiam perimere eos a quibus vexantur, quam istiusmodi hominibus

hominum obsequiis libera a natiuitate colla submittere. 19 Mirandae quoque sunt conditiones naturales struthionis, inter ceteras aues, quibus in operibus naturae est admirabilis. Pennas enim habet auis ista, similes pennis aliarum auium, suis alis ad celerem & excelsum uolatum utentium, cuiusmodi sunt herodius, id est, ciconia uel ardea, & accipiter: de quibus nihil est dubium, quin admodum celeres sint in uolando, pennatum suarum beneficio. Attamen quum similes habeat pennas, non similiter uolatu se potest eleuare in aere. Hoc enim peculiare habet auis ista, ut pennis suis ad uolatum uti non possit, sed tantum ad celeriore uolatum. 20 Hoc autem animal, quamquam ita magna sit quantitatis, ut quum se erexerit equum & equitem insidentem equo superet altitudine, mirae tamen est stoliditatis incogitantiae & obliuionis, etiam iis in rebus de quibus naturaliter reliquae aues & animalia cetera sollicitam curam gerunt, id est, in specie conseruatione & fortis excubatione atque educatione. Quum enim ceterae aues, quarum pulli ex ouis generantur, multo tempore ouis ipsis incubent, eaque calore suo foueant, donec primum in testa formetur pullus, ac deinde educatur in lucem: sola ista auis postquam oua pepererit, nihil agit aliud, de excubando uel fouendo, nihil nouit, sed in puluere tantum ea derelinquit uel arena. 21 Quod quum facit stolidi haec auis, quum sic sua oua quasi pro nihilo derelinquit in arena, nihilo maiorem pro ouo curam gerens, quam pro stercore, dic tu mihi, quis id quod superest perficit, ut ex ouo procedat pulchellus? quis oua illa sic derelicta a matre, calefacit, fouet, & matris loco incubat, tantisper donec formetur & egrediantur ex eis pulli? Tu ne is es qui haec facis, an potius ego, qui pro specie illa conseruanda suppleo animalis illius incogitantiam. 22 Tam est stupidum illud & obliuiosum animal, ut postquam oua pepererit & in arenam coniecerit

19 Pena struthionis, similis est pennis herodii & accipitris.

20 Quando derelinquit oua sua,

21 tu forsitan in puluere calefacies ea?

22 Obliuiscitur, quod pes concubet ea aut bestia agra conterat.

ELUCIDATIO

23 Duratur
ad filios suos,

24 quasi non
sint sui:

25 Frustra la-
borauit,

26 nullo ti-
more cogente.

27 Priuauit
enim eam de-
us sapien-
tia, nec dedit
illi intelligē-
tiam.

fecerit vel absconderit, nullam ultra sollicitudinē gerat pro illis, neque attendit quod pedibus transeuntium possint conculcari, aut quod bestiarum agri syluestresque ferē ea possint pertranseundo et perculcando conterere. 23 Nullo ducitur peculiari affectu erga foetus suos, nec illa mouetur affectus tenentidine siue mollicie, quam cetera animalia naturaliter inditam habent erga foetus suos: pro quibus & antequam in lucem edantur, & postquam in lucem prodierint, magno affectu sollicitam valde curam gerunt: 24 sic (inquam) duro sunt & immoto affectu erga foetus suos, perinde quasi non sint foetus ipsarum proprii: non amplius ad proprios quam ad alienos foetus trahuntur, nihil volentes impendere laboris, pro illis vel excubandis vel educandis. 25 Sicque frustra videntur laborasse, quantum quidem in ipsis est: eod quod ova tantum pariunt, sed incubando ea non fouent, neque pullos inde educere student: quod est rem imperfectam relinquere, et frustra laborasse. 26 Facit autem hoc, quod magis mirandum est, nullo timore fugantis aut impedientis ipsam cogente, ad relinquendum ova sua: quam a nullo impediatur vel prohibeatur super ova sua incubare, & pullos inde educere, sed ex mera incogitantia & naturali stupiditate. 27 Nimis enim quia deus omnipotens negauit illi hanc naturalem sapientiam siue inclinationem, & intelligentiam siue industriam istam naturalem ei non dedit, quemadmodum ceteris dedit animalibus, ut per aestimationem siue phantasiam scirent curam gerere suorum foetuum fouendorum atque educandorum. Sic deo placuit, in hac varietate, suam multiplicem ostentare sapientiam: & qui formicæ minutissimo animalculo tantum dedit naturales industriae, ut etiam hominibus notabile & imitabile prouidentiae præbeat exemplum, contra huic tantæ molis animali tantam indidit stupiditatem & incogitantiam, ut neque illam possit assequi industriam vel

aestimationem, quam cetera omnia etiam minutissima animalcula naturaliter sentiunt.

28 Tantum verò est secundum corporis molem istud animal, ut quum tempus iam venerit a natura determinatum, quando per virtutem solaris caloris pullus fuerit eductus, & in suam qualemcumque staturam adultus, alas suas erigat in ætrem, ut illis ad cursus sui utatur adminiculum: 29 sicque alis suis remigando & eas quatendo, licet volare per aërem non possit, adeo tamen celeriter alarum suarum beneficio ut adminiculo terram percurrit, ut celeritate cursus sui vincat equitem equo insidentem, & equum quam voluerit fortissime ad cursum impellentem. Celerius enim currit, pedibus super terram gradientibus & alis extentis in aëre, quam possit equus currere in omni fortitudine sua. Altitudine etiam auis ista, quum se erexerit, equat vel superat equum & sessorem eius. Denique et fortitudine equitem cum equo vel æquat vel superat: ut his rationibus, quasi deridere siue nihilipendere equum cum sessore videatur. 30 Nunc verò etiam equi generosi & bellicosi nobiles & verè eximias dotes consideremus. Dic mihi: Tu ne illes, qui equo suam fortitudinem naturalem, qua cetera omnia excellit domestica & humano vsui seruiuentia animalia, dedisti? Fortitudinem, inquam, tam corporis, quæ in equis generaliter conspicitur, quam animi, id est, magnanimitatem & naturalem quandam superbiam atque iracundiam, quæ in generosis & bellicosis equis peculiarius consideratur. 31 Aut tu ille es, qui equi colla ornasti pulchris iubis, quas huc illucque velut ostentando superbe iactitant, dum hinniunt: quarum etiam aspectu, in mutuam concupiscentiam naturali quodam instinctu equi in equas et equæ in equos exarscunt, & præ ardore concupiscentiæ, quasi in signum amoris, adinuicem hinniunt.

28 Quum tempus fuerit, in altum alas erigit:

29 deridet equum & sessorem eius.

30 Nunquid præbebis equo fortitudinem?

31 aut circumdabis collo eius hinniuntem

32 Nunc

- 32 *Nūquid su-
scitabis eum
quasi locu-
stas?* 32 Nunquid equum perterrefacies aut perterrefa-
ctum minimo quolibet strepitu suscitabis siue exili
re facies ad fugam, quemadmodum suscitantur per-
turbatae & perterrefactae pavidae locustae, ad queni-
libet etiam minimum strepitum? Imò verò strepitu
& sonitu magis ad iram excitabitur, & ad irruendū
in hostem animabitur. Nunquid item tu equo hanc
dedisti naturalem virtutem saltandi, vt possit mag-
nos dare saltus, suisq; saltibus per dumos & foueas
transcurrere: quemadmodum locustae, pro sui
corporis quantitate, saltus magnos dant & faciles?
- 33 *Gloriana-
rium eius ter-
ror:* 33 Quando ad bellum equus praeparatur, sonitus
ille & flatus, siue fumus quasi flammeus, quem per
nares emittit, in quo gloriatur & animositatem su-
am ostentat, terrorem incutit hosti contra quem sic
animatur, & quasi ignem spirat. 34 Atque in-
terim dum a sessore retinetur in tempus oportunū
congressus, quasi dilationem egrè ferens & more
impatiens, terram pedibus quatit, eamq; vngula
sua fodit siue excavat, quasi requirens in quem se-
uiat, quando nondum datur cum hoste congressus.
- 35 *Exultat
audacter,* 35 Quum verò certaminis hora aduenerit, & ip-
sum congressus momentum adesse iam percipit, nō
solum non trepidat vel expauescit hostium cuneos,
verumetiam latatur & exultat, cum magna auda-
cia & animositate, sicut exultat famelicus ad men-
sam opiparum accedens. 36 Nihil opus est, vt
calcaribus a sessore vrgeatur conspectis hostium
cuneis ex aduerso venientibus, vltro & ex propria
animositate obuiam currit in hostes, totoq; impetu
in eos irruit, quantumlibet armis instructos aut cō-
munitos. 37 Non attendit nec curat quicquid
videri possit timendum, nihili pendit omnia belli
pericula, arma terribiliter sonantia, hastas vibra-
tas, sagittas volitantes, aliaq; huiusmodi.
- 38 *nec cedit
gladio.* 38 Neque gladium metuit vel aliud quodcunque
bellicum instrumentum, vt propterea a cursu suo
resiliet, neq; etiam vulneribus acceptis, donec vi-
rium

rium aliquid in eo remanserit, desinit a persequutio-
ne hostium: quinetiam ex gladiatorum ictibus & ac-
ceptis vulneribus, redditur ad pugnam ardentior.

39 Terribilis quidem ille videtur sonitus armo-
rum equitis super ipsum insidentis, quando ob-
uiam eo pergente in hostes arma quatantur: sonat
a latere pendens, grauida sagittis pharetra: hasta quā
in manibus eques tenet, partim cursus ipsius impe-
tu, partim ex iracundiae furore, agitata vibratur: &
pensilis clypeus, impetu cursus per singulos ferē
gressus ad arma impulsus, terribilem emittit soni-
tum. Videntur haec quidem secundum faciem om-
nia terribilia, & essent proculdubio animalibus ali-
is quibus non est haec naturalis animositas, terribi-
lia valde: verum equo generoso & bellicoso, nihil
est hoc armorum strepitu iucundius: malunt tali im-
petu & strepitu in hostem irruere, quam otiose ad
praesepia pabulum delicatissimum sumere.

40 Interim verò dum praeparatur equus ad pra-
lium, & expectatur hora congressus, quasi pra-
iracundia ardens & furens, atq; etiam vocem fremitus
cum spuma ad terram vsq; emittens, mordet in indi-
gnatione terram, & velut sorbere aut vorare ipsam
videtur, quasi pra-
morae impatientia, & quasi den-
tes parans in hostem. 41 Et quum coeperit tu-
ba sonare, vt ineatur pra-
lium, nihil facit clangorem
eius, sic vt propterea timeat aut cesset ab animosita-
te ista, nihil prorsus clangore eius terretur.

42 Imò verò vbi audierit sonitum buccinae, hor-
rificum illud taratantara insonantis, ad excitandū in
pra-
lium animos militum, pra-
laetitia hinnitū emit-
tit, & quasi exultando, heah heah, vocem naturaliter
exultationis significatiuam, proclamat, velut conte-
stans iam adesse quod expectauerat. 43 Imò tā-
est ad bellum naturali quadam inclinatione disposi-
tus generosus equus, vt a longè quasi odorando bel-
lium percipiat, etiam priusquam hostes videat: vt
quasi

39 *Super ip-
sum sonabit
pharetra, vi-
brabit hasta,
& clypeus.*

40 *Feruens
et fremens
sorbet terrā,*

41 *nec repu-
tat tubae son-
nare clango-
rem.*

42 *Vbi audie-
rit buccinam,
dicit: Vah.*

43 *Procul
odoratur bel-
lium,*

44 exhortationem ducū,
et ululatum
exercitus.

quasi naturali quadam industria bellum præfagiat, quemadmodum id quod odoratu percipimus, a longè priusquam adueniat vel priusquam conspiciatur subinde percipimus. 44 Percipit etiā & quasi intelligere videtur exhortationē ducum exercitus, quando illi iamiam instante congressu, coram militibus suis animosè perorant, vt eos reddant audaces res paratioresq; in prælium: & quando exercitus velut applaudens ducum exhortationi, post finem verborum, incerto clamore quasi ululatum emittunt, se mutuo animantes ad congressum. Ista videntur animaduertere generosi equi, per naturalem quandam æstimatiuæ virtutis industriam: ita vt non minus interdum ab huiusmodi exhortatione ducum & exercitus ululatu, animentur in prælium equi ipsi, quàm sessores eorum. Et ista quidem de equi natura, spectanda sanè & admiranda, sint dicta.

45 Nunquid
per sapientiā
tuā plumas
cit accipiter,
expandēs alas
suas ad austrum?

45 Nunc verò de accipitre & aquila, te interrogatum velim: Tu ne ille es, per cuius sapientiā atq; prouidentiam accipiter, animal rapax, plumas accipit: qui vento meridionali gaudens, propter temperiem et suauitatem eius præ cæteris ventis, alas suas expandit versus austrum, vt melius eo vento reficiatur? Aut es tu ille, per cuius sapientiā singulis annis accipitri plumæ mutantur et renouantur, quādo vento meridionali suauiter flante, ipse naturali quodam instinctu & industria alas suas expandit versus austrum siue meridiem, vt sic ex beneficio venti illius plumas novas accipiat, et quasi reiuuenescat.

46 Nunquid
ad præceptū
tuū eleuabitur
aquila, et
in arduis ponet
nidum suum?

46 Tu ne ille etiā es, ex cuius præcepto siue prouida dispositione, aquila alarum suarū beneficio in aërem altissimè super omnes alias aues eleuatur, nidumq; suū cōstituit in locis altissimis et difficillimis ad quæ (tum propter nimiam altitudinē, tum propter viarū difficultatē) nec hominibus nec aliis animalibus facile potest esse accessus. 47 Mansionē

47 In petris
manet, in præ-

et habitationē suā eligit in altissimis petris, in silici-
bus

bus præruptis ac prominentibus, et in rupibus altissimis atq; difficillimis, ad quas non patet accessus aliquis neq; hominibus neq; aliis bestiis. Quis (inquā) nisi ego aquilæ ipsi hanc dedit agilitatem volatus, vt sic possit super alias aues eleuari altissimè? et quis illam ei contulit prouidentiam naturalem, vt nidum suum sic in locis inaccessibilibus constituat, vbi non possit accipere nocumentum ab aliis animalibus? 48 Ex ea autem habitatione in locis altissimis, nō solum habet aquila quod tuta sit a nocumento aliarum bestiarum, verum etiā quod commodius sibi suisq; pullis possit de congruo alimento prouidere. Inde enim facilius intuentur escam sibi commodam, quam prædentur & rapiant, quàm si in locis humilioribus habitarent: & oculi earum alioqui admodum acuti visus, eminus & a longè prospiciunt quod sibi venari possint in cibum.

49 Quū verò raptā prædā et mactatā ad nidū suū attulerint, pulli famelici sanguinē lambunt defluentem è mactatis aut disceptis animalibus: sicq; ab ætate prima assuescunt sanguine pasci animalium, ac deinde carnes eorundem vorare. 50 Tanta autē vigilantia & acutie oculorum speculantur de excel-
sis illis locis, vt vbiunque per circuitum longè lateq; cadauer aliquod fuerit, statim ab eis conspiciantur, eoq; conspecto accurrant quantocius, ad auferendum ipsum & afferendum pullis: eò quod multi admodum sint cibi, vt non possent simul & sibi & pullis suis educandis sufficere, nisi tanta diligentia venationi escarū inrederent. 51 Quæ oīa postquā dominus ita magnifica voce & verbis multis interrogādo proposuisset, in testimoniū suæ incōparabilis superexcellētis, silēte ipso Iob præ reuerētia domini loquētis, prorsusq; nihil respondēte: vt amplius ipsum humiliaret, metūq; ei et reuerētiā sui incuteret, et ad manifestā humilitatis cōfessionē eum adigeret, sic eū quasi ad responsionē inuitādo,

KK 2 imò

ruptis silicibus commoratur, atq; inaccessis rupibus.

48 Inde contemplatur escam, & de longè oculi eius prospiciunt.

49 Pulli eius lambunt sanguinem,

50 et vbiq; cadauer fuerit, statim adest.

51 Et adiecit dominus, & loquutus est ad Iob:

imò perurgendo, alloquutus est, dicens :

52 Nunquid
qui contēdit
cum deo, tam
facile cōqui-
escit?

52 Quid tu nunc files, ô Iob, & quare non respon-
des? Siccine tacere nunc debet & obmutescere lo-
quente deo, qui paulò ante tam confidenter cū deo
quærebat contendere, qui disputare cum deo cupie-
bat et cum eo stare in iudicio, qui ad solium vsque
dei optabat peruenire vt os suum impleteret increpa-
tionibus, quas corameo effunderet? Debet is qui
tam gloriôsè se iactitauit priusquam loqueretur de-
us, modo apparente & loquēte deo, tam facile con-
quiescere? 53 Imò verò, qui cum deo contende-
re cupiebat, & quasi arguere eum de iniquis iudi-
ciis vel operibus (quemadmodum ex verbis tuis
visus es tu velle arguere deum) nunc certè deo pa-
lām comparēte, nō deberet subterfugere, sed causam su-
am proponere coram eo, et maxime ipsi prius in-
terroganti respondere. Qui enim alterum ad certam-
men vel iudicium prouocat, eo comparente non de-
bet à certamine vel iudicio subterfugere, sed nego-
cium suum propter quod in iudicium alterum vo-
cauit confidenter prosequi. Tu autem modo pror-
sus obmutescis, nec ipse me interrogans quicquam,
nec interroganti respondens. 54 Tremefactus
ad hanc domini expostulationem Iob homo reli-
giosus, qui verebatur omnia opera sua, non peccat-
um suum defendere studuit, non excusationes quæ-
rere in peccatis, vt quæsierant primi parentes quī
reprehenderentur à domino: sed ad pœnitentiæ et
confessionis salutare remedium prudenter statim
confugit, culpam agnoscens in excessu sermonis, et
humiliter confitens, 55 Agnosco (inquit) domi-
ne & confiteor, me in verbis supra coram amicis me-
is prolatis, nimium leuiter & inconsideratè loquu-
tum. Quanquam verba mea illa, quibus sic tam li-
berè te ad disputationem prouocaui & conqueri vi-
sus sum de tuis iudiciis, non ex malitia vel odio
contra te protulerim aut animo blasphemandi: hoc

54 Respon-
dens aut Iob
domino, dixit:

55 Qui leui-
ter loquutus
sum,

tamen agnosco te reprehendente, quòd non satis ti-
moratè circumspectè & reuerenter sim loquutus, vt
loqui hominem mortalem decet de tanta maiesta-
te creatoris omnium. 56 Ideoque cul-

pam in hoc meam agnoscens domine, non habeo
quod respondeam: non possum nec debeo pro mea
excusatione quicquam loqui, sed tantum humiliter
me accusare. 57 Melius enim mihi vide-

tur, amodo compescere digito labia & os meum oc-
cludere, vt nec similia posthac loquatur tantæ liber-
tatis atque licentiæ verba, de quibus iam me repre-
hendisti: neque etiam alia ad defensionem culpæ
præteritæ, quibus tuam iram duplo prouocem.

58 Loquutus sum verbum vnum atque alterum,
verba quædam in præcedentibus sermonibus pro-
tuli quæ nunc mihi displicent, & de quibus ago pœ-
nitentiam. Dixi inter cætera nimis licenter, velle
me tecum disputare & tecum iudicio contendere,
eò quòd grauius punirer quàm meruerunt peccata
mea, & quod abstulisses vel peruertisses iudicium
meum, & alia plura in eandem sententiam: quod
verbum, vt nimis inconsideratum & licentiosius
quàm deceat prolatum, vellem me non dixisse.

59 Dixi etiam alterum verbum, nimium me iu-
stificans, & enumerandis amplificandisque meis iu-
stitiis nimium insistens: cuius etiam me pœnitet, eò
quòd illa mea opera visus sim quasi in tuæ iustitiæ
derogationem commemorare, qui me tam iustum
tam grauius afflixeris. 60 Nolo post-
hac alia his similia proloqui, ne grauius contra me
tuam iram prouocem: sed potius in humilitate &
silentio præteritorum delictorum sic agere pœni-
tentiam, vt noua veteribus non adiiciam.

KK 3

XL.

56 respondeo
re quid pos-
sum?

57 Manū me-
am ponam su-
per os meū.

58 Vnū loqui-
tus sum, quod
utinā non dix-
issem,

59 et alterū:

60 quibus ul-
tra non add.

ELVCIDATIO
XL. CAPITIS

ELVCIDATIO.

CAP. XL.
 Respondens
 autem domi-
 nus Iob de tur-
 bine, dixit.

2 Accinge si-
 cut uir lum-
 bos tuos:

3 interroga-
 bo te, & indi-
 ca mihi:
 4 Nūquid ir-
 ritum facies

Q Vanquam autem hac confessione humiliter Iob poenitentiam suam veram & synceram ex animo declarasset, nondum tamē ab increpatione & disputatione dominus cessauit: sed ut ad maiorem humilitatem ipsum Iob induceret, suiq; timorem & reuerentiam profundius cordi ipsius insculperet, quasi exprobrando & obiurgando ad illum sermonem prosequitur, cum terrore vocis ut ante, quasi de turbine loquens: ad eum modum quo praeceptor aut pater discipulum vel filium quem tenerē diligit, propter verbum aliquod irreuerentiae vel impatientiae, prolixius nonnunquam & acrius voce terribili obiurgat, etiam post agnitam eius poenitentiam, seuerius etiam verba ipsa expendens & ponderans quam ex animo illius fuerant prolata, ut magis eum humiliet, atq; ad maiorem sui ipsius reuerentiam inducat. Sic itaq; dominus loqui pergit ad illum: ² Quid nunc ita cito & tam facile cedis ac obmutescis, qui tam audacter paulo ante loquebaris, ultra etiam me prouocans in contentionem: Nunc ego te secundo prouoco, ut ad disputationem quam cupiebas te pares: ut accinctis lumbis & omni apparatu quo ualueris uirū te praebas, quasi magnum aliquid aggressurus, ad quod paulo ante sufficientem te reputabas. Tu mihi prior optionem dedisti, ut uel me interrogante tu responderes, uel te interrogante ego responderem.

³ Nunc ecce adsum ego, interrogaturus te de occultis & mirabilibus operibus potentiae atque sapientiae meae: tu uide si mihi possis respondere, & singulorum de quibus adhuc interrogaberis exactam reddere rationem. ⁴ Et primum quidem interrogatum te uelim, quid sibi uoluerint illa

illa tua uerba tam libera tamq; licenter & incircumspecte prolata, quibus tam studiose & usque ad excessum conatus es tuam defendere & astruere innocentiam, ut meorum iudiciorum aequitati uisus sis derogare, meq; ut minus aequum iudicem & quasi tyrannum quendam crudelem accusare & condemnare. Nam quod tuam quidem innocentiam defenderis, non penitus improbo: sed quod tantopere in tuae iustitiae defensione fueris occupatus, tantoq; ea in re excessu usus, ut uerborum tuorum excessu meae videaris derogasse iustitiae, id sanē non possum non egrē ferre, & sine reprehensione dissimulare non debeo: quum in iis quae de deo habentur sermonibus, tanta cautela & sollicitudine debeat se obseruare homo, ut nec propter sui excusationem nec ob aliam quamcunq; causam, quicquam proferat in quo diuinae maiestati vlla in re videatur iniuriam facere.

⁵ Quod si te ipsum reputes mihi aequalem, ut mea magnitudini deferre te non oporteat, liceatq; tibi liberē nullo habito meae maiestatis & dignitatis respectu, agere & loqui quae uolueris, ita ut existimes te aequalis esse mecum potentiae, & similiter posse voce terribili tonare in nubibus, quemadmodum ego in nubibus frequenter edo tonitrua, atque etiam alias quum uolero terribiliter loquor ē turbine: ⁶ age experiamur quid possis: ostende, si potes, istam tuam omnipotentiam, iudiciis illis quibus ego meam omnipotentiam hominibus, soleo ostendere. Indue te decore siue ornatu cultuq; regni, assumens tibi in manibus sceptrum, & in capite coronam regni: & in sublime solium conscende, unde imperitare possis & potestatem tuam ostendere hominibus. ⁷ Adorna te omni gloria qua poteris, & speciosissimis preciosissimisque induere uestibus, extremumq; (ut paucis dicam) adhibe conatum & studium, ut quam accuratissime te exornes, nihil eorum omittens quae solent adhibere reges

KK 4 &

iudiciū meū,
 & condemna-
 bisme, ut iusti-
 ficeris?

5 Et si habes
 brachiū sicut
 Deus, et si uo-
 ce simili tonas:

6 circunda tibi
 decorē, et
 in sublime erige:

7 & esto glorio-
 sus, & speciosus
 induere
 re uestibus.

& principes, ad ostendendam suæ dignitatis glori-
 am & gratiam conciliandam, terroremque incutien-
 dum hominibus. 8 Quum verò sic temetip-
 sum omni studio exornaueris, extremumque adhibue-
 ris conatum & adminicula omnia, quæ possent ma-
 iestatem tibi vel fortitudinem conferre, tum deinde
 exhibe nobis indicia omnipotentiae tuæ, qualia ego
 exhibui ab initio sæculi, & quoties opus fuerit quo-
 tidie exhibeo: videlicet ut superbos, qui contra præ-
 cepta iustitiæ insurgunt, & diuinam maiestatem
 præfracta ceruice contemnunt, in ultione iracundiæ
 tuæ, per iustitiæ zelum, dispergas dissipisque in nihilo
 lum: 9 eosque qui sic inordinate suam quarunt
 gloriam, confusione & pudore afficias sempiterno.
 9 & confunde eos:
 10 & respiciens omnem arrogantem hu-
 milia. 10 Respice iracundiæ vultu, si poteris, om-
 nem arrogantem, qui sibi ipsi nimium placens suam
 voluntatem diuinæ æquitati submittere contem-
 nit: & in hoc respectu irati vultus tui, eos qui se ex-
 altare volebant ad terram vsque, imò ad profunda
 vsque inferni, humilia. 11 Neque verò perso-
 narum sis acceptor, ut solent esse qui inter homi-
 nes iudicis funguntur officio: sed absque persona-
 rum acceptione indifferenter omnes superbos tor-
 uo vultu indignationis tuæ respiciens, confunde
 eos sempiterna confusione, qua digni sunt, ob præ-
 sumptionem suæ superbiæ. 12 Vniuersosque im-
 pios disperse in loco & statu suo, ita ut felicitate
 sua & dignitate temporali priuatos in perditionem
 eos mittas extremam. 13 Morti eos trade vni-
 uersos simul, quicumque sint & quancumque mul-
 titudine vel magnitudine: & in cinerem resolutos,
 sub terræ puluere eos absconde, ut non ultra appa-
 reant super terram in loco viuentium.
 14 & facies eorum demerge in foueam.
 14 Facies quoque & vultus eorum demerge
 in foueam: corporales quidem vultus in foueam se-
 pulchri, spirituales autem vultus siue animas in fo-
 ueam siue profunditatem inferni, ut ultra non fru-
 antur

antur luce neque æternitatis neque temporis huius,
 sed in foueæ profunditate tenebras possideant sem-
 piternas. Ista (inquam) quæ ego facio in superbos
 iudicia, tu (si poteris) eadem exerce.

15 Quod si ista tu potueris tua virtute effi-
 cere, agnoscam ego te mihi æqualem, æque ac me
 ipsum omnipotentem: & confitebor ingenuè, quòd
 nullius egeas potentia vel virtute, ad faciendum
 quicquid volueris, sed quòd te ipsum possit tua ipsius
 dextera saluare, quodque ad omnia quæ volueris pro-
 pria tibi tua fortitudo sufficiat: quemadmodum me
 saluat mea dextera, & nullius quacumque in re indi-
 geo opera vel auxilio. Contra verò, si ista quæ so-
 lius sunt diuinitatis opera atque iudicia tibi nequaquam
 cõpetunt, ut proculdubio minime cõpetunt, agnoscas
 oportet, te non esse æquiparandum deo, neque ita li-
 center debuisse cum deo quasi cum æquali contem-
 dere. Ad hæc autem, ut amplius tibi meæ omnipo-
 tentiæ maiestas & superexcellentiæ fiat manifesta,
 præter ea quæ supra tibi interrogando enarraui ope-
 ra potentiæ ac sapientiæ meæ, alia quædam magis
 aperta & miranda placet adiungere in quibus pecu-
 liare relucet potentiæ sapientiæque meæ superexcel-
 lentis spectaculum: primum quidem, in elephante
 omnium terrestrium animalium maximo: deinde, in
 ceto marino, omnium marinarum beluarum maxi-
 mo. 16 Consydera (inquam) præter ea quæ su-
 pra proposita sunt, etiam elephantem ipsum, per ex-
 cellentiæ quandam behemoth, id est, bestiam vel
 bestiarum bestiam, merito nominatum, eò quòd sit
 omnium bestiarum maxima: 17 quem ego in
 principio creationis & distinctionis rerum, sexto
 demum die, post cætera omnia iam formata & di-
 stincta, tecum simul formaui: quando sexto die, post
 volatilia & aquatilia iam ante die quinto formata,
 dixi ut produceret terra animam viuentem, iumen-
 ta & bestias secundum suas species, & factum est

15 Et ego cõ-
 fitebor, quòd
 saluare te
 possit dexte-
 ra tua.

16 Ecce behe-
 moth,

17 quem feci
 tecum.

ita: ac deinde, omnium postremo eodem tamen die, factus est homo in animam uiuentem. Item quem feci tecum, quasi similem aliquo modo, & conditioni naturæ humanæ propinquiorem cæteris bestiis, eò quòd Elephas inter oēs bestias proxime uideatur accedere ad rationem humanam: ita ut uideatur aliquid habere rationis, propter admirabilem docilitatem qua cognoscitur cæteris omnibus animalibus præcellere. Huius (inquam) animalis uirtus consyderatio, abunde tibi monstrare poterit magnificentiam sapientiæq; superadmirabilem excellentiam. 18 Illudq; inprimis in hac bestia est spectatu dignum, cum tantæ sit molis & tanti roboris, esse nihilominus eam mansuetam omnino humanam & innocuam: non uiuentem ex præda aliorum animalium, quemadmodum alia plæraque animalia longe & corporis mole & uirium robore minora ex præda mutua uiuunt, tam in aqua quam in terra. Non enim carniuora est hæc bestia, sed herbis & fœno in morem domestici & mansueti bouis pascitur, absque animalis cuiuscunque nocumeto. Quod ita prouide à diuina sapientia ordinatum est, ne si tantum animal uenatione pasceretur, terram uniuersam ubi ipsum agit ab aliis animalium speciebus contingeret euacuari.

19 Fortitudo eius in lumbis eius.

19 Est autem hoc animal præcellentis admodum fortitudinis, quæ maxime in dorso apparet, ubi est lumborum sedes: quum super dorsum suum gestare possit lignearum turrium propugnacula, in quibus inclusi sint uiri armati triginta aut quadraginta, desuper pugnantes & magno impetu sagittas lapides aliaq; huiusmodi in hostes eiaculantes, qui uelut ex altis montibus pugnare uidentur: ad quam molem, tum ipsius turris, tum uirorum tot pugnantium, tum armorum & iaculorum quæ uiris tot sufficiant, tum impetus ipsius quem desuper faciunt pugnantes, nihil dubium quin maxima requi-

requiratur & incredibilis fortitudo.

20 Venter quoq; licet infirmior sit & mollior dorso, quod uix uillo iaculo potest penetrari, tamen magna patet etiam in eo uirtus & fortitudo subtus iuxta umbilicum: ubi uinculis admirandis necesse est alligari illa turrata ædificia (quemadmodum cingulis quibusdam sub ventre alligantur equis sellæ superpositæ) ne decidant: quæ sanè ligamina tam validissima atque durissima, non possent sustinere inferior ad umbilicum uenter eius, si non esset admodum insignis ad sufferendum roboris, ita ut aliud nullum animal tam fortem & durissimam ligaturam ferre posset.

21 Quod si in eadem bestia illas etiam partes contempleris quæ in cæteris maxime uidentur infirmæ & molliores, caudam scilicet & genitale membrum, admiraberis in hac bestia etiam istorum excellentiam. Caudam enim habet magnam & proceram, quam cum uoluerit stringendo erigit in altum & rectum, perinde ac si cedrum uideas eleuari in aëra, arborem proceram planam & altam: sic est crassa mediocriter eius cauda, & satis procera, in altumque directe eleuata, cum erigere eam uoluerit: plana quoque est & minime villosa vel pilosa, ut cæterarum bestiarum ferè sunt caudæ.

22 Testiculos quoque qui in aliis animalibus ferè sunt molles & teneri, habet animal istud admodum fortes & duros, utpote ueruis multis & durioribus perplexos, siue hinc inde implicitos.

23 Si ossa eius consyderes, uidebis quasi fistulas quasdam concauas, propter medullarum contentiam, aut uerius canales quasi ex solido ærefusas: solidissima scilicet sunt ossa eius & incuruabilia siue inflexibilia, imò ferè infrangibilia. Talia quidem sunt omnia ossa per totum expansa corpus, peculiariter uero illa ossa crurium siue pedum

20 Virtus illius in umbilico uentris eius.

21 Stringit caudam suam quasi cedrum.

22 Nervi testiculorum eius perplexi sunt. 23 Ossa eius uelut fistulae æris.

pedum eius quibus tantum pondus totius corporis innititur, quæ etiam naturaliter sic disposita sunt prouidentia Dei, ut flecti vel incuruari non possint (quemadmodum cætera bestiarum pedes habent in medio flexibiles) ut velut columnarum immobiles tantæ edificii pondus melius sustinerent.

24 cartilago illius, quasi lamina ferrea

24 Quæ autem inter ossa præcipua per totum corpus expansa à natura interpositæ sunt cartilaginee, quarum medio ossa ossibus (quæ adinuicem propter duriciem nimiam commodè hæere non possunt) naturali prouidentia continuantur, eò quòd partim duræ sunt ut ossa, partim molles & viscosæ ut caro, eæ si attentius considerentur, videbuntur propter sui duriciem esse velut laminæ quædam ferreæ, perinde ac si fistulas æneas vel baculos æneos plures adinuicem coniungas, per laminarum ferrearum intermedium.

25 Ipse est principium viarum dei.

25 Hoc animal inter omnia animalia à Deo creata, in quibus Deus perfectionem absolutam potentiam atque sapientiam suam super terram ostendit, maximum est atque præcipuum, quoniam non est aliud vel mole maius, vel præstantius fortitudine, ut quasi principium videatur viarum Dei, id est, præcipuum & principale inter creaturas istas corporales, quæ sunt quasi via Dei, utpote per quas videtur Deus quodammodo extra se ire, suam bonitatem communicando extra suam substantiam, suam quoque potentiam & sapientiam foris in operibus declarando.

26 Qui fecit eum, applicabit gladium eius.

26 Tam autem est inuicti roboris iste elephas, ut nec ab homine nec ab alio quouis animali facile possit superari aut interfici: sed solius Dei manu et potentia interimitur. Ipse qui eum talem ac tantum condidit, quando vult applicabit gladium ei, id est, deficere eum faciet & morte concidere in puluerem, per senectutis defectum, post annos vel tricentos vel etiam quingentos, ad quantos annos interdum vitam producunt ea animalia. Nullius autem creaturæ alterius virtute facile istud animal

mal interficitur vel expugnatur, ita ut quasi pro miraculo habeatur, si forte ab homine contingat perire mi elephantum, cuius tamen manu domantur omnia. 27 Cum verò tantæ sit molis tantique roboris animal istud, mirum est, simul in eo tantam inueniri mansuetudinem & simplicitatem innocuam, ut non carnibus velit pasci aliorum animalium minorum, tantumque herbis & graminibus quæ vltro nascuntur in montibus & syluis contentum viuere, sine vllius animalis nocumento. Vnde cibum illi subministrant, non ouium caulæ, aut vitulorum armenta, aut aliorum animalium greges, ut lupis aut leonibus: non gallinarum aut anserum pulli, ut vulpibus: sed montes, qui in desertis sunt locis, cibum illi suum omnem subministrant.

27 Huic montes herbas ferunt,

28 Vsq; adeo autem non est carniuorum aut rapax hoc animal, adeoque est innocuum, ut etiam bestiarum aliarum minores quæ in agris atque desertis & syluis nascuntur, liberè possint & audeant cum elephantibus conuiuere, imò coram eis quasi securi ludere, absque vlllo metu vel periculo. Tam enim nocere elephas non cupit cæteris animalibus minoribus, ut si quando contingat obuiam ei fieri in itinere conferta gregum agmina, benigna placidaque manu illa amoueat, ut sibi viam parer, nec eorum quicquam vel ignorans proterat.

28 omnes bestiarum agri ludent ibi.

29 Quoniam verò animal est maxime siccitatis, eò quòd maxime abundat melancholia, & quia in locis nascitur maxime calidis, hinc est quòd locum quietis sibi quærit & eligit potissimum sub umbris: non in via trita quæ solis pateat ardoribus, sed in secessibus, in locis semotis à via communi, ubi arundines crescunt & calami in magna abundantia & altitudine: in locis videlicet humidioribus, iuxta amnes vadabiles & minora flumina, quibus maxime delectatur, & circa quæ libenter conuersatur ac pascitur, propter refrigerium frigoris & humoris

29 Sub umbrâ dormit, in secreto calami, in locis humidioribus.

tempe

temperati, quod in locis eiusmodi commodius inuenit quam alibi. 30 Illic enim umbræ calamorum & arundinum, qui in littore fluminum in copia & altitudine maiore crescunt, ex omni parte melius elephantum ipsum obumbrant, sicque obumbratione sua protegunt a nimis solis ardoribus, quibus plurimum affligitur, ob naturalem siccitatem: quæ grauatur in eis, accedentibus solis aestibus. 31 Salices quoque iuxta torrentes in ripis feliciter crescentes, ad magnam tum latitudinem tum altitudinem, quarum rami ex sua natura sunt refrigeratiui, circumdabunt eum ex omni parte & defendent a solis aestu: quemadmodum & cæteræ arborum species, quæ forte iisdem in locis nascuntur, refrigerium ei & auxilium hac in re præstant.

30 Protegunt
umbræ um-
bram eius:

31 circumdabunt eum salices torrentis.

32 Ecce ab-
sorbetur flu-
uius, & nō mirabitur:

32 Idem ipsum animal, partim ob corporis ingentem molem, maxime autem ob excellentem siccitatem melancholicæ complexionis, quæ in eo mire dominatur, tam est siticulosum, ut postquam aquæ plurimum biberit, videatur quasi nihil bibisse. Et (ut hyperbole quadam sic rem exprimamus) cum aquæ magnam vim, quasi fluuium quædam, aut quantum continet fluuius siue lacus integer, ebiberit, nihil mirabitur, non videbitur noui aliquid fecisse, nondum videbitur satiatus, plus adhuc potus requiret.

33 & habet fiducia, quod
influat iordanis in os eius.

33 Imò confidit se posse ebibere totum fluuium, quantumlibet magnum & continuo fluentem, qualis est iordanis in terra iudææ, aut alius quilibet fluuius in sua regione: quemadmodum siticulosi multum, dicere assolent, posse se ebibere siue exhaurire totum aliquem fluuium, vel etiam ipsum oceanum.

34 In oculis eius quasi ha-
mocapient eum, & in sudibus perforabit nares eius.

34 Quanquam autem tantæ sit molis & fortitudinis iste elephas, patitur tamen admodum facile se domari, & in seruitutem hominum redigi: idque occasione potissimum oculorum suorum, quibus velut hamo capitur. Venatores enim cum elephantum capere voluerint, foueã sub terra defodiunt, in quam cum

cum ille ceciderit, accedens vnus venatorum vulnerare eum incipit in oculis, eò quòd illic maxime sit sensibilis atque passiuus: item & nares eius, quæ post oculos est tenerior pars corporis, instrumentis quibusdam præacutis vulnerat confodit ac secat: eo autem sic percusso, alter superueniens venator in ira simulata priorem venatorem qui pupugit elephantum, percutit & abigit, ne ultra eum vulneret, moxque elephanto porrigit cibum gratum hordei, quo maxime oblectatur & facillime mansuescit: sicque statim in seruitutem se tradit huic liberatori & benefico pastori, sefforemque eum & gubernatorem ex tunc libenter patitur. Hactenus de elephanto omnium terrestrium animalium maximo diximus: superest nunc, ipsum quod inter marina supereminet, ad mex potentiæ firmiter testimonium inducere, similiterque quantum ad proprietates suas describere.

35 Quid igitur de leuiathan siue marino ceto tibi videtur, qui in mari est molis immensæ, & quasi sine comparatione maioris quam sit elephas in terra, magnitudinis videlicet quatuor aut sex iugentum, imò montis quasi magnitudinem æquans. Putas ne, quod etiam hunc aliqua ratione poteris domare & in seruitutem redigere, quemadmodum de elephante iam dictum est?

36 Putas quod ad modum a terius pisciculi minoris, poteris eum de mari hamo aliquo quantumuis forti extrahere: aut quod fune aliquo vel cathena possis linguam eius ligare, sic ut per funem istum eum extrahas e maris abyssis?

37 Nunquid poterit ab homine domari cetus, ad similitudinem bubali qui circulo naribus iniecto trahitur ad voluntatem regentium: aut poterit eius maxillam quisquam tam audax armilla siue pugione perforare, ut funem vel cathenam vel capistrum, vel aliud quodlibet instrumentum ad retinendum atque domandum idoneum, per eam

35 An extrahere poteris leuiathan hamo?

36 & fune ligabis linguam eius?

37 Nunquid pones circulum in naribus eius? aut armilla perforabis maxillam eius?

eam possis trahere ad educendum eum de mari.

38 Nunquid
multiplicabit
ad te preces,
aut loquetur
tibi mollia?

38 Putas ne, quod ipse vel te vel alium quem
uis hominum timeat, ut multis precibus uti velis
tecum, & mollibus blandisq; verbis tibi supplicare,
ut ab eius desistas persequutione: quemadmodum
solent homines pauperculi multis precibus suppli-
care violentis & fortioribus se, ne ab eis oppriman-
tur, vel ut ab incepta desistere velint persequutiōe?

39 Nūquid fe-
riet tecū pa-
ctū, & acci-
pies eū seruū
sempiternū?

39 Putas quod illum in captiuitatem poteris
redigere, ut cogatur tecum inire pactum de persol-
uendo redemptionis suæ precio, vel de seipso tibi
in seruitutem perpetuam tradendo: quemadmodum
solent ii qui bello superati sunt, cum victoribus in-
ire pactum de persoluenda redemptione nummo-
rum multorum, si diuites sint aut nobiles, ut dimit-
tantur liberi: vel ad seruitutem seipsos perpetuam
obligare, si non habeant quod pro sua redemptione
persoluant, ut possint vitam seruare?

40 Nūquid il-
ludēs ei quā-
si aui, aut li-
gabis eum an-
cillis tuis?

40 Putas ne q̄ sicut passerculus aut bubo aut alia
huiusmodi auicula ab aucupibus capta, funiculo so-
let alligari, & in ludum pueris qui huiusmodi gau-
dent, itemq; & ancillis fatuellis (quæ plærunq; his
in rebus inanibus similes sunt pueris) propinari, sic
etiam posse te tecum alligare fune aliquo, edu-
ctumq; de mari in domum tuam adducere, & pue-
ris ancillisq; tuis deridendum propinare?

41 Concidēt
eum amici, di-
uidēt eū ne-
gociatores?

41 Nunquid sicut solent homines, vbi singula
re vel rarum aliquid acquisierint, amicis peculiari-
bus illud in partes concisum diuidere, & inuicem
sibi in amicitia testimonium dono mittere: aut si
cut negociatores diuidere solent merces in varia lo-
ca, ut commodius distrahantur & ipsi lucrentur ame-
plius, sic etiam de cetō isto fieri poterit, ut eum cap-
tum ita concidant in frustra, transmittantq; sibi inui-
cem amici, vel negociatores ad varia loca vehant?
Nemo certè ita ei præualere poterit sua virtute, nisi
si forte ipse sibi casu aliquo minus prospiciat lon-
gius

gius super terram se proficiens, vnde propter aquæ
defectum abire non possit. 42 Putas quod sa-
genas nauiculasq; possis implere de pelle eius, cum
eum excoriaris pellemq; ei detraxeris? aut putas
quod gurgustium instrumētum piscatorum (id est,
fiscellam vimineam) in capite strictum & latius in
ventre, quod applicare solent piscatores foramini,
per quod transitus est piscium, poteris implere ca-
pite eius? Nemo certè illi pellem suam aufit vel
possit detrahere: atque etiam si detracta esset, non
sufficerent piscatorum sagenæ neque nauiculæ, ad
pellem illam tantam capiendam. Nullum etiam gur-
gustium contexi valet tantæ magnitudinis, quo il-
lius caput posset contineri: atque etiam si tale inue-
niretur, propter immensam fortitudinem, non eo
posset contineri, sed quasi filum araneæ ipsum dis-
rumperet. Ita sanè nullo modo, nullo consilio, nulla
arte, domari vel capi potest marinus ille cetus.

43 Quod si quis fortè præsumpserit manus illi vio-
lentas iniicere, aut quomodocunque ad capiendum
vel domandum manus ei admouere, is meminerit
belli, certo sciat imminere sibi exitiale bellum cum
potentissimo & insuperabili hoste: & si quidem sa-
piat is qui tale aliquid attentauerit, non pergat in
stulto eiusmodi proposito, non faciat eius rei vltra
mentionem postquam ceperit, sed retrahat manum
quàm celerrime poterit: quoniam præsentissimum
est ipsi & certissimum (si pergat) mortis periculum.

44 Ecce enim spes illius qui confidit se posse
cetō præualere, præsumpsitq; capiendi gratia ma-
nus ei violētās iniicere, indubie frustrabitur & de-
ludet eum: efficiat quicquid velit, nunquam asse-
quetur propositum, ut illi tam potentissime beluæ
præualeat. 45 Imò nisi desistat, resiliatq; quàm
celerrime à stulto proposito, viuus & saluus abire
non poterit: sed à fortitudine immanis ceti supera-
bitur quasi pro nihilo, & in mortem præcipita-

LL bitur

42 Nunquid
implebis sage-
nas pelle ei-
& gurgustium
piscium capite
illius?

43 Pones sua
per eum ma-
num tuā: me-
mento belli,
nec ultra ad-
das loqui.

44 Ecce
spes eius frus-
trabitur eū:

45 & uiden-
tibus cunctis
præcipitabi-
tur.

bitur atque deuorabitur, vniuersis siue qui a prope siue qui a longe assistunt velut spectatores huius spectaculi, manifeste coram oculis suis id cernentibus, neque tamen prorsus in villo succurrere ei valentibus, aut de ore ceti eum liberare semel apprehensum.

XLI. CAPITIS

ELVCIDATIO.

CAP. XLI. **N**emo autem mihi ad crudelitatem debet impunitate, quod sic illum cetum suscitarem siue erigam atque exaltem tanta fortitudine in mari: nemo hoc ascribere debet meae tyrannidi aut crudelitati, quasi ego id faciam propter odium hominum vel aliarum creaturarum. Ad ostensionem nanque potentiae & terroris mei, non ad exercitium crudelitatis, id facio. 2 Nemo enim mihi potest in faciem resistere, aut ea quae mihi facere libuerit impedire: sed liberè facio ego omnia, quaecunque mihi libuerint, sine cuiuscunque impedimento vel obstaculo. 3 Neque quisquam suis me beneficiis aut donis praue nit, vt quasi deuinctus atque obnoxius ei, cogar quae prior accepi reddere, aut ex voluntate eiusdem pendere, vt non possim nisi quod voluerit ille facere. 4 Denique, vniuersa quae sub caelo sunt, quaecunque mundi huius ambitu continentur, plenis sine subdita sunt voluntati meae, vt de eis facere possim quicquid voluero ad ostensionem gloriae meae. Vnde etiamsi cetos centuplo maiores & fortiores in mari velim ego ad ostensionem meae terribilis potentiae creare, nemo iure de hoc conqueri poterit, vel ad crudelitatem siue iniustitiam mihi imputare: cum in eo quod iuste & suo iure quis facit, non possit crudelis reputari. Insuper, & in rerum omnium quae sub sole sunt creatione & conseruatione, manifesto satis

CAPITIS QUADRAGESIMIPRIMI. 265
testor indicio, non me odio aut crudelitate affici erga creaturas, sed amore potius aut beneuolentia. Creauit autem cetos istos, sicut & caetera omnia, ad ostensionem terribilis potentiae meae in eis.

5 Quanquam enim hominum nemo possit prevalere in cetum, ego tamē quum illum voluero perdere, potero utique superare eum: neque tunc ei parcam vlla ratione, neque propter verba dura siue comminatoria, neque propter verba blanda siue ad deprecandum composita, quibus duobus modis solent nonnunquam homines se de manibus aduersariorum et de imminente mortis periculo liberare. Ego enim, quum mihi visum fuerit potentiae meae terrorem in illum ostendere, propter nullius vel preces vel minas, parcam illi, perimamque illum liberrima potestate mea. 6 Nunc autem, terribilem ipsius piscis magnitudinem & potentiam, membrorumque dispositionem, ad meae gloriae manifestationem, particularius volo describere. Et primum quidem, quis inueniri posset hominum tam potens, qui faciem indumenti eius, id est, superficiem vel aspectum pellis eius qua operitur, desuper reuelare siue denudare valeret, per excoriationem, quemadmodum de aliis fieri solet piscibus minoribus: quis excoriare piscem illum audebit vel poterit, vt viscera interiora denudet atque patefaciat? 7 Aut quis audebit introire in mediū terribilis oris eius, vt sine periculo spaciatur in illo, & consideret interiorē dispositionē illius, vel vt inde nocumēti ei quicquid inferat eumque expugnet. 8 Quis item vel audebit vel poterit violenter aperire terribiles ex utraque parte oris eius concavitates, quasi in modum portarum laterum alutarumque dispositas: aut quis violenter aperire aut confringere poterit, a maxillis utrinque dependentes maximos dentes, instar arborum, valde terribiles: quos habet ille prominentes terribiliter, ad modum syluestris apri, ceteris & quantitate & acutie insigniores?

5 *Nō parcam ei verbis potentibus, & ad deprecandum compositis.*

6 *Quis reuelabit faciem indumenti eius?*

7 *et in mediū oris eius quis intrabit?*

8 *Portas vultus eius quis aperiet?*

ELUCIBATIO

- 9 Per gyrū dentiam eius formido. 9 Quis (inquam) audebit portas oris eius aperire? quandoquidem in ipsa statim oris apertione dentium per circuitum oris in modum truncorum præacutorum dispositio, formidinem & horrorem inquit spectantibus. 10 Corpus autem illius vniversum apparet quasi scutis densis & solidis, ac veluti ex ære fusis, compositum, ita vt penetrari aut vulnerari villo iaculo non possit: compactum videlicet squammis magnis densis & duris, sic seinuicem prementibus, atq; sibi inuicem incumbentibus, quemadmodum in tecto lateres videmus seinuicem premere, & super seinuicem incumbere: vt quasi ad medium vnus, substituta videatur alia.
- 10 Corpus illius quasi scuta fusilia, & compactū squamis se prementibus. 11 Vna uni coniungitur, & ne spiraculi quidem incidit per eas. 11 Coniunguntur enim squammæ istæ adinuicem, & sic compinguntur in vnum, vt neq; leuissimus ventus possit alicubi penetrare, vt neque ab intra aliqua respiratio possit per squammas foras exire, neq; ab extra per easdem ventus aliquis vel aura possit introire: tam est corpus eius squammis istis se prementibus vndiq; clausum & obtectum.
- 12 Vna alteri adheret, & tenentes se nequam separabunt. 12 Adherent autem sibi inuicem squammæ, veluti naturali quodam visco siue glutino copulata: ita vt abinuicem non possint diuelli quemadmodum in lorica, ferrei oculi sibi inuicem indissolubili nexu cohærent, tenentesq; se fortiter per naturalem illam conglutinationem, non possunt vlla ratione diuelli abinuicem, quemadmodum in lorica seinuicem illi tenent oculi ferrei, ne possint abinuicem separari.
- 13 Sternutatio eius splendor ignis: 13 Ostentat autem piscis iste terribilem aspectum hominibus. Si enim eum sternutare contingat, tanto impetu fit illa sternutatio, vt simul cum ea, propter nimium impetum et vehementiam, quasi ignis magni splendor videatur emicare: quod non mirum videatur in tam immanis beluæ sternutatione, cum interdum sternutantes homines præ vehementia sanguinem contingat in impetu sternutationis eiicere.
- 14 & oculi eius, ut palpebræ diluculi. 14 Oculi autem eius, ob nimiam magnitudinē & ca-

& caloris flammei vehementiam, tantam præbere lucem videntur, ac si primi inciperet exortus diluculi, quasi cum primum palpebras suas leuare videtur diluculum. Neq; id mirum, quandoquidem in nocte media, qui cattorum oculos modicos vident, quasi carbones ignitos videre se existimant. 15 Insusper ex ventris interioribus, de ore egrediuntur vapores & exhalationes in magna quantitate & caloris excessu, vt quasi lampades videantur ardentes, aut tedæ ignis accensæ: propter compactionem materię, et caloris estuantis vehementiam. 16 Per nares quoq; emittit fumum siue euaporationem copiosam & compactam, quemadmodum cum olla accenso subtus igne copioso æstuat siue bullit, euaporationemq; desuper copiosam & calidissimam emittit. Necessè enim est, vt in intimis huius tanti piscis, ignis siue calor sit admodum excessiuus, qui concocere sufficiat digerereq; cibum sufficientē & commodum tantæ corporis mole, tot membris tam longè lateq; expansis. Quemadmodum enim in magna familia, vbi multi sunt cibandi, non sufficit ignis coquinæ exiguus, vt in modica familia: sed magno opus est igne, qui sufficere possit ad coquendos cibos plurimos: ita in hac tanta mole, vbi tam multa & magna sunt membra cibanda, non sufficit calor siue ignis naturalis mediocris, vt in aliis animalibus, sed igne siue calore copiosissimo est opus intus in stomacho, qui totius est corporis coquina & coquus: quam quidem caloris vehementiam consequitur etiam copiosa inspiratio & respiratio, per plurimi aëris attractionem & expulsionem, ad refrigeriū pulmonis et cordis, ex qua radice euaporationes istæ quasi igneæ procedunt. 17 Imò tanti est caloris siue ardoris eius halitus quem in impetu efflat de intimis visceribus, vt etiam carbonibus inflammatis sufficiat: & omnino quod de ore eius egreditur, quasi flamma ardens apparet, propter excessum caloris

15 De ore eius lampades procedunt, sicut tedæ ignis accensæ: 16 de naribus eius procedit fumus, sicut ollæ succensæ atq; feruētis.

17 Halitus eius prunas ardere facit, & flamma de ore eius egreditur.

18 In collo
eius morabi-
tur fortitu-
do, & faciem
eius præce-
dit egestas.

19 Membra
carnium eius,
coherentia
sibi.

20 Mittet eō
tra eū fulmi-
na, et ad locū
aliū nō feren-
tur.

21 Cor eius
indurabitur
tanq̄ lapis, et
stringetur q̄
si malleato-
ris incus.

loris nimii, forsitan etiam commixta pinguedine sulphurea ex vitalibus illius. 18 Peculiariter autem in collo crassissimo & fortissimo, repositam habet admirandam fortitudinem, qua possit etiam montes (si ita loqui fas est) dissiocere & insulas dissipare. Et quocunq; verterit faciem, illic ante eum inuenitur egestas magna, vacuitas atq; defectus piscium: partim quia naturaliter ab ipso vt voratore fugiunt alii omnes pisces minores, quantum possunt, quemadmodum naturaliter in fluuiis minoribus a facie lupi piscis voracis fugiunt ceteri pisciculi, quibus ille solet insidiari: partim, quia sua voracitate sic omnia per circuitum exhaurit, deuorat & absumit, imò attrahit in impetu suæ inspirationis ad se pisces etiam satis distantes, vt vix quicquam ante se relinquat. 19 Ceterum, membra carniū eius, siue partes corporis eius interiores sub pelle occultæ, mira compactione sibi inuicem cohærēt, maxima est in carne eius soliditas compactio atque cohærētia, vt difficillime carnem eius quicquam noxium penetrare possit.

20 Vnde fit, vt cum contigerit mitti a deo desuper ex aëre fulmina, quæ contra ipsum directe mitti videntur & non alio ferri in impetu suo, sed totus ipse impetus fulminis in ipsius corpus videtur cadere (veluti quum aduersus montem alium quem altissimum & immobilem mittuntur fulmina, eumq; cursu directo feriunt) nihil tamen ex illa fulminis percussione pauescat aut nocenti accipiat.

21 Cor enim eius non solum non emollescet illo fulminis ictu, verum etiam indurabitur magis & corroborabitur, quasi lapis durus & infrangibilis, qui non cedit ictibus percutientium: stringeturq; compingetur, incrassabitur, & quasi contrahetur ad maiorem densitatem compactionem & fortitudinem, ad similitudinem fer-

reæ incudis, quæ quanto amplius a malleatore siue fabro percutitur, tanto magis intra se compacta corroboratur & induratur.

22 Cum verò in altum sublatus siue subleuatus fuerit, cum coeperit in altum collum erigere & quasi ad prædam deuorandam gulam præparare, timebunt a facie eius vniuersi qui in mari nauigant etiam fortissimi, sicut angeli vel principes:

23 & terrore nimio conturbati per fugam se expurgare siue expedire a periculo festinabunt, ne mo vel ex fortissimis nautis aut militibus audebit præstolari aduenientem, sed vniuersi terrore percussifugient, aliam sibi non inuenientes viam salutis aut euadendi periculi, nisi per fugæ præsidium.

24 Quod si quis eum tentauerit aggredi gladio, nihil eo poterit efficere, non poterit gladius quantumlibet fortis aduersus eum sustinere vel in conspectu eius consistere, vt aliquid efficiat vel inferat illi nocenti: imò non poterit sustinere, quin statim impetu illius confringatur, imò neque hasta neque torax neque instrumenta quæcunque vel arma bellica, quicquam poterunt efficere, si obiciantur immensæ fortitudini eius.

25 Neq; enim plaris ille faciet durissimum ferum, quàm leuissimas mollissimasq; paleas: neq; æs solidissimum plaris faciet, quàm putridū aut fragile lignum. Nihil enim amplius cōtra eum proficies armis quibuslibet ex ferro fabricatis aut ex ære fulis instrumentis, quàm paleis aut stipulis aut lignis putridis, quæ nullius sunt roboris. 26 Si aduersus eum sagittas acutas magna vi iecerit vir sagittandi peritus, non timebit a sagittis, neq; ob eas fugiet vel lut nocentum ex eis metuens: lapides grandes & duros, quos in fundis suis aduersus hostes iaciunt impetu maximo fundibularii, hostesq; eis prosternunt non paucos, ille nihilo amplius æstimabit quàm si leuissima stipula straminea aut

22 Cum subla-
tus fuerit, ti-
mebūt angeli:

23 & territi
purgabūtur.

24 Cum ap-
prehenderit
eū gladi⁹, su-
sistere nō po-
terit neq; ha-
staneq; torax

25 Reputabit
enim quasi pa-
leas ferrū, et
quasi lignum
putridū æs.

26 Nō fuga-
bit eū uir sa-
gittarius, tra-
stipula uersa
sunt ei lapi-
des fundib.

27 *Quasi stipulam estimabit malleum,* fabacea faceretur in eum. 27 Imò durissimè mallei ictum grauissimum non pluris faciet, quàm ictum minimum leuissimæ stipulæ: non ei plus nocet ictus ille qui sufficeret mactandis terrestribus animalibus grauissimus, quàm iste leuissimus.

28 *Et deridebit uibrantem hastam,* 28 Quod si quis equo insidens vel pedes in nauis consistens, hastam terribiliter in eum vibret, prorsus nihil faciet, nihilque eo terrore mouebitur, sed etiam deridebit illum sic hastam vibrantem, & contra eum nihil territus ueniet in prelium, ad eum modum quo eques à capite ad pedes usque armatus nihil metueret eum qui contra se stramineum culmum vibraret aut mollem arundinem.

29 *Sub ipso erunt radii solis,* 29 Ipse, ob excellentiam altitudinis suæ uideatur sub se despiciere & occultare radios solis, quemadmodum excessi montes subter se quasi ad pedes montium despiciunt & abscondunt solis radios, quos suo obiectu penetrare & diffundere se non patiuntur. 30 Aurum quoque & omne metallum preciosum, quod in mari natat ex deperditis mercibus & nauibus, vel alicubi occurrit in scopulis, pondere sui ventris subter se sternit & propellit quasi lutum, nulloque auri pretio iratus à se uicia sua poterit prohiberi, qui & aurum & alia omnia preciosa nihilipendit. 31 Commouet ipse nonnunquam sua uolentia mare, non in superficie solum, quemadmodum per ventos commoueri solet, sed funditus quasi ab imo, ad eum modum quo in lebate igni supraposito, propter ignis uolentiam, qui intus est liquor ex fundo sursum iacitur cum impetu, uideturque surgere ex profundo ipsius ollæ commotio. 32 Totumque ipsum mare in maxima & turbulentissima ponet commotione, ueluti cum aromatarii bulliendo sua præparant uingenta, quæ plerumque multo ignis feruore uehementique & longa bullitione præparantur.

33 *Post eum uidebit semitam,* 33 Cum per mare graditur, de loco se mouens in locum alterum, uidebis post eum in longum spatium relictam quasi semitam quandam albam siue claram & lucidam, quemadmodum post naues magnas in loco per quem transierint apparet quasi uia quædam lucida, uestigium transitus earum.

CAPITIS QUADRAGESIMIPRIMI. 259

34 *Estimabit abyssum, quasi senescentem.* 34 Ipsumque mare æstimari siue apparere faciet quasi senescens siue canescens, propter abundantiam spumæ ex piscis ipsius motu & maris commotione generatæ, propter quam facies ipsa maris canescere siue grifescere uidetur, ad similitudinem senilis capitis. 35 Non est ullum animal super terram, ex omnibus siue domesticis siue syluestribus, tantæ potestatis atque fortitudinis, ut possit cum ceto isto marino in ea comparari: cum & leones & tygrides & ursos & elephantos, & quicquid inter animalia terrestria insignis esse uidetur roboris, longissimo superet interuallo, ut nec comparari digna sit illorum omnium fortitudo, cum immenso & insuperabili eius robore. 36 Nimirum sic eum deus for mare uoluit fortissimum, sic deo placuit dare ei tam superexcellentem uirtutem, ut nullum aliud animal metueret, nullumque ei nocere posset: ad manifestandam scilicet in hoc ceto superexcellentiam suæ inuictæ fortitudinis, secundum quam omnibus in infinitum supereminet creaturis ipse creator, qui hanc tantam creaturæ uni contulit uirtutem.

37 *Omne sublimè uidet, ipse est rex super uniuersos filios superbiæ.* 37 Ipse in maris abyssu gradiens, quasi mons quidam magnus & altus, omnia quantumuis alta & sublimia uidet & despicit, super uniuersos filios superbiæ, id est, super omne quod superbum est aut excellens, quod in aliqua supereminentia uidetur gloriari, ipse excellit dominatur, ac superuincit in omnibus, siue molis spectes magnitudinem montibus æqualem, siue membrorum compactionem dispositionemque mirabilem, siue uiuum robur cæteris omnibus formidabile & insuperabile. In qua quidem excellentia et sublimitate sua, non immerito ut

LL 5 figura

ELUCIDATIO

figura considerari potest spiritualis illius leuiathan, draconis magni & serpentis antiqui, qui est diabolus & satanas: qui propter suae naturae dignitatem & conditionis altitudinem, omnia corporalia superat fortitudine sua, & per suam malitiam (qua se a Deo voluntarie diuisit) factus est Rex, Princeps, Dominus & caput super omnes superbos & impios, siue spiritus siue homines, qui eum imitantur in superbia sua, quam primus ipse adinuenit & genuit, de corde suo impio.

XLII. CAPITIS

ELUCIDATIO.

CAP. XLII.
Respondens
autem Iob domino,
dixit:

2 Scio, quia
omnia potes,
et nulla te
latet cogitatio

3 Quis est iste,
qui calat contra
filium absque
scientia?

Cum semel iamante sanctus Iob culpam leuitatis humiliter agnouisset & confessus fuisset ingenuè, persisteret nihilominus ipse dominus ad hunc modum in disputatione sua, interrogando & exprobrando, metuens ille ne forte non penitus sibi reconciliatum haberet Deum, secundo se humiliat, culpam iterum confitens: ut gemina humilitatis confessione certiore pleniorque obtineret veniam. Sic itaque Domino de turbine loquenti, cum timore & tremore multo respondit: 2. Certa fide persuasissimum habeo, te simul esse & omnipotentem & omniscium: sic potentem, ut nihil non possis: sic omniscium, ut nihil te lateat quantumuis occultum, ne ipse quidem humanorum cordium cogitationes siue intentiones, quas tu scrutator cordium & renum deus, omnes sigillatim expendis atque diiudicas. 3. Quis enim ille esset tantae presumptionis, qui aliquod cordis sui consilium, cogitationem aliquam mentis suae, consideret occultare se posse, absque scientia & cognitione tua, ita ut ipse illud norit tu autem ignores? Omnia enim nuda sunt & aperta oculis tuis, & nostra omnia tu longe exa-

CAPITIS QUADRAGESIMI SECVNDI. 279

ge exactius habes quam nos ipsi perspecta & cognita. 4. Quoniam igitur tantam tuam omnipotentiae & omniscientiae maiestatem ex mirabilibus operibus tuis, quae iam per te prolixè lucideque proposita sunt, considero, meam ex aduerso vilitatem contemplan, ingenuè agnosco humiliterque iterum confiteor peccatum meum, in eo quod leuiter nimis & insipienter irreuerenterque sim loquutus in disputatione mea, non tanta utrens in loquendo reuerentia quantam tuam maiestatis incomparabilis celsitudo requirebat: 5. quodque illis etiam de rebus leuiter & licenter nimium sim loquutus, quae longe superant captum ingenii mei, vel alterius cuiuscunque mortalis hominis, id est de diuinis iudiciis, quae nemo hominum perscrutari potest aut comprehendere, multo verò minus ea debet reprehendere, aut aduersum ea contendere (quod ego secundum superficiem verborum a me prolatorum visus sum tentare) sed in silentio ea potius debent cum timore & tremore homines reuereri. 6. In hoc videlicet loquutus sum insipienter, quod supra nimis licenter te prouocaui in disputationem & contentionem, cupiens a te audiri & coram te loqui, quasi ad defensionem meae iustitiae contra tuam iustitiam, qua sic me affligebas (ut mihi videbatur) sine mea culpa: 7. quae quidem mea libertas siue licentia tanta fuit in loquendo, ut etiam aperte prouocare te in disputationem ausus fuerim, ita ut vel ego interrogarem & tu responderes, vel tu interrogares & ego responderem. Ea enim in loquendo nimia licentia supra usus sum, quum dicerem: Voca me, & ego respondebo tibi: aut certe loquar, & tu responde mihi. 8. Quare autem nunc mihi displiceat nimia libertas & humiliter agam poenitentiam, ratio est, quia licet alias frequenter te audierim quasi auditu auris, interiori inspiratione te audiens in me loquentem, ad eum

4. Ideo insipienter loquutus sum:

5 et quae ultra modum excedant scientiam meam.

6 Audi, & ego loquar:

7 interrogabo te, et responde mihi.

8 Auditus auris audiuit te: nunc autem oculus meus uidet te.

ELUCIDATIO

ad eum modum quo soles loqui in seruis tuis: non tamen haecenus sic te vidi oculis meis, antequam sic mihi sensibili specie loquutus es, ut nunc mihi in specie visibili siue sensibili de turbine loqui dignatus es. Propter quod, nihil mirum si ad sensibilem tuam praesentiam & tam manifestam instructionem atque increpationem, amplioem nunc erga te geram reuerentiam, quam ante quum tantum interiori auris auditu te cognouissem: ut soleat ea quae etiam sensibus offeruntur, fortioem sui impressionem relinquere, quam ea quae tantum interius mente offeruntur.

9 Eam scilicet ob causam, considerans nunc attentè super excellentiam tuae maiestatis, eidemque ex aduerso comparans propriae conditionis meae vilitatem, ex vero corde me ipsum coram te accuso, leuitatisque meae culpam confiteor, & poenitentiam ago de nimia leuitate atque licentia mea, qua in loquendo tecum sum usus: 10 quam quidem cordis mei poenitentiam, sicut voce confiteor, ita & exterioribus protestor indicibus, aspergens nimirum caput & corpus meum fauilla atque cinere, qui mos est ex animo poenitentium atque dolentium.

11 Postquam vero dominus verba supraposita protulisset ad seruum suum Iob, eiusque confessionem iam secundo humiliter prolatam audisset & acceptasset, penitus ei remissa peccati sui venia, ad amicos deinde sermonem conuertit, praecipueque & signanter ad Eliphaz Themaniten, eo quod inter eos praecipuus dignitate & auctoritate haberetur, & quia ab eo initium coepit contradictionis, imò ceteris duobus acrius ac contumeliosius in Iob fuerat inuectus. Sic itaque ad illum conuersus ait: Vos forsitan, tu inquam Eliphaz, vosque Sophar & Baldath, interim dum ego istum reprehendo, existimatis impunè euadere, nullamque in vobis culpam inueniri quae à me arguatur: forsitan etiam in vobis ipsis gloriamini quasi victores.

CAPITULI QUADRAGESIMISECVNDI. 271

ad quod ipsum auditis increpari atque redargui de sua loquutionis temeritate. Imò magnam putatis vos apud me iniisse gratiam, eo quod pro me quae si ex zelo iustitiae & gloriae meae loquuti fuisse videamini.

12 Ego verò (ne falsa existimatione superbiatis) illud vobis declaro, non solum non approbari à me quae à vobis dicta actaque sint aduersus hunc seruum meum, verum etiam displicere ea mihi adeo vehementer, ut concitata sit ex eis aduersum vos ira mea, longèque amplius in vestris sim sermonibus offensus quam in verbis Iob.

13 Licet enim quasi ex zelo iustitiae meae vindicandae pro me videamini loquuti, attamen iudicio meo non estis vos loquuti rectum & verum, sicut Iob seruus meus. Tota enim vestra disputatio & assertio falso innixa est fundamento, quum dixistis ipsum propter peccata sua graua & multa plagam istam sustinuisse, arguentes etiam eum ut hypocritam & impium, iustitiae oppressorem & violatorem misericordiae: & per huius falsitatis medium conati estis meam defendere iustitiam, perinde quasi ad defensionem eius, opus sit falsitate, aut aliter defendi non possem ego ab iniustitia, nisi per vestra mendacia, nisi vos pro me falsa loquamini, ad calumniam innocentis, quem ego ut seruum meum hominem iustum & rectum agnosco, imò in quo ego ut in seruo fidelissimo (cui non est similis in terra) magnificè glorior.

14 Ipse autem licet leuiter sit loquutus, ex nimia fiducia & simplicitate, non aliud tamen quam quod rectum & verum est loquutus fuisse cognoscitur, asserens se non hoc commeruisset suis peccatis, ut sic puniretur, neque tam graua vlla scelera in eo inueniri, quae tantam commeruissent in praesenti saeculo vindictam. Sicque ipse se veritate defendit, vos autem falsitatem contra eum commenti estis, quum nihil de eo impium testificari possitis ad defensionem meae iustitiae.

Quare

9 Idcirco, ipse me reprebendo, & ago poenitentiam,

10 in fauilla & cinere.

11 Postquam autem loquutus est dominus verba haec ad Iob, dixit ad Eliphaz Themaniten:

12 Iratus est furor meus irate, et in duos amicos tuos:

13 quoniam non estis loquuti coram me rectum,

14 sicut seruus meus Iob.

ELUCIDATIO

Quare duplici ratione vobis irascitur furor meus: primum quidem, meo nomine, ob illatam meæ iustitiæ gravem iniuriam, quoniam dum per falsitatem veritas defenditur iniuria fit veritati, quasi aliter defendi non possit nisi per id quod ei maxime est aduersum. Deinde, nomine huius serui mei, quem sine ratione & contra veritatem tam durè & immisericorditer tractastis, quum esset in tantis constitutus angustiis, maximeq; opus haberet consolatione.

15 Sumite ergo vobis septem tauros, & septem arietes:

15 Caterum, si mecum in gratiam redire velitis, ut iam ante à me reprehensus Iob statim curauit redire in gratiam, non ego tam facile vos suscipiam solo verbo culpam cõfittentes, quemadmodum illum suscepi: sed quia grauius me offendistis, maiorem à vobis exigo satisfactionem, ita videlicet, ut accipiat de gregibus vestris septem tauros & septem arietes: ut gemina sit expiatio et duplum sacrificium, vbi gemina est offensio, tum in deum, tum in proximum. 16 Quos assumentes, venietis ad eum, quem

16 & ite ad seruum meum Iob, et offerete holocaustum pro vobis.

offendistis seruum meum Iob, reconciliationis gratia: quoniam non poterunt mihi acceptæ esse vestræ oblationes, donec illum placatum reddideritis, quem offendistis & exasperastis vestris conuitiis atq; calumniis. 17 Atq; ita demum reconciliatione facta, offeretis per illum mihi ista in sacrificium & holocaustum, pro peccatis vestris. 18 Iob autem seruus meus, qua est simplicitate et benignitate, iniuriarum immemor, memor clementiæ, intercedet pro vobis, postulans à me pro vobis remissionem peccati vestri, non minus nunc pro vobis mihi reconciliandis sollicitus, quam ante fuerat pro seipso. 19 Ipso autem pro vobis deprecante et offerente sacrificium, exaudiam ego orationem eius & sacrificium acceptabo, eiusq; medio & intercessione vobis indulgebo peccati veniam, et iram meam deponam, ut non puniamini rigore iustitiæ meæ, ob vestram istam stultitiam, qua et mihi & seruo meo præsumpsistis inferre iniuriam.

18 Iob autem seruus meus, orabit pro vobis.

19 Faciem eius suscipiam, ut non vobis imputetur stultitia.

CAPITIS QUADRAGESIMISECVNDI. 272

20 Neq; enim loquuti estis coram me rectè, sicut seruus meus Iob. 20 Profecto enim (ut iterum dicam ad certiore persuasionem) non estis vos inter disputandum loquuti quod rectum et verum est, sicut seruus meus Iob veritatem loquutus est. Vestra disputatio tota, quantum ad principale negocium, & quantum ad applicationem ad rem propositam, falsitati innitebatur & falsitatem astruebat, contendens ipsum Iob propter sua peccata afflictum esse, insigniteq; impium eum esse & hypocritam: quare partem falsam conuincimini asseruisse atque fouisse. Iob autem contrarium asserens, rectam & veram partem tenuisse probatur: ut merito per vos debeat satisfieri, primum quidem mihi, cuius iustitiæ derogastis vestra falsitate: deinde & amico proximo, quem vestris calumniis tam crudeliter lacerastis. 21 Quibus auditis, viri illi tres, Eliphaz Baldath & Sophar, ut erant religiosi & timentes Deum, non excusationes quarunt, non contra murmurant, sed humiliter statim ad vocem domini penitentiam agentes, ad satisfactionem exactam persoluendam se parantes, pro consequenda peccati venia, abierunt ad greges, vel ad locum vbi sibi arietes & tauros in numero taxato compararent: assumptisq; illis, venientes ad Iob, humiliter illi reconciliati sunt, postulantes ista allata per illum offerri Deo in holocaustum pro peccatis suis: ita se libenter propter vocem domini coram amico offenso humiliantes, ut peccati sui possent impetrare veniam.

20 Neq; enim loquuti estis coram me rectè, sicut seruus meus Iob.

21 Abierunt ergo Eliphaz Themanites, & Baldath Suites, & Sophar Naamathites, & fecerunt, sicut loquutus fuerat dominus ad eos.

22 Et suscepit dominus faciem Iob.

22 Ipso autem viro sancto & sacerdote ac seruo dei pro illis deprecante & offerente sacrificium, pro amicis reconciliatis & peccati sui penitentiam agentibus, dominus exaudiuit orationem eius, & per eius intercessionem propitius factus est peccatis illorum. 23 Aspiciens quoque dominus benigno oculo miserationis, non fictam aut simulatam, sed synceram ex corde penitentiam, sancti viri Iob, quam agebat, tum pro suo peccato, tum pro peccatis suis.

23 Dominus quoq; conuersus est ad penitentiam Iob, quum oraret ille pro amicis suis.

ELUCIDATIO

peccatis amicorum, conuersus est ab iracundia ad placiditatem: primum quidem, ipsi Iob, propter suam pœnitentiam, deinde & amicis per Iob & pœnitentiam humilemque deprecationem eius, penitus reconciliatus, quum oraret ipse ex vera charitate pro amicis suis ad deum. Hæc enim supplex & deuota hominis iusti pro iis à quibus grauiter fuerat laceffitus deprecatio, admodum grata fuit Deo, adeo ut potuerit eius iram in placiditatem conuere.

24 Et addidit dominus omnia quæcūque fuerant Iob, duplicia.

22 Postquam verò iam multo tempore in tantis aduersitatibus seruus dei Iob patienter sese gessisset, nunquam vel cogitationem blasphemix aut murmurationis in animo suo admittens, postquam longa etiam altercatione ab amicis exercitatus fuisset nec superatus, postquam deinde ad increpationem domini leuitatis suæ egisset pœnitentiam, ac nouissimè pro amicis suis fuisset deprecatus: postquam (inquam) sic modis omnibus satis probatum iam cerneret seruum suum dominus volens eum de miseriis illis eripere, adeo copiosa rursus miseratione illum respexit, ut omnia quæcūque prius amisisse visus fuerat, cumulatus iam ei restitueret: ita ut per augmentum dupla omnia ei concederet comparatione eorum quæ ante possederat.

25 Venerunt autem ad eum omnes fratres sui, et uniuersæ sorores suæ, & cum illi qui nouerant eum prius.

25 Sanato enim, per miraculum diuinæ virtutis, corpore eius, quod satan pessimo hulcere à vertice capitis ad plantam usque pedis percusserat, & pristina valetudine ac pulchritudine vigoreque & plenitudine omnium membrorum ei redidit, in statum meliorem longe quam ante plagam habuerat, cœperunt eum iterum agnoscere ut dominum & principem, omnes qui eum ante in plaga despexerant: deo id operante, ut honorem & auctoritatem pristinam reciperet. Venerunt scilicet ad eum, domino sic disponente & corda eorum ad id mouente, omnes qui de progenie eius erant cognati & affines, tam viri quam mulieres, & uerit

uersi per circuitum qui eum ante familiariter nouerant, vicini familiares amici & subditi, ad offerendum ei salutationes more solito, utque eum rursus sibi in principem & gubernatorem confirmarent, quem plagæ tempore despexerant, vel certe neglexerant, quasi desperatæ valitudinis hominem, qui nunquam sufficere posset ultra iudicis ac principis officio.

26 Et ut maioris ei beniuolentiæ signa ostenderent, honoremque deferrent, instaurauerunt in propria ipsius domo latâ conuiuia, in quibus illum laute humaniterque tractabant. 27 Ostendentesque signa magnæ compassionis, quantum ad miseriam fortunæ pristinæ, & ex aduerso magnæ congratulationis quantum ad redeuntem primi status felicitatem qua ante plagam floruerat, mouerunt capita sua: ut solent qui compatiuntur inuicem aut congratulantur, capitis gestibus ac nutibus, sui animi affectum declarare. 28 Neque solum gestibus ac nutibus, verum etiam verbis & rebus pro virili eum studuerunt consolari, super omni illa miseria & afflictione, quæ permittente & disponente Deo secundum occulta consilia sapientiæ suæ, non propter ipsius scelera, venerat super eum. Et quidem ad hunc modum corporis sanitas & auctoritatis dignitas, illi ceperunt, Deo uolente, restitui. Cæterum, diuitiarum affluentia, diuino similiter beneficio & manifesto miraculo ei est restituta, & duplo augmentata.

29 Nemo enim illorum qui ad eum uisitandi & salutandi gratia audita fama conualescentiæ eius uenerant, vacui omnino apparebant coram eo, sed adferrebant secum munus aliquod: partim quidem, ad releuandam notam omnibus eius indigentiam: partim etiam, ad protestandum huiusmodi munere pristinæ subiectionis debitam obedientiam. Dederunt autem ei dona varia, alius amplius, alius minus, pro sua quisque facultate et affectione, alius forte camelum unum & pondus aliquantum auri vel argenti, alius

MM forte

26 et comederunt cum eo panem, in domo eius.

27 Et mouerunt super eum capita,

28 et consolati sunt eum super omnem malo quod intulerat dominus super eum.

29 Et dederunt ei unusquisque ouem unam, & in aurem auream unam.

ELUCIDATIO

forte bouem vnum aut boues plures, cum aliquot nummis: qui tenuiores forte erant, vt minimū ouem vnam offerebant, & in aurem auream: vt sic ipsi tam substantia pecorum quā supellex ad rem domesticam necessaria, cresceret.

30 Dominus autē benedixit nouis simis Iob, magis q̄ principio eius.

30 Dominus autem omnipotens, vt in hoc seruo suo sensibili demonstraret exemplo, quemadmodum nunquam derelinquet patienter se sustinentes, & quantus sit patientiæ fructus, quamq̄ finis eius sit gloriosus, sua benedictione atque beneficentia id effecit, vt posterior eius fortuna longe splendidior illustriorq̄ appareret, quā prior illa fuerat, a qua fuerat probationis gratia deiectus.

31 Et facta sunt ei quatuordecim millia ouium & sex milia camelorum, & mille iuga bouum, & mille asinae.

31 Siquidem præter corporis valitudinem & decorem, longe meliori statu maiorq̄ gratia restitutum, præter amicorum & familiarium plurimorum affectuosiorē quā ante fauorem, adeo insuper illi substantia augmentata est, vt dupla omnia temporis successu acceperit, comparatione ad ea quæ ante plagam possederat: ita vt pro septem millibus ouium quas ante perdidit, nunc quatuordecim millia reciperet: pro tribus millibus camelorum, alia sex millia: pro quingentis iugis bouum, mille: & pro quingentis asinabus, mille item asinas: diuina benedictione sic mirabiliter supra naturæ facultatem greges ipsos atq̄ armenta fecundante & multiplicante.

32 Et fuerunt ei septem filii, et tres filiae.

32 Et quoniam sine liberorum posteritate, perfecta non reputatur temporis huius prosperitas, ne quicquam ei deesset ad foelicitatem suam, pro perditis ante liberis alios ei reddidit, ex eadem vxore sua, septem filios, & tres filias. Signanter videlicet in eodem numero liberos ei post plagam conferens, quo ante plagam eos habuerat, non autem numero duplicato, quemadmodum cætera omnia dupla accepit: ad fidei & veritatis catholicæ confirmationem, vt hoc indicio comprobaret Deus, filios viri sancti, licet corporis vita defuncti essent, secundum animam

CAPITIS QUADRAGESIMISECVNDI. 274

animam tamen seruari apud se et viuere, vt eis simul cōnumeratis etiam in liberis numerus inueniretur duplicatus.

33 Filiabus autem suis nomina imposuit conuenientia, quibus earum peculiaris gratia, tam corporis exterior, quā interior mentis, declararetur: vni nomen imponens Iamima, id est, dies vel diecula vel diurna, ob vultus scilicet et morum claritatem, alteri ketzia, id est, cassia vel casea, quæ est aromatica species boni odoris & gratiæ, ad designandum illius gratiam & quasi suauolentiam non vulgarem: tertix autem, kerenhapuch, id est, cornu stibii (quo solent facies suas depingere ad maiorem ornatum mulieres) ad significandam inæstimabilem eius pulchritudinem vultusq̄ decorem eximium, quasi tota esset depicta stibio. Et iure quidem his data sunt a patre nomina huiusmodi, tantæ significatiua gratiæ.

34 Tam raræ enim & eximix erant pulchritudinis, vt in vniuersa illa prouincia siue regione per circuitum, forsitan & in vniuerso orbe, nusquam inueniri possent vllæ mulieres, quæ cum illis pulchritudine possent decertare. Neque dubium, quin cum ista rara corporis specie, coniuncta in eis fuerit animi quoque pudicitia virginalis et morum compositio singularis. Sicut autem filix excellentis erant pulchritudinis & pudicitix, sic proculdubio & filii viri erant secundum corpus præcellentis roboris, secundum animam vero sagacis ingenii prudentisq̄ consilii, qui est viro rum ornatus, sicut mulierum, species & morum honesta compositio.

35 Tanta autem beneficentia has filias, vt pulcherrimas ita honestissimas, pater est prosequutus, vt singulis earum partem hæreditariam distribueret inter filios: volens non minus sorores quā fratres, hæreditaria portione gaudere. Quod quidem peculiaris fuit gratiæ & singularis

MM 2 priui

33 Et uocauit nomen unius die, et nomen secundæ cassiam, et nomen tertie cornu stibii.

34 Non sunt autē in uentibus mulieres speciosæ, sicut filia Iob in uniuersa terra.

35 Deditq̄ eis pater suus hæreditatem inter fratres earum.

ELUCIDATIO CAPITIS XLII.

36 Vixit autē Iob post flagella hæc, centū quadraginta annis. Et vidit filios suos & filios filiorū suorū, usq; ad quartā generatiōnem.

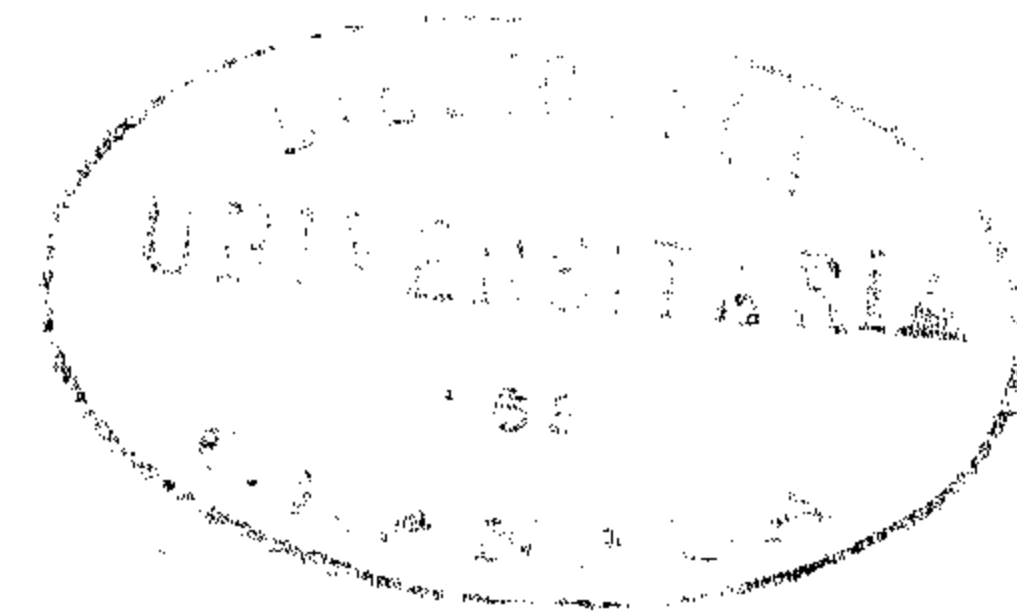
36 Neque verò exiguum fuit tempus, quo sanctus Iob post tentationem in ista vixit maxima prosperitate, sed annis multis valde, supra centum videlicet quadraginta, postquam ad statum pristinum esset restitutus, floridissimam in omni prosperitate tam corporis q̄ animæ vitam egit, donec longam nepotum seriem oculis suis corporalibus videret: filios scilicet filiorum, non solum vsque ad secundam generationem, quòd frequenter satis vsuuenire conspicitur, nec solum vsque ad tertiam, quòd rarius, verumetiam vsque ad quartam generationem, quòd rarissimè solet euenire, pro ætate hominum, siue pro termino vitæ humanæ q̄ eo tempore secundum communem legem agebant homines.

37 Sicq; tandem, post annos amplius quam ducentos (vtpote supra ducentos, circiter quadraginta aut quadraginta octo) in senectute bona mortuus est, postquam iustum impleuisset dierum numerum, quibus pro ea mundi ætate viuere solebant aut poterant homines super terrā, quum alii viri sanguinum vitam suam frequenter ad dimidium dierum suorum non perducant, et ante tempus suum cadāt propter impietates suas. Sicq; manifestissimo isto et per omnia secula memorabili exemplo apertissimè in hoc viro demonstratum est, quantum apud Deum valeat simplex iustorū innocentia, quæ tæ sit aduersum diabolicas omnes machinationes virtutis vera pietas, q̄ deniq; sit gloriosus fructus et finis desiderabilis illorum qui de manu domini, sicut prospera sic & aduersa libenter suscipiunt, in omnibus & super omnia semper benedicentes optimum maximumq; Deum, cui soli debetur laus omnis & gloria, in secula seculorum, Amen.

Ad laudem & gloriam omnipotentis Dei, Patris ingeniti, Filii vnigeniti & Spiritus sancti paraclēti, finem accipiunt Elucidationes paraphrasticæ in librum Iob, cum annotationibus in aliquot capitula. Per fratrem Franciscum Titelmannum Hasseliensem, Anno Dominicæ incarnationis D. M. xxxiiii. post eiusdem libri publicam anno eodem enarrationem Louanii in conuentu Fratrum Minorum.

DEO SEMPER ET VBIQVE GLORIA.
VNA, VNI.

VNDE, EO OMNIA.

E Lucidatio paraphrastica Patris Francisci
Titelmanni in librum Iob cum annota-
tionibus erudita est, & ad pietatem ac re-
ligionem promouendam plurimum conducit,
nec vllum in lectione eius est peruersi dogma-
tis periculum, sed cum multo legentium fructu
& ædificatione imprimi potest & legi.

Ruardus Tapper Ecclesie S. Petri in
Louanio Decanus.

Ordo Chartarum.

a. b. c. A. B. C. D. E. F. G. H. I. K. L. M. N. O. P.
Q. R. S. T. V. X. Y. Z. AA. BB. CC. DD. EE.
FF. GG. HH. II. KK. LL. MM.

Cæsareo edicto

CAVTVM EST, NE QVIS HAS
Elucidationes & Annotationes Patris Fran-
cisci Titelmanni à Ioan. Steelfio excusas, alius
ab eo in Cæsareæ Maiestatis ditione imprimat,
vel alibi impressas venales habeat, sub pœnis
in Priuilegio contentis. Actum Bruxellis An-
no M. D. XLVI.

L. de Zoete.